MAGYAR VERSEK

ARANYTÓL NAPJAINKIG

CS. SZABÓ LÁSZLÓ

ANONYMUS

MAGYAR VERSEK

ARANYTÓL NAPJAINKIG

ANONYMUS

MAGYAR VERSEK

ARANYTÓL NAPJAINKIG

GYŰJTÖTTE, A BEVEZETÉST ÉS A JEGYZETEKET ÍRTA

Cs. SZABÓ LÁSZLÓ

ANONYMUS

ROMA 1953

ELŐSZÓ

Ez a gyűjtemény száz esztendő magyar költészetéből merít. Az első verset Arany János írta 1847-ben, a szabadságharc előtt, az utolsók a moszkovita hatalomátvétel előtt születtek 1947-ben és 1948-ban. Valahol határt kellett szabni a könyv kezdetének és végének. Arany Jánossal, a modern magyar líra első mesterével kezdtem s azokkal a fiatalokkal végeztem, akiket a magyar költészet önkormányzata szellemi függetlenségünk idején s tekintet nélkül a politikai helyzetre tehetségük jogán s a folyton megújuló irodalmi hagyomány nevében elismert és befogadott. Náluk azt is mérlegeltem, hogy legalább 1943-ig figyelemreméltó verseskönyvük jelent meg Magyarországon. Arany volt a modern magyar ember érzéseinek és környezetének első énekese; kötetzáró kortársainkkal vonult lassan ellankadó hátvédharc után földalatti telelésre a halhatatlan magyar szellem. Kihagytam a kötet elejéről egyik kiváló klasszikusunkat, Tompa Mihályt, aki — bár java verseit a Bach-korban írta — legjobb hitem szerint Petőfivel együtt a régi magyar költészetet összemarkoló gyűjtemény korszakzáró utolsó tagjai közé illik és kihagytam a kötet végéről az emigrációban jelentkező új költőket, valamint azokat, akik a Szabad Európa pályázatainak bizonysága szerint névtelenül vagy álnév alatt még írnak a hazában. Ezek a versek önálló gyűjteménybe valók. Kihagytam azt a pár kétségtelenül tehetséges költőt is, akik 1919-ben és 1949 óta beálltak a kommunista párt dalosajku ügynökének.

Gyűjtésemben és magyarázó szavaimban három gondolat vezetett. Az első s egyben uralkodó gondolat az volt, hogy szép, eredeti, jellemző verseket szedjek össze. A szépség mértékét a vers önértéke szabta meg s nem az, hogy szép érzést vagy gondolatot mond el, egyébként rosszul: akár dadogva, sután, akár pöffeszkedve, dagályosan. (A két hiba közül az első a megbocsáthatóbb). Ha Magyarországon szerkesztettem volna az antológiát, mindvégig ez a gondolat lett volna egyedüli iránytűm. A gyűjtés rendkivüli körülményei miatt, az emigrációban más meggondolások is latbaestek. Egyik az volt, hogy az öt világrészben szétszórt magyar szigeteken, családokban és magánosoknál nyilvános és házi könyvtárt kell pótolni egy ilyen gyűjteménnyel. Iskoláknak, egyesületeknek, plébániáknak, gyülekezeteknek, olvasóköröknek és elhagyott, árva olvasóknak kisebbfajta közkönyvtárt kell adni minden kötettel, amely a hazán kivül megjelenik. Következésképpen a kiválasztott versek segítségével rövid foglalatban ábrázolnom kellett az utolsó száz év magyar költészetének gondolati és stílustörténetét, valamint a külső, történelmi változások irodalmi vetületeit. Gondoltam arra is — s ez volt a másik rendkivüli szempont —, hogy egy meghamisított költészet valódi arcát kell helyreállítanunk az ördögi alapossággal véghezvitt átfestések, torzitások, csonkítások és elhallgatások ellen. Mert a gyűjtemény azzal a kettős szándékkal készült, hogy az idegenben élő magyarokon kivül valamikor a hazai magyarok is használhatják első útbaigazitóként költészetünk száz esztendejében addig is, amig a felócsudó, független irodalom új könyvekről gondoskodik. Kétfelé tekintettem válogatás közben: könyvtár nélküli, könyvéhes bujdosó magyarokra s egy szabad Magyarország

jövendőbeli olvasóira, akiket a gondolat becsületével, igazi hagyományaink átmentésével, szellemi állagunk megtartásával kell szolgálnunk mindenekfölött. Igaz könyvekkel a hazug könyvek helyében.

E kétféle olvasó szemmeltartásával készült a könyv. Megpróbáltam dióhéjban összefoglalni a jelentősebb költők egész pályáját, legalább egy-egy verssel alakulásuk valamennyi szakaszát. Az antológia tehát nemcsak bő tallózás az utolsó száz év magyar lírájából, hanem a költők írói önéletrajza is. Közben azonban kitartottam eredeti szándékomnál, hogy a rostán maradó versek által elsősorban a magyar költészet európai igényét és mértékét igazoljam. Ha Magyarországon s pusztán a magam gyönyörűségére csináltam volna a könyvet, legfeljebb egy-tizedében választottam volna más verset az olvasónak, kilenc-tizedében azzal kínáltam volna, amit felajánlok.

A könyv elosztása a következő. A Bevezető igyekszik belehelyezni a magyar költészetet a korszak történelmébe s az európai lírába. Kortörténeti vázlatot írtam a költészet szemszögéből s a versek magyarázatára, de egyuttal irodalmi mérlegre vetettem költészetünk főirányait s vezető alakjait az elmult száz esztendőben. A főrészben a versek a költők születési (s nagyiában fellépési) sorrendjében s az egyes költőknél keletkezésük rendjében következnek. Végül a Jegyzetekben az életrajzi és könyvészeti adatokat közlöm s írott források, megbízható szájhagyomány és emlékeim segitségével néhány sorban megrajzolom az embert a költőben. Ugyanitt egyenként megadom a versek történelmi és tárgyi adatait. A vers igazi értelmének, gondolati magvának, belső sugallatának és szimbolumainak megfejtését azonban az olvasóra bizom. Az efféle magyarázgatás — amint a francia Larousse iskolai kiadványai bizonyitják — kerékbetöri a verset a tanáros okoskodáson, lemarja a himport a szárnyáról, de nem tudja elfogni mélyebb értelmét.

A régebbi és ujabb költők fordított arányban szerepelnek a bevezetésben és jegyzetekben. Azt hiszem, a mai költők esetében a bevezető tájékoztatás a lényeges, mert irodalmi leméresük még hiányzik, holott eljött az ideje, hogy egyik írótársuk szabad földön s a teljes kritikai szabadság védelmében megpróbálkozzék vele, mig a régebbi költőket kiváló elmék, jó könyvek már lemérték, a verseikre tapadó történelmi és tárgyi adatok ellenben feledtődnek, világosságra szorulnak. De azért a ma élő költőknél is kitértem jónéhány vers keletkezésére. Ha sokáig tart az emigráció, följegyzés nélkül örökre elsülvednének. Magyarországon valamivel rövidebbre fogtam volna a jegyzeteket; az emigrációban meg kell ragadni minden alkalmat, minden költőt, minden verset, hogy címszónak tekintsük egy általános magyar kézilexikon, egy képzeletbeli úi magyar enciklopédiácska számára. A költők nagyrésze tehát két helyen szerepel a versein kivül: a bevezető általános méltatásban s hátul az életrajzi adatokban, emberi közelből.

Mindezek után arra kérem az olvasót, hogy a válogatás megítélése előtt gondolja meg jóakarattal a szempontjaimat s lehetőleg olvassa el a bevezetőt. Ne ezt vagy azt a kedvenc versét keresse, köszöntse vagy hiánvolia, hanem száz év magyar költészetét tartsa szem elött. Csak e megfontolás után fogadhatom el felmentő vagy marasztaló ítéletét.

A gyűjtemény az emigrációban született a tervezett egy év helyett két és fél esztendő munkájával s az elképzelhető nehézségekkel, amelyeknek olykor megvolt a humoruk, még többször a bosszuságuk, legtöbbször a vígaszuk, mert leküzdésük során mindig számithattam honfitársaim megható segítségére. Emigrációs éveim alatt elégszer meggyőződtem a töretlen emberi jóságról egy embertelen korszakban s a sértetlen szamaritánus ösztönről a mesterséges gyű-

lölet századában, de sohasem annyiszor, mint e gyűjtés közben. Az első kérő szóra megváltak féltett könyvektől, pótolhatatlan folyóiratoktól; néhány « unikum »-ot tengerentúlról kaptam. Hadd mondjak itt szívbéli köszönetet Békés Gellértnek, Csatlós Ferencnek, Iványi Grünwald Bélának, Pásztor Lajosnénak, Péterffy Gedeonnak, Szabó Zoltánnak, Tábori Pálnak, Tempesti Folconak, Tóth Lászlónak, Zathureczky Gyulánénak és G. F. Cushing professzornak a kölcsönzésekért.

Még egy szó a szövegről és jegyzetekről. Eleinte nem mertem arra gondolni, hogy a régi hazai munkákhoz hasonló megbízható könyvet tudunk kiadni. Szerkesztés közben lassan rájöttem, hogy honfitársaimnak nem volt legerősebb oldaluk az aprómunka. Szerzők és gondozók által különös figyelemmel kibocsátott könyvekben is gyakori a sajtóhiba, a hangérték jelzésekről nem is szólva. Minden hazai nyomdász kényére-kedvére szedte röviden, hosszan a magánhangzókat, aszerint, hogy ki milyen « párti » volt, mitsem törődve versben elfoglalt hangsúlyukkal. Minthogy pedig egy könyvön több szedő dolgozott, ugyanaz a szó eltérő irásmódokkal szerepel a különböző versekben, függetlenül az egyforma ütemtől. Még furcsább meglepetések értek az életrajzi és könyvészeti adatoknál. Egyidőben kiadott tudományos könyvek, forrásmunkák, lexikonok ellentmondanak egymásnak, tiz évszám közül kettő, három nem egyezik, már pedig születési és kiadási években mégsem lehet középarányost vonni! Szabolcska Mihály két tudományos könyvben két különböző helyen és időben született, ami menthető volna egy 13. századi költőnél, elképesztő egy szinte kortárs bölcsője körül, Babits a Romlás Virágait egyik irodalmi forrásmunkánk szerint Tóth Árpád és Szabó László (helyesen: Lőrinc) társaságában fordította, egy másik tudományos könyvben Juhász Gyula 1907-ben lemond a tanárságról, de ugyanaz a mű 1908-ban áthelyezi tanítani Nagyváradra. Ilyen körülmények közt beláttam, hogy egy szabad Magyarország fővárosában s az összes segédkönyvvel a kezemügyében is csak akkor tudtam volna megbizhatóbb könyvet szerkeszteni, ha az adatokat egyenként ellenőrzöm az Országos Széchenyi Könyvtárban, a szövegeket pedig — kéziratban. Sok a hiány a gyűjteményben és jegyzetekben, de a meglevő adatoknak több helyen utánanéztem s a leghitelesebbeket fogadtam el. Abban az egy-két esetben, amikor kételyem maradt, dült betüvel megírom.

Végül melegen megköszönöm az Anonymus könyvkiadószövetkezet türelmét, megértését és nagy áldozatkészségét. Mindvégig azzal az érzéssel dolgoztam, hogy a kiadó vállvetve igyekszik hézagpótló könyvet adni a szétszórt magyarok és — adja Isten — mihamarább az otthoniak kezébe. Jobb érzést, nagyobb segitséget igazán nem kívánhat magának egy gyűjtő.

London, 1953 okt. 10.

BEVEZETÉS

1.

Európa 1848-ban eltemette forradalmár ifjúságát. Páristól Varsóig, Palermotól Prágáig, Bécstől Segesvárig a torlaszokon és csatatereken vérbefagyott Petőfi, Shelley és Mickiewicz romantikus világforradalma. Szétváltak a hajdani szövetségesek: a polgárság — most már birtokon belül — átpártolt az uralkodóházhoz vagy egy diktatura szárnya alá huzódott, a forradalmárok szakítottak a torlaszok halálvirágos költészetével s átnyergeltek a tudományos osztályharcra.

Irodalomban is, politikában is a próza kerekedett a költészet fölé. 1848 nagy vízválasztó a modern történelemben; akkor semmisültek meg a demokratikus földi éden aranyálmai, az a vérmes ábránd, hogy a ledöntött trónok romjain imára kulcsolt kézzel örök békében forr össze a munkás emberiség. Petőfi és Shelley még ilyen pünkösdi látomással pusztult el; egy új aranykor álma fagyott megtört szemükre. De a túlélők számára beköszöntött a kiábrándult férfikor, megkezdődött a lassú, módszeres harc a szaporodó gépek körül e gépek birtokáért.

Más is történt a század derekán. Mindaddig az európai műveltségnek a vallás, a bölcselet s a költészet volt a veleje, akárcsak az antik földközi vagy távolkeleti kulturáknak. Isten, a világrejtély s a szárnyas szó töltötte ki az embersors igazi értelmét, az anyagi lét ellenben évezredes mederben folyt tovább, apáról fiura szállt az ősi szerszám a természet alig változó megművelése közben. A tudósok lemérték a tejútat s a bölcsek aranyszabályokat tudtak a jó halálról, de a szekér beleragadt a sárba két város közt, a farkasok télen fölfalták az utast s az ember minden vetésnél megzsarolta a kimerült földet. Csupán a 18. század végefelé kezdtek arra gondolni, hogy hagyományos, szolgai megmunkálás helyett át is lehet alakítani a természetet. Jó félszázadba telt, amíg a nyugati társadalmak tettre váltották a szándékot s nekiláttak tudományos meghódításának. Európa nyugati fele — s akkor még a félvilág korlátlan ura — a gépek segítségével otthon is, tengerentúli birtokain is parancsolni kezdett az anyagnak. Gigászi küzdelem tört ki ember és természet közt a lombikban csakúgy, mint az ültetvényeken, mocsarakon, bányákban, alagutakban s ez a küzdelem hamarosan az anyaghoz bilincselte a gondolkozást is. Materializmus, anyagelvűség ennek a gondolkodásmódnak a neve. Hajdan csak egyes filozófusok vallották (örökké voltak hívei a görög Demokritos óta); a század derekán azonban közfelfogás, uralkodó eszme lett Nyugaton.

1851-ben nyílt meg az első ipari világkiállítás Londonban. Látszólag az volt a célja, hogy versenyre, munkára serkentse a föld minden lakóját, a rendezők az angol gyáripart s a szabadkereskedelem elvét rakták kirakatba öt világrész árucikkei közé, de a kiállítás mélyebb értelme az új civilizációt, az anyagi gondolkodás diadalát hirdette. A természet «vastörvényei» a megváltozott termelésből betörtek a filozófiába, költé-

szetbe s a köznapi szemléletbe is, a megszentelt hagyományoknál nagyobb hatalma volt immár a lemérhető tapasztalásnak, a gondolkodás alkalmazkodott a górcsőben megfigyelhető szabályokhoz. Megsemmisült a szabad akarat, a filozófiában éppen úgy, mint az árúpiacon vagy a társadalmi harcban: az ember belekerült az atomok körforgásába, a közömbös természet igájába, a piacon alá volt vetve a kereslet és kínálat parancsainak, az osztályharcban a pártfegyelemnek. «Determinizmus», «ármechanizmus», «gazdasági vastörvény» a kor kedvelt szavajárása. S az ólomsúlyú szavak mind arra mutattak, hogy az ember akarva, akaratlanul engedelmeskedik az anyagi erőkben lappangó eleve elrendelésnek. Igy történt, hogy a nyugati társadalom a földgömb anyagi meghódítása közben e hódítás fogságába került. Fölvetette a jólét, de havasok nehezedtek a lelkére. Útban Eldorádó felé egyre nyugtalanabbul érezte, hogy Eldorádó nem az a földi édenkert, emberhez méltó paradicsom, amiről a világszabadság és néptestvériség apostolai énekeltek 1848 előtt, egy szegényebb világban.

Ez a kor volt küszöbön a Lajtától nyugatra, mikor a tetszhalott Magyarországon Bach miniszterelnök aprócska helytartói beültek a hivatalokba. Gyász az országban, anyagelvű új civilizáció Nyugaton, felbomló nemesi nemzettudat az udvarházakban, bódulat a nép lelkében, ujoncozók és végrehajtók a nyakán s a gépek diadala künn a világban: benn is, külföldön is volt elég szorongató kérdés egy magyar Hamlet számára a szabadságharc után. Vajjon hányan sejtették, hogy az elnyomás idején a régimódi rendi ország észrevétlenül a Modern Idők sodrába is belekerült? Madách Imre mindenesetre köztük volt. Remekműve már a címében elárulja a korszak kettős tragédiáját, a magyart s a nyugatit, a bürokrata rémuralmat a megszállottak bőrén s az ipari civilizáció lelki rabságát, szellemi tétovázását Európában. Madách a történelmi tudatu 19. század szelleméhez híven választotta ki műfaját, a történetfilozófiai körképet s történelmi álarcok alatt, jelmezekben szólt a modern embersorsról, amelyben minden hőstett viszonylagos s rendszerint megcsúfolja a hőst. Ilyen mű csak nagy csalódás után születhetett, a végzetes vízválasztó esztendő: 1848 után.

Akkora volt a látköre, mintha a korabeli Manchesterben lakott volna s nem a nógrádi almafák alatt egy félig kipusztult kurián s olyan sólyomszemmel itélt, mintha a mi keserves tapasztalatunkkal tekintett volna szét a századán. Jellemző, hogy a hitleri Németországban csak meghamisítva lehetett előadni — kétfelé kacsintó angolellenes és oroszellenes éllel — s a kommunista Magyarországon egyáltalában nem merik játszani. Madách jósigéi ráillenek minden embertelen társadalomra, zárójelenetei nemcsak egyetlen zsákutcába világítanak be, hanem háromba, négybe is, mintha a 19. század balsejtelmein felül még száz esztendő kiábrándító tapasztalata diktált volna a ludtollának sötét célzásokat az egyodalú racionalizmusra, totális tervgazdálkodásra s a család és művész közös pusztulására a «haladás» és «természethódítás» fafejű inkvizitorai közt. S ezeket a jósigéket kanócos gyertya mellett írta, vármegyei tapasztalatokkal egy olyan faluban, amely középkori vetésforgón gazdálkodott! Iszonyú messze lehet látni holdas éjszakákon, ha lángész áll a nyitott ablaknál.

A dráma darabosságait egy költő simította át s ő mutatta be a Kisfaludy Társaság egyik ülésén. Arany János volt ez a költő. Ő se látott többet a világból, mint a drámaíró, de egyformán megszenvedtek a közelmultért, a vérbefojtott szabadságharcért. A szenvedés tette őket mindentudókká. De mielőtt szólok a költőről, nézzünk szét a Bach-kori Magyarországon.

2.

A szabadságharc után azoké lett a szó, «akik a szabad nemzeti merést bűnnek tartották a nép ellen s a nemzeti mérsékletet hazafiúi kötelességnek.» * Sok igazság van ebben a megjegyzésben. Nem Kossuth ellenségei kerültek előtérbe, hanem az óvatos magyaroknak nőtt meg a tekintélyük. A politikában az önérzetes, de egyezkedő Deák hívei voltak, becsülték Görgeyt s ha nem is mondták ki, ugyanazt gondolták a forradalom utolsó fejezetéről, amit Kemény Zsigmond elfogult, izzó indulattal ki is mondott két tanulmányában **, az ájult országot és legyöngült nemességet meg akarták kímélni a kalandoktól, szivük mélyéig lemondtak a fegyveres harcról, egyaránt féltették népüket a könnyelmű emigráns uszítástól s a radikális nyugati eszméktől, jó magyarok, tiszta és lelkiismeretes férfiak voltak, de képzeletük nem szállt túl a fatornyon, kihalt belőlük a Reform-kor világszomja és széles humanizmusa, a politikában beérték horatiusi bölcseségekkel, életükben szürke aranyszabályokkal s a nagyvilágból immár elég volt nekik egy salzburgi vagy fiumei kirándulás, karlsbadi fürdőzés s esetleg a lipcsei vásár, jobban értettek az irodalompolitikához, mint az írás égető nagy titkaihoz, aránylag sok volt köztük az erdélyi protestáns s klikket alkottak a szó nemes értelmében: jószándékú, óvatos magyar emberek és józan seborvosok véd-és dacszövetségét. Azokban a tetszhalott években rájuk volt a legnagyobb szükség. Kialakult egy társaság, amely Aranyt választotta huzodozó vezérének, Gyulait tettrekész, harcias főkapitányának, irodalompolitikáját összefonta a Deák-párttal s az ötvenes évektől a századfordulóig országos közakaratból megszállta a szellemi őrhelyeket, az irodalom és könyvkiadás majdnem valamennyi főbejáratát. Kezükben volt a Tudományos Akadémia, a Kisfaludy Társaság, a budapesti és kolozsvári egyetem bölcsészeti kara, a Franklin Társulat, Budapesti Szemle, Vasárnapi Ujság s az Olcsó Könyvtár. Gyulai Pál uralmát harciasságán és gyémánt jellemén kívül az is megkönnyítette, hogy legjobb ellenfelei korán elpusztultak, szellemi ellenzéke: Zilahy Károly, Bajza Jenő, Ormódy Bertalan fiatalon meghalt (egy se érte meg a teljes emberöltőt), titáni ellenlábasa: Vajda János meg olyan öklelő, kivert bölény volt, aki sose tudott tábort keríteni maga köré.

«A nemzeti vágyak és függetlenségi kisérletek kora lejárt, a hazafias ábrándok meghiúsultak» — szólt a Deák-párt hitvallása; ezt az intelmet vetették kötőféknek neki-nekirugaszkodó honfitársaik lelkére. Magatartásuk csendes nagy erényeket követelt, önmérséklet, türelem, józan mérlegelés kellett hozzá s járható volt néhány államférfi és közíró

* Kozma Andor: Arany László.
** A forradalom után. — Még egy szó a forradalom után.

számára, akik sose tudtak megszabadulni a forradalom gyászos emlékeitől, de nem volt járható út egy egész népnek! Boldogtalanná és meghasonlottá tette a magyart, meghagyta könnyelműségét, de elvette bátorságát s rákapatta, hogy ezentúl a kisebb ellenállást és veszélytelenebb útat válassza a sorsfordulókon. Olyan lelkiállapotot idézett elő, amelyben a személyes erények nem villanyozták át az egész népet, közérénnyé varázsolva a nemes, egyéni becsvágyat és hősiességet, mint a Reformkorban, amikor Széchenyi műveltsége által nyugativá s Kossuth bátorsága által hősiessé lett a nemzet. A jószándékú Bach-kori bölcsek vetése a « gründoló » Kiegyezés-kor volt. Egyetlen népet sem ért olyan legyengült lelkiállapotban a Kelet felé terjedő új ipari civilizáció, mint a magyart.

3.

Arany János volt a kor mestere és mintaképe. Nem kért a vezérkedésből, egy cseppet sem ízlett neki a hír és szerep, töviskoronának érezte homlokán a babért. Világostól haláláig megtört, szomorú ember volt s örökké betegeskedett. De a betegség gyökere nem a szervekben, hanem az idegekben fészkelt, okkal hívták némelyek « idegbajos parasztember »-nek.

A szabadságharc után ő is válaszútra került. Fontolgató természete, vérmérséklete s a barátság a Deák-párthoz húzta, megadással elfogadta Gyulaiék hódolatát s a felajánlott költői koronát, szive azonban mindhalálig kitartott 1849 mellett. Nemcsak kenyeres pajtása, hanem politikai fegyvertársa is volt Petőfinek s a szellemek óráiban, mikor élő a halottal társalog, tovább ragaszkodott hajdani szövetségükhöz. De napközben a sírig hallgatni kellett róla. Arany nem a dicsőségnek élt, hanem a családjának: példásan, a hivatalának: túlságosan, a költészetnek: nem eléggé s fiatalkori emlékeinek: titkosan. Ez a nagy elfojtás rágta az idegeit s tört ki különböző betegségekben. Molière talán kifigurázta volna fülzúgásait, gyomorpanaszait, sűrű sóhajtásait, a képzelt beteget, de a költő csakugyan beteg volt, holtáig az elvérzett függetlenségi harcnak volt a rokkantja. Éppen úgy kínlódott, mint a béna honvéd, akit több versében megörökített.

Gond nélkül élt, tisztes módban, de nagy ára volt ennek a külső békének. Naponta nyelhette a néma undort, amikor látta, hogy milyen árlejtéssel kezdik elkotyavetyélni a függetlenségi harc igéit. Annak a harcnak csak romló Kossuth bankói voltak, de a rongy papirpénz mögött még a reformkor eszméi szolgáltak aranyfedezetül, az Osztrák-Magyar Bank pincéi tele voltak valódi arannyal, de híg eszméket és higuló erkölcsöket fedeztek. Még szólt a Himnusz s a Szózat a nép ajkán, de túlharsogta egy harmadik fohász Isten és haza helyett a pénzhez. Gazdagodjunk! — ezt hallotta egész áldott nap a költő, ez a fohász tört be az Akadémia ablakain, a titkári szobába.

Nem volt tréfa az ár ellen úszni s nem is volt veszélytelen, mert az uralkodó réteg egyszerűen holt ágba sodorta ki ellenfeleit. Két út közt lehetett választani, az egyik Aranyé volt, aki behuzódott a megszépült multba, a magyar regékbe s viszonzásul elismerték róla, ami valóban volt: a legnagyobb költő, a magyar nyelv élő géniusza vagy szembefordulni « Sodomával » — ez volt a másik választás — s ülni tehetetlen

dühvel, meddőn káromolva egy kávéházi ablakban, mint Vajda János. Vereség volt mind a két választás s testükön is megbosszulta magát. Arany korán összeroppant s az ember úgy érzi, hogy örökös panaszaiban csak buvóhelyet keres Petőfi hazajáró lelke elől, Vajdából egyhangú, konok dühöngő lett, tele üldözési mániával, meddő, befelé gennyedő sebekkel, amelyek végül filozófiailag is zátonyra vetették.

De Arany a másik oldalban sem bízott, azokban a véresszájú honfitársaiban, akik tovább sáfárkodtak a forradalom hagyatékával. Éppen úgy félt a politikai kalandoktól, mint Deák köre. S a történetírás azóta a levéltárak titkos anyagával bizonyítja, hogy nem ok nélkül. Franciaország trónján egy játékos ült, aki ütőkártyának használta a nemzeteket ködös vállalkozásaiban s lelkiismeretlenül forgatta őket Európa asztalán valahányszor ő adta a bankot. A magyar függetlenségiek vérmes reményeket költöttek a nyugati emigránsok köré; a keserű «levéltári» igazság az, hogy múló tapsorkán, futó éljenzés után az ünnepelt bujdosók, köztársasági triumvirek, lengyelek, magyarok, olaszok és németek hamarosan átváltoztak a toll napszámosaivá. Legtöbben Angliában kötöttek ki s az angolok mindig értettek hozzá, hogy súly nélkül adjanak menedéket olyan nagyságoknak, akik körül legendák keringtek saját hazájukban. Deák Ferencéknek volt okuk félni a függetlenségiektől, akik francia és angol fegyverraktárt láttak minden délibábban.

Arany számára nem maradt serkentő látvány a magyar életben. Marcangoló gúnnyal fordult maga ellen a «Bolond Istók»-ban és a szabadságharc ellen «A Nagyidai Cigányok»-ban; a hajdani forradalmár néplapszerkesztő az emlékek nyitott sebében vájkált, csúfot űzött ifjúkori hitéből, mielőtt visszahuzódott a messzi multba: pogánykorba, lovagkorba, a megszépíthető előidőkbe. A mult volt végső nagy menedéke. Olyan szenvedélyek dúlhatták néha, mint egy reneszánszkori költőt. Mért nem élt inkább akkor? Szívesen cserélt volna akár egy törökkori lantos diákkal is, csak ott s akkor ne kelljen élnie, ahol s amikor élt!

De a kor néha utánament még a multba is. Az úri társaság befogta kacagányos eszméinek a megtört negyvenkilences forradalmárt; a «Toldi Szerelmében» például már láthatón bontakoznak az önáltató Millenáris Emlékmű körvonalai. Lovagkor klubtagokkal, Anjou királyok díszmagyarban. Az a világ, amit pár év mulva Mikszáth feldöfött a tollára «Az Új Zrinyiász»-ban. Itt is, ott is rá lehet ismerni a Toldi írójára — nincs és nem lesz többé olyan magyar költő! — aztán megadó sóhajjal helyére lép az akadémiai titkár, aki át van hatva a közjogi méltóság tudatától. Körülállják a Jogászegylet, Omge, Történelmi Társulat, mint szegény Szent Józsefet a cifra Három Királyok. A pór költő szivében még Petőfi lüktet, álmában vele beszélget, de aztán beáll a hivatalos igába, énekeiben fölidézi a történelmi családok őseit. Zúg a taps, a Toldi írója azonban zsémbes és szomorú.

Szerette az igazi vásárt, ponyvák alatt a faluvégen s egészen másfajta vásárban kellett élnie: a közélet kirakodó piacán. A sors iróniája, hogy ez a finnyás erkölcsű, érzékeny, zárkózott parasztember volt a hivatalos mester, a Kiegyezés korának Poeta Laureatusa. Műve jogán nem is lehetett más, nem lehetett kevesebb, de természete utolsó csepp

véréig ellenkezett a kéretlen ranggal. Hogy mennyire nyűg volt neki e rang, tréfás panaszain kívül nagy ódája is bizonyítja, a «Széchenyi Emlékezete», a magyar közoktatás egyik parádés verse, amelyben kötelességtudása remekelt, de nem az ihlete. Az ódát, jellemző módon, a politikusok és tanárok mindig jobban szerették, mint a költők és diákok; fordítva jobb lett volna. Arany bámulta Széchenyit — legméltóbb eszmekép a legméltóbb bámuló számára —, de a hivatalos felszólítás hatása alatt megszokott bensőséges hangjáról mesterkélt idegen hangra váltott át. Hibátlan dolgozat lett az ódából, amelyet 1860-ban, Széchenyi halálakor ünnepi ülésére kért tőle az Akadémia. Vajjon hogyan írta volna meg magának, önként? Mert Széchenyi ihlető lángelme volt, Berzsenyi Dánielben például egy rég elnémult élőhalottat lobbantott fel váteszi énekre. Berzsenyi versében még ott cikáznak a Reform-kor tavaszi villámai, s a nemes gróf emlékezete ma is abban a régebbi, rövidebb ódában világít egy új honszerzés hevével, megragadó bizonyságul, hogy egy nagy költő csak kéretlenül tud igazán lelkesedni s résztvenni a közös ünnepen.

Arany a költői nagyságát mentette meg, amikor visszahuzódott a «gründoló» paradicsomból a Várhegy lábánál. Egy költő nagyságának végső mértéke utóvégre mégsem az, hogy miféle szerepe volt kora társadalmában. Kiváltképpen hiba lenne ehhez a szerephez mérni a nagyságot a 19. század óta. Vannak korszakok, amikor a félrehuzódók, elfordulók, lelki szökevények az igazán nagy költők; ilyen korszak volt a 19. század második fele is. Tennyson a hellén és kelta mondák aranyködébe burkolózva nagyobb költő, mint Thomas Hood, a londoni szegények szószólója, Baudelaire a magateremtette «mesterséges paradicsom»-ban nagyobb, mint Hugo, hangtölcsérrel a száján, a félénk Mörike nagyobb, mint a harcias Freiligrath s a szelíd Tyucsev nagyobb, mint a forradalmár Nyekraszov. Arany e tekintetben izig-vérig a 19. század fia. Valamennyi kortársában, különösen angol pályatársaiban van valami kínos feszültség nyilvános szerepük és belső látomásuk közt. Kettős a figyelmük, megoszlik kifelé s befelé: kifelé morális feladatukra a felduzzadt olvasótábor iránt s befelé a szentélyre, lelkük titkos kamrájára, ahová bezárkoztak az öntelt materialista társadalom elől, Eldorádó zsivajától. Majdnem minden nagy költőnek két hangja volt abban az időben, egyik a bőbeszédű, kenetteljes, amely egy képzeletbeli megafon előtt a hódító korhoz próbál illeszkedni, a másik hang szorongó, undorodó, látnokian sötét. Előbb-utóbb mind kiköpték a kérkedő haladás-elméletet. Arany visszahuzódása még alaposabb volt, mint az övék; beleásta magát titkári dolgaiba, régi magyar nyelvemlékekbe, vitézi énekekbe s történelmi emlékeinkbe a vándorlások korától az Anjou delelőig. Amit írt, jórészt magának írta; alig van romlandó a művében. Menekülő költő volt, sose próbált odaállni prófétának az anyagi haladás élére.

Arany az epikájával áll vagy bukik. A legbővebb lírai válogatásból is kimarad a fele költő, ha nem több! mert lírája csak a nyelvművészt mutatja, nyelvünk legnagyobb mesterét és törvényhozóját, egyébként azonban meghamisítja a költő képét. Túl sok benne a panaszos magasajnálás, a félig tréfás, félig siránkozó beteg-klapancia. Olyan érzések rakodtak le rövidebb verseiben, amiket gondosan került hosszabb mű-

veiben. Arany tulajdonképpen a sötét szemléletű nagy realisták: C. F. Meyer, Flaubert, George Eliot, Hardy versenytársa, hatalmas lélekzetű elbeszélő és rendkívül fínom lélekbúvár, főleg a Toldi trilógiában, amely fiatalkori első szerelem módjára a sírig elkisérte, hiszen első, legkedvesebb hősére gondolva még lombtalanul, megrokkanva, hitét, kedvét, gyerekét vesztve is vissza-visszafiatalodott. S a lehetetlent győzte le akkor is, amikor egykorú emlékek nélkül, puszta képzeletével pótolta az árpádkori hőskölteményt, a magyar Gestát, magára öltvén egy kihalt énekmondó rend: a bárdok szerepét, hogy a magyar népnek is legyen olyan emlékezete a hőskorból, mint a rokon finneknek a Kalevalában, nyugati szomszédainak a Nibelungdalban és Roland-énekben s déli szomszédjának a Kosovo-dalokban.

A század színházi állapotai s a polgári társadalom öntelt bizalma elnémították a tragikus drámaköltészetet; jó félszázadon át — Ibsen lassan ható forradalmáig — nyoma se volt megrázó költészetnek az európai színpadokon. Jellemző például, hogy a legnagyobb korabeli angol regényíró: Dickens s a legeredetibb költő: Browning folyton kacérkodott a színpaddal, de végül mindig megkerülte a műfajt. Mind a ketten «áttételek»-ben voltak drámaírók: Browningnak a verseibe olvad bele a párbeszéd és monológ, Dickensnek a regényeiben csattan el a komikus vagy tragikus nagy jelenet. Arany epikai áttételekben volt drámaíró. S a balladáiban.

Balladáit nem a népballadákhoz kell mérni; sokkal nagyobb és tudatosabb művész volt, semhogy beérte volna tetszetős hamisítással, megtévesztő régieskedéssel, hamis ódonsággal. Az ő balladái modern jelenetek vagy monológok, lélektani pillanatképek villámfénynél s az egykorú angol költészetben van a párjuk: Browning drámai monologjaiban. Nem véletlenül volt legjobb Shakespeare-fordítónk; csodálatos érzékkel jelenetezett ő is, a párbeszéd vetéllőin villámgyorsan ugrál a történet szála s változik a lelkiállapot. Holtig tanuló igazi mesterként hosszú hallgatások után is fejlesztette, csiszolta kedvelt műfaját s utolsó balladái (Tengeri Hántás, Az Ünneprontók, Éjféli Párbaj, Vörös Rébék) a legnagyobb remekművei.

Sohasem járt Stratfordban, hogy bekilincseljen Shakespeare szülőházába, nem látta a nápolyi Donnaregina templomot, ahol Nagy Lajos misét hallgatott, nem volt a skót határon, ahol a véres balladák árnyai lovagolnak. Még Szalontán sem élhetett, gondtalanul a maga portáján, Juliska mosolyában, unokáiban gyönyörködve. Élt a születő nagykörút porában, maga körül a talmi fényűzéssel, rangos koldusokkal, pénzlovagokkal. De ha felszállt a lóvasútra, ismeretlenek is megsüvegelték. Szinte bénító tiszteletet parancsolt és érdemelt, ellenfelei is meghódoltak előtte. Hiszen még híveitől se kapott szebb zászlóhajtást, mint Reviczkytől a hozzá címzett vita-versében. S ez a hódolat csorbítatlanul túlélte földi éveit. Nagyapáink, apáink őt tekintették a Biblia mellett a magyar nyelv élő forrásának: jó magyarság az, mondották, amit jónak tartott a költő. Babits lakásában két költő képe függött a falon: egy Dante portré s az öreg Arany «kalapos-botos» fényképe, Kosztolányi hangja, tekintete mindig elváltozott, valahányszor kimondta a nevét, mintha egy halandó neve helyett egy Szibilláét ejtené ki, Ady

az ő «orthodox» nyelve ellen küldte háborúba eretnek új szavait, József Attila, Illyés Gyula az ő nyelvéhez tért meg világirodalmi kalandozásából. Valószínűleg ő az, aki Homéros és Ossián módján túlélné a magyarságot, elsűlyedt sírja fölött lebegve a Tisza-parton, ahogy a hun énekmondók árnyait látta lebegni az alföldi csonthalmok felett. Nehéz napokban, a csüggedés óráiban maga is így gondolta önvígaszul s ezt a szerepet szánta magának: a bárd szerepét egy kihalt nép halhatatlan képviseletében. A magyarságnak lehetnek forróbb szerelmei a költői közt — Csokonai, Petőfi bizonyosan az —, de nincs még egy költő, akinek az ember őszülő fejjel is úgy szeretne kezet csókolni, mint Arany Jánosnak.

4.

A Reform-nemzedéknek, Széchenyi kortársainak és elvbarátainak a fiaikról is kialakult, magas eszméjük volt. «Jó, bölcs, becsületes és rendületlen, de igen okos magyar» lesz a gyermekük, «ki a komoly dolgokat komolyan veszi. Nemcsak szomjazik a nyugati műveltségre, hanem immár teljesen meg is szerezte. A régi táblabírónak Horatiuson és a Corpus Jurison sarkalló lelkivilága felmagasodott benne nagyszabású tájékozottsággá és kibővült széles látókörré. Nem csupán lelkesedik az új idők vívmányaiért, hanem immár éles szemmel bírálja is... Nemzeti érzése megnőtt s demokratikus irányban tovább terjeszkedett a nemzettel. Fajszeretete immár jóval nagyobb sokaságot ölel át, mint amekkora a rendiség túlhaladása után valódi magyarságnak volt mondható.»

Ez volt a Reform-nemzedék eszméje a fiairól.

A valóságot Kozma Andor találón festette az új nemzedék önjellemzésében: «Európaiakká lettünk ugyan, de sokat elvesztettünk a nemzeti mult tiszta hagyományaiból. S nemzetiekké lettünk ugyan, de az európai műveltségnek olyan magas színvonalára, mint apáink szántak bennünket, nem emelkedtünk.»

Arany János fia, László volt a kevesek egyike, aki megközelítette az apák álmát, egybefogott magyar és európai ideáljukat. De a tudás almája az ő szájában is megkeseredett. Látni tanította a tudás s a költő belenémult a látványba.

A magyar élet és európai műveltség óhajtott összhangja sose valósult meg a Kiegyezés után. A magyarság gazdaságilag nagyot ugrott előre, de lelke elalélt, erkölcse lehanyatlott, hite, kedve meghasonlott. Erről a belső kudarcról szól Arany László verses regénye «A Délibábok Hőse». Hübele Balázs, a «hős» nem egyéni portré, hanem maga a magyarság, pontosabban az a középnemesség, amely akarta és előkészítette a függetlenségi harcot s a jobbágyfelszabadítást, de a forradalomban már összekülönbözött, utána megrokkant és soha többé nem talált magára a felszínesen demokratizált világban, irány nélkül kapkodott anglománia és sírvavígadás, sérelmi politika és hivatalhajszolás, magyar búsulás és nemzetközi gründolás közt. A kép ijesztően emlékeztet a nagy orosz klasszikusok hazájára. Mint Turgenyev, Scsedrin és Goncsárov földjén, Magyarországon is független volt egymástól jószándék, akarat és tett s a nyugati műveltség *tétlen* hirdetői lassan elmerültek a mozdulatlan

sárban. Az életrevalóbbja díszkardját csörtetve zsebredugott egy köteg részvényt a fővárosban.

Az ódivatú, szétrombolt nemesi gazdálkodás helyére a Bach-korszaktól kezdve berontott a kapitalizmus; mágnás birtok és banktőke összefogva felhúzták a cifra, mutatós, megtévesztő «nyugatias» homlokzatot, de a pompás ellenző mögött a váratlan átállás megyei életről és terménygazdálkodásról nagyvárosi életre és hitelgazdálkodásra úgy szétrombolta a hagyományos életrendet s a megszokott ősi kötéseket a magyar nép tagjai közt, mint Mexikóban vagy Középkeleten. Magyarország a Kiegyezés után inkább hasonlított a modern Perzsiához, Mexikóhoz, Egyiptomhoz, mint Angliához, akármennyi Shakespearet játszottak is, akárhány angol falkakép lógott is a falon.

A Kiegyezésnek alig volt költészete. Petőfi legendája s a tehetetlen függetlenségi romantika légiószámra szabadította fel a népieskedőket, akik Petőfi hangján s az ő műfajaiban próbálták továbbmenteni Kossuth harcát, de mezei hadaik széthulltak Arany és Gyulai csapásai alatt, sebeiket nyaldosva bevonultak ellenzéki alapításukba, a Petőfi Társaságba, amelyet az Akadémia ellenlábasának szántak, a valóságban azonban csak dilletáns írók fellegvára s vasárnapi költők csokornyakkendős gyülekezete volt. Ott helyezkedtek el az u. n. «kozmopoliták» is, akik az új materialista tanokat próbálták egyben lenyelni. Furcsa vegyes társaság került össze az akkori versekben. Bercsényi kurucai Schopenhauerrel komáztak, a branyiszkói hősök Darwinnal, a bukott nő Ave Mariát énekelt s a tudós rabbi piros sipkát viselt Kossuth seregében.

Itélni könnyű. Az igazság az, hogy mindkét tábor zsákutcába szorult. A függetlenségiek ügye évtizedekre elveszett, «majd hoz puskát Kossuth meg Türr Pista!» fujták könnybelábadt szemmel, kivörösödve, de magukban már tudták, hogy nem hoz, nem hozhat, a Deák-pártnak (vagyis a Kiegyezés híveinek) viszont könyörtelen logikával bele kellett törődnie az ország egyoldalú gazdasági átalakításába. A haladás elmélet, a társadalmi fejlődés «vastörvényei» megkövetelték abban az időben a kapitalista átalakulást, senkise mert szembeszállni az idő szavával, amellett egy maroknyi uralkodó kisebbségnek óriási haszna is volt belőle, a magyar nép nagy többsége, főleg a parasztság azonban kevés hasznát látta. Hiszen a kapitalista átalakulás még a nagy nyugati nemzeteket is megviselte, saját forrásaikon kívül közvetett tanuktól: korabeli magyaroktól is tudjuk, Madách Londoni Jelenetében, Arany László verses regényében olvashatjuk, milyen válságot, mennyi bánatot, hajótörést okozott Angliában a szabad verseny, holott egy századon át készültek rá. Hogyne rázta volna meg akkor az elgyöngült magyar életfát! Látta ezt a kiegyezők java is, a legderekabbak, de hallgatniok kellett, némaságra ítélte őket a pártbecsület, nem átkozhatták el olyan sommásan, mint a «negyvenkilencesek». Arany László példázza legszomorúbban, milyen sztoikus hallgatás lett a vége ennek az úri fegyelemnek. «Negyedfélszáz éve tart küzdelmünk az önálllósági törekvés s az uralkodóház igényei, a nemzeti szabadság s a főhatalom túlkapásai, a függetlenségi s a kiegyező pártok közt», írja ugyancsak Kozma Andor, «de a kiegyező pártnak alig van költészete... A Pragmatica Sanctio, az 1790-es megállapodások, az 1867-ik Kiegyezés nem a szívből fakadt s

nem ragadhatja lelkesedésre az érzelmeket. A költőnek, ha ellenök izgatni jobb belátása tiltja, hallgatnia kell, mert dicsőítésükre egy húr sem pendül meg szívében.»

Aki e sorokat írta, maga is Arany és Gyulai köréhez tartozott: kiegyező magyar volt. Hihetünk a szavának.

5.

Volt egy titán ebben a korban, Vajda János, aki dacosan tovább vonult a forradalom tépett lobogójával. A költő 1848 március 15.-én korareggel ott volt a Pilvax kávéházban, mikor kiszögezés előtt felolvasták a Tizenkét Pontot. Haláláig hű maradt ehhez a naphoz, a magyar szív pünkösdi kitöltetéséhez. De milyen kevesedmagával! A volt forradalmárok és fiaik csapatostól gyűltek szemérmetlen körtáncra az aranyborjú köré; Vajda szíve kiégett a látványtól s elvadult, bősz agastyán lett a hajdani márciusi ifjúból. Petőfinek ugyanez lett volna a sorsa, ha elkerüli a korai halál és megkíméli az idegen hatóság.

Vajda szembeszállt Arany és Gyulai körével, megmaradt utolsó hírmondónak a Pilvax kávéházból. Sokkal nagyobb költő, mint amekkorának életében tartották. A Deák-párt politikai okokból, Aranyék irodalmi elveik miatt huzódoztak tőle. Azóta némelyek túlbuzgó jóvátétellel egészen az ő javára akarják billenteni a mérleget; Gyulaival szemben, Arany rovására az egekig magasztalják. Nemcsak a magyar közéletnek, a magyar irodalomnak is megvan a maga hagyományos sérelmi politikája.

Vajda a Kiegyezés után már honfitársai ellen folytatta — papíron — az elvesztett negyvenkilences szabadságharcot. Míg a Deák-párt csak csendben rosszalja a mohóságot, meg a híguló hazafiságot s halk feddésével nem ad lovat a hasonlóképpen híguló Kossuth-párt alá, Vajda harsogva dühöng és önkínzó kárörömmel csapkod maga körül. Korbácsot a kufároknak, igazságot a képükbe! Az országos politika elkanyarodott tőle s a többi kedélytelen ünneprontóval együtt őt is holt ágba sodorta ki. Vajda kényszerképzetei jellemző magány-képzetek, a számkivetés öntudatlan jelképei: hol hajótöröttnek, hol üstökösnek, hol örök jégcsúcsnak nevezi magát. Egyéni eltorzulásában a magyar élet egyetemes eltorzulása tükröződik, vad indulataiban Petőfi túlvilági parancsaira lehet ismerni. Nagy tehetség volt, de nem pótolta az ifjú gigászt, nem tudta kitölteni a hősi halott üres helyét, amellett Gyulaiék nem is tűrték volna, a szeplőtlen kuruc kardot azonban mégis csak ő adta tovább Adynak. Össze-vissza forgatta, magát és bajtársait is sebezve, nem volt remek bajvívó, de térdreroskadva, de egyedül sem engedte ki görcsös markából.

Ha az országot a kapitalizmus, Vajdát a materializmus rázta meg alapjáig. Említettem, hogy a nemzetközi banktőke beáramlásával együtt új eszmekör is betört az országba: a materializmus, a «Kraft und Stoff» elmélet. (Bátran mondhatjuk németül, mert az új filozófia német nyelven jutott be Magyarországra). Vajda verseiben tükröződik legjobban a magyar élet eltorzulása a felszínes városiasodás idején, de az európai romantikát is ő számolta fel nálunk azokban az évtizedekben, amikor az irodalom megpróbált illeszkedni a természettudományi törvényekhez. Mind a két folyamat: a hazai-társadalmi s az európai-szellemi átalaku-

lás a Kiegyezés utáni emberöltőre, Vajda második költői korszakára esett. Hit és tudomány, hagyományos kereszténység és determinista bölcselet elkeseredett vitába merült egymással Angliától Oroszországig. Nem a csatatér, nem a torlasz volt e harc színhelye, hanem az egyéni lélek. Matthew Arnold és Turgenyev, Taine és Gottfried Keller, Ibsen és Leconte de Lisle, Hardy és Theodor Storm: angolok, franciák, németek, skandinávok, oroszok, olaszok különböző vérmérséklettel és hévvel ennek a hitvitának a « belső harcterei ». Vívódásukban egy egész emberöltő töprengései voltak felnagyítva.

A világnézeti kérdéseket ma sok helyen az államhatalom dönti el s géppisztollyal, büntető táborokkal, boszorkányüldözéssel, megfélemlítéssel viszi keresztül; a szabadelvű században az egyén lelkiismeretére volt bízva. S ez a döntés a legtöbb embernek — éppen a legjavának — a belső békéjébe került. Gyermekkoruk a keresztény világképben gyökerezett, a katolikus, anglikán vagy pravoszláv hitvallásban. Saját gyermekségükkel, első lélekalakító emlékeikkel, a roppant keresztény hagyománnyal kellett szembefordulniok, anyjuk imáját kellett megtagadniok az új igazságért vagy amit ők annak tartottak. Téveszmékért is lehet hősi áldozatra vállalkozni. A belső harc feldúlta ifjúságukat, letarolta férfikorukat, mégsem tántorodtak el tőle, nehogy hűtlenek legyenek az ember prometheuszi szerepéhez.

1848 nemcsak a politikában és forradalmakban volt vízválasztó romantika és tudományosság között, hanem a filozófiában és szellemi életben is. A század második fele mindvégig belső ellentmondásokkal küzdött; a polgári jólét Nyugateurópából lassan szétgyűrűzött a világban s a természet megrettenve engedelmeskedett a mérnöki akaratnak, de az ember helye a világmindenségben egyre jobban összezsugorodott: parány lett a parányok közt, hangya lett belőle, aki még Prometheusznak képzeli magát, atom lett belőle, aki még halványan emlékszik, hogy választott királyi helye volt Isten világtervében. A determinista bölcseletből hiányzott Isten, aki hit által magához emeli a parányt, de — a kereszténység kitörülhetetlen emlékei miatt — hiányzott belőle az ókori materializmus derűje és lelki békéje, a demokritosi mosoly is. Az ember egyszerre érezhette magát hódítónak és rabszolgának: világ urának, szerencsésebb új Faustnak tökéletes műszerei közt a racionális vegykonyhában s kérészéletű semminek a közömbös természetben, Isten utódjának a kiismert elemek fölött és bukott nagyhatalomnak a lelkében, ahol makacsul tovább pislogtak a keresztény hit emlékei. Nem csoda, ha egyszerre volt vérmes és levert, derűlátó és komor: kapkod a Keresztfa után, de ha elérte, köddé omlik ölelő karjában, új világteremtésre készül, de tudja, hogy egy rózsatövis szúrása is végezhet az új világteremtővel. Nagyjában azt lehet mondani, hogy a természettudósok (s persze a vasúti részvényesek) voltak optimisták s a költők pesszimisták. Csak a költők kínlódtak meg igazán ezekért a belső ellentétekért. Harcos becsületből kitartottak a kételyeiknél, nem hazudtak hitet a kihalt hit helyébe, de az óriási lelki veszteségek után az anyagi hódításnak s a hatalmas megismerésnek se tudtak örülni. Keresztények maradtak eleven hit nélkül, hallgattak Istenről, de közben megvetették a haladás elméletet, a materialista hitvallást. Tragikus előérzetüknek

volt igaza. A haladás elmélet azóta Nyugaton olvasatlan művekben porosodik, másutt viszont az államhatalom töltött fegyverrel, rendőri segédlettel parancsolja az emberekre.

Vajda Jánoson is végigzúgott a válság és letarolta. Nem levelenként, hanem lombostól, ágastól vált meg tőle a hit. Mint kortársa: Leconte de Lisle száraz szemekkel meredt az üresen izzó égboltra s mint Turgenyev fájó kárörömmel ő is arra a közelgő pillanatra várt, amikor már nem lesz többé ember a földön.. Magányos volt, mint magyar, dacosan fölvetette fejét a falkászó urak, kaszinótagok és tözsdekufárok előtt, de magányos volt, mint a nyugati ember általában, szomorú, dacos bátorsággal vetette föl arcát a kihalt, néma egekre. A gondolat becsületéért szenvedett, még ha az a gondolat hamis volt is.

De nemcsak világszemléletének van új, modern íze, modern a szerelme is. Keserű csókjaiban is Ady úttörője, nemcsak kuruc politikájában. Vajda szenvedélye: modern szerelem a szó Baudelaire-i értelmében, szerelme: kínzás és kínoztatás, önemésztő sóvárgás az elvesztett Éden után, nem kitöltetés, egyesülés, feloldódás. Tudjuk jól, hogy valóban « méltatlan »-ra szórta legmélyebb érzéseit. De szerelmi keserűsége a tapasztaláson, « Gina » olcsó bűnein kívül összefügött a költő sötét filozófiájával is, összetartozott a materialista módon felfogott emberlét gyötrelmeivel. Vajda évtizedekig kínlódott egy méltatlan nőért, de vajjon csak a nő emléke cseppent naponta az égő sebre s nem valami más, erősebb méreg is: a gondolaté? A viszonzatlan szerelem, akárcsak a természet közönye a tragikus embersorsnak volt a jelképe Vajda verseiben.

Nincs megrendítőbb, mint a kisütő nap az elcsendesült árvíz felett. Igy mosolyog néha a Dunántúl napja Vajda el-elcsituló lelki árvizeire. Babitsig, Illyésig, a fiatal dunántúli költőkig kell várni, amíg Pannonia suhogó szépsége megint így ragyog a magyar lírában. Uradalmi erdésznek volt a fia, Fejér vármegyében nőtt fel, jó puskás maradt egész életében, vad nádasaival, háborítatlanul ismerte még a velencei tavat s a Balaton halász-látta öbleit. Ez a pásztori táj, a magyar Árkádia tündöklik a komor töprengések mögött, mintha a dunántúli föld szánakozva és lélekkel rámosolygott volna emberkerülő fiára, aki közönyösnek és lélektelennek érezte az egész mindenséget!

Kora uralkodó eszméivel viaskodott Komjáthy Jenő is, de sose hódolt be a determinista bölcseletnek s növekvő nyomása elől — a keresztény hit megkerülésével — Spinozához s a Távolkelethez folyamodott segítségért. Erővel gondolkozott, de ritkán volt ereje a versének, nem magból nőttek, nem versként születtek, hanem kívülről szabták a gondolatokra, amelyek a rímes szakaszokból visszakívánkoztak igazi elemükbe, a prózába. A vers az igazi költőnek ellenfele és éltető eleme egyszerre s nem megfontolt akarattal oltja bele az igazságot, mint valami vad fába a nemesítő hajtást, hanem a vers által világosodik meg, mint ahogy az úszó úszás közben fedezi föl a vizet s a pilóta repülés közben a levegőt. Komjáthy versei ólomsúllyal, alacsonyan szállnak, de sólyomszív izzott a túl nehéz szárnyak közt; tökéletlen formáit olykor megváltja a hatalmas filozófiai becsvágy, amely oly ritka a magyar irodalomban, még ott is, ahol díszhely illetné meg: a prózában!

Komjáthy kortársa: Reviczky Gyula szintén beleolvasott a filozófusokba, de jobbára csak a kávéházi asztalnál. Schopenhauer — maga is inkább tragikus költő, mint bölcselő — volt a kedvence. De Reviczkyt csak a hangulat vitte rá néha a filozófiára és politikára; egyik sem volt igazi eleme. Egy tükrös kávéházban vagy szerkesztőségi szobákban kell elképzelni, ha valódi elemében, füstös, poros nomád szállásain akarjuk látni. A hirtelen cseperedő dunaparti nagyvárosban, ahol egy vasmosdó mellett, hónapos szobában haltak meg az író és szerkesztő urak.

A Pest-Budáról Budapestre változó ifjú fővárosnak ellentállhatatlan varázsa volt a fiatalokra. Ázva, fázva, nyomorogva is az élet fő sodrában érezték magukat. Még annak is volt varázsa, hogy kegyetlenebbül bánt az emberrel, mint a komázgató, kedves vidék. Reviczkyék nemzedéke a Bach-kor másfél évtizedes önkéntes falusi száműzetése után visszavágyott a nagyvilágba s a nagyvilágnak a főváros volt a kivilágított kapuja.

Csakhogy szomjúságukhoz hiányzott már a kapun túl a történelmi hagyományú Nyugateurópa. Széchenyi és Kölcsey nemzedéke a többszörösen meghonosított klasszikus műveltségből fogadtak be új fejezeteket: Horatius, Vergilius, Tasso mellé Homérost, Goethét, Schillert, Byront. De amikor Reviczkyék vetették magukat Európára, már sokkal több ingótőke volt az angol és francia bankokban, mint európai humanizmus az angol és francia könyvekben. A tőzsdéző, nagypolgári Nyugat világkiállítási mintaáruk alakjában s jelzálogbankok útján hatolt be Budapestre, nem pedig egy új Széchenyi lelkiismeretén vagy egy új Kölcsey esztétikáján keresztül. Az új költő nem tagja az Országgyűlésnek, mint Kölcsey, nem a nemzeti imádság szerzője, mint Vörösmarty, nem a nép szerelmetes fia, legkisebb királyfija, mint Petőfi. Az új költő esténként, a napisajtóból kifogva fizet egy pohár konyakot egy kósza lánynak, Schopenhauerre, Friedrich Straussra, Darwinra s legszívesebben Heinére könyököl egy kávéházban, mialatt a tót napszámosok fáklyafénynél keverik a meszet a körúti bérházak hetvenkedő díszeinek.

Volt persze derűsebb hangja is a nagyvárosnak. Az ifjú Budapesttől tanult hangot, nyelvjárást, cinikus életkedvet s metsző tréfákat hű szeretője, Heltai Jenő. A magyar költészetnek az a sajátsága, hogy tragikus része jobban kiállja az idő próbáját, mint a gondtalan, derűs. Úgy volna rendjén, ha mind a kettő erősebb volna az időnél, mint a görögben. Egy népnek Anakreon is kell Euripidés mellé, hogy teljes legyen az élete.

Ilyesfajta Anakreonja volt Heltai a monarchia kisebb, de szemtelenül életrevaló fővárosának. A háttér: kocsikorzó a Stefánián, francia bohózat a Vígszinházban, őszi verseny Alagon, csatangolások egy konflison a Városligettől a Vizivárosig, katonai parádé bosnyák zenekarral, örökös szabadjegy Fiuméba, Brassóba s fel az uzsoki szorosig, az előtér: egy pad, szalmakalapos szerelmesekkel a lepkés gázlámpa alatt. Tizezrek éltek apó gondokkal, futó örömökkel ebben a képben, mielőtt a magyar bakák szuronytszegezve átkeltek a Száván. Tengerek alól, mesebeli mélységből rémlik föl az idill. Angliában, Franciaországban, Itáliában ma is a tegnaphoz tartozik Heltai világa, filmen és zenés játékokban minduntalan felidézik ironikus szeretettel, Középeurópában vértengereket görgetett rá a történelem.

Heltai nagy stílusérzékkel és bölcseséggel sose tört ki igazi köréből;

mestere volt a fanyar, illó daloknak, a könnyű műfajoknak. Mert a könnyed hangulatok költője csak tetette, hogy mindegy neki a cigarettafüst s a vers; a valóságban ritka becsületes művész volt. Ragyogó verselése kötelező szabály maradt a dalszerzők közt, az énekes kávéházakban, operett színpadokon és kis kabarékban. Minden nagyvárosnak előbb-utóbb kivirul a folkloreja a kövekből; az aszfaltnak is van népköltészete. A pestinek Heltai az őse, ő szabta meg az igényét a «régi jó békevilágban» a Milleniumtól az első világháborúig, példáján tanult szellemesen verselni Harsányi Zsolt, Szép Ernő s néha még a költészet királyainak, Adynak, Babitsnak is kedvük kerekedett tanítványai közé állni.

6.

Mialatt a közéletben folyt a kirakodó vásár s Mikszáth urambátyám társasága apró közhivatali állások mentődeszkáira húzta föl a középnemesség hajótöröttjeit, ugyanennek a nemességnek a színejava a csekély polgársággal szövetkezve példás közmorált teremtett a hivatalokban. Vajda János, Tolnai Lajos a kaszinózó urak ellen füstölt, Arany János, Csiky Gergely a címeres pumpolókat szúrta tollhegyre, nagyrészt a lehangoló tünetek maradtak megrögzítve papíron: a jellemhibák s a kétes erkölcsű rangoskodás. De alig-alig esett szó a csendes magyar közhivatalnokról, a tisztakezű és önfeláldozó régi kaputosokról. Már pedig ezek a hivatalnokok Bécs segítségével modern országot raktak fel a forradalom romjaira Deák halálától a századfordulóig.

Magyarországon a nemzet lelkével volt baj, nem az intézményekkel. A lélek sorvadozott, mert se politikailag, se társadalmilag nem tudott alkalmazkodni se a multjához, se a modern világhoz, színre a Nyugatot utánozva lényegében a feudalizmus kísértetét mentette bizonytalan érzések közt, félelmében hangosan fütyörészve vagy fenyegetőket rikkantva. Ugyanakkor olyan közintézményeket teremtett, amelyek ritkították párjukat a világon. Megoldatlan volt a nemzetiségi és a föld kérdés, száz esztendős állapotok uralkodtak a választásokon, akadozott a szabad fölemelkedés, nem volt szabad körforgás a társadalomban, de a közkórházak, egyetemi kutatóintézetek, a statisztikai hivatal, levéltár, lótenyésztés, gyümölcsnemesítés, pósta, vasút például szolgálhatott volna egynémely nyugati országnak is. Régi iróniája a magyar sorsnak, hogy a nép szabadságvágya és függetlenségi ösztöne kuruc kor után sóvárog, de labanc korokban szoktak begyógyulni a külső sebei. Mikor a Millenium görögtüzű fényében a magyar ember rálapozott hazájára a Pallas Lexikonban, a «Magyarország» címszó alatt többszáz hasábon eléje tárult a hatalmas civilizációs munka a székely körvasúttól a soproni ekegyárig. Az lehetett az érzése, hogy elvégezte a munkát, amit Vörösmarty a negyvenes években nemzetére parancsolt a verseiben.

Az országépítő munka *látomása* lángszavakra gyujtja a költőket, de a mindennapi robot már nem kívánkozik versbe. Abban az időben még nem kellett parancsra megénekelni az árvízszabályozást, mint manapság a kohószerelést. De azért a hivatalnok országnak is volt költészete. Arany nyomába szegődött ez a pallérozott, szemérmes, akadémikus költészet, az ő tudását próbálták ellesni, nyelvét, képeit, szókötéseit, üte-

mezését követték, az idegen költők közül Heine, a skót Burns s a francia « Parnasszus » iskola fért a szívükhöz, különösen a szonett-író Heredia. Szépen beszéltek magyarul (másképp nem is állhattak volna be Arany mögé), irodalmi társaságuk résztvett a civilizáló munkában, kiadványaikkal nagy klasszikusok: Shakespeare, Cervantes, Molière, Milton s korabeli vezető elmék: Buckle, Taine, Mommsen jutottak be a középosztály otthonaiba (mert a klasszikusok tömegkiadása akkor még ismeretlen fogalom volt külföldön is) s vasárnapi felolvasó üléseiken rangot adtak az irodalomnak. Volt köztük egy szellemes szatirikus: Kozma Andor (Koboz), egy remek műfordító: Ábrányi Emil s egy kiváló kismester: Vargha Gyula, akit tragikus balsejtelmei néha kiragadtak az Arany-epigonok tisztes középszerűségéből.

Kozma Andor szatirái fonákjáról festették a milleneumi Magyarországot. Tagja volt az úri társaságnak, amely jókedvűn nézegette magát görbe tükrében, mert tudták a költőről, hogy — akárcsak Mikszáth — választón az uralkodó rendszer vagy forradalmi változás közt hitetlenül is az előbbihez állna. « Enfant terrible » volt s nem igazi ellenfél, ezért tűrték el tőle gyanakvás és zokszó nélkül azt, amit Vajda és Tolnai nem mondhatott el büntetlenül. Szatiráiban megelevenednek az egykorú élclapok kedvenc figurái, a kaszinókban, báltermekben, kocsikorzón és vívodákban zajgó századvég, de jól tudta a barátságos párbajszabályokat: csak első vérig vágott.

Ady fellépése után azonban a konzervativ költészet jóformán egy emberként fölzárkózott gróf Tisza István mögé. A költő keményen bánt velük a verseiben és cikkeiben; a harc hevében nem is tehetett mást. Nem első vérig ment már a harc, hanem életre-halálra. Egyik fél se magára nézett, hanem a magyarságra, nem magát féltette a másiktól, hanem a népet. Ma pártatlanabbul itélhetünk a perben.

Vegyük Vargha Gyula példáját. Igénytelen, rátarti, puritán ember s mintahivatalnok volt. A Statisztikai Hivatalt igazgatta s az éveken, évtizedeken át asztalára gyűlő semleges számokból rámeredt a valóság a magyar élet tengerfenekéről: a dunántúli egyke, az országos parasztkivándorlás s a román nyelvtengerbe beomló magyar faluk. De amikor Ady e bajok korbácsa alatt hasonló balsejtelmekkel fellépett « új időknek új dalaival » ő is, barátai is, Tisza is benne látták a romboló angyalt, a végpusztulás előhírnökét. Tisza István képzett ember és hősi lélek volt, a régi tragédiaköltőknek tisztelő gyönyörűségük telt volna szikár, szomorú alakjában. De sem ő, sem akadémikus író-barátai nem láttak túl a « nemzetfenntartó » birtokos és hivatalnok osztályon. Sokkal maradibbak voltak, mint reformkori nagyapáik. Tudták, hogy egyszer még baj lehet a magyar állammal, következésképpen veszélybe kerülhet a földbirtokos osztály is, amely az állam védőszárnyai alatt élt. Ahelyett, hogy szembenéztek volna a valósággal, hol csüggedezve, fatalistán, hol dacosan és kihívón történelmi fikciókba kapaszkodtak. Nagy többségük jó protestáns volt, hitt az eleve elrendelésben s az elrendelés a halál felé látszott mutatni. Azt hitték, ha megbomlik a magyar államkeret s kibukik alkotmányos előjogaiból a magyar úr, elpusztul az egész magyarság. Szorongásukban mind szűkebbre zárkóztak, nem kedvelték a dunántúli nagy grófokat, se a zsidót, se a szocialistát, se a nemzetiségeket

(kivéve ha tört magyarsággal magyarnak vallották magukat), szerették a középbirtokost, ha dolgos s a módos gazdát, ha rátarti, de azért... megsüvegeli az urat. Felfogásukra talán Mikszáth volt legjellemzőbb, aki a magyarból csak három fajtát értett és szeretett igazán: a telkes gazdát, a bocskoros nemest s a magafajta középnemest tehetősebb kiadásban, mondjuk: ötszáz tehermentes magyar holdon.

Ady lelki rokonuk volt a protestantizmusban. Őt is gyakran megkísértették az ótestámentumi kárhozat hangjai, ő is rettegett, hogy az Ur kitölti halálos ítéletét eltévedt nyáján. De ugyanakkor Ady, a forradalmár s az Élet prófétája túl is látott az ítéleten; a paraszt-mítosz megváltotta szorongásától s a halál-predestináció alól. Tisza István gróf és barátai a romlás hírnökének tartották, becsületes hitükben egy sátáni nemzetbomlasztó ellen védekeztek. Sose eszméltek rá gyűlöletük igazi gyökerére. Nem a jó magyar védekezett bennük a rossz, áruló magyar ellen, csupán az államilag támogatott középnemes állt szemben a parasztforradalom énekesével. A költő már rég halott volt, mikor még mindig őt okolták az ország feldarabolásáért!

De ha az ember alaposan beleolvas Vargha Gyula verseibe, kénytelen az ítéletet visszafordítani az ítélkezőkre. A költő — s az egész konzervativ iskola — a magyar középosztály esetleges bukását egynek vette a nemzethalállal. Eleve elrendeléssel a fejükön (helyesebben, amit ők annak véltek!) csupa sírt láttak maguk körül. Már pedig akinek a fejfa a végső szimbolum s nem a virágzó fa — csak azért is, mindörökké! — annak sohasincs igaza, akármilyen becsületes máskülönben s nagyot vét a nép ellen, akármennyire szereti és szenved is érte. A konzervativok jó magyarok voltak s Vargha is úgy függött a maga magyar keresztfáján, mint Ady, de mégsem voltak *eléggé* magyarok, elég bátran, ifjan, szabadon, nem mertek szembenézni a nagy törvénnyel, hogy az élet rombolva teremt s mindig új levél hajt ki a régi helyén. Ady, a «Halál rokona» fanatikusan hitt az életben s túlénekelte a félelmeit, túlharsogta a kárhozat hangjait, ezért volt jobb magyar náluk.

Ma már mind nyugosznak. S mind hazai földben.

7.

Hiba volna azt gondolni, hogy a magyar irodalom századeleji új tavaszának főleg a politika volt a rügyfakasztója. A «Hét» (Kiss József lapja), a Bródy Sándor szerkesztette «Jövendő» s a «Renaissance» hasábjain is új idők új dalai szólalgattak már, de a három lap keveset foglalkozott politikával s nyoma se volt politikának a «Holnap» című bemutatkozó gyűjtemény két kötetében. S amikor a «Nyugat» 1908-ban végrehajtotta a nagy áttörést, a politika csak oldaltűzzel támogatta. Igaz, hogy a «Nyugat» alapítói közül néhányan — Ignotus például — politikában gondolkoztak s a folyóiratot egyszerre politikai és esztétikai fegyver gyanánt akarták használni, de a radikalizmusnak azért változatlanul a «Huszadik Század» volt a főhadiszállása, a szocializmusnak pedig a «Népszava». Ült a «Nyugat» szerkesztőségében egy papos külsejű, gunyoros ember, Osvát Ernő, aki odaadásával csakhamar korlátlan hatalomra jutott a lapnál s ezt a hatalmat az egyéni kisérle-

tek, merész stílusjátékok, szokatlan szárnybontások bátorítására használta fel. A lap csak oldalvást pillantott a politikára — a polgári radikalizmusra —, fő becsvágya az igényes, egyéni hangú szépirodalom volt, akárcsak az egyidős Nouvelle Revue Française nek s a pár esztendős Blätter für die Kunstnak vagy a Rivista del Occidentenek. A « Nyugat » egy stílusforradalom szolgálatában állott; izzó színsáv volt az individualizmus pazar színszoródásában a század elején. Mert a lap nemcsak nevével, hanem szellemében is csatlakozott Nyugathoz, a nyugateurópai műveltség individualista fejezetéhez.

Jó félszázadig tartott ez a fejezet, körülbelül a mult század hetvenes éveitől a nagy világválságig századunk harmincas éveiben. A két világháboru közt huzódik át a tragikus vízválasztó, egyik felén a tegnapi ezüstkorral, másikon a mai vaskorral. A « Nyugat » olyan irodalmi eszméket vallott és terjesztett, amelyek jó tíz esztendővel túlélték az első világpusztulást s egy darabig tovább hatottak a megcsonkított Magyarországon is.

Karl Jaspers, német bölcselő a huszadik század lelki és szellemi kórrajzában írja *, hogy a hagyományos keresztény kultura szétrombolása után kihalt a népekből a tudat, amely szilárd és változatlan földöntúli bizonyosságon nyugodott s belső egyensúlyt adott földi pályájuknak. A kihaló örök tudat helyébe benyomult a pillanat tudata, a földöntúli bizonyosság helyébe a « hic et nunc »: az itt és most. De a pillanat tudata két ellentétes vonzásnak van alávetve; egyik formája a korlátlan egyéni tudat, másik a zsarnok osztálytudat. Más szóval a pillanat tudata vagy száműzi az egyént a közösségből, vagy teljesen aláveti, az ember vagy magamagának a célja és egyedüli értelme, vagy kötve van egy sejtrendszerhez s a rendszeren kívül nincs értelme. Művész létére az első esetben egy öncélú műnek szenteli magát s ebben a műben csak saját létéről akar megvilágosodni, a másik esetben művével együtt visszaolvad abba a közös ritmusba, névtelen munkadalba, amely legfeljebb egy-egy ütem erejéig tűri el a magánszólamot.

A kétféle tudat ellentétét csak ma látjuk tisztán, különösen amióta a marxizmus moszkovita formája betiltotta a polgári individualizmust. De a század elején még jól megférték egymással, hiszen mind a két felfogás szembenállt a politikai-irodalmi konzervativizmussal, Tiszával s az Akadémiával. De a jó szomszédságnak volt egy más oka is, egy tévhit. Azt hitték, hogy a politikai radikalizmus összeillik a merész irodalmi kisérletekkel s a társadalmi forradalomnak mindig egy stílusforradalom a viszhangja az irodalomban. Csak Lenin tudta már, hogy nincs így, de Lenin ismeretlen szegényember volt Svájcban. Az ő mérlegén Ady nyelvi forradalma, maga-istenítése, zabolátlan élet-kultusza éppen úgy a polgári bűnök serpenyőjébe esett volna, mint Babits kényes nagy kulturája, holott annakidején Adyt a forradalom zászlótartójának tekintették, Babits a fegyvertársak közé számított. Ne feledjük, hogy Strindbergnek a szociáldemokrata párt rendezett fáklyásmenetet hatvanadik születésnapján, holott az író maga volt a kóresetté fajult anarchia és önzés!

* Die Geistige Situation der Zeit.

Aki 1910 körül szokatlan ízekért lelkesült, új árnyalatokat fedezett föl a nyelvben, sejtelmes új értelmet oltott a szavakba, aki nyugtalanító hangzatokon játszott, éjféli borzongásra ingerelte idegeit s lappangó, titkos érzésekért szállt alá a tudatalatti tartományokba, egyszóval aki az új művészet és új stílus művelői közé állt, egyuttal haladó szelleműnek, egyenesen forradalmárnak képzelhette magát s a baloldali pártok is csendes szövetségesüknek tekintették az irodalom hadállásaiban. Ha valaki bevallotta, hogy hasonmással viaskodik álmában s rajong Gauguin képeiért, burkoltan már azt is elárulta, hogy több a barátja a « Huszadik Század », mint a « Budapesti Hirlap » munkatársai közt.

Osvát nem sokat törődött ezekkel az önáltató politikai összefüggésekkel. Olyan szenvedélye volt a szerkesztés, mint másnak az írás s a szerkesztés folytonos stiláris fölfedezés volt számára: egyének kibányászása, egyéni hangok felavatása. Azt szerette az írókban, ami elválasztotta őket egymástól. Lényében is volt valami papos, nemcsak a külsejében; egyenként vette számba a lelkeket a művészet oltáránál. Mert ez a hely, a « művészet oltára » életre-halálra kötelező szolgálatot jelentett neki is, nemzedékének is.

A napnyugati rétekre kirajzó fiatalok megrészegülve gyűjtötték a mézet a pompázó és hervadékony virágokról, amelyeket ők halhatatlan plántáknak, örök rózsáknak képzeltek. Lobogtak a művelődési láztól, magukkal és másokkal szemben is mind magasabbra emelték az igényt, túltettek Bessenyei ujító szenvedélyén, Kazinczy rajongó kiváncsiságán, Csokonai telhetetlen tudásvágyán s mint ama régi magyarok, gyakran ők is gyenge külföldi virágporból köpültek csodálatos hazai mézet.

Villamosak voltak az esték, részegítők a hajnalok, még a futó ingerek is megsokszorozták a mámorukat. Megkerülték a hazai és idegen klasszikusok jólismert homlokzatát, hátulról vették be őket, titkos vagy titkolt « modern » értelmük felől s ugyanakkor cinkosnak éreztek az élő idegen írók közül minden szellemi kalandort, kitaszított költőt, elátkozott lelket, a míves szavak és ritka érzések szerelmeseit, a mágusokat, mákonyevőket, a szépség rabjait, hogy kedvelt szavaikkal éljünk. Bergson tanítása az elsüllyedt emlékek teremtő erejéről, Nietzsche romboló kulturkritikája, amelyben a humanizmus önmagát küldte máglyára, Shaw jókedvű kecskebukái a képmutató úri társaságban, Tolsztoj eretnek megváltástana, Whitman harsogó életöröme, Laforgue bohóckodó nihilizmusa, Verlaine szerelmeskedése a zenélő szavakkal, Francis Jammes ravasz együgyűsége, Claudel mennydörgő hitvallása, Maeterlinck álomjátékai, Yeats kelta félhomálya, Walter Pater finomkodó görögsége, D'Annunzio nagystílű ripacskodása, Strindberg halálfejes bábjátékai, Schnitzler fanyar erotikája, Hoffmansthal bécsi rokokója, Stefan George tömjénáldozása a héroszok oltárán s Rilke útja a « befejezetlen » angyalok felé, akiket a halandónak folyton újra kell megteremtenie a lelkében: hit és hitetlenség, színészkedés és téboly, játék és áhitat pár esztendő alatt mind visszaverődött a magyar irodalomban, feltéve, ha az idegen stílusban is felismerték az ujító lázt és mesterségbeli igényt, feltéve, ha megvolt a belső hitele, hogy megint szavajárásukkal éljünk. Nem a sugár érdekelte őket, hanem a szétszórt színképe. Ez a kor volt az egyéni tudat, a szélsőséges individualizmus legteljesebb pillanata.

De a mohó szépségimádás és esztétikai mámor alján folyton ott feszített egy lappangó és egészen másfajta érzés. A szorongás. Ma már tudjuk, hogy a névtelen, homályos rettegés egy világítéletnek volt az előérzete. «Endlich ein Gott!» — végre egy isten! kiáltotta Rilke az első világháború elején. A hadak istene, Mars. Még ő is jobb volt, mint az örökös játék az esztétikai ingerekkel.

A vérivó pogány istenség visszatérése előtt már hallani lehetett nagy messziről a bibliabeli Négy Lovas patkócsattogását, amint megelevenedve Szent János Jelenéseiből szörnyű parancsaikkal a föld felé vágtattak. Spengler az első világháború küszöbén belefogott a nyugati műveltség gyászbeszédébe. S a feledésből vagy érthetetlenségből világos szavú próféták gyanánt léptek elő a holtak, a világpusztulásban átváltoztak kortárssá, az élők nyelvét kezdték beszélni, de az angyalok ereje volt szavukban s méltók voltak, hogy az új Apokalipszist meghirdessék: Hölderlin, a pogány, Gerard Manley Hopkins, a jezsuita és Rimbaud, az istentagadó látnok. Azóta tudjuk, hogy a pogány s az istentagadó látnok is többet gyanított az Isten végezéséről, mint sok névre keresztény költő.

A magyarnak is volt egy látnoka, egy élő. Ady Endre.

8.

Adyban első benyomásra vannak rút vonások, amelyek halála után egy emberöltővel még jobban bántanak, mint életében. Az írók önimádók voltak a század elején, ő közülük is kirí szemérmetlen magamutogatásával. A magyar kurtanemes dölyfös és perlekedő volt a portáján, ő se jobb a fajtájánál. A korabeli költészet tele volt olcsó kárhozattal, ő is tetszelgett Lédával a pokolban. Záporozva hullt a szirom a fájáról, de hullt róla féreg is elég. Csak a «halál pitvarában» lehet igazán csodálni.

Gondoljunk rá, hogy kik között élt. Nem válogatott a társaságában: barát és cimbora, fegyvertárs és fegyverhordozó kicsit egy volt neki s a tündöklő elmék és patyolat jellemek mellett megtűrte a hitvány asztaltársakat is. Sok derék harcos állt a belső száműzött oldalára, még több volt, aki uszította, tömjénezte, önemésztő lángján a maga kis pecsenyéjét sütögette. Melléje álltak a magyar radikalizmus java elméi s az országgyűlés Vak Bottyánjai, de ott sündörögtek asztalánál a félművelt Páris-imádók, züllött hisztérikák és kétszínű magyarfalók is. Sose választotta szét seregét vitézekre és fosztogatókra.

Legokosabb tehát, ha szembenézünk az ellenszenves látszattal. Szerelem, forradalom és magyarság, nő, szocializmus és parasztság: mindmegannyi alakváltozásai az önimádásnak és magasiratásnak Ady verseiben. Ő istenül meg Léda karjában, Dózsa kiásott zászlaján, s a nekibúsult nádi kurucok közt; mindennek csak úgy van értelme, ha feléje mutat, felé üget, őt szolgálja, mámorát pezsdíti, félelmét csillapítja. Páris annyi, amennyit észrevett belőle egy rácsos erkélyről, a szocializmus annyi, amennyit elolvasott a vezércikkekből, a magyar nép annyi, amennyit befogadott a seregébe. A világ annyi, amenyi rátapadt belőle Ady valamelyik szomjas polip-szájára. Önzése már nem is emberi; az

elemekben és bálványokban van ennyi önzés, mohóság. Számára nincs különálló, külső valóság: vagy felszívja vagy elejti, vagy testévé alakul vagy nem létezik. Ady költészete csonka, de összefüggő mindenség, nincs rajta rés, se hézag s ahogy egy hindu templom a kaputól a szentélyboltozatig az istenség testének az ismétlődése százféle kőalakban, úgy alakul át az ő verseiben is a tárgyi világ Ady testrészeivé, amelyek egyszerre sajognak, véreznek és kapkodnak a zsákmány után, akárhonnan ered az inger, akár a napi politikából, akár a szerelemből, akár az italból, akár a magyar sorsból.

Csakhogy ennek az ellenszenves látszatnak megvan a feloldása abban a látomásban, amely az életet az atomizált létből felragadja Istenig. Ady Istene mindig az életet akarja (a költő nagy betűvel írta a szót, mintha Isten egyik mellékneve volna) s világtervéből hiányzik az örök halál: akarja, hogy áldott legyen még a magtalan szerelem is, akarja, hogy a földdel együtt folyton megújuljon a nép, akarja, hogy a magyar ember legyőzze a balsorsát. Adynak mindennel azonosulnia kellett, látszatra: önimádón, valójában önsanyargatón, hogy az Isten harcos segítségével megszerezze a szabadulást a halálból mindenki számára, s továbbadja az élet parancsát a tévelygő szeretőknek, élni nem merő fajának s a bomlani nem tudó zászlóknak.

Abból a nádudvaros kisnemességből eredt, amely nádorválasztásokon a főurakra rántotta a kardját. Mikszáthban is megvolt ez a százados ellenkezés a mágnásokkal szemben, csak ő óvatosabban bánt az érzéseivel. Ady magatartását sokkal inkább ez a származás döntötte el, mint az elvek. Nem a korabeli társadalomtanokhoz kell folyamodni magyarázatért, hanem az elszegényedett hétszilvafások lelki alkatát kell ismerni. Ha nem született volna lángelmének, reggelig húzatta volna a kávéházablakban, hadd lássák a főispáni ablakból, hadd lássák a grófi hintóból, hogyan mulat egy zilahi gyerek.

Ady az ösztönére hallgatott a politikában. Nem Marxot festette zászlajára, hanem Dózsát, nem akart idegen elméleteket ráhúzni a magyar életre. A parasztnép jog-és földszerzése volt egyszerű forradalmi hitvallása, függetlenül a marxi menetrendtől és tudományos osztályharctól. Bizonyos fokig nagy szerencse, hogy Párisban, francia lapokból tájékozódott a szocializmusról. Mindvégig hibásan írta a francia neveket, de pontosan tudta, kit kell tisztelnie: Jaurès volt egyik megérdemelt emberi eszménye. Ady csak annyit írt a szocializmusból Dózsa felemelt zászlajára, amennyit a franciáktól tanult s a franciák voltak örökké a legnagyobb eretnekek a szocialisták közt. Ösztönük az elmélet fölé kerekedett, elméleti fegyelmüket megbontotta a bortermelő individualista lelkialkat.

Adynak egyik legnagyobb erénye az, amit a magyar moszkoviták leereszkedőn a szemére hánynak, miközben megpróbálják átfestve, álarcosan becsempészni a rendszer mondvacsinált ősei közé. Felrójják, hogy hitt ugyan a forradalomban, de nem hitt a forradalom tudományában, módszerében, nem lett belőle marxista. Ezzel a megróvással azonban csak azt a közvetett dicséretet ismételgetik, hogy a költő — akárcsak Móricz Zsigmond — nem adta el a magyar forradalmat idegen elméleteknek. Sose mondta ki tudományosan, de a verseiben ott van a hitvallás,

hogy ahány nép, annyiféle újjászületés. A magyarhoz kurtanemesi gőggel Dózsa nevét tűzte jelkép gyanánt. Marx megvetette a parasztokat, következésképpen hívei, tanítványai se merték szeretni, még parasztországokban, még Magyarországon sem, nehogy vétkezzenek az elmélet ellen. Gondoljuk csak el, miféle forradalmi költészet sült volna ki abból, ha Ady beáll tételes marxistának! Adynak, a tételes marxistának 1910-ben titkolnia kellett volna szenvedélyes szerelmét a parasztnép iránt.

Politikai programmja egyezett Petőfiével, ami egyaránt jellemző a költő szenvedélyes magyarságára, negyvenkilences gondolkodására s az idők veszteglésére a Duna-tájon. Csak egyben különbözött a modern kuruc a romantikus világforradalmártól: a nemzetiségi kérdésben. Adynak nem volt határozott nemzetiségi vagy federációs terve, ez nem is a költők dolga, de Rákóczi óta ő volt az első, aki közös zászló alá kürtölte a magyarországi népeket. Nem gondolt az országtest megbontására, amint a nemzetiségi politikusok többsége se gondolt rá a század elején, hiszen a szlovákok Pozsonyban és Rózsahegyen érezték magukat otthon, nem Prágában, a románok a kolozsvári és bécsi egyetemre jártak, nem a bukarestire. Ady álma a dunai néptestvériségről az első világháború előtt alakult ki belpolitikai párviadalok közben, a Kiegyezés közjogi örökösei ellen vívott ellenzéki plebejus harcában s Hodzsát meg Gogát magyar zászló alatt, Rákóczi és Dózsa nevében hívta az oldalára Bécs és Geszt ellen. Igazán nem gyaníthatta, hogy a dunavölgyi szomszédok dolgait végül egy világháború rendezi nem a megbékélés és néptestvériség jegyében, hanem a magyarok nyakára varrt bosszuálló kishatalmakkal, liliputi imperializmusok útján. Az idő nem igazolta Adyt, de a tragédia azoknak sem adott igazat, akik dualizmussal, szolgabírákkal, magyarnyelvű rendeletekkel és nemzetiségi címeresekkel próbálták megmenteni a magyar hegemoniát a történelmi határok közt s megtartani az állam épségét Középeurópa egyik természetes csataterén.

Ady hitt az új életben magyar földön, hitt a magyar parasztforradalomban, akármennyire ellenkezett is faji pesszimizmusával. Van a magyarokban, akár maradiak, akár forradalmárok egy makacs, önsanyargató és magasirató hit, hogy bukás a vége minden jó ügynek, minden hősi vállalkozásnak. Katolikusok és kálvinisták, kurucok és labancok furcsa gyönyörűséggel ragaszkodnak a hősi kudarchoz, sőt! egyenesen úgy fognak bele a hőstettbe, hogy már a nagy temetésre gondolnak, mintha a hitbeli szabad akarattól függetlenül s vallásra való tekintet nélkül minden magyar emberben működne egy titkos történelmi predestináció, amely örökös bukásra s végül néphalálra választja ki «Európa árváját». Adyból is többször kitört a halál-predestináció: Vörösmarty tömegsírját látta a lába előtt tátongani. A sors keserű tréfája, hogy ebben a gyászhitben hasonlított legjobban ellenfeleihez, Vargha Gyulához és gróf Tisza Istvánhoz.

Faji pesszimizmusának az egykorú «vitalizmus» volt a legnagyobb filozófiai ellenoltása, a Nietzsche és Bergson bölcseletéből kialakult Életkultusz. Ma már nagyon nehéz visszaidézni a vitalizmus hatását a századfordulón. Pedig elsöprő volt, akkora, mint hajdan egy misztikus mozgalomé. Az is volt a maga nemében: világi misztika, az első nagy visszahatás az anyagelvűségre. S mint minden misztikában, a vitalizmus-

ban is egyéni átélésre volt bízva a tartalom; a látomás hevétől függött, hogy a lelki beavatáson csakugyan résztvettek-e magasabb hatalmak? Ady rajongása is bizonytalanul csuszkál szent borzadás és profán mámor közt: az Élet szerelmese néha olyan megváltó tiszta kéjbe merül, mint a középkori misztikusok, néha beéri... Toulouse-Lautrec modelljeivel egy mulatóhely gázlángjai alatt. Meg kell szokni, hogy a teljes Ady olvasása vegyes érzésekkel jár; az Élet egyik versében mindenképpen rászolgál a nagy kezdőbetűre, mert valóban az élő Isten megközelítése az életöröm által, néha csak a felajzott, mohó érzékek kapkodását jelenti.

Nagy ellentmondások voltak a hitében. Hol átveszi Isten akaratát az akaratába s megtelik keresztény bizonyossággal, hol Istent akarja felelőssé tenni a nyomorult emberi állapotért, ami teológiai képtelenség. Már pedig Ady éppen erre az oldalra hajlott inkább. Az Isten-keresés hittanilag mindig kevesebb, mint az Isten-bizonyosság s ő a hittanilag kisebbrendű keresésben, perelésben, vivódó vitákban, befejezetlen harcokban a legnagyobb modern vallásos költőnk. Alig történhetett volna másképp. Az újkori kereszténységnek a költészetben és filozófiában az Isten-keresés volt a sugalmazója, tehát nem a föloldódás és beteljesülés, hanem a szomjúhozás és szorongás. A 17. század óta a legtöbb keresztény költő Pascal ivadéka, nem Szent Ferencé.

Ady zsoltáros nyelve nagyon megtévesztő. Nem volt kálvinista a szó szoros értelmében s ha többször emlegeti is gyereksége hitét, abban a hitben nem gyerekkori emlékek ébredtek föl, hanem a korabeli vitalista filozófia alakult át egyéni ízű keresztény misztikává. Sose foglalkozott Kierkegaard írásaival, talán sose hallott róluk, mégis ehhez a romantikus protestáns lázadóhoz hasonlít legjobban. Az az örvény forgatta, amely Kierkegaardot súlykolta, egyszerre tudott rettegni és hinni, szorongani és ujongani, hol úgy érzi, hogy egy «Isten-fejen» áll, máskor úgy zuhan, mintha egy Isten-kéz hajította volna el. Jól látta magát az Isten balján, a föloldozatlanok közt, dicsérve is, kárhoztatva is a Teremtést, amely egyszerre volt csodálatos és borzalmas a szemében, kopár és termékeny, áldás és átok. Örökké visszatérő képe a «kút», «ásás», «tárna». Ezekkel a hasonlatokkal árulta el önkéntelenül, hogy a legősibb Isten-képekig vájt alá a lelkében, visszaásott az emberlélekben lappangó ős-korokig, amikor még egy volt az imádat s a rettegés, s a lét olyan bizonytalanul ingott, mint egy ugrás két mozgó jégtábla közt.

A spanyol emberről szokták mondani, hogy kettő érdekli csupán: önmaga és a világegyetem, amely szintén önmaga végtelenné nagyítva. Adynak is ilyen a világegyeteme: magamagát sokszorozta meg benne hol mint a modern ember, hol mint kuruc forradalmár, hol mint a Sion-hegy ostromlója. A legegységesebb és legösszefüggőbb költészet, mert a legönzőbb. Olyan önző, mint minden nagy szellemi erőfeszítés, amely egyetemes válasszal végleg meg akarja fejteni a világrejtélyt. Az ember úgy érzi, hogy a magasabb szellem egyensúlya állt helyre a magyar irodalomban, amikor hosszú, gyászos filozófiai igénytelenség után az új költészet első óriása átvágta a védőgátat a magyar élet belső tavai s az emberlét metafizikai óceánja között.

Ehhez a roppant látomáshoz nem oldódott meg egy csapásra a tüzes pünkösdi nyelve. Ady nem volt tudós költő, nem készült diákos gonddal

a pályára, mint Csokonai, Arany vagy Babits, inkább csak úgy a levegőből fogta ki az eszméket s az termékenyítette meg legjobban, amiről «félfüllel» hallott. Barbár fejedelemként bánt a műveltséggel, akárcsak barátaival és mecenásaival. Ábrányi Emil, Endrődi Sándor, Heine hangján kezdte; első két versfüzetében alig van nyoma annak a költőnek, akit ismerünk. Páris szabadította meg kezdő modorától, de még azután is maradt egy darabig vidéki mokánykodás a hangjában s a ripacskodásról sose tudott egészen leszokni. A szimbolista stílus alkonyára érkezett ki, ahogy Münchenből átköltöző festőink is egy másik stílusforradalom: az impresszionizmus naplementéjét láthatták csupán a Montmartre és Montparnasse között. Mégis ellesték belőle azt, ami kellett egy hazai megújuláshoz.

A szimbolizmus sose volt egységes irány, egyöntetű iskola; nagy őse: Baudelaire s három mestere: Mallarmé, Rimbaud, Verlaine mind mást akart s a tanítványok raja is féltékenyen ápolta külön egyéniségét, ami természetes, sőt kötelező volt a szélsőséges individualizmus idején. De azért valamennyiükre jellemző, hogy ábrázolás helyett sejtetnek, az árnyalatot többre tartják a színnél, a dolgokat rézsútosan közelítik meg hasonlatok által, hangulataikhoz uj rímképeket, versalakokat és szórendet alkotnak, a rendkívüli és szokatlan jobban ingerli őket, mint a törvényes és szabályos, az álom jobban, mint az ébrenlét s vagy közömbösek a társadalom iránt vagy anarchisták: sejtelmeiket ápolják vagy szabadjára eresztik világromboló indulataikat. Nehéz körülírni őket, mégis rögtön, az első soroknál felismerhetők. Nemes művészek voltak majdnem mind, még az epigonok is.

Ady eleinte keményen tanult Párisban. A franciák szabadították föl nyelvteremtő képzeletét s határtalan képalkotó tehetségét, de eleinte félre is vezették. A legkisebb és legromlandóbb mesterhez vonzódott: Verlainehez, tőle tanult legszívesebben, ő bátorította az erotikára. Csakhogy a szókimondás a szerelemben egyedül a franciáknak illik, az ő nyelvükhöz. A szemérmetlenség csak franciául szemérmes, valószínűleg azért, mert a lovagköltők, hegedősök, a királyi udvar s a párisi szalonok nyolcszáz esztendő alatt gyökeréig átitatták ízléssel, irodalommal s ma már az erotikának is olyan konvencionális a hangzása, mint egy társalgási fordulaté. Magyar fülnek azonban a szemérmetlenség Ady versében is bántó. Ma már a legtöbb Léda-vers kínos olvasmány, amellett elavult is: évszázadokra vagyunk az efféle elkárhozott szerelemtől egy félhomályos hotelszobában. Nem csoda, ha Arany tanítványai, az öreg «kisfaludysták» belepirultak ebbe a párisi erotikába, amely — francia fülnek még jobban fájt volna.

Idő kellett a tüzes nyelv feloldódásához. Csak harmadik újstílusú kötetében («Az Illés Szekerén») tárult ki egész univerzuma a jellemző képekkel, azon az érzékletes-érzéki nyelven, amely szó szerint minden versében újból jött a világra, új szavakkal, szókötésekkel, ragozással. Titokzatos érett szimbolumaiban, borzongtató szibilla beszédében összeolvadt mindaz, ami igazán ő volt s amit eltanult a korától: viharos Istenszomja és telhetetlen élet-imádása, Dózsa költögetése és kuruc búsulása, Zarathustra-Nietzsche gőgje s az «elátkozott francia költők» olvasmányemlékei Baudelairetől Richepinig és Jean Lorrainig. Mikor a meg-

világosodó Ady « egybelátta » az életet összes ellentétével és viaskodó kettőségeivel, egybeállt költői nyelve is. Mindössze egy jó évtizedig tartott költői pályája. A csoda elképesztő.

Ösztönösen a próféták könyvéhez folyamodott ezért a végső próféta nyelvért: a bibliához. Elszomorító, hogy idegen irodalmakkal, főleg az angol irodalommal összevetve milyen hűtlen volt a magyar irodalom a nyelvteremtő első bibliafordításokhoz. Az angol vers és próza öblös kagylóiban napjainkig viszhangzik zsoltározó nyelvük s az igehirdetésen kívül az epikától az értekezésig a legkülönbözőbb műfajokban tudták felhasználni. De a magyarság a Kuruc-kor után a függetlenségi harcokkal együtt irodalomteremtő nyelvéről is letett s amikor a szellemi újjáéledés idején a költők friss vért vezettek a satnyuló testbe, a parasztbeszédet használták véradónak, nem a bibliát. Csokonai kálvinista diák és tanár volt, Arany a Biblián nőtt fel, de magyarul kizárólag a népdaltól s a parasztnyelvtől tanultak. Ady volt az egyetlen, aki a nagyon újat egészen ódon formákba öntötte s a modern ember bonyolult világképét biblikus nyelven énekelte meg. Huszadik századi nyelv volt, de tele szabadon, szuverénül felhasznált 16. századi elemekkel.

A lélek nyelve alakította ki a politika nyelvét is: zsoltár stílusával együtt nőtt kuruc stílusa. Eleinte amúgy nyersen támadt ellenfeleire, az első indulat hevében, gorombaságokkal, szitkokkal. De a kuruc versek formájában és hangjain időtlenné tette ugyanezeket a napi indulatokat; vátesz lett a hirlapíróból, aki az ítélet hangján szólt egy népről: halálig tartó egyetlen szerelméről a futó, keserű tivornyák után.

9.

Jellemző a magyarok könnyelmű, rossz gazdálkodására a lángelméikkel, hogy nem tudtak mit kezdeni két akkora kortárssal, mint Ady és Babits. Mivel sok volt nekik egyszerre két költőóriás, egyiket a másikkal próbálták lerontani. A fele magyaroknak — a nagyobbik felének — Ady volt az « őserejű lángelme », Babits meg a « finom műfordító », a másik, kisebbik felének Ady volt a kulisszahasogató ripacs, Babits a felszentelt énekes. Efféle együgyű párhuzamokkal próbálták lerángatni a hajdani nemes vetélytársakat a magyar Parnasszusról a keleti és nyugati magyarok perlekedő cigánysorába.

Mert a szembefordítás s a kölcsönös kisemmizés nem művük leméréséből származott, hanem egy mondvacsinált világnézeti civódás viszhangja volt az irodalomban. Összefüggött azzal a mesterséges hasadással, amely az amúgyis meghasonlott népet « keleti » és « nyugati » magyarokra bontotta. Az ellentét keleti nomád faj és polgárosult nyugati világ, keleti « mélymagyar » és nyugati « hígmagyar » közt nem a történelmi valóságban gyökerezik, hanem a romantikus német történelembölcseletben, Herder írásaiban. Tudtak róla — a mai terminológia nélkül persze — a korai romantikusok is, a hanyatló nemesi nemzettudat költői. Berzsenyi és Kölcsey lirájában például a sokszor emlegetett Horatiusnál nagyobb gondolati súlya volt Herdernek s az is közismert, hogy Széchenyi — hasonlóképpen a romantika hatása alatt — mindvégig panaszkodott a belsejében dúló harcra keleti vér és nyugati fő között. Jellemző azonban,

hogy a póri származású költők sose panaszkodtak ilyen feszültségről; se Csokonai, se Bacsányi, se Vörösmarty, se Vajda Péter, se Petőfi nem érezte a magyar népet Nyugatra tévedt árva világbujdosónak. Az árvaság, elszigeteltség csak a hanyatló nemesi tudatot gyötörte, hiányzott a feltörekvőkből. A Kiegyezés után azonban megint kiújult ez a hontalan érzés, európai száműzetésünk fájdalma, de most már a nemesi költők fenséges gyászhangjai nélkül s éppen népi körökben! Mivel a politikai harc a kiegyező « labancok » és nyugatiaskodó « civilizátorok » javára dőlt el, a forradalmár népfik Európába tévedt napkeleti parasztárváknak érezték magukat s a felszínes nyugati polgárosodással szemben szögezték önáltató pogány mítoszukat. Így támadtak mesterséges feszültségi gócok Szent István és Vazul, Tiszántúl és Dunántúl, város és puszta stb. között. Ady napkeleti szimbolumai s egy-két hasonlata (« énekes Vazul », « sármány madár ») és Bartók népdalgyüjtése olaj volt a tűzre s noha mind a költő, mind a zeneszerző szívvel-lélekkel a nyugati műveltséghez húzott, az írásmagyarázók, hamis tanítványok és alföldi rideg magyarok az ő nevükben és tekintélyükkel szentelték fel nyugatellenes romantikájukat, amely — mint említettem — csupán Herderig nyúlt vissza, nem Attiláig s Vazulig. A sors kettős iróniája, hogy a magyar-gyűlölő Herder makacs szellemi fertőzése éppen a német-gyűlölő magyarokban fajult el legjobban napkeleti mitosszá. Ady és Bartók művét a két lángész szándéka és akarata ellen aknázták ki maguknak, volt azonban egy hipnotikus hatású prófétájuk is, Szabó Dezső, aki a vérében lobogó latin szenvedéllyel, gyilkos humorával és könyörtelen hatásvadászattal még jobban kitágította a mondvacsinált hasadást keletiek és nyugatiak közt. A harmincas évek végefelé már az egész magyar mult átsiklott ebbe a hamis látószögbe, megtámadták Szent István államalapítását, a reneszánsznak fölfedezték huszita gyökereit, sajnálták a török kitakarodását, a debreceni hitujítást felavatták faji megújulásnak (csudálkozott volna Méliusz Juhász Péter!), a 18. századtól kezdve meg egyenesen két mederre osztották a magyarság életét, egyik volt a barokk-katolikus ága, másik a pogány-népi, s a megosztást egészen a « Nyugat » nemzedékig folytatták: Ady és Móricz került a keleti kiválasztottak, Babits és Kosztolányi a nyugati kárhozottak seregébe. Egyéni szeszélytől függött, egyéni tetszésen és irásmagyarázaton múlott, hogy kit melyik magyarságba utalnak. A szétosztás nem mindig ment símán, Mikes Kelemennel, Csokonaival, Kemény Zsigmonddal, Tóth Árpáddal például különösen sok baj volt. Ugyanez a ferde magyar Utolsó Itélet találta ki az ellentétet a keleti Ady és nyugati Babits között.

Két póluson álltak csakugyan, de ellentétük természete sokkal nemesebb volt s kétfajta örök alkatot jelképezett. Ady csodálatos kétneműséggel hol a termékenyítő, hol a termékenyülő életet ölelte magához, Babits nem mert, nem tudott ölelkezni az élettel, pedig forró volt az ő karja is, szárazon, tehetetlenül izzott. Tele volt déli szenvedéllyel, amely egy darabig utánérzéseken, tudós átköltéseken próbált keresztültörni. Úgy látszott, hogy repkénynek született: lírájának első hajtásai az európai költészet görög és angol oszlopait futották be szeszélyes kanyargással. De azt se felejtsük el, hogy « doctus poeta » volt s a 19. századig jóformán minden költő hasonlóképpen készült fel önálló

műveire, repkény állapotban tapasztalta ki az oszlopok természetét, mielőtt önálló oszlop, a költészet egyik tartóoszlopa lett maga is. Így lett költő századra és nemzetiségre való tekintet nélkül Danteból, Ronsardból, Gongorából, Miltonból és Puskinból. Csak a romantikusok találták ki a pacsirta elméletet a mennyei sugallatra fülelő együgyű költőpacsirtáról.

Babits forrongása sokkal tovább tartott, mint Adyé. Ellentétes alkatok voltak: Ady maga szabott törvényt magának, mint minden forradalmár, Babits kívülről áhítozta a törvényt, az akaratánál erősebb akaratot s eleinte nagy mesterektől, költő elődeitől fogadta el a szavak törvényeit. De az ékes szavak, az olvadó ének sose tudták megszabadítani gyötrő magányától. A Rend volt igazi eleme s csupán akkor lett az ékesszavú költőből nagy költő, amikor egyesült a renddel a tételes hitben, amikor a lázadó lélek saját akaratának fogadta el a magasabb végzést, amikor a képzett humanista hazatalált a legősibb «humanista» fészekbe, Szent Ágoston, Szent Jeromos, Erasmus közös fészkébe: az Egyházba. Babits sose nevezte magát katolikus költőnek, holott a középkori himnuszköltők forró logikájával, gyujtó értelmével magyarázta a krisztusi áldozat dogmatikus jelképeit s legalább tíz olyan nagy verse van, amit a középkori himnuszfordítások koszorújába lehetne fűzni, valahová Prudentius és Szentviktori Ádám közé.

Csak anyanyelve s életkora szerint volt Ady költőtársa, egyébként a 20. század humanista gyökerű vallásos megújulásához tartozik s T. S. Eliot a legközelebbi szellemi rokona. Mind a két költő egyetemes európai műveltségének a tükrében ismerte föl a modern élet sivárságát és lelki szegénységét, mindketten roppant hagyományba gyökerezve ítélkeztek a gyökértelen, félművelt és barbarizálódó társadalmak felett, mindkettőjükben az esztétikai humanizmus alakult át harcos keresztény humanizmussá. Nem véletlen, hogy Babits már akkor elszegődött Dantehoz — (aki Eliotnak is egyik mestere) —, amikor még türelmetlenül váltogatta kölcsönzött érzéseit és könyv-élményeit. Lelki vedlései, szeszélyes forrongása idején ültette át magyarra az Isteni Színjátékot, de később ahhoz a lelki bizonyossághoz jutott el, amelybe a középkori költő egyenesen beleszületett.

Nagy ára volt ennek a belső békének, amely mindvégig jobban hasonlított a démonok fegyvernyugvásához, mint az angyalok mély derűjéhez. Babits egyformán megszenvedett a háborukért és hazájáért, az összeomló európai kulturáért és lassú testi haláláért. Ezek voltak érett korszakának költészet-alakító fájdalmas élményei. Az első világháború alatt bátran vállalta a «pacifizmus» bélyegét (a szó majdnem olyan veszélyes volt akkor, mint ma a «szabotálás» a Vasfüggöny mögött), vállalta, hogy állam és társadalom eltaszította magától a gyáva árulót, mert drágább volt neki egyik versében a szeretője kisujja, mint az eskű a császár lobogójára. De az összeomlás után hamarosan kiderült, hogy sokkal érzékenyebb magyar volt, mint a kardcsörtető szájas magyarok, hű maradt a történelmi ország emlékéhez s hagyományőrző hazafiságán mindvégig nyitott sebként égett a nemzet megcsonkítása. Utóvégre az «európai» költő és félszeg tanár abból a társadalomból származott,

amely tolnai szülőföldjén csakúgy, mint az egész országban évszázadokon át hittel ápolta a szentkoronában egyesült nemesi nemzet gondolatát.

Egyszerre szövetkezett ellene a romlandó test s a romlott kor, «holt prófétaként» esztergomi őrhegyéről kétségbeesetten figyelte, hogyan nő a barbarizmus a kultura ellen túl a határokon s a lázadás Európa ellen saját hazájában; a borivó dunántúli humanista látta, hogy eljött a vérivó képrombolók kora. S ugyanakkor cserbenhagyta a test is: különböző betegségek álarcai alatt kifacsarta, ágynak szegezte, klinikáról klinikára űzte, megnyomorította s végül lassú kínhalállal elpusztította a gégerák. Méltatlan irodalmi harcok nyílzáporában, betegen s már hontalanul hazájában is, a földön is, nem volt többé hontalan az égben. Nem érezte magát többé magányosnak. Ady verseiben az egyetemes életakarat, egy magasabbrendű hedonizmus győz az egyén s a nép halálsejtelmei fölött, Babits költészetében a személyes szabad akarat, egy magasabbrendű pietás diadalmaskodik a történelem sötét erőin s a testi kínokon.

Kezdetben modoros volt, de az volt a többi költő is a «Nyugat» körében; a modorosság a századforduló közös betegsége. Az ifjú Babits hangja olykor bosszantón negédes, de egy félszázad távlatában épp olyan bosszantók Ady «finom remegései», Kosztolányi apró sikolyai. Időbe telik, amíg egy író megszabadul a korabeli modorosságoktól, még a legnagyobbaknak, még Shakespearenek is több esztendő kellett hozzá. Babits nagy átalakulása, költői felszabadulása és állandó gazdagodása negyedszázados pályáján már a verskötetek címéből kiolvasható; az első kötetek címe köré csináltvirág koszorú illenék, a középső korszak kötetcímeiben már benne csapkod a háború vérhabos tengere, az utolsó kötetcímek a kopár hegyre szorult próféta szomorúságát hirdetik. Tedd egymás mellé a Levelek Irisz Koszorújából első verseit s a Jónás Könyvét: csak lángelmék képesek ekkora vándorútra. Csak nekik van hozzá elég lelki és szellemi izomzatuk.

Ahogy a forrongó, formainyenc Babits mellé oda kell gondolnunk a Dante-fordítót is, hogy megértsük az örök Rend költőjét a két háború közti romvilágban, úgy az érett költőhöz is oda kell gondolni a keresztény himnuszfordítót, hogy megértsük végrendeletét a Jónás Könyvében. Ez a hosszú vers a halálos ágyán született s tele van a szentek humorával. De a szentek türelmével is. Abban a korban, amikor a parancsuralmak dicső hadifogolyként a pillanat kerekéhez láncolták a költőket, Babits időtlen derűvel az ősi keresztény feladatot szabta eléjük a válságok századában: küzdj a rossz ellen, de bízd az ítéletet türelemmel Istenre, élj minden csepp véreddel embertársaidnak s szállj mégis szabadon a történelem, szállj magasan saját napjaid felett! Milyen szegényes percnyi programmnak tűnik fel e végrendelet mellett a «littérature engagée»!

Babits abban is hasonlított világhírű és szerencsésebb sorsú humanista költőtársához, a Nobel-díjas Eliothoz, hogy költészete és prózája egymásnak a magyarázata, kölcsönösen fürödnek egymás fényében. A fiatal, impresszionista Babitsnak a Vörösmarty-tanulmány a leghívebb tükre, a háború alatti pacifistát Szent Ágoston tanulmánya magyarázza meg, az író szerepét a forradalmak korában már a Jónás Könyve előtt tisztázta tanulmányában az írástudók árulásáról s humanista költészeté-

nek egész háromezer esztendős multja felragyog abban az Európai Irodalomtörténetben, amelyet szó szerint a saját gyönyörűségére írt. Csak magára vethet a nyugati világ, ha ezt a remekművet különböző fordításokban még nem csatolta nemzetfölötti kincseihez.

10.

A « Nyugat » stílusforradalma Pozsonytól Brassóig, Nagyváradtól Szabadkáig felpezsdítette a magyar szellemi életet. Egy ideig minden szépre szomjas lélek titáni költőnek képzelhette magát s annak is látszott, amíg friss csoda volt az új hang. Ki a futó üstökös, melyikből lesz állócsillag? — könnyebb kérdésre se tudtak már válaszolni a jósok. Csak akkor tisztult ki a kép, amikor poétai köznyelv lett az új hangból, megszokás a forradalomból. Egyénisége s műve súlyánál, tartós ragyogásánál fogva csak öt-hat költő maradt meg állófénynek a tömeges csillaghullásból; Kosztolányi Dezső, Juhász Gyula és Tóth Árpád közöttük az első három, a legerősebb fényű. Mint a francia szimbolisták, ők is többfélét akartak s többfelé igyekeztek a kényelmes « nyugatista » fedőnév alatt: külön világban éltek, mint minden igazi alkotó. A forradalom fiai voltak ugyan valamennyien, de egy forradalomnak csak akkor van értelme az irodalomban, ha művükkel túl is élik a gyermekei.

Kevés költőt ítéltek meg hamisabban Kosztolányinál. Nem a nagyságára gondolunk. Kosztolányi népszerű költő s joggal az, mert egy odavetett sorával is az első ifjúság lelkesedését, hevét és édes fájdalmait tudja felidézni. Behizelgő, könnyen érthető, mégis tiszta, igényes művész, nem tartozik azonban a legnagyobbak közé. A félreértés nem nagysága, hanem költői célja körül támadt. Kosztolányi költészetének az a híre, hogy öncélú rímes játék. Ennek az otromba tévedésnek jórészt maga az oka, mert több versében, elsősorban a programmversnek írt Esti Kornél Énekében kacérkodva elhitette az olvasóval, hogy a csillámló felszín, az első benyomás, a pillanatkép érdekli csupán, elhitette, hogy a vers: lepkefogó játék a rímekkel teli mezőn s a tragikus emberlét se több halálosvégű játéknál. A századforduló gyermeke volt, szerette a romantikus pózokat, gyakran tetszelgett a bohóc maszkjában — (a valóságban is szép, őrült bohóchoz hasonlított) —, de amit írt, csak színre játék, lényegében a szegények szeretete, könyörgés irgalomért, felebaráti mosolyért; amit írt, majdnem teljes egészében a kenyér, a lámpafény, a névtelen embertárs s a forró magyar nyár dicsérete, egyszóval szocialista költészet, Marx nélkül. Senkise tudta nála jobban, hogy mennyi gondot, szomorúságot, megalázást gurít egy pesti villamos a meggörnyedt, szótlan utasokkal. Gyerekkorából hozta útravalónak a kisvárosok meghitt, családias mélabúját, a fiatal férfi aztán megtanulta hozzá a nagyvárosok kietlen, árva szomoruságát; erről a két bánatról tudott legszebben énekelni. Azokhoz a furcsa, elragadó bolondokhoz hasonlított, akik túlcsorduló kedvükben vagy szánalmukban hirtelen átölelik a mogorva járókelőt a világváros utcáin. Csakhogy ő nem a két karjával tette, hanem a verseivel. Örökké tart az ölelése.

Eleinte belemerült a századeleji szeszélyekbe, teleszívta magát idegen költőkkel s nem mindig a javával. De a méreg felszivódott, az öt-hat-

nyelvű irodalmi élmények leülepedtek és Kosztolányi visszapártolt a «stíluskésnyelők»-től az egyenes beszédű Arany Jánoshoz. A két világháború közt ő volt a magyar szépprózа legnagyobb mestere, fiatal írótársai mind tőle tanultak magyarul. Költészete átfolyt a prózába is, élete végefelé már prózájában tündökölt a töményebb költészet; az «Arbe-sziget, Öt Perc» például költészetének egyik sírnivalón szép gyöngye s a legszebb szocialista vers, a szó evangéliumi értelmében.

Tanítására, tiszta példájára nagy szükség volt Ady és Szabó Dezső tőszomszédságában. Ady királyi biztonsággal, felségtulajdonaként bánt a magyar nyelvvel, de veszélyes, megrontó példa volt az utódok számára, sokkal veszélyesebb, mint Arany utánzása. A szalontai költő mindvégig ragaszkodott a népnyelvhez, azt gazdagította remek hallással, csalhatatlan nyelvérzékkel s bölcs mértéktartással, az élő tiszántúli parasztbeszédet hajlította ideges érzékenységéhez. Ady önkényesen alkotott költői nyelvet a bibliaolvasás s a kollégiumi zsoltáréneklés hallás-emlékeiből, új szavakból, önkényes szópárosításokból, amelyek csak az ő verseiben hangzanak megragadón, mások tollán, az epigonok verseiben vagy éppenséggel prózájában szörnyű karikaturák. A «Nyugat»-nak az volt egyik hivatása, hogy az irodalmat kiszabadítsa az uralkodó akadémizmus állóvizéből, megszabadítsa az Arany-utánzóktól. Meg is tette. De mielőtt újabb modor, türhetetlen karikatura lett volna a stílusforradalom nyelvéből is, megint Aranyhoz kellett folyamodni, az ő nyelvérzékéhez, most immár költői világának lemásolgatása nélkül. Babits érett lirájában szintén leülepedtek az idegen hatások, az ő költészetében is felszívódtak a századeleji különcködések, amelyeknek a maguk idejében megvolt persze a kellő nyelvujító feladatuk, stiláris hivatásuk, de prózája — még az Európai Irodalomtörténetben is! — végig modoros maradt a szó legnemesebb értelmében: éneklő papi beszéd volt, szakaszról szakaszra megköltött ritmikus prófétálás, emelt hangú váteszi beszéd. Csak az érett Kosztolányi tudta, hogyan kell prózában kilőni a magyar szót egyenesen a gondolat szívébe. Elegáns, hajlékony, árnyalt, egyszerű, izmos és zamatos a nyelve, vetekszik a legnagyobb francia stilisztákkal s egyben Mikeshez, Faludy Ferenchez s a prózaíró Petőfihez is méltó. Műve tele van megható ellentmondásokkal: kijátszta magát bohócnak s közben égő ajakkal a részvétről énekelt, örökös halálfélelmei közt kacéran játszott a halál gondolatával, hitetlennek mondta magát s a keresztény könyörület énekese, úgy tett, mintha írás közben csak tréfálna a papírral — (olyan mindegy neki, hogy csolnakot csinál belőle vagy teleírja színes tintával!) — s közben ő volt a modern magyar nyelv legtisztább forrása, Arany János után nyelvünk új törvényhozója.

Kosztolányi vérbeli művész volt, minden felfrissült s megszépült a tekintetétől s legélesebb fájdalmaiban is volt valami könnyű bódulat, mámoros lebegés. Juhász Gyula verseiből megtudjuk, mi a fájdalom csillapítószer nélkül, tompítatlanul. Papnak, aztán művésznek: szavak ötvösének készült; egyik se lett belőle. Szent Ferenc kései tanítványa lett a fátlan tanyavilágban. Úgy találkozott szívében a félpogány magyar parasztság s a néppel érző kolduló barát, mint nagy bucsújáráson a subákra terülve Boldogasszony sarlós holdja s a pogány legendájú tejút

alatt. Azoknak a magyaroknak, akiket ő idézett föl a multból, egyenes volt a kaszájuk s Dózsa a vezérük, azoknak a magyaroknak, akiket ő ismert, kinézett a lábujjuk a csizmából, azoknak a szerzeteseknek, akiket ő szeretett, kérges volt a tenyerük és félmázsás a feszületük.

Egy darabig Juhász Gyula is elvakulva röpdösött a napnyugati városok csalogató fényében, de sem a korabeli szimbolista költészet, sem a nagyváros nem volt nekivaló. Nem tudott olyan kamaszos örömmel fürdeni az ujdonságban, mint Kosztolányi s közel sem tudott annyit befogadni, mint Babits. Párisba, Berlinbe, Rómába vágyott, de ha eljutott volna fénykörükbe, ott is csak arra várt volna egy padon, hogy rázendítsen a bőrdudájára egy betévedt pásztor. A szabin hegyek s a Pireneusok lett volna nekivaló lakás. Védtelen szívét egy szerencsétlen korai szerelem majdnem halálra sebezte, hatalmas gazdája: az állam büntető állomásokra vezényelte, a «végeken» tanárkodott, szlávok között, akik megelevenült ikonnak, valamelyik álruhás szentjüknek, Vladimirnak, Demeternek nézhették a rokonlelkű költőt. Az 1918-as forradalom egy pillanatig megszédítette s nagy reményekre lobbantotta, hogy annal keserűbb legyen utána a csalódás, még keserűbb, mint annakidején iszonyú felriadása a szerelmi álomból. Eltorlaszolta magát egy kis szegedi házban, menthetetlenül hanyatlott az őrület felé, de nem hanyatlott a költészete, ellenkezőleg: az őrültség peremén lett azzá a költővé, aki élni fog, akkor lett belőle az alföldi szegény magyarok szívfacsaró énekese.

Juhász Gyula szerette a festészetet. Jellemző azonban, hogy már a kezdő költőnek az olasz középkor ferences művészete tetszett legjobban, kortársai közül pedig Van Gogh és Gauguin, a két vallásos festő, vallásos nem annyira képeik tartalma, mint művészetük térítő, evangelizáló szándéka szerint. Akaratlan önismeret árulta el magát ezekben a vonzalmakban. Ő is, mint Szent Ferenc szerzetestársai védtelen volt az állig vértezett világban, mint Van Gogh, ő is a téboly felé sodródott a szeretet útján s mint Gauguin, ő is egy ártatlan, szűzi világba vágyódott a civilizációból, amelynek csak az áldozatait látta, nem a vívmányait. A magyar poétára is talált Van Gogh mondása festői becsvágyáról: «az örökkévalóságnak azzal a szikrájával szeretném festeni az embereket, amelynek valamikor a dicsfény volt a jelképe a homlokukon.»

Alacsonyabban szállt, mint társai, gyakran suta a verse, fáradékony, hanyag művész volt, mint akiben kész a lélek a nagy műre, de a test erőtlen a kivitelre. Mégsem kell elnézéssel olvasni. A szegényes formákat megváltotta mély krisztusi fájdalma, amely lelkére vette a szegény magyar nép sebeit. Szimbolummá avatta a Tisza-táj egyik zugát, a magyarság falujává tette Tápét szomorú malmával, szipogó betlehemeseivel s záporverte útszéli feszületével. Nem járt soha Párisban, Rómában, de a Páris-járó, Róma-járó s tengerentúli magyar világvándoroknak a szívébe ő írta be egy visszahívogató alföldi falu nevét.

Juhász Gyula a szépség betegének nevezte magát egyik versében. De a szépség igazi betege a nemzedékből Tóth Árpád volt, a korán halálra sebzett csalogány. Testében az elfogadott halállal szikrázón szép világot teremtett szelíd kis földi köréből; csillagmiriádok ringanak

a merengésében. Ne tévesszen meg azonban a megadó hang: Tóth Árpád verseiben szemérmes, mély szenvedély lüktet. Szerette az életet, az élet sokféle örömét, amelyhez elég két hálás szem s egy kis alázat, szerette a hegyeket, lányok mosolyát, a szivar ízét, barátait s a jó költőket. Szerette az embereket, akikben sose látott vetélytársakat, csak halandó társakat, halálraitélteket. « Hogyan haragudjak az emberekre, hiszen mind halandók », mondta egy régi író. Erről a békéltető, keserű bölcseségről szólnak Tóth Árpád legszebb versei azzal a hitellel, amely a halál fiatal völegényeinek a szomorú kiváltsága. Sokat társalgott vele, nem kacérkodva, de nem is lázadozva, hanem komoly, egyszerű bájjal, mint a gyengetestű szentek.

Csodálatos formaművész volt. Verseinek egyszerre érzéki és bensőséges a hatásuk: ragyognak, mint a mélytüzű ékszerek, de lélek szól általuk lélekhez, olyan meghitten és meghatva, mint egy baráti utolsó vacsorán. Szerkezeti és zenei tökélyre emelte a modern magyar verset; alig van hozzá mérhető hibátlan költőnk. Szigorú volt magához és elnéző az emberekhez, kidolgozott formai remekeléseit közvetlen, gyöngéd érzések melegítik át. Babitssal együtt ő bizonyította be a modernek közt, hogy magyar költő is képes olyan műgondra, mint Keats vagy Mallarmé.

Tóth Árpádnál van a helye, hogy megemlékezzünk a « Nyugat » nemzedék műfordításairól. Nyelvi hódításaik egész tartományokkal gyarapították a magyar irodalmat; fellépésük óta két majdnem egyenrangú új költészetünk van: az eredeti s az átültetett. Kosztolányi volt a legfürgébb köztük, de a legfelszínesebb is, fordításai gyakran csupán újjgyakorlatok s úgy hasonlítanak az eredeti vershez, mint egy népszerűsítő cikk a szigorú matematikai képlethez. A sors iróniája, hogy kedvence: Rilke nem volt nekivaló feladat; akkor tudott igazán remekelni, mikor az értelemhez szóló elbeszélő verssel kellett megbirkóznia (Goethe: Napló; Byron: Mazeppa és Beppo; Valéry: Tengerész Temető). Babits királyi rangját a műfordítók közt még legádázabb ellenfelei se tagadták, sőt éppen a nagy műfordítóval próbálták eltakarni a jóval nagyobb eredeti költőt. De hogyan lehetett volna közepes az a költő, aki a magyar nyelv birtokához csatolta Sophoklés Oidipus drámáit, Theokritost, Dantet, a keresztény himnuszokat, Shakespeare Viharját s a 19. századi angolszász költőket! Tóth Árpádnak is az angol líra volt legkedvesebb területe. Bár ő ültette át először hibátlanul Villont s mindenki közül legszebben Baudelairet, láng a lánggal Milton, Keats és Shelley fordításaiban ölelkezik igazán. Az « Óda a Nyugati Szélhez » (Shelley) Babits mondása szerint a tíz legszebb magyar vershez számít; én azt hiszem, szebb az eredetinél. S lehet-e görög vázára, csalogányra vagy az angol őszre gondolni anélkül, hogy föl ne zengjen Keats három halhatatlan ódája Tóth Árpád magyar szavaival?

Említettem, hogy közvetlenül a « Nyugat » előtt és megindulása körül a « Hét », a « Jövendő », a « Renaissance » s a « Holnap » is számtalan új költőt bemutatott a század első évtizedében. Hemzsegtek a jelöltek a magyar Parnasszus lábánál; egyik se látszott alábbvalónak a másiknál. Pályája kezdetén a legtöbb költő egyformán tehetséges, ahogy gyerekkorában mindenki egyformán tehetséges színész. 1908-ban

Emőd Tamás vagy Miklós Jutka egyenrangú vetélytársa volt Juhász Gyulának s a kávéházi asztaloknál sokan megesküdtek volna, hogy nagyobbak Tóth Árpádnál. Csakhogy a költői teremtéshez parányi méretekben éppen olyan belső gazdagság és kitartás kell, mint az egyetemes világteremtéshez — a költészet egy gyűszűnyi világteremtés! — s ebben a hosszú nagy erőpróbában előbb-utóbb kiderül, hogy a legtöbb jelölt tehetsége azonos volt ifjúságával s nyomtalanul elpárolgott a tavaszi évek után. Az Idő a halál kapujában szokta számbavenni a költőket s könyörtelenül félreállítja azokat, akik negyedúton ellankadtak vagy beérték az első dal csodájával.

Ady nemzedékéből két költőről kell még szólani: Füst Milánról és Kassák Lajosról. Füst résztvett a « Nyugat » indulásában, jó barátja volt Babitsnak s mindvégig megmaradt a költők költőjének. Jobbára csak pályatársai olvasták, mesterségbeli kíváncsiságból, technikai okulásért. Azokhoz a költőkhöz tartozik, akiknek a szóalchímia a szenvedélyük s a vers vegykonyhája a világegyetemük. Különösen sok az ilyen fajta « aranycsináló » költő a formabontó és formateremtő korszakokban, nagyon sokan voltak a 16. században, még többen a 20. század első negyedében, tehát az individualista kultura legelején és legvégén, amikor a társadalmi kötések felbomlottak s a magányos ember — köztük a költő is — maga szabott törvényt magának s megalázásnak érzett minden formai nyügöt. Füst Milán a szabad vers magyar meghonosítására vállalkozott.

A szabad versben olyan mesteri kisérletezők, mint Whitman, Laforgue, Verhaeren, Arno Holz, Ezra Pound szabad ritmikai felépítéssel ugyanarra a megújító hatásra törekedtek, mint hagyományos zárt formákban Mallarmé és Stefan George a szavak kultuszával. Az igazi szabad vers nem jelent formai hanyagságot, csak tágulást, a szabad vers minden izületében vers, gyakran sokkal inkább az, mint egyik-másik szabályos költemény, amely egyhangún igyekszik gyenge alibije: a sorvégi rím felé. Nagy ritmus és szóérzék, dinamikus ékesszólás kell a megszerkesztéséhez. A « Nyugat » stílusforradalmában többen próbálkoztak szabad verssel, Babits és Kosztolányi is, de csak Füst értett hozzá igazán. Ravasz műgonddal, sötét, érzéki képzelettel kalapálta ki gótikusan kanyargó és összefonódó szabad verssorainak hosszú aranyszálait. Hangja modern, képzelete középkori: a költő egy ódon prágai toronyba illett volna, színes szakállú, süveges jósnak, aki minden csillagképből a halál jeleit olvassa ki kajánul és megvetéssel a reszkető császár számára. Kihűlt égitestek bolyonganak félhomályos tájai felett, vakok botladoznak egy gyilkos folyó felé s a fákon emberhúsra éhező, gonosz madarak gubbasztanak. Ha lenne valamiféle lélekvándorlás visszafelé, a költő a pokolfestő Hieronymus Bosch bőrébe bujt volna legszívesebben.

A szabad vers volt a programmja az izmusokról izmusokra nyergelő Kassák Lajosnak is. De az embergyűlölő Füst Milánnal, a kényes és gőgös aranycsinálóval szemben ő a világromboló forradalmakhoz állt szövetségesnek formaromboló szabad verseivel, akárcsak Majakovszkij s a korai francia szürrealisták. Egy percre találkozott is pályája Majakovszkijéval: ő volt a « Tett » s a « Ma » szerkesztői székében, az aktivista mozgalom élén a proletárforradalom irodalmi diktátora. Ez a

hangos, izomfitogtató, fenyegetőző, káromló, igérgető és lángevő plakátköltészet ma már bekerült az irodalom lomtárába. Kassák később elpártolt a multjától s Önéletrajzában, főleg három első kötetében hatalmas prózai művet, igazán maradandó irást alkotott, de a költő hovatovább elszürkült s modoros hangon elvont pásztori tájakat festett rímtelen verseiben, amelyek egyformán ráillenek minden tájra, a Dunavölgyre is, amelyről szólnak.

A « Nyugat » hatása alatt teljesen megváltozott a magyar irodalom képe. Ha egy képzelt vándor a kilencvenes évekből egy negyedszázad multán visszatért volna hazájába s 1925 körül rányit az új könyvekre, úgy járt volna, mint egykor Rómában Augustus császár alattvalója, aki a mondás szerint hosszú távollét után márványpalotákat talált a téglaházak helyén.

Mindenekelőtt páratlanul megnőtt az irók és olvasók igénye. 1890 és 1900 közt ritka meglepetés, nagy szó volt minden jó vers, 1910 és 1930 közt ugyanez a vers legfeljebb kiindulásnak, megengedett legalacsonyabb szintnek számított volna. Csodálatosan meggazdagodott a nyelv, kitágult a költők látóköre, forróbb lett a látomásuk, érzékenyebb az idegzetük. A merev jogászi nemzetfogalom helyén megelevenült az egész magyar nép, dunavölgyi sorsához és szegényparaszti létéhez pányvázva, új vér áradt be a népi-nemzeti irodalom elmeszesedő ereibe, a pozitivista filozófiát kiszorította az új intuitiv gondolkodás s a felújuló vallásosság, megelevenültek, kortársakká fiatalodtak a nagy klasszikusok, félelmesen megnőtt a költő feladata népével s a kulturával szemben.

Az új nemzedék már ebbe a drámai feladatkörbe és magas igénybe nőtt bele. De mire szóhoz jutott, megtörtént az ország feldarabolása.

II.

Trianon után az irodalom sorsát az elcsatolt országrészekben az ottani belpolitikai viszonyokon s a helyi néperőkön kívül a terület történelmi multja döntötte el. Délvidéken alig sarjadt ki irodalom, mert a kipusztult Bácskát és Bánátot csak a 18. században népesítették be jórészt idegenajkú telepesekkel, németekkel és szerbekkel. A Felvidék a hódoltsági századokban a bécsi magyar király birtoka volt a csonka Dunántúllal együtt, végváraiban a nemzet gondolatát védelmezték, de műveltsége, különösen Kassán és a Hegyalján az erdélyi fejedelemséghez húzott, irástudói Gyulafehérvárra tekintettek. Ezen a területen se virágzott ki számottevő irodalom, de Prága legalább jó magyar közírókat nevelt a nyugateurópai szinten, nyugati fegyverekkel vívott kisebbségi küzdelemben.

Erdély viszont egyenesen magáraeszmélt az elszakadásban. Lakói hatalmas bárkát ácsoltak a lelkükben a társadalmi özönvízre s ezen a belső mentőhajón jól megfért egymással költő és boltos, mesemondó és pap, színész és paraszt. A szellemi élet többmilliós magyarságban, hajdani függetlenségben s a fejedelemség kulturális emlékeiben gyökerezett, jó mély húmuszban tehát. Az írók ott folytatták, ahol dédapjuk abbahagyta az Unió idején. Ne feledjük, hogy Kazinczy nem is olyan

régen, mindössze négy emberöltő előtt még egy « másik » országba kelt át a Meszes hegységen, Csokonai és Bacsányi meg ártatlan irígységgel gondoltak a « másik » magyar haza demokratikusabb s a hazainál fürgébb, fogékonyabb művelődésére. Mint Skóciának, Erdélynek is iskolavárosok voltak a városai, a kollégium volt a városiasodás magja s az országrész székhelye: Kolozsvár sértett mélabúval gondolt vissza elvesztett szellemi királyságára. Adva volt a gyökeres helyi hagyomány, adva voltak a büszke emlékek, amelyekből megint kisarjadhatott az önálló irodalom Kolozsvárott, Enyeden, Brassóban, Marosvásárhelyen s a határszéli Nagyváradon és Aradon. A magyarok politikai hatalom nélkül, a kisebbségi lét jéghátára vetve nagyjában mind egyet akartak vagy mosolygó ellenségek voltak, gróf a paraszttal parolázott, székely a szásszal megfért s igyekezett túljárni a latinosan lompos, vidám, ravasz románok eszén. Eképpen a nép életében is adva voltak az irodalom feltételei. Napilapok, folyóiratok, irodalmi körök és társaságok születtek; előbb a Reményik szerkesztette Pásztortűz volt az írók gyűlekezőhelye, majd a sokkal nagyobbszabású Erdélyi Helikon. A pezsgő kedvhez megvolt a tehetség is s az írók neve hamarosan behallattszott az anyaországba. Eljött egy idő, amikor remek üzlet volt erdélyi írókat kinyomtatni Budapesten.

Ódon Erdélyben, a fejedelmi földön a prózaírók voltak igazán nagyok, ha csak azt vesszük irodalomnak, amit névvel jegyeznek a tanult emberek. Csakhogy a névtelen irodalomban: balladákban, népdalokban, szent énekekben az erdélyi havasok még többet hagyakoztak a költészetre, mint a kúriák, polgárházak és paplakok memoárírói, regényírói, enciklopédistái, prédikátorai és esszéistái a prózára. Nyírő József s Tamási Áron prózaköltéményeiben, székely ezeregyéjszakájukban ez a névtelen néphagyomány virult ki újra személyes hangon; költői prózájukban a ferences kolostorok misztériumjátékai, bucsús énekei, a csíki, háromszéki, udvarhelyi balladák és tündérmesék emléke alakult át tudatos egyéni műalkotássá. Mind a ketten a népköltés örökösei voltak és sokkal inkább beletartoznak az erdélyi költészet történetébe, mint azok az írók, akik rímbe szedték poroszkáló gondolataikat s alakilag igényt tartottak a költő rangjára. Erdély a huszas években tele volt ilyen jóakaratú, dilettáns rímelőkkel. A hajdani névtelen balladaszerzők azonban nem őket tekintették volna utódaiknak, hanem a « Hull immár a fenyőtoboz » s a « Lélekindulás » szerzőit. A rímes költészetben ketten emelkedtek a két háború közt erdélyi honfitársaik fölé: Áprily Lajos volt az egyik, Reményik Sándor a másik.

Áprily az első « Nyugat » nemzedék, közelebbről Tóth Árpád és Kosztolányi lelki rokona, csak az ő lírájának élesebb a metszése, sötétebb az alapszíne. Nagy erdők árnyékában, a bükkösök rideg altalaján fakadt. Áprilynek színre nem voltak nagy indulatai s másokban se vett tudomást róluk; költészete megszelídült városi ízléshez csiszolta a havasi pásztorok, orvhalászok, « harisnyás » diákok szilaj életét. A költő nem volt olyan urbánus, amilyennek a versei mutatják, balladai szenvedélyek sínylődtek lelke kútbörtönében, de a formai ideált sose merte odavetni martalékul a visszafojtott érzéseknek. Ő az erdélyi iskolavárosok legnemesebb lirikus hajtása. Ablakából köröskörül kitekintett a zord, babo-

nás havasi világra, fel-felfülelt távoli dörgésükre, ki-kitört feléjük, de a vers műhelyében csak a kollégiumi humanizmust mintázta meg nyugati versmértékekben azzal a kényes műgonddal, amit családi örökségnek, ötvösmesterek örökének tartott.

Egy költőt azonban a szenvedély tesz naggyá, még akkor is, ha csonka művön vérzik el. S ez a szenvedély megvolt Reményik Sándorban. Nem kezdte valami biztatón; eleinte üvegházi széplélek volt. De a történelem kisodorta a nebántsvirágot az üvegházból a viharba s a vihar nem törte össze, ellenkezőleg, megedzette, a halkhúrú verselgetőből «Végvári» néven cserepesajkú dühöngő lett, aki azon nyersen öntötte ki magából a «nemzetfenntartó» középosztály első elkeseredését. Soha többé nem változott vissza síma költővé.

A Végvári versek zöme ma már olvashatatlan. Azoknak tartotta ő is s mihamar megölte szerzőjüket. Hiába követelték tőle a feltámadást: Reményik tudta, hogy Végvárinak csak átmeneti szerepe volt a magyarság életében s egy új költő születésében. Mikor az erdélyi nemesség és középosztály felocsúdva a kábulatból látta, hogy a föld népe nem menekül, jórészt maga is helyén maradt s beleszokott, beletanult a kisebbségi állapotba. Ugyanígy tért át költője a pillanatnyi politikai katasztrofáról a változatlan embersorsra. Szükség volt azonban a Végvári versek vérhullámára, a vad kitörésre, hogy az üvegházi széplélek átalakuljon viaskodó keresztény lélekké a düh lecsillapodása után. Reményik nem a haragra született, de volt egy pillanat az életében, amikor jót tett a harag a költészetének. Megtanította, hogy bízhat az indulatokban. S az indulatok a költő nagy kígyóvedlése után — amikor Végváriból visszaváltozott Reményikké — csak megnemesedtek, de nem szunnyadtak el, medret változtattak, de megmaradt forró sodrásuk. Reményik a haragját most már nem egy idegen hatalom ellen fordította, hanem magamagára, bűntudatos lelkére.

Krisztusi ember volt, képviseleti szenvedéssel magára akarta vállalni egy nép szenvedését, megalázását s mostoha kisebbségi sorsát; fájdalma önzetlen, isteni fájdalom volt: a keresztfa öröksége. Olyan fájdalom, amilyenre egy politikus sohasem képes, még ha él-hal is a népért. Az erdélyi középosztály költője elszakadt a menekülőktől s ezáltal elszakadt a régi történelmi nemzetképtől is. Ráeszmélt, hogy egy nép a politikai katasztrófák után is megmarad, túléli az államot, de közjogi csigaháza nélkül a meztelen életharcban már nem politikusokra, vezérekre van szüksége, hanem örökös erkölcsi kezesekre, szenvedő közbenjárókra. Ilyen kezesnek ajánlotta fel magát. Letépte verseiről a rímek csengetyűit, olyan indulattal rángatta le róluk a díszeket, mint egy halni vágyó ember a sebkötéseit. Kilátszik alóluk a testi-lelki kín, amelyben fogantak, a rettegés, hogy hiábavaló a felajánlás, Isten nem fogja elfogadni megváltás gyanánt a kishitű szenvedést.

Holott Reményik minden volt, csak nem kishitű. Mikor elszakadt a menekülőktől, mikor megfojtotta magában az irredenta költőt, mikor a történelmi nemzet helyére ültette az eleven Erdélyt egyházaival, iskoláival, barátkozó népeivel s amikor felajánlotta testi szenvedéseit e népekért, mert más felajánlani valója nem volt a kegyelem számára: az életről tett hitvallást, akármennyire gyötörte is a kishitűség és csüggedés.

Az erdélyiek beláttak a kín mélyére s nagyon megszerették a költőt. Jobban hittek az áldozatában, mint ő; tudták, hogy van megváltó ereje.

1940-ben a bécsi döntés Északerdélyt visszaadta Magyarországnak. De Reményik, a kisebbségi költő már nem tudott örülni annak a változásnak, amelyet Végvári, az irredenta költő egy negyedszázad előtt diadalittasan ünnepelt volna. A lélek közben felmagasztosult a keserves vívódásokban s fonákjukra fordulva látta a földi dolgokat, a ma örömkönnyében megszimatolta a holnap vérszagát, megérezte, hogy az orkán mihamar összetöri a kitűzött ünneplő zászlókat. Szótlanul kilépett a gyanutlan zászlólengetők közül. Prófétikus utolsó verseit maga nevezte korszerűtlen verseknek, de az Idő borzalmas gyorsan, pár év alatt igazolta s korszerűvé tette költői testamentumát, amelyben az emberek már nem anyanyelvük és nemzetiségük szerint vannak szétválasztva, hanem erényeik és bűneik szerint bosszúállókra és irgalmazókra, hatalmaskodókra és jámborakra, vérontókra és sebkötözőkre. A halál küszöbén lélekben méltó lett ahhoz a nagyobb költőhöz, aki halálos ágyán megírta a Jónás Könyvét.

Reményik Sándorban mindhalálig keveredett a suta dilettáns a vérbeli költővel. Java versét a nagy szenvedély menti meg az alázuhanástól. Tudatosan kerülte a díszt, sallangot, de puritán gyanujában sokszor nem tett kellő különbséget dísz és műgond között s amikor eltaszította magától a cicoma kisértését, ellökte a nemes formát is. Önemésztő tűzzel, patyolat lélekkel, sután és dadogva hirdette, hogy az ember nem magáért van s ha magányban él is, ha látszólag haszontalan, hiábavaló is az élete, magános szenvedése másokon könnyít, elbuktában másokat emel magasra, másokat emel át a síron, amelybe maga belezuhan.

12.

A századeleji megújulás idején a vallásosság is visszaáradt a magyar lírába. Szándékosan használom e szót a «hit» helyett. Az Istensejtés és Isten-keresés nem teljes értékű hit, csak a hit fogantatása s a költők lelke jó darabig ebben a fogantatási állapotban vesztegelt. Babits humanizmusa jutott legmesszebb a tételes hit útján, eljutott az Oltáriszentség rajongó magyarázatáig, tehát jóval messzebb, mint akár Gárdonyi, akár Tóth Árpád vagy Juhász Gyula, akik csendes belenyugvásukkal csonka kereszténységről tettek tanuságot, messzebb jutott — keresztény értelemben — Adynál is, aki hatalmas, de ködös Istenképzetekkel viaskodott. Ha Babits hitének kisebb a lélekrázó ereje a verseiben, mint az Isten-kereső Adynak, nem a költő tehet róla, hanem a modern kor, amelyben a pozitivizmus hosszú aszálya után s a szinpadias romantika esztétikai maradványaként hitelesebben és megrázóbban hangzik az elhagyott ember kiáltozása, kereső könyörgése, meg-megújuló dacos vitája a mennyel, mint az ujjongás és beteljesülés. Utolsó nagy verseitől eltekintve maga Babits Mihály is csak «áttételek» útján zendítette meg ezt a boldog hangot himnuszfordításaiban, tehát a középkori hitbeli bizonyosság újjáélése által.

De a két háború közt már a tételes hit is felújult a lirában, amely egyforma örömmel vállalta az életet és halált, jó és rossz sorsot s a zivataros századot, amelytől a polgári humanizmus csüggedezve, tehetetlenül visszarettent. Először fordult elő a 18. század óta, hogy a katolikus költők az egész országnak írtak, nemcsak énekeskönyvek, egyházi kiadványok számára.

A katolikus reneszánsznak egyházi, európai és hazai okai voltak. Bátorítón hatott rá a széles francia áramlat: Claudel, Péguy, Francis Jammes, bizonyságul, hogy a szenvedélyesen szélsőséges francia költészettől egyaránt lehet dalt tanulni a torlaszokra (ahogy Petőfi tette) és Máriát magasztalni egy falusi templomban. De hatott a megújulásra két pápai Enciklika, a Rerum Novarum és a Quadragesimo anno is. Az Enciklikák kijelölték az örökarcú, változatlan egyház helyét a forradalmak változó korában s a csuszamló ipari civilizációban, tehát a hitgyakorlaton kívül világi-társadalmi számvetésre is rászorították a híveket. S ennek a számvetésnek lassú, de döntő hatása volt a katolikus lelkületre. Megindultak a katolikus népmozgalmak, amelyeket az iparosodott Európa hittérítésének nevezhetünk. A magyar katolikus lirának is ez a népi katolicizmus volt a legfőbb élesztője, különösen amikor Prohászka személyében és írásaiban hazai útmutatóját, magyar lelki kalauzát is megtalálta. Jó félszázaddal a Rerum Novarum kihirdetése s tíz-tizenöt évvel Prohászka halála után a magyar katolikus lirának olyan sokféle volt a hangja, amilyen sokrétű maga az egyház. Babits humanista katolicizmusáról már szóltam a neki szánt fejezetben, Harsányi Lajos képviselte az akadémikus, Sík Sándor a tanítórendi, Mécs László a plébánosi arculatát, Horváth Béla a ferences forradalmiságot.

Babits halála után egy másik gyüjteményes himmuszfordítás jelent meg, amelyet átültetője a nagy költő életében szép türelemmel visszatartott a nyomdából. Sík Sándor volt a fordító. Gyüjteménye akkor jelent meg, amikor már az eredeti költőről is tudni lehetett, hogy igazi énekes, nem csak verselő paptanár. A fiatal Sík túlságosan a tanítórendi hivatás jegyében kezdett költeni. Már pedig az igazi versben elmosódnak a hivatások és nemek s a fajok szavából is csak annyi hallható, amennyit minden nép megért. A pap-költő, katona-költő, munkás-költő és költőnő azt jelenti, hogy vannak papok, katonák, munkások és asszonyok, akik állandó foglalkozásuk mellett olykor kötött formában is használják anyanyelvüket, de nem azt, hogy született énekesek. Sík szószaporító versekkel kezdte, az ige nem akart lángrakapni a sorokban s a sorok nem akartak szünni, mintha szerzőjük, a fiatal cserkészparancsnok hajnalig akarná szóval tartani kicsi hallgatóit a tábortűz körül.

Csakhogy a zivataros század hamarosan belevágta villámait a nyájas tábortűzbe. A történelem örvények fölé taszította a gyöngédlelkű paptanárt, tanítványai szenvedésében, üldöztetésében és kínhalálában megmutatta neki a Gonosz hatalmát, meggyötört fiatal testükön keresztül az ő húsába is beleégette tüzes fogóját. Az érett Sík a mindennapok eleven kínjaiban szemlélte a getszemáni agóniát s megértette, hogy kiontott embervérből fogannak azok a misztikus, erős hittételek, amelyeket hajdan gondtalan szívvel vallott a vasalt reverendában. Kopott és gyűrött

és vérfoltos lett a reverendája s megrendítő az éneke. A keresztény életigenlésnek csak akkor van magasztos, igaz értelme, ha tud az élet borzalmairól is, minden iszonyatáról, ha szomorúságból és szeretetből születik olyan módon, hogy a szeretet végül legyőzi a szomorúságot. Ezzel a keresztény tekintettel: szeretettel és szomorúsággal szemlélte Sík Sándor a körülötte duzzadó kegyetlenséget, jól tudva, hogy az egyháznak nehéz időkben különösen azokért kell könyörögnie, akik megtagadják és üldözik. Mert kiontott vérből született a Kegyelem s akaratán kívül a gyilkos is a Kegyelmet szolgálja, akárcsak az áldozat.

A hitbeli bizonyosság nem szabadítja meg egyuttal a költőt írói kételyeitől is, de az ifjú Mécs Lászlóban a hívő gyermeki bizalma vetekedett határtalan költői önbizalmával. Ady nyelvi romantikáját, képes beszédét szabta át bőbeszédű soraira, képre képet dobott s olykor-olykor már úgy hatott, mint Ady karikaturája. De ha elsiklott, nyomban fel is pattant, mérföldjáró csizmában átlépett a kudarcok felett, vídám óriásként élvezte az ostorrá font pántlikás szavak csattogását, a rímek húsvéti csilingelését s az ékesszólás magas zengéseit. Abban a korban, amikor még a forradalmár líra is önemésztőn befelé rágódott, Mécs patakokat ivott ki jókedvében s ligeteket szeretett volna a kalapjára tűzni. Jókedvéhez szeplőtlen hitbeli bizonyosság kellett az öldöklő században. Legjobb versei ebből a megszentelt bizonyosságból fakadtak: egy falusi lelkészlakból erednek világgá. Harsogó életörömével a magyar plébániát magasztalta fel, azt a virágos kis ablakot egy meszelt fal közepén, ahonnan kilátni a libausztatóra s az erdőszélre, a munkábamenőkre s a hazatérő állatokra, de ellátni az erdőn túl Esztergomig is, a szent király templomáig s az esztergomi bazilikán túl a főapostol sírjáig a Szent Péter kupolája alatt. Mécs költészete a legjobb éveiben azt hirdette, hogy nincs annyi öröm, amit el ne bírna az emberszív. S ez az öröm néha varázslatokra tette képessé, el tudta hitetni, hogy a csillagok testvércsókért rászállnak a kezére, a méhek nevén szólítják, feléje röpülnek az eleresztett léggömbök, feléje gurul minden játékkarika. Mint minden igazán boldog ember, magának dicsérte dalolva a világot, hogy amit megszeretett a két szemével, még jobban szeresse énekszóban. Költő szívével született, de nem a költők gyötrő becsvágyával, nem ismerte a soha-meg-nem-elégedés szép parancsát s amikor remekbe sikerült egy-egy verse, ő is elmondhatta, mint a legendában a strasbourgi székesegyház mestere a tervéről, hogy egy angyal fejezte be álmában. Az öröm angyala.

De a történelem, amely kemény magjáig sulykolta Sík Sándor túl lágy líráját, túlságosan próbára tette Mécset. Az örömre született ember nem tudott határozottan dönteni azokban az években, amikor a vértanuknak játék volt a döntés. Retorikával próbálta áthidalni az ellentéteket, amelyek tűz és vízként örök ellentétek voltak a védekező keresztény eszmék és a támadó új pogányság harcában. Mécs ártatlan hitének nem volt elég gondolati hátvédje, hiányzott a költőből egy adomány, amelyet a harcos szentek igen nagyra tartanak, hiányzott belőle a harag. Szép versei mind a második világháború előtt születtek. Amit utána írt, szinte már a szó születésekor szétmállott a világviharban. Pedig hangosan

szólt, nagy szavakkal, talán azért, hogy beléjük fojtsa belső bizonytalanságát.

A magyar katolicizmus stílusa az ellenreformációban gyökerezik, Pázmány Péter barokk hitújításában, azokban a hasastornyú fehér templomokban, csigás szemöldökű püspöki palotákban, tágas papneveldékben s márványoszlopos könyvtárakban, amelyek Maulbertsch freskóival a falaikon az újjáépítés idején keletkeztek a borvidékek hegykoszorújában. Ebből az időből valók bucsújáró énekei, Mária-kultusza, irodalmi hagyománya, pompakedvelő, de a józanészhez szóló derűs felfogása, amely igen jól összefér a magyar természettel. Még a nevelésben, az egyházi iskolákban is két ellenreformációs rendnek jutott — az ősi bencéseken kívül — a vezető szerep. Ilyen arculatú volt egyébként az osztrák katolicizmus is, amellyel a bécsi, innsbrucki és római papnevelőkben atyafiságos jóviszonyt tartott fenn a magyar egyház. A pallérozott 18. század örökségeként mindkettőnek a szelíd öntözőgazdálkodás volt az eszméje a lelkek kertországában.

Csakhogy a katolicizmusba a legnagyobb szenvedélyek is beleférnek. Szemlélődő és tevékeny, tűrő és térítő vallás egyszerre: egyaránt való szelíd és szilaj lelkek számára. A középkori szerzetesrendek annakidején munkát adtak az értelemnek s a kéznek, de a kódexfestésen, erdőirtáson, szőlőültetésen kívül rájuk volt bízva az indulatok megnemesítése is. Megnemesítésük, de nem lehűtésük! Csoda-e, ha ma is ezekbe a láthatatlan bilincsekbe vágyik a szertelen lélek, amely csak az égi gazdát tűri, a szentek uralmát ismeri el, de leráz magáról minden világi hatalmat? Az egyház egyszerre fogság is, szabadság is az ilyen léleknek: védekező fogság az önpusztító indulatok ellen s határtalan szabadság, amikor békében él önmagával. Erre a középkori latin katolicizmusra ütött vissza Horváth Béla lírája.

Horváth lobogó keresztény hitben élt, de hevesen áhítozott a tisztító forradalomra is. Ilyen ember nem tud mit kezdeni a marxista tantételekkel, de annál jobban tudja, mit akartak születésük századában a koldulórendek. A szegények elégtételét akarták Krisztus népkirályságában.

A koldulórendek az eretnekmozgalmak tövében s azok ellen alakultak, de egyúttal a korakapitalizmus hajnalán születtek, a 13. században, rögtön betelepültek az első proletárgócokba, a takácsnegyedekbe s az eretnekség ellen harcolva megismerték társadalmi gyökereit: a Millenium-várást is. Ádázul hadakoztak egymással az egyetemi tanszékeken, összekaptak olykor a főpapsággal, de mindig arcraborultak a pápa előtt: lázadás és engedelmesség csodálatosan ki volt egyensúlyozva magatartásukban s szabályozó csatornái voltak a mélységben torlódó népindulatoknak. Ezt a magatartást idézi fel Horváth Béla is. Harcokra született, verseiben a katolicizmus átcsapott a magyar radikalizmus balszárnyára, megmerült abban a mélységben, amelyet a régi ferencesek és dominkosok olyan jól ismertek. Latin szenvedélyű hit és magyar forradalmi vágy egyesült a fohászában, mikor a földosztáshoz — az új magyar országszerzéshez — az országszervező első király szellemét megidézte.

De ha a számonkérő harag mellől hiányzik a hasonló erejű irgalom, előbb-utóbb elvész a hit Krisztus nép-királyságában. Az emberek rosszak

is, gyengék is ahhoz, hogy kitöltsék a tökéletesség látomását, de mégsem olyan méltatlanok a reményre, ahogy — türelmét vesztve — az elkeseredett látnok képzeli! Horváth lelki pályája emlékeztet Savonarola történetére, valósággal élő példázata, hogy mi játszódott le a ferrarai domonkos szerzetes lelkében. Amikor csalódott Krisztus királyságának közeli teljesedésében, ellenkező végletre csapva változatlan hévvel kezdte remélni, sőt követelni a kénköves végítéletet, a boldog Millenium helyett a világhamvasztó Milleniumot. Csakhogy Isten sokkal türelmesebb, mint a prófétái, nem években, hanem évmilliókban gondolkozik: szolgái s nem parancsolói a századok.

Horváth Béla szigorú formaérzéke is latin, nemcsak forró vérmérséklete. Erős zablára fujja a tajtékát. Verseinek tiszta és fegyelmezett az ékesszólásuk, a barokk stílusú öblös-lompos lírából szembeszöknek éles metszésükkel, száraz izzásukkal. Nagy iskola bélyege van rajtuk: a gótikus francia himnuszoké s az olasz ferences költészeté. (Mindkettőt rendkivül szépen fordítja). Ő az egyetlen jelentős magyar költő, aki bujdosásban szabad földön él: még mindig nyitva előtte a pálya, amelyen a költő sorsa egyedül saját lelkiismeretétől függ.

13.

Mikes Kelemen és Faludi Ferenc óta a magyar irók a nyugateurópai észjárásnak, gondolatoknak és életformának próbáltak szállást csinálni Magyarországon; a görög-római-kersztény kultura hármas gyökerű magvához akarták visszaforrasztani elvadult hazájukat. Néhányuknak — Bessenyeinek, Kazinczynak, Eötvös Józsefnek — egész életműve ebben az erőfeszitésben merült ki. Csakhogy a hódoltság alatt az ország messze szakadt középkori tőszomszédjától, Nyugateurópától. Az Alföldön a basákkal alkudozva olyanféle parasztélet alakult ki, mint a balkáni hódoltságokban; Erdély törékeny függetlensége és protestáns műveltsége a szultán kegyétől függött; a nyugati csonka királyságban újjáéledt a határgrófságok hőskori vitézkedése, de most immár modern zsoldos rendszerrel, hadtudománnyal és pénzgazdálkodással tetézve. A mohácsi keresztútnál a három országrész három útra tért az akkori Vasfüggöny mögött. Egyik területen se virult tovább a zsenge városi élet s a magyar polgárság sokkal csenevészebb volt 1700 körül, mint háromszáz esztendővel azelőtt, Zsigmond korában. Mikor pedig Bécs a kipusztult vagy szétzüllött hadterületeket új életre serkentve beszervezte a maga élésárának, olyan telepítő módszerhez folyamodott, mint a porosz királyok a szláv mocsárvilágban. Magyarországból latifundiális és nemzetiségi terület, magyarán: mágnás gyarmat lett. A nagybirtok tanyáin és falvaiban magyar- és vegyesajkú cselédek dolgoztak a címeres gabonagyárakban, míg a vármegyei nemesség sértett irigységgel nézte maga körül a telepítő és kastélyépítő mágnások roppant gazdagodását. Igy festett az ország nagy vonásokban Rákóczi leverésétől a Reform-korig. Az ilyen országot azonban a legjobb akarattal se lehetett csak úgy visszaillleszteni Nyugateurópához, amely a török hódoltság alatt tovább polgárosodott, tovább gazdagodott s megmaradt abban a kerékvágásban, amelyből Magyarországot a török foglalás Mátyás után kifordította. A költők magános erőfeszi-

téséhez hiányzott a nép segitsége, hiányzott Nyugateurópa legtevékenyebb rétege s az ottani királyságok titkos ura: a polgárság. Költő és hazája nagy messziről integetett egymásnak, mert a könyörtelen valóság: Magyarország társadalmi és gazdasági állapota tiltón meredezett a költők nyugatositó álma elé. Bessenyei az első, Ady talán az utolsó megtestesítője ennek az idegörlő, áthidalhatatlan feszültségnek. Költőink közül csak az volt igazán következetes, aki rájött, hogy a vegyes eredetű polgárság dédelgetése helyett a parasztélet nagyszabású polgárosítása teremtene új életet Magyarországon, más szóval az út «hazafelé»: Nyugatra a parasztságon keresztül vezet.

A második «Nyugat» nemzedék s a «Márciusi Front» lirájában ez a gondolat szólalt meg új magyar hitvallás hevével. Forradalmi céljaikról a parasztság vajmi keveset tudott (jórészük sokkal elesettebb volt, semhogy tudomást szerezhetett az irodalomról), számtalan nyílt és titkos szövetségesük volt azonban a tanárok, tanitók, fiatal tisztek, hivatalnokok, szerzetesek, református papok és zsidó intellektusok közt, ugyannyira, hogy forradalmukat nemcsak a lomhán s kedvetlenül lesujtó hatóságokkal szemben kellett védelmezniök, hanem a szemfüles politikai alkuszok csábitásai és kisajátítási kisérletei elől is. Jobbról is, balról is kaptak ajánlatokat: fasiszták és kommunisták egyaránt megkisértették őket, hogy tiszta szándékukon át jóhiszemű, lelkes olvasóikhoz férközhessenek. Antal István sugárzott, ha parasztíróval parolázott egy könyvsátor elött, Lukács György és Révai József Moszkvában őket magasztalta a szocialisták és polgári radikálisok rovására. Forradalmi században kelendő a forradalmár költő, feltéve, ha tollát odaadja egy pártnak.

Egy-két kivétellel senkise tántorodott meg. De hűségük teljesen hiábavaló volt: a magyar forradalmat mégis elsikkasztották. Amit nem tudott kisajátítani a fasiszta róka, megsemmisítő pártfogásába vette a kommunista ordas. Moszkva uralma földosztással kezdődött Magyarországon s büntetőtáborokkal végződött, ahol egymás mellett sínylődik az úr és hajdani cselédje. S ha régen legalább egy szerencsés kisebbség kiportyázott Nyugatra, ma tiltott terület valamennyiüknek.

A költők egyrésze nem érte meg álmai gyalázatát, az élők pedig nem tiltakozhatnak ellene. József Attila vonat elé vetette magát, Sárközi György és Radnóti Miklós munkatáborban, Gulyás Pál gyógyíthatatlan betegségben pusztult el, Horváth Béla külföldre szakadt, bujdosásba, Tamási Áront, Erdélyi Józsefet, Szabó Lőrincet, Mécs Lászlót, Weöres Sándort parancsszóval némították el, Illyést azzal, hogy megtették hivatalos nagyságnak, botcsinálta poeta laureatusnak. Nagy az élőhalottak temetője a magyar költészetben.

14.

Jellemző a magyar lírai géniusz bőségére, hogy a második «Nyugat» nemzedék s a «Márciusi Front» költőit a megelőző nemzedék nagyjai, Babits, Tóth Árpád, Kosztolányi, Juhász Gyula, Füst Milán avatták fel baráti kézfogással. Mint dómkapukban a próféták és apostolok szobrai, úgy áll egyik költőnemzedék a másik vállán, a második magasabban, de — az első jóvoltából. Mig Adynak és Babitsnak halottak között,

a szellemvilágban kellett ősök és mintaképek után szétnézniök, Szabó Lőrinc és Illyés nemzedéke tanítványból változott át baráttá, vetélytárssá s olykor tanítóvá. Babits többször mondta, hogy tanult egyetmást remek magyar beszédükből.

Először Erdélyi József és Szabó Lőrinc tünt fel, nyomban az első világháború után s mindjárt két végleten. Erdélyi az ösztönére hallgatott s a dalköltő Petőfi segitségével szabadult ki Ady nyomasztó nagy árnyékából, a népdal fegyverével vágta ki magát a halvány epigonok közűl. Szabó Lőrinc az értelem boldog rabja volt s úgy szabadult fel az inaskodás alól, hogy egészen fölszívta, ragyogó eszével nyomtalanul megemésztette Babits és Babits mestereinek a tanítását. A Párisból megtérő Illyés Gyula s a Juhász Gyulához vonzódó József Attila verskötetével nemsokára két másik nagy költői pálya is elindult. Ritkán élt egyszerre négy ilyen poéta egy országban. S mialatt pelyhesedtek, tollasodtak a dal fészkén, azalatt énekelte el hattyúdalait tollát vesztve, halálra tépázva Babits, Tóth Árpád, Kosztolányi és Juhász Gyula. 1930-ban a « csodák föntjén » keringett a magyar líra.

Erdélyi József forradalmárnak képzelte magát, de csak mérges ember volt. A képzett és fegyelmezett forradalmárok közt ő volt az örök csavargó, a nótás szegénylegény, a felcsattanó szolga és meghunyászkodó jobbágy. De éppen ez a zabolátlan, anarchista természete avatta föl egy másfajta forradalmi szerepre, amelyben ő lett a mestere minden kortársának. Petőfi óta senkisem mert olyan egyszerűn bánni a magyar nyelvvel, mint Erdélyi. Ugy bánt vele, mint házasodó legény a párjával: gyöngéd ugratással, tréfás szeméremmel s a jövendő gazda csendes öntudatával. Parancsolt is, hizelgett is neki; minden szóban egy pogánykori, névtelen költő-előd titkos értelmű, vallásos alkotását tisztelte. Ennek a magános, civódó csavargónak egyetlen hű útitársa volt: vállára borulva tiszta lányalakban mindig mellette andalgott a magyar nyelv. Erdélyi kevés húron játszott a maga szűk világáról s néhány csontig maró szép vagy szomorú emlékét énekelte meg: béres szüleit, az örökké hajnalban kelőket, kisérő csillagait az országút felett, bólintó virágait az útszélen, vándortársait, az útmenti patakokat. De ezen a pár húron olyan andalitón, olyan szivettépőn muzsikált, mint a régi nagy cigányok. Egy másik csavargó költőre emlékeztet, Babitsék kortársára, W. H. Daviesre. Mindkettőjüknek idegen volt az ipari civilizáció s tanácstalanul tévelyegtek a nagyvárosban, amely Daviesnek éjjeli menedéket, Erdélyinek egy kávéházi szögletet adott. Döntő pillanatban lépett föl, nyelvi forradalmával ő vívta ki a második « Nyugat » nemzedék gyors függetlenségét, egyébként legalább száz évvel korábban kellett volna születnie. A parasztos magyar Biedermeier költője volt; az ő világa letünt Vas Gerebennel, Barabás rajzaival és Bihari bandájával.

Szabó Lőrinc csodagyerekként kezdte, Babits oldalán, akinek ő volt legrajongóbb fegyverhordozója. Nagy költők jóakarata, barátsága azonban veszélyesebb fiatal társaikra, mint ellenséges indulatuk. Öregek és fiatalok szövetségéből szoktak támadni az epigonok, utánzók. Szabó Lőrincet idejében kimentette ebből a veszélyből másfajta természete — (Babits érzékisége befelé üszkösödött, Szabó Lőrincé gátlás

nélkül rácsapott áhított céljaira) —; esze és tehetsége is túl nagy volt a hosszú inaskodáshoz. Felszabadulása után kiderült, hogy egy jókedvű sátánfióka szolgált a zord angyali doktor mellett. De a halandó sátánok vidámsága nem szokott örökké tartani; Szabó Lőrincé is hamar megkeseredett.

Kortársai közül ő a legbonyolultabb emberi és költői jelenség. Van benne jó adag debreceni füvész hagyomány: mint a rousseauista Csokonainak, neki is az ártatlan virágok és romlatlan állatok a szövetségesei a gonosz emberekkel szemben. Telhetetlen a tudásvágya, olyan mohó, enciklopédikus, mint a reneszánsz-kori költőké. Rendkivül fogékony a kora iránt, éber antennái sorban fölfogták a villámokat Moszkvától a békési Viharsarkon keresztül Berlinig. Rokonai ott élnek szétszórva az egész világköltészetben: tekintete végigseper a mindenségen, mint egy hindu költő, máskor egy virágkehelyben szemléli a teremtést, mint az angol romantikusok, úgy tud örülni az étvágyának, mint Rabelais, ugyanakkor — mint Baudelaire — átéli az árva költő kínjait az atomizált mai társadalomban s jóval hamarább, mint Auden nemzedéke a költészetet nemcsak a lélek fenkölt monológjának tekintette, hanem riportnak is, amely sürgönyjelentéseket ad zsúfolt, eleven napjainkról, repülőgépekről, munkástüntetésekről, egyiptomi kéjútról, keménygalléros proletárokról és szerkesztőségi szobákról.

Ennek a sokfelé tekintő, gazdag hangszerelésű, nagyigényű és ékesszóló értelmi költészetnek azonban voltak elképesztő korlátai is. Szabó Lőrinc az öt érzék rövid, sátáni tobzodása után embertársai ellen fordult. Egyetlen méltó emberi kapcsolata volt: barátsága Babits iránt. Egyébként csak az undor és fölháborodás kötötte embertársaihoz, « féreg vagyok, férgek vagytok, faljuk egymást »: körülbelül ennyiből állt sivár erkölcstana. Csakhogy ennek a gyerekes undornak nem az emberek voltak az okai, hanem saját manicheista filozófiája. A költő önkényesen kettéválasztotta az anyagot a szellemtől, testet a lélektől; a testben hitt, a lélekre sóvárgott. Mint a legtöbb manicheista eretnek, ő is ellensége és rabja volt a testnek, megvetette a lélektelen anyagot, de hozzá is volt bilincselve az érzékeivel s közben mitsem tudott arról az örömről, amelyet osztatlanul ad az embernek lélek és test. Költészetének ez a felszínes, naiv embergyűlölet volt a korlátja, valóságos magacsinálta ketrece. Túlzott fontosságot tulajdonított az egyéni elmúlásnak, rettegve gondolt az érzékek hanyatlására s végső árulásukra, reménytelen mohósággal volt pesszimista, gyerekesen toporzékolva félt a haláltól.

Minthogy a puszta anyagon át nincs út más lélekhez, a költő úgy segitett gyötrő, magános undorán, hogy különbékét kötött a világgal és barátságos közönybe, majdnem szánakozó közönybe bástyázta el magát embertársai elől, hogy megvédje költészetét. De mihelyt megereszkedett az indulata, költészete is meglazult. Az erkölcsi közöny nem tudott tisztultabb látomást ébreszteni a régi világgyujtogató látomás helyében; csüggedő, mosolygós okossága bőbeszédűvé tette az ékesszóló, szenvedélyes boncolgatót. Ismétlésekbe esett, megátalkodva hajtogatta önszánó panaszát testünk pusztulásáról s a sírgödör egyenlő hatalmáról a harcos értelem s a falánk érzékek fölött. Addig védekezett a gonosz emberek elől, míg a világ dolgaiba is belezavarodott. Erkölcsi nihiliz-

musa politikai vaksággal verte meg, előbb a szélső baloldalhoz húzott, később fejvesztve beállt Hitler bámulói közé, de úgy, hogy kommunisták és fasiszták egyaránt megmosolyogták a felajánlkozását.

Költészete a második világháborúban jutott el a mélypontra. 1939 és 1944 közt alig írt egy-két nagy verset s úgy látszott, hogy félbemaradt költészetét már csak bámulatos átköltései fogják betetőzni. Úgy látszott, hogy a nagyeszű költő erkölcsi nihilizmusa kegyetlen és korai bosszút áll a művén. Hatalmasat alkotott, de intő példa is volt, hogy nem lehet egészen az érzékeknek élni, testünk parancsainak, ha közben — manicheista módon — irtózunk is az anyagtól.

Nem ez volt azonban a végszava. Félénk embernek néha megváltás a szenvedés s Szabó Lőrinc a lelke mélyén rettegő, romlatlan gyerek maradt. Kártékony félelmeit termékenyitő szenvedés követte Magyarország második megszállásakor. A költő önző különbékéje széttört az általános embervadászatban, amely budai romlakásán őt is fölverte könyvei közül. S a szenvedés hatása alatt a széttört különbékéből kisarjadt az a mű, önéletrajzi versciklusa, a « Tücsökzene », amely feloldotta görcsös önzését s az emlékezet szelíd fényében összeházasította az anyagot a szellemmel, testet a lélekkel. Ösztönösen ezt a titkos virágzást védelmezte, reszkető sejtelmek közt készülve a szenvedésre, amely a lappangó bimbót kiérleli egy mesterműben. Ennek a műnek az egyenletes édeni fényében fürdik egész pályája. Sose mondj tehát boldognak vagy boldogtalannak egy költőt halála napjáig. Szabó Lőrincet 1944-ben kevesebbre becsülték kortársai, mint 1934-ben, de két esztendő mulva ámultan látták, hogy megifjult lelke derűs költészetté varázsolta át félelmeit, szenvedéseit s nagyobb tettre képesítette bármelyik kortársánál. A költészet tele van Lázárokkal s a feltámasztó kegyelem csodáival.

Szabó Lőrinc sokat tanult az angoloktól. Füvészkedő debreceni természete összecsengett Wordsworth lirájával, a Tücsökzenét — teljesen önállón — a « Prelude » mintájára formálta meg laza önéletrajzi ciklussá s mint a nagy « tavi költő » művében, valószinüleg az övében is ez a nyugodt lélekzetű, hosszu visszaemlékezés ragyog legtovább. Shakespearetől és Browningtól tanulta el drámai nyelvét, amely a gondolat kivánsága szerint laza vagy tömör, prózai vagy szárnyaló, de mindig szenvedélyesen érvelő, meggyőző és világos, műfordításaiban olykor tulságosan is az: lebontja a fátylat a misztériumról s eloszlatja az eredeti vers szándékos homályát. Verseiben nem a szó költői, hanem a szerkezet, a mondanivaló elosztása s a részek egyensúlya; sorok ritmusa helyett a gondolatok ritmusával játszik. Épitész költő s nem muzsikus költő. Kis könyvtárra rugnak az átköltései hét vagy nyolc nyelvből; pusztán a lirai forditások gyüjteménye kitesz ezer oldalt. Sose tartotta ujjgyakorlatnak a fordítást, jókedvre hangoló bravur volt számára a legkisebb feladat is. E sorok irója összedolgozott majdnem valamennyi számottevő magyar műfordítóval, de csak Szabó Lőrincnél volt az az érzése, hogy a hajszálat is négyfelé tudja vágni.

Petőfi köpenyén ketten osztoztak: Erdélyinek jutott az a fele, amit a pápai diák, bakkancsos vitéz, vándorszinész és biedermeier nép-

dalköltő viselt, Illyés Gyulára esett a Márciusi Ifjú és girondista ujságíró félköpenye. Csakhogy ő nem zászlónak állt egy forradalom elé, mint az izzó negyvenkilences republikánus vagy később Ady a költővé átváltozott új Dózsa György szerepében. Illyés a forradalom szolgálatába szegődött, ahogy juhász ősei elszegődtek az urasághoz. Megvolt hozzá a tudományos képzettsége s az alázat, amelyet a modern tömegforradalmak megkövetelnek a katonáiktól.

Kevés magyar költő merült meg alaposabban egy nagy idegen kulturában. Illyés husz éves kora körül a legjobb uton volt, hogy beolvadjon a francia költészetbe, mint előtte a görög születésű Moréas vagy a lengyel Apollinaire és Milosz. Ott zajongott ő is. a szürrealizmus bölcsőjénél; a fiatal Aragon, Eluard és Crevel maguk közé számították a sötétszemű, csinos, jókedvű « dunai paraszt »-ot.

Tudnivaló, hogy születésekor a szürrealizmus nem volt öncélu stilusjáték, hanem eszeveszett lázadás a polgári társadalom ellen. Egyebek közt ez a mozgalom is visszahatás volt az első világháborura; az ifjúság akkori csömörének, a rászedett háborus hősök csalódásának volt a romboló kitörése. Amikor a szürrealisták a lövészárokból kézigránáttal átvonultak az irodalomba s felrobbantották a százszorszent nyelvtant és mondatrendet, tulajdonképpen a kapitalizmus beszédformái ellen folytatták a világháborut. Amikor a logikus írás helyett az « automatikus » írásra esküdtek, tulajdonképpen a polgári rend ellen hadakoztak. Később kettévált a mozgalom; főpapja: André Breton szakított a baloldallal, Aragon, Eluard, Tzara viszont szakított a szürrealizmussal s beállt kommunistának. Az ifjú Illyés tapasztalásban apja lehetett volna a pisztolysütögető francia irodalmároknak. Több társadalmi felfordulást látott pelyhedző állal Középeurópában, mint nyugati költőtársai együttvéve.

Nem várta be szétszórodásukat; pár kalandos párisi esztendő után hazatért magyar költőnek. Első kötete még át volt itatva szürrealista emlékekkel, azzal a költői nyelvjárással, amit francia barátai használtak. Illyés azonban idejében s alaposan elolvasta kortársa: Erdélyi József liráját. Ráadásul a maga gyerekkori Petőfijéből se felejtett el semmit. S Budapest helyett lélekben, gondolatban a szülőföldjére tért meg Párisból: Berzsenyi, Vörösmarty és Babits szűkebb honába. Nyugati tapasztalatait, francia kulturáját beoltotta a Sárvölgy nyelvébe, így kapott rá verseiben a hatalmas lélekzetű ódai hangra, prózájában a tőrőlmetszett példabeszédes szóra. Mert a kétféle kifejezésmódhoz képest Illyésnek kétféle az irói magatartása: versben szivesen jár lobogó köpenyben, égreborzolt hajjal, prózában az asztalra könyökölve, ingujjban beszélget az olvasóval. De mindkettőben visszafojtotta a szenvedélyét, tudván, hogy a tűz félelmesebb a dübörgő kazánban, mintha nyílt rakáson, a szabadban százfelé szakad a lángja. Nem hiába kedvenc költője Racine, a francia költészet forró márványszobra. A parasztforradalmár egy életen át ragaszkodott az udvari fegyelem és illemtan stílusszabályaihoz.

Illyés korán elszegődött a nemzetközi forradalomhoz. De hazatérése után egyoldalun felbontotta a szerződést, csendesen kitessékelte gondolkodásmódjából a marxista menetrendet és taktikai parancsokat.

Átállt a magyar parasztforradalomhoz; versben és prózában ő lett a «Márciusi Front» egyik lelke s a földosztás szószólója. A szakításnak azonban nemcsak politikai jelentősége volt, hanem erkölcsi súlya is. Aki föleskűszik a marxista forradalomra, mai formájában egyuttal föleskűszik a cselszövő erőszakra és erkölcsi nihilizmusra is. Beletörődik a párt legelső parancsolatába, hogy a cél a legszörnyűbb eszközt is szentesíti. Illyés az elméjében forradalmár, egyébként azonban csontja velejéig erkölcsi lény, tehát a kommunista forradalmár alkati ellentéte. Humora, humanizmusa, résztvevő szive visszaborzadt a vérontó társadalmi céloktól, erkölcsi ösztöne föllázadt a marxista forradalom embertelen követelései ellen. Legszebb írásai e tudatositott vívódásból születtek. Esze szerint s elveiben a negyvenkilences Petőfi utóda: haragos számonkérő a nép nevében, de ugyanakkor sose hitt az üdvözítő vérontásban, Gandhi módjára irtózott a «népellenség» vérétől. Képzett forradalmár; nyakáig akár a magyar Saint Just lehetne. De a szive keresztény s ez a szív megtagadta a modern forradalom első parancsát azokról a piszkos eszközökről, amelyeket utólag szentesíteni fog a végcél. A hazatérő forradalmárból így lett «mosolygó forradalmár», ide-oda csavarodó «füst» (az első hasonlat tőle való, a második Németh Lászlótól), egyszóval az ölni nem tudó forradalmár megtestesülése, akiben az ősi keresztény emberszeretet a keresztény dogmától elszakadva is diadalmaskodik a gyilkolás parancsa fölött. Ő is példát adott, mint legtöbb írótársa, hogy az emberségtől embertelen századunkban sem szabad elpártolni. Művének belső ellentmondásában van egyuttal felemelő értelme is, mert egy önhitt, dogmatikus elme helyett — már pedig a legtöbb mai forradalmár ilyen — egy tépelődő embert mutat, aki sose lett hűtlen a néphez és őseihez a cselédsoron, de már tudja, hogy ellenfelének is van Krisztusa s eként cselekszik.

Illyés prózája és drámája terjedelemben s talán súlyában is túltesz a liráján. A «Puszták Népe», Petőfi életrajza, a «Magyarok» még életében a magyar klasszikusok közé sorozták, kivitték nevét a nagyvilágba. De ezekben a tiszta művekben nincs benne az egész iró. Ő már nem olyan hibátlan, mint legjobb művei. A század hasadtlelkű gyermekét hamis mosolyú önéletrajzi irásai szolgáltatják ki, a «Koratavasz», mely kamaszkorát idézi föl az első kommün napjaiból s a «Hunok Párisban», mely forradalmár párisi ifjúságát örökíti meg. Mind a kettőben egy nagy Elhallgatást akart elkendőzni szivárványló stílusával. Az elsőben hallgat Szamuelly nevéről, a másodikban Sztálinéról. Úgy gondolta talán, hogy egy jövendő magyar forradalom érdekében jobb hallgatni róluk. De közben tudta, hogy Szamuelly kezéhez magyar parasztvér tapad, Sztálinéhoz pedig a legbátrabb forradalmároké. Jóval az ország megszállása előtt mindenkinél jobban tudta, hogy az európai forradalom színejavát, a világtestvériség áldozatrakész idealistáit Sztálin régesrégen kiírtotta az orosz fogolytáborokban vagy a biztos halálba küldte a spanyol fronton, mert félt, hogy előbb-utóbb fellázadnak a moszkovita marxizmus erkölcsi nihilizmusa ellen. Tudta s mégis hallgatott. Ha van kétszinű remekmű, a «Hunok Párisban» az. Az olvasó sohase tudja meg az aranyfényű lapokról, hogy mi lett a sorsa — orosz kezek által — a költő forradalmár bajtársainak, akik szabadon lenget-

ték a vörös zászlót Páris aszfaltján s lassú hallálal elsorvadtak a drótsövények mögött Szibériában.

Babits humanizmusának, Kosztolányi irgalmas szocializmusának s Arany óvatos tempójának a szép örökében Illyés éppen úgy elvesztette írói szabadságát 1945 után, mint betű szerint is elnémított pályatársai. A rendszernek szemforgató szellemtisztelettel szüksége volt egy aranycsengésű névre az igazi költők közűl s őt szemelték ki a « lélek mérnökének », magyarán: javadalmas nagy költőnek, irónikus módon nagyrészt azért, mert Illyés nem volt párttag, tehát eretnekségétől sem kellett tartani s csaléteknek is jobban bevált. Így lett belőle cím és rang szerint az élő legnagyobb magyar költö. Illyés azonban elmondhatja Mirabeauval, hogy « megfizetni lehet, ámde megvesztegetni nem hagyom magam ». Bebástyázta magát a francia klasszikusokba s amikor rá is kivetették az udvari költők feladatát, a rendszer fölmagasztalását, két történelmi színjáték volt a válasza. Mindkettő a szabadságharcról szól, allegorikus értelmében, Kossuth ajkával a mai elnyomottakhoz.

József Attilát Moszkva helytartói Petőfivel és Adyval együtt megtették a rendszer erkölcsi kezesének, tehetetlen árnyukat kiparancsolták zászlótartónak a megalázott, szerencsétlen nép élére. Az igazi József Attila azonban csak három hangot tudott: dörmögött, rimánkodott és sikoltozott. Egyik se marxista hang. Ő volt a magyar költészet kiáltozó, eltévedt árvája a kapitalizmus erdejében.

Kora gyerekségétől fogva olyan nyomoruságban élt, amit csak kötélidegzettel és vasfizikummal lehetett kibirni. Verseiből tudjuk, hogy sem ez, sem az nem volt neki. A mostoha sorshoz belső csapások járultak; egyhangú fizikai nyomorának a szerelem és politika voltak a lelki tüskéi. Csalódott mind a kettőben. Acélhangú proletár énekes akart lenni, de a magának szánt harcias szerep nem fért össze anyáskodó, szelíd természetével s megtört a kommunisták buta rosszakaratán. József Attila idealista forradalmár volt, a dialektikus vészbirák és spiclik tehát hamar rájöttek, hogy nem közéjük való, használhatatlan a mozgalomban. Szektás eretnekséget olvastak a fejére s a kávéházi pincékben hozott efféle sommás itéletek még jobban fájtak neki, mint a versfüzeteire lesujtó birói végzés. Egyebek közt az volt egyik főbűne a földalatti vészbirák szemében, hogy a huszas évek új profétájára, Freudra is fölesküdött s naiv lelkesedésében megpróbálta összeegyeztetni Marx tanaival. Az előreláthatő kudarc még jobban elkeserítette s ujabb lökést adott a téboly lejtőjén. Hasonló reménytelen egyeztetésre vállalkozott Angliában a fiatal baloldali nemzedék, Auden és köre. De míg az angolok világjárással, tettekkel és nagyobb élettapasztalattal jórészt kijutottak a zsákutcából, József Attilát a nyomor elszigetelte egy pesti kültelken. Hideg vaskályha mellett, kitaszítva az elvtársak közül s egy viszonzatlan szerelemben halott anyja helyett egy feleség-anya után sóvárogva tétlenül marcangolta magát s a végén már szégyelte, hogy költőnek, *csak* költőnek, világ haszontalanjának született! Nem volt pénze a szabadsághoz, de hiányzott belőle az angolok kalandvágya és tettrekészsége is. Szaporodó sebeivel a költészetét táplálta, hatalmas verseket írt a kültelki zátonyon, sokkal nagyobb verseket, mint akármelyik európai kortársa.

De az ember mégsem tud ellentállni a gondolatnak, hogy ha már úgyis halálraitélte magát, mért nem pusztult el másképp, szebben, vonatkerekek helyett egy aszturiai lövészárokban? Hiszen az utolsók közé tartozott egy forradalmár nemzedékből, amely nem vesztette el minden illusióját hősökre acsarkodó becstelen századunkban, amely minden eddigi század közül legjobban illik a szolgákhoz.

József Attila egyidőben «káté» költőnek készült s meg akarta verselni a marxizmus főbb tételeit. Szenvedélye volt a társadalomtudomány, becsületesen fölfegyverkezett a politikai programmköltészetre s rímes vezércikkek helyett valóban ihletett versekké öntötte át a lelketlen tudományt. Programmversei logikai és formai győzelmek: szárnyal a hangjuk, kristálytiszta a fogalmazásuk. Más kérdés, hogy érdemes volt-e néhány versben elragadni a pálmát a tudományos próza elől? A költő embertársai ügyét — a politikát és forradalmat is — érzéseivel szolgálja méltón, magához illőn és haszonnal. József Attila éppen azért nagy költő, mert végtelenül érzékeny volt; annyira érzés volt számára a világ, mint egy gyereknek. Szivettépő a dörmögése, könyörgése, sikolya: az érzés hangjai. Sose lett belőle felnőtt ember; a nők és proletárok felé nyújtózva egy elvesztett anya után nyújtogatta a karját. Nagyon szerette embertársait, mert tehetetlenül szerette nyomorgó édesanyját, nagyon szenvedett a szegényekért, mert keservesen megszenvedett édesanyja sorsáért, előbb a valóságban, mint gyerek, később — sokkal erősebben — az emlékeiben, képzeletében, meghasadó tudatában, mikor nagy költő lett a kisgyerekből.

Itt a helye, hogy szóljunk a freudizmusról, amely valószínűleg tragikus tudathasadásában is közrejátszott. A pszichoanalizis hangos divat volt a huszas és harmincas évek határán; a költőt azonban halálosan komoly megváltás-vágy hajtotta Freud műveihez, akárcsak Marxhoz. Mert hiába szabadult meg a 20. századi társadalom az erkölcsi gátlásoktól, hiába vétkezik emelt fővel a többség, a kiveszett kollektiv bűntudat tovább él egyes egyénekben s minél kegyetlenebb és amorálisabb maga a társadalom, annál jobban gyötri legnemesebb tagjait az átvállalt, fokozodó bűntudat. Az a mindennapos bűn, amelytől a régi emberek megosztott lelkifurdalással és hit útján legalább részben megszabadultak, a mai emberek közűl csak a kiválasztott lelkeket feszíti az önvád keresztjére. József Attilát ez a szenvedni kész, átvállaló megváltás-vágy hajtotta egyidejüleg a freudizmusba és marxizmusba; egyik a gyónást helyettesítette, másik a hiszekegyet. Minden igazi nagy költő szemében a világ valamilyen erkölcsi értelemmel áll vagy bukik s embertársait még akkor is erkölcsi kategóriák szerint fogja fel, ha egyébként determinista a társadalombölcselete. Az ember a költők világrendjében: jó vagy rossz, vétkes vagy ártatlan, Jobb vagy Bal Lator, de mindenképpen megméretik. Ez az ősi, félig antik, félig keresztény emberfogalom József Attilánál összeolvadt a freudi és marxista emberképpel. A vádat a verseiben nem egy pártatlan biró emeli az egyén ellen örök értékrend mérlegén, hanem — önelemzés közben — maga az egyén mondja el maga ellen egy csuszamló, bizonytalan értékrend alapján, a bűntudattól pedig nem egyéni megváltás-hit útján próbál szabadulni, hanem kollektiv társadalmi üdvözüléssel. Mikor a pszichoanalitikus gyónások nem

tudták megszabadítani a bűntudattól s a marxista dogmába vetett horgony kettétörött, József Attila elvesztette amúgyis ingatag értelmi egyensúlyát és sikoltozva elmerült a tébolyban.

A költők rendszerint sorsukkal *jelképezik* azt a kort, amelyet verseikben *ábrázolnak*. S ez a sors lesujtó tanubizonyság az utolsó másfél század ellen. Voltak ugyan modern költők — Petőfi, Mickiewicz, Victor Hugo, Carducci például —, akik lelkes jósigéket dörögve lángoszlopként lobogtak népük előtt, útban az Igéret Földjére. Mások azonban elszakadtak földi vándortársaiktól, egyedül bolyongtak a pusztában s lassan rájuk ereszkedett a téboly vörös felhője. Elszakadtak a törzs nyelvétől és megszokott jeleitől, elszakadtak azoktól a beszédes hitregéktől is, amelyek évezredek óta mindenkinek egyet mondtak, ugyanazt mondták az emberi sorsról. Helyükben titkos értelmű regéket, valóságos magánmitológiákat költöttek s a titok kulcsát megtartották maguknak. Ma már tudjuk, hogy az ő sorsuk jelképezi a modern kort, amelyben hovatovább megszakad a lelki kapcsolat költő és embertársai közt. Némelyikük látszólag megmaradt a józanész felszinén, valamiféle Senki Földjén magános őrület és társas élet között, mások elmenekültek látomásaik elől, hogy megmentsék ép értelmüket, a legtöbbjét elsodorta a lélek örvénye. A költő eredetileg társas állapotra született; közös nagy ősük: Homéros ezt a boldog költő-sorsot jelképezi a szárnyas szó reggelén. S a költők később is mindig erre az állapotra vágyódtak; vissza-visszatérő rövid aranykorokban el is érték: Petrarca, Shakespeare, Calderon, Racine, Dryden például a homérosi sors megtestesítői az újkorban. Még a 19. században is akadtak néhányan, akik ha nem is értettek egyet honfitársaikkal, az arany jövendő jóspapjai voltak: fel, fel, barátaim, fel honfitársaim! énekelték, a következő fordulóban feltünik a bátrak előtt az Igéret Földje, a férfimódra kivívott földi paradicsom! De mellettük egyre jobban szaporodtak a modern költősors elrettentő jelképei, az Örvény és Végitélet jóspapjai, akik a törzsből kivetve beletébolyodtak szomorú, magános tudásukba. Az istenek hajdan vaksággal, az utolsó másfél században őrülettel sujtották azokat, akik megláttak a fátyol mögött, hogy miféle szörnyű önitélet felé sodródik a gőgös Oidipus-emberiség.

Az a legfélelmesebb, hogy az őrült költők elvesztették ugyan értelmük egyensúlyát, de nem az ékesszólásukat. « Őrület, de van benne forma » — mondhatná az ember a költészetükre. Hölderlin « Pathmos »-a, Nerval néhány szonettje vagy az « Illuminations » (Rimbaud) káprázatos versek, formájukban is remekművek s Vörösmarty félőrült verse « A Vén Cigány » pusztán képei, zenéje, tömörsége, tehát esztétikai jegyei szerint is egész költészete fölé magaslik.

Költői sorsa József Attilát is a nagy szenvedők közé sorozza: Blake, John Clare, Hölderlin, Lautréamont, Nerval, Nietzsche, Rimbaud sorstársa. Eleinte mérgesen dörmögött, vadul csikorgatta a fogát, később szenvedélyesen rávetette magát a logikára, olyan dühös szenvedéllyel, amely már a rögeszme határát súrolta. Ez a kényszerképzetté fajult logika szakadt szét vad sikolyokra a végső összeomlásban. De mindvégig a legnagyobb vers és szóművészettel. József Attila a lélek kínpadán is vérbeli művész maradt s a szörnyűségek csodálatosan megenyhültek

érintésétől: az ő szavaival szép a nyomor, szép az őrület, szép a magány, szép a legborzalmasabb sors is. Kortársai közül csak az ő versei ragadnak meg betéve az emlékezetben, olyan nyilvánvaló és elragadó az érzékletes szépségük, olyan mágikus hatású és ráolvasó erejű a szóhasználata. Tanult költő volt, alaposan ismerte az ófrancia költészetet (nemcsak Villont, akinek ő a legjobb magyar fordítója) s a modern franciákat; népköltészeti tudását pedig sok versében kamatoztatta. A népköltészet hatásának tulajdonítható például, hogy ő írta a század legszebb magyar dajkadalait, karácsonyi énekeit és gyermekverseit. A magyar nyelv elszigeteltsége miatt valószínüleg sose fogja megtudni a világ, mekkora költő volt József Attila. Benedetto Crocenak elég volt két verse olasz fordításban, hogy éber latin szimattal megérezze rajta az «istenszag»-ot: Apollo és Dionysos ivadékát az ismeretlen dunavölgyi barbárban.

Erdélyi Józseftől Weöres Sándorig két nemzedék közt a kisebb költők serege valóságos éneklő évtizedekké avatta a szorongató huszas és harmincas éveket. Némelyikük titáni önhittséggel olyan hódolatra tartott igényt, amelytől elpirulnának az igazi óriások; hiúságuk többet ártott tehetségüknek, mint a legádázabb ellenfél. A szerényebbje csak másodhegedüsnek tartotta magát s a mesterhegedüsökhöz igazodott. Ők voltak a jobb költők, nem a dölyfösek.

Török Sophie izgatott, forró gyónásokhoz alakitotta dísztelen szabad verseit, amelyek hosszú, összefüggő monológ gyanánt egyetlen érzésről szólnak: a hitvestársi szerelmet ábrázolják az áldozatosabb fél, az asszony szemével. De ezt a szent kötést folytonos érzelmi hullámzásban tükrözik hol ujjongó szolgálatnak, hol kemény zsarnokságnak, amelytől a halál sem szabadít meg. Sárközi György Babits humanizmusán és nemes ékesszólásán nevelkedve korai, széles ütemű verseiben türelmetlen bűnvallással a hitbeli bizonyosságért viaskodott. Később a «Márciusi Front» parasztforradalmi reményeinél kötött ki, ezekre a reményekre áldozta ereje javát, kevés pénzét s majdnem összes írói tervét. Megritkult versei letisztultak s a túlterhelt ékesszólásról átváltottak rövidebb magyar ütemekre. Ezekben is, akárcsak első verseiben egy angyalian tiszta lélek tett vallomást szenvedő és harcos készségéről. Fodor József kidagadt erekkel öklözte bele indulatait lihegő verseibe, intő példázatul, hogy a visszafojtott szenvedélynek sokkal nagyobb a feszitőereje, mint a százfelől kisivító gőznek. Azokban a ritka perceiben volt jó költő, amikor lecsendesedett. Berda József úgy élt a nagyváros peremén, mintha az újpesti Dunaág vetette volna partra a gyárkémények alá. Tétlen, derűs csavargó volt a rosszkedvű, dolgos proletárok közt s verseiben meglepő formai fegyelemmel egy krajcáros koldus-hedonizmus ritka örömeit ünnepelte. Gulyás Pál messzi látóhatárokért esengve mozdulatlanul és betegeskedve élt az «Alföld csendjében», világszomját ősi népköltésekkel csillapitotta s egy európai-debreceni mitológiát próbált maga köré hálózni a Kalevala s a germán hősregék kölcsönzött szálaiból. Egy-két versében az igazi nagyokkal vetekszik; bukdácsoló repülése azokra a szürke pacsirtákra emlékeztet, amelyek néha átfurják az ólmos, alacsony hajdusági eget s ki tudja milyen magasságig érnek

el, ki tudja miféle istenek csarnokán cikáznak keresztül. Sinka István leszűkített futamokra vette át Erdélyi József egyhúros hangszerét. de néhány felejthetetlen dalt pengetett ki rajta az alföldi rideg pásztorok életéről, amely egy darabig az ő élete volt. Más országban szabadon fejlődhetett volna első megszólalása után s a tehetséghez magtanulta volna a mesterséget is. Magyarországon azonban, ahol mindig romantikus becsülete volt a « fejnaturalisták »-nak, Sinkát is bezárták abba a szellemi díszkalodába, amit az « istenáldotta őstehetségek » számára faragtak. Közeli földije s ravaszabb barátja: Veres Péter szocialista önképzéssel kiszabadult ebből a kalodából, a puhább költő ellenben hamarosan beletörődött s Budapesten is megmaradt szomorú árokparti énekesnek, egy szétbomló paraszti életforma kesergő, passziv tanujának.

Az erdélyiek közül Reményik nemzedékéből Tompa László valószínüleg egyetlen verssel marad emlékezetben, a « Lófürösztés »-sel, amely a székely életkedv tömör hitvallása egy máskülönben komor, darabos költő tollából. Bartalis János kedves tücsökzenéje elnémult, mihelyt elszakadt kicsi telkétől, amelyre 1919 után felhuzódott a hivatalnok életforma roncsairól. Dsida Jenő,az új nemzedék fényes igérete meghalt, mielőtt kiderült, hogy milyen lélek lakozik a koraérett bravuros nyelvművészben? Egy költő pályája eleinte nyiltszíni tanulás, a mesterség próbálgatása s az első egy-két kötet rendszerint nem ad számot az egész emberről, csupán sejthető hangjáról. Dsidának is csak érzéki, bársonyos, behizelgő hangját ismerjük, amely korán képes volt a legkülönbözőbb változatokra. De ki lett volna a költő, aki már nem a jó hangzás kedvéért írja a verseit?... Nincs szomorúbb látvány az Alvilágban, mint a dalra született költők és muzsikusok korán elnémult, halovány csoportja.

15.

A sors itéletei közül csak az erőszakos elnémitás vetekszik kegyetlenségben a korai halállal. Már pedig éppen ez a kegyetlen itélet lebegett annak a nemzedéknek a bölcsője fölött, amely az első világháború küszöbén jött a világra. Erdélyi, Illyés, Szabó Lőrinc, Mécs László a harmincas évek végefelé tető alatt tudták a művüket, örököseik még csak akkor tartottak a pincézésnél. Hogyan tegyünk igazságot a soraikban, ha költői művük önhibájukon kivül megszakadt a történelem gyilkos talpa alatt? Első zsengéik a katasztrófa előszelében fakadtak ki. Ők már nem költögették a vihart, mint Erdélyi, Illyés, Sárközi, Horváth Béla, hanem rettegtek tőle s erőszakos, korai elnémításuk keservesen igazolta ezt a rettegést.

De amíg szabadon szólhattak, lirájuk változatlanul a nagy európai áramlatokhoz igazodott s a nyugati lirával együtt kanyarodott el a társadalom küzdőteréről vissza a lélek szentélye felé vagy az álom félhomályos tájaira. Mint a nyugateurópai költészet fiatal « újromantikusai », ők is sejtették már, hogy a társadalmi igazságosztás, amelyért közvetlen elődeik síkraszálltak, felszabadulás helyett újfajta zsarnoksággal fog végződni a tömegdemokrácia kaszárnyáiban: a « Jóléti Állam » langyos kispolgári egyenlőségében Nyugaton, a robot és félelem egyenlőségében Keleten. Illyés nemzedéke a két háború közti aránylagos szélcsendben történelemalakitásra vállalkozott, lelkes, tiszta igéivel a jövendő vihart

akarta megnyergelni, hogy ország és népe szép, szabad célba repüljön. De amikor az ébredő valódi vihartól reszketni és hasadozni kezdett a föld, a fiatal költők már csak a védtelen egyéni léleknek próbáltak menedéket adni verseikben, a képzelet, ábránd, álom végvárait védték az állam lelki-szellemi-politikai tömegsorozásai ellen. Romantikus, biedermeier költők voltak, de nekik nem jutott muskátlis szoba hárfával, furulyával, mint a mult századi romantikusoknak, nem jutott csendes kápolna egy vizesés mellett. Összerombolt városokon és szétdúlt országútakon tántorogtak keresztül, földönfutó milliók közé keverve s a társadalmi igazságok helyett a fogoly lelket, az egyén síró lelkét próbálták a vérző áradat fölé emelni. Mécslángot az orkán fölé.

Jékely Zoltán lirájának a halál volt a jegyese. Az a régimódi halál, amely felrepül a baglyok közé a templomtoronyba, egyhangun csöpög a szuvas gerendákról az üres imapadokra, a diák szivének fordítja a vadászpuskát, beledöfi a furulyát a havasi pásztor torkába, egereket szabadít a kollégiumi könyvekre s beszakítja a jeget a korcsolyázó szerelmespárok alatt. A gótikus erdélyi halál volt a jegyese Jékelynek; kisvárosi temetőkben, ódon iskolák zugaiban, sétaterek szomorúfüzei alatt ölelkezett vele. Magyar elődei közül Reviczkyre ütött vissza, az idegen költészetből a századvégi olaszok a rokonai, a « creposcolari » iskola s nyomot hagyott rajta Laforgue, Corbière: a francia « dekadens » költészet is. Csakhogy ezek a rokonok és elődök el is pusztúltak első ifjúkori jegyesük karjában. Jékely szerencsére túlélte képzeletének haláltáncait s megtudta, hogy a valóság sokkal iszonyubb haláltáncokra képes, meg kellett tudnia, hogy a halálnak sokkal borzalmasabb alakja is van, mint amelyikben az erdélyi sírkerteket látogatja. A drótsövényekről lecsüngő száraz ember-kóró találóbb képe a huszadik századi halálnak, mint a szivenlőtt diák a párbajtéren. Jékely ezt a halált: fajok és népek szadista temetésrendezőjét már nem tudta fölidézni a verseiben. Megmaradt első hangjánál és korai látomásainál, de bizonytalan hangon, megfakult képzelettel. Még írt jó verseket, de későbbi versei általában úgy hasonlítanak a korai nagy igéretekhez, mint Holbein « Haláltánc » képeinek kopott levonatai a mester eredeti fametszeteihez.

Európa haláltánca edzette viszont acélhangú énekessé a nemzedék másik halk pásztori költőjét, Radnóti Miklóst. Mézeshangú síp illett az ajkára, de az élet véres rögöket tömött a szájába: nesze, költő, a század eledele! Radnóti haragba öltöztette a rettegését s hibátlan formákba öltöztette a haragját; így lett a bukolikus hajlamú költőből a Rettenetes Század egyik remegve bátor tanúja. Bevallott félelmek közt sokáig készült a szenvedésre, mint a hitvalló, aki lassú tenyérpörköléssel edzi magát a megkínzásra. Szelíd lámpafénynél kereste a tökéletes formát s gyufalángnál találta meg a munkatáborokban, szép tiszta füzetekbe írta a *jó* verseit s papirfoszlányokra a *remekeit*, séta közben csiszolta volt a rímeit, de szögesdrótok közt ragyogtatta. A félelemmel edzett félelem, a mindennapos halálkostoló hozzásegitette a tökéletes megoldásokhoz, a szenvedés térdenállva nyújtotta a rabnak a legépebb verslábat, legtisztább képet, legnemesebb formát s az igaz szót. Szolgájává tette a szenvedést, versei mellé parancsolta a megalázást, költészetében eltitkolta a sinylődő, nyomorult Jóbot, hogy csak egy fogoly Apollonak

maradjon emlékezete. Európa haláltánca klasszikus ütemre bokázott utolsó verseiben, a mocskos, véres könny aranykönnyé fagyott az arcán, jajkiáltásának vergiliusi a méltósága. Amiért sokáig hiába küzdött szabadon, övé lett a fogolytáborban a tökéletes vers. Példás erkölcsi erő és költői hit kellett hozzá.

Weöres Sándor erőszakos elnémítása miatt egyelőre nem derül ki, hogy mekkora költőt ítéltek eleven halálra. Alighanem egyik legnagyobb költőnket. Kozmikus látomása, nyelvalakitó szenvedélye, izigvérig poétai lelkialkata parádés szerepre jelölte ki az uj magyar vers történetében. Hasonló szerep jutott Angliában — csakhogy ott elismerten! — Dylan Thomasnak, az uj « walesi bárd »-nak. A világ mindkettőjük számára olyan fölfedezetlen, friss csoda, mint a Teremtés hajnalán. S ebben a harmatos édenkertben csak a költőnek van komoly dolga. A Teremtő egyedül rábízta, hogy megnevezze a szomorú és víg jelenségeket s játszodjon az értelmükkel, mintha az állatok, fák, csillagok, vizek, szigetek, kontinensek csak arra volnának rendelve, hogy a költő kipróbálja a szavak varázshatalmát: hol így, hol úgy kiáltson rájuk, amíg meghasad kincses belsejük, amíg kihajtja belőlük a változó alakú tündéreket. « Költő vagyok, tehát vagyok » és « a világ a költő képzete » — ebben a két igében lehet összefogni Weöres Sándor őskori világképét.

De hogyan lehet visszaidézni az édenkert lelkiállapotát a modern korban, ipari civilizációnkban, vétkeink és bukásaink nyomasztó emlékeivel, többezer esztendős henye szókoptatás után s a gyermeki őshitek tövig lekopott romjain? Ez a kérdés volt már Rimbaud és más költők gyötrelme is a mult században, ez a kérdés hajtja a század költőit új és új nyelvújításokba. A költészetet a régi klasszikusok emelt hangú, megnemesítő elbeszélésnek, a legszebb erkölcsi leckének tartották, a romantikusok és utódaik (impresszionisták, szimbolisták) a kivételes egyéni sorsot, az egyén lelkiállapotát és hangulatait rögzítették a versben, a huszadik század költői számára a vers: ráolvasás, sámánkodás, szóvarázslat, amely vallásos sejtelmekben gyökerezik, tehát annak az ősi népköltészetnek a rokona, amelyben még összefolyt Ének és Szertartás s mindkettő könyörgésre és hálaadásra, a Teremtés dicséretére szolgált. De chhez a szertartáshoz csodaszerű nyelv is kell, titokzatos, szűzi csengésű nyelv, mintha éppen abban az órában formálta volna meg először a magasztaló emberi ajak, a Teremtés főpapja: a költő. Nem a versformákat, hanem egyenesen a szavakat kell újjáteremteni! Ahogy Raymond Queneau, francia iró, e modern nyelvújitások egyik szellemes teoretikusa mondta: Dante világképét az olasz nyelv sugallta vagyis az a tény, hogy először használták a köznyelvet a teológikus költészetben s Luther tanát a német nyelv szülte vagyis az a tény, hogy a köznyelvet először forgatták győzelemmel a hitvitákban. Mindkét esetben nyelvi sugallatból gerjedt a gondolat és — hozzátehetném — nyelvi sugallatból lombosodott ki Milton vallásos eposza, « Az Elvesztett Paradicsom » is, az ötütemű, rímtelen sorokra fogott biblikus nyelvből, amelyet a költő dinamikus sorátvetésekkel hajtott előre poklon és mennyen át.

Mindezek a kisérletező elemek megvannak Weöres fantasztikus és játékos költészetében is. Játékos? Az, ha meggondoljuk, hogy a vérbeli

költő halálos komolyan veszi a játékot. Mint a gyermek, aki beleful a lapdája után a tóba, megöli társát rablósdi közben s leugrik a háztetőről, ha el akar szállni a madarakkal. De azért Weöres világa nem holmi «gyerekkuckó», hanem a felnőttek bonyolult édene. Minden atomját áthatja az a két tragikus élmény, amely szépséggel és méltósággal ruházza fel halandó létünket: a szerelem s a halál.

A kinai mesék varázslói százféle alakban jelennek meg az elámult néző előtt, hol sárkánynak, hol kigyónak, hol cseresznyefaágnak látszanak, de minden változatban megmarad állandó, igazi alakjuk is. Weöres is ilyenféle varázsló. Százféle poétai átalakulásában hol a régi virágénekek villannak fel, hol Arany János és Babits, hol a finnugor népköltészet, hol buddhista életszabályok vagy a japáni No játék s a középkori misztika. De valamennyi változásban megmarad izes dunántúli hangja, még kalandos-humoros szóképzéseiben is. Elszáll Keletázsiába, felszáll a fjordokra, sólyomlábán azonban ott van Vas megye aranykarikája.

A század derekán érkezett volna el az ideje, hogy számbavegyük e nagy költő művét egy teljes kiadás segitségével. Ha Nyugateurópában született volna, elöttünk feküdne ez a kincses könyv. De mivel a hadak útján született, egyelőre csak annyit mondhatunk, hogy ő volt az utolsó lángeszü lirikus Magyarországon.

A moszkovita hatalomátvétel élőhalottá tette a többi költőt is, öregjét, fiatalját egyaránt. Amit nem tudtak betemetni egy feldúlt ország romjai, hamarosan eltömte a könyörtelenül módszeres cenzura, betiltották a buzgó fegyőrök. Volt elég dolguk. Szabó Lőrinc szakított az undor bölcseletével s a megkésett derű fényében újravirult őszi költészete is, Illyés verskötete (Szembenézve) még töretlen erejében mutatta a lirikust az egyre emelkedő prózai epikus mellett, Rónay György irodalmár költészetét humanizálta az ellenállásra készülő lélek, Vas István tömörebbre fogta az értelem szenvedélyes dicséretét, Pilinszky Jánosban jelentős költőt igért a háború utáni nemzedék, az új «dunántúli iskola» (Csorba Győző, Jankovich Ferenc, Takáts Gyula stb.) új lelket lehelt a tájköltészetbe s megsötétűlt, modern színekkel ábrázolta Vörösmarty szülőföldjét, Weöres Sándor, a magyar vers Picassoja örökös átalakulásai közben tele volt meglepő igéretekkel. Fiókba, a szívbe, a beteg szív fenekére szorult ez a betiltott költészet. Ami szól helyette: a magyar nyelv szégyene s nem tartozik sem a költészetre, sem a magyar népre.

16.

Idegen elnyomással kezdödött s idegen uralommal végződött a magyar költészet arany százada: egy lompos Bach-kor volt az elején, magasfeszültségű Bach-kor van a végén. Száz esztendő nem sok a történelem mércéjén, de az volt a magyar vers történetében. Ebben a száz esztendőben nőtt fel igazán a liránk sokrétű modern európai költészetté Balassi, Zrinyi, Csokonai, Fazekas, Berzsenyi, Kölcsey, Vörösmarty, Tompa és Petőfi klasszikus alapjain.

A kincsnek egyedül a magyar ember a birtokosa. Nem azért, mert magyar, hanem azért, mert költészet. Még a világnyelveken megszólaló

vers se tud kitörni az eredeti fogamzás burokjából, még a francia, spanyol, olasz, német, angol és orosz vers is a franciák, spanyolok, olaszok, németek, angolok és oroszok kizárólagos birtoka marad, akárhány nyelvre ültetik is át akármilyen nagy költők. Puskin Anyeginje, amit apáink, nagyapáink szerettek Bérczy fordításában nem azonos azzal az Anyeginnel, amit az orosz udvarházakban szavaltak egymásnak a szerelmesek, a magyar Dante sem az, akit a firenzei Santa Croce templomban idéz magának egy olasz ember a nemzeti nagyságok síremlékei közt, Shelley Felhője is egészen másképp dörög egy angol fülben, mint magyar fülnek Szabó Lőrinc szavaival. Nemcsak a magyar költő néma a nagyvilág előtt, a görög is az, Homéros is az, hiába fordították le angolra, franciára, németre országos hirű költők, Shakespeare is néma, hiába fordította németre Schlegel, Goethe is az, hiába fordította franciára Nerval, Mallarmé is az, hiába fordította angolra Huxley. A műfordítás a fordító nép irodalmát gazdagítja, a kisajátítók birtokát növeli s elveszett az eredeti birtokos számára. Igy ajándékozzák meg egymást századok óta Európa királyi népei. Ahhoz, hogy a magyar költő is hallható legyen a nagyvilágban, az idegen olvasónak kell megtanulnia magyarul s nem a magyar szót kell átönteni idegen nyelvek másfajta mintáiba. Talán ennek is eljön egyszer az ideje. Nem sürgős, amíg a magyar ember becsüli és ápolja a magyar szót.

Mert a költőt csak honfitársai érdeklik igazán. Akármilyen messze szakadtak egymástól térben és időben, van egy varázslatos közös titkuk: az anyanyelv. S ennek a varázslatnak a segitségével Nagyszalontát egy arasz sem választja el Braziliától vagy Érmindszentet Kanadától, sem a török dúlásokat a mai megpróbáltatástól. A költő a honfitársának ír, még akkor is, ha az eszmetorlaszok két oldalán állnak. Neked ír, kedves magyar olvasó, aki a következő oldalon ráfordítasz a verseikre. Adja Isten, hogy a végén Te is elmondd a gyűjtővel:

De szép, vidám, vad áldomás volt,
Köszönöm!

ARANY JÁNOS

A SZEGÉNY JOBBÁGY

Széles országúton andalog a jobbágy,
Végzi keservesen vármegye robotját.
Kavicsos fövénynyel rakta meg szekerét,
Annak terhe alatt nyikorog a kerék.
  Tántorogva ballag a két kajla sőre,
Alig tetszik rajta, hogy mozog előre,
Méla mind a kettő, mintha gondolkoznék:
Hány izben hozott már és hány izben hoz még?

Ott ül a szegény pór az első saroglyán,
Elkopott ostorát a kezében fogván;
Szomorú képére rőt kalapja alá-
Hullna, ha négy-öt szál madzag nem tartaná.
  Néha megszakasztja hosszu hallgatását,
Biztatgatja két hű igavonó társát,
De azok nem birnak lépni sebesebben,
Talpok a kőuttól ég eleven sebben.

Széles országúton, mint az ég morgása,
Hallik a távolban hintó robogása,
Csak imént dördült meg messzi földön, és lám,
Percz alatt elétűnt, mint a fényes villám.
  A négy szürke lónak a két kajla sőre
Nagy keservesen tud kitérni előle,
Pedig félni, félnek; mert az isten-adták
Birnák csak a jármot, mingyár' elragadnák.

Dölyfös úri kocsis űl a hintó bakján
Fél kezében czifra ostort suhogtatván;
Jobban esik neki, a kényes lelkének,
Ha nyakába sujt a két szegény sőrének;
  Jobban esik neki, ha egyet kiálthat:
Földi, a kerékagy siratja a hájat!
Kár volt annak árát a csapszéken hagyni,
Szegény tengelyedet siralomnak adni.

Föltekint a jobbágy, szomorúan felel:
Hej! biz a háj árát nem korcsma nyelte el,
Ami volt körülem, egy kevés zsiradék,
Gyors hintóitokra mind felkenegeték.
De a hintó népe nem hallotta e szót:
Szegény ember! és ez igy talán jobb is volt,
Máskép ki áll jót, hogy e gyámságos kezek
Nyers-nyakasságodért meg nem fenyítenek!

TÉLBEN

Álmodám tavaszszal,
Szép, derűlt, virágos tavaszi napokkal;
Zöld berek aljában susogó szellővel,
Csevegő patakkal.

Jártam új mezőn, hol
Ménták illatoznak oldalán az érnek,
Mely az őszvetés közt elbolyong, de ismét
Azon helyre tér meg.

Hullámzó vetés közt
Búvócskázik a fürj; suttog a nő: «vá-vá»,
Nyomon űzi a hím s három pitypalattyot
Örömmel kiált rá.

Majd egy nyúl szökik fel
S indul az ugarnak, gyorsan karikázva;
«Elébe! elébe!» kurjogat a szántó
Ösztökéjét rázva.

Elkiséri szemmel
A meddig belátja, csaknem az égaljig;
Most szólítja ökrét, szánt, szánt csöndesen, csak
Síró füttye hallik.

Kis pacsirta is szánt,
Mint a szegény költő, fényes levegőben:
Dalt zengve repült fel, dalt zeng a magasban...
Hallgat leesőben.

Karimás kalappal
A juhőrző gyermek meglopni akarja;
A madár tovább száll, s a fiú mérgében
Nyáját megzavarja.

Szöszke fürtü bárány
Át- meg átszökdécsel a zöld hantu mesgyén.
Anyját, aki most a nyáj közé vegyűlt el,
Bégetve keresvén.

Távolabb a csorda
Szanaszét fehérlik, mintha ott valaki
Szélyel a pázsitra szép mosott ruhákat
Teritett volna ki.

Túl a kékes erdő,
A tájnak sötétebb keskeny karimája,
Jól kilátszik, mert még délibáb nem önte
Árvizet alája.

Száz meg száz madárhang
Szól az árnyas erdőn, titkait beszélvén,
Bokorról bokorra lomha kakuk szállong
Szellős róna szélén.

Olvasatlan ígér
Hosszu, hosszu évsort, melyből egy se' tölt el,
Melynek mindenikén örökös tavasznak
Reményszine zöldell.

De oly hűs az erdő
És a tiszta égre felhők gyűlekeztek:
Hallom a szélzúgást, arczomon is érzem —
Szinte fázni kezdek.

Ah, vagy ugy!... szobámat
Hosszu éj kihűté s nyughelyemen fázom:
Künn vad förgeteg száll, az kotorja szárnyát
Röptiben a házon.

Hold-, vagy hóvilág ez
Mely a telet éjjel sem hagyja feledni?
Vagy talán a nap jő, únalmas robotját
Igy-ugy elkövetni?...

Kívül a hideg szél
Sűrü apró pelyhet csapdoz ablakomba;
Benn fagyott virágok: a szeszélyes télnek
Dús virágu lombja.

Mily sivár ez a tél!
Vastag hó takar be udvart, házi kertet;
Országuton is csak az jár mostan, a kit
Isten átka kerget.

Országut... hol az most
A mezőt borító tenger hólapályon?
Itt-amott ha látszik út nélkül bolyongni
Egy magános lábnyom.

Az is elvesz egyszer:
Két sarut találni s emberlábat abban;
Erdőn farkas ordít; a sikon esik, fú
Mindig vastagabban...

Hagyjuk e zord képet,
Hisz' ez a *való*, ez sivatag életem:
Deríts szép álmokat örökzöld tavaszról
Oh költészet! nekem.

VÁLSÁG IDEJÉN

Itt, hová csak későn, csak nagy-néha téved
A hír szózatának egy muló viszhangja;
Hol nincsen jelen, csak multban él az élet,
S még remény az, a mi másutt ki van halva:
Itt várok, s tünődöm
Oh hazám! jövődön;
Szememet kerűli az éjféli álom,
És a kétség lomha perczeit számlálom.

E perczek be olcsók, jaj be olcsók nékem,
S mily drágák lehetnek a szegény hazának!
Kél-e napja most, vagy most tűn le az égen?
Ah, mi festi arczát, öröm-e vagy bánat?
Kéj és kín gyanítnom.
Üterét tapintom
A köröttem lomhán tespedő időnek:
Messze lüktetését hogyan érzeném meg?

Mint áradt folyóvíz rohan az idő, — én
Hallom-e zúgását, vagy csak hallni vélem?...
Bújdosom, szétömlött árjait kerülvén;
Hullámzása alig tetszik a víz-szélen.
Olykor-olykor, messze,
A távolba veszve,
Egy moraj begörgi a csendes vidéket,
Mint midőn a vihar álmában beszélget.

E moraj... ki mondja meg nekem, mi volt ez:
Támadó vész, vagy már annak utóhangja?
Égi háború, vagy zápor, a mi jól tesz?
Győzelem-robaj, vagy holtak bús harangja?
Nem hallok, nem látok;
Keresek világot:
Oh, ha most valaki egy sugárkát adna?
Bár a látás után szívem megszakadna...

NYALKA HUSZÁR

Nyalka huszár, honnan oly vágtatva?
S hogy' tettél szert vezeték lovadra?
Engem ucscse', gyönyörü egy állat:
Adok érte jó forintot százat.

« Azt ne tőlem, a kardomtól kérdje:
Markolatig vérbe gázolt érte.
Tegye vissza, kérem, foglalóját:
Hadnagy uram, nem eladó jószág. »

Ejnye, fiú!... no de, annyi mint a,...
Nem teszem én erszényemet vissza:
Kétszer annyit mondok, s a hogy illik,
Lefizetem utolsó forintig.

« Hadnagy uram, megkövetem szépen:
Egy szó, mint száz, nem eladó nékem. »
Hogy ne volna, mennydörgős huszárja!
Ráadásul még egy száz, megjárja?

« Mi tagadás! helye vón' a pénznek,
Fel is férne ily szegény legénynek;
Hanem egy új tisztnek lova nincsen:
Jó pajtásom: neki szántam — ingyen. »

RÁSÜT AZ ESTHAJNAL...

Rásüt az esthajnal
Vásárhelyi tóra,
Ott legel a ménes:
Hol a számadója?
Hol a számadó, vagy
Legalább bojtárja,
A szegény honvédet,
Hogy meg sem kinálja?

Itt van, itt tanyázgat
Számadó, bojtár is, —
Megkerül estenden
Bujdosó betyár is:
Gyere bé, barátom,
Van minálunk, gyere,
Szökött katonának
Egy karéj kenyere.

Az vagyok, elszöktem,
Dicsekszem is véle:
Nyolcszáz harminczegyben
Fogtak volt kötéllel, —
És azóta mindig
A császárt szolgáltam,
Fogadom, egy sem volt
Jobb kutyája nálam.

Meg is szeretett, mert
Haza sem eresztett,
Adott a mellemre
Krajczáros keresztet:
Már most azt akarná,
Hogy e réz keresztért
Ontsam neki én az
Ártatlan magyar vért.

Száradjon el inkább
A két kezem vállig.
Hisz még énbelőlem
Derék honvéd válik;
Megyek Debreczenbe,
Jó éjtszakát, bátya, —
Leszek míg a világ,
Kossuth katonája,
Ország katonája.

EMLÉKLAPRA

Petőfinének

Magánosan, mint egyes falevél,
Testvéri közzől melyet elszakít
S távol vidékre hajt az őszi szél, —
Meddig heversz még, puszta kis lap, itt?
Jer, jer, megírlak és könnyű hajódat
Nyúgoti szellők árjába vetem:
Vidd asszonyodnak, egyszerű lapocska,
Szíves, de bánatos üdvözletem'.

Keresd fel őt... de, kérded, merre? hol?
Azt nem tudom... valahol a világban:
Hisz útasítni fog minden bokor,
Rendes lakát hol vette a hazátlan!
Ottan keresd föl és vigasztalásul
Beszéld el néki súlyos életem.
Vidd asszonyodnak, egyszerű lapocska,
Szíves, de bánatos üdvözletem'.

Gyászban találod — oh, hogy is ne! — őt:
— Ki az, kinek oly méltó gyásza van? —
Mint honleányt, mint özvegy árva nőt:
Igy is, amúgy is oly boldogtalan!
Szendén illessed fájdalmát szivének,
Hogy eszmélése kinzó ne legyen.
Vidd asszonyodnak, egyszerű lapocska,
Szíves, de bánatos üdvözletem'.

Mondjad, hogy én is kettőt gyászolok;
Az ő siralma testvér az enyémmel:
Más a viszony, nem más a tárgy, az ok;
Bir-e még ő —? én nem birok reménnyel.
Oh, a reményből nyujtson egy sugárt, egy
Még hervadatlan fűszálat nekem! —
Vidd asszonyodnak, egyszerű lapocska,
Szíves, de bánatos üdvözletem'.

Mikép az elszakadt hű férjet ő,
Keresem én az eltűnt hív barátot;
Sötét az élet, ah! semmit se látok —
És néma, nem felel, a temető.
Enyészet dulta-é fel ifjuságát?
Vagy bujdosik földetlen földeken...?
Vidd asszonyodnak, egyszerű lapocska,
Szíves, de bánatos üdvözletem'.

Nevét se' hallom. Mintha el lehetne
Feledni azt, alig említi ajk;
De a nemzet szivében eltemetve
Érzem s megértem a titkos sohajt:
«Fog-é zendülni még költője lantja?
S *ha* fog zendülni síkon, bérczeken?...»
Vidd asszonyodnak, egyszerű lapocska,
Szíves, de bánatos üdvözletem'.

Mért nem megyünk el a magános völgybe,
Hol cziprust ültet a gyász *hír* neki?
Tanúbizonyság lenne annak földje,
Ott hulla-é a dalnok vére ki:
Minden csepp vérbül *új virág* kelendett
És *több* madár zeng ott a ligeten —
Vidd asszonyodnak, egyszerű lapocska,
Szíves, de bánatos üdvözletem'.

Vagy tán, zarándok úton, egyedül
Bolyong, mikép az üldött bérczi vad;
Ki mer hajlékot nyitni enyheül?
A csüggedettnek ápolást ki ad?
Ki nyujt hűs csöppet dallamos ajkára
Italt ha kér, aléltan, betegen...?
Vidd asszonyodnak, egyszerű lapocska,
Szíves, de bánatos üdvözletem'.

Repülj utadra most... de nem, ne még,
Szárítsd föl nedvesült szárnyaidat:
Nehéz vagy a könyhullatás miatt,
Melylyel emlékeinek áldozék.
Majd csak felszárad a köny... ámde a bú? —
Oszlik talán egy hosszu életen. —
Vidd asszonyodnak, egyszerű lapocska,
Szíves, de bánatos üdvözletem'.

KOLDUS-ÉNEK

Küszöbről küszöbre járok, hol be, hol ki...
Ne üzenjetek, hogy nincs itthon senki,
Ne uszítsátok az ebet, hogy letépjen,
Annyi kezem nincsen, hogy magamat védjem:
Szegény honvéd jövök, kérni egy falatot.
— Adjatok, adjatok, a mit Isten adott.

Sokat táboroztam, meg is nyűttem, látszik;
Versecztől Szolnokig, Izsaszegtől Váczig.
Ott maradt a jobb kéz, mankót hordoz a bal,
Mankóstul sem ér föl régi ép lábammal:
Oh, e rongyokat már hogy is nem hagytam ott!
— Adjatok, adjatok, a mit Isten adott.

Ne pirongassatok, hogy koldulni szégyen,
Koldusbotom miatt más piruljon, én nem:
Ha tisztét mindenki tette volna, mint én,
Falatomhoz e sós könyet nem vegyítném:
Sántán is, bénán is, töltenék víg napot.
— Adjatok, adjadok, a mit Isten adott.

Mennyi drága erő és mennyi nemes vér!
Hozzáfoghatót a történet nem ösmér.
Mi haszna! az erőt ásta benső féreg:
Büszke, szenvedélyes, versengő vezérek;
Tiszta vérünk szennyes oltáron ontatott.
— Adjatok, adjatok, a mit Isten adott.

Egy szelet kenyérkét, alamizsna fillért...!
Valami pénz csak kell, s nem tagadom, hogy mért:
Majd, ha eltikadtam... a déli nap éget,
Kocsmaházba térek egy ital bor végett;
Jó hely az, legalább nyújt egy kemény padot.
— Adjatok, adjatok, a mit Isten adott.

Megitél a világ, hogy részeges vagyok,
Pedig, ha én iszom, hej! van arra nagy ok:
Magam sorsa is bánt... de az mind csak semmi,
Megszokná az ember végre föl se venni:
Más seb az, a melyre nem lelek balzsamot!...
— Adjatok, adjatok, a mit Isten adott.

Oh! mikor ez a seb idebent megsajdul,
Lelkem minden húrja átrezeg a jajtul;
« Húzd rá czigány, mondom, egy keservest, ingyen »,
És a czigány húzza, áldja meg az Isten;
Könnye pergi át a barna ábrázatot...
— Adjatok, adjatok, a mit Isten adott.

Nyomorú egy élet... magamért nem bánnám,
Ha a holnapot már hozzá nem számlálnám;
Ám e szakadt könyvet ti csak foltozzátok:
Majd olvas belőle egykor unokátok
Dicsőségetekről egy-két *igaz* lapot.
— Adjatok, adjatok, a mit Isten adott.

Azt mondták, mikor a harczban ömlött vérem,
Tíz holdnyi örökség lesz valaha bérem.
Tíz arasz is jó lesz, gondolám magamban,
Korántsem gyanítva, milyen igazam van:
Oh, ha megtaláltok egykor az útfélen,
— Adjatok egy szűk sírt hazám szent földjében.

LETÉSZEM A LANTOT

Letészem a lantot. Nyugodjék.
Tőlem ne várjon senki dalt.
Nem az vagyok,ki voltam egykor,
Belőlem a jobb rész kihalt.
A tűz nem melegít, nem él:
Csak, mint reves fáé, világa.
Hová lettél, hová levél
Oh lelkem ifjusága!

Más ég hintette rám mosolyját,
Bársony palástban járt a föld,
Madár zengett minden bokorban,
Midőn ez ajak dalra költ.
Fűszeresebb az esti szél,
Himzettebb volt a rét virága.
Hová lettél, hová levél
Oh lelkem ifjusága!

Nem igy, magánosan, daloltam:
Versenyben égtek hurjaim;
Baráti szem, müvészi gonddal
Függött a lantos ujjain:
Láng gyult a láng gerjelminél
S eggyé fonódott minden ága.
Hova lettél, hová levél
Oh lelkem ifjusága!

Zengettük a Jövő reményit,
Elsirtuk a mult panaszát;
Dicsőség fényével öveztük
Körűl a nemzetet, hazát:
Minden dalunk friss zöld levél
Gyanánt vegyült koszorujába.
Hová lettél, hová levél
Oh lelkem ifjusága!

Ah, látni véltük sirjainkon
A visszafénylő hírt-nevet:
Hazát és népet álmodánk, mely
Örökre él s megemleget.
Hittük: ha illet a babér,
Lesz a ki oszszon... Mind hiába!
Hová lettél, hová levél
Oh lelkem ifjusága!

Most... árva énekem, mi vagy te?
Elhunyt daloknak lelke tán,
Mely temetőből, mint kisértet,
Jár még föl a halál után...?
Himzett, virágos szemfedél...?
Szó, mely kiált a pusztaságba?...
Hová lettél, hová levél
Oh lelkem ifjusága!

Letészem a lantot. Nehéz az.
Kit érdekelne már a dal.
Ki örvend fonnyadó virágnak,
Miután a törzsök kihal:
Ha a fa élte megszakad,
Egy percig éli túl virága.
Oda vagy, érzem, oda vagy
Oh lelkem ifjusága!

FIAMNAK

Hála Isten! Este van megin'.
Mával is fogyott a földi kín.
Bent magányos, árva gyertya ég:
Kívül leskelődik a sötét.
Ily soká, fiacskám, mért vagy ébren?
Vetve ágyad puha-melegen:
Kis kacsóid összetéve szépen,
Imádkozzál, édes gyermekem.

Látod, én szegény költő vagyok:
Örökül hát nem sokat hagyok;
Legfölebb mocsoktalan nevet:
A tömegnél hitvány érdemet.
Ártatlan szived tavaszkertében
A vallást ezért öntözgetem.
Kis kacsóid összetéve szépen,
Imádkozzál, édes gyermekem.

Mert szegénynek drága kincs a hit,
Türni és remélni megtanit:
S néki, míg a sir rá nem lebell,
Mindig türni és remélni kell!
Oh, ha bennem is, mint egykor, *épen*
Élne a hit, vígaszul nekem!...
Kis kacsóid összetéve szépen,
Imádkozzál, édes gyermekem.

Majd, ha játszótársaid közül
Munka hí el, — úgy lehet, korán —
S idegennek szolgálsz eszközül
Ki talán, szeret... de mostohán:
Balzsamul a hit malasztja légyen
Az elrejtett néma könnyeken.
Kis kacsóid összetéve szépen,
Imádkozzál, édes gyermekem.

Majd, ha látod, érzed a nyomort,
Melyet a becsület válla hord;
Megtiporva az erényt, az észt,
Míg a vétek irigységre készt
S a butának sorsa földi éden:
Álljon a vallás a mérlegen.
Kis kacsóid összetéve szépen,
Imádkozzál, édes gyermekem.

És, ha felnövén, tapasztalod,
Hogy apáid földje nem honod
S a bölcsőd s koporsód közti ür
Századoknak szolgált mesgyeül:
Lelj vigasztalást a szent igében:
« Bujdosunk e földi téreken. »
Kis kacsóid összetéve szépen,
Imádkozzál, édes gyermekem.

Oh, remélj, remélj egy jobb hazát!
S benne az erény diadalát:
Mert különben, sorsod és e föld
Isten ellen zúgolódni költ. —
Járj örömmel álmaid egében,
Útravalód e csókom legyen:
Kis kacsóid összetéve szépen,
Imádkozzál, édes gyermekem!

EGYNÉMELY NAGYOCSKA EMBERRE

Nagy emberek, nagy emberek,
Oh, mily kicsinyek vagytok
Ha vész üvölt, ha reng a föld
S az ég villáma csattog!
Ilyenkor a nagyok sora
Fogyton apadva gyérül;
Miért ne mást? — könyhullatást
Választani kenyérül?

Mint a hajós, midőn zajos
A tengerek dagálya,
Mind azt, miért fáradt, remélt,
Hullám közé dobálja:
A koszorút, ti nyomorúk!
Elszórni úgy siettek,
Melylyel erény s közvélemény
Övezte volt fejetek.

Még a minap kolosszilag
Verétek a felhőket,
Föl sem vevén minket, szegény
Alant járó kelőket:
Most sárba — nem döntve, hanem
Önkint borulva, másztok,
S annak, ki rúg, színes, hazug
Szóval allelujáztok.

Csak menjetek a förgeteg
Elől biztos tanyára;
Bárhogy mutat az öntudat:
Kényelmetek nagy ára.
Ha szintelen a honszerelem
Köntöse és kitágul:
Bölcs gondolat így újolag
Szabatni azt — fonákul.

A LACZIKONYHA .

Vásári kép

(Részlet)

Ejhaj! czini, czini! dövő, dövő!
Ott ám a jó világ, a jó idő!
Elül is ponyva, meg hátúl is ponyva:
Sátorbul utczák: ez a laczikonyha.
Éhes kutyák ólálkodnak körül,
A jó szagot kivánják messzirül,
Nem is hagyják el könnyedén a tért,
Sem egy kurjantás-, sem egy ütlegért.
Onnan a bőgő mormolása hallik,
Fülembe onnan klárinét nyilallik,
A czimbalom is zing-zong egy kicsit,
A hegedű, mintha nyúznák, visit.
De nem csupán egy zenekar lehet,
Megszámlálhatni vagy hatodfelet,
Mely mind külön-külön nótát csinál,
Ugrást az egyik, szomorút a más,
Hallik toborzó, tus, vagy áldomás:
Menjünk be, itt szokatlan élv kinál.

Mindjárt elől víg tűz szikrája pattog,
Tánczos betyárok ércz tenyere csattog;
Sistereg a zsír, kolbász, pecsenye,
Éhes gyomornak bűbájos zene.
Sátorban úgy, mint sátoron kivül,
Füstöt vet a bor, a velő hevül,
Az arcz kigyúlad, van dallás, kaczaj,
Szitok, visongás, mindenféle zaj.
Ott Júdit asszony, abárló kezében,
Hurkát kanyargat a zsír-tóba épen,
Kínnal görnyed le forró lábasáig,
Tokája mellig ér, s melle hasáig.
Bent, asztalánál, húga, egy teli
Képű menyecske, a bort mézeli,

Hint bőven borsot, paprikát a borba,
Úgy osztja szét, apró, mázos csuporba;
Körötte vendég áll, vagy ül padon,
Tréfáit űzve kissé szabadon,
De a menyecske nem durczás cseléd:
Egy kis tréfát, ha nem fájós, elért.

Átellen a víg Júdit nénivel
Az ifjuság kurucz dolgot mivel.
Ott húzza három és egy fél czigány
(A brúgóst egybe-félbe számitván).
Meredt szemével a nyúlánk Peti
Czifrázza véknyan, szinte dűl neki;
Míg Dámi egy kiszolgált hegedűn
Utána baktat, lassabban, de hűn;
A bőgős, mint tapogatós halász,
Az alsó hangok mélyén kaparász;
Kint pedig, a szúrós kemény fagyon,
A fiatalság vígalma vagyon:
Szironynyal hímzett bő bundáikat
Sátorba hányták a hőség miatt;
Szellős ruhában járják ott kivűl,
Egyik se fél, hogy megfázik, kihűl:
Mert e faj egyszer kap hűlést csupán
S nem lesz melegje többé azután.
Tarkóig érő síma körhajok,
Mint piperőczé, módosan ragyog;
Bársony szegélyű kupeczes kalap
Szorítja össze a bársony hajat,
S beárnyékozza, de el nem takarja
A márvány homlokot keskeny karamja, —
Míg termetökre kissé nőtető
Az a magosdad, gömbölyű tető.
Fekete mellény, min bolyongva vékony
Zsinór szaladgál, duzzad a derékon;
A nyakra hímzett inggallér hajól,
Hó patyolatja illik oda jól;
Térdnél alább ér a bő ingnek ujja;
Bősége puffad a szélben, ha fúja;
Váll-ránczait finomra tűzdelék;
S nem meztelen — mint egykor — a derék,
Honnan redőit művészileg ontja
Le, szárközépig, a lábravaló,
Melyet redőzni lyány testvéri gondja
S fiatal ángyé, fél hétre való.
Látszanak is rajt' a mester kezek
Ha lassu tánczban oly halkal rezeg,
Vagy a sebesben szétcsapong, terül
Bő gyolcsa majdnem véghetetlenül.

Most épen gyorsat ugranak.
Nem úgy, mint holmi nápicz úrfiak,
Kaszálva lábbal, és kézzel hadarva,
Borjú szökések közt erre meg arra.
Nem görnyedeznek oly ízléstelen,
Nem kurjogatnak szünes-szüntelen
Panyóka szájjal piszkos dalokat,
Mintha gunyolnák önnön magokat.
Ők nem utánzók... s az eredetit
A kellem istennői szeretik,
Öntenek arra illő bájt, nemest,
Erővel és méltósággal vegyest.

ŐSZSZEL

Híves, borongó őszi nap;
Beült hozzám az únalom:
Mint a madár, ki bús, ki rab,
Hallgat, komor, fázik dalom.
Mit van tennem? olvasni tán...?
Maradj Homér fénydús egeddel,
Maradj te most!... Jer Ossián
Ködös, homályos énekeddel.

Mert fájna most felhőtlen ég,
Mosolygó, sima tengerarcz,
Élénk verőfényes vidék —
Oh, fájna most nekem e rajz!
Kék fátyol messze bércz fokán —
Arany hajó, mely futva szegdel
Bíbor habot... Jer Ossián,
Ködös, homályos énekeddel.

Ott kéken a Zeüsz-lakta domb;
Itt zölden a nyájas sziget;
Fölötte lomb, alatta lomb,
Árnyas berek, zengő liget, —
Hullám-mosott gazdag virány —
Fehér juhak s tulkok sereggel —
Minő kép ez!... Jer Ossián,
Ködös, homályos énekeddel.

Füst koronáz erdőt, bokort,
Vendégies hívójelül;
Hősek családja, vig csoport,
Áldoz, toroz máglyák körül;
Lantszóra lejt ifjú, leány;
Kettős pohár, méz ízü nedvvel,
Vígan forog... Jer Ossián,
Ködös, homályos énekeddel.

S ha zúdulnak véres csaták,
Szabadságért nem küzdenek,
Mert elnyomás, népszolgaság
Előttük ismeretlenek.
Törvényök nincs — boldog hiány!
A vének élőszája rendel
Igazságot... Jer Ossián
Ködös, homályos énekeddel.

Oda van a szép nyár, oda!
A természet lassan kihal;
Nincs többé nagyszerü csoda,
Többé se' napfény sem vihar;
Pacsirta sem szánt, csalogány
Nem zöngi dalját este, reggel;
Nincs délibáb... Jer Ossián,
Ködös, homályos énekeddel

Egyhanguság, egyformaság;
A nappal egy világos éj;
Nem kék az ég, nem zöld az ág,
Menny, föld határán semmi kéj;
Csak sír az égbolt ezután
Örök unalmu lanyha cseppel,
Mig szétolvad... Jer Ossián,
Ködös, homályos énekeddel.

Oh, jer, *mulattass* engemet,
Húnyó dicsőség lantosa;
Érdekli mostan lelkemet
Borongó ég, kihalt tusa,
Emlékhalom a harcz fián,
Ki az utolsók közt esett el,
Remény nélkül... Jer Ossián,
Ködös, homályos énekeddel.

Felhőid és zúgó szeled,
A zizegő haraszt, mohar,
Magános tölgy a domb felett,
Bolyongó tűz, hullámmoraj, —
Ez, a mit lelkem most kiván!
Enyésző nép, ki méla kedvvel
Multján borong... Jer Ossián,
Ködös, homályos énekeddel.

Kinek sötétes éjjelen
A hős apákhoz költözött
Daliák lelke megjelen,
Alánéz bús felhők között
És int feléd: « jer, Ossián,
A holtakat miért vered fel?
Nincs többé Caledonián
Nép, kit te felgyujts énekeddel. »

VOJTINA MÁSODIK LEVELE ÖCCSÉHEZ

(Részlet)

Előre lantok!... vagy, mi a guta:
Lant nem igen van... tollsíp és duda,
Előre tökszár, csimpolya, doromb,
Madár kelepcze és repedt kolomp!
Fel hagymabördő, fűzfasíp, bürök,
Lyukas kulcs, mely süvít, kanásztülök,
Czirok-hegedű és hasadt fazék;
Hadd zengjen a föld és zengjen az ég!
Mert a hazának épen ily zene
Most éltető, fenntartó eleme;
Minden szemét vers egy-egy drága kincs
Megél, ha ebben semmi szűke nincs;
Sovány ugarnak trágya kell, de sok:
Munkára, tollak, kalamárisok!

Igen! ha tiszta búzánk elfogyott,
Miért ne vetnénk a helyett gyomot?
Nem zöld-e a gyom, dudva és paréj?
S nem nagyra nő? akár aláhenyélj.
Árnyéka szintugy van — sőt koszorút
Fonhat belőle a ki rászorult,
Vagy kedve tartja. — Gazt ápolni hűn
Hazafias tett: gyomlálgatni bűn.

Azért előre mindenféle dibdáb,
« Hanczúzni a Parnasszuson mezítláb! »
(Mint egy barátom írá valahol,
Ki csürhe közt nem örömest dalol.)
Bátran, merészül, kissé szemtelen!
« Mi költők » a szerény hang ez legyen!
Miért ne? gyermekjáték az egész.
Sármunka, nem kell hozzá semmi ész,
Csak jó akarat és nem tiszta kéz.
S kinek csizmája rosz, vagy inge nincs;
Kit a leánytól zár kaján kilincs;
Kit apja megvert, vagy preceptora;

Kit elbájolgat a zsidó hora;
Ki éhgyomorra káromkodni tud,
Nagyot, keservest, czifrát, hájszagut,
Mint: «a ki lelke, istene vagyon!»
S a többi (példa majd minden lapon);
Ki felfödözte, hogy az éj sötét,
A sárga holdnak kajla üstökét,
Csillagot éjjel, nappal a napot,
S bír vágni rájok egy hasonlatot,
Minő *bagoly* s *hab* szók között lehetne,
Vagy mint ezek közt: *csillag* és *gereblye*;
Ki a dalt irja, még pedig hová:
Villámmal ir dalt a levegőégbe,
(Kottázza tán?... no, ha igy gondolá —
S a tüzes istennyila viszi végbe
A kottairást!...); szóval a ki mer
Nem tudva tudni s bízakodni el;
Vagy a ki sok jó versneműt bevett
És gyomra terheléseig evett,
S magát ugy érzi, hogy: *csak ki vele!*
Mit egyszer másszor oly mohón nyele:
Mind az körömre, tollra és — papirra!
(Miután nem irószer többé az irha).

Oh mert az ember lelke úgy örül
Látván e sürgést íralmunk körül!
Hány érdemesnek tünt le fénykora
S boritja könyves bolt vastag pora!
Hol a közönség, mely keresne gyöngyöt,
Mit a feledség pókhálóba göngyölt,
Ha ők, a jó fiúk, sár-foglalóba
Nem tesznek egyet kettőt hébe-hóba!
Igen, ha ők fel nem eresztenék,
Bő lében a mult héti pecsenyét,
Nem is tudnók, hogy a rég élvezett
Jobb koszt iránt szánk íze elveszett.
De ők, a jó fiúk, elészedik
A régi jobbat, és nem engedik
Hogy elenyészszen egy szép gondolat,
Hanemha — nyúzó bicskájok alatt.
Előnkbe hogyha tócsát öntenek,
(Mi ő szerintök vers, azaz: remek),
S az ember abban úszdogálni lát
Ezernyi geniális nyelvhibát,
Tarkázva itt-ott, hogy legyen bizarr,
Jobb írók eszmehulladékival; —
Ha majd egy sánta láb, majd egy bezúzott
Orr és fületlen, torzomborz fej úsz ott,
Melyekben ez s amaz jó emberünk
Költői mondatára ismerünk,

S ujjal mutatjuk: ezt tudom kié:
Berzsenyié vagy Kisfaludié,
Kölcseié, vagy Vörösmartié,
Garai, Bajza, vagy Petőfié;
Ha, mondom, így, bár csúnyán megkuszálva
Ráismerünk jobb költőink szavára:
Avagy nem méltók köszönetre, kik
A *régi* szépet *ujra* éltetik?!

Ha hát van, Andris, jó fejed: tanulj,
Az ócska csizma, megfejelve, új,
És nincsen ollyan régi köpenyeg,
Miből ne telnék egy hitvány süveg;
Azé a veréb, ki megcsípheti;
Fogj *ócska eszmét* s légy *eredeti!*

AZ Ó-TORONY.

Nagy Szalonta nevezetes város,
Mégsem olyan nevezetes már most,
Mint mikor volt szabad hajdufészek,
Benne lakván háromszáz vitézek.

Csonka torony nyúlik a felhőbe,
Rajta pihen a nap lemenőbe':
Rá-ráveti visszanéző fényét,
Mintha látnám ős apáim vérét.

Vérpirosan mért néz vissza a nap?
Azt jelenti, rút idő lesz holnap?
Oh, Istenem, hiszen elég bőven
Volt már részünk zimankós időben!

Hej csak itt is, e hitvány zugolyban,
Hány nemes sziv vére ömlött hajdan!
Azt mondották, hazájokat védik,
Azt hivék, ugy áll fenn örökkétig.

S mi van abból, a miért fáradtak?...
A torony, mit durván összeraktak,
Áll a torony, mint valami Bábel,
Rajt' az idő nyomtalanul jár el.

Rajta pihen a féllábu gólya,
Vércse, bagoly örökös lakója,
Velök együtt a galamb is elfér,
Összeszokik, utoljára nem fél.

Rajta a gyom óriássá nő fel,
Hajba kap a szélveszes idővel,
Rá csap olykor, -- hanem azt se' bánja —
A mennydörgős menykő buzogánya.

Csonka falán, viharos éjfélkor,
Boszorkányok nagy serege tánczol,
S jeleül az éji vigadásnak,
Egy-egy köve földön hever másnap.

KERTBEN

Kertészkedem mélán, nyugottan,
Gyümölcsfáim közt bibelek;
Hozzám a tiszta kék magasból
Egyes daruszó tévelyeg;
Felém a kert gyepűin által
Egy gerlicze bugása hat:
Magános gerle a szomszédban —
S ifjú nő, szemfödél alatt.

Kevés ember jő látogatni,
Az is csak elmegy hidegen:
Látszik, hogy a halott szegény volt,
Szegény s a mellett idegen.
Rokonait, ha van rokonja,
Elnyelte széles e világ;
Nem nyit be hozzá enyhe részvét,
Legföljebb... a kiváncsiság.

Műhely körül a bánatos férj
Sohajtva jár, nyög nagyokat;
Ide fehérlenek deszkái,
Épen azok közt válogat.
Amaz talán bölcső leendett,
Menyegzős ágy eme darab:
Belőlük elhunyt hitvesének
Most, íme, koporsót farag.

Siránkozik a kisded árva,
Amott sir öntudatlanul;
Ha nő szegény, az életkönyvből
Nehéz első betűt tanul!
Ölében rázza egy cseléd lyány,
Duzzogva fel s alá megyen;
«Sirj no, *igazán* sirj» kiált rá,
S *megveri*, hogy *oka* legyen.

Kertészkedem mélán, nyugottan,
A fák sebeit kötözöm;
Halotti ének csap fülembe...
Eh, nékem ahhoz mi közöm!
Nem volt rokon, jó ismerős sem;
Kit érdekel a más sebe?
Elég egy szivnek a magáé,
Elég, csak azt köthesse be.

Közönyös a világ... az élet
Egy összezsúfolt tánczterem,
Sürög-forog, jő-megy a népség
Be és ki, szűnes-szüntelen.
És a jövőket, távozókat
Ki győzné mind köszönteni!
Nagy részvétel, ha némelyikünk
Az ismerőst... megismeri.

Közönyös a világ... az ember
Önző, falékony husdarab,
Mikép a hernyó, telhetetlen,
Mindég *előre mász* s — *harap*.
S ha elsöpört egy ivadékot
Ama vén kertész, a halál,
Más kél megint, ha nem rosszabb, de
Nem is jobb a tavalyinál.

CSALÁDI KÖR

Este van, este van: kiki nyúgalomba!
Feketén bólingat az eperfa lombja,
Zúg az éji bogár, neki megy a falnak,
Nagyot koppan akkor, azután elhallgat.
Mintha lába kelne valamennyi rögnek,
Lomha földi békák szanaszét görögnek,
Csapong a denevér az ereszt sodorván,
Rikoltoz a bagoly csonka, régi tornyán.

Udvaron fehérlik szőre egy tehénnek:
A gazdasszony éppen az imént fejé meg;
Csendesen kérődzik, igen jámbor fajta,
Pedig éhes borja nagyokat döf rajta.
Ballag egy czicza is — bogarászni restel —
Óvakodva lépked hosszan elnyult testtel,
Meg-megáll, körűlnéz: most kapja, hirtelen
Egy iramodással a pitvarba terem.

Nyitva áll az ajtó; a tüzelő fénye
Oly hivogatólag süt ki a sövényre.
Ajtó előtt hasal egy kiszolgált kutya,
Küszöbre a lábát, erre állát nyujtja.
Benn a házi asszony elszűri a tejet,
Kérő kis fiának enged inni egyet;
Aztán elvegyűl a gyermektársaságba,
Mint csillagok közé nyájas hold világa.

Egy eladó lyány a tüzre venyigét rak:
Ő a legnagyobb s szebb... a hajnali csillag.
Vasalót tüzesít: uj ruhája készen,
Csak vasalás híja... s reggel ünnep lészen.
Körűl az apróság, vidám mese mellett,
Zörgős héjú borsót, vagy babot szemelget,
Héjából időnként tüzre tesznek sokat:
Az világitja meg gömbölyű arczukat.

A legkisebb fiú kenyeret kér s majszol,
Üszköt csóvál néha: tüzkigyókat rajzol.
Olvas a nagyobbik nem ügyelve másra:
E fiúból *pap lesz*, akárki meglássa!
Legalább igy szokta mondani az apjok,
Noha a fiú nem imádságon kapkod:
Jobban kedveli a verseket, nótákat,
Effélét csinálni maga is próbálgat.

Pendül a kapa most, letevé a *gazda*;
Csíkos tarisznyáját egy szegre akasztja;
Kutat az apró nép, örülne, ha benne
Madárlátta kenyér-darabocskát lelne.
Rettenve sikolt fel, a melyik belényul:
Jaj! valami ördög... vagy ha nem, hát... kis nyul!
Lesz öröm: alunni se' tudnak az éjjel;
Kinálják erősen káposzta levéllel.

A gazda pedig mond egy szives *jó estét*!
Leül, hogy nyugaszsza eltörődött testét,
Homlokát letörli porlepett ingével:
Mélyre van az szántva az élet-ekével.
De a mint körülnéz a víg csemetéken,
Sötét arczredői elsimulnak szépen;
Gondűző pipáját a tüzbe meriti;
Nyájas szavu nője mosolyra deríti.

Nem késik azonban a jó házi asszony,
Illő, hogy urának ennivalót hozzon,
Kiteszi középre a nagy *asztalszéket*,
Arra tálalja fel az egyszerü étket.
Maga evett ő már, a gyerek sem éhes,
De a férj unszolja: «gyer közelebb, édes!»
Jobb ízű a falat, ha mindnyájan esznek, —
Egy-egy szárnyat, czombot nyujt a kicsinyeknek.

De vajon ki zörget? «nézz ki, fiam Sára:
Valami szegény kér helyet éjszakára;
Mért ne fogadnók be, ha tanyája nincsen,
Mennyit szenved úgy is, sok bezárt kilincsen!»
Visszajő a lányka, az utast behiván:
Béna harczfi lép be, *sok jó estét* kiván:
«Isten áldja meg a kendtek ételét is,
(Igy végezi a szót), meg az *emberét* is.»

Köszöni a gazda: «Része legyen benne:
Tölts a tálba, anyjok, ha elég nem lenne.»
Akkor hija szépen, hogy üljön közelébb —
Rá is áll az könnyen, bár szabódik elébb.
Éhöket a nagy tál kívánatos izzel,
Szomjukat a korsó csillapítja vizzel;
Szavuk sem igen van azalatt, mig esznek,
Természete már ez magyar embereknek.

De mikor aztán a vacsorának vége,
Nem nehéz helyen áll a koldus beszéde;
Megered lassanként s valamint a patak,
Mennél messzebbre foly, annál inkább dagad.
Az idősb fiú is leteszi a könyvet,
Figyelmes arczával elébb-elébb görnyed;
És mihelyt a koldus megáll a beszédben:
«Meséljen még egyet» — rimánkodik szépen.

«Nem mese az, gyermek», — igy feddi az apja,
Rátekint a vándor és tovább folytatja;
Néma kegyelettel függenek a szaván
Mind az egész háznép, de kivált a *leány*:
Ez, mikor nem hallják, és mikor nem látják,
Pirulva kérdezi tőle... *testvér bátyját*:
Három éve múlik, hogy utána kérdez,
Még egy esztendőt vár, nem megy addig férjhez.

Este van, este van... a tüz sem világít,
Kezdi hunyorgatni hamvas szempilláit;
A gyermek is álmos, — egy már alszik épen,
Félre billent fejjel, az anyja ölében.
Gyéren szól a vendég s rá nagyokat gondol;
Közbe-közbe csupán a macska dorombol.
Majd a földre hintik a zizegő szalmát...
S átveszi egy tücsök csendes birodalmát.

RÁCHEL SIRALMA

Puha fehér ágyam hullámos redőin
Mily szépen alusztok, én szép csecsemőim:
Édes-é az álom?...
Unszoló emlőmet elfogadni késtek;
Balgatag reménnyel várom ébredéstek —
De hiába várom.

Ah! hiszen nem fogtok ébredni, — tudom már, —
A ti nyugovástok több a nyúgalomnál,
Tudok mindent — jaj — jaj!
Nevető szememre nem nevettek vissza,
Gőgicsélő szómra nem rebegtek vissza
Csókra késztő ajkkal.

Halva vagytok, halva. Ime, itt a mély seb:
Mintha nem lett volna elegendő kisebb
Ajtó a halálnak!
Mintha gyenge csírát egy ujj nem letörne —
Mintha kis galambfi nem meg volna ölve
Kit sziven nyomának!

Oh, hadd csókolom meg e vérző sebajkat,
Mely, égre kiált bár, iszonyúan hallgat, —
Oh, hadd mossa könyem!
Kiálts fel, te nyilt seb, bosszuért az égre,
Hogy kegyetlen szerződ meglakoljon végre,
Lakoljon meg szörnyen!

Mi haszna! mi haszna: nincs már nekem fiam! —
Folyna bár miattok boszuló vérfolyam,
Föl nem ébrednének:
Azt a kis patakot, mely a szívet hajtja,
Ha egyszer elapadt, ki nem pótolhatja
Óczeánja vérnek.

Iszonyú Heródesz! ha már eltökéléd
Ártatlanra fenni pallosodnak élét,
Miért biztad másra?
Szomjazó szemekkel mért nem jövél magad?
Talán kőszivedből enyhe forrás fakad,
Irgalom forrása.

Oh, ha láttad volna... oh, fiaim, lelkem! —
Lerogyék előtte, sírva térdepeltem
A vad pribék előtt;
Kértem, hogy ne bántsa, mondtam, ne ölje meg,
Mert enyéim e szép ártatlan kisdedek:
Hiába kértem őt! —

Sirt a vad poroszló, szemei könyeztek;
Azt hivém, nem bántja, azért áll oly veszteg!
Feledém, hogy szolga:
Ha te könyezél ott, kemény szivű király,
Egy fiait féltő anya fájdalminál, —
Meg nem ölted volna.

Bethlehem leányi, kik anyák *voltatok*,
Ne irígyeljétek e kettős bánatot,
Ne irígyeljétek:
Ha nem volt oly büszke jogotok remélni,
Mint Ráchelnek, ím a bánat is felényi
Részben jut tinéktek.

Temetés lesz holnap. Jertek el, oh jertek!
Látogassuk együtt a temetőkertet;
Nem irtózom többé:
Fektessük le halvány gyermekimet szépen
— Kik alusznak immár az úrnak kezében,
Fiaitok közzé.

Ime, a szép tavasz kiesett az évből,
Egy nemzedék holt ki az emberiségből,
Nyugszik temetőben:
Serdül Bethlehemnek, felnő számos ifja:
De egynek se lészen születése napja
E *két* esztendőben.

Hah, de mily panasz, hogy e kor méhe meddő!
Ime, látok, látok... megnyilt a jövendő
Távolban, közelben:
Kiről annyi jósnak zenge ihlett szája,
Megszületett, érzem, Júdának királya
Kicsiny Bethlehemben!

Zsarnoki féltésed vérengzése volt ez:
De tudd meg, de tudd meg, vérszopó Heródesz,
Hogy ő nincs elveszve!
Napjaid számítvák, megifjult az idő,
És, kitől rettegsz, nem féli fegyverid ő,
Az *Íge*, az *eszme!*

A DALNOK BÚJA

Sötét éjben, rideg lakában,
Virraszta meddő bánatában
A dalnok egyedül;
Mint egy koporsó, néma lantja.
Nehéz gondban fejét lehajtja,
Bús hangszerére dűl.

Mellette és körűle vannak
Romjai sok törött sohajnak,
Szárnyaszegett dalok,
Szelleme gyászos töredéki,
Fájdalma átkövült emléki...
Romok közt andalog!

Miért nem zendül, mire hallgat,
Oh ének ifja, lantod, ajkad?
Miért igy vesztegel?
Vagy szíved elfásult, kiégett —
S a szép világ bübája téged
Többé nem érdekel?

Nem lelkesűlsz-e föl, ha nézed,
Tavasszal az ifjú természet
Hogyan képez, teremt?
Nem hallod-é a lomb sohajját?
És a patak csörgő morajját
Nem érted, mit jelent?

A fölkelő, a nyúgovó nap
Kietlenebb-e s untatóabb,
Mint egykoron vala?
Nem hat meg az éj szent magánya?
A holdvilág sejtelmes árnya,
S a fülmilék dala?

— « Hagyj, kérlek, itt némán epednem.
Oh, volna bár kiégve keblem
S többé ne érzenék!...
De, mint a Mózes bokra hajdan,
A dalnok-szív ég olthatatlan
És soha el nem ég.

« Jő a tavasz... *virágot* ápol,
Mind ez, mit a hősek porából
Fel bir éleszteni!
A lombsohaj ezrek nyögése,
És a patak gyász csörrenése...?
Könnyű megérteni.

« A felkelő, az elhunyó nap
Hozott-e ma, igér-e holnap
Örömet és reményt?
S az éjfélnek van-é magánya?
Megnépesíti holtak árnya,
Felzaklatván, az éjt. »

Dalnok, ha van szivednek búja.
S érinti azt fájdalmak ujja,
Hangot hogy még sem ad?
Hiszen a bú mesterkezének
Verésitől a legszebb ének,
A legszebb dal fakad.

— « Haj! zönghet-é a szivnek hurja
Midőn a bánat tépi, dulja
S nem óva nyúl felé?
Ha durva kézzel gyönge lantod
Kemény sziklához paskolandod
Hármonia kel-é? »

Szülötte vagy tán gyáva kornak,
Lelkedben eszmék gyulva forrnak
S nincs tárgy, kiöntened?
Tettekre hini fel a vásott
Idők fiát szent hivatásod,
Munkára költened!

— « Nem gyávaság korában éltem,
Láttam sokat, mindent megértem,
Mind a szépet, nagyot,
Miről zengett magasztos ének,
Mit följegyezvén a történet
Csodául fennhagyott:

« Láttam Marathon győzedelmét,
Spárta leányi honszerelmét,
Xerxes özön hadát,
Leonidást Thermopylaeben,
És Tyrtaeust, lanttal kezében,
Buzdítni a csatát... »

Csodálatos! hát még se szólal
Hurjaidon magasztaló dal?
A hőslakoma vár:
Csaták után, hűs mirtusz enyhén,
Nyugvó daliák közt pihenvén
Édes a dal s pohár.

— « Csaták után, haj! nincs vidám tor,
Mit ének fűszerezne s vándor
Kehelynek örömi:
Cziprus ködében a daliák
A dalnok énekét nem hallják
— Nem értik — zöngeni!

« De ő nem is zeng. Tehetetlen
Lantját letészi csüggedetten
És szíve felzokog:
Oh, ti nagyok, oh, ti dicsőek,
Félisteni régmult időnek,
Szerencsés dalnokok!

« Fényes, magasztos korban élni,
Büszkén emlékezni, s remélni,
Tinéktek adatott!
Osztozni a hősnek babérján,
Vagy bús panaszt emelni sirján,
De mindig — szabadot.

« Megállapitni az időnek,
A mult ködébe sietőnek,
Rohanó kerekét.
Birván szelíd ének hatalmát,
Örökéletűvé tenni a mát
S *tegnap* történetét.

« Tinéktek adatott, a gyenge
Lant hurjain játszani s zengve
Éltetni az erőst!
És, kit nehéz vas dönte sirba,
Az istenekkel tenni sorba,
— Feltámasztván a hőst.

« És adatott vala tinéktek
Teremteni új nemzedéket
Az elhunyt sirjain;
Épitni várost, Amphionként,
Hol durva kő mozdúla önként
A lantos hurjain.

« Én a kifáradt küzdelemnek
Hanyatló korszakán merengek,
Szemem alátekint...
Késő, habár láttam virágát,
Biztatnom a kidőlt fa ágát:
Virágozzék megint ».

DANTE

Állottam vizének mélységei felett,
Síma volt a fölszin, de sötét, mint árnyék,
Alig mozzantá meg a rózsalevelet,
Mint rengéskor a föld, csak alig hullámlék.
Aczéltiszta tükre visszaverte híven
A külső világot — engem is: az embert;
De örvényeibe nem hatott le a szem,
Melyeket csupán ő — talán ő sem — ismert.

Csodálatos szellem! egy a mérhetetlen
Éggel, a mely benne tükrödzik alattam!
Egy csak a fönségben és a terjedetben
És, mivel mindenik oly megfoghatatlan.
Az ember... a *költő* (mily bitang ez a név!)
Hitvány koszorúját, reszketvén, elejti
És, mintha lábait szentegyházba tenné,
Imádva borúl le, mert az Istent sejti. —

E mélység fölött az értelem mér-ónja,
Mint könnyű pehelyszál, fönnakad, föllebben;
De a lélek érzi, hogy az örvény vonja,
S a gondolat elvész csodás sejtelemben.
Nemismert világnak érezi nyomását,
Rettegő örömnek elragadja kéje,
A leviathánnak hallja hánykodását...
Az *Ur lelke* terült a viznek föléje.

Lehet-é e szellem az istenség része?
Hiszen az istenség egy és oszthatatlan;
Avvagy lehet-é, hogy halandó szem nézze
A szellemvilágot, teljes öntudatban?
Évezred hanyatlik, évezred kel újra,
Míg egy földi álom e világba téved,
Hogy a *hitlen* ember imádni tanulja
A köd oszlopában rejlő Istenséget.

AZ ELHAGYOTT LAK.

Áll a kis lak pusztán, ridegen,
Gyom veri fel nyájas udvarát:
Kapujánál jő megy idegen
S «ki van itthon, hej no?» bekiált.

Ki van itthon? kérdi kétszer is,
De szavára senki sem felel;
Üres a ház, meg a félszer is,
Hogy lakosa élne, semmi jel.

Vidor ösvény, a kis kapuig,
Jámbor utast várni nem szalad,
Nem fut ki elébe, — megbuvik
Elvadultan a vad fű alatt.

Nyöszörög a kútgém betegen,
Omladozó-félben a gödör;
Fujdogál a felszél hidegen:
Harangoz a szélben a vödör.

S az üres ház néha ugy hereg!
Néha nagyot sóhajt ablaka:
Kerüli azt nappal a gyerek,
Kerüli a tolvaj éjtszaka.

ARKÁDIA-FÉLE

Én is Arkádiában... szt!
Magas hangból kezdettem —
Engem sem a gólya költött!
Nagy dolgokra születtem:
Jártam egykor, mint akárki,
Négy-kézláb,
S vagyok mostan, mint sokan nem,
Ép-kézláb.

Hagyott volna édes apám
Gazdaságot kényeként,
Megmutatnám... de hiába!
Ág is húzza a szegényt:
Életében annyifelé
Protestál,
Hogy ha meghal, *csak megáld*, de
Nem testál.

Kutyabőröm nem hiányzott,
De hibás volt dátuma,
Bennem a tens vármegyének
Elveszett egy vótuma:
Ki tudja, ha e szavazat
El nem vész...?
Eh! feledjük, ostobaság
Az egész.

Volna a sors édes anyám,
Nem lennék én heverő;
Kebelemen, érzem, érzem
Mint buzog a tetterő;
Nyilna csak tér, — kész bennem az
Akarat —
Nyilna csak... hogy futtatnám az
Agarat!

Szenvedéllyel kezdenék nagy
Gazdaságot tartani;
Szőrin lábán... utoljára
Maradna is valami;
Megszámlálnám a mi bejő
S meg' kimegy;
Ez aztán a múlatságos
Egyszer-egy.

Közdologban, a hogy illik,
Vezetném az ügyeket;
Nem esnék oly összejövés,
Hogy ne vinnék szerepet;
Nem esnék — azt minden ember
Hiheti —
Olyan vásár, sem országos,
Sem heti.

Elpipáznék téli este
Kávéházban, névnapon:
Koppasztanám a madarat,
Ha már meg nem foghatom;
Fosztanám a tollat, tudni-
Illik a...
De a miről szólni sem po...
Litika.

Pártolnám az irodalmat
Minden új év kezdetén;
Egyszer, igaz: hanem elég
Egy sütésből egy lepény.
Kis áldozat a hazáér'
Meg nem árt:
Megszörözném minden évre
A naptárt.

Szóval, oly sokat tehetnék,
Annyi pálya nyitva áll;
Élnék s halnék függetlenül...
A mennyiben rajtam áll.
És nem volnék, a mi vagyok,
Verselő,
Magyarosan: kapa-kasza-
Kerülő.

TÖRÖK BÁLINT.

Izabella királyné Budában
Azt se' tudja, hová lesz buvában:
Két ellenség két felől szorítja,
Szivét a gond száz felől borítja.

Titkos éjjel a kaput kinyitják,
Magyar urak ezt nem is gyanitják:
Török Bálint, György barát vezérek!
Kár alunni mostan a vezérnek.

Összegyüjti budai tanácsot:
« Jó emberek, adjatok tanácsot:
Boldogasszony temploma keresztjén
Török zászló lengjen, vagy kereszt-
[tény? »

Nem aluszik a barát, felébredt;
Török Bálint ruhát sem cserélhet:
Az ellenség, ki nyakra, ki főre,
Takarodik a várból előle.

Szól a biró, nagy Isten szavával,
Tizenharmad szék-ülő magával:
« Mire a nap még egyszer kisütne,
Német zászló lesz oda felütve. »

Jár a barát postája, követje,
Szolimánhoz titkos üzenetje;
Maga Bálint csak morog, csak ümget:
« Ez is elád maholnap bennünket! »

Sárga lovát nyergelik atlaszra,
Ugy robog a budai piaczra,
Nagy sokaság közibe ugy léptet:
« Halljátok ezt ti budai népek!

« Áruló az, áruló a neve,
Verje meg a magyarok Istene,
A ki Budát — gyilkolom a fattya! —
Kettő közül egynek is feladja. »

— « Áruló az, áruló a neve,
Verje meg a magyarok Istene,
A ki Budát közülünk feladja,
Török Bálint szavát nem fogadja. »

Érkezik a vad pogány, sereggel:
György, a barát, összesúg ezekkel;
Maga Bálint, ha szivből, ha szinre,
A basának dolgozott kezére.

« Két ellenség a Duna-két-parton:
Kevés annak az én egy jó kardom:
Egyiket a másikkal — hiába!
A hogy lehet » — gondolja magába.

Hétfő napon hajnal hasadáskor,
Veresebb az ég alja mint másszor:
Hajnal előtt a Szentgyörgy terére
Vágtatott a magyarok vezére.

Ágaskodik jó lova magasra,
Kukorékol a csaták kakassa;
Hej! mit akar a Bálint ma reggel
Török-magyar egyesült sereggel?

A mit akar meg is teljesíti,
Hajnali szél zászlaját röpíti,
Maga pedig kardját emelinti
Török Bálint, jó vitéz, Enyingi.

Széles a viz a Duna árkában:
Ne menj neki, bolond cseh, vaktában!
Neki menne, ha partja se volna,
Vize helyén pokol tüze folyna.

Fut a vezér maga is, vesztébe,
Beletört a gyalázat szivébe:
Szegény öreg! hogy ki nem huzhatta,
Futásában elvérzik miatta.

Török Bálint, jó vitéz, Enyingi!
Vitézséged ne mutasd nagyon ki,
Mert a pogány bizony megigenli,
Gonosz barát ellened ingerli.

Gonosz barát hitszegő tanácsa
Azt a vermet csak ássa, csak ássa,
Ki miatt lesz Budavár bukása,
Török Bálint hálóba jutása.

Győzedelmes ütközet elmulván,
Izeni a Szolimán nagy szultán:
« Fiam Bálint, magyarok vezére,
Jöszte hozzám ebédre, ma délre.

Jöszte hozzám az ország nagyával,
Izabella királyné fiával:
Atyja után én vagyok az atyja,
Árvaságát meg sem is siratja. »

Gondolkozik a Bálint magában:
Nem lesz-e jobb maradni Budában?
Mintha sugná, valami azt mondja:
Ne menj, Bálint, a török táborba!

Király-asszony ellenben azt mondja:
« Török Bálint, te segíts bajomba:
Gyermekemet nem adom barátnak,
Szivében nincs érzelme apáknak.

« Neked adom, hűséges jobbágyom!
Neked is van két fiad Torbágyon;
Mintha egyik volna most öledbe'
Viseld gondját, úgy adom kezedbe. »

Hosszas ebéd a török szultáné,
Hátra van még a *fekete kávé*;
Török Bálint tétova tekintget:
« Körülfogott a jancsár bennünket! »

« Nézz ki, fiam, gyenge kis apródom!
Látsz-e nagy port a budai úton? »
— « A szombati kapuja kitárva,
Ott megyen a sok török Budára. »

« Nézz ki megint édes kis apródom:
Jaj Istenem, be szörnyen aggódom. »
— « Izabella királynét csalárdul
Költöztetik kifelé a várbul. »

«Harmadszor is nézz ki még, apródom;
Oh! hogy erről tenni már nincs mó-
[dom...»
— «Boldogasszony tornya tetejében
Félhold ragyog, a kereszt helyében.»

«Hej! az a szó hosszu már egy hétig;
Hosszu nekem Budától *Eszékig*».
«Fiam Bálint ne tüzelj, várd sorra:
Hadd megyünk le, he tovább, Nán-
[dorra.»

Jő parancsa Szolimán szultánnak,
Parancsolja Verbőczi Istvánnak:
«Te fogsz lenni az ország birója;
Török Bálint itt marad egy szóra.»

«Nagy Szolimán! nagy a te hatalmad,
Nándor alól most tovább lecsalhat...»
— «Kutya voltál, az maradsz, de *vason*:
Lánczot neki, hogy ne haraphasson!»

Parancsolja azután barátnak:
«A csecsemőt vidd el az anyjának,
Te fogsz lenni ország kormányzója;
Török Bálint itt marad egy szóra.»

Várja szegényt — beh mihaszna várja —
Odahaza a szép két kis árva:
Minden reggel kimegy az utczára,
Édes atyját de mihaszna várja.

«Hej, az a szó több-e, mint egy másik?
Minek jöttem én azért *Mohácsig!*»
«Fiam, Bálint, érjük el Eszéket:
Becsülettel hazaküldlek téged.»

Várja szegényt szerelmes szép nője:
Ki-kiáll a magas könyöklőre;
Fehér képét ereszti karjára,
Ugy zokog, hogy még se jön a párja.

Héttoronynak egy sötét zugában
Török Bálint üldögél magában;
Ifju korát a vénség megszánja,
Megérleli s a halál levágja.

TÁJKÉP.

Fűzes Tiszaparttól Biharig egy róna,
Mintha sebes árvíz meggyalulta volna;
S ha Belényes ormán fölkel a nap reggel:
Végignézhet rajta, még álmos szemekkel.

Nincs azon hegy és völgy; itt-ott egy fa törzse,
Távol rengetegek szétszórt előörse;
Vagy kerek erdőcske messzi láthatáron,
Mely alá kiönt még a *dél vize* nyáron.

Nincs halom a téren, vagy csak eltévedve,
Mintha olykor a föld buborékot vetne;
Azt is emberi kéz ásta-véste, látszik,
Hogy alá temesse egyikét a másik.

Hová lőn hajléka? várműve? temploma?...
Csak temetőjének maradt reánk nyoma.
Hol vigadt? hol küzdött? imádta Istenét?...
Csak sírhalma látszik, mely őrzi tetemét.

Szántogat a gazda, síró füttye hallik,
Barázdája a domb oldalán felhajlik,
Csak, hová tinói már nehezen másznak,
Tetejét hagyá meg a botos juhásznak.

Ugaron a bojtár legelteti nyáját,
S dombtetőn ríkatja gyenge furulyáját,
Maga pedig hozzá keservesen mormol:
Nem tudja, mi leli odafent az ormon.

Nem tudja, hogy a hely, hová lábát teszi,
Hány derék vitéznek csontjait fedezi;
Nem tudja, hogy emlék minden legkisebb hely:
Hogy a Haza teste mindenütt egy sebhely...

Nyugodj, vén dalia! becsülettel nyugszol. —
Én pedig kijártam, és én ültem sokszor
A kis domb süvegjén, ott az ér oldalon,
Melynek neve ma is, mint régen, *Testhalom*.

Oda járt ki hozzám a beszédes Monda,
Melylyel már bölcsőmet ringatá Szalonta;
Méltó-e hogy a lant elzöngje? Miért nem?...
Alacsony az ember, de magas az érdem.

Nem csak az, kit a hír untalan emleget,
Hajta végre dicső bajnoki tetteket;
Sok tudott honáért élni halni ollyan,
Ki felejtve nyugszik egy hitvány zugolyban.

V. LÁSZLÓ

Sűrű setét az éj,
Dühöng a déli szél,
Jó Budavár magas
Tornyán az érczkakas
Csikorog élesen.

«Ki az? mi az? vagy úgy. —»
«Fordulj be és alugy
Uram László király:
A zápor majd eláll,
Az veri ablakod».

A felhő megszakad,
Nyilása tűz, patak;
Zúgó sebes özönt
A réz csatorna önt
Budának tornyiról.

«Mért zúg a tömeg?
Kivánja *eskümet*?»
«A nép, uram király,
Csendes mint a halál,
Csupán a *menny* dörög.»

Megcsörren a bilincs,
Lehull, gazdája nincs:
Buda falán a rab
— Egy-egy felhődarab —
Ereszkedik alá.

«Hah! láncát tépi a
Hunyadi két fia —»
«Uram, uram, ne félj!
László, tudod, nem él
S *a gyermek*, az fogoly.»

Mélyen a vár alatt
Vonúl egy kis csapat;
Olyan rettegve lép,
Most lopja életét...
Kanizsa, Rozgonyi.

« Kettőzni kell az őrt,
Kivált Mátyás előtt! »
« Mátyás, az itt maradt,
Hanem a többi rab —
Nincsen, uram, sehol. »

A felhő kimerült,
A szélvihar elült.
Lágyan zsongó habok
Ezer kis csillagot
Rengetnek a Dunán.

« El! mig lehet s szabad!
Cseh-földön biztosabb. »
« Miért e félelem?
Hallgat minden elem
Ég s föld határa közt. »

Az alvó aluszik,
A bujdosó buvik;
Ha zörren egy levél,
Poroszlót jőni vél
Kanizsa, Rozgonyi.

« Messze még a határ?
Minden percz egy halál! »
« Legitten átkelünk,
Ne félj uram: *velünk*
A gyermek, a fogoly. »

Az alvó felvirad,
A bujdosó riad;
Szellő sincsen, de zúg
Felhő sincsen, de búg
S villámlik messziről.

« Oh adj, oh adj nekem
Hűs cseppet, hű csehem! »
« Itt a kehely, igyál,
Uram, László király,
Enyhít... mikép a *sír!* »

Állj meg, bosszú, megállj:
Cseh-földön űl a rab;
Cseh *földben* a király,
Mindég is ott marad,
De visszajő a rab...!

SZENT LÁSZLÓ

Legenda

Mondja Lajos a nagy király:
Eredj szolgám, Laczfi Endre,
Küldj parancsot, mint a villám,
Köss nehéz szablyát övedre:
A tatártól nagy veszélyben
Forog Moldva, ez a véghely:
A tatárra veled menjen
Tíz ezernyi lófő székely.

Kél Budáról Laczfi Endre,
Veszi útját Nagy-Váradnak;
Kölestermő Kunság földén
Jó csatlósi áthaladnak;
Várad kövecses utczáin
Lovuk aczél körme csattog,
Messze fénylik a sok fegyver,
Messze döng a föld alattok.

Hallja *László* a templomban
Körösvíznek partja mellett;
Visszatér szemébe a fény,
Kebelébe a lehellet;
Koporsója kőfedelét
Nyomja szinte három század:
Ideje már egy kevéssé
Szellőztetni a szűk házat.

Köti kardját tűszöjére
S fogja a nagy csatabárdot
Melylyel egykor napkeleten
A pogánynak annyit ártott;
Félrebillent koronáját
Halántékin igazitja:
— Éjfél tájban lehetett már, —
A vasajtót feltaszitja.

És megindul, ki a térre,
És irányát vészi jobbra,
Hol magasan felsötétlik
Érczbül öntött lovagszobra:
Távolról megérzi a mén,
Tombol, nyerit, úgy köszönti:
Megrázkódik a nagy *érczló*
S érczlovagját földre dönti.

Harczi vágytól féke habzik,
Kapál, nyihog, lángot fúvall;
László a nyeregbe zörren
S jelt ad éles sakantyúval;
Messze a magas talapról,
A kőlábról messze szöktet;
Hegyen-völgyön viszi a ló
A már rég elköltözöttet.

Egy ugrás a Kalvária
És kilencz a Királyhágó;
Hallja körme csattogását
A vad székely és a csángó:
Ám a lovat és lovagját
Élő ember nem láthatja,
Csodálatos! — de csodákat
Szül az Isten akaratja. —

Három teljes álló napig
Vívott a pogánynyal Laczfi;
Nem hiányzott a székely sziv,
De kevés a székely harczfi,
Míg a tatár — több mint polyva,
Vagy mint a puszták fövénye —
Sivalkodik, nyilát szórja,
Besötétül a nap fénye.

Már a székely alig győzi,
Már veszélyben a nagy zászló,
De fölharsog a kiáltás:
« Uram Isten és *Szent László!* »
Mint oroszlán, ví a székely,
Megszorítva, nem megtörve...
Most a bérczen, láthatatlan
Csattog a nagy érczló körme.

« Ide, ide jó vitézek! »
Gyűjti népét Laczfi Endre;
Hát egyszer csak vad futással
Bomlik a pogányság rende;
Nagy tolongásnak miatta
Szinte már a föld is rendül;
Sok megállván, mint egy bálvány
Leragad a félelemtül.

Sokat elüt gyors futtában
A repülő kurta csákány;
Sok ki sem mozdul helyéből,
Maga rab lesz, lova zsákmány.
Foglyul esett a vezér is
Atlamos, de gyalázatja
(Nehéz sebben vére elfoly)
Életét meg nem válthatja.

Fel, Budára, Laczfi Endre
Számos hadi foglyot indit;
Annyi préda, annyi zászló
Ritka helyen esik, mint itt.
Rabkötélen a tatárság
Félelemtül még mind reszket,
És vezeklik és ohajtja
Fölvenni a szent keresztet.

Hogy elértek Nagy-Váraddá,
— Vala épen László napja —
Keresztvizre áll a vad faj,
Laczfi lévén keresztapja.
Összegyűl a tenger néző
Hinni a csodába, melyet
Egy elaggott, sírba hajlott
Ősz tatárnak nyelve hirdet:

« Nem a székely, nem is Laczfi
Kit Isten soká megtartson:
Hanem az a: *László! László!*
A győzött le minket harczon:
A hivásra ő jelent meg,
Vállal magasb mindeneknél,
Sem az előtt, sem azóta
Nem láttuk azt a seregnél.

Nagy lovon űlt a nagy férfi,
Arcza rettentő, felséges;
Korona volt a fejében
Sár-aranyból, kővel ékes;
Jobb kezében, mint a villám,
Forgolódott csatabárdja:
Nincs halandó, földi gyarló
Féreg, a ki azt bevárja.

Mert nem volt az földi ember,
Egy azokból, kik most élnek:
Feje fölött szűz alakja
Látszott ékes nő személynek;
Koronája napsugárból,
Oly tündöklő, oly világos! — »
Monda a nép, az Szent-László,
És a Szűz, a Boldogságos.

S az öreg tatár beszédét,
Noha kétség nincs felőle,
Bizonyítá a templomnak
Egy nem szavajátszó őre:
Hogy három nap a sirboltban
Lászlót hiába kereste;
Negyed napra átizzadva
Találtatott boldog teste.

MÁTYÁS ANYJA

Szilágyi
Örzsébet
Levelét megirta;
Szerelmes
Könyével
Azt is telesirta.

Fiának
A levél,
Prága városába,
Örömhirt
Viszen a
Szomorú fogságba:

« Gyermekem!
Ne mozdulj
Prága városából;
Kiveszlek,
Kiváltlak
A nehéz rabságból.

« Arannyal,
Ezüsttel
Megfizetek érted;
Szívemen
Hordom én
A te hazatérted.

« Ne mozdulj,
Ne indulj
Én egyetlen árvám!
Ki lesz az
Én fiam
Ha megejt az *ármány*?

« Adassék
A levél
Hunyadi Mátyásnak,
Tulajdon
Kezébe
Senkinek se másnak. »

Fekete
Viaszból
Nyom reá pecsétet;
Könyöklőn
Várnak az
Udvari cselédek.

« Ki viszi
Hamarabb
Levelem Prágába?
Száz arany
Meg a ló,
Teste fáradsága. »

« Viszem én,
Viszem én,
Hét nap elegendő. »
« Szerelmes
Szivemnek
Hét egész esztendő! »

« Viszem én,
Hozom én
Válaszát három nap. »
« Szerelmes
Szivemnek
Három egész hónap! »

« Istenem,
Istenem,
Mért nem adál szárnyat,
Hogy utól
Érhetném
Az anyai vágyat! » —

S ahol jön,
Ahol jön
Egy fekete holló;
Hunyadi
Paizsán
Űl ahhoz hasonló.

Lecsapott
Lecsapott
Fekete szélvészből
Kikapá
Levelét
Az anyai kézből.

« Hamar a
Madarat!...
El kell venni tőle! »
Szalad a
Sokaság
Nyomba, hogy lelője.

Madarat
Nem egyet,
Százat is meglőnek:
Híre sincs,
Nyoma sincs
A levélvivőnek.

Nap estig
Az erdőn
Űzeti hiába:
Éjfelen
Koczognak
Özvegy ablakába.

« Ki kopog?
Mi kopog?
Egy fekete holló!
Nála meg
A levél,
Vagy ahoz hasonló.

« Piros a
Pecsétje;
Fínom a hajtása:
Oh áldott,
Oh áldott
A *keze-irása*! »

A FÜLEMILE

Hajdanában, a mikor még
Igy beszélt a magyar ember:
Ha per, ugymond, hadd legyen per!
(A mi nem volt épen oly rég) —
Valahol a Tiszaháton
Élt egy gazda: *Pál* barátom,
S *Péter*, annak tőszomszédja:
Rólok szól e rövid példa.

Péter és Pál (tudjuk) nyárban
Összeférnek a naptárban.
Könnyü nekik ott szerényen
Megárulni egy gyékényen;
Hanem a mi Péter-Pálunk
Háza körül mást találunk:
Zenebonát, örök patvart,
Majd felfordítják az udvart;
Rossz szomszédság: török átok,
S ők nem igen jó barátok.

Ha a Pál kéménye füstöl,
Péter attól mindgyár' tüszköl;
Ellenben a Péter tyukja
Ha kapargál
A szegény Pál
Háza falát majd kirugja;
Ebből aztán lesz hadd-el-hadd,
Mely a kert alá is elhat!
Ez sem enged, az se hagyja,
S a két ház, kicsínye, nagyja
Összehorgolnak keményen;
Mint kutyájuk a sövényen
Innen és túl összeugat
S eszi mérgében a lyukat.

De, hogy a dologra térjek,
Ember emlékezet óta
Állott egy magas diófa,
Díszeül a Pál kertjének.
A szomszédba nyult egy ága,
Melyet Péter, minthogy róla
A dió is odahulla,
Bölcsen eltűrt, le nem vága.
Történt pedig egy vasárnap
Hogy a fentirt fülemile
Ép' a közös galyra üle,
Azt szemelvén ki oltárnak
Honnan Istent jókor reggel
Magasztalja szép énekkel:
Megköszönve a napot,
Melyre, im, felvirradott,
A sugárt és harmatot,
A szellőt és illatot;
A fát, melynek lombja zöld,
A fészket, hol párja költ,
Az örömet, mely teli
Szivecskéjét elteli;
Szóval, a mi benne él
S mit körében lát, szemlél
Azt a pompát, fényt és szint,
Mely dicsőség
— Semmi kétség —
Ő érte
Jött létre
Csupán ő érette, mind!
Elannyira, hogy Pál gazda,
Ki gyönyörrel ott hallgatta,
Így kiáltott örömében:
« Istenem uram,
Beh szépen
Fütyül ez az *én madaram!* »

« Kendé bizony az árnyéka!
Mert olyat mondok, hogy még a... »
Hangzik által a sövényen
Egy goromba szó keményen.
« Hát kié — pattogja Pál —
Mikor az én fámra száll? »
« De az én portámon zengett:
Hogy illetné a *fütty* kendet! »
Pál nem hagyja: őtet uccse!
Péter ordit: ő meg úgy se!
Többrül többre, szórul-szóra,
Majd szitokra, majd karóra,
Majd mogorván
Átugorván
Ölre mennek, hajba kapnak;
Örömére a szent napnak
Egymást ugyan vérbe-fagyba, —
Hanem a *just* mégsem hagyva.

Pál azonban bosszut forral,
És a hogy van, véres orral
Megy panaszra, bírót búsit,
S melyet a vérszenny tanúsit
A bántalmat előadja.
Jogát, úgymond, ő nem hagyja,
Inkább fölmegy a királyig
Térden csúszva: de a füttyöt
Mely az ős diófárul jött,
Nem engedi, nem! halálig.
Nyomatékul egy tallért dob
Az igazság mérlegébe,
Mit a biró csúsztat a *jobb*
Oldalon levő zsebébe.

Pétert sem hagyá pihenni
A nagy ártatlan igazság:
Nem rest a bíróhoz menni
Hogy panaszát meghallgassák.
Így s ugy történt, — elbeszéli,
Övé a fütty, ő azt véli
Nincs vármegye,
Ki elvegye,
Nincs törvény, nem lehet per,
Hisz azt látja Isten, ember! —
De, hogy a beszédet össze
Annál jobb rendben illessze,
Az ütlegből sokat elvesz
És a joghoz egy tallért tesz,
Mely is a birói zsebben
Bal felől a szív iránt
Meghuzódik a legszebben.

Felderűle a kivánt
Nap, mely a vitát eldöntse,
Hogy a fülemile pörben
Kinek szolgál a szerencse.
Ámde a birót most cserben
Hagyja minden tudománya,
És ámbátor
Két prokátor
Minden könyvét összehányja,
S minden irást szélyeltúr is:
Ílyen ügyről,
Madárfüttyről,
Mit sem tud a *corpus juris*;
Mignem a biró haraggal
Ráütvén a két zsebére
S rámutatván a két félre,
Törvényt monda e szavakkal
A szegény fülemilére:
Hallja kendtek!
Se *ide* nem se *oda* nem
Fütyül a madárka, hanem
(Jobb felől üt) *nekem* fütyöl,
(Bal felől üt) s *nekem* fütyöl;
Elmehetnek.

*

Milyen szép dolog, hogy már ma
Nem történik ilyes lárma,
Össze a szomszéd se zördül,
A rokonság
Csupa jóság,
Magyar ember fél a pörtül.
Nincsen osztály, nincs egyesség
Hogy szép szóval meg ne essék.
A testvérek
Összeférnek,
Felebarát
Mind jó barát:
Semmiségért megpörölni,
Vagy megenni, vagy megölni
Egymást korántsem akarja.
De hol is akadna ügyvéd
Ki a *fülemile füttyét*
Mai napság felvállalja!?

A TETÉTLENI HALMON.

Még áll a domb s én állok a felett,
Játszik velem bűbájos képzelet.

Csekély a domb, alig emelkedő,
Ormán csak fű, nem a bércz fenyve nő.

Csak, mintha pajzán szélfiak szeszélye
Egykor magát mulatta volna véle,

Midőn a porba' játszván, mint szokott,
Fövényből a pusztán csibét rakott.

Vagy, mintha ember hányta volna nemrég...
Ki gondolná, hogy százados nagy emlék!

Hogy épen e halmon verette sátrát
Honunk szerzője, diadalmas Árpád!

Innen tekinte szét uralkodó
Szemekkel a vitéz honalkotó,

Le a Tiszáig, melyen túl ama
Berek sötétül, a táj karama,

S le Alpárnak, hol a kevély Zalán
Földönfutóvá lesz... holnap talán!

Ma még a zászló mind nyelére függ,
Ma még a harczlovat békózza nyűg;

Békén legelnek a halom körűl,
Ropogva, mint láng, mely avarba dűl.

Egy ménes ez, egész a látkörig,
Hol a nap fénye játszva megtörik.

Csúcsos süveggel a tengernyi sátrak
Elszórva mindenütt, — s a dali bátrak,

Mint a köpűből méh, ha rajt ereszt,
Körüldonogják a szellős ereszt.

Itt ősi dal zeng bujdosó Csabárul,
Bús vígalomban a szív öble fájul;

Ott kanczatejnél, mely borrá megerjed,
Harsány mulatság nyers lármája gerjed,

Míg ösztörűfán egy-egy vizsga kém
Függ, mint árbocz fölött hajóslegény,

Vagy egy vezér, a hadnak pásztora,
Vágtat s nyomán fölkél a föld pora.

Megszólal egy kürt napnyugat felé,
Csatára hivó — ez a Lehelé...!

Nem, nem, — csak a szomszéd Abony, vagy Törtel
Kanásza múlatá magát a kürttel.

Gulyát növel a tábor helye s ők
Alusznak régen, a honkeresők.

De te virulj lábuk nyomán, Tetétlen!
Bársony füvet, sarjút tenyészsz a réten,

Hogy a kaszás ha egymást sarkalá,
Kövér rend dőljön a csapás alá.

Terhes kalászok habzó aranya
Borítsa földed, — s a csinos tanya

Mely ott fehérlik zöld fasor megett,
Hordjon magán jólléti bélyeget:

Körözze mindég színe-telt majorság,
Hogy lássa hasznát Isten, ember, ország, —

És álljon a domb, a multak jele,
Kimélve bánjon a vész is vele.

SZIBINYÁNI JANK

Ritka vedég Ráczországban
Zsigmond a király, a császár;
Jól fogadja István vajda,
István, kinek apja Lázár:
Hét egész nap látja dúsan,
Becsülettel, emberséggel;
Nem felejti, ki a gazda
S nem felejti, kit vendégel.

Majd vigasság: zene, táncz, bor
Tartja ébren a fölházat,
Majd *ujudvar*, öklelés áll, —
Hangos erdőn nagy vadászat:
Száz tülök szól, hajt az eb s pór,
Nyomja össze a vad berket,
Szorul a rés, a lovag lés,
Íja pendül, ménje kerget.

Áll a hajsza, vége hossza
Nincs vetélgő hegyke dicsnek:
«*Magyar* a magyar» Zsigmondnak,
«*Szerb* a szerb» Lazárevicsnek;
«Ámbár — mond ez — udvaromnál
Van egy apród, csak parányi:
Az *magyar* lesz!... Erdély szülte,
Neve Janko Szibinyáni.

«Hallod-e Jánk»...! Im azonban
Zörmöl a gaz, reng a sűrü:
Nagy csikasz vad ugrik föl, de
Visszaperdül, mint a gyűrü —
«Hallod-e Jánk! ím *királyod*
Szeme látja, — s ez jutalma
Hogy te nékem azt a farkast
Megkeríted élve, halva.»

Rövid a szó, — gyorsan hangzó
Kísérője büszke jelnek:
De sokallja, meg se hallja,
Már nyomúl a hősi gyermek.
Hol királya, még a tájra
Szeme egyszer visszalobban,
S a vad állat meg sem állhat:
Mind szorítja, űzi jobban.

S majd a róna sorompója
Nyílik, a mint hajtja ménjén,
Majd eltűnnek a sürűnek
Lombos, ágas szövevényén,
Itt gyalog száll, — paripája
Fel s alá nyerít gazdátlan;
Szóla Zsigmond: kár volt, mégis!
Szól a vajda: semmi! bátran!

Jank azonban mind nyomon van:
Le a völgynek, fel, a hegyre,
Vadcsapáson, vízomláson
Veri, vágja, űzi egyre.
A vad olykor hátra horkol,
Foga csattog, szája résnyi,
Majd, mint vert eb, kit hevertebb
Ostor üldöz, szűköl és nyí.

Már az állat piheg, fárad,
Nem az ifju, noha gyermek:
Martalékát addig űzi
Míg ledobban s vár kegyelmet.
A királyhoz és urához
Rabul vonja, szégyenszemre;
Szól a vajda: ez nem első!
Szóla Zsigmond: «Istenemre!...»

«*Tartom* a just e fiúhoz!
Enyim a fa, az gyümölcse:
Visszakérem, Te kegyelmed
Ebben most már kedvem töltse.»
Nem oly hangon volt ez mondva,
Hogy sokáig, vagy hiába...
Igy került Jank Szibinyáni
Zsigmond király udvarába.

Ott idővel karral s fővel
Isten után vitte sokra;
Másszor is még, többször is még
Járt vadászni *farkasokra*:
Mint védője a keresztnek,
Megrontója büszke tarnak,
Idegen nép hőse is lett
Derék hőse a magyarnak.

Most is vallják, egyre dallják
Szerbhon ifjai, leányi,
Guzliczájok hangja mellett:
Ki volt Janko Szibinyáni.
De a magyar ajakon is
Neve, híre átalános:
Mert hisz' él még... él örökké
A dicső *Hunyadi János.*

ZÁCS KLÁRA

Királyasszony kertje
Kivirult hajnalra:
Fehér rózsa, piros rózsa...
Szőke leány, barna.

«Királyasszony, néném,
Az egekre kérném:
Azt a rózsát, piros rózsát
Haj, beh szeretném én!

«Beteg vagyok érte,
Szívdobogást érzek:
Ha meghalok, egy virágnak
A halottja lészek!»

«Jaj! öcsém, Kázmér,
Azt nem adom százér' —
Menj! haragszom... nem szé-
[gyelled?...
Félek, bizony gyász ér!

«Sietős az útam,
Reggeli templomra;
Ha beteg vagy, hát feküg y le
Bársony pamlagomra.» —

Megyen a királyné,
Megyen a templomba;
Szép virágok, deli szűzek
Mind követik nyomba.

Könyörögne, nem tud,
Nem tud imádkozni;
Olvasóját honn feledé:
Ki megyen elhozni?

«Eredj fiam, Klára,
Hamar, édes lyányom!
Megtalálód a térdeplőn,
Ha nem a diványon.»

Keresi a Klára,
Mégsem akad rája;
Királyasszony a templomban
Oly nehezen várja!

Keresi a Klára,
Teljes egy órája:
Királyasszony a templomban
De hiába várja.

Vissza se' megy többé
Deli szüzek közzé:
Inkább menne temetőbe
A halottak közzé.

Inkább temetőbe,
A fekete földbe:
Mint ama nagy palotába
Ősz atyja elébe!

«Hej, lányom, lányom!
Mi bajodat látom?
Jöszte, borúlj az ölemre,
Mondd meg, édes lyányom.»

«Jaj, atyám! nem — nem —
Jaj, hova kell lennem!
Hadd ölelem lábad porát, —
Taposs agyon engem!...»

Harangoznak délre,
Udvari ebédre;
Akkor mene Felicián
A király elébe.

A király elébe,
De nem az ebédre:
Rettenetes bosszuálló,
Kardja volt kezébe'.

« Életed a lyányért,
Erzsébet királyné! »
Jó szerencse, hogy megváltja
Gyönge négy ujjáért.

« Gyermekemért gyermek:
Lajos, Endre, halj meg! »
Jó szerencse, hogy Gyulafi
Rohan a fegyvernek

« Hamar a gazembert...
Fiaim, — Cselényi!... »
Ott levágák Felicziánt
A király cselédi. —

« Véres az ujjad,
Nem vérzik hiába:
Mit kivánsz most, királyi nőm,
Fájdalom dijába? »

« Mutató ujjamért
Szép hajadon lányát;
Nagy ujjamért legény fia
Borzasztó halálát;

« A más kettőért
Veje, lánya végét;
Piros vérem hullásaért
Minden nemzetségét! »

Rosz időket érünk,
Rosz csillagok járnak:
Isten ója nagy csapástól
Mi magyar hazánkat! —

A VÉN GULYÁS

Egy pohár bor a kezében,
Bora elfoly, keze reszket,
Vén gulyás ül a karszéken,
Mult időkre emlékeztet.

Hosszu évsor nyomja vállát
Száz esztendőt emlegetnek;
Elég volna hagyománynak,
Elég volna történetnek.

Ifj' urakkal iddogál sort,
Kik, mint gyermek a toronyra,
Oly bámulva, oly szédülve
Néznek e nagy életkorra.

Elgondolják, hogy ha évök
Összeraknák hárman, négyen,
Az ha lenne olyan lépcső
A mi e tetőig érjen.

S elgondolják, hogy kedélyre
Három, négy sem ér ez aggal,
Ki nevet, iszik, danolgat
Tréfaűző ifj' urakkal.

« Azt a régit, Marczi bátya! »
S felkurjant a kedvencz nóta,
Ki tudná hanyadszor fúja!
És ki tudná, hogy mióta!

« Hej Nagy-Kőrös hires város,
Ez s ez ottan a nótáros... »
De az mégsem oly keserves
Mint a: « gonosz komiszáros. »

Erre még most is neheztel,
Nem felejti a vén pásztor:
Sok borsot törhettek *egymás*
Orra alá, egyszer másszor.

S ki a rövidebbet húzá,
Az *ellenfél*, hol azóta?...
Csak a Marczi bácsi ajkán
Élteti egy öreg nóta.

Igy danolgat, így beszélget
Ama régi jobb időrül,
Közbelopván egy-egy *rejtélyt*
Hol tinórul, hol üszőrül.

Körben űlnek hallgatói
S egyik igy szól ingerkedve:
« Hát a halál, Marczi bátya?...
Volna-e már hozzá kedve? »

Nem felel rá; most az egyszer
Ugy tesz, mint a ki nagyot hall,
Néz sokáig a padlóra
S döföli az ónas bottal.

Végre homlokát felütve
Néz merően, szól nyugodtan;
« Beszámoltam minden ősszel,
Kárban soha nem maradtam.

« Egy borjúfark sem hibázott,
Ennyit sem tud rám a gazda;
Még apjának, nagy apjának
Sem volt soha rám panaszsza. »

S leűl biztos öntudattal
Hogy rendén a számadása.
Nem hiányzik-é majd végül?
Nem én dolgom, — azt ő lássa.

S ujra felpirúl kedélye,
Hadd busúljon a ki káros;
Jót iszik rá és felkurjant:
« Hej Nagy-Kőrös hires város!... »

EMLÉNYEK

I.

Ki nékem álmaimban
Gyakorta megjelensz,
Korán elhúnyt barátom,
Van-é jel síri fádon,
Mutatni, hol pihensz?

Óh! mert hiába költ már
A hir nekem mesét,
Hogy még tán eljövendesz
Tudom én, mit jelent ez
Ellenmondó beszéd.

Igen, a hir halálod
Kimondani haboz,
S hogy a nehéz követség
Nagyon zokon ne essék,
Szavában ingadoz.

Majd elragadja tőlem
A már adott reményt;
Majd, a midőn elillant,
Távolról visszacsillant
Még egy csalóka fényt.

Hány bús alakban látom
Éjente képedet!
Sirból megannyi árnyak...
S kik onnan viszajárnak,
Nem hoznak életet.

II.

Behantozatlan áll
Hamvai fölött a hely.
Hol, merre nyugszik ő,
Nem mondja semmi kő,
Nem mondja semmi jel.

S hazám leányi közt,
Nincs egy Antigoné,
Ki sirját fölkeresve,
Hantot föléje nyesve,
Virággal hintené!

IRJAK? NE IRJAK?

(Részlet)

Irjak? ne irjak?... Egy istencsapás:
Szólnom kisebbség, bűn a hallgatás.
Mert kinek arcza van, és háta ép,
Ily had közé bizony átallva lép,
Kivált ha nincs is méltó fegyvere,
(Mit ér a szó, hol ostor kellene!)
S a közmondás hamar fejére gyül:
«Ki, úgymond, e' s ama közé vegyűl...»
De mikor a czivódás tére szent!
Patkóiktól még az oltár se' ment!
Fut a kilencz szűz, döng a két halom!
Ocsmány ökölharcz az irodalom!
E szentegyházbul ostorral sem árt
Kiűzni alkuszt és galamb-kufárt.

«Vitatkozás az elmét növeli»,
Koczódni kissé, ez is emberi,
S az iró, hogyha másnál *emberebb*,
Bizonyos pontig jól áll a szerep:
Míg tárogatva zeng a csatadal,
Lovagkeztyűben foly a viadal,
S borítja bár az arczot vas lemez,
Hiszszük, nemes vonásokat fedez.
Igy tört minap láncsát Kazinczy, Bajza,
Igy fedte Kölcseyt Achilles pajzsa;
S ha olykor közbe szólt a szenvedély,
Ha nem mindig volt más az ügy s személy:
Nem kofanyelven hallá a közönség:
Az, és philippica... van ám különbség.

Való, hogy a személyes galibát
Az ügygyel összevétni nagy hibád:
De mit teszesz, ha egy masült zseni
Arczodba körmöl és fogát feni?
Ha rosz poéta és rosz költemény —
Apa s fiú — ugyanazon személy,
Mert, mint a tigris védi kölykeit,
Úgy védi a papa szülötteit?
Ilyenkor nagy baj a határvonás:
— De egy epigram' még se' záptojás!...

SZONDI KÉT APRÓDJA.

Felhőbe hanyatlott a drégeli rom,
Rá visszasüt a nap, ádáz tusa napja;
Szemközt vele nyájas, szép zöld hegy-orom,
Tetején lobogós hadi kopja.

Két ifju térdel, kezökben a lant,
A kopja tövén, mintha volna feszűlet.
Zsibongva hadával a völgyben alant
Ali győzelem-ünnepet űlet.

«Mért nem jön a Szondi két dalnoka, mért?
Bülbül szavu rózsák két mennyei bokra?
Hadd fűzne dalokból gyöngysorba füzért,
Odaillőt egy huri nyakra!»

«Ott zöldel az ormó, fenn zöldel a hant
Zászlós kopiával a gyaur basa sírján:
Ott térdel a gyöngypár, kezében a lant,
És pengeti, pengeti, sirván:»

...S hogy feljöve Márton, az oroszi pap,
Kevély üzenettel a bősz Ali küldte:
Add meg kegyelemre, jó Szondi, magad!
Meg nem marad itt anyaszülte.

«Szép úrfiak! immár e puszta halom,
E kopja tövén nincs mér' zengeni többet:
Jertek velem, ottlenn áll nagy vigalom,
Odalenn vár mézizü sörbet.»

Mondjad neki, Márton, ím ezt felelem:
Kegyelmet uradtól nem vár soha Szondi,
Jézussa kezében kész a kegyelem
Egyenest oda fog folyamodni.

«Serbet, füge, pálma, sok déli gyümölcs,
Mit csak terem a nagy szultán birodalma,
Jó illatu fűszer, és drága kenőcs...
Ali győzelem-ünnepe van ma!»

Hadd zúgjon az álgyu! pogány Ali mond,
És pattog a bomba, és röpked a gránát;
Minden tüzes ördög népet, falat ont:
Töri Drégel sziklai várát.

« Szép úrfiak! a nap nyugovóra hajolt,
Immár födi vállát bíbor szinü kaftán,
Szél zendül az erdőn, — ott leskel a hold
Idekinn hideg éj sziszeg aztán! »

A vár piaczára ezüstöt, aranyt,
Sok nagybecsü marhát máglyába kihordat;
Harczos paripái nyihognak alant:
Szügyeikben tőrt keze forgat.

« Aztán — no, hisz úgy volt! aztán elesett!
Zászlós kopiával hős Ali temette:
Itt nyugszik a halmon, — rövid az eset — :
Zengjétek Alit ma helyette! »

Két dalnoka is volt, két árva fiú:
Öltözteti czifrán bársonyba puhába;
Nem hagyta cselédit — ezért öli bú —
Vele halni meg, ócska ruhába'!

« S küldött Alihoz... Ali dús, Ali jó;
Lány-arczotok' a nap meg nem süti nála;
Sátrában alusztok, a széltül is ó:
Fiaim, hozzá köt a hála! »

Hogy vítt ezerekkel! hogy vítt egyedül!
Mint bástya, feszült meg romlott torony alján:
Jó kardja előtt a had rendre ledül,
Kelevéze ragyog vala balján.

« *Rusztem* maga volt ő!... s hogy harczola még,
Bár álgyugolyótul megtört ina, térde!
Én láttam e harczot!... Azonban, elég:
Ali majd haraguńni fog érte. »

Mint hulla a hulla! veszett a pogány,
Kő módra befolyván a hegy menedékét:
Ő álla halála vérmosta fokán,
Diadallal várta be végét.

« Eh! vége mikor lesz? kifogytok-e már
Dícséretiből az otromba gyaurnak?
Eb a hite kölykei! vesszeje vár
És börtöne kész Ali úrnak. ».

Apadjon el a szem, mely czélba vevé,
Száradjon el a kar, mely őt lefejezte;
Irgalmad, oh Isten, ne légyen övé,
Ki miatt lőn ily kora veszte.

ELESETT A RIGÓ LOVAM PATKÓJA...

Elesett a Rigó lovam patkója,
Jeges az út, majd kicsúszik alóla,
Fölveretem orosházi kovácsnál, —
Ej no! hiszen több is veszett Mohácsnál!

Volt nekem egy rigószőrű paripám,
Eladatta a szegedi kapitány,
Ott se voltam az áldomás-ivásnál, —
Ej no! hiszen több is veszett Mohácsnál!

Volt nekem egy fehér házam, leégett;
A telekem, azt se tudom, kié lett;
Be van irva vásárhelyi tanácsnál, —
Ej no! hiszen több is veszett Mohácsnál!

Volt szeretőm, esztendeig sirattam,
Az nekem a mindennapi halottam,
Most is megvan az a gonosz, de
[másnál, —
Ej no! hiszen több is veszett Mohácsnál!

A WALESI BÁRDOK

Edwárd király, angol király
Léptet fakó lován;
Hadd látom, úgymond, mennyit ér
A welszi tartomány.

Van-e ott folyó és földje jó?
Legelőin fű kövér?
Használt-e a megöntözés:
A pártos honfivér?

S a nép, az istenadta nép,
Ha oly boldog-e rajt'
Mint akarom, s mint a barom,
Melyet igába hajt?

Felség! valóban koronád
Legszebb gyémántja Welsz:
Földet, folyót, legelni jót,
Hegy-völgyet benne lelsz.

S a nép, az istenadta nép
Oly boldog rajta, Sire!
Kunyhói mind hallgatva, mint
Megannyi puszta sir. —

Edwárd király, angol király
Léptet fakó lován:
Körötte csend, a merre ment,
És néma tartomány.

Montgomery a vár neve,
Hol aznap este szállt;
Montgomery, a vár ura,
Vendégli a királyt.

Vadat és halat, s mi jó falat,
Szem-szájnak ingere,
Sürgő csoport, száz szolga hord,
Hogy nézni is tereh,

S mind, a miket e szép sziget
Ételt-italt terem;
S mind, a mi bor pezsegve forr
Túl messzi tengeren.

Ti urak, ti urak! hát senkisem
Koczint értem pohárt?
Ti urak, ti urak!... ti welsz ebek!
Ne éljen Eduárd?

Vadat és halat, s mi az ég alatt
Szem-szájnak kellemes,
Azt látok én: de ördög itt
Belül minden nemes.

Ti urak, ti urak, hitvány ebek!
Ne éljen Eduárd?
Hol van, ki zengje tetteim —
Elő egy welszi bárd!

Egymásra néz a sok vitéz,
A vendég welsz urak;
Orczáikon, mint félelem,
Sápadt el a harag.

Szó bennszakad, hang fennakad,
Lehellet megszegik. —
Ajtó megől fehér galamb,
Ősz bárd emelkedik.

Itt van, király, ki tettidet
Elzengi, mond az ag;
S fegyver csörög, haló hörög,
A mint húrjába csap.

« Fegyver csörög, haló hörög,
A nap vértóba száll,
Vérszagra gyűl az éji vad:
Te tetted ezt, király!

Levágva népünk ezrei,
Halomba, mint kereszt,
Hogy sírva tallóz, a ki él:
Király, te tetted ezt! »

Máglyára! el! igen kemény —
Parancsol Eduárd —
Ha! lágyabb ének kell nekünk
S belép egy ifju bárd.

« Ah! lágyan kél az esti szél
Milford-öböl felé;
Szűzek siralma, özvegyek
Panasza nyög belé.

Ne szűlj rabot, te szűz! anya
Ne szoptass csecsemőt!... »
S int a király. S elérte még
A máglyára menőt.

De vakmerőn s hivatlanúl
Előáll harmadik;
Kobzán a dal magára vall,
Ez íge hallatik:

« Elhullt csatában a derék —
No, halld meg, Eduárd:
Neved ki dicscsel ejtené,
Nem él oly welszi bárd.

« Emléke sír a lanton még —
No, halld meg, Eduárd:
Átok fejedre minden dal,
Melyet zeng welszi bárd. »

Meglátom én! — S parancsot ád
Király rettenetest:
Máglyára, ki ellenszegűl,
Minden welsz énekest!

Szolgái szétszáguldanak,
Ország-szerin, tova.
Montgomeryben igy esett
A híres lakoma. —

S Edvárd király, angol király
Vágtat fakó lován:
Körötte ég földszint az ég:
A welszi tartomány.

Ötszáz, bizony, dalolva ment
Lángsírba welszi bárd:
De egy se' birta mondani
Hogy: éljen Eduárd. —

Ha, ha! mi zúg?... mi éji dal
London utczáin ez?
Felköttetem a lord-majort,
Ha bosszant bármi nesz!

Áll néma csend; légy szárnya bent,
Se künn, nem hallatik:
« Fejére szól, ki szót emel!
Király nem alhatik. »

Ha, ha! elő síp, dob, zene!
Harsogjon harsona;
Fülembe zúgja átkait
A welszi lakoma...

De túl zenén, túl síp-dobon,
Riadó kürtön át:
Ötszáz énekli hangosan
A vértanúk dalát.

HOLLÓSY KORNÉLIÁNAK

(Emlékkönyvbe)

Egy nép lakik túl tengeren,
Hol délre lejt az Alpok alja,
Hol fűszeres völgy, rónaság
Az erdős Appennint uralja:
Hajdan dicső nemzet, ma rab; —
S hogy láncza csörgésit ne hallja:
Énekkel űzi bús neszét,
S az ércz igát enyhíti dalja.
Oh, hát dalolj *nekünk!*...

A LEJTŐN

Száll az este. Hollószárnya
Megrezzenti ablakom.
Ereszkedik lelkem árnya,
Elborong a multakon.
Nézek vissza, mint a felhő
Áthaladt vidékre néz:
Oly komor volt, — oly zöldellő,
Oly derült most az egész.

Boldog évek! — ha ugyan ti
Boldogabban folytatok, —
Multam zöld virányos hanti!
Hadd merengek rajtatok.
Bár panasszal, bár sohajjal
Akkor is szám telve lőn:
Kevesebbem volt egy jajjal...
Hittel csüggtem a jövőn!

Most ez a hit... néma kétség,
S minél messzebb haladok
Annál mélyebb a sötétség;
Vissza sem fordulhatok.
Nem magasba tör, mint másszor —
Éltem lejtős útja ez;
Mint ki éjjel vizbe gázol
S minden lépést óva tesz.

REMÉNYINEK

Karddal melyet dicsővé tenni, egykor
Híven ajánlád ifju véredet,
A hon, az úgy-e szent hon, félig élt már,
Halál árnyéka rásötétedett.
Te messze távozál, — mi itt maradtunk,
Tompán enyészve, mint sivár növény,
Mely élni nem tud, halni még nem érett,
Ledőlt fa korhadó tövén.

A honfibú, mely elzsibbaszta minket,
Tenálad munkás fájdalom leve,
Nagy, büszke, boldog népek közt forogván
Müvészetedben a magyar neve.
És, kik panaszra, mely szóban alél el,
Fület zárnának, a dús boldogok,
Veled kesergik azt, a min te vérzel,
Midőn nyirettyüd úgy sir, úgy zokog.

Most a reménynek egy hangját, Reményi,
Vidd el nyugatra zengő húródon;
Hirdesse szózatos fád a világnak,
Hogy újra érez, ujra él e hon.
És élni fog, — menny, föld minden hatalma
Zúdúljon bár fel, — mert élni akar:
Öngyilkolásra hogy többé fajulna,
Sokkal önérzőbb a magyar.

J.....HOZ

Bús az ősznek hervadása,
Hulló lombok, néma táj:
De az ősznek van varázsa,
Enyészetben méla báj.

A gyümölcs hull — semmi: érett!
Hallgat a lomb — semmi: szólt!
Öltsön a mező fehéret —
Semmi: oly dús zöldje volt!

Csak, ha bimbó fővel asznak
A virágok: oh, ez fáj;
Ha reménye új tavasznak,
Most születve, sirba száll.

Óh, derülj hát, ifju lélek,
Légy a vídám hajdani;
Gyönge vagy még a zord télnek
Koszorúját hordani!

KIES ŐSZ

Még nem hallom a pacsirtát,
Mely tavaszról zengve hirt ád,
S égbe fúrja énekét;
A nap, a föld édes-ketten
Nem mulatnak önfeledten,
Váltva csókjok melegét.

Ősz ez! ősz ez!... mind hiába
Tűz virágot gyér hajába,
Színli csalfán a tavaszt;
A mezőt bár hogy' ruházza:
Szebb időnek rémes váza —
Közte sárgul a haraszt.

Zöld az erdők lombja bátor,
Fénylik este a mennysátor:
Van hiány már fönn és lenn;
Csillag és lomb egyre ritka:
Őszi hullás fájó titka
Rezgi által csöndesen.

Hasztalan, hogy új virágba
Borul ismét a fa ága,
S új szerelmet ünnepel:
Kit vidítson meddő éke!
Egy fuvallás... azzal vége:
Váltja szemfödő lepel.

Óh, ne bizzunk e varázsra:
Kész anyag gyűl hervadásra,
Az enyészet gazdagul;
Fű-fa zöldje azér' hajt csak
Hogy, mit sírva megsóhajtsak,
Több legyen majd, ha lehull.

Mit remegsz? él, bár lekötve
Szunnyad olykor téli nedve,
Természetben nincs halál;
Nyúgalom csak mély alélta,
— Mindig új az ősi példa —
A mi rég volt, most is áll.

És ha jő sugár, mely csábit
S el-elrugja csalvirágit:
Termő-elve ép marad;
Legjavából nem fecsérel, —
S mely gyümölcsöt ápol, érlel,
Ád az Isten új nyarat!

MAGÁNYBAN

Az óra lüktet lassu perczegéssel,
Kimérve a megmérhetlen időt;
Ébren a honfigond virasztva mécsel,
Homlokra összébb gyüjti a redőt.
Vajúdni meddig tart még e világnak?
Sors! óraműved oly irtóztató:
Hallom kerekid, a mint egybevágnak:
De nincs azokhoz számlap, mutató.

Jön, jön... egy istenkéz sem tartja vissza...
Mint mélybe indúlt sziklagörgeteg:
Élet? halál? átok, vagy áldás lesz? -- Ah,
Ki mondja meg! ki élő mondja meg!
Vár tétován a nép, remegve bölcse,
Vakon előtte kétség és homály.
Idő! szakadna bár méhed gyümölcse...
Ne még, ne még — az istenért! — megállj.

Oh mert tovább e kétség tűrhetetlen,
A koczkarázás kinját érzenünk;
De nyújtanók a perczet, míg vetetlen
A szönyü csont, ha rajta mindenünk.
Egy lépés a gomolygó végtelenbe,
Holott örvényzik a lét, a halál:
És mi fogódzunk a hitvány jelenbe:
Tarts még egy kissé, gyönge szalmaszál!

Még egy kevéssé... De mely kishitűség!
El, el! ne lássam e dúlt arczokat!
Ész, egybeforrt vágy, tiszta honfihűség,
Bátorságot nekünk mindez nem ad?
Megvert reménynyel indúljunk csatába?
Hitben feladjuk már a diadalt?
Nem, nem! Szivünk egy vértanú imába'
Megedzve, kezdjük a győzelmi dalt!

Az nem lehet, hogy milliók fohásza
Örökké visszamálljon rólad, ég!
És annyi vér — a szabadság kovásza —
Posvány maradjon, hol elönteték.
Támadni kell, mindig nagyobb körökben,
Életnek ott, hol a mártir-tetem
Magát kiforrja csendes földi rögben:
Légy hű, s bizzál jövődbe, nemzetem.

Nem mindig ember, a ki sorsot intéz;
Gyakran a bölcs is eszköz, puszta báb;
S midőn lefáradt az erőtelen kéz,
A végzet tengelye harsog tovább;
Csüggedve olykor hagyja lomha gépűl
Magát sodorni az ember fia:
De majd, ha eszmél s öntudatra épűl,
Feltűnik egy magasb harmónia.

És vissza nem foly az időnek árja,
Előre duzzad, feltarthatlanúl;
Csak szélein marad veszteg hinárja,
S partján a holt-viz hátra kanyarúl.
Bizvást!... mi benn vagyunk a fő sodorban:
Veszhet közűlünk még talán nem egy:
De szállva, ím, elsők között a sorban,
Vásznunk dagad, hajónk előre megy!

VOJTINA
ARS POÉTIKÁJA.

Tele vagyok, *dallal* vagyok tele,
Nem, mint virággal a rét kebele,
Nem, mint sugárral, csillaggal az ég:
De tartalmával a «poshadt fazék»,
Vagy mint csatorna, föld alatti árok,
A melybe nem csupán harmat szivárog.
Tele vagyok. Nincs tűrni mód tovább:
Feszít a kóranyag, a zagyva táp.

Olvastam egy pár száz kötetre ment
Regény-, beszély-, poéma-speciment:
Kit meg ne rontson aztán ennyi zöld! s
Ne rágjon ennyi éretlen gyümölcs! —
Melyből világok lettek, a chaosz —
Bennem hasonló zűr támadt ahoz,
Hemzségve tarkán « mint a beteg álma »:
Lássuk, ha e zűrből valami válna.

Költő *leánynyal, borral* nagyra lát:
Tőlem ne várja senki már dalát.
Bort... legfölebb ha néha megiszom;
S a szerelem... rég volt az! rég bizon.
Én is szerettem: (oh, ez édes emlék
Szivemre most is oly enyhítve ömlék!)
De halkan, zaj ne'kül... mint a virág
Egymásra hajlik és hangot nem ád
Midőn felpattan illatos pora
S elönti a kéj boldog mámora.
Egy *mukkomat* se' hallád, vaksi hold!...
(Látta-e, nem tudom, vagy ott se' volt);
Nem kiabáltam a természetet,
Csak érzém, mit szivembe űltetett;
S midőn szerelmet a leánynak esdék:
Nem oly szagú volt mint a nyomdafesték.

De a *hazáról*... Úgy van, a haza!
Zengjen felőle hát a dal, nosza!...
Késő ez is: mi haszna lelkesűl
Az ember, ha középen bele sűl!
De meg, mit érne gyöngéd szó nekik,
Midőn a hont ordítva szeretik? —
Midőn legszebb virág a mályva-rúzsa
Köténybe rejti kis bokrát a múzsa.

Volt a hazának egy-két énekem.
Bágyadt, igaz, s « örömtől idegen »:
De honfi keble érzé a panaszt,
A csendben, éjben jól kivette azt;
S a fájdalomban, mely elfojtva sírt,
Ön-fájdalmát lelé, s hozzá az írt.
Sebet tör a dal, de balzsamteli
Ujjával ismét megengeszteli.

Most helyzetünk valóban istenáldás:
Ének se' kell, csupán hangos kiáltás.
Ki a hazáról mond nagyot, sokat:
Csak rajta! nem hiába kurjogat.
De bár a hont szeretjük egyaránt:
Van a modorban néha, a mi bánt:
Mert jóllehet az érzés egyre megy:
A költő, s a... czipész-inas, nem egy.

Én már ezentul ilyetén gyalog
Versen... csak így pálczán lovagolok;
Zúg, sistereg, szédűl szegény fejem:
Nincs odafent, szárnyas lovon, helyem.
S azóta, hogy nem mondtam éneket,
«Mély hallgatásban torkom elrekedt»;
S mint hangjavesztett opera-dalár,
Lettem éneklőből... énektanár.

Mendacem oportet esse memorem:
Költőnek ezt ajánlani merem.
Nem épen tisztes, de derék szabály,
Versembe jól fér, s a mellett — talál.
Azaz — magyarra téve a szavak:
«Költő hazudj, de rajt' ne fogjanak»;
Mert van egy példa, hogy: a sánta eb...
A sánta költő még keservesebb.

Hazudni rút. Ez ellen a morál,
A társas illem egykint perorál:
De költőnek, bár lénye isteni,
Nemcsak szabad: — szükség fillenteni.
Avagy felettünk nem hazud az ég,
Bolttá simulva, melynek színe kék?
A támadó nap burka nem hazud?
S fejünk felett, min jár, nem ál az út?
A csillagok hullása nem csaló?
Távol hegy, erdő kék szine való?
Szivárvány hídja nemcsak tettetés?
A látkör széle nem csúf rászedés?
A délibáb, midőn vizet csinál,
Melyben torony, fa kettészelve áll,
Lebegve orma, tótágast az alja:
Hát nem szemed, szomjad ingerli, csalja?...
Minden hazugság, földön a mi szép:
Csontváz, ijesztő a valódi kép;
Azt vérrel, hússal ékesiteni
Jer, jer költő!... hazudva isteni!

Győzz meg, hogy a mi *látszik*, az *való*:
Akkor neved költő lesz, nem csaló, —
A mint nem az volt rég az átheni,
Malacz-visítást tudva szinleni;
Ellenben a pór, a ki szűr alatt
Ríkatta disznát, és kuhin maradt,
Bár a visítót gúnyosan emelte,
A hallgatók füttyét megérdemelte.
Mert a közönség érzé, hogy amaz
Ugy rí, miként *legtöbbször* a malacz,
Míg a valódi — csont és vér noha —
Tán úgy sikoltott, mint másszor soha.

Itt a különbség: hogy e látszatot
Igaz nélkül meg nem csinálhatod.
Csakhogy nem a mi *részszerint* igaz, —
Olyan kell, mi *egészben s mindig* az.
Tán nem való, hogy ez s ez úgy esett,
Tán ráfogás a felhozott eset:
Mátyás király nem mondta s tette azt;
Szegény Tiborcz nem volt élő paraszt;
Bánk, a nejével, megvénült falun,
Sohsem dühönge többé a szarun,
Evett, ivott, míg végre elalún:
De mit nekem *valód,* ha ez esetben
Bánk törpe lesz, Mátyás következetlen?
Ha semmi évszám, krónikás adat
Engem le nem győz, hogy nem tett vadat?
Nekem egész ember kell és király,
Vagy férj, nejéért a ki bosszut áll,
S ember-, király-, meg férjben az egyén:
Csip-csup igazzal nem törődöm én.

De bár egész, s örök — úgy puszta-nyersen
Feladva, nem segít valód a versen.
Itt kell már a szabály: «költő, hazudj!»
Nem olyan ám mind, hogy belőle tudj:
Mert van sok eszme, *igaz* fogalom,
Mitől előre borsózik dalom.
Az egyszeregy, bár meg nem dönthető,
Képzelmi szószszal bé nem önthető:
Sem oly igazság, min függ a peres;
Sem a rideg tan, elvont, rendszeres;
Vond bár kivűl reá költői mázad:
A pőre tartalom fejedre lázad;
Vagy, mint midőn az óriás boa
Nagy martalékkal hömpölyög tova,
Gímet rabolván, vagy bölénytinót,
Fél testtel a mely még száján kilóg,
Hétszámra hordja az ágbogas fejet,
Vélné az ember, egy erdőt evett,
Hét számra látni, hogy szerv- és idomra
Különböző táppal vesződik gyomra:
Úgy jár az istenadta költemény
A nyers igazzal, mely daczos, kemény;
Csakhogy sokára sem emészti meg:
Marad nehéz, feloldatlan tömeg.

Akarsz repülni? hát csak rajta! höss!...
Hanem szárnyadra ólomsúlyt ne köss.
Bár fontos a földszint némely való:
Ott fenn, a hígban, nem neked való;
Kivéve hogyha tán bölcsen rakod,
Mint léghajóba, megmért súlyagod;
Már tánczol a *gömb*, mint betyár lova
Kit nem bocsát a csárda oszlopa,
Már fel s alá kapkodja üstökét
Hogy elszakitsa tartó köldökét,
Recseg az oszlop, enged a kötél,
A tenger néző szívszorongva fél
Hogy felnyilallik a könnyű golyó,
S *egy* percz alatt eltűn a léghajó,
El, végtelen világokon keresztül,
A semmibe, örökre, mindenestül!...
De te nyugottan ülsz még a kosárba',
Előtted óra, és a perczre várva
Midőn kiálthatsz: « a kötélre! vágd! »
S többé a földdel semmi czimborád.
Ám érzi súlyát a szélházi gömb,
Megemelinti és azt mondja: öhm!
Lassan, nehézkesen úgy szárnyra kel,
Mint bérczi sas ha nagy zsákmányt czipel.
És im! előtted ég és föld kitárul,
Nézhetsz föl és le a közös határrul:
De, hogy ne szálljon vakmerőn veled,
A léghajót csinján mérsékeled,
S midőn egekben így zarándokol:
Azt sem felejted: « hátha lebukol! »

Ily célra megjár a *bölcselmi* eszme,
Különben annyi, mintha kárba veszne,
S a mit *tapasztalsz*, a *concrét* igaz,
Neked valóság, egyszermind *nem az*.
Vásár az élet: a földnek lakossa
Lót-fut, könyökli egymást, és tapossa,
Ad-vesz, czivódik, káromol, kaczag;
Por, sár megöl, megfojt a hagyma-szag,
S ha kételkednél hogy mindez *való*,
Lépen bök egy rúd, feltaszít a ló: —
Mit gondolsz? ha énekbe öntenéd
Úgy, mint *van*, e sok mozgó pecsenyét;
Ha e vásárból egy karéjt levágva
Belé illeszthetnéd a dalvilágba:
Mit gondolsz, nyerne a költő vele,
Hogy *ily* igazzal zsúfolá tele?
Hogy macskástul-ebestül átvevé
Azt, a minek *árnyéka* az övé?...

Állok Dunánk szélén, a pesti parton:
Előttem a kép, színdús üde carton:
Felleg s hegy által a menny kékje csorba,
A nap most száll le a város-majorba;
Büszkén a Gellért hordja bársonyát,
S fején, mint gondot, az új koronát;
Lenn a Tabánban egy toronytető
Gombjának fénye majdnem égető;
Míg fönt a Mátyás ódon temploma
Szürkén sötétlik, mult idők roma;
És hosszu rendje apró sűrü háznak
Fehérlik sorba', mint gyepen a vásznak;
Alant a zölden tiszta nagy folyam,
Mint egy smaragd tó bérczek közt, olyan,
Meg nem legyinti szellő' s fecske szárnya,
Csak mélyén lüktet forradalmas árja;
Felszíne tűkör, és abban, mikép
Tündéri álom, az előbbi kép
Tisztára mosdva, felfordítva ring,
Mint lenge kárpit, a merő fal ing...
Ábrándos lelkem a hullámba mélyed,
Vágyban elúszva búvárlom a mélyet:
Itt, itt, a nymphák! itt a cháriszok!...
Az utczán por, bűz, német szó, piszok.

Nem a való hát: annak égi *mássa*
Lesz, a mitől függ az ének varázsa:
E hűtlen hívség, mely szebbít, nagyit —
Sulykot, bizony, nem egyszer elhajít:
Ez alkonysúgár, mely az árnyakat,
E köd, mely nőteti a tárgyakat:
E fénytörődés átlátszó habon,
E *zöld*, esős lég egy május-napon;
Ez önmagánál szebb, dicsőbb természet:
Egy szóval... a költészet.

Azonban azt se véld, hogy a való
Kirúgva jobb egészen láb alól,
Hogy némi kósza föllengésben áll
A híres eszmény, vulgo: *ideál;*
Hogy csak nehány szó, egy kis *lexicon*
Kell: és tiéd a Parnassz, Helicon:
« Csermely, virág, lomb, szellő, hattyudal
Ábránd minőt a sejtelem sugall,
Kék távol, esti csillag, félhomály »
(Tanuld meg: félig semmit se csinálj!)
A « Hóra, Flóra, Gráczia, Pszüché »
S a többi, — hogy keverd mind együvé
S *detur*, *signetur*: « ideál ». Hahó!
Csinján, barátom: több is kell *ahó!*

Idea: *eszme*. Nem szó, nem modor.
Azt hát fejezzen ki vers, kép, szobor:
S eszményi lesz Béranger, mint Horácz,
Vagy a görög, melyet ő magyaráz;
Nem is kell a bajuszos Berzsenyi
Vállára ó palástot metszeni;
Jobb, hogy találva ő van és *kora*,
Mint régi Hellász... fűzött bocskora!
Jelennek írunk... és tán a jövőnek,
(Legtöbbje pénzért a betűszedőnek,
De az sohsem hallgatja Vojtinát,
Gyártván *divathoz* a vásárfiát;)
Jelennek ír, ki a jelenben él,
— Mondom — közöttünk hisz, szeret, remél,
Küzd, vágy, remeg, örvend, szomorkodik:
Mért élne *visszább*, vagy húsz századig?
Kinek szokott ruhája lenge burnus,
Csak nyűg, teher lábán az ó cothurnus;
S kiről tudom jól: ki apja-fia,
Röstellem azt, ha élve *múmia*.

REGE A CSODA-SZARVASRÓL

Száll a madár, ágrul ágra,
Száll az ének, szájrul szájra
Fű kizöldül ó sírhanton
Bajnok ébred hősi lanton.

Vadat űzni feljövének
Hős fiai szép Enéhnek,
Hunor s Magyar, két dalia,
Két egytestvér, Ménrót fia.

Ötven-ötven jó leventét
Kiszemeltek, hogy követnék;
Mint valamely véres hadra,
Fegyverkeztek könnyü vadra.

Vad előttük vérbe fekszik,
Őz vagy szarvas nem menekszik:
Elejtették már a hímet —
Üldözik a szarvas-gímet.

Gím után ők egyre törnek
Puszta martján sós tengernek
Hol a farkas, hol a medve
Sohasem járt, eltévedne.

De a párducz, vad oroszlán
Végig üvölt a nagy pusztán,
Sárga tigris ott kölykezik,
Fiát eszi ha éhezik.

Száll a madár, száll az ének
Két fiáról szép Enéhnek:
Zengő madár ágrul ágra,
Zengő ének szájrul-szájra.

Már a nap is, lemenőben,
Tüzet rakott a felhőben;
Ők a szarvast egyre űzik, —
Alkonyatkor ím eltűnik.

Értek vala éjszakára
Kur vizének a partjára;
Folyóvíznek partja mellett
Paripájok jól legelhet.

Monda Hunor: itt leszálljunk,
Megitassunk, meg is háljunk;
Monda Magyar: viradattal
Visszatérjünk a csapattal. —

Haj, vitézek! haj, leventék!
Micsoda föld ez a vidék,
Hogy itt a nap száll *keletre?*
Nem, mint máshol, naplementre?

Szólt egy bajnok: én ugy nézem,
Hogy lement az déli részen.
Szólt egy másik: nem gondolnám:
Ott vöröslik éjszak ormán.

Folyam parton ők leszálltak,
Megitattak, meg is háltak,
Hogy majd reggel, viradattal
Hazatérnek a csapattal.

Szellő támad hűs hajnalra,
Bíborodik az ég alja;
Hát a szarvas nagy-merészen
Ott szökdécsel, túl a vízen.

Száll a madár, száll az ének
Két fiáról szép Enéhnek;
Zengő madár ágrul ágra,
Zengő ének szájrul szájra.

Nosza rajta, gyors legények!
Érjük utól azt a gímet.
És — akarva, akaratlan —
Úzik ismét szakadatlan.

Kur folyót ők átalúszták,
Még vadabbak ott a puszták,
Ember ottan egy füszálat,
Egy csöpp vizet nem találhat.

A föld háza fölomolván,
Szíksót izzad csupasz ormán,
Forrás vize nem iható,
Kénköves bűzt lehel a tó.

Forrás keble olajt buzog:
Itt is, ott is égnek azok,
Mint sok őrtűz setét éjjel
Lobban a láng szerteszéjjel.

Minden este bánva bánják,
Hogy e vadat mér' kivánják,
Mért is űzik egyre, nyomba,
Tévelyítő bús vadonba.

Mégis, mégis, ha reggel lett,
A gímszarvast űzni kellett,
Mint töviset szél játéka,
Mint madarat az árnyéka.

Száll a madár, száll az ének
Két fiáról szép Enéhnek;
Zengő madár ágrul ágra,
Zengő ének szájrul szájra.

Vadont s a Dont ők felverik
A Meóti kis tengerig;
Süppedékes mély tavaknak
Szigetére ők behatnak.

Ott a szarvas, mint a pára
— Köd előtte, köd utána —
Míg az ember szélyelnézne:
Szemök elől elenyésze.

Hóha! hóha! hol van a vad?...
Egy kiáltja: ihon szalad!
Más kiáltja: itt van itten!
A harmadik: sehol sincsen!

Minden zugot megüldöznek,
Minden bokrot átaldöfnek;
Gyík ha rezzen, fajd ha rebben:
De a gímvad nincs ezekben.

Szóla Magyar: hej! ki tudja
Merre van a hazánk utja?
Kerek az ég mindenfelé —
Anyám, anyám, meghalsz belé!

Szóla Hunor: itt maradjunk!
Tanyát verjünk: itthon vagyunk:
Selyem a fű, édes a viz,
Fa-odúból csöpög a méz.

Kék folyam ad fényes halat,
Vörhenyő vad ízes falat,
Feszes az íj, sebes a nyíl,
Harczkalandon zsákmány a díj.

Száll a madár, száll az ének
Két fiáról szép Enéhnek;
Zengő madár ágrul ágra,
Zengő ének szájrul szájra.

Hogy elúntak otthon űlni,
Halat csalni, őzet űzni:
Új kalandra, szebb csatára
Ereszkedtek a pusztára.

Puszta földön, sík fenyéren
Zene hallik, sötét éjen,
Zene, síp, dob mély vadonban
Mintha égből, mint álomban.

Tündér lyányok ottan laknak,
Tánczot ropnak, úgy mulatnak.
Szőve ködbül sátoruk van
Ugy mulatnak sátorukban.

Férfi egy sincs közelébe';
De a földi lányok szépe:
Lyányai Belárnak, Dúlnak.
Tündérséget ott tanúlnak.

Dúl királyé, legszebb, kettő,
Agg Beláré tizenkettő;
Összesen mind: száz meg kettő
A tündérré válni kezdő.

Kemény próba: férfit ölni,
Kilencz ifjat megbüvölni.
Szerelemre csalogatni,
Szerelemtől szűz maradni.

Igy tanulnak tündérséget,
Szívszakasztó mesterséget;
Minden éjjel számot adnak,
S minden éjjel úgy vigadnak.

Száll a madár, száll az ének
Két fiáról szép Enéhnek;
Zengő madár ágrul ágra,
Zengő ének szájrul szájra.

Hang után ők, szembe széllel,
Fény után ők, födve éjjel,
Mennek óvást, mennek árnyon;
Ki lepét fog, lopva járjon.

Monda Magyar: ez a síp-hang,
Bátya, bennem végig csikland;
Monda Hunor: vérem'hajtja
Szűzek árnya-fordulatja.

Haj vitézek! haj elébe!
Kiki egyet az ölébe!
Vigyük haza asszonyunkat;
Fújja felszél a nyomunkat.

Sarkantyúba lovat vesznek,
Kantárszárat megeresztnek;
A leányság bent, a körbe' —
Mind a körbe', sok az ölbe'.

Nagy sikoltás erre támad,
Futna szélyel a leányhad;
Elől tűzbe, hátul vízbe,
Mindenkép jut férfi kézbe.

Tündér lyányok ott eltűntek,
Szárnyok lévén elrepűltek;
De a többi hova legyen?
Földbe bújjon? elsülyedjen?...

Abbúl immár nincsen semmi:
Szűzi daczczal tündér lenni;
Vágtat a ló, és a pusztán
Nagy üres éj hallgat oztán.

Száll a madár, száll az ének
Két fiáról szép Enéhnek;
Zengő madár ágrul ágra,
Zengő ének szájrul szájra.

Dúl leányi, a legszebbek,
Hunor, Magyar nője lettek:
S a leventék, épen százan,
Megosztoztak mind a százon.

Fiat szültek hősi nemre,
Szép leányt is szerelemre;
Dali törzsnek ifju ágot,
Maguk helyett szűz virágot.

Büszke lyányok ott idővel
Megbékéltek asszony fővel;
Haza többé nem készültek:
Engesztelni fiat szültek.

Hős fiakból ketten-ketten,
Két vezéré kétszer-ketten,
Feje lőn mind egy-egy nemnek
Száznyolcz ágra ezek mennek.

Tó szigetje édes honná,
Sátoruk lőn szép otthonná,
Ágyok áldott nyúgalommá:
Nincs egyéb, mi őket vonná.

Hunor ága hún fajt nemzett;
Magyaré a magyar nemzet;
Szaporúság lőn temérdek:
A szigetben nem is fértek.

Szittya földet elözönlék,
Dúl királynak dús örökjét: —
És azóta, hősök párja!
Híretek száll szájrul szájra.

EPILOGUS

Az életet már megjártam.
Többnyire csak gyalog jártam,
  Gyalog bizon'...
Legfölebb ha omnibuszon.

Az életet, ím, megjártam;
Nem azt adott, a mit vártam:
  Néha többet,
Kérve, kellve, kevesebbet.

Láttam sok kevély fogatot,
Fényes tengelyt, czifra bakot:
  S egy a lelkem!
Soha meg se' irigyeltem.

Ada czímet, bár nem kértem,
S több a hir-név, mint az érdem:
  Nagyra vágyva,
Bételt volna keblem vágya.

Nem törődtem bennülővel,
Hetyke úrral, czifra nővel:
  Hogy' áll orra
Az út szélin baktatóra.

Kik hiúnak és kevélynek —
Tudom, boldognak is vélnek:
  S boldogságot
Irígy nélkül még ki látott?

Ha egy úri ló-csiszárral:
Találkoztam s bevert sárral:
  Nem pöröltem, —
Félre álltam, letöröltem.

Bárha engem titkos métely
Fölemészt: az örök kétely;
  S pályám bére
Égető, mint Nessus vére.

Hiszen az útfélen itt-ott
Egy kis virág nekem nyitott:
  Azt leszedve,
Megvolt szívem minden kedve.

Mily temérdek munka várt még!...
Mily kevés, a mit beváltek
  Félbe'-szerbe',
S hány reményem hagyott cserbe'!...

Az életet már megjártam:
Mit szivembe vágyva zártam,
Azt nem hozta,
Attól makacsul megfoszta.

Egy kis független nyugalmat,
Melyben a dal megfoganhat,
Kértem kérve:
S ő halasztá évről-évre.

Csöndes fészket zöld lomb árnyán,
Hova múzsám' el-elvárnám,
Mely sajátom;
Benne én és kis családom.

Munkás, vídám öregséget,
Hol, mit kezdtem, abban véget...
Ennyi volt csak;
S hogy megint ültessek, oltsak.

Most, ha adná is már, késő:
Egy nyugalom vár, a végső:
Mert hogy' szálljon,
Bár kalitja már kinyitva,
Rab madár is, szegett szárnyon?

NATURAM FURCA EXPELLAS...

Gyermek koromban felköték
A színben egy nagy tökharangot,
Amely ugyan nem ada hangot,
De máskép vígan működék;
Megvolt a súlya, lódulása,
Kötelét hogy jól visszaráncsa
S vele a kis harangozót; —
Szóval: csinált *commotiót*.

«No, mondám, majd ha nagy leszek,
Valódi harangot veszek
És azt egész nap kongatom
Saját kényemre, szabadon.»

Így kongatom most untalan
E verseket — bár hangtalan.

VÁSÁRBAN.

Gyékényes, abroncsos alföldi szekér,
Honnan czipel a sors — s e három egér?
Hoztál-e pirosló új búzamagot?
Mezők üde lelkét: friss széna-szagot?

Odakünn már, úgy-e, megért a kalász?
Rét gyapja lenyirve; foly a takarás;
Boglyák tetejéről egy-egy suta gém
Néz szét aratóknak vídám seregén?

Rég nem látta bizony vídámnak e nyájt,
Minden nyara — új seb — a régire fájt:
De talán most e nagy mezei jószág
Áldást hoz az egyszer: szép Magyarország.

Legyen is, legyen is megáldva e föld
— Isten' maga telke — mint rég ezelőtt,
Mikor én is «markot hajtani» kezdtem,
S nem sikerűlt, bár hogy' s mint igyekeztem

Igy — vézna, ügyetlen testi dologra —
Adtam fejem a bölcs tudományokra,
Barázda helyébe' szántván sorokat,
— Nem kérkedem ezzel, mert azt se' sokat.

De, hogy a mezőt, az anya-természet
Kebelét elhagytam, sajog egy érzet,
Holtig sajog itt benn, — s tüzesebben vér
Láttodra, te búzás alföldi szekér.

TAMBURÁS ÖREG ÚR

Az öreg úrnak van egy tamburája,
S mikor az íhlet s unalom megszállja,
Veszi a rozzant, kopogó eszközt
S múlatja magát vele négy fala közt.

Nem figyel arra deli hallgatóság,
Nem olyan szerszám, divata is óság:
Az öreg úr (fél-süket és fél-vak),
Maga számára és lopva zenél csak.

A mi dalt elnyűtt ez az emberöltő,
S mit összelopott mai zene-költő,
Öreg úrnak egyről sincs tudomása;
Neki új nem kell: a mit ő ver, más a'.

Mind régi dalok, csuda hang-menettel:
Váltva kemény, lágy, — s magyar a némettel; —
Hegyes-éles jajja úti betyárnak,
Ki hallja szavát törvényfa madárnak.

Nyers, vad riadás... mire a leglágyabb
Hangnembe a húr lebukik, lebágyad,
Ott zokog, ott csúsz kígyó testtel...
Hol végzi, ki tudná? nincs az a mester.

Majd egyszerü dal, édesdeden ömlő
— Tiszta remekké magába' szülemlő —
Pendűl, melyen a táncz tétova ringat,
Mint lombot a szél ha ütemre ingat.

Olykor egy-egy ének nyújt neki vígaszt;
A hitujítás kora szűlte még azt:
Benne a tört szív, bűnt-vallva, leverve,
Vagy erős hittel Istenhez emelve.

Mindezt öreg úr, nem mintha kihozná
Kopogójából — csak képzeli hozzá;
S ha nem sikerül kivitelben a dal:
A két öreg szerszám *egymásra* utal.

De azért nem tűri rajta meg a port:
Emlékezetes neki minden *accord*;
Egy hang: s feledett régi dalra émed —
Szövege czikornyás, dallama német.

Az öreg úr így, dalai közt élve,
Emlékszik időre, helyre, személyre:
Kitől, mikor és hol tanulta, dalolta
Ezt is, amazt is, gyermek kora olta.

Néha egy *új* dalt terem önkint húrja,
S felejti legott, már ő le nem írja:
Később, ha megint eszébe ütődik:
Álmodta-e, vagy hallotta? — tünődik.

Sokra bizony már alig viszi dolgát:
Ő is «minden nap feled egy-egy nótát»;
Nem is a művész babérja hevíti,
Csak gémberedő ujját melegíti.

Gyakorold is, a mit valaha tudtál,
Hasznát veheted, ha nyomorba jutnál;
Ha kiülsz, öregem! vele útfélre
Hull tán kalapodba egy-egy fillérke.

TENGERI-HÁNTÁS

Ropog a tűz, messze süt a vidékre,
Pirosan száll füstje fel a nagy égre;
Körülállja egynehány fa,
Tova nyúlik rémes árnya;
S körülűli a tanyáknak
Szép legénye, szép leánya.

«Szaporán, hé! nagy a rakás: mozogni!
Nem is illik összebúva susogni.
Ki először *piros* csőt lel,
Lakodalma lesz az őszszel,
— Tegyetek rá! hadd lobogjon:
Te gyerek, gondolj a tűzzel.

— Dalos Eszti szép leány volt, de árva.
Fiatal még a mezei munkára;
Sanyarú volt beleszokni:
Napon égni, pirosodni,
— Hüvös éj lesz, fogas a szél!
Derekának hajladozni.

Deli karcsú derekában a salló,
Puha lábán nem teve kárt a talló;
Mint a buza, piros, teljes,
Kerek arcza, maga mellyes,
— Teli a hold, most buvik fel —
Az egész lyány ugyan helyes.

Tuba Ferkó juhot őriz a tájon:
Juha mételyt legel a rossz lapályon,
Maga oly bús... mi nem éri?
Furulyája mindig sí-ri,
— Aha! rókát hajt a Bodré —
Dalos Esztert úgy kiséri.

Dalos Eszti — a mezőre kiment ő,
Aratókkal puha fűvön pihent ő;
De ha álom ért reájok,
Odahagyta kis tanyájok'
— Töri a vadkan az «irtást» —
Ne tegyétek, ti leányok!

Szeder-inda gyolcs ruháját szakasztja,
Tövis, talló piros vérit fakasztja;
Hova jár, mint kósza lélek,
Ha alusznak más cselédek?...
— Soha, mennyi csillag hull ma! —
Ti leányok, ne tegyétek.

Tuba Ferkó a legelőt megúnta,
Tova hajtott, furulyáját se' fútta;
Dalos Eszter nem kiséri,
Maga halvány, dala sí-rí:
— Nagy a harmat, esik egyre —
Csak az isten tudja, mér' rí.

Szomorún jár, tébolyog a mezőben,
Nem is áll jól semmi dolog kezében;
Éje hosszú, napja bágyadt,
Szive sóhajt — csak egy vágyat:
— De *suhogjon* az a munka! —
Te, halál, vess puha ágyat.

Ködös őszre vált az idő azonban,
Törik is már a tengerit Adonyban;
Dalos Eszter csak nem jött ki:
Temetőbe költözött ki;
— *Az* a Lombár nagy harangja! —
Ne gyalázza érte senki.

Tuba Ferkó haza kerűlt sokára,
Dalos Esztit hallja szegényt, hogy' jára;
Ki-kimén a temetőbe
Rossz időbe', jó időbe':
— *Kuvikol* már, az ebanyja! —
«Itt nyugosznak, fagyos földbe.»

Maga Ferkó sem nyughatik az ágyon,
Behúnyt szemmel jár-kel a
[holdvilágon;
Muzsikát hall nagy-fenn, messze,
Dalos Eszti hangja közte,
— Ne aludj, hé! vele álmodsz —
Azt danolja: «gyere! jöszte!»

Nosza, Ferkó felszalad a boglyára,
Azután a falu hegyes tornyára;
Kapaszkodnék, de nem éri,
Feje szédűl: mi nem éri?
— Tizenkettőt ver Adonyban:
Elég is volt ma regélni. —»

Lohad a tűz; a legények subába —
Összebúnak a leányok csuhába;
Magasan a levegőben
Repül egy nagy lepedő fenn:
Azon ülve muzsikálnak,
Furulyálnak, eltünőben.

MINDVÉGIG

A lantot, a lantot
Szorítsd kebeledhez
Ha jő a halál;
Ujjod valamíg azt
Pengetheti: vígaszt
Bús elme talál.

Bár a szerelem s bor
Ereidben nem forr:
Ne tedd le azért;
Hát nincs örömed, hát
Nincs bánat, a mit rád
Balsors keze mért?...

Hisz' szép ez az élet
Fogytig, ha kiméled
Azt a mi maradt ;
Csak az ősz fordultán,
Leveleid hulltán
Ne kivánj nyarat.

Bár füstbe reményid, —
S egeden felényit
Nincs már fel a nap:
A mi derüs, élvezd,
Boruját meg széleszd:
Légy *te* vidorabb.

S ne hidd, hogy a lantnak
Ereje meglankadt:
Csak hangköre más;
Ezzel ha elégszel,
Még várhat elégszer
Dalban vidulás.

Tárgy künn, s temagadban —
És érzelem, az van,
Míg dobban a szív;
S új eszme ha pezsdül,
Ne vonakodj' restül
Mikor a lant hív.

Van hallgatód? nincsen?
Te mondd, a hogy Isten
Adta mondanod,
Bár puszta kopáron
— Mint tücsöké nyáron —
Vész is ki dalod.

A RÉGI PANASZ

« Eh! mi gondod a jövőre?
Eh! a múlttal mi közöd?
Könynyel a múlt sirja dombját
S a reménynek száraz lombját
Hasztalan mit öntözöd?

Századoknak bűne, átka
Mind csak téged terhel-e?
Nem talán még sokkal érzőbb,
Nem talán még sokkal vérzőbb
Honfi-társid kebele?... »

Oh, tudom: de bánatomban
Meg nem enyhit társaság;
Mint szülétlen több gyerekre
Osztatlan száll s mindegyikre
Az *egész* nagy árvaság.

Sőt azáltal súlyosb részem,
Hogy míg a *tett* melege
Más' sebét enyhőbbé tészi:
Ő, szegény, csak kinját érzi —
A lant méla gyermeke.

Hogy' reméltünk! s mint csalódánk!
És *magunkban* mekkorát!...
Hisz' csak egy *pontot* kerestünk:
Megtalálva, onnan estünk;
Így bukásunk lelki vád.

Mennyi seprő a pezsgésben,
S mily kevés bor!... Volt elég,
Kit nagy honszerelme vonzott
Megragadni minden konczot,
Nehogy más elkapja még.

Mennyi szájhős! mennyi lárma!
S egyre sűlyedt a naszád;
Nem elég csak emlegetni:
Tudni is kell jól szeretni,
Tudni bölcsen, a hazát.

Vagy nekünk már így is, úgy is
Minden módon veszni kell?
Egy világ hogy ránk omoljon?
Kül-erőszak elsodorjon?...
Vagy *itt-benn* rohadni el?

A TÖLGYEK ALATT

(Margitsziget)

A tölgyek alatt
Szeretek pihenni,
Hova el nem hat
Város zaja semmi.
Zöld lomb közein
« Áttörve » az égbolt,
S a rét mezein
Vegyül árny- és fényfolt.

A tölgyek alatt
Oly otthonos itten!
Évem leapadt:
Ime, gyermek lettem,
Mint mikor a tölgy
Sudarát megmásztam,
Hol seregély költ —
S vígan madarásztam.

A tölgyek alatt
Több egykoru társsal
Madár-fiakat
Kifesziténk nyárssal;
Jó tűz lobog ott,
Zizeg a kis bográcsa —
S ha bealkonyodott,
Haza már egy ugrás.

A tölgyek alatt
Örömest valék én.
Bár a madarat
Hagytam utóbb békén.
Gyermeki önző
Korom' ifju ábránd
Veszi ösztönző
Szárnyára, s tovább ránt...

De tölgyek alatt,
Valamerre jártam,
Szűlő honomat
— Csak is ott — találtam;
S hol tengve, tunyán
Hajt, s nem virul a tölgy:
Volt bár Kanaán
Nem lett honom a föld. —

A tölgyek alatt
Még most is el-űlők;
Bűv-kép csalogat,
Ábrándba merűlök;
Hajó-kerekek
Zugását hallom...
« Hajrá, gyerekek:
A vízi malom! »

A tölgyek alatt
Im meglep az alkony,
Hűsebb fuvalat
Zörög át a parkon;
Felhők szeme rebben:
Haza sietek,
Jobb ott, melegebben,
Ki vén, ki beteg.

A tölgyek alatt
Vágynám lenyugodni,
Ha csontjaimat
Meg kelletik adni;
De, akárhol vár
A pihenő hely rám:
Egyszerűen, bár
Tölgy lenne a fejfám!

KOSMOPOLITA KÖLTÉSZET

Nem szégyellem, nem is bánom,
Hogy, ha irnom kelle már,
Magyaros lett irományom
S hazám földén túl se' jár;
Hogy nem « két világ » csodája —
Lettem csak népemből *egy*:
Övé (ha van) lantom bája,
Övé rajtam minden jegy.

Ám terjeszsze a hatalmos
Nyelvét, honját, istenit!
Zúgó ár az, mindent elmos,
Rombol és termékenyit:
De *kis* fajban, a mely épp e
Rombolásnak útban áll:
Költő *az* legyen, mi népe, —
Mert kivágyni: kész halál.

Vagy kevés itt a dicsőség,
S a nemzettel sírba lejt?
Kisszerű az oly elsőség,
A mit a szomszéd se' sejt?
Nincs erőnkhöz méltó verseny?
Dalra itthon tárgy elég?
Nem férünk a continensen,
Albion is kéne még?...

Légy, ha birsz, te « világköltő! »
Rázd fel a rest nyugatot:
Nekem áldott az a bölcső,
Mely magyarrá ringatott;
Onnan kezdve, ezer szállal
Köt hazámhoz tartalék:
Puszta elvont ideállal
Inkább nem is dallanék.

S hol vevéd gyász tévedésed:
Hogy faját s a nemzeti
Bélyeget, mit az rávésett,
A *nagy* költő megveti?
Hisz' forgattam, a javából,
Én is egy párt valaha;
Mint tükör volt: egy-magából
Tűnt nekem föl nép s haza.

És ne gondold, hogy kihalnak
Sujtott népek hirtelen,
A mig össze-zeng a dalnok
S a nemzeti érzelem.
Tán veszélyt, vagy annak látszót,
Vélsz a honra tűnni fel:
Hát van lelked a szent zászlót
Épen akkor hagyni el!?

Oh, ha méltóbb s új kobozzal
A megifjodott hazát
Zönghetném még Homéroszszal;
Ne csak mindig panaszát!
De legyek, ha veszni sorsa,
Húnyó nép közt Osszián
Inkább, hogysem *dalok korcsa*
Közönyös harmóniám!

VÁNDOR CZIPÓ

Kinek nyúlfarknyi a reménye
S többé se' kér se' vár sokat:
A multban él, s ez ócska lom közt
Tesz-vesz, keresgél, rakogat.
Emlékeimmel olykor én is,
— Mint rongya közt egy vén szipó —
Elbíbelődöm: ilyen emlék
Ama fentírt vándor czipó.

A tékozló fiú regéjét
Sokan csináltuk ujra már:
Én nem vagyont, kincset pazarlék,
(Apámnak is lett volna bár!)
Hanem jövendőt, biztos állást,
Meg a mi erre útnyitó,
Légvárak-, ábránd- s délibábért...
Tanulság: egy vándor czipó.

Hogy aztán a goromba élet
Jeges zuhanynyal önte le:
« Megyek — kiáltám, — vészes út ez,
Vissza megint bölcsőm fele! »
Ma fizetés-nap; húsz forintra
Jut húsz krajczár « proporczió »:
Harmincz gyalog mérföldre abból
Kifutja... egy vándor czipó.

Mondám s tevém; — a dél-ebéd már
A nagy országuton lele;
Sebaj! kinek hátán a háza
És kebelén a kenyere.
De majd az estve!... hátha rablók...
Eh! nincs velem sok földi jó:
Egy zsebkendőbe minden elfért:
A gárdrob és vándor czipó.

Egy bot talán jó volna mégis —
A hol egy tört « lógó »-darab!
Ettől ugyan valódi medve
Nem fél, de képzelt megszalad.
Most éjszakára fel, a « bércznek! »
Előttem rónaszéki só
Megy sok szekéren: biztosabb már
A vándor és vándor czipó.

Kérdik: ki és mi? hova mászkál?
Hang csúfos, a nyelv idegen;
Szepeg biz' ő, s azt mondja: *dászkál*,
Most haza indult betegen.
Bükkös tetőn éjjel kifognak,
Pór-élcz megöklel, mint tinó:
De tűznél, mit kazalba raknak,
Jól esik a vándor czipó.

Hűs hajnalon (még mind üressen
Lógtak ki a járom szegek)
Bucsút köhintve, megiramlva —
S a késő hajnalig, megyek.
Ott száraz ágból, korcsma végin,
Lombsátor a közös « ivó »:
Ott deszka-pad lapít deszkává
S párnám csak a vándor czipó.

Hanem a szép táj bűvöl így is,
Oh, ifju könnyedvérüség!
Im ott dülőnkint a hegyoldal
Harmat-szivárvány szinben ég;
Lent, szikla-völgyben, fa kupával
Csurgó kinál, oly csábító!
Az útas keble megtelik... de
Bezzeg fogy a vándor czipó!

Bércz elmaradt: tölgyes lapályon
Visz útam, napja már negyed;
Tölgy sincs azontul, — visszanézve
Látom csak a kéklő hegyet.
Posványiban, mint lomha sertés,
Fertőzik az ecsedi tó;
Rekkent a hév nap, útas izzad,
Bár könnyü a vándor czipó.

Egy híd megől hajdú behajszol,
Gazdája kérdi: « Útlevél? »
Az nincs bizony, — de iskolából
Van bizonyítvány, még kevély.
Az isten áldja! elbocsátott.
Lévén maga, mint neve, *Jó*;
Igy szabadult a « fogdmeg-eddmeg »
Körmébül vándor és czipó.

Égő homokban, itt a « város », —
Amott a nagy kollégyiom
Hátall ki, mint szamár a nyájból:
Maradj te, zárt paradicsom!
Hogy szem ne lásson, félre csaptam
Egy útczán (neve is « Csapó »);
Pénz nincs, kerűlöm a « kenyér-sort »
Pedig hol a vándor czipó!?...

Az elfogyott, erőm is elfogy;
Már utban egy egész hetem; —
Itt pap lakik, tán könyörűl is:
Bezörgetek — nem tűrhetem!
Elborzadék... ha rám rivallna:
« Pusztulj, csavargó, naplopó! »
S lekaptam újjom' a kilincsről:
« Adj lelket még, vándor czipó! »

Elérem végre a szülő hont;
Fedd és gunyol rokon, barát,
Csak *egy* nem; az anyai szívnek
Érzem üdítő sugarát.
Ezt nem felejtém soha, ámbár
Lettem suhanczból nagyapó:
Ezért méltattalak dalomra
Téged, szerény vándor czipó.

ÉNEK A PESTI LIGETRŐL

Kimentem a ligetbe újra
Hosszacska távollét után,
Hogy lássam: fűve, berke, útja
Minő hatással lesz reám.
Annak találtam most is, a mi,
(Régóta búvom s eleget),
Úgy összeillünk párosan mi:
Kopott ember, kopott liget.

Már útja is (kettő viszen ki)
Zilált kedélyhez jól talál:
Az *árnyasabbat* sok nép döngi,
És bűzös, mint a döghalál;
A *másik* szép, de hő sugáru,
Oldalt paloták és — romok,
Kevély, nagy boltokban zsibáru,
S dűl Rákosról be a homok.

Ki a korral szeret haladni,
Vasútra váltja fel magát,
S örül, ha van hely *felakadni*
S úgy lógni ott, mint egy kabát.
De én rozzant szekérre űlök
Tized magammal (a baki
Trónt nem igénylem) — és repűlök,
Hogy a velőmet rázza ki.

Ott, a kapun *kivűl*, leszállunk,
Illet szerénység mindenütt,
Szerencse, ha — míg bétalálunk
Egy fényes hintó el nem üt.
Benn, összevissza, minden sarkon
Kintorna, koldus, bűn, nyomor;
S hogy örömünk teljék a parkon:
Jó legyen a fül, szív, gyomor!

És mégis, a liget nekem szép,
Valahogy a lelkemhe' szól,
Ha elbolyongok félre, messzébb
A köznép tolongásitól;
(Nem az egy-ingre vetkezettet
Értvén csupán e név alatt:
Köz nép az is, mely toilettet
Fitogtatván, körben halad).

Szabadság — és hogy biztos szárazt
Érzek, hat így rám; hogy e kis
Ligetből (bár maga kifáraszt)
Mehetnék a Tiszáig is!...
Keletre, mint a berki szellő,
Mely a lombok közt rést talál...
Keletre, mint az égi felhő,
Mely ott egy kedves sírra száll.

Szabadság — a melynek nevében
Tűröm, ha víg pünkösdi nép
A « rendet » elnyomtatja szépen,
S le is *fekszik*, ha fűre *lép*;
Hogy itt nincs tábla, tilalomfa,
Vagy ördög hajt rá, ha van is;
Hajrá, fiúk!... ifjú koromba'
Úgy tettem volna magam is.

Laptával ott kemény « bolhákat »
Oszt és kap egy sereg diák;
Itt « cziczajátékot » találgat
És bámul e német világ;
Azt gondolom: a liba-pázsit,
Már nézem is: hol a ludak?
S a tó körül a kép vonásit
Bevégzi néhány hattyu-nyak.

Egyszóval, én e ligetecskét
Így is, a hogy van, szeretem;
Örömmel töltöm itt az estét,
Egész *majorság* ez nekem,
(Más nincs is a kerek világon.)
Itt látom az év szakaszát,
Mikor hajt rügy, levél az ágon,
Mikor pendítik a kaszát.

Az ég itt nem pár négyszeg ölnyi:
Holnapra könnyü az időt
Nagy-biztosan megjövendölni,
(Emlékszem, egyszer már betölt).
Van nádas itt, van buczka, posvány, —
S talán azért is szeretem,
Hogy a mint csínosul, kimosdván:
Húsz éve már, hogy követem.

Mert nem varázs ütésre épült,
Mint túl ama pompás sziget;
Ott lestem, a mint lassan szépült,
A változást mindeniket;
S egy megnyesett, vagy megporondolt
Ösvény, beültetett ugar,
Nekem az mind új-új öröm volt —
De ez nem történt oly hamar.

Most sem marad el, a mi késik,
« Szirtet kivölgyel sűrü csepp »,
Már eljutánk az öntözésig,
De sárgaságban vész a gyep;
Jut majd talán ez úti *sárból*
A fűnek is egy korty ital,
Hogy felzsendülhet a kopárból —
Megéri, a ki fiatal.

Engem bozótja, gazza nem bánt,
Mert a gyom is természetes;
Nem is szidok tanácsot, kormányt,
Ha útam kissé szemetes;
Tudom, hogy itt az *ősz*, ha lábam
Alatt megzördűl az avar,
S nyomot vesztek a sokaságban
(Csak a szó lenne több — magyar!)

Természetet s magányt keresvén
Fel nem söpört falevelen,
El-elvisz egy kalandor-ösvény
A « rengetegbe » (képzelem)·
Hol fű, fa zöldebb — annak elyme
Nem törle annyi csizmaport,
Ennek se hántá buta elme
Kérgét le, vagy részeg csoport.

És gondolatim a « vadonban »
Ha jőnek, eljátszom velek,
Ábránd s szivarfüst közt, — azonban
Órámra-mimre ügyelek;
Szemeim a zöld szigetbe néznek,
Hol a vidám ifjú-öreg
Történetét a magyar *észnek*,
Megírta — most már szendereg.

Nyugodjék!... méltóbb napi munkát
Nem végzett nála senki sem;
Sírjára, — mit most vadonunk ád,
E kis gyopár-szálat teszem.
S tétlen tovább bolyongok ismét,
Egyéb dolgom sincs, igaz a,
Mint várni nyugton a napestét
S elmenni csöndesen — haza.

El is megyek, tán nemsokára,
Hír-név, dicsőség nem maraszt;
Tudom, mit ér fagyos sugára,
Itt is megtanulhattam azt:
Nyerd bár világi életedben
Ég s föld minden koszoruit:
Neved csak az, mit e ligetben
Egy sírkő rád olvas: *Fuit.*

VÖRÖS RÉBÉK.

« Vörös Rébék általment a
Keskeny pallón s elrepült » —
Tollászkodni, már mint varju,
Egy jegenyefára űlt.
Akinek azt mondja: kár!
Nagy baj éri és nagy kár:
Hess madár!

Ő volt az, ki addig főzte
Pörge Dani bocskorát,
Míg elvette a Sinkóék
Czifra lányát, a Terát.
De most bezzeg bánja már,
Váltig hajtja: kár volt, kár!
Hess madár!

Pörge Dani most őbenne
Ha elbotlik, se' köszön,
S ha *ott* kapja, kibuktatja
Orrával a küszöbön.
Pedig titkon oda jár,
Szép asszonynak mondja: kár!
Hess madár!

Czifra asszony színes szóra
Tetteti, hogy mit se' hajt:
« Kend meg köztünk ne csináljon
Háborodást, házi bajt,
Nem vagyok én csapodár. »
Rebi néni mondja: kár!
Hess madár!

Másszor is jön, hoz fehér pénzt,
Piros kendőt s egyebet:
« Nesze, lyányom! e mézes bor
Erősitse a szived:
Szépnek úgy nem tenni kár! »
— « Hadd jöjjön hát a kasznár. »
Hess madár!

Háborúság, házi patvar
Attól kezdve van elég;
De nem hallik a szomszédba:
Pörge Dani tűri még.
A bölcső is ott van már:
Künn egy varju mondja: kár!
Hess madár!

« Asszony, ördög! vidd apádnak
Haza ezt a gyermeket —
Ne! a varjut (hol a puskám?)
Útra meglövöm neked. »
Varju azt se' mondja: kár!
El sem is rebbenti már:
« Hess, madár! »

Híre terjedt a helységben:
« Tudjátok, mi az eset?
Pörge Dani egy *varjút* lőtt
S *Rebi néni* leesett! »
Rebi lelke nem vón' kár:
De, mint varju, visszajár.
Hess madár!

Gyilkost a törvény nyomozza:
Szegény Dani mit tegyen?
Útnak indul, bujdosásnak
Keskeny pallón átmegyen.
Szembe jött rá a kasznár.
Varju elkiáltja: kár!
Hess madár!

Keskeny a palló kettőnek:
Nem térhet ki a Dani;
Egy billentés, lent a vizben
Nagyot csobban valami.
Sok eső volt: mély az ár,
Varjú látja, mondja: kár!
Hess madár!

Bujdosónak kín az élte,
Reszket, ha levél zörög:
Felvont sárkányt vesz kezébe,
Hajtja éh: « megállj, görög! »
Varju mind' kiséri: « kár!...
Fennakadsz te, szép betyár! »
« Hess madár! »

« Most ebédre, hollók, varjak
Seregestül, a ki van!
De szemét ne bántsa senki:
Azzal elbánok magam. »
Fekete volt, mint bogár:
Asszony ott sír: « mégis kár!
« Hess madár! »

Vörös Rébék általment a
Keskeny pallón: most repül;
Egy varjúból a másikba
Száll a lelke, vég ne'kül;
S kinek ő azt mondja: kár!
Nagy baj éri és nagy kár.
Hess madár!

EZ AZ ÉLET...

Ez az élet egy tivornya:
Inni kell, ha rád jön sorja,
Az örömbül, búbánatból,
Karczos borbul, kéj-zamatból.

Inni hosszut és körömre,
Kedvet búra, bút örömre;
Sok megiszsza vad-őszintén:
Egy-kettő vigyázva, mint én.

Kivel egykor én mulattam,
Többnyire már pad alatt van:
Én, ki a mámort kerültem,
Helyt maradék, hol leűltem.

De, ha végig nézek romján:
Oly sivár volt e tivornyám!
Mért nem ittam úgy, hogy jó-rég
Én is a pad alatt volnék?...

RÖGTÖNZÉSEK, TRÉFÁK, SÓHAJOK

FÉLMAGYARSÁG

Az én fiatal koromban
(Vonj le negyven évet)
Magyar volt a honfi keble
Csak a lába német.

Most a melle zsák-kabátban
Úszik a köz árral:
Csak amúgy földszint protestál
Hosszu csizmaszárral.

CZILINDER

A kalapom czilinder,
Nem holmi csekélység:
Ha fölteszem: magasság,
Ha leveszem: mélység.

SZÜLŐHELYEM...

Szülőhelyem, Szalonta,
Nem szült engem szalonba;
Azért vágyom naponta
Kunyhóba és vadonba.

DEMOKRATA-NÓTA

Deák Ferencz! megélünk mi
Kend nélkül;
Kivánjuk a szabadságot
Rend nélkül.

A CSILLAG-HULLÁSKOR.

Járnak hozzám méltóságok,
Kötik rám a méltóságot:
« Megbocsásson méltóságtok,
Nem érzek rá méltóságot. »

* * *

Csillagot, keresztet noha rám aggattok,
Boldog ez a kebel nem lesz már alattok.

* * *

Kis keresztem
Hogy szereztem?
Feleljétek ezt, ha kérdik:
Elkopott a lába térdig.

FŐTITKÁRSÁG

Szép megtiszteltetés,
De nem birok vele:
Nem vagyok már a *kés*,
Hanem csak a nyele.

« URAM BÁTYÁM »

Férfi korom vége felé, már is
Hideg nekem a delelő nyár is;
Kora vénség hava ül felettem:
Mind a világ «ura-bátyja» lettem!

CIVILISATIO

Ezelőtt a háborúban
Nem követtek semmi elvet,
Az erősebb a gyengétől
mit elvehetett, elvett.

Most nem úgy van. A világot
Értekezlet igazgatja:
S az erősebb ha mi csinyt tesz,
Összeül és — helybenhagyja.

AZ ORTHOLOGUSOKRA

Kisütik, hogy a magyar nyelv
Nincs, nem is lesz, nem is volt;
A mi új van benne, mind rossz,
A mi régi, az meg tót.

* * *

Bonczold csak nyelvész! hát baj, hogy az áldozat elvész?
Tartozik ez tereád?... Egy bizonyos: nem anyád!

MADACH IMRE

NEM FÉLTELEK, HAZÁM!

Bár ellened tör frígye zsarnokoknak,
Bár ellened tör irígy szolgahad,
Földönfutó népek megostromolnak,
Mint tengerár, megállsz, ha szikla vagy.
Nem féltelek, hazám!

Eldűltél volna, mint cser a viharban,
Ha a végzet nem nézett volna ki,
Hogy élj; nem törtek meg véres csatákban
A balszerencse századévei.
Nem féltelek, hazám!

Ameddig áll Branyiszkód kőrakása,
Mint órjás harcaid emlékjele,
Regét mond róla a Kárpát vadásza,
S viharként leng rajt hősök szelleme.
Nem féltelek, hazám!

Ameddig látom Alföld rónaságát,
Felette multak délibábja kel,
Szent vér hízlalja lengő dús kalászát,
És tápot a test, lélek benne lel.
Nem féltelek, hazám!

Az ősi bűn küldött ránk sujtoló kart,
A lánc helyét csak szent vér mossa le:
Hogy a jobb gyermek győzzön, Mózes elhalt
A pusztában s egy nemzedék vele.
Nem féltlek hát, hazám.

AZ EMBER TRAGÉDIÁJA

RÉSZLET A NEGYEDIK SZÍNBŐL.

(Egyiptomban. Elől nyilt csarnok. *Ádám* mint Fárao, fiatalon, trónon ülve. *Lucifer* mint minisztere; tiszteletteljes távolban fényes kiséret. A háttérben rabszolgák egy gúla építésén dolgoznak, korbáccsal rendet tartó felügyelők alatt. Tiszta nap.)

(*A dolgozó rabszolgák közül egyet a felügyelők annyira vernek, hogy ez jajveszékelve és üldözötten egész a nyilt csarnokba fut s a trón előtt összerogy*).

A RABSZOLGA. Uram, segíts!

(*A munkások közül* ÉVA, *mint a rabszolga neje, kibontakozik, s fájdalmas sikoltással férjére borul*).

ÉVA. Hiába kéred azt.
Ki kínjainknak nem volt részese,
Nem ért, nem ért! — Halk a jajnak szava
S a trón magas. Mért nem hívsz engemet,
Ki eltakarlak, s testemmel fogok fel
Minden csapást?!

ÁDÁM (*a betóduló felügyelőkhöz, kik a rabszolgát és nejét ki akarják hurcolni*). Hagyjátok ott. El innét!

(*A felügyelők el*).

Mi ismeretlen érzés száll szivembe,
Ki e nő és mi bűve-bája van,
Mellyel, mint lánccal, a nagy fáraót
Lerántja porban fetrengő magához? (*Felkél*).

LUCIFER. Ez ismét a szálaknak egyike,
Melyekkel gúnyúl vett körül urad,
Eszedbe hozni hernyó voltodat,
Ha önhitedben lepkeként csapongsz,
E vékony szál, láttad már, mily erős,
Kisiklik ujjainkból és azért
Nem téphetem szét.

ÁDÁM (*Lejőve a trón lépcsőin*). Azt ne is műveld.
Amilyen sértő, épp oly kellemes.

LUCIFER. De illetlen, hogy egy bölcs és király
Alatta nyögjön.

ÁDÁM. Mit tegyek tehát?

LUCIFER (*gúnnyal*). Nincsen más hátra, minthogy a tudás
Tagadja létét e rejtett fonálnak:
S kacagja durván az erő s anyag.

ÁDÁM. Én nem birom kacagni, sem tagadni.

ÉVA. Ah, kedvesem, véred csorogva foly,
Megállítom; fáj, úgy-e bár, nagyon?

A RABSZOLGA. Az élet fáj csak, már nem fáj soká.

ÉVA. Nem úgy, nem úgy, mért éltél volna eddig,
Ha most halnál meg, amint föllelél?

A RABSZOLGA. Mért él a pór? — A gúlához követ
Hord az erősnek, s állítván utódot
Jármába, meghal. — Milljók egy miatt.

ÁDÁM. Ah, Lucifer, mi rettentő beszéd ez!

LUCIFER. A haldokló hagymázos őrülése.

ÁDÁM. Mit is beszélt?

LUCIFER. Nagy fáraó, mi bánt?
No, mondhatom, hogy nagyszerű dolog:
Egy rabszolgával a földön kevesb van.

ÉVA. Neked silány szám, nékem egy világ,
Oh jaj, ki fog majd engemet szeretni?

A RABSZOLGA. Én többé nem. — Felejts el, nő, örökre.

(*Meghal*).

ÁDÁM. Majd foglak én. El innen a halottal.

(*A hullát felveszik*).

Fel, hölgyem, e trón pamlagán helyed:
A bájnak épen úgy fejdelme vagy
Mint az erőnek én, meg kelle lelnünk
Egymást akárhol.

ÉVA. Oh, nagy fáraó,
Tudom, parancsod a pór végzete,
Nem is szabódom, csak kevés időt
Engedj magamnak, azután parancsolj.

ÁDÁM. Ne többször e szót. Oh hát birodalmam
Sohsem megy-é túl a parancs szaván?

ÉVA. Elég, ha egyelőre a parancs
Nem illet fájva, — oh ne írigyeld
Ez első percben könnyem a halottól. —
Mi szép halott, ah Istenem, mi szép! (*Ráborúl*).

ÁDÁM. Szép és halott; mi ellentétel ez:
Törekvésinkre gúny e nyúgalom,
Vagy hívságunkra szánalmas mosoly.

LUCIFER. Szökött rabszolga, ki veled dacol,
Mondván: erősebb lettem láncaidnál.

ÁDÁM. A holtnak béke, az élőnek üdv.
Amaz könnyed nem érzi, mosolyod
Nélkűlöznöm kín.

(*A halottat kiviszik. Ádám Évát a trónra vezeti*).

Oldalamra, nő!
Ah milyen édes kebleden pihenni.

(*Jajveszékelés a munkások közt. Éva összerezzen*).

Mi lelt, szerelmem?

ÉVA. Oh, nem hallod-e
A nép jaját?

ÁDÁM. Először vettem észre.
Nem szép zene, igaz: de ne ügyelj rá.
Csókolj meg és feledd el a világot. (*Luciferhez*).
Te meg némitsd el azt a jajgatást.

LUCIFER. Azt nem bírom, ez már a nép joga,
Együtt öröklé az igával azt.

(*Ismét jajszó. Éva fölsikolt, Ádám fölemelkedik*).

ÁDÁM. Hölgyem, te szenvedsz, s nem tudom miként
Segítsek rajtad. Szíveden keresztül
A jajszó, mint villám, fejembe csap
S úgy érzem, a világ kiált segélyt.

ÉVA. Oh fáraó, zúzz el, de megbocsáss,
Ha a nép jajja nem hágy megnyugodni!
Ládd, jól tudom, hogy szolgálód vagyok,
Hogy éltem célja tégedet mulatni,
Felejtek mindent, kívülem mi van:
Nyomort, nagyságot, ábrándot, halottat,
Hogy mosolyom üdv, ajkam láng legyen;
De hogyha a nép, e milljókarú lény,
Korbácsolt háttal jajgat odakint:
Mint fájó testnek kisded porcikája,
Én, én, a népnek elszakadt leánya,
Szívemben érzem szintén mind e kínt.

ÁDÁM. És én veled. — A milljók egy miatt —
Mondá a holt is.

ÉVA. Oh, nagy fáraó!
Komor levél, és én vagyok oka;
Űzz el magadtól, vagy taníts, miként kell
Siketté lennem.

ÁDÁM. Jobb mester valál te,
Mert megtanítál a jajt hallanom.

Ne halljam többé. — Im legyen szabad
A szolga nép. Mit is ér a dicsőség,
Mit egy személyben ér utól az ember
Milljók vesztével és milljók jajával,
Kikben szintén az az ember lehel;
Milljószor érzem a kínt, egyszer a kéjt.

LUCIFER. Ah, fáraó, rajongsz, hisz a tömeg
A végzet arra ítélt állata,
Mely minden rendnek malmán húzni fog,
Mert arra van teremtve. Már ma mentsd fel:
Amit te eldobsz, ő meg nem nyeri,
És új urat keres holnap magának.
Vagy azt hiszed, hogy ülhetnél nyakán,
Ha a gazdának szükségét nem érzi?
Ha kebelében öntudat lakik?

ÁDÁM. Miért jajgat hát, mintha fájna néki
A szolgaság?

LUCIFER. Fáj, bár nem tudja, mi.
Mert minden ember uralomra vágy.
Ez érzet az, s nem a testvériség,
Mi a szabadság zászlajához űzi
A nagy tömeget, — ámbár öntudattá
Nem ébred benne, és csak sejtelemkint
Zaklatja minden olyasért, mi új
S mi tagadása a már meglevőnek;
Abban remélve testesűlve látni
A boldogságról képzett álmait.
Pedig mély tenger a nép: bármi napfény
Sem hatja át tömét; sötét leend az,
Csak a hullám ragyog, mit színe fölvet,
És mely hullám esetleg ép te vagy.

ÁDÁM. S mért épen én?

LUCIFER. Vagy más veled rokon,
Kiben tudattá vált a népi ösztön,
S ki a szabadság bámult bajnokául
Fényes helyedre tolakodni mer.
Míg a tömeg, nem nyerve semmit is,
Nevet cserél, a gazda megmarad.

ÁDÁM. Mi végtelen körút okoskodásod,
Melyből menekvés nincsen is talán.

LUCIFER. Vagyon menekvés. Adj ezen néhány
Kivált egyénnek láncot és gyürűt,
Adj más játékszert, s mondd: im a tömeg
Fölébe tollak, ez teszen nemesbbé —

És elhiszik és a népet lenézvén
Elszívelik, hogy őket is lenézd.

ÁDÁM. Ne kísérts ily csábító álokokkal,
El a szolgákkal! légyen mind szabad.
Hirdesd ki nékik, ámde jól siess,
Hogy, míg megbánom, késő is legyen már.

LUCIFER (*félre*). Előre csak önhitten utadon,
Hidd, hogy te mégy, ha a sors árja von.

RÉSZLET A TIZENKETTEDIK SZÍNBŐL

(U-alakra épült nagyszerű falanszter udvara. A két szárny földszintje nyílt oszlopos csarnokot képez. A jobb oldali csarnokban mozgásban lévő kerekes gőzgépek között munkások foglalkoznak. A baloldaliban a legkülönfélébb természettudományi tárgyak, mechanikai eszközök, csillagászati, kémiai műszerek s egyéb különlegességek muzeumában egy *Tudós* működik. Mindnyájan a falanszterhez tartozók, egyenlően vannak öltözve. *Ádám* és *Lucifer* az udvar közepén felbukkannak a földből. Nappal.)

TUDÓS. A munka megszűnt, jő a sétaóra,
Itt jőnek a gyárakból, a mezőről,
Most kap fenyítést, aki vétkezett,
Most osztatnak be a nők s gyermekek.
Jerünk oda, dolgom lesz nékem is.

(*Hosszú sorban férfiak jőnek, másban nők, néhányan közülök gyermekkel, köztük Éva is. Az udvaron mindnyájan kört képeznek, Egy Aggastyán elébök lép. Ádám, Lucifer s a tudós az előtérben állnak a muzeum mellett*).

AZ AGGASTYÁN. Harmincadik szám.

LUTHER (*a sorból kilépve*). Itt vagyok!

AZ AGGASTYÁN. Te ismét
Mértéktelen fütötted a kazánt.
Valóban úgy látszik, hogy szenvedélyed
Veszélybe hozni az egész falansztert.

LUTHER. S ki állna ellent a csábnak, midőn
Szikrázva, bőgve a vadult elem
A láng ezer nyelvével vesz körűl,
Elérni kiván, hogy megsemmisítsen:
S ott állni bátran, szítani tovább,
Jól tudva, hogy hatalmunkban vagyon.
Nem ismered te a tűznek varázsát,
Ki csak fazék alatt ismeréd azt.

AZ AGGASTYÁN. Hiú beszéd, ezért ma nem ebédelsz.

LUTHER (*visszalépve*). De holnap újra szítom a tüzet.

ÁDÁM. Mit látok? Ezt a férfit ismerem.
Ez volt Luther.

AZ AGGASTYÁN. Kétszázkilencedik!

CASSIUS (*kilépve*). Itt!

AZ AGGASTYÁN. Tégedet harmadszor intelek már,
Hogy ok nélkül keressz verekedést.

CASSIUS (*visszalépve*).
Ok nélkül, merthogy nem panaszkodom? —
Pulya, ki más segitséget keres,
Míg karja ép. Vagy gyöngébb volt-e tán
Ellenfelem, mért nem védé magát?

AZ AGGASTYÁN. Ne feleselj! Nem menti koponyád
Alakzata sem e rossz hajlamot,
Mert az nemes, mert az hiánytalan,
De véred oly forrongó és szilaj!
Gyógyítni fognak, amíg megszelídülsz.

ÁDÁM. Ah Cassius! ha ismernél, ki véled
Philippinél csatáztam. Hát odáig
Bir-é a rossz rend, a teória
Tévedni, hogy egy ily nemes kebel
Csak gátjaúl van s fel sem ismeri?

AZ AGGASTYÁN. Négyszázadik szám!

PLÁTÓ (*kilépve*). Hallom!

AZ AGGSTYÁN. Már megint
Ugy elmerűltél álomképeidben,
Hogy a rád bízott marha kárba ment.
Hogy ébren légy, borsón fogsz térdepelni.

PLÁTÓ (*visszalépve*). Még a borsón is szépet álmodom.

ÁDÁM. Ah, mily szerep jutott, Plátó neked
A társaságban, mely után epedtél!

AZ AGGASTYÁN. A hetvenkettedik szám!

MICHEL-ANGELO (*kilépve*). Íme itt...

AZ AGGASTYÁN. Rendetlenűl hagyád el műhelyed.

MICHEL-ANGELO. Igen, mert mindig széklábat csináltam,
És azt is a leghitványabb alakra.
Soká könyörögtem, hagyják módosítnom,
Engedjék, hogy vessek rá holmi díszt,
Nem engedék. Kívántam változásul
A szék támláját, mindent hasztalan.

Megőrüléshez voltam már közel,
S otthagytam a kint, ott a műhelyet. (*Visszalép*).

AZ AGGASTYÁN. A rendbontásért a szobába mégy
S nem élvezed e szép meleg napot.

ÁDÁM. Michel-Angelo, mily pokol lehet
Szűd istenének, hogy nem bír teremtni.
Oh mennyi ismerős mindenfelé,
És mennyi szellem, mennyi őserő.
Ez vélem harcolt, — az mártírhalált halt,
Ez szűknek érzé a világtekét,
S mi egyformára, mily törpére szűrte
Az állam. Oh, Lucifer, jőj, jerünk;
Nem bírja lelkem e látványt tovább.

AZ AGGASTYÁN. Ma két gyerek tölté be az időt,
Melyben szükséges volt az anyagond,
Most a közös növelde várja őket.
Elő, elő!

(*Éva és még egy nő gyermekeikkel kilépnek.*)

ÁDÁM. Mi ragyogó jelenség!
Megvan hát e rideg világnak is
Költészete!

LUCIFER. Nos Ádám, nem megyünk?

ÁDÁM. Sőt inkább itt fogunk csak megnyugodni.

AZ AGGASTYÁN. Tudós! vizsgáld fejalkotásukat
E gyermekeknek.

(*A tudós észleli a gyermekeket.*)

ÉVA. Oh, mi vár reám!

ÁDÁM. E hang!

LUCIFER. De mit kapsz e közsorsú nőn,
Ki Semirámis csókját ízleléd?

ÁDÁM. Még akkor ezt nem ismerém.

LUCIFER. Ah úgy!
Ez régi dalja a szerelmeseknek:
Azt tartja mind, hogy ő fedezte fel
A szenvedélyt, előtte senki még
Szeretni nem bírt, és ez így megyen
Nehány évezred óta szüntelen.

TUDÓS. E gyermeket orvosnak kell tanítni,
Ebből pásztor lesz.

AZ AGGASTYÁN. El tehát velök.

(*A gyermekeket el akarják vinni. Éva ellenáll*).

ÉVA. Hozzá ne nyúlj! e gyermek az enyém;
Ki tépi őt el az anyakebelről?!

AZ AGGASTYÁN. Vegyétek el! mit késtek még vele?

ÉVA. Oh gyermekem! hisz' én tápláltalak
Szívem vérével. Hol van az erő,
Mely e szent kapcsot elszakítni bírja?
Lemondjak-é hát rólad mindörökre,
Hogy elvessz a tömegben és szemem
Fürkésző gonddal hasztalan keressen
A száz egyenlő idegen között?

ÁDÁM. Ah, emberek, ha van előttetek szent,
Hagyjátok ez anyának gyermekét.

ÉVA. Ugy-é, ugy-é, te áldott idegen!

AZ AGGASTYÁN. Merész játékot űzesz, idegen!
Ha a család előítéletét
Éledni hagyjuk, rögtön összedűl
Minden vivmánya a szent tudománynak.

ÉVA. Mit nékem a fagyasztó tudomány!
Bukjék, midőn a természet beszél.

AZ AGGASTYÁN. Meglesz már?

ÁDÁM. Hah! hozzá ne nyúljatok!
Amott van egy kard, megtanítalak,
Hogy kell kezelni.

LUCIFER. Álomkép, ne mozdúlj!

(*Ádám vállára teszi kezét, ez megdermed*).

Érezd kezemnek végzetes hatalmát.

ÉVA. Oh gyermekem! (*Összerogy, gyermekét elviszik*).

AZ AGGASTYÁN. E két nő pártalan.
Jelentkezzék, ki párjaúl igényli.

ÁDÁM. Ezt én igénylem.

AZ AGGASTYÁN. Tudós! véleményed.

TUDÓS. Rajongó férfi és idegbeteg nő
Korcs nemzedéket szül, ez nem helyes pár.

ÁDÁM. De én nem állok el, ha ő akarja.

ÉVA. Tiéd vagyok, nagylelkű férfiú.

ÁDÁM. Szeretlek hölgy, szívem egész hevével.

ÉVA. Szeretlek én is, érzem, mindörökké.

TUDÓS. Ez őrülés. Sajátságos, valóban,
A mult kísértetét feltűnni látni
Világos századunkban. Honnan ez?

ÁDÁM. Az édenkertnek egy késő sugára.

AZ AGGASTYÁN. Sajnálatos!

ÁDÁM. Ne szánjatok. Miénk
Ez őrülés; mi józanságtokat
Nem írigyeljük. Hisz, mi a világon
Nagy és nemes volt, mind ily őrülés,
Melynek higgadt gond korlátot nem ír.
Szellembeszéd az, mely nemesb körökbül
Felénk rebeg, mint édes zöngemény,
Tanúja, hogy lelkünk vele rokon,
S megvetjük e földnek hitvány porát,
Keresve utat a magasb körökbe. (*Évát ölelve tartja*).

AZ AGGASTYÁN. Mit hallgatjuk tovább, kórházba őket!

LUCIFER. Itt gyors segély kell. Ádám, útazunk!

(*Elsüllyednek.*)

LÉVAY JÓZSEF

MIKES.

Egyedül hallgatom tenger mormolását,
Tenger habja felett futó szél zúgását,
Egyedül, egyedül
A bujdosók közül,
Nagy Törökországban;
Hacsak itt nem lebeg sírjában nyugovó
Rákóczi nagy lelke, az eget csapkodó
Tenger haragjában!

Peregnek a fákról az őszi levelek,
Kit erre, kit arra kergetnek a szelek
S más vidékre száll a
Csevegő madárka
Nagy Törökországból:
Hát én merre menjek, hát én merre szálljak,
Melyik szögletébe a széles világnak
Idegen hazámból?

Zágon felé mutat egy halovány csillag,
Hol a bércek fején hókorona csillog
S a bércek aljában
Tavaszi pompában
Virágok feselnek...
Erdély felé mutat, hol minden virágon
Tarka pillangóként első ifjuságom
Emléki repkednek!

Ah! mért nem szállhatok hozzád szülőföldem,
Mikor minden bokrod régi ismerősem!
Mért vagy szolgaságban,
Gyászos rabigában,
Oly hosszu időkig!?
Ha feléd indulok, lelkem visszatartja
Az édes szabadság bűvös-bájos karja,
Vissza mind a sírig.

Itt eszem kenyerét a török császárnak,
Ablakomra titkos poroszlók nem járnak
Éjjeli setétben
Hallgatni beszédem
Beárulás végett...
Magános fa vagyok, melyre villám szakad,
Melyet vihar tördel, de legalább szabad
Levegővel élhet.

S egyedül hallgatom tenger mormolását,
Tenger habja felett futó szél zugását
Egyedül, egyedül
A bujdosók közül,
Nagy Törökországban,
Körülöttem lebeg sírjában nyugovó
Rákóczi nagy lelke, az eget csapkodó
Tenger haragjában.

GYULAI PÁL

HADNAGY URAM.

« Hadnagy uram, hadnagy uram! »
«« Mi bajod van, édes fiam? »»
« Piros vér foly a mentére. »
«« Ne bánd, csak az orrom vére. »»

« Hadnagy uram, hadnagy uram!
El ne essék itt az útban. »
«« Bele botlám egy nagy kőbe;
Szegezz szuronyt s csak előre! »»

Megy a honvéd, áll a hadnagy,
Mély sebében összeroskad.
« Hadnagy uram, hadnagy uram! »
«« Csak előre, édes fiam! »»

MAGYAR KÖLTŐK.

Szegény, szegény magyar költők,
Hol vagytok, hol zeng dalotok?
Mint az elzüllött csalogány
Tavasz szép napjai után,
Úgy elnémultatok.

Széttört a lant, eltört a kard,
Mély sebben vérzik a kebel;
És messzi föld vidékiről,
És közel börtön mélyiről,
A hang nem hallik el.

Ejts könnyet, oh nép, hogyha tudsz,
Ha adhat még a fájdalom,
S mig lelked a múltakba hal,
Zendüljön meg a régi dal,
Mint visszhang, ajkadon.

Ki meghalt jobban nyughatik,
A rab egy perczre felvidúl,
S a bujdosó megérti majd:
Bár honja rabláncz közt sohajt,
De él még s nem fajúl.

A BUJDOSÓ.

« Szelek szárnyán járó,
Édes lovam Ráró!
Előtted van az út,
Ne várd a sarkantyút,
Csak előre, sebesebben,
S a világból vigy ki engem!

«« Ejej, édes gazdám,
Ne haragudjál rám.
Azért megyek lassan,
Hogy itt megnyughassam,
Az út mellett, a csárdánál,
Hátha inni befordulnál! »»

Nem felel a vitéz,
Mindig csak hátra néz,
Törülgeti képét,
Veritékét, vérét:
« Mint a vadat üznek engem,
Csak előre sebesebben! »

«« Ne szólj, édes gazdám,
Ilyen búsan hozzám,
Eressz, had forduljak
Ennek a falunak,
A hol az a kis lyány lakik,
Mulatoznánk ott hajnalig. »»

Nem felel a vitéz,
Szomorúan oda néz,
De semmit sem láthat,
Szeme könnybe lábad:
« Látlak-e még, vagy soha sem...
Csak előre, sebesebben! »

«« Jaj én édes gazdám,
Vissza-fordulhatnám!
Éjtszaka van immár,
Édes anyád rég vár;
Nekem szénát, abrakot ád,
Neked jó szót, jó vacsorát. »»

Nem felel a vitéz,
Föl a magasba néz,
Nincs csillag az égen,
Csak fölleg, sötéten:
« Édes anyám ne várj engem...
Csak előre, sebesebben! »

Ekkor a hű állat
Neki búsul, vágtat,
Veszett haragjába
Szikrákat hány lába.
A szélvész sem érte utól,
Ki is ment tán a világból.

SZÜRETEN.

Szüret-e ez vagy talán tor?
Hallgatunk, pedig fogy a bor,
És sóhajtunk, mint körültünk
A süvöltő őszi szél;
Jól illik, hogy ide ültünk,
Hull reánk a falevél.

Hajdanában nem így volt ez,
Hűn megmondja, bárkit kérdezz:
Pezsgett a szív, szólott a hegy,
Milyen vígan, mily nagyot!
A hegy hallgat, a szív szenved,
A lőpor meg elfogyott.

Komoran űl a vén gazda,
Nincs már többé vidám napja.
Rajta még a régi mente,
Régi kedve nincs sehol,
Ajkán egy-egy teremtette,
De sem tréfa, sem mosoly.

Rá-ráhuzzák a cigányok,
De a tánchoz senki sem fog.
Elindulnak, tovább lépnek,
Elhal a hang szomoran;
Ifjusága a vidéknek —
Hol és hol nem — oda van.

Fa alatt, a dombok alján,
Ül, mereng egy fiatal lyány.
Szeméből könnyet törül ki,
Már rég menyasszony szegény,
De sírját sem tudja senki,
Hol nyugszik a vőlegény.

Az unalom egymáshoz űz,
Leülünk, hol lobog a tűz,
És beszélünk a multakról,
A szó gyakran megreked...
Lelkünk hosszan el-elgondol
És felszítjuk a tüzet.

Köd a völgyben, éj a bércen,
Már a tűz is alvófélben.
Halvány hold és sötét árnyak
A felhők közt odafenn...
A halottak fel-feljárnak,
Sok a sír a völgyeken.

SZERETNÉLEK MÉG EGYSZER LÁTNI

Szeretnélek még egyszer látni
A kertben, ott a fák alatt,
Hallgatni édes csevegésed,
Mint gyermek, úgy örülni véled,
Szakítva a virágokat.

Szeretnélek még egyszer látni,
Szép csöndes nyári estvelen,
Holdfénynél az akácok árnyán,
Midőn fejem kebledre hajtván,
Igy suttogsz: még maradj velem!

Szeretnélek még egyszer látni
Homályos őszi délután,
Kandallódnál a karosszéken,
Ha mintegy elringatva, ébren
Alszol s álmodva nézsz reám.

Szeretnélek még egyszer látni
A vén udvarház csarnokán,
S ha elhangzott az Isten-hozzád,
Még visszanézni utólszor rád
S először sírni igazán.

Szeretnélek még egyszer látni,
Midőn úgy várod jöttömet,
Megismersz immár a távolból,
S bár ajkad olyan hidegen szól,
Elárul néma örömed.

Szeretnélek még egyszer látni,
Meggyógyitna egy pillanat.
Mit szenvedtem, feledni tudnám,
S még egyszer örömest feldulnám
Éretted ifjuságomat!

KRISZTUS ÉS A MADARAK.

Krisztus urunk futott, bujkált,
Hideg földön az erdőn hált;
Üldözői ott sem hagyták,
Ott is meg-megriasztották.
Kis pacsirta pártját fogta,
Merre bujkál, meg nem mondta,
Sőt hítta az üldözőket,
Hogy vezesse félre őket.
De a fürj ahogy meglátja:
« Itt szalad! » mind azt kiáltja;
A bíbicz meg mindjárt pedzi,
« Búvik, búvik! » reá kezdi;
A galamb is búgja sorba:
« A bukorba, a bukorba! »

Megfogták a bokrok alján,
Szegény Krisztus arcza halvány,
El is vitték kínhalálra,
Megfeszitni keresztfára.
Kis pacsirta elkiséri,
Galamb, bíbicz, fürj csak nézi,
S nem búsul, hogy ezt okozta,
Krisztus őket megátkozta:
A fürjet, hogy fenn ne szálljon,
Csak vetés közt szaladgáljon;
A bíbiczet, meg ne álljon,
Réten káka közt bujkáljon;
A galambot, búban éljen,
Bokrok alatt keresgéljen.

A pacsirtát szívvel, szóval
Megáldotta ezer jóval:
Tudjon békén fészken űlni,
Legmagasban felrepűlni,
Földre szállni, égbe kelni
S reptében is énekelni.

A SZÉCHENYIESKEDŐK.

(Részlet)

Oh hányszor hallom ezt a nagy nevet,
Oh Széchenyi, hány ember emleget!
Szentséges ég, ugyan hát mit vétettél,
Hogy annyi minden zászlójává lettél!
Im egy egy pár úrfi, hogyha meghozat
Külföldi vérből egy pár jó lovat,
Avagy csupán csak egy-két agarat,
Mindjárt Széchenyi nyomdokán halad,
Hirlap beszéli, más utána mondja;
Kinek pedig kissé nagyobbra gondja
S közczélra egy pár száz forintot ad,
(A mint beszéli, kevésből sokat)
Vidékről irják: oh hazám ime,
Mit áldozott megyénk Széchenyie!
Mint szélben a baraczkfáról virág,
Úgy hull e szó most: nemzetgazdaság.
A ki rossz gazda mind csak erről ír,
Ez a nemzet minden sebére ír.
Esze szüréből a mennyit kirázhat,
Csinál naponként tervet akár százat,
Avagy igéri, hogy csinálni fog,
(Nem költemény, nem oly könnyű dolog)
S kinek kevés hozzá a tudománya,
Dicsekszik, — ő Széchenyi tanitványa.

A TÁBLABIRÓ.

Táblabiró vagyok én,
Pestmegyében lakom én,
Virágzik szabadságom,
Vármegye az országom!

A mint tetszik, úgy élek,
Királlyal sem cserélek;
Királyt köti a törvény,
Törvény magam vagyok én.

Az adót nem fizetem,
Fizetésem emelem;
Kölcsönt veszek, cserélek,
Mégis igazán élek.

Mit nekem a miniszter!
Parancsolni hogy' is mer?
Sok embernek egy ember,
Vármegyének miniszter.

Protestálok, de nagyon,
Nemes jogom nem hagyom,
Többi úgy is elveszett,
Vármegyét el nem veszed!

Az alispán hazafi,
Szolgabíró atyafi,
Ki is viszi mit akar,
Egyet ért itt a magyar.

Táblabiró vagyok én,
Pestmegyében lakom én,
Virágzik szabadságom,
Vármegye az országom!

OH NEMZETEM...

Oh nemzetem, oh magyar nemzet,
Ha mondhatnám azt is: te nagy!
Mindent feledsz, mit sem tanultál,
Heves, hiú, könnyelmü vagy.
Mind elhiszed, mit jó magadról
Hizelgőd lármás ajka vall;
Rég lángbeszéd csalt a hinárba,
Most a lelketlen is becsal.

Eszély s nehéz, de biztos munka
Tetszésed meg nem nyerhetik;
Kortescsiny, zaj és léha tervek,
Ez az miben kedved telik.
A törpe nagyravágyók serge
Mindenre könnyen rá beszél,
S örvény felé evezve gyorsan,
Ajkad mosolyg, szived remél.

Nehéz folyvást szeretni téged,
Még nehezebb szolgálni hűn,
Rögeszmét tartasz bölcseségnek,
S erénynek a mi honfibűn.
A tett a szó árjába fullad,
És a való álmokba vesz:
Már égnek a Sybilla-könyvek,
Oh az utolsó drága lesz!

Nem kértem tőled soha semmit,
Nem áhitok kincset, babért;
Szerettelek, szeretlek sírig,
Ebben találok drága bért.
Oh tűrd el érte, ha kimondom,
Mi nyom, mi fáj, kétségbe dönt;
Mig udvaronczid hízelegnek,
Hived keserű könnyet önt.

MARGIT SZIGETÉN.

Az alkonyfényen rezdül a fa lombja,
És nyájasan behajlik ablakomba,
Derűs árnyéka arczomon lebeg,
Suttogva kérd: hogy' vagy szegény beteg?
Jobban vagyok, enyhült a fájdalom,
S el-elszunyadva ébren álmodom.

Mily szép lehet most ott kinn a világ:
Kék ég, zöld fű, ezer nyiló virág,
Szökőkút cseppje és árnyas liget,
Calypso kertje e tündér sziget!
Nem láthatom, de hallom benn a zajt,
Mit kinn az élet ablakomra hajt;
Hallom beszédit, amint föl s lejárnak,
Újabb meg újabb vidám társaságnak;
Nő, férfi mind örűl, tréfál, nevet.
A jó kedv meg nem illet engemet,
S ki tudja: vaj' lesz-é még helyem ott,
Ma csak beteg, holnap talán halott...
Hallom csendűlni csalogány dalát,
Szivem egy édes emlék hatja át!
Ébrednek ujra eltünt boldog évek,
Egymásba folyva, mint ködfátyolképek,
Ébred kihalt vágy, vesztett szerelem,
Illatmaradvány hervadt levelen...
Hallom zaját játszó kis gyermekeknek,
A fűben ott futkosnak, enyelegnek;
Oh gyermekim, mikor még élt anyátok,
Mikor ti is még kicsinyek valátok,
S igy játsztatok!... Az alkony elborúl,
Sötétedik, szemembe könny tolúl,
De szél fuvall, s a lombok zúdulása,
Csapongó hullám méla mormolása,
Gőzös robajja, közbe távol ének,
S tört hangjai el-elhaló zenének
Elrengetik ez éber álmu főt,
Mint dajkaszó a síró csecsemőt.

VAJDA JÁNOS

A VIRRASZTÓK.

Itt a nagy halott előttünk,
Kiterítve mereven.
A hideg, a téli éjben,
Csillagoltó sötétségben
Mi vagyunk még éberen.

A sirásban elfáradt már
Valamennyi jó rokon.
Talán mi sem volnánk ébren,
Hanem mert a torban éhen,
Rágódunk a csontokon.

A csontokon sem rágódnánk,
De hát — ez a kenyerünk.
Nem maradt ránk dús örökség;
Fizet minket a nemzetség,
Ha sirunk, énekelünk.

Már maholnap ez se kell majd.
« Elég volt a gyász, a dal.
Ami megholt, föl nem támad,
Haszontalan minden bánat!
Hajrá étel, dal, ital! »

Ilyen szelet hallunk is már.
Ki legtöbbet örökölt,
Annak van a legjobb kedve;
Ott van a mult elfeledve,
És eladva az a föld.

Hol pihennek a nagy ősök,
Kik szerezték vérökön
Azt is, amin ők mulatnak...
Idegenek jól aratnak
Vérben ázott térökön.

Ők alusznak szépen, mélyen;
Ébren már csak mi vagyunk.
Ők alusznak s nem álmodnak;
Mi virrasztunk ébren, haj csak
Ébren is mi — *álmodunk.*

Álmodunk mi hihetetlent,
El se merjük mondani.
A holt szeme félig nyitva;
Hátha meg nem volna halva,
S lehetne még valami...

A nagy tenger-éjszakába
Ki-kinézünk olykoron.
Mert nem tudjuk, hány az óra,
Hallgatunk a kakas szóra,
Merengünk egy csillagon,

Jó reménnyel, vak reménnyel,
Hogy ha megvirradna már!
De a hajnal csak nem pirkad,
S amit látunk, az se csillag:
Bolygó fény, vagy fénybogár!

És csak oly csöndes ne volna!
De ez úgy fojt, úgy ijeszt...
Dalunk is már egyre fárad,
Alig ad még bátorságot...
Égen-földön semmi nesz...

Szempillánk is csuklik immár...
S ha az álom elnyomott,
S mi is alszunk, boldog Isten!
Akkor aztán késő minden —
Mozdulhat a tetszhalott!...

HAJÓTÖRÖTTEK.

Egy búborékkal kevesebb
Az örök semmi tengerén.
A sír egy lábbal közelebb,
És távolabb egy szép remény.
Álljunk meg egy kissé, barátim,
E zárt sziget mentében itt;
Nézzünk be jól a végtelenbe:
Nincs egy hajó, mely közelít?

Az ég borult, s szél még se leng;
Az ég villámlik szárazon;
Ha üt, nem hallja senkisem;
Mézharmat csillog a gazon.
A habok oly halkan susognak,
Mint a haldoklók ajkai,
Kik jobb világ titkába látnak,
De nem birják kimondani.

Mentő hajót várjunk-e még,
Ha durva szirtbe ütközött?
Választanánk — ha nincs egyéb —
Halál és őrület között?
Oh a vihar mely összetört, széjjelszórt,
Kerülne vissza legalább,
És ölne el szépen, dicsőn, mig
Nem őrjit meg a némaság!

De nincs remény, de semmi jel!
Biztatnak még bátor szivek,
De már magok se hiszik el.
Mindegyre fogynak a hivek.
Nincs mért keressen föl a kalmár,
S rablócsapat ha ránk talál,
Csak rabul vinne: ami ránk vár,
Koldus halála — éhhalál!

Idő mulik, nap áldozik,
S szép ifjuságunk oda van.
Iszap beföd, viz elborít
És elenyészünk nyomtalan.
Ajk nem mesél, s mit írna föl könyv?
Hogy vérünk is volt — hamu lett —
Ah a bitó is szebb, hisz arról
Valaki még példát vehet!...

SZÁLL A HEGYRE...

Száll a hegyre barna felhő,
Zúg alatta már az erdő.
Észrevétlen langy lehelet
Rázza a faleveleket.

Erdő, mező, merre nézek,
Egy nehéz, bús előérzet;
Hosszú árny kisért a réten,
Szél sóhajt az erdőn, mélyen.

Hajaszáli a vadonnak,
Hervadt levelek szállongnak,
Fecske földet szántva röpdes,
Minden oly merengő, csöndes.

Valami nagy rejtett bánat
Fogja el az egész tájat;
Az a bánat, mit az ember
Érez és nevezni nem mer —

Az a nagy bú, amely téged
Vádol, örök nagy természet;
Mely kiégett szívvel kérdi:
Mért születni, minek élni?

HÚSZ ÉV MULVA

Mint a Montblanc csucsán a jég,
Minek nem árt se nap, se szél,
Csöndes szívem, többé nem ég;
Nem bántja újabb szenvedély.

Körültem csillagmiriád
Versenyt kacérkodik, ragyog,
Fejemre szórja sugarát;
Azért még föl nem olvadok.

De néha csöndes éjszakán
Elálmodozva, egyedül —
Mult ifjuság tündér taván
Hattyúi képed fölmerül.

És ekkor még szívem kigyul,
Mint hosszu téli éjjelen
Montblanc örök hava, ha túl
A fölkelő nap megjelen...

ŐSZI TÁJÉK

Az égen a felhő egymást üzi hajtja.
Suhogva a parton hajlong a sikár.
Csóválja fejét a hegyélen a makkfa:
Hogy oda megint az örömteli nyár!
Gyülemlik a holló, varjú kavarogva.
A cinege fázik a tüskebokorba'.
A kerti haraszton zokogja a szél:
Elhervad a rózsa, lehull a levél.

Elhervad a rózsa, lehull a levél!
Ezért születünk hát, ez az életi cél?
Csak eddig a pálya, semmit se tovább.
Vagy itten az ember csak öltözik át?
Mi itten örök: a halál, vagy a lét?
Hol itten a kezdet, hol és van-e vég?
Mi itt a csalódás, hol itten az álom,
Vajh innen-e, avvagy túl a határon?

Az égen a felhő egymást üzi hajtja.
Bujdosni a tarlón indúl a katang.
Elnémul az erdő, elszállt a galambja.
Siránkozik a falubéli harang.
Mezőkön az árnyék, tengereken hab
Mulik, születik, mint mára a holnap.
A szemfödelet rángatja hideg szél:
Elhervad a rózsa, lehull a levél.

Elhervad a rózsa, lehull a levél!
Hiába hisz ember, hiába remél?
Hát semmi, de semmi, ami vigasztal
Ott túl amaz árkon újra tavasszal?
Ereszkedik a ravatal a gödörbe.
Dörögnek a hantok: örökre, örökre.
A sírra borul le hű szerető:
Semmit soha vissza a temető?!

Az égen a felhő egymást üzi hajtja.
Lemegy a nap. A nyáj hazatér.
Távolba vesz el halk, méla kolompja.
Kiált a kuvik, száll a denevér.
Sirhalmot ölelve az anya zokog.
— Majd kigyúl a csillag, kisüt a hold
S ott fenn a keresztfán suttogja a szél:
Kinyílik a rózsa, kihajt a levél!

AZ ÜSTÖKÖS

Az égen fényes üstökös; uszálya
Az ég felétől le a földre ér.
Mondják, ez ama « nagy », melynek pályája
Egyenes; vissza hát sohase tér.

Csillagvilágok fénylő táborán át
A végtelenséggel versenyt rohan.
Forogni körbe nem tud, nem akar, hát
Örökké társtalan, boldogtalan!

Imádja más a változékony holdat,
A kacéron keringő csillagot;
Fenséges Niobéja az égboltnak,
Lobogó gyász, én néked hódolok.

Szomorú csillag, életátkom képe,
Sugár-ecset, mely festi végzetem,
Akárhová mégysz a mérhetlen égbe,
Te mindenütt egyetlen, idegen!...

A BALATON PARTJÁN

Illanó felhők az égen,
Játszi árnyak a mezőn.
Jár a szellő körülöttem
Szeliden, lengedezőn.

Közbe-közbe sebesebben
Suhan el a habokon,
Odaszólva érthetetlen
Túlvilági hangokon.

Hidegen, verőfény nélkül,
Haloványan, álmatag
Ki-kipillant a felhőkbül,
Majd meg elbólint a nap.

Nézem e játékot, nézem,
Hallgatom e halk morajt.
Mit jelent az árny a réten,
Szél a habra mit sohajt?

Azt jelenti az az árnyék:
Ember, nézz meg engemet.
Földi lét — tünő árnyjáték;
Ma nekem, holnap neked.

Nincsen itten állandóság;
Ami él, mind elmuló.
Csak maga a mulandóság,
Az az örökkévaló.

És az a türemlő hullám,
Kis bujár hab mit gagyog?
« Ember, ember, ide nézz rám,
Lettem és már nem vagyok. »

És a ringó, kergetőző
Millió hab a tavon
Váltakozva majd egy bölcső,
Majd meg egy-egy sírhalom.

És ez így megy mindörökkön
Mindörökké, föl-alá.
Igy ölelkezik a földön
Születéssel a halál.

És csak egyszer! és csak egyszer?
Az idő, tér végtelen,
S újra többé itt az ember
Soha többé nem jelen?

Kiderül a felleges ég,
Visszatér a szép tavasz,
S soha e mindenségben két
Falevél nem ugyanaz?

Megnyugvást, vigaszt mi adhat?
Kérdezed, mi volna jobb?
De hiába, tenger és nap
Nem felel, csak mosolyog.

Hátha mégis, újra itten
Így, ahogy most, valaha...
Az örök idő-keréken
Visszafordul a « soha »?

Mintha mosolyogna rajtam,
Gondolván: szegény bohó,
Árny után kapkodsz, azonban
Fut előled a való.

Soha többé, soha többé!
Szív, hogy ezt elviseled!
Emberagy, a « mindörökké »
Őrületbe hogy nem ejt?

Hasztalan a mult, jövendő
Titkait mit keresed?
Feleded, hogy mindakettő
A jelenben csak tied.

A terített asztal itt áll,
Rajta a sok jó malaszt:
Lesve, várva, jön-e több tál?
Még utóbb éhen maradsz...

VASÚTON.

Megindult a föld alattunk,
Vagy magunk előre hajtunk?
Hol vagyunk most, a pokolban?
Hosszú barlang szája horkan,
Csattog, fölsikolt a sárkány,
Tarjagos füstfelleget hány.
Rajzik a szállongó szikra,
Hogy forog az izzó szikla!
A sötéttel küzdve langal
Végig a függő bazalt fal.
Mintha régi füstös képek
Alakjai élednének...
Angyalok, kövült barátok
Morogják a miatyánkot,
Olvasót pörgetve ottan
A meredek szirttorokban.
Vagy talán csak víz esése
Bérc öléből a mélységbe?

Most a síkra ereszkedtünk.
Mi robog, zúg el mellettünk,
Vissza őrülten mi csörtet,
Összeláncolt sor kisértet?
Mi jövünk magunkkal szembe,
Megfordulva. vagy kerengve?
Itt egy város, ott egy zárda
Tornyai rohannak hátra.
Milyen álom, milyen élet!
Hogy szorulnak percbe évek!

Hallga, hóha, most megállunk.
Itt kiszállunk, ott beszállunk.
Tölgyei a rengetegnek
Álmaikból fölrezzennek.
És a csöndes erdőn a fák
Mélabúba
Összesúgva,
Társaiknak mondogatják:

« Hegyeink méhéből — kérded —
Hová lettek a tündérek?
Gnómok, rémek, gyíksárkányok,
Óriások, tüzet hányók?
Szörnyeinkről már maholnap
Még a dajkák sem danolnak.
Emberek nyeregbe fogták,
Nézzed — imhol lovagolják... »

A VÉGRENDELET

A főuri kör diszépületén
Zászló bejelent nagy gyászt feketén:
Hogy sirhat a nemzet, mert ime holt,
Ki köztük a jobbak egyike volt.

A nagy ur után se kicsi, se nagy.
Vajh ennyi vagyont ugyan kire hagy?
Bizonnyal urává teszi e hont,
Hiszen ő a jobbak egyike volt.

Előveszik a végrendeletét.
Szabályszerü az, rá ütve pecsét:
Sugallta nyugodt órán hideg ész,
Tanuk előtt. Csak két sor az egész.

Forgatja a jegyző a levelet.
Nem volna egyéb? az nem lehet!
Fürkészi papirját ablakon át.
De többet ugyan nagyitón se lát.

« Amelyben a rókát kergettem én »
— Kárminnal irott pézsmás levelén
Ez villog elő, mint Mene Tekel —:
« Vörös frakkomban temessetek el. »

És ezzel vége; se több, se kevesb.
Szegény haza testén ezernyi seb
Fölsajg ujolag, alig födi rongy,
Rángatja sok éhes, árva poronty.

Igy ő a nemes, a dús, a dicső.
Utána özönvíz — bánja is ő!
A frakk, a vörös frakk, s benne maga —
Egyetlen, utolsó gondolata.

Mig uj Európát rázza kacaj,
Itt honfi-kebelből nem fogy a jaj.
Ajkába harap Budán a király.
Kör tagjai mondják: « Ah, zseniál! »

NÁDAS TAVON

Fönn az égen ragyogó nap.
Csillanó tükrén a tónak
Mint az árnyék, leng a csónak.

Mint az árnyék, olyan halkan,
Észrevétlen, mondhatatlan
Andalitó hangulatban.

A vad alszik a berekben.
Fegyveremmel az ölemben
Ringatózom önfeledten.

Nézem ezt a szép világot.
Mennyi bűbáj, mily talányok!
Mind, amit körültem látok.

Nap alattam, nap fölöttem,
Aranyos tüzes felhőben,
Lenn a fénylő víztükörben.

Itt az ég a földet éri,
Tán szerelme csókját kéri...
Minden oly csodás, tündéri.

Mi megyünk-e vagy a felhő,
Vagy a lenge déli szellő,
A szelíden rám lehellő?

Gondolatom messze téved
Kék ürén a semmiségnek.
Földi élet, hol a réved?

Szélei nádligeteknek
Tünedeznek, megjelennek,
Képe a forgó jelennek...

Most a nap megáll az égen,
Dicsőség fényözönében,
Csöndessége fönségében.

S minden olyan mozdulatlan...
Mult, jövendő tán együtt van
Ebben az egy pillanatban?

A levegő meg se lebben,
Minden alszik... és a lelkem
Ring egy méla sejtelemben:

Hátha minden e világon,
Földi életem, halálom
Csak mese, csalódás, álom?...

SODOMA.

Javában áll a vásár; a zsivajban
Megsiketül a lelkiismeret.
A cég föloszlik; ím végeladóban
Árverelik a kerületeket.
Kapós az áru; hogyne? sokat ér,
S potomság, mit a boltos érte kér:
« Ki hazudik nagyobbat? » E sivár
Föltétel a kikiáltási ár.

Föl és alá ki tud hizelgni szebben
A mennynek és pokolnak egyaránt?
Ah könnyü sor! mi drága még részletben —
Egészben szinte semmit ér hazánk...
Lemondott róla régen mindenik,
Adó, vevő, hivén, hogy sirba tért.
Csak még a bőre! ezt adják, veszik,
Igaz, hogy olcsón: egy üveg borért...

Mint mikor a hajó a viztölcsérben,
Hajrá, neki! hol a pezsgős palack?
Pokolba őrült becsület, szemérem!
Föl a kabinba, hol a szűz ajak?
Nyerít a kéjvágy, bőg a hiuság,
Vonít az irigy önzés éhesen.
Itt már hiába átok és imádság!
Én már csak a kénkőesőt lesem.

És eljön az, hah, itt is a határon;
Én látom azt, mint Lót, rég, egyedül.
De nem megyek, nem mozdulok... bevárom...
Hiába a sugallat: menekülj!
Kéj lesz nekem e gyilkos tűz-zuhany;
Szemlélni, hogy rémül a gyáva gaz!
Diadalom, ha ők mindannyian
Látják, hogy hal meg köztük egy igaz.

Mint egykor Herkulanum s Pompeji
Végnapján, láva-temető alatt,
Volt még egy hű, valódi római,
Ki mozdulatlan, őrhelyén maradt;
Ha majd kiásnak a hamu-özönből
Álmélkodó késő évezredek,
Találnak ott — s majd rámismernek erről —
Egy fölemelt főt s egy üres kezet!...

EMLÉKSOROK

Elmulni ily pillangó lét után!
Eltünni és nem tudni, hogy hova?
Megsemmisülni, mindörökre tán;
Nem látni többé a napot soha!

Ember, mulandó, koldus vagy király,
Emeld föl és hordd magasan fejed!
Hős vagy, fenséges, mind, ki a halál
Gondolatát agyadban viseled! —

HARMINC ÉV UTÁN

Mi hátra volt még, elkövetkezett.
E földi létben gyász sorunk betölt.
Találkozunk — irgalmas végezet! —
Utólszor, egyszer még, a — sír előtt.
Hittem, hogy lesz idő, midőn megösmersz,
S helyet cserél bennünk a fájdalom;
És folyni látom, majd ha már késő lesz,
A megbánásnak könnyét arcodon.

Mert, amit én vesztettem, óriás,
Hozzá az ég adott erőt nekem.
Én látok itt olyant, mit senki más;
Csodákat mível emlékezetem.
A múltból fölmerűl egy pillanat,
Mint óceánból elsülyedt sziget;
És látom ujra ifju arcodat,
Mikor még másért nem dobbant szived.

És e varázslat rád is visszahat.
E lélek a te Veszta-templomod.
Oltára képében látod magad;
Mi vagyok én neked, most már tudod:
Ha majd e földi élettől megváltam,
Imába, dalba foglalt szerelem
Örökkévalósága a halálban...
Az ég, ládd, mégis eljegyzett velem!

Ki bájaidból méltatlan vadakra
Pazaroltál nem értett kincseket;
Én, a hideg bálvány vezeklő rabja,
Ki minden kéjt szivébe temetett:
Most itt ülünk, siralomházi lelkek,
És nézzük egymást hosszan, szótalan...
Tekintetünkben hajh! nem az elvesztett —
Az el nem nyert éden fájdalma van.

Igy űl a hold ádáz vihar után
Elcsöndesült nagy, tornyos fellegen,
És néz alá a méla éjszakán
Bánatosan, de szenvedélytelen,
Hallgatva a sirbolti csöndességet
A rémteli sötét erdő alatt,
Amíg a fákról nagy, nehéz könnycseppek
Hervadt levélre halkan hullanak...

ELMULNAK MAJD MIND E VILÁGOK.

Elmulnak majd mind e világok;
Egy ravatal lesz az ég boltja.
Egymásután e sok gázlángot
Egy láthatatlan kéz kioltja.

Az életet, az « Úr » vetését,
« Halál » szolgája learatja.
Ugarrá vál a nagy mindenség
E — nekünk végtelen — darabja.

Világtalan napok csoportja
— Üres halálfejek — dermedten
A sötét éjszakában bolygva
Kisértik egymást, jéglepelben.

Sokáig nem lesz itten nappal;
De örökké sem tart az éjjel,
Előbb-utóbb megjő a hajnal
Életre keltő fényességgel.

Egyszer csak a nagy éjszakába,
Mint a mindenható kezétől
A végtelenbe lökött fáklya,
Csodálatos jelenség tün föl:

Az égnek a mérhetlen léget
Átnyargaló fürtös csillagja
A sötétségben alvó réteg
Lámpáit sorra gyujtogatja.

Aztán megint lesz itten élet,
Teremtmények, kisebb-nagyobbak.
Az emberek hisznek, remélnek,
Halhatatlanságról álmodoznak.

És forg tovább, miként az orsó,
Világi rendnek körhintája.
Bölcső, menyasszonyágy, koporsó,
Enyészet, élet egymást váltja.

Karácsonyesti ólomöntők
Játéka hát a nagy mindenség?
Méret szerint hangyák, földgömbök
Rendeltetése buboréklét...?

Alakok, tömbök mindig újak
Jönnek, suhannak, mint a felhők.
Örök a léte a salaknak,
Elmulandók csupán az élők?

Ez öntudatlan zagyva minden,
Ez volt, van és lesz mindörökké.
Gondolkozó lény percig itten
Él, meghal, aztán — soha többé?...

TÓTH KÁLMÁN

ELŐRE!

A gárdának a jelszavát
Egész világ hangoztatja:
« A francia gárda meghal,
Hanem magát meg nem adja. »
Nekünk is volt egy jelszavunk.
Lázba jött a honvéd tőle:
Nem volt abban a halálról,
Nem volt abban megadásról,
Egy szó volt csak, hogy: *Előre!*

Ezzel himzé a honleány,
E szóval a honfi-zászlót,
Ezzel ment el az a gyermek,
Akit anyja másnap gyászolt.
De ha maradt még egy fia,
S kivánta a haza tőle:
Az egyiket nem siratta,
A másikat odaadta
S ment a gyermek, ment — *Előre!*

Csodálatos ifju sereg,
Mely, nem tudni: hogyan támadt,
Napok szülték s mégis mintha
Szűlte volna három század.
Ott rohannak... pusztító tűz...
A fele már ki van dőlve...
Most elnyeli a füstfelleg...
Meghaltak tán? — Nem! ott mennek!
Ott hallatszik, hogy: *Előre!*

Mint viharkor a tengernek
Összezúdul minden habja:
Mind ott voltak... egymás mellett
A fiú és édesapja.
Apa elhullt — és a fiú
Ráborult a vérző főre:
« Csak egy szót még, édesapám!... »
A haldokló fölnézett rá
És azt mondta, hogy: *Előre!*

Oh drága kincs, melyet annyi
Sirhalom-föld be nem fedett...
Szó, amely — bár némán — kiált...
Mit elvenni nem lehetett,
Ott van a zúgó erdőkbe —
Beírva az arcredőkbe,
Csontok közé, mik széthulltak...
Mert azok is megmozdulnak,
Ha még egyszer lesz: *Előre!*

FÜTYÜL A SZÉL...

Fütyül a szél, az idő már őszre jár,
Szebb hazába megy vigadni a madár...
Én is mennék, de mi haszna, ha velem
Akárhová eljön a bú s szerelem.

Széthullott az árvalányhaj, elveszett...
Bánatfelhők borítják be az eget —
Nagy sirásuk meglátszik az ugaron,
Én is széthullt nyugodalmam siratom.

Azt kérdezi az a kedves kisleány:
Mért fáj szivem, mért vagyok oly halovány?
Az fáj az én bús szivemnek oly nagyon:
Mért nem tudja az a kislány — mi bajom.

BEFÚTTA AZ ÚTAT A HÓ...

Befútta az útat a hó,
Céltalanul megy a fakó...
Eleresztve a kantárja,
Búbánatban a gazdája.

Betyár legény űl a lovon,
Nagyot sóhajt olykor-olykor...
« Hogy így megcsal, so'se hittem,
Büntesse meg az Úristen! »

A förgeteg nő ezalatt,
A farkasok ordítanak...
« Szegény lovam!... szegény fakó!... »
Ágaskodik, kapál a ló...

Két hét mulva egy csárdában
Betyárok közt vigasság van,
S többször kérdik ott ezalatt:
« Hát a Ferkó hova marad?! »

TOLNAI LAJOS

A SZÉPDOMBI KORCSMÁROSNÉ

« Hallod-é hűséges, bakon űlő szolgám!
Egy ital jó borra ejh be szomjuhoznám:
Fakupában hoznád, most azt se keresném:
Kezed fáradságát arannyal fizetném. »

Merre amaz egyes galamb, vagy varju tart:
Az aranyos hintó egyenest arra hajt.

Dombi korcsmárosné néz ki az ajtóbul —
Egy aranyos hintó, hát csak ni, befordul;
Oda kanyarodik egészen elébe,
Mintha bizony jöttek volna csak őérte.

« Hamar egy kupa bort, gyöngyöm korcsmárosné. »
Hozza a kupa bort a gyöngy korcsmárosné.
Kihajol ám az úr selyempárnájárul,
S hát a szép asszonyon szeme szája bámul.

« Hadd nézzek egy kicsit csillogó szemébe —
Eszemadta szája hol termett ily szépre?
Gyöngy a dereka is — édes a szava is —
Dehogy le nem szállok egy kicsit magam is. »

Kis kupa nagy kupa, megtelik, meg kifogy:
Hanem azért az úr nem indul el sehogy.
A gyönge ölelés kedvére van nagyon,
Igen ott ragadt a mézes kis ajakon.

« Hallod-e angyalom, eszem a szentedet!
Úri dámák között vagyon a te helyed;
Két gömbölyü melled, puha bársony vállad —
Hogyisne, dehogynem, egy rongyos csárdának!
Bíborba járatlak, tafota-selyembe —
Azt a nevetésed! Űlj hamar ölembe,
Ide az ölembe, oda a hintómba — »
S a szép korcsmárosné beűl a hintóba.

Csakhogy elindultak, alig mentek, alig:
Hát már a szép asszony szíve szomorodik.

« Édes szép angyalom, nekem le kell szállnom,
Rojtos pruszlikomat ott hagytam az ágyon. »
— « Majd mikor ez az út visszafelé fordul,
Meglásd akkor te is kiszállhatsz hintómbul. »

Alig mennek tovább, egy kicsinykét alig,
A szép asszony meg csak egyre rimánkodik:
« Ha én most egy picinyt leszállhatnék — tudom
Nem lenne énnekem többet semmi bajom. »

Kinek jó dolga van, kit nem szúr a párna,
Oda sem hederít a rimánkodásra.

A hintó csak robog, szegény asszonyt viszik —
« Jaj édes Istenem, álljunk meg egy kicsit!
Szülémnek, uramnak, csecsemő fiamnak —
Hadd szólok egyet a boldogtalanoknak! »

SZÁSZ KÁROLY

IDUNA

Ne kapd föl nevét, kósza hír,
Adj néki nyugtot, néma sír!
Fedezd be árnnyal, zöld berek!
Felejtsétek el, emberek!

Nem élt avégett, hogy nevét
A hír szellője hordja szét.
S ha dalolt, mint a csalogány
Magának énekelt csupán.

Szelid dalán, — mit tudta ő:
Elmereng-é az átmenő?
Vagy pusztában elhangzik-e
Lelkének hangja, éneke?

Hagyjátok el hát, hadd legyen
Felejtett sírja jeltelen;
És néma hideg sírkövén
Ne légyen könny, csak az enyém!

Ne több virág, mint amelyet
A jó természet ültetett;
Ne több dal, csak mit egy szelid
Bús csalogány énekel itt.

Felejtsétek el, emberek!
Fedezd be árnnyal, zöld berek!
Adj néki nyugtot, néma sír!
Ne kapd föl nevét, kósza hír!

THALY KÁLMÁN

ESZTERGOM MEGVÉTELÉRŐL

Sebes víz a Garam, siet a Dunába,
Kurucok tábora éppen ott megszálla.

Rákóczi tábort üt a Garam-torokban,
Perzsia-szőnyegen pihen szép sátorban.

Perzsia-szőnyegen, fényes tigris-bőrön...
Sátor előtt állnak palotások bővön.

Verik a rézdobot, fújják a trombitát,
A sok nyalka kuruc űli a paripát.

Rákóczi tábora torpan a síkságon:
Rákóczi sátora dombon áll magában.

Friss, kerek dombon áll tegnapi nap olta;
Nemcsak az sátor, a domb is csak azolta!

Jó kuruc vitézek csak tegnap dombolták,
A földjét kezekben süveggel hordották.

Urunknak sátora magas helyen legyen;
Szép tábora fölött végig tekinthessen!

Aranyos zászlója lobogjon magasra!
Messzéről mindenki mindjárt megláthassa!

Süveggel hordották, a dombot úgy rakták,
Rákóczi patyolat-sátorát rávonták.

Nagy Rákóczi jár az gyönyörű mezőben,
Rettenetes kardja villog a kezében.

Kardjával fölmutat Esztergom várára,
Vár tornyán lobogó császár-zászlajára:

Mire a fényes nap háromszor felsütne,
Hejh, magyar lobogó lesz oda feltűzve!

Szóljatok álgyúim, szörnyen ropogjatok,
Dunának két partja rengjen alattatok!

Hejh! s megbődülének Rákóczi álgyui,
Hejh, s megrendülének Esztergom tornyai.

Amott a vár alatt törik már a falat;
Vég-Esztergom vára, jobb lesz, add meg magad!

Odafent az tokos csak elhivé magát,
Nem adja a várat, berdót igen kajált.

Éjten-éjjel, mikor a lövés elhallgat,
Fényes tigrisbőrén Rákóczi nem nyughat.

Készíti hiveit, híres vitézeit:
Fodor és Révay hajdú-ezereit.

Az palotás-ezret, az Esze Tamásét,
Csajági Jánosét, Lócziét, sok másét.

Éjten-éjjel egyszer az álgyú hármat szól:
Hát az sok kuruc az várra csakugy nyomul.

Tüzes garanáttul világos az éjjel,
Hajh! sok anya fia borul ott be vérrel!

Hasad a szép hajnal, piros az hegyoldal...
Esztergom várába Rákóczi felnyargal.

Esztergom utcáin szikrát hány patkója,
Esztergom bástyáin lobog az zászlója.

Mikor Esztergomban örömet lőttenek,
Ez versek kevesség azután költenek.

Ha kérded: ki írta? — egy igaz magyar fi,
Igaz örömében, — elhiggye akarki.

A KÖLESDI HARCRŰL

A kölesdi harcon, a kölesdi harcon,
Hej, én is ott voltam, — elejének vágtam;
Elejének vágtam, közepét bontottam, —
Mint kaszás a fűvet, döntöttem, rontottam.

Mikor Balogh Ádám a kardját emelte:
Sándor László akkor dandárt reávitte.

«Vedd fel fiam bátran németnek lövését,
Ne mutasd szívednek semmi röttenését, —
Ne mutasd szívednek semmi röttenését!»

Mikor Balogh Ádám a kardját emelte:
Szekeres István is ezerét vezette.

«Rajta, rajta! rontsad rácok sűrű rendét —
Hadd ne dúlja gaznép édes hazád földét!»

Az Sió berkéig lőn nagy sivalkodás,
Fel Simontornyáig sűrű nagy roppanás.
Akkor Balogh Ádám indíta több hadat:
Német is elveszett, a rác is elszaladt.

«Haj, édes ezerem! Haj, Somogyi Ádám!...
Most immár utánna, mindenütt az hátán!
Most immár utánna, mindenütt az hátán!»

Lovassa üldözte, — gyalogja öldözte, —
Szegszárdig az mezőt vérével öntözte.

Megégett Rácország, megmaradt három ház...
Elesett négyezer, megmaradt háromszáz.

OCSKAI LÁSZLÓRÚL VALÓ ÉNEK

Kurucok, kurucok, hajh szegény kurucok, —
Be megsötétedett ti fényes napotok!

Ó, gonosz szerencse, ó keserves óra!...
Trincsini mezőnek vérrel borítója.

Sok ezren borultak ott önnön vérekben, —
Mások tántorodtak régi hívségekben.

Labanc már Ocskai; sok vitéz hadnagyi
Átkozva siratják az ő labancságát:
Verje meg az isten állhatatlanságát!

Kemény Beleznai, serény Jávorkával,
Ama Bornemissza, híres Rácz Miskával

Esküsznek Ujvárban egymásnak kezére,
Erős esküvéssel Ocskai vesztére:

« Bátor vérontásom — történjék halálom,
Álnok árulónak bosszúját megállom, —
Álnok árulónak bosszúját megállom! »

S nyárnak hévségében — ősz sűrű ködében
Kergetik Ocskait nagy kegyetlen télben.

Beleznai kétszáz labancát levágja —
Pilátushoz küldi őköt vocsorára.

Bornemissza véle gyakran kergetődzik,
Rácz Miska éjjel is ott környűl leskődik...

Jávorka pediglen paraszti ruhában —
Egynihány vitézzel csak bétör házában.

« Héj Ocskai László! a nagy tobzódástúl
Kelj föl immár, — érted elgyöttünk Újvárbúl!...

Vérünk árulója, most add meg magadot! »
— Fölkele Ocskai; de fegyvert ragadott...

Kiverik kezéből, s úgy homlokon vágják —
Vér elborította mind a két orcáját.

Viszik már, viszik már, kötve paripára,
Nyargalton-nyargalvást — viszik már Újvárba.

Hogy vitték a kapun, istrázsa kiáltott:
« Itt hozzák, itt hozzák az Ocskai Lászlót! »

Hadiszék birái ott egybegyülének,
Hiteszegő felett ők széket ülének.

Írjátok furérok, irjad sereg-diák —
Vérveres téntával a nagy szentenciát:

« Világ példájára feje elüttessék,
Várnak bástyájára karóba tüzessék.

Hadd lássák mindenek: az lator mint jára,
Ki megszegvén hitit, támadt hazájára! »

— Mikor rézdobokat megütték a vártán,
Mikoron a sipot megfújták a bástyán:

Akkor az piarcon álltak mind fegyverben,
Kihozák Ocskait, vasakkal terhelten.

Ott felzöndülének vitézek, hogy látták:
« Öld meg az árulót! Hozzá!... » azt kiálták.

S ha fejét nagyhamar hóhér el nem csapja:
Testét vitézlő rend ízekké szaggatja!

Föltüzék az fejét a bástya fokára,
Amely néz Nyitrára, — egy nagy árbócfára.

Nagy fekete hollók sűrűn szálldosának —
S ott környűl kerengvén, ekkép károgának:

« Kár, kár, kár, kár vala Ocskai Lászlónak,
Illyen nagy vitéznek — lenni árulónak!

De nem kár hazáját, vérit eladónak
Szemeit kivájni, fekete hollónak! »

— Már Ocskai László másoknak nagy példa:
Gonosz árulóknak így lészen halála!

Lelkeket világon szélvészek kergetik —
Azután pokloknak lángjára vettetik.

— Ezt szörzék Ujvárban, ezerhétszáz tizben...
Szegény magyarokat segítse az Isten!!!

KISS JÓZSEF

Ó MÉRT OLY KÉSŐN...

Ó, mért oly későn, levelek hullása,
Daru távozása idején:
Mért nem találkoztam rózsanyiláskor,
Hajnalhasadáskor veled én?

Mért nem hallgathattuk édes-kettesbe'
A pacsirtát lesbe' te meg én?
Mért nem találkoztunk a mámor, a vágyak,
Az ifju álmok idején!...

TÜZEK

Ismeritek a vidám rőzselángot
S ropogását a vályog-tűzhelyen?
A nyílt arcokat, a nyájas világot,
Hol tréfa és dal önként megterem?
Recsegő gallytól, pattogó szilánktól
Lestem el egykor a dal ütemét.
Hol az a tűz? Mi lett a rőzselángból?
Nekem elhamvadt, — talán másnak ég.

S hova lett, aki játszva élesztgette
Kis tarka köténnyel, a gyermekleány?
És hova tűnt a fiú méla kedve,
Ki ott lebzselt a leány oldalán?
Együtt dobáltuk a háncsot a tűzre,
A redveset úgy, mint a nyirkosat,
És találgattuk, boldog álmot fűzve,
Hogy a siró fa vajjon kit sirat?

Szálló időnek suhogó fövénye —
Minek bolygatni, amit betemet?
A rőzselángra más tüzek jövének.
Emésztőbb láng ragadta lelkemet
Hirért lobogni — Istenem, mi dőre!
Az igazságért — ó, mily elfogult!
S míg örök lázban törtettem előre,
Hajam megszürkült, lelkem elborult.

Az én mezőmön nem értek kalászok,
Az én aratásom egy marék virág,
Az én gyönyöröm az álomlátások,
Az én világom egy álomvilág. —
Kialvó lángok pernyéje szitálva,
Szürkén, szomorún csak esik, esik, —
Félek, hogy álmaim összezilálja,
S elhagynak, mire beesteledik.

Hideg van... Fázom... friss szenet a tűzre!
Gyilkos melegét hadd fújja reám,
Mint macska teszi a madarat űzve,
Akit felvert gyanútlan éjszakán.
Ó milyen tűz ez! Mi más, mint a régi!
Nem erdőn termett, a mélység dobta ki:
Világforrongás volt az anyja néki
És forradalmak az ő fiai.

Hogy zúg, hogy dohog, hogy kattog, hogy lármáz
Hogy mormol, veszekszik a kürtő alatt!
Mintha rab démonok az ajtót ráznák,
Hogy börönükből szabaduljanak.
Haragvó Isten! Mi lesz a világból,
Ha egyszer a kőszén öntudatra jut,
S a buta rög megindul magától,
S a sistergő katlan majd egyszer kifut.

Ha összeomlik mindaz, ami korhadt,
Mi évezredek véres bálványa volt,
És oduikból elővánszorognak
A rászedett, a megcsalt milliók...
Látom mozdulni — látom keveredni —
Egy új Marseillaise gyujtó hanginál,
Az ócska tetőkbe üszköket vetni,
Míg az utolsó is véres lángban áll!

— S amíg lelkemmel káprázatok játsznak,
S jövendő tüzek délibábja von,
Amelyek távol ég alján cikáznak —
Valamikor — beomlott síromon:
Itt ülök némán, magamba rogyva,
Míg száll az óra, mint egy pillanat,
És félig ébren és félig álomba'
Piszkálgatom a húnyó parazsat.

ÁGOTA KISASSZONY

Táblabíró volt az édesapja,
Kicsi telkét, házát rája hagyta,
S mióta az örökébe lépett,
Folytatja az ősi mesterséget:
Van egy pöre — azt míveli nagyba,
Éppen úgy, mint hajdan édesapja!

Furcsa pör az! szomorú is, víg is,
Aki hallja, mosolyog is, sír is,
El is mondja fűnek-fának rendre,
S nincs kitől ily biztatást ne nyerne:
« Jó Ágota, az Isten megáldja!
Nagy keresztet mért a sors magára. »

Régesrég volt. A megyéhez járult,
Panaszt tenni keserves bajárul:
« Kertem alatt jár az ellenségem,
Rontja-bontja ősi örökségem,
Gyilkos Körös! fogát feni rája,
Fékezze meg a vármegye szája! »

Össze is ült a bölcs megye nyomba
Hogy a Köröst felelőre vonja,
Dikcióztak annyit... és oly szépen!
Fennmaradt a híre a megyében,
De a Körös tovább évre-évről
Részt hasogat Ágota kertjéből.

Beállít a főispánhoz sírva,
Az írását saját keze írta,
Tömérdek az öreg betű benne,
Hátha így több foganatja lenne!
S helyre ütni, hol a toll tán vétett:
Jó Ágota maga jött avégett.

Rókamállal bélelt ódon mente —
Főispánhoz másba dehogy menne!
Fonnyadt nyakán aranyos lánc fénylik,
Recés keztyű ér a könyökéig,
Ódivatú köszönése, bókja,
Mintha saját édesanyja volna.

« Méltóságod! » — s elful zokogásba;
Borsódzik őméltósága háta.
Csitítgatja, nevezi hugának,
Majd végére jár ő a bajának:
Kicsi telkét vármegye megváltja,
Megfizeti s kárát maga bánja.

Fölforr erre Ágota kisasszony:
« Nem eladó az én ősi jussom!
Semmi kincsért, soha, semmi áron!
Az a kis kert egyetlen barátom,
Emlékimnek csöndes dajkálója. —
Dehogy tudnék lemondani róla!

Minden göröngy nekem ottan drága,
Emlékeztet fényre, ifjuságra,
Tavasz-éjre, amilyen azóta
Nem volt, nem lesz — és pacsirtaszóra,
Mely a szívben ah, csak egyszer csendül:
— Élő rege elhunyt jegyesemrül!

Egy rózsatőt oltánk együtt ketten
Holdvilágnál harmatos kertemben,
Aztán elment — a szabadság hívta,
Isten tudja, merre, hol a sírja!
Kápolnánál látták utoljára,
Oh, de él még, él a rózsafája.

S talaját is, magát is megvédem!...
Adja vissza az írásom, kérem!
A királyhoz fogok vele menni,
Ő fog nekem igazságot tenni,
Ráparancsol majd a vármegyére,
Hogy az árva jussát miként védje!... »

Reszket a dér sárguló haraszton,
Egyre vénül Ágota kisasszony,
Hajában a fekete szál gyérül,
Alig maradt itt-ott egy emlékül,
Fényes szemét homályosra sírta.
A tollat már forgatni nem bírja.

Zárkózottabb — nem olyan, mint régen,
Ritkán látni virágos kertjében,
Fájhat néki a pusztulás képe,
Azért nem mer nézni a szemébe.
Gyilkos Körös! pusztit kényre-kedvre,
Már-már rózsatőjét fenyegetve.

Jó szomszédok titkon, lopva, lesbül
Kiássák a rózsafát tövestül
És ültetik beljebb évről-évre
Az örök szent irgalom nevébe'!
Sűrü homály két szemét megszállta,
Oda a kert — de ő már nem látja!

S tavaszestén rózsatője mellett
Csalódásban újra elmerenghet,
Rózsaillat hírt hoz neki róla,
Ki már várja szép találkozóra,
S lelkén emlék — pacsirtaszó csendül,
Olthatatlan örök szerelemrül!...

HOVA?

A kertek alatt, hol nyövik a kendert
S munkába nem látni soha az embert,
Mert kenderhe', lenhe' csak az asszony ért —
Nem tudom, miért?
A kertek alatt szerettem járni,
Bogarászva szerencsét próbálni,
Mert a szerencsével semmi fel nem ér.

Legszebb volt ősszel, mikor károg a varjú,
Mikor rétet és erdőt megszállja a dér,
Kaszálva, behordva a széna, a sarjú,
S a hegyorom itt-ott már hótól fehér.
Legszebb volt ősszel, mikor a varjú károg,
Tövissel, bogáncsal telik meg az árok
S a csipkebogyó már piros, mint a vér.

A kertek alatt paraszti viganóban,
Mely szinte, mely szinte talpig leér —
Kis lányok jöttek csacsogva vagy szótlan
És mindenik kitér —
De akad, ki kérdi és kipirul bele:
Hova, te fiú, olyan sebtibe?
Hova? kérdem én most, mikor a hajam fehér.

ARANY LÁSZLÓ

DÉLIBÁBOK HŐSE

(Részlet)

« ÁBRÁND ÉS VALÓSÁG »

S ím a tavasz-lég frissesége, bája,
A zöld mező, hol utjok áthalad,
A sík vidéknek végtelen lapálya,
Hol lélek és szem gáttalan, szabad,
A mélaságnak e harmoniája,
Mely úgy kicsalj' a rejtett vágyakat,
E téli álmából most ébredő
Természet: új előtte s meglepő.

Még egy darabka hó itt-ott kivillan,
De a tavon nem látni már jeget;
Nyílt tükre lágy széltől fodrozva csillan,
Másolva lenn a bárány-felleget,
Az úton át egy ürge játszva illan,
A gólya andalogva lépeget,
Bibicz, sirály, szalonka ünnepelte,
Hogy szép tavasz a zord telet kiverte.

Egy pára nem száll a fény-fedte földrül,
Körül az ég azúrja földig ér,
Gyep, rét, vetés, mind más színt játszva zöldül,
Itt kékesebb, amott sárgába tér;
Rugékony pázsiton suhanva gördül
Zörej, zaj nélkül a könnyű szekér,
Pihent lovak, vihogva, friss erőben,
Tocsognak a sekély vizű mezőben.

A lányka lelkén vágyak serge rajzott:
Tavasz, virány és első szerelem. —
... Ah, félre tőlem szép eszményi rajzok!
Ne üzzetek csel-játékot velem. — —
Pest, tél, köd és sár, lárma, hejsze-hajszok,
Zaj-baj, hausse-baisse unalmát viselem;
Hiába vágyunk messze, elvonúlni,
Jobb észre térni hát s kijózanúlni.

Jer, próza; fesd ama képnek viszáját,
Míg e bohó ábránd el nem ragad;
Törüld le csak költészet-adta báját
S akkor mutasd meg a mi ott marad:
Egy torz-vonással biggyeszd félre száját,
S ím a mosolygó arcz sírva fakad. —
A képzelet nem lesz sehol se testté,
Alföld sem oly szép, mint Petőfi festé...

A nap hanyatlik, kezd az est leszállni,
De hang se hallszik távol és közel,
Az ég borúl, eső is kezd szitálni,
Bőrig ható, hideg szemcséivel,
A sáros útat már alig találni,
A lóra hagyják, az tán nyomra lel;
Míg végre egy megváltó ebvonyítás,
Jelzé, hogy a helység csak egy hajítás.

De még odáig rozzant gát vezet be;
Magyar mac-ádám munka: sár saron.
Kerék agyig, lovuk csülkig sülyed be,
S az éj meg oly sötét, mint a korom.
Unott álom jön a fáradt szemekbe,
De jó a sors, segít a vándoron,
S hogy felfrissítse őket egy kicsit,
Bedönti egy árokba a kocsit.

A sár megóvja testök' lágy kebellel,
Csontjuk se tört, habár itt-ott sajog.
S bevonva csokolád szinű lepellel,
Tovább haladnak a gáton gyalog;
A pesti kis czipő a híg mederrel
Czuppanva, csókot váltva, társalog.
S legyőzve egy kuvasz-had támadását,
Elérik végre így nénjök lakását.

* * *

« NYUGATON »

(Róma és London)

De telnek hónapok. Szív-seb begyógyul,
Az ész uralmat űl a bú felett. —
S olvasni kezd, előbb vigasztalóul,
— Hogy őrjön valamit a képzelet,
Mely, mint bomolt malom, mindegyre fordúl —
De majd a tárgyba is belé szeret,
Ős Róma élte napról napra jobban
Érdekli őt s Tacitus, Mommsen, Gibbon

Forog kezén s Machiavelli, Guizot;
Kutatja: Róma mért s hogy dőle meg?
Erkölcse vész-e s dorbézolva hízó
Puhult polgára a harcztól remeg?
Vagy gőg miatt lőn túl magába-bízó,
Vagy megfulasztá zsirja, a «tömeg»?—
S míg a romok közt így tűnődve jára,
Latolja, mily jövő várhat honára.

Róma bukott, mert senkisem szerette,
Nem volt többé hon, édes «patria»;
Egygyé nem eszme, csak vak sors kötötte,
Polgára volt sok, ám kevés fia;
Nőtt gyomra, szíve nem; mohón megette
A mit benyelhetett, mint rest boa, —
De nép, ha teng csupán s nem lelkesül,
Nem teng sokáig, mert megsemmisül.

S ki tud hevűlni, és ki tudja jobban
Szeretni, mint mi, a hazát, ha kell?
De csak — mikor tetőnk már lángba lobban
És így tovább... Hiszen mért mondjam el
Mit még Balázs elgondol e napokban,
Míg újra egy vezér-ötletre lel
S mivel kaland-vágy, harczi kedv kiége,
Vesszőlova lesz most: a munka, béke.

Eszmény-világban, ugymond, eddig éltem,
Ábránd után magam' balgán törém,
Szerelmi üdv, dicsőség, harczi érdem
Mosolyga rám s más íly csalóka rém;
De, hála Isten, józan útra tértem,
Az életet jobban megismerém:
Dolgozni kell, nem égből várni mannát,
Sem múlt időkről zengni bús hozsannát.

S most azt hivé, tovább űzvén ez eszmét,
Hogy túl haladt az ábrándok korán,
Hogy úttalan' többé nem tévedez szét,
S előtte biztos a czél és irány.
Mint a ki azt álmodja, hogy föleszmélt
S tovább haladva szép álmok során,
Úgy érzi s tudja biztosan, hogy az,
Mi *most* következik, már mind igaz.

Hisz hol van oly jeles föld, mint hazánké:
Van ércze, fája, búzája, bora;
De közjólétet munka fejt csupán ki,
Korunk a nemzetgazdaság kora.
Így szól Balázs s Ádám Smith, Carey, Blanqui
S Roscherre tér az olvasmány sora:
Ezek tanítnak meg, mi a való,
Egyéb rajongás, álnok és csaló.

S most oekonom-szemmel néz a világra,
Nem érdekes előtte Róma már;
Csak multja van; volt, nincs; lehullt virága,
Talajja kimerült, a föld kopár. —
Miért maradjon itt? Még élte drága,
Még egykor otthon ő-rá munka vár.
Miért merengne itt e letarolt
Italián, mint holmi Childe Harold?

Oh, Childe Harold, — kiált Balázs — te lázas-
Beteg fiú, beteg kor szültje te!
Hős, a kinek tered nincs hogy csatázhass,
Szenvedsz, mivel hazád *nem* szenvede;
Bolyongsz, hogy pusztuló népet találhass,
Mert a tied nagy, boldog, büszke, de
Unott szived izgalmat, bút keresvén,
Jajongsz Velencze, Athén, Róma estén.

Így bolygok én is, számkiűzve szinte.
Ábrándozás csalt engem is tova,
De mégis boldogabb százszorta mint te,
Van czél előttem: kis hazám java;
Téged kietlen fájdalom hevíte,
Engem dologra int lelkem szava;
Te pusztulást kerestél és romot,
Engem tanítson tettre zöld honod.

Jer Albion, taníts hazát szeretni,
Nem nagy szavakkal — tettel, igazán;
Nem éltemet vakon koczkára vetni,
De munka által szolgálnom hazám';
Mi haszna Don Quixotte-harczot követni,
Korunk fegyvere a gyár, gép, kazán —
S ez eszme érik s hősöm, hűbele,
Londonba aztán útra is kele.

* * *

Marseillet, Gibraltárt, Cadizt éri útja,
De meg sem áll (más czélja most neki)
Míg a Temzén a vén Towert nem gyanítja
Füstös homályból barnán tünni ki.
E zürbe ott magát belé hajítja,
Árját, mint uszó a habot, szegi,
El-elmerül, de ismét boldogul,
Jár-kel, figyel, tapasztal és okul.

Azaz okúlna, hogyha arra volna
Születve, hogy « szakférfiú » legyen,
Ha hajlamával « business » - hez hajolna
És volna benne mérték, súly-egyen,
Ha lelke addig is nem kóborolna
Merengni messze völgyön és hegyen,
Ha elveit praxisban is követné
S hig czélra küzd, az eszközt nem feledné.

De mig bejárja Britthon csoda-földjét,
Hisz' látja, látja a szántást-vetést,
Csudálja a dús rétek halma-völgyét,
Alag-csöves mezőt, rét-öntözést, —
De inkább nézi a táj üde zöldjét,
Mint holmi részletes berendezést,
Nem bánja csinja-binját, — azt szeretné
Ha így honába *készen* áttehetné.

Gyárakban, dockban szívesen barangol
S ráfogja, hogy zajuk « kedves zene ».
— Lám, így csinál vasból aranyt az angol,
Így változik gyémánttá kőszene!
S ilyenkor vágya messze elcsatangol;
Nekünk is otthon így s ez kellene,
Dock a Dunán, gyárak, sokféle gőzgép,
Akkor mi is lehetnénk ily dicső nép.

S mint London változó derü s homálya,
Az élet árnya s fénye úgy suhan
Vegyest előtte: kincsek garmadája
S koldúsbot együtt és szomszédosan,
Dús tárlatoknak millió csudája
S nyomor, piszok, bűn a külvároson.
A Hyde-park bűvölő sok büszke szépe
S odább a Southwark satnya, kósza népe.

Nép, kiknek e földön nincsen hazájok,
Gyárban nyomorgják át az életet,
Nyirkos lakokban, hol kór, fene, tályog,
Rongy, gaz, gyerekjaj, inség, bűn ered,
Hol a sötét tudatlanság kovályog
S nem kapni sem igét, sem kenyeret,
Nincs egy derűlt sugár, se' czél, sem eszme,
S hömpölyg az ember egy tömegbe veszve.

Hol, mint föveny viharban, elsodorva
Elvész az ember, nincs név, nincs egyén,
Mint a salak-vas, egy torz tömbbe forrva,
Torlódnak egymás hátán és hegyén;
Ha egy kihull is, nincs miatta csorba,
A többi összetorlik könnyedén,
És nem marad se' híre, sem hiánya,
Kipusztul, elvesz: nincsen, a ki bánja.

Balázs ilyféle eszméken boronga,
És Mill-Stuart s Proudhon forog kezin;
Tünődik a földrente, tőke, munka,
Túlnépesűlés nagy kérdésein;
Megúszható-e ez, vagy elbukunk a
Társadalmi özönvíz mélyein.
Olvas, tanul, hogy nyitját megtalája,
S minél mélyebbre néz, csak nő homálya.

Nagy tenger ez. Mit rejt lenn rémes alja,
Nem látja szem; titkos, mint a jövő.
Ha olykor egy vihar föl-föl kavarja,
Sok ismeretlen titka színre jő;
Rém-serge egymást ott lenn tépi-marja,
Csak a vész napjain bujván elő...
S Balázs megáll a partokon figyelve,
Míg sorsa fordul, s másra tér figyelme...

* * *

« AZ UDVARHÁZ ÉS VENDÉGEI »

Úszó ökörnyál szétkuszálva hosszan
Terül a pusztán mint tépett lepel;
A nap hanyatlik, csendesen lecsuszszan,
S eget, mezőt szürkés homály lep el,
A néma csendben egy fűszál se moczczan,
Csak néha pár csörgő-rucza csap el
Fölötte — ő vadász-élvekre gondol
De hűl az est — egy pár gombot begombol.

Rég volt biz' az, midőn ifjúi teste
Fáradni, fázni még nem lankadott,
Midőn övig vizet gázolva leste
Vad lúd csapatját, félénk kócsagot,
S egy jól talált gém ív-körű le-este
Gyönyört, szivének izgalmat adott,
S ha szíjra fűzve táskáján czepelt
Pár vén kacsát: már vágya mind betelt...

Majd feljön a hold réz-vörös nagy üstje
S Balázs meglátja falvát: egy marok
Kis putrit; a tőzegtűz lomha füstje,
Elhordva bűzét messze, áporog, —
De a Tiszának megsárgult «ezüstje»
Még duzzadozva köztük háborog,
Tükrén rabolt zsákmánya fut suhogva:
Nád, deszka, házfedél, zsup, széna-boglya.

Alább a nép kifogja mind ez *áldást*,
«No lám, míly élénk forgalom; pedig
Mennyit kell hallanunk a szemrehányást,
Hogy a magyar nép nem kereskedik!»
Gondolja gúnyosan Balázs. Hanem mást
Beszél kocsisa most: komp és ladik
Kikötve a túlsó parton nyugosznak
S révészeik túl, csárdában boroznak.

Ordítni hát — és türni s újra várni!
Kurjongatásra néma éj felel;
Távirda nincs, policemant sem találni
Ki a zavart bölcsen intézze el; —
— No szép kilátás ott saslódva hálni!
Ah, végre egy hang: «Hó, ki az, mi kell?»
— Így sok beszéd után és hármas áron
Áthordja őket egy pár honi Charon.

És bátyja otthon ölelő karokkal
Fogadja a várva-várt jövevényt;
Kínálja papra-morgóval, borokkal,
Hoz friss czipót, hideg kolbászt, lepényt,
Aztán pipát tölt rá-termett marokkal,
Asztalra helyez egy öblös edényt
S pipázva, iddogálva is vegyest,
Beszélgetés között eltelt az est.

Másnap Balázs szétnéz az agglegényes
Tanyán: ah, míly kietlen, idegen!
Kongó szobák, kis ablakok, szegényes
Butorzat, régi puska egy szegen,
Nagy sárkemencze (ő a gőzre kényes)
Könyvtár gyanánt naptár lóg zsinegen,
Bűzhödt cselédház, füstös konyha, pitvar,
Gazos kert, rongyos ólak, sáros udvar.

Ásítva ácsorognak jobbra-balra
Pár vén agár s nehány lassú cseléd,
És bátyja szidja — borsót hányva falra —
Kinek kezét, kinek lábát, belét,
Vagy «béle istenét;» «Hopp, erre-arra!
Kész lesz-e minden, lesz-e jó ebéd?
Sok renyhe nép! Holnap mind elcsapom.
Nem mondtam-é: ma lessz a névnapom...»

* * *

És jöttek, ámbár lassubb kényelemmel
Tiszánk mentének ős alakjai,
Minőt az ember messze földre nem lel,
Erő, egészség prototypjai;
Gyönyörüség csak rá is nézni szemmel,
Hogy megtömik dolmányát tagjai,
Mily domború mellű, arasznyi vállú,
Boglyas, de vas-fejű, borzas szakállú.

E vas-fej a fokos-csapást kiállja
És épen oly kemény, makacs belül;
Új eszme vagy reform nem ideálja,
Nagy ügy legyen, miért ő felhevül.
Előbb az eszmét jól belé pipálja
Magába, rajta hosszasan el-ül,
Nem rest, de biz' nem is izeg-mozog,
Nem nyargal elv terén, csak úgy koczog.

Nem gőgös, arra nem kevély ha gazdag,
De büszke rá hogy *úr*, bármily szegény.
Csak úgy beszél magáról: «Mink parasztok» —
(Pedig nyomán a sujtásos legény)
Nagy czímre nem vágy, mert az drága maszlag,
S gúnyolja is, de szíve rejtekén
Örül, ha Pesten pénzét szórva-szórja,
Hogy érte a pinczér nagyságosolja.

Különben otthon eltanyáz magában,
Az ősi földet szántja és veti;
Panaszkodik: sok pót-adó nyakán van,
De megfizet, ha nem kerűlheti;
Izgágaság nincs a vér-alkatában,
Sociolog-ábránd sem kell neki,
De, bár nem elvből, sem tapasztalásból,
Hű forradalmár ő, merő szokásból.

Nagyapja, apja, másfél század óta
Mind nagy kurucz volt s erre ő hiú;
Hozzá szokott s — quo semel est imbuta,
Servabit testa odorem diu,
S mikor fülébe sír egy régi nóta,
S elönti keblét titkos honfi-bú,
Ugy elkáromkodik a szent honért, —
Talán maga sem tudja, hogy miért.

S névnapra ott még számosan begyülnek,
S aztán elé kerül sok jó ital,
És fölriad — midőn belé hevűlnek —
A « jaj be hunczut » és a többi dal;
Nem nagy gyönyör biz' ez zenészi fülnek,
Egy dúdol, a másik nagyot rivall, —
De bár a bass el-eltér a primótol,
A honfi érzelem sokat kipótol...

* * *

« PEST 1872 »

Ah, más az élet itt! — S elnézi, telve
Gyönyörrel, a kőpartba tört vizet,
Az ifju Pestet, « mely bizton ölelve
Nyujt Corvin agg várának hű kezet, »
Uj part-sorát, mely a habból kikelve,
Néz pruttya nénjével farkas-szemet,...
— Kelet s nyugat, mult és jövő, vegyest:
Szép vagy fonák arczoddal, Budapest.

Oly szép — ha nyári napnak tiszta regjén
A fölkelő fény a Gellértre tűz,
S sziklái száz rovátkáján, üregjén
Sugarat árny, sugár meg árnyat űz;
Fenn a királylak csillogó üvegjén
Vakitva gyúl ki a viradti tűz,
S alant is a Duna sík tükriben:
Mert hab, hajó, ember, még mind pihen.

Szép őszi estén: túl a Vérmezőre
— A vár kicsorbitván a tág eget
Mint szakgatott papirt — pihentetőre
Lecsúszik a nap a bástyák megett;
Árnyék takarja a tabáni pőre
Partot (e brouweri részleteket)
S a czik-czakos, sötét árnyékba rejtett
Körrajz homálya annyi szépet sejtet.

Száz lámpa, és alant vizképi mása,
Rezegve függő tüzes szalagok,
A *Fecske, Hattyú* röpke villanása,
A siklónál lekúszó csillagok,
A holt morajt átbőgő ordítása
Egy vontatónak, mely pöfög, lohog,
Hosszú uszálylyal... Eltünődve rajta:
« Csak mind magyar voln'! » szól Balázs sohajtva.

Oh, ha magyar voln' e friss tett-erő
E fürge nép, mely itt sürög-forog!
Hogy épül gyár, malom, egetverő
Kémények, új és büszke ház-sorok;
Hány vállalat kel, hogy nyer a merő,
A pénz nem is cseppen, hanem csorog,
A vérkeringés élő, friss, sebes,
Hogy a ki látja, lelke is repes.

Bank, társaság, egylet, nő mint a gomba,
S Balázs örömmel mindezt élvezi;
Bele vegyül az élénk mozgalomba,
Hisz a hazát dicsővé ez teszi;
Külföldi tőkék jőnek forgalomba,
Francz, belga, ángol meg se' kérdezi
Kinek, mi czélra, mily pénz s mennyi kell; —
Szilárd s korlátlan a magyar hitel.

Szegény Balázs! Őt a közügy vezérli
S nem nézi, hogy más ember úgy tesz-e?
De míg bizalmát szerteszét fecsérli,
A többi honfinak van ám esze;
Bölcs ember a köz-jót ugyan beszéli,
Hanem maga felé hajlik keze;
S Balázs hányódva köztük össze-vissza,
Most kezdi látni: mit rejt a kulissza.

Lát álnok és irigy bujósdi-harczot,
Szent czél alá dugott ön-érdeket,
Lát bókolást, sok szemközt nyájas arczot,
Ki most gyalázta egymást hát-megett;
Mit bánnak ők sikert, vagy köz-kudarczot, —
S mig ajkuk országos czélt emleget,
Kezet fognak még az ördöggel is,
Ki bánja a hont, bár meggebbed is...

ÁBRÁNYI EMIL

MAGYAR NYELV

Ó szép magyar nyelv! Aki egyszer téged
Ajkára vőn, többé nem dobhat el!
Szentség gyanánt hogy befogja éked,
Őrző oltárrá válik a kebel.

Pajzán, derűs vagy, mint nőink szeme,
S erős, szilárd, mint hősök jelleme!
Gyöngéd vagy és lágy, mint mennybolti kék,
S dörögni úgy tudsz, mint villámos ég!

Minden, mi fejben vagy szivben fakad,
Tőled nyer pompát, szindús szavakat.
Nagy eszme, érzés oly ragyogva hord,
Mint egy király az ünneplő bibort!

*

Bír-e más nyelv úgy epedni,
Annyi bájjal, annyi kéjjel?
Olvadóbb, mint lant zenéje
Holdvilágos, langyos éjjel,
Mely virágot s dalt terem,
Mikor ébren semmi sincs más,
Csak a fák sötét bogán:
Hangos, boldog csalogány
S boldog, néma szerelem...

*

Hát a csapongó
Gyorsszavú tréfák
Játszi szökését,
Festi-e más nyelv
Oly remekűl?
Pattog a víg élc,
Ám sebe nem fáj,
Mert csak enyelgés,
Tarka bohóság
Volt az egész!...

Magasztos gyásznak bánat-dúlta hangja
Úgy zendül benne, mint egyház harangja,
Mely messze hinti mély, komor szavát.
Búg, mint a gyászdal, mint sír-fáklya lobban,
S mint súlyos léptek kripta-csarnokokban,
Úgy döng minden szó a kedélyen át!...

*

Ciklops pőrölye, hogyha csatát fest,
Csatakürtök bősz riadása!
Halld! Halld!
Száguldva, vihogva, kapálva
Dölyfös paripák robbannak elő.
Százak keze vág, százak keze lő.

Nem szárnyal a vér-ködös égre más,
Csak ágyudörej, szitok és zuhanás!
Rázkódik a föld, iszonyodva reng,
Amerre a kartács vad tánca kereng!...
Dúl a szilaj kéz, csattog a kard,
Sebet osztva süvölti: ne bántsd a magyart!

*

Hatalmas, szép nyelv,
Magyarnak nyelve!
Maradj örökké
Nagy és virágzó!
Kisérjen áldás,
Amíg világ áll!
S legyen megáldott
Az is, ki téged
Ajkára vesz majd:
Elsőt rebegve,
Végsőt sóhajtva!

ENDRŐDI SÁNDOR

CSÖNDES ÉJ HARMATJA...

Csöndes éj harmatja
Reszket a virágon —
Adj egy csókot, lelkem,
Aranyos virágom!

Adj egy csókot, lelkem,
Piros rózsaszálom,
Te legédesebbem
Ezen a világon.

Vihar a levelet
Ide-oda szórja —
Szegény katonának
Forgandó a sorsa.

Ma itt van, holnap ott,
Azután — ki tudja!
Ma virágos, holnap
Halálos az útja.

Ma még piros élet,
Holnap fehér álom...
Ne sajnáld a csókod,
Aranyos virágom!

GYÖNGE VIOLÁNAK...

Gyönge violának
Letörött az ága —
Az én bánatomnak
Nincs vigasztalása!
Suhog a szél Ungvár felett
Édes rózsám, Isten veled!

Nagy Bercsényi Miklós
Búskodik magába:
Elfogyott szegénynek
Minden katonája...
Suhog a szél Ungvár felett
Édes hazám, Isten veled!

REVICZKY GYULA

A «PERDITA» DALOKBÓL

Szeretlek, mint egy elhagyottat
Egy másik elhagyott szerethet.
Ahogy vergődő fájdalom csak
Képes szeretni: úgy szeretlek.

Nem a gyönyörnek tiszta mézét
Szomjazza ajkam, hogyha csókol;
Az, ami hozzád vonz, a részvét,
Szeretlek, édes, szánalomból.

Szeretlek, mert mint én, leányka,
Te is jobb sorsot érdemelnél.
Szeretlek, mert reád találva
Látom, van árvább szív szivemnél.
Szeretlek önzésből, kimondom;
Mert amidőn szemedbe nézek:
Egyszerre tűrhetőbb a sorsom
S én kezdlek vigasztalni téged!

IMAKÖNYVEM

Aranykötésü imakönyvet
Hagyott rám örökül anyám,
Kis Jézus ingben, glóriában
Van a könyv első oldalán.
Sok év előtt egyik sarokba
Beírta jó anyám nevét,
Lehajtom a betűkre fömet,
Hogy fölidézzem szellemét.

Nekem úgy tetszik, hogy csak egyszer
Fehér ruhában láttam őt.
Tavasz volt ép', a kedves ákác
Virágozott a ház előtt.
A lemenő nap fénysugára
Reszketett ajkán, zárt szemén.
Apám ott állt a ravatalnál
És velem együtt sírt szegény.

Hogy elmosódtak a betűk! Mily
Sárgák s kopottak e lapok.
Rég volt, midőn ez imakönyvből
Még az anyám imádkozott.
Kék selyemszállal összekötve
Van itt hajambul egy kevés.
Aranyos fürteimhez akkor
Nem illett még a szenvedés.

Irott imádság töredéke
Mellett van az anyám haja,
Emitt egy szentnek vézna képe
S egy régi, halvány Mária.
Elnézem... Épen így viselt meg
A sors azóta engemet.
Sokszor szeretnék sírni, hogyha
Nem szégyelném a könnyeket.

Az Úr imádságát ütöm fel
(Kisérőm a nehéz uton)
S vigasztalást vegyít a kínhoz
A te imád, óh Jézusom!
Imádság kell a szenvedőknek,
Akit a sors árván hagyott.
Úristen, én nem zúgolódom:
Legyen a te akaratod.

Föl nem panaszlom a világnak,
Csak szellemednek, jó anyám,
Milyen kopár volt ifjuságom,
S hogy mennyi bánat szállt reám.
Tűrtem, reméltem, megalázva
Idegenek közt éltem én;
De azt a régi imakönyvet
S emléked szentül őrizém.

PETŐFI ÉL!

Petőfi él! De nem, mint hiszitek,
Nem mint bágyadt tekintetű öreg.
A kor arcára nem vésett redőt,
Fehér hajjal ne képzeljétek őt.
Fejét fennhordja most is; szeme fényes;
Oly fiatal még: csak huszonhat éves!

Petőfi él! De nem volt soha rab.
Ne higyjétek, nem hord ő láncokat!
Kard van kezében, ajkán harci dal;
Előre száguld, mint a bősz vihar,
És túlharsogja az ágyúk morajját
Szent himnusza, egy szó: Világszabadság!

Petőfi él! Lánglelke fennviraszt.
Vénség, halál sohasem érik azt.
Lázas szivével, ifjan, szabadon
Él és fog élni, édes magyarom.
Lesz trónok és országok pusztulása;
De az ő sírja mégse lesz megásva!

MÁRCIUS TIZENÖTÖDIKÉN

Hivatlanul is megjössz minden évben,
Szép március, bilincs-oldó tavasz!
De azt a régi márciust nem érzem;
A naptár mond csak annak; nem vagy az;
A hit kidőlt, a szivnek semmi lángja;
Fásultan él a kor s eszmétlenül,
Multon mereng a költő és dalába
Villám s haragvó mélabú vegyül.

Megalkuvás iránya most a kornak;
Ábrándnál egy kis állás többet ér,
Egy zsíros koncért százan marakodnak,
Hogy *egynek* jusson mentül több kenyér.
Az igazságot, elvet megtagadják,
S ki értük harcra kelne, nincs olyan,
Csak szóvirág ma a magyar szabadság
S az érte hősen ontott vérfolyam.

Nem, ez nem az a márciusi szellő!
Nem a szabadság éltető lehe,
Egy alvó népet új életre keltő,
Hogy százados rabláncát tépje le!
A nagy, a negyvennyolcas márciusnak
Nincs más emléke: nehány béna kar,
S távol, hol citrom és narancs virulnak,
Honán kivül a legnagyobb magyar!

Ezért löktél hát annyit hősi sírba,
Hogy ami véred, ó hon, megmaradt,
Mohó ajakkal, éhesen kiszívja
Egy ingyenélő parazita-had?...
Ezért áldoztál annyi vért, vagyont hát,
Hogy megtagadjanak gyáván előbb
S örököd oszt' arcátlanul felosszák
Kétszinű, romlott, léha kegylesők?...

Csak vissza e sivár korból! Nem ég itt
Ember-méltóság tiszta ihlete!
Álmodjunk, hívjuk vissza azt a régit!...
S ha van még a magyarnak istene:
Őt kérjük, adjon még egy csoda-kardot,
Bűvös csapásitól hadd hulljanak
A hitvány léhütök, kik mint a barmok,
Csak ettek-ittak és meghíztanak.

ŐSZ FELÉ

Vágy, szenvedély bevonja szárnyát;
Dalaim immár csendesek;
Bennük csak néha-néha zendül
Egy álom, egy emlékezet.

A szép tavasznak álma őszkor;
Virágokról édes regék.
A szív, mely lemondásra készül
S úgy megzokog: Ne még! ne még!

Lehajtja szép fejét a rózsa;
Nem éli túl a hév nyarat.
S az édes vágyak, a virágok,
Szivemben is hullonganak.

Bágyadt a nap, bágyadt a tájék;
A télre fázva gondolok,
S a langyos őszi napsugárnál
Vérem még egyszer föllobog.

Tavasz mosolyg reám, keresztül
Egy rózsaszínü fátyolon.
Látom virulni a világot,
S csak álmodom, csak álmodom...

MAGAMRÓL

Rossznak mondod a világot,
Dőresége bosszuságod;
Siratod az élet álmát,
Földi dolgok durva jármát;
Felpanaszlod lázban égve:
Bölcs elméje, jók erénye
S fényt sugárzó lángod, ég,
Csak hiúság, buborék.

Oh, pedig hány perced, órád
Volt, midőn e sujtoló vád
Könnyeidben elviharzott
S kiderült rá szíved, arcod.
Gyönyörűség volt az élet,
Megáldottad születésed;
Rózsák közt jársz, azt hivéd,
S mi okozta?... Semmiség!

Nem tudod, mi nyomja szíved,
Semmiségek üdvezítnek.
Hogy jön, nem tudod, csak érzed,
Hogy e bűnös-bűvös élet,
Mely ma szennyes, ronda börtön,
Holnap éden kertje rögtön.
Ma a békét áhitod,
S holnap küzdve élni jobb.

Ember! önző vágy vezérel.
Bánatával, örömével
Ezt az undok szép világot
Sorsodon át nézve látod.
Hogyha gondok elcsigáznak:
A világot éri vádad,
S ha örömre gyúl szived:
Nincs e földnél semmi szebb.

Ragyoghat a nap az égen:
Te sötétben, feketében
Látsz mindent, ha bánatod van;
Míg, ha kedved lángra lobban.
Minden érted van teremtve;
Télen is jársz rózsakertbe',
A nap is csak rád ragyog,
S kik itt laknak: angyalok.

Az örvendőt meg nem érted,
Ha világod búban éled;
S csak ha lelked szenvedőnek
Vallod, sajnálsz szenvedőt meg.
Mit törődöl a világgal,
Szenvedő szív sóhajával,
Ha egy édes pillanat
Teljesíti vágyadat!

Hát ne fordulj vak hevedben
A világ és rendje ellen...
Úgy tekints az emberekre,
Hogy a föld se jó, se ferde;
Se gyönyör, se bú tanyája,
Csak magadnak képe, mása.
Ki sóhajtoz, ki mulat.
A világ csak — hangulat.

ARANY JÁNOSNAK

Áldom én is azt a bölcsőt,
« Mely magyarrá ringatott. »
Áldom én is azt a sorsot,
Mely szivembe dalt adott.
A dicső szellem világát
Áldom mindenek felett,
S dallom, ami bennem eszme,
Dallom, amit érezek.

Szép az ének, szent az ének,
Drága kincs, ha nemzeti.
De a legszebb dal örökké
Általános, emberi.
Az igazság egy lehet csak
Valamennyi nyelveken.
Nagy leszen, ha lelke is nagy,
Ki művész első helyen.

Kék egével ősz Homérosz
Valamennyi nemzeté.
Búskomolyság, mélaság is
Egy van csak: a Hamleté.
Bolond Istók mindenütt volt,
Ahol ember szenvedett.
Nagy művész, ki emberek közt
Feledi a nemzetet.

Gúnykacaj minden hazában
Don Quijotenak végzete.
Ember, hát nem kell kutatni
Küzködő Faust német-e?
A világ nyelvét beszéli
Molière, a francia
Harpagon, Alceste s a többi
Csupa kozmopolita.

Általános eszme s érzés,
Nagy, ha nem is nemzeti,
« Dalok korcsa », melyben ez nincs:
Az igazság megveti.
Nép után nép küzd a létért,
Eltünnek a nemzetek.
Róma megszünt, csak Horácban
Élnek még az *emberek*.

Népével van öszeforrva
A nagy eszmék dalnoka.
« Mind tükör volt: egymagából
Tünt nekem fel nép s haza! »
Egy egész nép ilyen ének
S akkor leghatalmasabb,
Hogyha, bár forrása egy csak,
Mindenütt süt, mint a nap.

A tiéd is mindenütt süt.
Nagy vagy a nagyok között!
Nemzet ily naggyá sosem tesz,
Csak az eszme, mely örök.
« Két világ csodája », fénye
Halhatatlan éneked,
Most magyar, létezni fogsz, ha
Nemzeted csak létezett.

A VOLKOV-TEMETŐ

Ott fogsz nyugodni, ahol a zsiványok,
Dicső orosz költő, ki a világot
Meghóditottad barbár nemzetednek,
Oh, Turgenyev, latrok mellé temetnek!
Giz-gaz közé, a Volkov temetőbe;
Barátodat behányták jó előre.
S más társad is lesz. Elhagyottan,
Bedőlt, világtalan sirokban,
Hirdetve azt, hogy meg nem érdemelted,
Oroszország! költőid így pihennek.

Ó, mindenütt, mióta Jób keserge,
Meg volt az verve, meg volt bélyegezve,
Ki érző szívvel jött e zord világra
S csalárdok közt az igazsághoz álla.
Kín volt az élte, gúnykacaj, közöny;
Párnája kődarab, nektára könny.
Orosz költőknek sem volt jobb a sorsa.
Ah, látom őket elvonulni sorba...
Elől ziláltan Dosztojevszki mégyen,
Aztán Gogoly, ki úgy veszett el éhen.
Lermontov honjából kiűzve ég el;
Puskin bosszút liheg piros sebével;
S látom bús arcát Csernisevszkinek,
Kit cári zsarnok-önkény számkivet.
Mindnyája bús, beteg, boldogtalan;
Költő hirének íly nagy ára van.

De hogyha meghal s visszatér a földbe,
Bármily hazának volt legyen szülöttje:
Sírját az unokák megkönnyezik;
Csak te, orosz, vagy rút kivétel itt.
Ó, nem elég, hogy gaz hóhér-kezed
A meggyilkoltak vérétől csepeg;
Hogy akiből rabszolga sose válik,
Kiüldözöd rabnak Szibériádig;
Hogy lelked, mint hazád, hideg, setét,
Hogy aljas és hazug vagy, nem elég:
Azt aki fényét hinti szét az éjben
S erényt, igazságot hirdet merészen,
Költődet még a sírban is gyalázod.
Vadállat! Véredből születni átok!

Hál' Isten, hogy magyar költő vagyok!
Csak életemben fázom, koplalok.
Hazám becsüli költőjét, a — holtat,
S nem dobja sírszomszédul — gyilkosoknak.
Bár élve tövisek között haladtam:
Rózsák alatt fogok rohadni majdan;
A kerepesi temetőben
Sirommak lesz virága bőven,
S halottak napján — olcsó kegyelet! —
Eljősz te is s meggyujtod mécsedet.

SZÁMLÁLGATOM...

Számlálgatom, találgatom,
Hogy hány hetem vagy hány napom
Van hátra még...
Irgalmas ég,
Esdek, ne légy fukar nagyon.

Oh, hányszor hívtam a halált,
Mihelyt a kedvem búsra vált.
De most hogy itt
Ólálkodik,
Nem érzek mást, mint borzadályt.

Meghaljak?... Oh, ne még, ne még,
Agyam még eszme-tűzben ég.
Forró szivem
Jobban pihen
A napon: oh a sír setét.

Vágy még hevít, kedv még emel,
Oh, még sok dalt nem zengtem el.
S eszméimet
Mind a hideg,
Sötét koporsó nyelje el?

Toldjad meg hát, kegyelmes ég,
A csüggedt költő életét.
Hadd öntse ki
Érzelmei
Zengő, zsibongó tengerét.

BÁRD MIKLÓS

IROK A TENGERNEK

Irok a tengernek, a kék Adriának,
Egy szíves levelet.
Tajtékos szép fia a nagy Oczeánnak,
Ne hajtsd most a szelet.
Lágyan zsongjon a hab végtelenbe futván,
Ne törje a partot ágaskodó hullám,
S mely a Zsókot várja,
Mint a bölcső ringjon rajtad az a gálya.

Hogy a Zsók utra megy, nagy oka van annak:
Szegény csüggedt, fáradt.
Azt mondják, zsongásán, ringásán a habnak
Elszunnyad a bánat.
Mondják, hogy a tenger levegője balzsam,
De azt is tudom, hogy kedve állhatatlan,
S félelmében ennek,
Irom e levelet, irok a tengernek.

Ádria, szép fia a nagy Oczeánnak,
Tenger őfelsége!
Az a kicsi asszony, kit most oda várnak,
Költő felesége,
Egy hallgató lantnak dalra zenditője
Vénülő költőnek hű gondviselője,
Élő dalforrása,
Tegye meg fölséged, hogy szivesen lássa!

Öltözzék felséged szép ezüstös kékbe
S enyelegve zsongjon,
Csillogó tükrében a Zsók halvány képe
Hogy elmosolyodjon.
Ragyogjon lelkébe, mit a bú beárnyolt;
Barna feje körül a fekete fátyolt
Hintse tele gyöngygyel,
Biztassa a szívét új életörömmel.

Mutassa felséged fönséges tudását :
Asszony szívvel bánni.
Legyen a félelmes ringatván a gályát,
Édes, enyhe, játszi.
Enyelegj a Zsókkal, hozd szivét rezgésbe,
S ha mint zengő futam vidám nevetése
Lesiklott a habra,
Zsönge életkedvét neveld ujra nagyra.

Ádria, szép fia a nagy Oczeánnak,
Tenger öfelsége!
Az a kicsi asszony, kit most odavárnak,
Költő felesége,
Egy hallgatag lantnak dalra zenditője,
Vénülő költőnek hű gondviselője,
Élő dalforrása,
Tegye meg felséged, hogy szivesen lássa!

ERDŐK

Nem erdő, melynek nincs dala, virága,
Mit tavasz nem diszithet,
A komor fenyves, váltig zöldben állva,
Nem más, csak néma díszlet.
Nem suttog a lomb, ág nem hajlik ágra,
A fák élnek maguknak,
Mint emberek közt zordon nagyravágyók,
S borongó életuntak.

Óh, más az erdő, odalenn a Nyíren
Az aranyos homokban,
Mint szép menyasszony ezüst fátyolával
Áll ott a nyírfa, lombban.
És halk csevet, bizalmas suttogás van,
Igy szoktak a leányok,
Fehérre fátylat, reszketőt ha öltve
A boldogságra várnak.

Megbujva lomb közt, csillog, mint a tükrön
A rezgő ezüstfátylon,
Majd kósza módra, játszik itt a napfény
A vadvirágos páston.
Derűbe fürdik meg a nyírfaerdő,
Azért üdébb a bája
Mint tiszta szívnek nincs mit rejtegetni,
Csak fénye van, nem árnya.

De más az erdő televény földjében
Az ős Pannóniának,
Hol lombos koronájuk hordva fennen
Tölgyóriások állnak.
Száz kart feszítve, készen a birokra,
Ha megdördül az alj ég,
A tölgyben mintha erős, viharedzett
Férfiak lelke laknék.

Ki zúg ijesztőn versenyt a viharral
Teljében az erőnek?
S ki zsong szerelmes, enyhe sutogással
Lágyabban, mint a tölgyek?
És van-e érzés szívből ajkra szálló,
Melyre ne volna hangja?
A tölgyben mintha egy szerelmes férfi
Ábrándos lelke lakna.

S mit óva rejt a kandi napsugártól
Smaragdzöld, enyhe sátor,
Üdén tenyésző százszorszép virágok
S édes szerelmi mámor.
Boldog madarak laknak ott dalolva,
Balzsamot hord a szellő...
Oh, van-e szebb e kerek egy világon
Tenálad, tölgyfaerdő!

KOMJÁTHY JENŐ

CSAK TARTSATOK...

Csak tartsatok előmbe tükröt!
Habár tudom, nem hízeleg.
Szemlélve arcom dúlt vonásit,
Tüstént magamra ismerek.

Hisz annyi bánat átviharzott
E roncsolt, sápadt alakon,
A szenvedések, kínok árja
A durva földi harcokon!

Nyomot hagyott rajt' minden érzés
És foltot ejtett számtalan,
Mert szívem még a rossz iránt is
Fogékony volt határtalan.

A szenvedély sok mély barázdát
Vont napsütötte arcomon:
De napcsókolta, büszke főmet
Mégis emelten hordozom!

Hibáimon ti kapva kaptok
S erényem föl nem éritek,
Midőn hibáztam, ott valátok
S így magatokhoz méritek.

Közös mindenha tévedésünk,
De ami fölemel: enyém!
Mindenha egyetlen s magányos
Minden kiváló érzemény.

Közületek vajjon ki látott
Erőm teljében fényleni?
És üdvözűlve, koszorúsan
Ki hallott engem zengeni?

Ki látott járni pompafényben
A zúgó tengerek fölött?
Közűletek ki látta lelkem,
Midőn a napba öltözött?

Ki látta színem változását,
Midőn a lélek elragadt?
Ez elcsigázott, gyönge testen
Ki látott nőni szárnyakat?

Ki látott engem tűzszekéren
Mint a prófétát egykoron?
Illést se látta minden ember,
Csak az, ki lélekben rokon.

Kő sebzi, tüske vérzi lábát,
Ki mindig fölfelé tekint;
És lábaim a földet érik,
Bár fejem az éterbe ring.

Előttetek nem szent a költő,
Csupán sarujját nézitek,
Mert lelketek régen kiszáradt
És szívetek sötét, hideg.

Azért láttok ti feketének
Mindent a fényes menny alatt,
Azért fagyos egész világtok,
Azért unott és lagymatag.

Hadd szántson szenvedély ekéje
Még több barázdát arcomon:
Sugár övezte, büszke főmet
Én mégis fönnen hordozom!

HARMÓNIA

Mit jajgassak, keseregjek?
Gyáva szív, mely élni reszket,
Kicsi lélek fél a léttől,
Gyönge gyermek a sötéttől.

Gyáva szív és törpe szellem
Boncolgasson, érzelegjen!
Oldott szárnyam büszke röptét
Nem zavarja a göröngylét.

Mit nekem a szűk fogalom!
Végtelen nagy gondolatom.
Mit a részlet! Itt az egység!
Üdv e látszat, szent részegség.

Mit a részlet! Itt e minden.
Örökifjan él e szívben.
Nem vagyok már puszta részed:
Óh mert látlak, nagy Természet!

Én belőled s te belőlem
Áradunk szét az időben.
Szívem a gyönyörtől részeg:
Mert belátom az egészet.

Létrejött a bűvös egység:
Már érzelek, szent Mindenség!
Bennem élsz te s én tebenned:
Én vagyok a vég s a kezdet.

Óh e látszat a valóság!
Eónok a röpke órák,
Eszmék sora kél a napból
És napok a gondolatból.

Óh e magas, bűvös egység,
Alkotja a dolgok rendjét!
A csillagok szétomolnak
És egy szívben összefolynak.

Egyesülnek mind a szívben,
A szívekben él az Isten,
És ha álmot lát a lélek,
Ez az álom örök élet!

Üdvözítő Végtelenség,
Hadd ömöljem hát benned szét!
Lényem forrjon véled eggyé,
Legyek én is Végtelenné!

A HOMÁLYBÓL

Ki fény vagyok, homályban éltem,
Világ elől elrejtezém;
Nagy, ismeretlen messzeségben
Magányosan lobogtam én.

Míg más napok ragyogtak egyre
S imádta őket mind a nép;
Addig szívem' nem látta egy se,
Nem érzé tiszta, nagy hevét.

Sugaramat nem verte vissza,
Magamban égő láng valék;
Világomat gyönyörrel itta
Csupán a könnyü, tiszta lég.

Csupán a boldog csillagokra
Néztem föl a nagy éjszakán,
Velük keringve és lobogva
Epedtem fensőbb lét után.

De mostan szívem szerteárad,
Gátját szakítva szétömöl,
Keresve földi, égi társat,
Kire borúlni szent gyönyör.

Melege, fénye széjjelomlik
Elűzve a sűrű homályt
És millió sugárra foszlik,
Hogy minden szívet járjon át.

Rohanj a lelkek tengerébe
Lelkem, te büszke nagy folyam!
Szakadj a boldog összeségbe,
Hová minden világ rohan!

Halj át az élet-óceánba
És mindenekbe halva élj!
A szellemek rokon világa
Szavadra rég figyel: beszélj!

Ölelni vágyom a világot
És sírni milliók szívén;
Beoltani e tiszta lángot
Vágyom milljók szivébe én.

Óh jöjjetek velem repülni,
Velem zokogni, zengeni,
Egy érzelemviharba dűlni,
Egy-indulatba rengeni!

Szivembe' hordom én a lángot,
Szivembe' hordom a napot;
Oh gyujtsatok rokon világot!
Én látok; ti is lássatok!

ÖNVÁD

Van-e, ki mer vádolni engem?
Bírám ki lesz itt énnekem?
Egy fehér zászló van kezemben:
Szeplőtelen becsületem.

Gúny, rágalomnyíl visszapattan
E férfi-mellről nyomtalan;
Vár e kebel, megvíhatatlan,
Hiába csel s ádáz roham.

Vádolni nem mer senki engem;
Sértetlen állok s egyedül;
Nem üldöz, elhagyott az ellen,
A jóbarát tisztel s kerül!

Templom e szív, ünnepi csöndjét
Csak magas ének veri fel;
Nem jönnek el, hogy összedöntsék;
Ki jő, borzad s imára kel.

És mégis milyen vad, sötét láng
Égeti folyvást arcomat?
És mégis milyen vad, sötét hang
Jövendöli balsorsomat!

És mégis milyen mardosó kín
Mozdulnom és lélegzenem!
A belső rémek légióin
Megtörik önhitt szellemem.

Bár nékik hozzáférhetetlen
És a tömegnél jobb vagyok:
Vad fájdalom szaggatja keblem
S bánattól összeroskadok.

Rajtam egy vérfolyam csapott át,
Tátong ezer-ezernyi seb;
Ó szörnyü kín, ó rémes önvád:
Én vagyok a legbűnösebb!

Engem vádol minden seb ajka,
Minden kisajtolt drága könny,
Minden sóhaj, melyet sohajta
Tört vágy és meggyilkolt öröm.

Te vagy, te vagy! kiált az inség,
Te okozál minden nyomort,
Te döfted át a szivek szivét,
Te imádtad vakon a port!

A véred mindig bűnre lobban
És véres bosszúért kiált,
Te reszketél az orgyilokban,
Mely testvérszívet jára át!

Te csillogtál a tőr hegyében,
Mely szeretetből ölni tört;
Te vagy, ki más s önátkaképpen
Megmérgezett minden gyönyört!

Te vagy, te vagy! kiáltja minden,
Te vagy a bűnös egyedül!
Ott van az ok sötét szivedben,
Hol minden gonosz egyesül.

S egyszerre látok fölszakadni
Minden siralmat, bút, iszonyt,
Fejem fölött magasra csapni
Mindent, mi vért és átkot ont.

Bűnöst kiált az összeség rám,
Engem vádol az egyetem;
Sötét szemek merednek énrám
S a szégyentől kiég szemem.

Én, én! kiáltok iszonyodva;
Én, én! zokog minden parány;
Én levék önmagamnak pokla
S az embert meg nem válthatám!

Minden csöpp vérem azt kiáltja:
Én vagyok a legbűnösebb!
Leroskadok a föld porába
És fölszakad az ősi seb.

A gyászruhát magamra öltöm
S arcom rémülve rejtem el:
Nincs bűn ez óriási gömbön,
Melyet nem én követtem el!

TÖRJ ÖSSZE MINDENT...

Törj össze mindent, ifjú szellem,
Hogy ne maradjon kő kövön.
Lerontani e természetlen
Világot óriás öröm.

Bontsd szét izekre, éles elme,
A hazugtestű látszatot;
Minek nincs magva, nincsen lelke,
Tépd össze, legyen átkozott!

Gyülöld a multat, hősi lélek,
Előre nézz, csüggj a jövőn!
Megkövesült, ki visszanézett,
De Lót haladt bizton, dicsőn.

Rombolj, pusztíts, dúlj össze mindent,
Ami élősdi, korcs, beteg,
Mi nem érez magában Istent,
Mi mástól nyert fényt, életet!

Utálat, undor nézni néked
A gépi lények ezreit.
Ember, hogyan viselje képed,
Akit költészet nem hevít?

Egymáson és egymásból élnek,
Egymást emésztik, szörpölik,
Zsarnok, lakáj, hiéna, véreb...
Egymást teremtik és ölik.

A sok falánk, lélektelen test
Egymásra hogy rohan mohón,
A sok vandál, vérszemü hentest
Nem nézheted te álmodón!

Itt minden rombolásra lázít
És lázadásra ingerel;
Mintsem tovább hordozza láncit,
A szellem inkább égjen el!

Emésztő láng nem szebb-e vajjon,
Mint ami aljasan tenyész?
Bukó hős, mint barom az almon?
Különb-e tűznél a penész?

Ne higgy te lassú haladásba',
Filisztereknek hagyd e tant!
Természet örök újhodása,
Miből minden nemes fogant.

A régi rossznak foltozása
Nem nyerhet örök életet;
Csak az a kornak messiása,
Ki szívben ujjászületett.

Lélekben újjá, önmagából,
Megistenült lény, önvilág,
Egy szikra Isten homlokából,
Föltétlen új, remek, csodált.

Előre hát, te isten-ihlett,
Kit lelki szomj edz és gyötör,
Emelj, ragadj magasba minket,
Téged követni szent gyönyör!

Teremtsd újjá ez óvilágot,
Lehelj dicsőbb lelket bele,
Magányod kincseit kitárod:
S benépesül a föld vele.

Ó gazdagítsd e kolduslétet
És örökítsed a jelent;
Meghódol itt minden tenéked:
Ó hozd le, hozd a végtelent!

Jövel, jövel, te büszke korszak,
Mely a szellem szavára kél!
Ledönteni e léha, korhadt
Világot óriási kéj!

KOZMA ANDOR

KÖLCSÖNÖS BABÉR

Oly kedves fiucskák!
Egymást szeretik.
Hogy kissé hiucskák,
Illik az nekik.
Bámulják egymást kölcsönben:
— Uram, lángész lobog önben!
— Uram, önben
Nemkülönben!

A hajuk bozontos,
Pózuk isteni.
És ez szörnyü fontos,
Mert ez a zseni!
Nincsen rajtuk semmi régi,
Testük, lelkük századvégi,
Amaz légi,
Emez égi.

Az egyik huszéves,
Másik huszonegy.
Kritikájuk éles,
Ha vénekre megy.
— Aki vénebb, ugy-e, száraz,
Kort nem értő vén szamár az?
— Biz' a' már az!
Szól a válasz.

Emez még nem érett
S éretlen amaz.
De kamaszt dicsérget
Mindig a kamasz.
Tömjént gyujtnak ma egymásnak,
S magát ez s az már csodásnak.
Óriásnak
Hiszi másnap.

Hogy a világ őket
Észre sem vevé,
Azzal nem törődnek,
Bújnak együvé,
Eszméiket kicserélik,
Ily potomsággal beérik!
Egymás bérit
Ők kimérik.

Óh, a kedves ifjak!
Rendszerük remek.
Igy teremnek, így csak,
Új nagy emberek.
S bármit is mond az irigység.
Megbecsülni nem kicsinység
Egymás kincsét —
Ami nincs még!

ANTAEUS A BOLTBAN

Öreg segéd úr fényes üzletben
Majd ide libben, majd oda lebben.
Kiszolgál buzgón folyvást napestig,
Szövetet bont itt,
Nyájas szót ont itt,
A szívességet ilyennek festik.

Nyűgös szeszélye vásárló nőknek
Sosem zavarja percre sem őt meg.
Hoz ilyen mintát, meg olyan mintát,
Nagyon ajánlja —
Nem kell, — sajnálja,
Kerít még többet... Ez tetszik inkább?

Mint úr és férfi számot sem tészen,
Hölgy ügyfeleknek gép ő egészen.
Pedig, ha tudnák, mint vár reája,
Ha boltnak vége,
Kis felesége
És Rákos menti nyaralócskája!

Mindakettőcskét szerezte drágán,
Húsz évi munka s kuporgás árán.
S van ok azóta örömre, búra!
Sűrün kell doktor,
Kőmíves, piktor,
Óh, a temérdek reparatúra!

Szép is meg jó is a kis menyecske,
Hanem törékeny, kényes a teste.
És szép is jó is, a nyaraló is,
De hol itt bomlik,
Hol amott omlik,
Rontja a szél is, eső is, hó is.

Öreg segédnek, ím, két nagy gondja.
Ám a vevőknek el ezt nem mondja,
De míg a rőföt buzgón szalasztja,
Esze künn jár ám
A Rákos táján,
Két kedvenc kincse titkon aggasztja.

Az egyik végett kellett a másik
S dolgozni kell most értük rogyásig.
Beteges nőnek doktor rendelte:
Lakjék szabadban,
Gyógyír van abban,
Ott kap erőre a teste-lelke.

Így takarékbul, mi összegyűlt ott,
Ki kellett venni minden forintot.
Hirdettek aprón egy nyaralócskát,
Ózondús léggel,
Vizzel eléggel,
Nagy jövendőjüt s csak kicsit ócskát.

Azóta künn a Rákoson laknak,
Közelségében a vasutvonatnak.
Nyáron izzadva, télen meg fázva,
De vizük friss van,
Négy fájuk is van
S vadszőlő fut fel a kicsi házra.

Öreg segéd, ha estenként csuknak,
Éledő szívvel ered nagy utnak.
Koromsötét van, mire kiérhet.
Nyájas otthonbul
Hajnalban indul.
Hát biz egy kissé hajszás ez élet.

De mit sajnálják? Ő nem sajnálja.
Több a bajánál neki a bája.
Nejének jót tesz — szentül hisz benne
És ha nem volna
Az a kis kolna,
Nagyságos úr ő sehol sem lenne.

De künn a kedves kis nyaralóban
Részes e címben, e földi jóban,
Majoros népek tisztelik ígyen.
Hetyke vevőre,
Vagy cégjegyzőre
Ezért nem néz ő soha irígyen.

Csak talpalatnyi, mégis: van földje,
Mégis, van háza s egy kicsi zöldje.
Rügyét négy fája számára hajtja
S mikor virágos,
Az csodabájos!
Egyszer két alma is termett rajta.

Kis felesége csak egyet ett meg,
Jutott a szebbik a boltfőnöknek.
« Java termésem » — ezzel így hódolt
S büszke volt rája,
Mikor gazdája
Azt megdicsérte, hogy igen jó volt.

S jól esik néki búsulni nagyban,
Ha nyári jég, vagy tavaszi fagy van.
Boltbul kikukkan az ajtórésen
S mint holmi káros
Úri agráros
Sóhajtja: Ó, én szegény termésem!

Öreg segédnek kis nyaralója
Így életkedvét szerzi és ója.
Bolti nagy munkát így könnyen bírja
Vonatvárásban,
Ki s bejárásban
Ereje nem fogy, legfeljebb zsírja.

Termete karcsú élte delén is,
Ezért — többek közt — irígylem én is.
Irígylem kedvét, fürge buzgalmát,
Üde jó lelkét,
Kicsi zöld telkét,
Fái virágát, meg — a két almát.

S kivánom minden robotmunkásnak,
Bolti segédnek s azonkép másnak:
Adj nekik Isten egy kevés zöldet! —
S ne csak legvégül,
Egy halmon bévül,
Hat lábnyi mélyű fekete földet.

A CARTHAGÓI HARANGOK

A pápai öreg kollégyiom terme
Csupa vén diákkal zsúfolásig telve.
Ajkuk néma, mint a faragott képeknek,
Pedig verekedő vad fickók lehetnek:
Több homlokon, arcon beforradt sebhelyek,
Kemény hideg-vasra valló emlékjelek;
Van, kinek hiányzik félkeze, féllába...
Ilyenek is járnak Pápán iskolába.

Ki históriában kutat világeszmét,
Tudós Bocsor István professzor tart leckét.
Tavaly Debrecenben még Enyéng követje,
Alig egy féléve még tömlöcre vetve,
Most Bécs kegyelméből, rendőrtől figyelve,
Megint kathedráján a hatalmas elme.
Tilalmas részére a honi történet,
Hanem Carthagórul s Rómárul beszélhet.
Im, beszél is bőven ékesszavú ajka,
Visszatért diákok szomjan csüggnek rajta.

...« S a dicső Carthagó, mondja a professzor,
Végső diadalra keseredett ekkor.
Ezer éves multját üti vala arcul,
Hogyha lemond gyáván a rátukmált harcrul.
Maga dölyfös Róma egyedül ha támad,
Nem győz hős haragján Carthagó hadának.
Barbár Massinissa, gaz numid szövetség,
Ez pecsételé meg Carthagó elestét.
Ám Carthagó népe a bús végveszélyben
Nagyszerű halálra buzdult föl kevélyen.

A nemzeti zászlók lobogtak kibontva,
Tódultak alájuk, nőtt a had naponta,
Carthagói férfit asszony nem marasztott,
Hont védeni mentek urak és parasztok,
Kereskedőt üzlet, mesterembert szerszám
Nem kötött le többé, — beálltak ezerszám.

S a zsönge diákok az iskola padját
Fegyverért esengve önként odahagyják...
Ó, a boldog ifjak, ép erős legények,
Mint irigylik őket rokkant lábú vének!
S ezek is elmentek, nem sujthatva mással,
Sujtani az ellent bátor, bölcs tanáccsal.
Talpra pún! Fegyverre! Ne hagyd ős hazádat!
Nincs kard? — Egyenesre igazítsd kaszádat!
Nincs elég húr íjra, hogy nyilad röpítsed? —
Van hajuk a nőknek, kösd rá s azt feszítsed!
Lelkes honleányok örömest lenyírják, —
S szereli aranyhúr a harcosok íjját.
De a hadhoz pénz kell s Carthagónak nincs már.
Rég rabolja Róma, kiürült a kincstár.
Carthagói delnők, híres csodaszépek,
Viselnek gyémántot, igazgyöngyös éket,
Smaragdot, rubintot, zafirt, amethystet,
Napkeleti topázt, díszét minden dísznek —
S most leszedik sorra, ami rajtuk drága
S közkincsül teszik le honuk oltárára.

Ó, szent hazafiság magasztos tűz-láza!
Az egész Carthagót felgyújtja, felrázza.
Mindent a hazáért!... S kiki egyet értett:
Sem isten, sem ember, — első a közérdek!
Bástyakőért tornyot, templomot döntöttek
És a harangokból ágyukat öntöttek!... »

Mily prelekció ez? Úgy zeng, mint az égbolt...
Eszmél a professzor, elhallgat, — elég volt.
Hogy is volt? — Carthagó, harangok és ágyú...?
Mily anakronizmus, tudatlan és bárgyú!
S mégis: a teremben nem mosolyog senki,
Csönd van... tüzes arcok... s könnyezik mindenki.
Nem szól a professzor; ha még szólna: torkán
Kitörne, mely fojtja, a zokogás-orkán.
Ül sokáig némán, sóhajt keserveset:
« S Carthagó — elesett. »

VARGHA GYULA

A VÉN KOMFORTÁBLIS LÓ

Szegény, csak a csontja s a bőre,
S hogy üget, hogy igyekszik előre;
Feltört szügye mennyire fájhat,
Nekifekszik mégis a hámnak.

Vén is, vak is, rokkant is a pára,
De suhogni az ostort sose várja;
Biztatni se kell, kár volna a szóér',
Anélkül is hajtja a jó vér.

S hallgatja napestig a vak ló,
A kövön hogy csattog a patkó.
Hall-é egyebet, gondol-e másra?
Van-e egy kis szórakozása?

Nem ötlik-e olykor eszébe
Vidáman a kis falu képe?
Örök éjben s az utcai zajban
Nem zsong-e fejében a hajdan?

Nem látja a szánnivaló vak
Magát deli, fürge csikónak?
Kis csengetyüjét magasan rázva,
Iramodva, szökelve, cikázva.

Kél völgyben az út pora hosszan,
Gyors, könnyü szekér zörög ottan,
S ő nyargal előtte, utána,
Madarat, ha röpít igy a szárnya.

Be-bevágtat a zöld gabonába,
Tiporja kevélyen a lába.
Nyíl hosszu csapás, ahol átkarikázott,
Letörtek a gyenge kalászok.

Megáll a szekér rakodáshoz,
Friss széna virág-szaga szálldos;
A csikó csak pár harapást fal,
S tovatűnik gyors futamással.

S a rét közepéhez elérve,
Mint szarvas szökken az érbe.
A vizet gázolja, tapossa,
Fölfecsen a gyöngye magosra.

Szegény, szomorú gebe, téged
Kisérnek-e vajjon e képek?
S ha ügetsz nyomorún, elepedve,
Van-e balzsam néma sebedre?

Lásd, mint te, igás gebe, vén is,
S fáradt, szomorú vagyok én is.
Ki felel töprengve ha kérdem,
Van-e annak haszna, hogy éltem?

De lelkemet egyre kisérik
A színek, a hangok, a sírig.
S a bánatos éjbe, homályba
Beragyog gyermekkorom álma.

KEVÉS A VETÉS

Ülök szomorún a vonatban,
S egy daltöredék kisér szakadatlan,
Tört hangja egy bús, panaszos dalnak
Kevés a vetés, sok a parlag.

A föld csupa gaz, csupa kóró,
Magvát a szelekbe kiszóró.
Hol a szél vet, ugyan ki arathat? —
Kevés a vetés, sok a parlag.

Fut a táj, hegy-völgy váltja a síkot,
Nagy tábla után jönnek pici csíkok;
Tarlón, ugaron fel-felröppennek a varjak,
Kevés a vetés, sok a parlag.

Kihalt a mező, elvétve ha egy-két
Gyerek zavarász kócos tehenecskét,
Vagy roskatagon öreg ember ballag,
Kevés a vetés, sok a parlag.

Szomorú ősz, a felleg a tájra
Ködesőjét egyre szitálja,
Siratja talán, kik többé nem aratnak.
Kevés a vetés, sok a parlag.

NYÁRI DÉL

Fényes, vakító, forró nyári dél;
Majd hogy ki nem gyúl fönn a házfödél;
Az ablak mind befüggönyözve áll,
Hogy elbúhasson a riadt homály.

A kút körül nagy lició-garád,
A vén kakas ott tartja udvarát,
Árnyék van ottan és finom homok,
Fészket fürödnek a tyúk-asszonyok.

A fénytől kinn halálra üldözött
Homály meg is bú a négy fal között.
Álomrahívó csend van ott belül,
A légy se repdes, csöndesen elül.

A nyárfa ágán illegett elébb,
Most lenn a porban fürdik a veréb;
De párja pajkos, nyomban ott terem,
S tovább röppennek játszva, hirtelen.

De bezzeg úr a tágas udvaron.
Künn a karámban nyugszik a barom,
Azaz nyugodnék, ámde nem lehet,
Csapdosni kell farkával a legyet.

A kas szájánál zsong a méheraj,
Mezőre ki csak egy-kettő nyilal,
Mézgyüjtő méh mit is keresne ott,
A nap fölitta rég a harmatot.

Lankadt a kertben sok félénk virág,
De boldogan s büszkén virít a mák;
Gyümölcs a fákon fényesen dagad,
Pettyezve a sötétlő lombokat.

Szőlővirágzás most volt, a szemek
Ma még csak apró gombostűfejek,
De egy-egy fürtön megláthatni már,
Hogyan növeszti a bogyót a nyár.

Ifjú reménység a szőlőgerezd;
De a szegény rozs már szőkülni kezd,
Hajlott a szára, veszti erejét,
S halálra hajtja fáradt ősz fejét.

S a nyár vakítva ég és tündököl,
Hatalma éltet, szent hatalma öl;
De a halálban sem tesz soha mást:
Készíti folyvást a feltámadást.

FELESÉGEMNEK

Lankadoztam bár, de el nem estem,
Végigmentem a nehéz uton;
Két kezem se dugtam ölbe resten,
Kenyerünket mindig megkerestem,
Megbocsáss, ha többé nem tudom.

DIÓVERÉSKOR

Terítve a diófa alja
S kél a szegény fa bús sohajja:
Gyümölcsömet lehullatom,
Amim van, azt mind od'adom
Önként adom, hát miért vertek?
Kosárral, ne doronggal jertek.

Hejh diófa, magyar ember szent fája,
Nem hiszem, hogy a sok verés ne fájna;
Tépik, törik leveledet, ágadat:
« Verjük egyre, több dió is tán akad! »

Tépett fejed szomorúan mért rázod?
Szent fánk, te, a magyar embert példázod.
Hiszen a sors hozzánk is ily goromba,
Egyre csépel, egyre sujt a dorongja.

TAVASZI TÓCSÁK

Szeretem, ha kikelet nyiltán
Vizektől csillan meg a rétség;
Szeretem a tavaszi tócsák
Csodálatos mély tükrözését.

Fejét ezernyi zsenge fűszál
Kiváncsian kidugja körben;
A vízre hajló asszu nád is
Megéled a varázstükörben.

Szeretem az útszéli árkot,
Ha megtelik vizzel szinültig,
S tükrében a fakadó fűzfák
Zilált rajzának árnya fürdik.

Sötétebb *lenn* egy árnyalattal,
S mélyebb a mennybolt tiszta kékje...
Hát amikor felhők tolongnak
Fent és alant a nyájas égre!

Fenn a magasban tán csak áldott
Esőt igérő felleg úszik;
De lenn, a vízben, füstokádó
Sárkány gomolygó teste kúszik.

S mig fenn, az ég tavaszi kékjén
A barna szárnyu felleg átszáll,
Remegni kezd a víztükörben
A fű, a fűz s a gyenge nádszál...

A HALÁL HÍDJÁNÁL

Körülöttem a tél hava pelyhez,
A föld hólepte, fehér.
Elértem a hídhoz, amelyhez
Egyszer mindenki elér.

Rozoga rossz híd, mélyen alatta
A meg-megakadt
Jégtorlatokat
Rohanó folyam árja ragadja,
Bömbölve vadúl.

Odatúl
Nem látszik a part,
De a hóban a nyom
Mind, mind oda tart.
Szememet behunyom,
Ajkamat összeszorítom,
Úgy megyek által a hídon.

SZABOLCSKA MIHÁLY

SALZBURGI CSAPSZÉKBEN

Nem a Tisza partján fekszik ez a csárda,
Benne halavány sör, nem piros bor járja.
A nagy asztal mellett sváb legények ülnek,
Egy verklis valami
Nótát köszörülget.

Folyik a sör, a szó, — mígnem összevesznek,
Szerető, vetélytárs egymásra ismernek;
Egymásra ismernek, de tenni nem mernek,
Vidám verkli-szónál
Csak úgy veszekednek.

Ha ez a csárda a Tisza partján volna:
Arról a leányról kevesebb szó folyna,
Az is, ami folyna, tudom, másként folyna,
S idebent azóta
Csak egy legény volna!

A GRAND-CAFÉBAN

Sír a nóta, magyar nóta,
Muzsikálnak este óta
Messze, messze idegenben,
Mesebeli tündérkertben,
Egy párizsi fogadóba';
— Fogadóba'!

Mennyi érzés, mennyi bánat,
Szíve van tán a nótának,
Oly szomorún sírdogálja:
Miben áll a mulatsága
Kondoroson a bojtárnak,
A bojtárnak.

A teremnek minden lángja,
Mintha pásztortűzzé válna...
— Csak itt lent a cifra lányok,
Fényes urak, asszonyságok,
Nem figyelnek a nótára,
A nótára!

Nevetgélnek, beszélgetnek,
De ők arról nem tehetnek.
... Tudja a jó Mindenható,
Mi is azon sírnivaló:
Hogy a ménes ott delelget,
Valahol egy csárda mellett,
— Csárda mellett!

GÁRDONYI GÉZA

BAKALEVÉL

(Részlet)

Küldöm e levelet Balogh Máriának,
Csongorád gyönyörű gyöngyvirágszálának.
Ki vagyon fizetve billogja, pöcsétje,
Adják tisztelettel a saját kezébe.

Kedves gyöngyvirágom, szívemből kívánom,
Hogy ez a pár sorom virulva találjon.
Ez egypár soromban elküldöm lelkömet,
Minden betűjében dobogó szűvemet,
Hej, kedves galambom, mit is kezdjek írni,
Mikor rád gondolok, jobb szeretnék sírni.
Szélös az kaszárnya, száz szoba van benne,
De az én bánatom mégse fér el benne!

Kikönyökülök a szobám ablakába:
Nézöm a felhőket falum erányába.
Mikor aarul jönnek, mintha terád várnék.
Mikor aara mönnek, mintha vélök szállnék.
Mikor aarul jönnek, ögyre kérdözgetöm:
Az én kis galambom szeret-e még engöm?
Mikor aara mönnek, ögyre azt izenöm:
Beh nehéz, galambom, az igaz szerelöm.

SZEPTEMBER

Elnémult a rigó. Az esteli csöndben
Az őszi bogár szomorú pri-pri dala szól már.
A távoli szőlőkben panaszolja szünetlen:
Elmúlt, odavan a nyár, a meleg nyár!

Így változik búsra az én hegedűm is:
Fejemre az ősz dere, az ősz dere száll.
Gazdagon érik a szőlőm, telve a csűr is,
De pri-pri: odavan a nyár, — a nyár...

ESTI HARANGSZÓ

Szép júniusi estén egyedül
Ülök a kertben. S nézem, mint merül
Az égi nap a földi kék homályba,
A hegyek ibolyaszín fátyolába.
A völgyben lenn már feketűl az árnyék.
Elcsöndesül az emberlakta tájék.
Csillag ragyog a Mátra tetején.
A távolból harangszó száll felém:
Üdvöz légy Mária!

Ha elgondolom, hogy e föld szinén
Valóban élt e tiszta, égi lény!
Járt-kelt, mint mink: a lábának nyomát
A porban hátrahagyta, merre ment,
Hajába tűzött fehér violát,
Tán épp ilyet, mint kertemben terem,
S ő maga volt a legszebb viola:
Isten közöttünk járó angyala!
Üdvöz légy Mária!

Tán ilyen est volt, ilyen csillagos,
Az ég ily tiszta, föld ily harmatos,
S a kerti fák így álltak félhomályban,
Amikor ő szobája magányában
Ott térdelt a kis gyékény-szőnyegen,
S imádkozott mélázón, csöndesen,
Imádkozott magasba néző szemmel...
S a szoba megtelt égi fényözönnel:
Üdvöz légy Mária!

A göncölszekér épp így állhata,
Midőn az országút két vándora
A betlehemi völgyben haladott.
A férfi öszvér előtt ballagott.
A nő fennült halványan, szenvedőn.
Pásztornép hevert tűznél a mezőn,
És így szólt egy: — « A város telve néppel. »
A másik szólt: — « Itt hálhattok az éjjel. »
Üdvöz légy Mária!

Tán épp ily enyhe nyári este volt,
Tán épp ily telten kélt az éji hold,
Midőn egyszer a búzaföldön át
A gyalogúton haza lépkedett,
Fehéren, szendén, mint a holdvilág, —
Karján tartva az alvó kisdedet,
Ki vállra hajló fejjel aludott.
A gabona csendesen susogott:
Üdvöz légy Mária!

Óh nyíljatok ki rózsák, liljomok!
Leheljetek az égbe illatot!
Ő bizonyára ismert titeket,
Mikor e földön járt közöttetek,
S hozzátok hajolt és szólt édesen:
« Kedves virágom, rózsám! szegfüvem! »
Oh bizonyára emlékezik rátok.
Virágajakkal ti is susogjátok:
Üdvöz légy Mária!

ÉJJEL A TISZÁN

Feljött a hold a Tiszára.
Csend borult a fűre, fára,
Szeged alatt a szigetnél
Áll egy ócska halász-bárka.

Holdvilágnál fenn a bárkán
Halászlegény ül magában:
Ül magában s furulyál,
Furulyál az éjszakában.

A Tiszára a sötétség
Gyászfátyolként terül hosszan:
Gyászfátyolon a csillagok
Csillogdálnak gyémántosan.

Talán épp a bárka alatt
Lenn a vizben, lenn a mélyben
Fekszik egy nagy halott király.
Halott király réges-régen.

Koporsója arany, ezüst,
S vasból van a burkolatja.
És a hármas koporsóban
A király a dalt hallgatja.

HELTAI JENŐ

A KEREPESI ÚT

Szeretlek édes Budapestem,
Te pajkos, kis kokott!
Mint a kacér lányt, kit bolondos
Szívünk már megszokott.
A sors, a sors bármerre űzzön,
Mindig eszembe jut
Legszebb útad szép Budapestem:
A kerepesi út.

Bár fényesebb a váci utca
A körút gazdagabb
S a ragyogó Andrássy-útnak
Lovagja több akad,
A szívem értök hevesebben
Dobogni még se tud,
De lázba hoz, gyönyörbe ringat
A kerepesi út.

Mikor az aszfaltjára lépek,
Szemembe könny fakad,
Édes gyönyörrel bámulom meg
A szürke házakat.
Nemcsak a szép ingerli lelkem,
De az is, ami rút,
Hisz boldogsága, büszkesége
A kerepesi út.

Ez a tengernyi nép, e lárma,
E lázas fürgeség...
Ugy hallgatom e vad zsibongást,
Mint egy tündérmesét,
A gőzvasút kongó harangja,
A lassú lóvasút...
Ritkítja párját a világon
A kerepesi út.

Uj palotának ócska kunyhó
Kedves szomszédja itt,
Az út szegélyén sor-akácfa
Ringatja lombjait,
Szép Budapesten itten adják
A legtöbb randevút,
Száz masamódleány lakása
A kerepesi út.

Az elején a büszke színház,
A közepén pedig
Sok-ablakos, mogorva kórház
Falát meszelgetik.
Végén sirások tisztogatják
A temető-kaput,
Szakasztott mása életünknek
A kerepesi út.

Szeretlek édes Budapestem,
Te pajkos, kis kokott!
Mint a kacér lányt, kit bolondos
Szívünk már megszokott.
A sors, a sors bármerre űzzön,
Mindig eszembe jut
Legszebb útad szép Budapestem:
A kerepesi út.

FERENC JÓZSEF KORÁBÓL VALÓ BALLADÁCSKA

Az omnibusz fedélzetén
Láttuk meg egymást, ön meg én
Tavasz volt a ligetben.
Liget... Körönd... és Oktogon,
Csak néztük egymást olvadón
Mi ketten.

Amíg a két ló baktatott,
Önnek a Pesti Hírlapot
Diszkréten megmutattam:
« Megismerkednénk komolyan? »
Ma ez az út már nem olyan
Szokatlan.

És másnap apróhirdetés!
Az ember apróhirdet és
Remél, fél és csodát vár.
Megeshetett sok minden ott,
Hol mint király uralkodott
A császár.

Ó várvavárt találkozás!
Beszélgetés csak semmi más,
Csak hosszú esti séta
És néha csönd volt percekig.
Ön masamód volt, én pedig
Poéta.

Egy este úgy tüzelt a csönd,
Hogy két karomba zártam önt.
(Az ember meg nem állja.)
S mindent helyeslő fák alatt
Szájamra végre rátapadt
A szája.

Már nem tudom, hogy ki miatt
Ki hagyta ott a másikat?
Mikor mi volt a vége?
Azt se tudom már... s hány hete,
Zöld szeme volt-e, fekete,
Vagy kék-e?

Az volt a régi jó idő!
Három forint egy pár cipő,
Tizenkilenc egy öltöny!
Sütött a nap, fogyott a hold,
És negyven évig béke volt
A földön.

Van ennek... ejnye... igenis
Van ennek ötven éve is
S a mult varázsa friss még.
A nóta végén bús akkord,
Hogy visszasirom azt a kort
Ma is még.

Természetesen nem vitás,
Hogy ez a halk sopánkodás
A legszebb földi jónak:
Az ifjuságnak szól ma csak
És nem az átkos, rút reak-
ciónak.

ADY ENDRE

GÓG ÉS MAGÓG FIA VAGYOK ÉN

Góg és Magóg fia vagyok én,
Hiába döngetek kaput, falat
S mégis megkérdtem tőletek:
Szabad-e sírni a Kárpátok alatt?

Verecke híres útján jöttem én,
Fülembe még ősmagyar dal rivall,
Szabad-e Dévénynél betörnöm
Új időknek új dalaival?

Fülembe forró ólmot öntsetek,
Legyek az új, az énekes Vazul,
Ne halljam az élet új dalait,
Tiporjatok reám durván, gazul.

De addig sírva, kínban, mit se várva
Mégis csak száll új szárnyakon a dal
S ha elátkozza százszor Pusztaszer,
Mégis győztes, mégis új és magyar.

A MI GYERMEKÜNK

Bús szerelmünkből nem fakad
Szomorú lényünknek a mása,
Másokra száll a gyermekünk,
Ki lesz a vígak Messiása,
Ki majd miértünk is örül.

Mások lesznek és mink leszünk:
Egy napvirág-szemű menyasszony
S egy napsugár-lelkű legény.
A tubarózsa illatozzon
S áldott legyen a mámoruk.

Ha jönnek az új istenek,
Ha jönnek a nem sejtett órák,
Valamikor, valamikor
Kipattannak a tubarózsák
S elcsattan hosszú csoda-csók.

S áldott legyen, ki: te meg én,
Ki az övék, kiért mi sírtunk,
Kit forró lázunk eldobott,
Öleltetőnk, kit sohse bírtunk,
Ki másoké: a gyermekünk.

Kit napvirág és napsugár
Új igére, új dalra termett,
Áldott legyen, ki eljövend,
Az idegen, nagyálmú Gyermek,
Kit küldtek régi bánatok.

A TISZA-PARTON

Jöttem a Gangesz partjairól,
Hol álmodoztam déli verőn,
A szivem egy nagy harangvirág
S finom remegések: az erőm.

Gémes kút, malom alja, fokos,
Sivatag, lárma, durva kezek,
Vad csókok, bambák, álom-bakók,
A Tisza-parton mit keresek?

HARC A NAGYÚRRAL

Megöl a disznófejű Nagyúr,
Éreztem, megöl, ha hagyom,
Vigyorgott rám és ült meredten,
Az aranyon ült, az aranyon,
Éreztem, megöl, ha hagyom.

Sertés testét, az undokot, én
Simogattam. Ő remegett.
« Nézd meg, ki vagyok » (súgtam néki)
S meglékeltem a fejemet,
Agyamba nézett s nevetett.

(Vad vágyak vad kalandorának
Tart talán?) S térdre hulltam ott.
A zúgó Élet partján voltunk,
Ketten voltunk, alkonyodott:
« Add az aranyod, az aranyod. »

« Engem egy pillanat megölhet,
Nekem már várni nem szabad,
Engem szólítnak útra, kéjre
Titokzatos, hívó szavak,
Nekem már várni nem szabad ».

« A te szívedet serte védi,
Az én belsőm fekély, galád.
Az én szívem mégis az áldott:
Az Élet marta fel, a Vágy.
Arany kell. Mennem kell tovább. »

« Az én yachtomra vár a tenger,
Ezer sátor vár én reám,
Idegen nap, idegen balzsam,
Idegen mámor, új leány,
Mind én reám vár, én reám. »

« Az egész élet bennem zihál,
Minden, mi új, felém üget,
Szent zürzavar az én sok álmom,
Neked minden álmod süket,
Hasítsd ki hát aranyszügyed. »

Már ránk szakadt a bús, vak este.
Én nyöszörögtem. A habok
Az üzenetet egyre hozták:
Várunk. Van-e már aranyod?
Zúgtak a habok, a habok.

És összecsaptunk. Rengett a part,
Husába vájtam kezemet,
Téptem, cibáltam. Mindhiába.
Aranya csörgött. Nevetett.
Nem mehetek, nem mehetek.

Ezer este mult ezer estre,
A vérem hull, hull, egyre hull,
Messziről hívnak, szólongatnak
És mi csak csatázunk vadul:
Én s a disznófejű Nagyúr.

ÚJ VIZEKEN JÁROK

Ne félj hajóm, rajtad a Holnap hőse,
Röhögjenek a részeg evezősre.
Röpülj hajóm,
Ne félj hajóm: rajtad a Holnap hőse.

Szállani, szállani, szállani egyre
Új, új Vizekre, nagy szűzi Vizekre,
Röpülj hajóm,
Szállani, szállani, szállani egyre.

Új horizonok libegnek elébed,
Minden percben új, félelmes az Élet,
Röpülj hajóm,
Új horizonok libegnek elébed.

Nem kellenek a megálmodott álmok,
Új kínok, titkok, vágyak vizén járok,
Röpülj hajóm,
Nem kellenek a megálmodott álmok.

Én nem leszek a szürkék hegedőse,
Hajtson szentlélek, vagy a korcsma gőze:
Röpülj hajóm,
Én nem leszek a szürkék hegedőse.

PÁRISBAN JÁRT AZ ŐSZ

Párisba tegnap beszökött az Ősz.
Szent Mihály útján suhant nesztelen,
Kánikulában, halk lombok alatt
S találkozott velem.

Ballagtam éppen a Szajna felé
S égtek lelkemben kis rőzse-dalok:
Füstösek, furcsák, búsak, biborak,
Arról, hogy meghalok.

Elért az Ősz és súgott valamit,
Szent Mihály útja beleremegett,
Züm, züm: röpködtek végig az uton
Tréfás falevelek.

Egy perc: a Nyár meg sem hőkölt belé
S Párisból az Ősz kacagva szaladt.
Itt járt, s hogy itt járt, én tudom csupán
Nyögő lombok alatt.

A HALÁL ROKONA

Én a Halál rokona vagyok,
Szeretem a tűnő szerelmet,
Szeretem megcsókolni azt,
Aki elmegy.

Szeretem a szomorú órák
Kisértetes, intő hivását,
A nagy Halál, a szent Halál
Játszi mását.

Szeretem a beteg rózsákat,
Hervadva ha vágynak, a nőket,
A sugaras, a bánatos
Ősz-időket.

Szeretem az elutazókat,
Sírókat és fölébredőket,
S dér-esős, hideg hajnalon
A mezőket.

Szeretem a fáradt lemondást,
Könnyetlen sírást és a békét,
Bölcsek, poéták, betegek
Menedékét.

Szeretem azt, aki csalódott,
Aki rokkant, aki megállott,
Aki nem hisz, aki borús:
A világot.

Én a Halál rokona vagyok,
Szeretem a tűnő szerelmet,
Szeretem megcsókolni azt,
Aki elmegy.

FÖLSZÁLLOTT A PÁVA

«Fölszállott a páva a vármegye-házra,
Sok szegény legénynek szabadulására.»

Kényes, büszke pávák, Nap-szédítő tollak,
Hírrel hirdessétek: másképpen lesz holnap.

Másképpen lesz holnap, másképpen lesz végre,
Új harcok, új szemek kacagnak az égre.

Új szelek nyögetik az ős magyar fákat,
Várjuk már, várjuk az új magyar csodákat.

Vagy bolondok vagyunk s elveszünk egy szálig,
Vagy ez a mi hitünk valóságra válik.

Új lángok, új hitek, új kohók, új szentek,
Vagy vagytok vagy ismét semmi ködbe mentek.

Vagy láng csap az ódon, vad vármegyeházra,
Vagy itt ül a lelkünk tovább leigázva.

Vagy lesz új értelmük a magyar igéknek,
Vagy marad régiben a bús, magyar élet.

«Fölszállott a páva a vármegye-házra,
Sok szegény legénynek szabadulására.»

MEGÁRADT A TISZA

Megáradt a rest, magyar Tisza,
Vize Lajtától Oltig szalad.
Ujjongnak a ludak, a gémek
S azok a rabló, azok az ősi
Griff-madarak.

Ár, szürkeség, víz-gőz, pocsolya,
S a nagy magyar Alföld felett
Fészketlenül, kiverve röpdös
Riadt szivekkel egy szép énekű
Madár-sereg.

Sebten kiválik, ím, gőgösen
Egy fény-tollú sármány-madár,
Bús dalba kezd. Lenéz az árra,
Föld ént Nyugatról s a sármány-madár
Nyugatra száll.

ÉN NEM VAGYOK MAGYAR?

Ős Napkelet olyannak álmodta,
Amilyen én vagyok:
Hősnek, borúsnak, büszke szertelennek,
Kegyetlennek, de ki elvérzik
Egy gondolaton.
Ős Napkelet ilyennek álmodta:
Merésznek, újnak,
Nemes, örök-nagy gyermeknek,
Nap-lelkűnek, szomjasnak, búsítónak,
Nyugtalan vitéznek.
Egy szerencsétlen, igaz isten
Fájdalmas, megpróbált remekének,
Nap fiának, magyarnak.
(S az álmosaknak, piszkosaknak,
Korcsoknak és cifrálkodóknak,
Félig-élőknek, habzó szájúaknak,
Magyarkodóknak, köd-evőknek,
Svábolcból jött magyaroknak
Én nem vagyok magyar?)

JÓ CSÖND-HERCEG ELŐTT

Holdfény alatt járom az erdőt.
Vacog a fogam s fütyörészek.
Hátam mögött jön tíz-öles,
Jó Csönd-herceg
És jaj nekem, ha visszanézek.

Óh, jaj nekem, ha elnémulnék,
Vagy fölbámulnék, föl a Holdra:
Egy jajgatás, egy roppanás.
Jó Csönd-herceg
Nagyot lépne és eltiporna.

SÍRÁS AZ ÉLET-FA ALATT

Lentről nézem ős terebélyed,
Piros csodákkal rakott Élet,
Óh jaj,
Te hitvány, te hitvány, te hitvány.

Nem áhított így soha senki,
Nem tud téged más így szeretni.
Óh jaj,
Hiába, hiába, hiába.

Csodáidból csak egyszer adnál,
Fiadnak csak egyszer fogadnál.
Óh jaj,
Be várom, be várom, be várom.

Véremmel hívlak, csallak, várlak.
Véremmel gyűlöllek, imádlak.
Óh jaj,
Csak nézlek, csak nézlek, csak nézlek.

És itt maradok, itt a porban.
Tudom, én tudom, eltiportan.
Óh jaj,
Halálig, halálig, halálig.

HAZAMEGYEK A FALUMBA

Szigorú szeme meg se rebben,
Falu még nem várt kegyesebben
Városi bujdosóra.

Titkos hálóit értem szőtte
S hogyha leborulok előtte,
Bűneim elfelejti.

Vagyok tékozló és eretnek,
De ott engem szánnak, szeretnek.
Engem az én falum vár.

Mintha pendelyben látna újra
S nem elnyűve és megsárgulva,
Látom, hogy mosolyog rám.

Majd szól: « Én gyermekem, pihenj el,
Békülj meg az én ős szivemmel
S borulj erős vállamra. »

Csicsijgat, csittít, csókol, altat
S szent, békés, falusi hatalmak
Ülnek majd a szivemre.

S mint kit az édes anyja vert meg,
Kisírt, szegény, elfáradt gyermek,
Úgy alszom el örökre.

ÉNEK A VISZTULÁN

Isten vidám úr a Föld fölött:
Lengyelországot Isten óvja.
Polónia a vidám rabok
S törött sajkások víg hajója.

A Visztulánál hajdan s ma is
Tréfás, dalos halászok ülnek
S Polóniának asszonyai
Új és új lengyelt egyre szűlnek.

Halat a Visztula s gyermeket
A lengyel asszony ad örökké.
Miért hát a Halál jelszava,
A sírból szálló «soha többé»?

Boldog hajó a vén gálya is,
Ha hátán gyermekek is futnak.
S nincs ott pokol és nincs ott Halál,
Ahol dalolni és szűlni tudnak.

Isten vidám úr a Föld fölött,
Minden fajzatnak üdvössége.
Az Isten: Élet — halleluja —
S az Életnek nincs soha vége.

AZ ÉRTŐL AZ OCEÁNIG

Az Ér nagy, álmos, furcsa árok,
Pocsolyás víz, sás, káka lakják.
De Kraszna, Szamos, Tisza, Duna
Oceánig hordják a habját.

S ha rám dől a szittya magasság,
Ha száz átok fogja a vérem,
Ha gátat túr föl ezer vakond,
Az Oceánt mégis elérem.

Akarom, mert ez bús merészség,
Akarom, mert világ csodája:
Valaki az Értől indul el
S befut a szent, nagy Oceánba.

AZ ILLÉS SZEKERÉN

Az Úr Illésként elviszi mind,
Kiket nagyon sujt és szeret:
Tüzes, gyors szíveket ad nekik,
Ezek a tüzes szekerek.

Ég s föld között, bús-hazátlanul
Hajtja őket a Sors szele.
Gonosz, hűvös szépségek felé
Száguld az Illés szekere.

Az Illés-nép Ég felé rohan
S megáll ott, hol a tél örök,
A Himaláják jégcsúcsain
Porzik szekerük és zörög.

Szívük izzik, agyuk jégcsapos,
A Föld reájuk fölkacag
S jég-útjukat szánva szórja be
Hideg gyémántporral a Nap.

«ÁDÁM HOL VAGY?»

Oszlik lelkemnek barna gyásza:
Nagy, fehér fényben jön az Isten,
Hogy ellenségim leigázza.

Az arcát még titkolja, rejti,
De Nap-szemét nagy szánalommal
Most már sokszor rajtam felejti.

És hogyha néha-néha győzök,
Ő járt, az Isten járt előttem,
Kivonta kardját, megelőzött.

Hallom, ahogy lelkemben lépked
S az ő bús « Ádám hol vagy »-ára
Felelnek hangos szívverések.

Szívemben már őt megtaláltam,
Megtaláltam és megöleltem
S egyek leszünk mi a halálban.

KRISZTUS-KERESZT AZ ERDŐN

Havas Krisztus-kereszt az erdőn
Holdas, nagy, téli éjszakában:
Régi emlék. Csörgős szánkóval
Valamikor én arra jártam
Holdas, nagy, téli éjszakában.

Az apám még vidám legény volt,
Dalolt, hogyha keresztre nézett,
Én meg az apám fia voltam,
Ki unta a faragott képet
S dalolt, hogyha keresztre nézett.

Két nyakas, magyar kálvinista,
Miként az Idő, úgy röpültünk,
Apa, fiú: egy Igen s egy Nem,
Egymás mellett dalolva ültünk
S miként az Idő, úgy röpültünk.

Húsz éve elmult s gondolatban
Ott röpül a szánom az éjben
S amit akkor elmulasztottam,
Megemelem kalapom mélyen.
Ott röpül a szánom az éjben.

AZ ÚR ÉRKEZÉSE

Mikor elhagytak,
Mikor a lelkem roskadozva vittem,
Csöndesen és váratlanul
Átölelt az Isten.

Nem harsonával,
Hanem jött néma, igaz öleléssel,
Nem jött szép, tüzes nappalon,
De háborus éjjel.

És megvakultak
Hiú szemeim. Meghalt ifjuságom,
De őt, a fényest, nagyszerűt,
Mindörökre látom.

A SION-HEGY ALATT

Borzolt, fehér Isten-szakállal,
Tépetten, fázva fújt, szaladt
Az én Uram, a rég feledett,
Nyírkos, vak, őszi hajnalon
Valahol Sion-hegy alatt.

Egy nagy harang volt a kabátja,
Piros betükkel foltozott,
Bús és kopott volt az öreg Úr,
Paskolta, verte a ködöt,
Rórátéra harangozott.

Lámpás volt reszkető kezemben
És rongyolt lelkemben a Hit
S eszemben a régi Ifjuság:
Éreztem az Isten-szagot
S kerestem akkor valakit.

Megvárt ott, a Sion-hegy alján
S lángoltak, égtek a kövek.
Harangozott és simogatott,
Bekönnyezte az arcomat,
Jó volt, kegyes volt az öreg.

Ráncos, vén kezét megcsókoltam
S jajgatva törtem az eszem:
« Hogy hívnak téged, szép öreg Úr,
Kihez mondottam sok imát?
Jaj, jaj, jaj nem emlékezem. »

« Halottan visszajöttem hozzád
Én, az életben kárhozott.
Csak tudnék egy gyermeki imát? »
Ő nézett reám szomorún
S harangozott, harangozott.

« Csak nagyszerű nevedet tudnám. »
Ő várt, várt s aztán felszaladt.
Minden lépése zsoltár-ütem:
Halotti zsoltár. S én ülök
Sírván a Sion-hegy alatt.

A NAGY CETHALHOZ

Óh, Istenünk, borzasztó Cethal,
Sorsunk mi lesz: ezer világnak?
Roppant hátadon táncolunk mi,
Óh, ne mozogj, síkos a hátad.

Csúszós a hátad, mellyel tartod
Lelkünket és a mindenséget
S én csak két rossz, táncoló lábat
S reszkető szivet adok néked.

Sok félelmemet vedd el értük,
Melyek velőimbe befújnak.
Mutasd meg, hogy nem vagy keresztyén,
Nem vagy zsidó: rettentő Úr vagy.

Végy engem hátad közepére,
Hogy két gyönge lábam megálljon,
Hogy a szivem ne verje mellem,
Hogy néha rámszálljon az álom.

Vagy dobj le egyszer s mindörökre,
Ne táncolj, lógj, ne tréfálj mindig.
Nem bírom s holt csillagaid már
Nyúgodt fényük arcomra hintik.

NEKÜNK MOHÁCS KELL

Ha van Isten, ne könyörüljön rajta:
Veréshez szokott fajta,
Cigány-népek langy szívű sihederje,
Verje csak, verje, verje.

Ha van Isten, meg ne sajnáljon engem:
Én magyarnak születtem.
Szent galambja nehogy zöld ágat hozzon.
Üssön csak, ostorozzon.

Ha van Isten, földtől a fényes égig
Rángasson minket végig.
Ne legyen egy félpercnyi békességünk,
Mert akkor végünk, végünk.

A GRÓFI SZÉRÜN

Nyár-éjszakán a grófi szérün
Reccsen a deszka-palánk
S asztag-városban pirosan
Mordul az égre a láng.

Éjféli hajnal, szörnyű fény ez,
Nincs párja, napja, neve.
Fut, reszket a riadt mezőn
Az égő élet heve.

Koldus, rossz álmú zsellér ébred,
Lompos, bús kutya csahol.
Az egész táj vad fájdalom.
S a gróf mulat valahol.

Szenes kalászok énekelnek
Gonosz, csúfos éneket:
« Korgó gyomrú magyar paraszt,
Hát mi vagyok én neked? »

« Mért fáj neked az égő élet?
Nincs benne részed soha,
Ne sírj, grófodnak lesz azért
Leánya, pénze, bora. »

« Ne félj, a tél meg fog gyötörni,
Mint máskor, hogyha akar.
Élethez, szemhez nincs közöd,
Grófi föld ez és magyar. »

S mégis, amikor jön a reggel
S pernyét fújnak a szelek,
A grófi szérün ott zokog
Egy egész koldus-sereg.

Siratják a semmit, a mását,
— A gróf tán épp agarász —
Érzik titkon, hogy az övék
E bús élet s a kalász.

A PARASZT NYÁR

Nyomorék s cifra napjaim
Úri s őszi nyomába jár
Egy szép paraszt, egy ős paraszt:
A nyár, a lomha Nyár.

Boldog, aki az ő fia,
Boldog, akit a Nyár szeret,
Boldogok a Nyár fiai,
Az erős emberek.

Boldog, ki mindig ujrakezd,
Boldog, kit az élet maraszt,
Boldog, aki vígan kaszál,
Boldog, aki paraszt.

A Nyár, a Nyár legjobb apa,
Osztja a békét és erőt,
Leveszem úri süvegem
A paraszt Nyár előtt.

A Nyár, a Nyár nem álmodik,
Kaszál, dalol és nem rohan,
Erősen, biztosan arat,
Forrón és boldogan.

Én, úri Ősznek gyermeke,
Kengyelfutó beteg vagyok:
Előttem Tél, nyomomba Nyár
S Tavaszkor meghalok.

Rámlép a Nyár győzelmesen
S szól lomhán, vígan, könnyedén:
Az én gyermekem volt ez is,
De sietett, szegény.

A HALÁL LOVAI

Holdvilágos, fehér uton,
Mikor az égi pásztorok
Kergetik felhő-nyájokat,
Patkótlanul felénk, felénk
Ügetnek a halál-lovak.

Honnan jönnek, ki tudja azt?
Az egész világ szendereg:
Kengyelt oldnak, megállanak.
Mindig van szabad paripa
S mindig van gazdátlan nyereg.

Nesztelen, gyilkos paripák
S árnyék-lovagok hátukon,
Bús, néma árnyék-lovagok.
A Hold is fél és elbuvik,
Ha jönnek a fehér uton.

S aki előtt megállanak,
Elsáppad és nyeregbe száll
S fehér uton nyargal vele
Holdvilágos éjjeleken
Új utasokért a Halál.

SEREGÉLY ÉS GALAMB

Emlékszel-e egy csúf madárra?
Hollók és varjak kósza népe
Igy vallat éjről-éjre.
Emlékszel-e egy csúf madárra,
Egy véres, bűnös, vén seregélyre?

Nem emlékszem a csúf madárra,
Valaki itt galambnak vélten
Járt helyettem a vérben.
Nem emlékszem a csúf madárra,
Újszülött vagyok, nem is éltem.

Nem láttam soha seregélyt én,
Gyönge, finom fióka-szárnyam
Úgy-e, hogy makulátlan?
Nem láttam soha seregélyt én,
Nem láttam én, jaj, sohse láttam.

Előttem egy vén seregély járt
Bizonnyal gonosz, bűnös kedvben,
Dacolva, istenetlen.
Előttem egy vén seregély járt,
De én, ime, újraszülettem.

Éjben, csókban, borban, szemétben
Tört szárnnyal én sohse loholtam,
Sebekkel, félig-holtan
Éjben, csókban, borban, szemétben
Az nem én voltam, az nem én voltam.

Pihés, fehér, szűzi galambként,
Aki nem küzd, sorsot nem vállal
Egy csúf seregély-árnnyal,
Pihés, fehér, szűzi galambként
Halok meg szép galamb-halállal.

SZERETNÉM, HA SZERETNÉNEK

Sem utódja, sem boldog őse,
Sem rokona, sem ismerőse
Nem vagyok senkinek,
Nem vagyok senkinek.

De jaj, nem tudok így maradni,
Szeretném magam megmutatni,
Hogy látva lássanak,
Hogy látva lássanak.

Vagyok, mint minden ember: fenség,
Észak-fok, titok, idegenség,
Lidérces, messze fény,
Lidérces, messze fény.

Ezért minden: önkínzás, ének:
Szeretném, hogyha szeretnének
S lennék valakié,
Lennék valakié.

OND VEZÉR UNOKÁJA

Egy nagy tivornyán borral, vérrel
Idéztem a halottakat
S találkoztam vad Ond vezérrel.

Hiába akarnám, szeretném,
Nincsen hozzá semmi közöm,
Más a szemem, gerincem, eszmém.

Nyeregben ült kozák ló hátán,
Rabolt ló hátán dölyfösen
S én elhűltem ős szine láttán.

Más a lovam, a vérem, álmom,
Tőle jövök és idegen
Az én ősöm, fajtám, királyom.

Ilyen bánat-folt nincs fölvarrva
E kerek földön senkire,
Csak fajából kinőtt magyarra.

BUJDOSÓ KURUC RIGMUSA

Tíz jó évig a halálban,
Egy rossz karddal száz csatában,
Soha-soha hites vágyban,
Soha-soha vetett ágyban.

Sirattalak, nem sirattál,
Pártoltalak, veszni hagytál,
Mindent adtam, mit sem adtál,
Ha eldőltem, nem biztattál.

Kergettem a labanc-hordát,
Sirattam a szivem sorsát,
Mégsem fordult felém orcád
Rossz csillagú Magyarország.

Hullasztottam meleg vérem,
Rágódtam dobott kenyéren,
Se barátom, se testvérem,
Se bánatom, se reményem.

Már életem nyugalommal
Indul és kevéske gonddal,
Vendégséggel, vigalommal,
Lengyel borral és asszonnyal.

Lengyel urak selymes ágya
Mégis forró, mint a máglya.
Hajh, még egyszer lennék árva,
Be jó volna, hogyha fájna.

Áldott inség: magyar élet,
Világon sincs párod néked,
Nincsen célod, nincsen véged,
Kínhalál az üdvösséged.

Elbocsát az anyánk csókja,
Minden rózsánk véres rózsa,
Bénán esünk koporsóba,
De: így éltünk vitézmódra.

ZILAHI EMBER NÓTÁJA

Zilah fölött felhőzik most
Ifjúságom kicsalt vére,
Vörös-fényes a Diák-domb,
Vér hullott a Terbetére,
Régi ember régi vére.

Istenem, csak egyszer lennék
Csókos, ifjú, boldog másik,
Ott, a híres Meszes alján
Az utolsó áldomásig,
Olyan boldog, mint a másik.

Meghaltak már a leányok,
Kiömlött a szívem vére,
Vörös-fényes a Diák-domb,
Vér hullott a Terbetére,
Kiömlött a szívem vére.

A FÖL-FÖLDOBOTT KŐ

Föl-földobott kő, földedre hullva,
Kicsi országom, újra meg újra
Hazajön a fiad.

Messze tornyokat látogat sorba,
Szédül, elbusong s lehull a porba,
Amelyből vétetett.

Mindig elvágyik s nem menekülhet,
Magyar vágyakkal, melyek elülnek
S fölhorgadnak megint.

Tied vagyok én nagy haragomban,
Nagy hűtlenségben, szerelmes gondban
Szomorúan magyar.

Föl-fölhajtott kő, bús akaratlan,
Kicsi országom, példás alakban
Te orcádra ütök.

És, jaj, hiába, mindenha szándék,
Százszor földobnál, én visszaszállnék
Százszor is, végül is.

ÉSZAKI EMBER VAGYOK

Jaj, jaj, öl a fény és a szó,
Valamikor csak Délen járok.
Könnyű a fény, sekély a szó:
Közöttünk egy rettenetes
Mély, ásító, hüvös, vak árok.

Én északi ember vagyok,
Aki útját zort gonddal rójja,
Akinek pokol a beszéd,
Aki süket halált akar,
Nehéz nyelvű és rest a szóra.

A Dél: vén, csacska népű táj,
Illanva jön, gyorsulva lebben
Itt minden ajkon az ige.
Északon gyökösebb a szó,
Mélyebbről jön és nemesebben.

Jaj, jaj, én nézek, bámulok,
Én nézek, látok s nem beszélek.
Miért örüljek fecsegőn,
Miért lármázzak hangosan
Csupán azért, mert élve élek.

A fény, a szó olyan hazug,
Mint az én életem erőben
S olyan hazug, miként azok,
Akik ezt a nagy igazat
Elmondták régen már előttem.

Ha én szólok, Észak beszél,
Fagy és fátum fogja a számat:
Ember beszél, kinek a sors,
Az élet, évek és napok
Szivének gyökeréig fájnak.

A SZIVÁRVÁNY HALÁLA

Abroncsként fogta az Eget.
Soha olyan ékes szivárványt:
Soha olyan szent abroncsot még,
Olyan szélest, olyan ölelőt,
De, íme, esteledett.

Már unták is bámulni, nézni
Parasztok, barmok, madarak,
Szégyenkeztek szemek és öklök,
Hogy ellágyultak ott a mezőn
Egy rongy szivárvány alatt.

Kacsintgatott már csúfolódva
A vén Nap is temetkezőn.
Tetszett neki, hogy egy szivárvány,
Egy szín-csoda ámulást terem
Józan és trágyás mezőn.

Csak a szivárvány várt még mindig,
Folyton szebb lett, ahogy bukott,
Sírón nézett le a mezőre
S aztán beitták szent színeit
Távozó felhő-hugok.

A vén Nap leesett mosolygón,
Föllélegzett egész világ:
Nem valók az izzadt mezőkre
Eféle bolond és nagyszerű,
Szent, égi komédiák.

A HÓVÁR-BÉRCEK ALATT

A Hóvár-bércek alatt,
Zuhog le holdfényes nagy erdőn,
Babona-bércek alatt,
Ott zuhog a szerelmi patak,
Ott zuhog pallótlan háttal
Egy mély vízű, hegyi patak.

A Hóvár-bércek alatt,
Hol süt a hold s falevelekről
Száz huncut törpe le-leszalad,
Ott vár engem minden éjfélkor
Legény-csapat, leány-csapat,
Két parton két tüzes csapat.

A Hóvár-bércek alatt
Pallóra lesnek ifju hadak
S ágyamról fölröpítnek,
Odaröpítnek asszony-szavak
S éjfélkor jégdermedten
Fekszik ott egy alvó alak.

A Hóvár-bércek alatt
Csillanó zöld hegyi patak
Pallója vagyok én meredten
S forró fehér lábacskákkal
Rajtam száz leány átszalad,
Szerelmes ifjához szalad.

A Hóvár-bércek alatt
Dalol éjfélkor a hegyi patak
S erdőn, álmaim sűrűjében,
Ezernyi csók-mese kacag.
Szeretők búgnak és lihegnek,
Amíg a hajnal hasad.

A Hóvár-bércek alatt,
Babona-bércek alatt,
Egyszer majd eltörött derékkal
Az éji palló leszakad,
Csókos leányok nagy terhével
A hegyi patakba szakad.

A Hóvár-bércek alatt
Még dalol a zöld hegyi patak,
Éjfélkor az inogó pallón
Száz meztelen lyány átszalad.
Még zuhog a szerelmi patak,
Bús, zuhogó, hegyi patak.

KÜLDÖM A FRIGYLÁDÁT

Szívem küldöm, ez ó frigy-ládát
S kívánok harcos, jó napot.
Véreim, ti dübörgő ezrek,
Tagadjatok meg, mégis-mégis
Én a tiétek vagyok.

Kötésünket a Sors akarta,
Nem érdem, nem bűn, nem erény.
Nem szükség, de nem is ravaszság:
Helóta nép, helóta költő,
Találkoztunk ti meg én.

Bennünk nagyságos erők várnak,
Hogy életre ébredjenek,
Bennünk egy szép ország rejtőzik,
Mint gím a fekete csalitban
S leskődnek a vérebek.

Ha nem láttok testvéreteknek,
Megsokasodnak a redők
Bús homlokomon és lelkem táján,
De még mindig ifjan állok meg
Bősz Júdásaim előtt.

Még csak mártir-fényt sem akartam,
Csak amiről a Sors tehet:
Odaadni magamtól, szépen,
Ezt a nem kért, kicsúfolt semmit,
Forradalmas lelkemet.

Tietek vagyok, mindegy most már,
Hogy nem kellek, vagy kellek-e.
Egy a Napunk, gyönyörű égen.
Jaj, hogy elfed a Naptól néha
A gonoszság fellege.

FEDJÜK BE A RÓZSÁT

Utálom a rózsát, sok kerti csatán
Szívenszúrt már, de jön a December:
Fedjük be a rózsát, édes apám.

Jön, jön a December s a rózsa is él,
Rossz virágasszony, céda, pozsgás nő,
De tündér lehet más valakinél.

Fedjük be a rózsát, egy-két év előtt
Orkidea volt nekem a rózsa
S ma is élhetnek boldog képzelők.

Ma is bajt hozhat egy rózsa-senyvedés,
Édes apám, valakit megmentünk,
Nászágy lehet még a rózsa-fedés.

Mert kert az Élet s asszony minden virág
S a póri, pozsgás, nagy, buja rózsák
Szülik a Tavasz minden víg fiát.

Óh virágos Élet, be szép a csoda:
Mindenkinek van kedvese, nője
S párját megleli korhadt fa moha.

Minden virágnak van ittasa, párja,
Útszéli fűnek és nyurga gyomnak,
Mert szól a kert: föl, nászágyra, nászra.

Útálom a rózsát, sok kerti csatán
Szívenszúrt már, de jön a December:
Fedjük be a rózsát, édes apám.

A HALÁL PITVARÁBAN

Istenem, Halál, te tudod
Hogy tőlem elmultak a bálok,
Lakodalmak és hős murik:
Pitvarodban állok.

Gyáván ülök, nem hencegek
S ha valaki azt mondja rólam:
« Üssétek le ezt a kevélyt »:
Én sóhajtok, jól van.

Minden jó, jog, ami lesujt,
Minden megszentel, ami büntet:
Istenem, Halál, pitvarod
Megjavít bennünket.

Sohse szerettem úgy magam
Mint most a Halál pitvarában,
Megszerettem a multamat
S lépek beljebb, bátran.

Nem lehet az rossz valaki,
Akit annyian űztek, téptek
S rosszabb úr nem lesz a Halál,
Minő volt az Élet.

Istenem, Halál, te tudod,
Hogy vérvevő szomorú harcban
Űztem, kerestem önmagam:
Rosszat nem akartam.

AZ ANTI-KRISZTUS ÚTJA

Bűneim, mint Pokol pálmái,
Égverő bujasággal nőnek
S mégis, mint bölcsős kisdedet,
Mosolyogva engedem át
Egész valómat az Időnek.

Az Időben, új emberekben,
Több lesz a megértő nemesség,
Bűnös testem nyelje a Föld,
Bűnös, nagy példám a Jövő
S az Időben megszenteltessék.

Mert jaj nekem: Multért s Jövőért
Vagyok kárhozott, bűnös ember,
Víg, ép kacagó unokák,
Jövő ember-örökösök,
Legyetek hozzám kegyelemmel.

Mert üdv nekem: szomorú létem
Az Idő óramutatója
S minden bűnöm egy stáció,
Hol a Jövő új embere
Élet-útját vígabban rójja.

Kerserves út, fölséges mégis,
Ez már az Anti-Krisztus útja,
Aki elvásik feketén,
Muszájul, szörnyűn, másokért,
Hogy a Jövőt fehérnek tudja.

RENDBEN VAN, ÚRISTEN

Ki akarta, hogy megtagadjam,
Örök Sionát messzehagyjam
S visszakolduljam öregen
Magamat ismét únt kegyébe?

Ki füröszt engem rosszban, jóban,
Kibe olvadok elmulóban,
Kitől kérdem meg egy napon,
Vajjon kínomban kedve telt-e?

Lelkes képem kinek a képe?
Kinek roskadok én elébe,
Amikor minden elhagyott
S nem tudom, ő van-e valóban?

Ki akarta, ki istenelte
Bús lényemet, így ki nevelte,
Ilyen gyávának, kicsinek,
Hogy makacsul még meg se haljak?

Ki akarta, hogy ne akarjak
S mint csenevész, őszi fű-sarjak
Feküdjek kaszája elé
S így szóljak: rendben van, Úristen?

VEZEKLŐ VIGADOZÁS ZSOLTÁRA

Tudom, hogy magasságba küldtek
S pályám grádicsát mégis sírva hágom.
Rút bűn az én szomorúságom.

És egyformán szent minden élet,
Magverő vagy rothadt, csirátlan semmi,
Bűn az életet nem szeretni.

Víg zengedezésre hivattam
S gonosz jajjal illettem nagy személyed,
Jehovák Jehovája, Élet.

Minden nemzés, a meddőség is,
Zseni, állat-sor, egyben-egyek, hősök,
Belső sebek s varral-verősök.

Feledtem, hogy szent az én testem,
Mert örök Rend fehér folyói mossák:
Csodálatos csodálatosság.

Csak örülni szabad, örülni,
Ellankadni soha: mindent lebírni,
Sírni nem szabad, sohse sírni.

Mindenki szent, ki életet nyer,
Mindenki fia és mindenki atyja
S átkozott, ki létjét siratja.

Jehovák Jehovája, Élet,
Minden jajom víg-hahotázva szánom,
Bocsásd meg a szomorúságom.

FÁJDALMAS, BÚS KITÉRŐ

Háborús völgy, nem tudlak nézni,
Nem bírnak már a szemeim, nem:
Forgok, mint egy véres pojáca,
Túl egy hegyen s egy hegyen innen.

Túl egy hegyen, mikor nem voltam,
Hegyen innen, ha majd nem élek.
Mennyi szeretet innen és túl
S e kis stáción mennyi vétek.

Hogy gyűlölök s hogy gyűlölnek,
Hogy harcolok mindenki mással,
Ha születünk, akkor halunk, jaj,
S megszününk az elmulással.

Óh élet, te, háborúk völgye,
Be megtettél harcos hazugnak,
Utamból, be kitéritettél,
Óh, be utállak, óh, be únlak.

Óh, te, fájdalmas, bús kitérő,
Két hegy között nyilt seb az égre.
Békéből jöttem s a hegyen túl,
Tudom, békével vár a béke.

Végetlen békéből buktam le,
Hol híre sincs a harci gondnak
S itt úgy kell ütni, marcangolni,
Mint egy komédiás bolondnak.

Addig, amíg a nagy világ-csók
Nem cuppant újra vágyva értünk,
Addig, míg majd élünk valóban,
Akként, mikor nem völgyben éltünk.

De addig, addig, be sokat kell
Ejteni, űzni, futni, esni,
S egy megszakított örök csókra
Dúlva, jajgatva emlékezni.

A SZERELMETLENSÉG ISTENÉHEZ

A Sionnak hegyén szerelmetlen,
Boldog, ékes, hideg Valóság,
Én Istenem, szabadíts meg engem.

Kikért büntetsz, hogy így szétomoltan
Még mindig fájnak a szerelmek?
Hűs vérüek unokája voltam?

Kikért büntetsz, hogy félve, utálva
Kit szeretek, nem szökök tőle
S nyomorultan huzódok utána?

Boldog minden rossz fiad, leányod
Kik szerettetvén nem szeretnek,
Vágyakkal őket meg nem alázod.

Boldogok, kik szirthoz hasonlítnak
S nem rózsáihoz hő-vizeknek,
Melyek buzgón, halálosan nyitnak.

Óh, én, világ eleven halottja,
Csúfja, gyávája, elveszettje,
Mindenkinek bús odaadottja.

Óh, én, kinek gőggel szerettetni
Volna szabad csak, s nem vagyok más,
Csak másokhoz ösztönözött semmi.

A Sionnak hegyén szerelmetlen,
Boldog, ékes, hideg Valóság,
Én Istenem, szabadíts meg engem.

NAGY SÍRKERTET MÉRÜNK

« Édes apám, talán elférünk. »
Ő hosszakat lép s némán számol,
Én a nyomában.
Sírkert kell a családnak: mérünk.

Hol kelni szoktak friss palánták,
Meleg ágyaknak közelében,
Vetik külön majd
Az Ady-magvak hideg ágyát.

Házközeles, fekete földben
Mérjük a sírkert szélét, hosszát.
Négyen leszünk csak,
Kik idehullunk örökölten.

Dús földön és kevés kalásszal
Értük el a mérésnek őszét,
Az apám lép, lép
Reszkető lábbal, esti lázzal.

Százszor és százszor újra kezdi,
Már száz sírra eleget lépett,
De hátha, hátha,
S bús lépéseit megnöveszti.

Ez a föld, ha maggal beszórta,
Emlékszik rá, áldott volt mindig,
Kereszt keresztet
Ért itt nyáron húszszorozódva.

Két fia van és velük elvész
E dús kis földnek kis családja,
Minden és minden.
Hát négy sír lesz itt csak a termés?

« Édes apám, talán elférünk. »
Este van, ő tünődik, hallgat
S az alkonyatba
Beleveszünk, sírkertet mérünk.

GŐZÖSRŐL AZ ALFÖLD

Magas, fátlan sikokról
Nyargaltak le az Alföld
Mély, szomoru völgyébe
(Fut a gőzös az éjbe.)

Világok és jövendők
Néznek ki a vonatból
S alacsony tanya-házak
Óvakodva vigyáznak.

Tatárba begyógyultak,
Törökkel megbékültek,
De a multjukat állják
S a fákat is utálják.

Se virágjuk, se fájuk,
Se némettel békéjük,
Se kedvük újjá lenni:
Álmuk a zsíros Semmi.

Hajh, Alföldre lenyargalt,
Szűk, vén fejü, magyar nép,
Be elmultak a multak
S lovaid kisántultak.

Csalva, csalódva, csalván
Kopár, régi sikodnak
Valál emlékezője
S lovad rossz nyergelője.

Nincs is e nagy világon
Szánandóbb nép náladnál,
Köd fölötted és köd lent,
Ősi nép vagy és jöttment.

Kisírunk a gőzösből
Sok nehéz, könnyes jóslást
Sorsodról, Alföld népe.
(Fut a gőzös az éjbe.)

A FAJOK CIRKUSZÁBAN

Magyar bolyba sodort léttel
Sírom el, hogy nincs magyarság,
Nincs kivétel
S még a fájdalmunk is régi.

Minden, minden ideálunk
Másutt megint ócskaság már,
Harcba szállunk
S már tudjuk, hogy kár a harcért.

Csak cammogva fonjuk éltünk
Mások elhányt guzsalyáról
S nem kár értünk,
Ha elvágják fonalunkat.

Csak valami más is volna
A mi másolt életünkben,
Mint új borba
Belesajtolt szagos fürtök.

De a mi kis bolyunk semmi,
Húsvéttalan a magyarság
S írni, tenni
Mégis űznek nagy parancsok.

Nem tudom, hogy mi a célja
Ennek a hazug életnek,
Mégis néha
Ezért mindent lángba dobnék.

Mi az én nyomoruságom,
Bármi koldus, bármilyen bús?
Sírva látom:
Kietlenebb a fajtámé.

Céljainkat elcélozták,
Életünket már elélték.
Cirkusz-ponyvák
Bohóc-sorsa leng előttünk.

HAJLONGNI EMERRE, AMARRA

Hajlongni emerre, amarra:
Bús sorsot mértél, Uramisten,
A magyarra
S még búsabbat reám.

Hiszen jó, jó: nem vagyok semmi
És mégis muszáj minden fajnál
Jobbnak lenni,
S mit ér, ha jobb vagyok?

Nekünk kevés pünkösdöt hoztál,
Kevés szentlelket, Uramisten
S ostoroztál,
Bár véresek valánk.

Körülvettél balgákkal minket
S méltatlanul, kínzott fejünkre
Sohse hintett
Kegyed sugarakat.

Önnön-valónktól félve félni
S elvegyülni törpe gyávákkal,
Halva élni:
Ezt adtad, Te, nekünk.

Hajlongni emerre, amarra,
Bús sorsot mértél, Uramisten,
A magyarra
S még búsabbat reám.

A CSODÁK ESZTENDEJE

Összeszaladt Ősz, Tél, Tavasz, Nyár,
Folyók mély bőlcsőkből kikeltek
S engem elhagynak már azok is,
Akik eddig szivvel sziveltek.

Valaki megőrült az Űrben,
Valamely Nap járja bolondját,
Valaki mindent összezavart
S üstökösök jövését mondják.

Nagy vágy-kötelek elszakadnak,
Ébrednek oktalan szerelmek
S karunkon a régi örömök
Lesznek bús, utálatos terhek.

Bicskák szomjasabbak a vérre
S gőzösök egymásba szaladnak
S akik szerették az Életet,
Most nagy Halál-légyottot adnak.

Ki csinálja, ki jár közöttünk?
Egymás mindene minden-minden
S a felhőt az a Cél kergeti,
Mely itt tapos a lelkeinkben.

Egy pillanat és minden más lesz,
Más a holt Tenger, más az örvény
S másképen villan meg agyamon
Minden gondolat, minden törvény.

Jaj, jaj, be félek, félek, félek:
Mi lesz vajjon, jaj, mi lesz holnap?
Messze világok szeszélyei
Nekem holnap mit parancsolnak?

Hogyan tiportat el a sorsom,
Hogyan hal el minden, mi drága?
Óh, örök titkoknak szomorú,
Borzasztó, egységes világa.

A MEGŐSZÜLT TENGER

(« Fölforralja a mély vizet, mint a fazekat és a tengert olyanná teszi, mint a képírók mocsára. Maga után hágy világos ösvényt úgyannyira, hogy aki látná, azt vélné, hogy a tenger megőszült. »)
(Jób könyve 41)

Megőszült tenger, ez volt a vak re-
Úgy hagyni vénen a tengert, [mény:
Hogy jajgasson,
Hol erős karral habjába csaptam én.

S mégis képírók képén mocsár, romok
S mégis, nézzétek a tengert:
Kissé ősz lett,
De, hajh, semmi, de semmi sem változott.

Hogy megőszülten tépje ezüst haját,
Hogy szánják a megőszült tengert,
E megőszült,
Halálraijedt, óriás banyát.

Úgy csapott belé, mint az Isten nyila
Valaki s nézzétek a tengert:
Képíró-mű
S rajta néhány úri hal-familia.

S ha jön elétek az aggok serege
S kérdi, mi lelte a tengert:
Mondjátok meg,
Hogy itt úszott az Isten szörnyetege.

Óh, én bibliám, mégis maradj titok
S ha nézik a megőszült tengert,
Mondd, hogy egyszer,
Egyszer tán mégis valami jönni fog.

Egyszer talán majd nyílik az Úr ege,
Egyszer tán átszeli a tengert
Villám-csíkban
Az Isten sujtott s kedvelt szörnyetege.

DÜHÖDT, HALÁLOS HARCBAN

(« Tekints meg, óh Uram, mert gyötrelemben vagyok, az én belső részeim elepedtek, elfordult az én szivem én bennem: mert ellened rugódoztam: ott kinn fegyver pusztít, otthon halál vagyon »). (Jeremiás siralmai. 1. 20)

Ott kinn a fegyver pusztít s dúlva dúl,
Süketült szívvel meglesem,
Hova szaladjak szemet behunyva,
Halálról más halálra borulva
Gonoszul és fegyveresen:
Ott kinn a fegyver pusztít s dúlva dúl.

Magam utálván mást is gyilkolok
S mások lándzsáját keresem,
Ki elvesztette magát és utját,
Szememet vér-patakok befutják
S én rohanok fegyveresen:
Magam utálván mást is gyilkolok.

Tátongó puszták strucc-madaraként
Rosszalkodok, futok, csalok:
Elfordult az én szivem én bennem
S úgy kell magammal is verekednem,
Miként egy följáró halott,
Tátongó puszták strucc-madaraként.

Fölöttem az Ég oly igézetes,
Oly változatlan a világ,
Mint fegyvernek s halálnak előtte,
Mint mikor még nem hulltak belsőmbe
Epesztő dög-matériák:
Fölöttem az Ég oly igézetes.

Tekins meg engem, tekints meg, Uram,
Ejtesd el bolond fegyverem
S ha mindenek ellen vad düh kínoz,
Fektess le szépen halottaimhoz,
S arcomat hozzád emelem,
Tekins meg engem, tekints meg, Uram.

A PATYOLAT ÜZENETE

Meghurcolt a Vér, ez a Pokolba
Bomolva, romolva
Vágtató, tüzes fogat
S most lenget utánam jelt
A Patyolat,
Most, most szeretnék lenni bátran
Élet-tagadó, szűz, makulátlan,
Vágytalan és tiszta.

Most mikor már nem térhetek vissza,
Átkozom gerjedelmem,
Az elsőt, amely vágyat adott,
Az első szennyes gondolatot.
Szerelmem,
Ki olyan hamar ébredt,
Óh, emlékek, emlékek,
Csak egy kicsit ne bántanátok.

Minden volt dolgom egy-egy átok,
Szégyen:
Boldog, ki Isten kegyelmében
Fehérre aszatja magát.
Tíz-húsz, szent-böjtű kámzsás barát
Szép árnyéka táncol körül:
Be boldog, aki nem örül:
Jaj, be piszkos ruha az Élet
S a Vér be nyomorult, be ronda.
Harmincnégy esztendős, vén koromba,
Mindenek túlján,
Undorodván s szépen butulván,
De, jaj, mégis tudván sokat,
Sírva nézem, hogy kendőt lenget
Késetten az én bűnös lelkem
S egyetlen, igazi szerelmem:
A Patyolat.

KÖSZÖNÖM, KÖSZÖNÖM, KÖSZÖNÖM

Napsugarak zúgása, amit hallok,
Számban nevednek jó íze van,
Szent mennydörgést néz a két szemem,
Istenem, istenem, istenem,
Zavart lelkem tegnap mindent bevallott:
Te voltál mindig mindenben minden,
Boldog szimatolásaimban,
Gyöngéd simogatásaimban
S éles, szomorú nézéseimben.
Ma köszönöm, hogy te voltál ott,
Hol éreztem az életemet
S hol dőltek, épültek az oltárok.
Köszönöm az én értem vetett ágyat,
Köszönöm neked az első sírást,
Köszönöm tört szivű édes anyámat,
Fiatalságomat és bűneimet,
Köszönöm a kétséget, a hitet,
A csókot és a betegséget.
Köszönöm, hogy nem tartozok senkinek
Másnak, csupán néked, mindenért néked.
Napsugarak zúgása, amit hallok,
Számban nevednek jó íze van,
Szent mennydörgést néz a két szemem,
Istenem, istenem, istenem,
Könnyebb a lelkem, hogy most látván vallott,
Hogy te voltál élet, bú, csók, öröm
S hogy te leszel a halál, köszönöm.

SZÉP MAGYAR SORS

Nem álldaltak bús bölcsőink körül
Sem bölcsek, sem rokkant királyok,
Mert nekünk senki sem örül.
Magyar életünk kezdtük tétován.
Nem láttunk hét kövér esztendőt.
De minden esztendőnk sovány.

Szorongóknak sohsem adtunk kezet,
Becsméreltük a jóltevőket
S örültünk, ha ki vétkezett.

Jöttünk, mert hítt a nyugati Vagyon,
De erőnk nincs a küzdelemre
S nyilaktól vérezünk agyon.

Valami nagy-nagy Sors, Ok, Cél van itt,
Valami nagy-nagy, ős tanulság,
Amely kis népeket tanít.

S mégis szivesen áldozunk velőt,
Mert tragikusabb és szebb sors nincs
Isten és emberek előtt.

Más fajta nép roboghat tova,
De ily szép, álmos, láncolt fajnál
Poétább faj nem élt soha.

LEVÉL-FÉLE MÓRICZ ZSIGMONDHOZ

(Részlet)

Rózsafa-vonóként nagy zöngésű húrhoz
Súrlódjék ez irás Móricz Zsigmond úrhoz.
Szóban hozta vón' el a beteg, ki küldte,
De sok Élet-lázban magát tönkre-hülte.
Mégis, mert hát ma még sokan hisznek velem,
Adják át Móricznak ezt az én levelem,
A könnyes, áldott hang, aki általadja,
Éppen úgy áldassék, mint az, aki kapja...

* * *

Adassék e levél Móricz Zsigmond úrnak,
Kit most érdemelten, szépen koszorúznak.
Koszorút nem viszek, irás megy helyette,
De ott leszek mégis, mig élek, mellette.
Készül, mert készitik, az én szemfedelem,
De Móricz Zsigmond is megmarad én velem.
Magyar sors-kockákon ez igyen döntődött,
Mind összekerültünk közös mártír-hősök
S ha a Lehetetlent nem tudtuk lebírni,
Volt egy szent szándékunk: gyönyörűket írni.

A VISSZAHOZOTT ZÁSZLÓ

Esős, bántó, ködös volt Május,
E fagyba-botló, léha hónap
S rossz lelkű pötty-városi uccán
Sárban hordtam a lobogómat,
Tizenhét év korával gyáván,
Képedve és hitetlenül
Gazdagságom nagy orgiáján.

S így hurcoltam tizenhét évig
Csüggesztve le, hol föl-fölkapva
Önmagamat, e hívott zászlót
És mégis-mégis lobogtatva
És beleszoktatva a lelkem
Szent nyűgébe, a szent teher
Dicses vonszolásába, betelten.

De innen hoztam, amit hoztam,
Amit akartam és eléltem
S a zászlót, ami le-fölvillant
Mindig csatában, tűzben, vérben,
Nagy vallásom, akivel volna
Protestáns, harcos vérmezőn
Lelkem a kor Gusztáv-Adolfja.

Most hát itt van újból egy Május,
E fagyba-botló, léha hónap
S e most már karolt városkában
Megmutatom a lobogómat:
Innen vittem és visszaértem,
Gazdag volt, furcsa és buja,
De itt van, elhoztam fehéren.

SZÁZ HŰSÉGŰ HŰSÉG

Alakos játék, százszor-zárt titok
Hős, futó bölcse újból és megint
Állok süppedten szókimondó bajban.
Cselek, barlangok, vermek, kárpitok,
Bozótok, lárvák, segítsetek rajtam.

Ki száz alakban százszor volt szabad
S minden arcához öltött más mezet,
Éljen és csaljon titokba-veszetten,
Mert bárki másnál több és gazdagabb,
Mert csak a koldus egy és leplezetlen.

Ragyogjatok meg, tévesztő szemek,
Édes, hazug méz, pergő, szép szavak
Csorogjatok tarkán, számítva, bátran,
Mindenki másnak mindig más legyek,
Változón szabad, gyűrütlen, arátlan.

Enszavaimmal csaljam meg magam,
Melyvoltom gondján törjem víg fejem
És száz alakkal száz vitába törjön
Lelkem, valóm, e dús alaktalan,
Száz hűségű s egyetlen hű a földön.

ELBOCSÁTÓ, SZÉP ÜZENET

Törjön százegyszer százszor-tört varázs:
Hát elbocsátlak még egyszer, utólszor,
Ha hitted, hogy még mindig tartalak,
S hitted, hogy kell még elbocsáttatás.
Százszor-sujtottan dobom, ím, feléd
Feledésemnek gazdag úr-palástját.
Vedd magadra, mert lesz még hidegebb is,
Vedd magadra, mert sajnálom magunkat,
Egyenlőtlen harc nagy szégyeniért,
Alázásodért, nem tudom, miért,
Szóval már téged, csak téged sajnállak.

Milyen régen és titkosan így volt már:
Sorsod szépítni hányszor adatott
Ámító kegyből, szépek szépiért
Forrott és küldött ékes Léda-zsoltár.
Sohase kaptam, el hát sohse vettem:
Átadtam néked szépen ál-hitét
Csókoknak, kik mással csattantanak
S szerelmeket, kiket mással szerettem:

És köszönök ma annyi ölelést,
Ám köszönök mégis annyi volt-Lédát,
Amennyit férfi megköszönni tud,
Mikor egy unott, régi csókon lép át.

És milyen régen nem kutattatalak
Fövényes multban, zavaros jelenben
S már jövőd kicsiny s asszonyos rab-útján
Milyen régen elbúcsúztattalak.
Milyen régen csupán azt keresem,
Hogy szép énemből valamid maradjon,
Én csodás, verses rádfogásaimból
S biztasd magad árván, szerelmesen,
Hogy te is voltál, nemcsak az, aki
Nem bírt magának mindent vallani
S ráaggatott díszeiből egy nőre.

Büszke mellemről, ki nagy, telhetetlen,
Akartam látni szép hullásodat
S nem elhagyott ném ber kis bosszuját,
Ki áll dühödten bosszú-himmel lesben.
Nem kevés, szegény magad csúfolását,
Hisz rajtad van krőzusságom nyoma
S hozzámtartozni lehetett hited,
Kinek múlását nem szabad, hogy lássák,
Kinek én úgy adtam az ölelést,
Hogy neki is öröme teljék benne,
Ki előttem kis kérdőjel vala
S csak a jöttömmel lett beteljesedve.

Lezörögsz-e, mint rég-hervadt virág
Rég-pihenő imakönyvből kihullva
Vagy futkározva rongyig-cipeled
Vett nimbuszod, e zsarnok, bús igát
S, mely végre méltó nőjéért rebeg,
Magamimádó önmagam imáját?
Kérem a Sorsot, sorsod kérje meg,
Csillag-sorsomba ne véljen fonódni
S mindegy, mi nyel el, ár, avagy salak:
Általam vagy, mert meg én láttalak
S régen nem vagy, mert már régen nem látlak.

RÉGI ÉNEKEK EKHÓJA

Ne kötődj velem, Sátán, ne kötődj,
Fáj még a seb és nem hegged hamar,
Hát igenis, igenis, igenis,
Azért éltem tragikusan, bután,
Mert a sorsom magyar.

Lám, mért kergetted el mosolyom,
E szépen betanultat,
Hát igenis, igenis, igenis,
Most már megint ezerszer átkozom
A multat, a multat.

És bánom is én, bánom is én,
Hogy sírni újra merek
S hogy kitört ősi barbárságom,
Megvasaltságom kinevetik
A vasalt emberek.

Rejtegettem magamban, mint Halál
Csúnya, gyáva gondolatát,
Utálatos mentséget
S mint erdő a csenevész,
Legutolsó vadát.

De most szökell belőlem
Fekete Égig futva:
Hát igenis, igenis, igenis,
Életem magyar átkok
Fröccsölő szégyen-kútja.

Ne kötődj velem, Sátán, ne kötődj,
Láng-villád mindent fölkavar,
Hát igenis, igenis, igenis,
Csúf és borus csak az az életemben,
Ami magyar.

HUNN, ÚJ LEGENDA

Minek a tanács, jóslat, aggodalmak?:
Gesztusaim élnek, míg meg nem halnak
S életemnek csak nézői a maiak.

Messziről és messzire megy ez élet
S csak: élet ez, summája ezrekének,
Örök, magyar határ-pör, meg nem szakadott.

S életük ez a mérsékelt csodáknak,
Mikben mégis ős állandóság vágtat,
Hunn, új legenda, mely zsarnokin életik.

Másolja ám el életét a gyönge,
Fúrja magát elélten a göröngybe,
Voltom, se végem nem lehet enyhe szabály.

Ha ki király, Sorsának a királya,
Mit bánom én, hogy Goethe hogy csinálja,
Hogy tempóz Arany s Petőfi hogy istenül.

Nekem beszédes költő-példák némák,
Sem a betelt s kikeritett poémák,
Sem a mutatványos fátum nem kenyerem.

Bennem a szándék, sok százados szándék,
Magyar bevárás, Úrverte ajándék
S lelkem: példázat, dac-fajok úri daca.

Zsinatokat doboltam, hogyha tetszett
S parancsoltam élükre seregeknek
Hangos Dózsát s szapora Jacques Bonhomme-ot.

Százféle bajnok mássá sohse váltan,
Ütő legény, aki az ütést álltam:
Így állva, várva vagyok egészen magyar.

Vagyok egy ágban szabadulás, béklyó,
Protestáló hit s küldetéses vétó:
Eb ura fakó, Ugocsa non coronat.

Ki voltam öreg grammás-diák korban,
Égnek lendülten s százszor megbotoltan,
Külön jussom: vénen is diák lehetek.

Kalapom, szűröm, szívem förgetegben,
Nézik a vihart, hogy ki bírja szebben,
S visszapattog róluk jég, vád és szidalom.

Külön alkuja lehet a Halállal,
Akit amikor milliókat vállal,
Nem bámitott az Élet sok, új kapuja.

A tolakodó Gráciát ellöktem,
Én nem büvésznek, de mindennek jöttem,
A Minden kellett s megillet a Semmisem.

Én voltam Úr, a Vers csak cifra szolga,
Hulltommal hullni: ez a szolga dolga,
Ha a Nagyúr sirja szolgákat követel.

ÜLJ TÖRVÉNYT, WERBŐCZI

Még magasról nézvést
Megvolna az ország,
Werbőczi-utódok
Foldozzák, toldozzák.
A Föld nem tud futni
Csak a Földnek népe
S ezer Kinizsi sem
Térülhet elébe.

Nagy az idegen Föld,
Sokasul az útja,
Tegnap csatatér volt
S ma puszta a Puszta:
Éhes magyaroknak
Nem futja a kedvük,
Míg az igazukat
Tán kiverekedjük.

Verekedés közben,
Hajh, ürül a korcsma.
Menekül az inség
Szökve, bukdácsolva.
Bécsben a korcsmáros
Tán még nem is sejti,
Vagy ha tán sejti is,
Könnyen elfelejti.

Éles a hajósíp,
Hallja baj-tetőzve
Zselénszky gulyása,
Tisza urak csősze.
Hivogatja a síp,
Nyomor eldobolja:
Úgy elfogy a magyar,
Mintha nem lett volna.

Elmegy a kútágas,
Marad csak a kútja,
Meg híres Werbőczi
Úri pereputtya.
Árvult kastély gondját
Kóbor kutya őrzi,
Hivasd a törvénybe,
Ha tudod, Werbőczi.

SÍPJA RÉGI BABONÁNAK

Csak magamban sírom sorsod,
Vérem népe, magyar népem,
Sátor-sarkon bort nyakalva
Koldus-vásár közepében,
Már menőben bús világgá,
Fáradt lábbal útrakészen.

Szól a sípszó: átkozott nép,
Ne hagyja az Úr veretlen,
Uralkodást magán nem tűr
S szabadságra érdemetlen,
Ha bosszút áll, gyáva, lankadt
S ha kegyet ád, rossz, kegyetlen.

Körös-körül kavarognak
Béna árnyak, rongyos árnyak,
Nótát sipol a fülembe
Sípja régi babonának,
Édes népem, szól a sípszó,
Sohse lesz jól, sohse látlak.

Üzenhettek már utánam
Kézsmárk hegye, Majtény síkja,
Határ-szélen botot vágok,
Vérem többé sohse issza
Veszett népem veszett földje:
Sohse nézek többet vissza.

AZ IDŐ ROSTÁJÁBAN

Kezében óriás rostával
Áll az Idő és rostál egyre,
Világokat szed és rostál ki
Vidáman és nem keseregve
S busul csak az, akit kihullat.

Szóljak próféták új szavával:
Nem kik mertek tagadni multat,
De kik nem magvak a Jövőnek,
Mindig azok, akik kihullnak:
Világok, népek, girhes eszmék.

S aki kihull, megérdemelte,
Az ocsut az Idő nem szánja.
Aszott nemzetek, hült világok,
Tört életek miazmás vágya
Halálra-valók s nem kár értük.

Fonnyadtak s összezsugorodtak,
(Így szól az új próféta-ének)
Az Úr, az Idő áll örökké,
De elmulnak a renyhe népek
S velük együtt a tiszta Lóthok.

Óh, aszottak és be nem teltek
S óh, magam is faj-sorsom osztván,
Be igazság szerint hullunk ki
A kegyetlen óriás rostán,
Kedvét nem töltvén az Időnek.

A CIGÁNY VONÓJÁVAL

Vadászgatnak múltamban a gondok:
Ki szoknyákért futkostam bolondot?
Megérte vagy meg nem érte?
Késő van már, mit bágyasszak érte.

Minden elmult bolondságom drága,
Magam csúfja, magam bolondsága:
Nem maradtam szeretetlen
S ha szerettem, magamat szerettem.

Most vagyok csak szomorúan, furcsán
Régi-régi bolondságok múltán:
Szép eszem, ha mostan elmén,
Istenem, be meg nem érdemelném.

Sötét szirma az én violámnak
S csillog az est, engem sokan látnak
S vén vagyok bár s nem érdemlem:
Piros legyen a bokrétás mellem.

Bús violám, akarsz lenni rózsa?
Rózsa kell most, nem tehetek róla:
Hogyha eddig nem engedtem,
Ne kacagjon ki a világ engem.

Feledlnélek, ha nagyon akarnám,
Eléldelnék a magam hatalmán
Boros szívvel kihevülve.
S jaj, mi lenne, hogyha sikerülne?

« Lement a Nap a maga járásán,
Sárgarigó szól a Tisza partján,
Sárgarigó, fülemile,
Szép a rózsám, hogy váljak meg tőle? »

A HOSSZÚ HÁRSFA-SOR

Poros a hosszú hársfa-sor,
Holdfényes a püspöki udvar,
Simulnak a városi párok,
Vasúthoz futnak a kocsik.

Egyszer eljöttünk a vasúttal
S szállásozó csapata járt
Előttem ifjú fellegeknek.
Akkor a hársak épp szerettek
S eső után épp szerelem-szag volt.
A Hold csak később búit elő,
Nagyon szép és titkos volt akkor
E városban a szerelem.

Lelkem fiúk, jösztök velem
Régi, poros, hársak alája:
Régi ember mindig megáldja
A régi, boldog sátrakat
És a világ nem változott.
Cukorra légy, hárson virág
És lesz vasúttal érkező
És csók is lesz, aki várja
És lehettem valamikor
Ölelések, hársak királya
És mintha csak tegnapelőtt.

Poros a hosszú hársfa-sor,
Holdfényes a püspöki udvar,
Simulnak a városi párok,
Vasúthoz futnak a kocsik.

KÍN ÉS DAC

Hogy indult végre egyszer a magyar
Kivált és bátor férfiaival,
Szédülten szállt előle a sötétség
S az emberek egymást oly hittel nézték
Ez országban, mint soha az-előtte.
Mindegy:
Vidámuljunk, ha a bánat
Fülünk közé vág is néha,
Kín volt mindig itt a dacnak
Legízesebb tápláléka.

Selmáskodnak már az igazak is,
Tréfa kis dolog, tréfa a nagy is,
Úgy romlunk, mint az esős nyári körte,
Volt egy-két hitünk, azt is összetörte
Alkus úr-had és vert, futó parasztság.
Mindegy:
Vidámuljunk, ha a bánat
Fülünk közé vág is néha,
Kín volt mindig itt a dacnak
Legízesebb tápláléka.

Bécs jó süketfajd s mi jómadarak,
Szabad minden nép, üdvéért szabad,
Csak nálunk rothad minden bárgyu kínban.
Be másként hittük ifjú álmainkban,
Új honszerző vágy mikor tombolt bennünk.
Mindegy:
Vidámuljunk, ha a bánat
Fülünk közé vág is néha,
Kín volt mindig itt a dacnak
Legízesebb tápláléka.

Paraszt leromlott s régi a nagyúr,
A többi vállat-vonva igazul,
Kín van már csak itt s egy-két ember távol
Kitekint daccal s új dacot kovácsol,
Hogy hátha mégis csoda esik vélünk.
Mindegy:
Vidámuljunk, ha a bánat
Fülünk közé vág is néha,
Kín volt mindig itt a dacnak
Legízesebb tápláléka.

EMLÉKEZÉS EGY NYÁR-ÉJSZAKÁRA

Az Égből dühödt angyal dobolt
Riadót a szomorú földre,
Legalább száz ifjú bomolt,
Legalább száz csillag lehullott,
Legalább száz párta omolt:
Különös,
Különös nyár-éjszaka volt.
Kigyúladt öreg méhesünk,
Legszebb csikónk a lábát törte,
Álmomban élő volt a holt,
Jó kutyánk, Burkus, elveszett
S Mári szolgálónk, a néma,
Hirtelen hars nótákat dalolt:
Különös,
Különös nyár-éjszaka volt.
Csörtettek bátran a senkik
És meglapult az igaz ember
S a kényes rabló is rabolt:
Különös,
Különös nyár-éjszaka volt.
Tudtuk, hogy az ember esendő
S nagyon adós a szeretettel:
Hiába, mégis furcsa volt,
Fordulása élt s volt világnak.
Csúfolódóbb sohse volt a Hold:
Sohse volt még kisebb az ember,
Mint azon az éjszaka volt:
Különös,
Különös nyár-éjszaka volt.
Az iszonyúság a lelkekre
Kaján örömmel ráhajolt,
Minden emberbe beköltözött
Minden ősének titkos sorsa,
Véres, szörnyű lakodalomba
Részegen indult a Gondolat,
Az Ember büszke legénye,
Ki, íme, senki béna volt:
Különös,
Különös nyár-éjszaka volt.
Azt hittem, akkor azt hittem,
Valamely elhanyagolt Isten
Életre kap s halálba visz
S, íme, mindmostanig itt élek
Akként, amaz éjszaka kivé tett
S Isten-várón emlékezem
Egy világot elsülyesztő
Rettenetes éjszakára:
Különös,
Különös nyár-éjszaka volt.

NÓTÁZÓ, VÉN BAKÁK

Hogy zúg, zuhog, árad a nóta
Valamennyi vén fiú torkán
S hogy ölte órákig az orkán
Künn őket a próba-mezőkön.

Magyarok, öregek, nótásak,
Bakák, búsak: dacosan, hősön.
Puskaport még alig szagoltak,
De hősök már, mint hősön-holtak.

Így járnak a Végezés ormán
Ezer és ezer évek óta,
Mindig a Halálba loholtak
S el nem hagyta őket a nóta.

Miért? kiért? mikor?: erősön
Állták, mert így rendelteték el
S be szép ilyen végzetes néppel
Ugyanaznak tudni magunkat.

Ez a regéknek ősi népe
S hősi népe túl minden hősön,
Rosszkor jöve s rossz helyre téve
Átugrik Sorsot, Jelent, Voltat.

Fátum és dal népe, ha voltak
Sirok: te megbírtál a véggel,
Busultál, ütöttél, nótáztál
S halsz és élsz: igy rendelteték el.

EMBER AZ EMBERTELENSÉGBEN

Szivemet a puska-tus zúzta,
Szememet ezer rémség nyúzta,
Néma dzsin ült büszke torkomon
S agyamat a Téboly ütötte.

És most mégis, indulj föl, erőm,
Indulj föl megintlen a Földről!
Hajnal van-e vagy pokol éjfél?
Mindegy, indulj csak vakmerőn,
Mint régen-régen cselekedted.

Ékes magyarnak soha szebbet
Száz menny és pokol sem adhatott:
Ember az embertelenségben,
Magyar az űzött magyarságban,
Újból-élő és makacs halott.

Borzalmak tiport országútján,
Tetőn, ahogy mindég akartam,
Révedtem által a szörnyüket:
Milyen baj esett a magyarban
S az Isten néha milyen gyenge.

És élni kell ma oly halottnak,
Olyan igazán szenvedőnek,
Ki beteg szívvel tengve-lengve,
Nagy kincseket, akiket lopnak,
Bekvártélyoz béna szívébe
S vél őrízni egy szebb tegnapot.

Óh minden gyászok, be értelek,
Óh minden Jövő, be féltelek
(Bár föltámadt holthoz nem illik)
S hogy szánom menekülő fajtám.

Aztán rossz szívemből szakajtván
Eszembe jut és eszembe jut:
Szivemet a puska-tus zúzta,
Szememet ezer rémség nyúzta,
Néma dzsin ült büszke torkomon
S agyamat a Téboly ütötte.

S megint élek, kiáltok másért:
Ember az embertelenségben.

INTÉS AZ ŐRZŐKHÖZ

Őrzők, vigyázzatok a strázsán,
Csillag-szórók az éjszakák,
Szent-János-bogarak a kertben,
Emlékek elmúlt nyarakon,
Flórenc nyarán s összekeverten
Búcsúztató őszi Lidónak
Emlékei a hajnali
Párás, dísz-kócos tánci termen,
Történt szépek, éltek és voltak,
Kik meg nem halhatnak soha,
Őrzött elevenek és holtak,
Szivek távoli mosolya,
Reátok néz, aggódva, árván,
Őrzők: vigyázzatok a strázsán.

Őrzők, vigyázzatok a strázsán,
Az Élet él, és élni akar,
Nem azért adott annyi szépet,
Hogy átvádoljanak most rajta
Véres és ostoba feneségek.
Oly szomorú embernek lenni
S szörnyűek az állat-hős igék
S a csillag-szóró éjszakák
Ma sem engedik feledtetni
Az ember Szépbe-szőtt hitét,
S akik még vagytok őrzőn, árván,
Őrzők: vigyázzatok a strázsán.

A TÁBOR-TŰZ MELLETT

"Sok a fenyő-rud, magas a máglya."
« Ne félj cimborám, csak az Isten látja.

Hol járnak óta császár vitézi?:
Az mi lángunkat csak az Isten nézi. »

"Régibb üdőkben vitézkedésnek
Más becsülete volt és a vitéznek."

« Most áruk csupán van zsoldosoknak,
Az bús harcoson kik csak somolyognak.

Romló országban virtus rongy jószág:
Tegnap vitézek, ma vagyunk csak kószák. »

"Rakjam hát lángra bús, redves kedvünk?"
« Ne bántsd, azért csak tovább vitézkedjünk.

Szétszórt máglyáink míg ki nem hunynak,
Álmodjunk harcot szegényi magunknak.

Sötét a világ, kell tűz, ha lobnyi,
Kell a gyujtáshoz mindég újból fogni. »

"Jó éjszakát, ni, virrad a lápon."
« Jó reggelt mégis, hajh, bajtárs barátom. »

ELMENNI TÁVOLRA, PUSZTULNI

Öreg Szilágyság, öreg a fiad,
Nagy pusztulásod hiába hivat,
Pusztul itt minden, nem Te egyedül
S én elmegyek Távolra pusztulni
Fiadul, kezesül.

Méla szépséged hol nevelgetett,
Nem mehet el beteghez a beteg
S nem ámulhat el híres tájakon,
Hisz szomoruságra változtál el,
Seb lettél: fáj nagyon.

Fáj a közelség: messzire megyek
S az ősi Tuhutum-hágta hegyek
Felejtődjenek, halványodjanak
S minden az itthoni pusztulásból:
Nekem elég marad.

Be furcsa, mikor mellünkben sirunk,
Be furcsa, hogy ilyeneket irunk
Ma, amikor úgy röpül a világ
S csak a magyar lantos nyög és kérdez,
Mint egy régi diák.

A MESEBELI JÁNOS

Bajban van a messze város,
Gyürkőzni kell a Halállal:
Gyürkőzz János, s rohanj, János.

Királyfiak s nagy leventék,
Ha palástjukat ott-hagyták:
Rohanj, ha rongy is a mentéd.

Mesebeli király-lyánnyal
Hogyha akarsz találkozni:
Hadakozzál a Sárkánnyal.

Csak a mese s csak az átok
Tartott eddig, így-úgy is még
S jók e csakok s e csalások.

Így csináltad ezt már régen,
Van egy kis tapasztalásod
Csalatásban és fenében.

De csinálod, mert csinálod,
De csináld, mert erre lettél,
S ha már álltad, hát kiállod.

Vagy nem állod s megbénultan
Gunnyasztani fogsz, ha merhetsz
Öreg bűnödön, a Multon.

Kellesz a nagy arénára
Akkor is, ha életednek
Életed lesz majd az ára.

Ha már egyszer idegenbe,
Valamikor ide bujtál,
Rohanj jól kimelegedve.

A király-lyány: mese, János,
De nincs élőbb a mesénél
S mese ellen minden káros.

Bajban van a messze város,
Gyürkőzni kell a Halállal:
Gyürkőzz, János, rohanj, János.

AZ ELTÉVEDT LOVAS

Vak ügetését hallani
Eltévedt, hajdani lovasnak,
Volt erdők és ó-nádasok
Láncolt lelkei riadoznak.

Hol foltokban imitt-amott
Ős sűrűből bozót rekedt meg,
Most hirtelen téli mesék
Rémei kielevenednek.

Itt van a sűrű, a bozót,
Itt van a régi, tompa nóta,
Mely a süket ködben lapult
Vitéz, bús nagyapáink óta.

Kisértetes nálunk az Ősz
S fogyatkozott számú az ember:
S a domb-kerítéses sikon
Köd-gubában jár a November.

Erdővel, náddal pőre sík
Benőtteti hirtelen, újra
Novemberes, ködös magát
Mult századok ködébe bujva.

Csupa vérzés, csupa titok,
Csupa nyomások, csupa ősök,
Csupa erdők és nádasok,
Csupa hajdani eszelősök.

Hajdani, eltévedt utas
Vág neki új hinárú utnak,
De nincsen fény, nincs lámpa-láng
És hírük sincsen a faluknak.

Alusznak némán a faluk,
Multat álmodván dideregve,
S a köd-bozótból kirohan
Ordas, bölény s nagymérgű medve.

Vak ügetését hallani
Hajdani, eltévedt lovasnak,
Volt erdők és ó-nádasok
Láncolt lelkei riadoznak.

KÉT KURUC BESZÉLGET

I

‚Nagy tüzet csináltunk
Ugy-e, Józsa testvér,
Hogyha most szalonnád volna,
Bizony hogy süthetnél.‘

«Komám, eltévedtünk.
Nagy ez a sötétség,
Fölgyújtottuk a világot
S nem látunk egy lépést.»

‚Ordasokkal élünk
Nádban, gazban, sárban,
Mi a célunk, mi a célunk
E nagy bujdosásban?‘

«Hadd el, komám, hadd el,
Hadd el, komám, mindegy.
A Mennybéli régen-régen
Erre küldött minket.»

«Majd eligazítja,
Hogyha jónak látja.
Addig pedig kóborogjunk
Tovább a világba.»

II

‚Tegnap ott, máma itt győzelem-tort ülnek.‘
«Nem leszünk ott pajtás, mikor megbékülnek.»

‚Hallom, pajtás, holnap nagy csatába visznek.‘
«Minket, még ha győzünk, úgyis kisemmiznek.»

‚Ez a gyászos világ viseli a láncot.‘
«Ejh, ahol nincsen tűz, ropják ott a táncot.»

«Csak vén kurucoknak keserű az élet,
Otthon cifrálkodnak gyönge fehérnépek.

Itt is elárulnak, ott is elárulnak,
Nem való ez nékünk, csupán csak nagy úrnak.»

,No meg zsebrákoknak, úgy-e, koldus társam?'
«Bár az otthonomat soha már ne lássam.

Nincsen is már otthon, nincsen is már semmi,
Jó lesz, pajtás, holnap a csatába menni.»

,Pedig be sok kedvvel jöttünk a halálba.'
«Verje meg az Isten, aki kitalálta.»

III

,Deres füvet eszik
Jó lovunk s lelkünk, Cseke pajtás.'
«Mindegy már, cimbora,
Majtény innen csak egy jó hajtás.»

,Hátha majd a síkon
Urak titkai fölborítnak?'
«Legalább, legalább
Híre lesz a majtényi síknak.»

,S ha Majtényban leszünk,
Mondd csak pajtás, végre mit értünk?'
«A szent szűz Mária,
Pátrónánk: imádkozik értünk.»

,Ilyen kevés magyar
És ilyen sok-sok régi ellen.'
«Hát maradjunk, cimborám,
Hitben, hűségben, szeretetben.

Ha senki sem marad
Becsületesnek, hűnek, jónak,
Vigyázz, mert akkor is
Nagy barátaid fognak, óvnak.»

BÓBISKOLVÁN LEHAJTOTT KARDOMON

Mint a piros vér a fehér havon,
Visszáját úgy virítná szerte
Énem, e legnagyobb nagy-hatalom.

S ha lovamat mégis megnyergelem,
Ne ülj mögöttem, óh, sötét Gond,
Nálam mégis kisebb fejedelem.

Úgy sorakoztatná, vértezve itt,
Ha lehetne, kemény attakban
Hős, régi szavait, vitézeit.

Bóbiskolván lehajtott kardomon,
Engedem a világot futni
S visszafutni kérőn, hallgatagon.

De most másé a vér, másé a hó,
És holnapig céltalanul fut
Betyár-ló, hős-ló, szép pej vagy fakó.

S akkor megint világ lesz a világ
S mi, az igazi nagy-hatalmak,
Kirójjuk rá a penitenciát.

IFJÚ SZIVEKBEN ÉLEK

Ifjú szivekben s mindig tovább,
Hiába törnek életemre
Vén huncutok és gonosz ostobák,
Mert életem millió gyökerű.

Szent lázadások, vágyak s ifjú hitek
Örökös urának maradni:
Nem adatik meg ez mindenkinek,
Csak aki véres, igazi életű.

Igen, én élni s hódítani fogok
Egy fájdalmas, nagy élet jussán,
Nem ér föl már szitkozódás, piszok:
Lyányok s ifjak szivei védenek.

Örök virágzás sorsa már az enyém,
Hiába törnek életemre,
Szent, mint szent sír, s mint koporsó, kemény,
De virágzás, de Élet és örök.

« TE ELŐTTED VOLT »

« Jaj a pásztoroknak, kik elvesztik és elszaggatják az én mezőmnek juhait, azt mondja az Úr »... « Én uram... én pedig nem utáltam meg a te utánad való pásztorságot és a háboruságnak napjait nem kivántam, te tudod: ami az én számból kijött, te előtted volt,.. ».

(Jeremiás siralmai.)

« Te előtted volt » mindig szálló,
Sokszor síró s néha riszáló
Szegény szava az embereknek:
Ha sohse szerettél: szeress meg.

Tudod, Uram, hogy mostanában
Ólom-tüzek égtek a számban.
Kiálthatnék, hallgattam mégis,
Tudok mindent, hallgattam mégis.

Hatalmat, Te, másoknak mértél,
Túl az aranynál s túl a vérnél.
Egekig a fák sohse nőnek:
Viszed már számadásra őket.

Nekem, együgyűbb pásztorodnak,
Azt add csak, hogy ne legyek rosszabb.
Ne hazudjak s az igazról is,
Óh, kevés szót az igazról is.

Tréfál a kezed? Játszik? Büntet?
Nem utáltalak meg — bennünket:
« Te előtted volt », Te csináltad
S én úgy teszek, ahogy kívántad.

Nem untam meg pásztorod lenni,
Nézni, hallgatni vagy szeretni
S éltem csak akkor csapnám hozzád,
Ha nem orcám volna az orcád.

A SZÉTSZÓRÓDÁS ELŐTT

> És áll (az előbbieknek) helyébe egy utálatos... és békességnek színe alatt csalárdul cselekszik azzal és elmenvén győzedelmet vészen kevés néppel. Elfoglalja az országnak gazdag részét... zsákmányt, prédát és gazdagságot oszt az ő vitézeinek és gondolataival forgolódik az erősségeknek megvételek felől, de azt ideig eltitkolja.
>
> (Dániel könyve, 11)

Hát népét Hadur is szétszórja:
Szigoruabb istenek ezt így szokták,
Miként egy régi, bánatos erdélyi
Prédikátor irásba rótta
Kereşvén zsidókkal atyafiságunk.

Jöttünk rossz erkölccsel rossz helyre,
Volt utonállók új utbanállóknak
S míg úrfajtánk egymást s a népet falta
Tunya álmainkat jég verte
S még a Templomot se épitettük föl.

Helyünkön meg nem tudtunk állni
S ide kerültünk, ez kezdeti átkunk.
Ma már nem mienk paráznás vérünk sem,
Jöhet a helyünkre akármi:
Megöltük s kibűnöztük magunkat.

És mi nem leszünk majd szétszórva
Árvult, de mégis győzelmes fajta:
Minket korszakok tűz-dühe nem edzett
S fölolvaszt a világ kohója
S elveszünk, mert elvesztettük magunkat.

ÁLDOZÁS PIROS KEDVVEL

Most mikor a nagy inogások
Sápadt képe rezeg a Földön,
Szív-serlegem kiteszem, Uram,
S piros kedvét, íme, kitöltöm.

Szamár űzőimre nem nézek
Rongyos életemre vigyázok,
Tudom én jól, én jó Istenem,
Mi ilyenkor az óhajtásod.

Élni, élni hiteket osztva,
Élni, élni s éltetni tudni,
Hogy teremtő s tartó nagy eszed
Ne fogjon az Emberben bukni.

Éljünk, éljünk vígan, szilárdul
S ha elhullnak milliók, mások
Vegyük át vigság-örököket
S most, mikor a nagy inogások,

Alkuvások, eligérések
Sápadt képe rezeg a Földön,
Szív-serlegem kiteszem, Uram,
S piros kedvét, íme, kitöltöm.

MÁR ELŐRE RENDELTETTEM

Álom-mázsát hordok magamban
S mint ragyogó, súlyos kisértet
Nézegetem a maiakat
És imádkozva látok, mérek.

Ha mikor én álomba botlok
(Nehéz az álom mostanában),
Mindig aféléket képzelek,
Hogy az Élet ízlik a számban.

Hogy az Élet ízlik a számban
S szívem vérétől messze-messze
Csörgedeznek kicsi patakok
Én szívemnek vérével festve.

Valahol mintha fönt-fönt volnék,
Érc-oszlopok s gránit-bálványok
Szilárd talpazatát érezem:
Valamely Isten-fejen állok.

Állok, várok, nézek riadtan,
Sehogysem bízok az Időben
S a fájdalmaim kiömlenek
Áradt tavasz-vizekként bőven.

Testem, ez a szent, kényes szerszám
Mint valami ördöngős posta
A most-Idők rémületeit
Előre és magával hozta.

SAJNÁLOM SZEGÉNY FIUKAT

Szegény fiúk, kiknek hallanotok
Csak megvénült könyveinkből lehet,
Mit súgnak az éji Szajna-habok.

Évezred halt meg, nem csak ezredek
S tőletek egy szent világ elmaradt
S benne Szépért-kóborló emberek.

Az élet él, újul, győz és szalad,
És nektek hát tudhatni sem lehet:
Milyen szép volt, milyen tágas, szabad.

Csak megvénült könyveinkből lehet,
Csak őrködő emlékünkből szabad
Kisejteni a volt szebb éveket.

TOVÁBB A HAJÓVAL

Sírjunk, mert csaltuk magunkat balul,
Átkozzunk rettenetes jogunkban,
De bizonyos, hogy mosolyog az Úr.

Jóbot s Nérót is látott eleget,
Nióbét s Phrynét: ismeri fajtánk
Az Úr, ki Úr egész világ felett.

Sorsa övé, lehetne boldog is,
De egymás ellen él csak egymás közt:
Szomorú faj, de utálatos is.

Ember-faj és gyász így igazul,
Mégis sirjunk mi szörnyű jogunkban,
De bizonyos, hogy mosolyog az Úr.

Ismeri Ő ezt a rossz gyermeket,
Az Embert, az ős javíthatatlant,
Ki holnapra már mindent elfeled.

Átkát ma még az égre szórja Jób,
De szomszédi és gyermeki körülte
Már fűttetik a vidámság-hajót.

Röpül, esik, föllendül és zuhan
Kezébe tett sorsával az Ember
Örömben is, vérben-háborúban.

Sírjunk azért, de átkaink vadul
Őrülő, nagy rohamában értsük meg,
Ha mosolyog s csak mosolyog az Úr.

S ha elmulnak az elmulnivalók,
Holnap, Idő, örök élet-tenger,
Táncoltasd majd csak tovább a hajót —

Szegény, csodás, véres Élethajód.

A KALOTA PARTJÁN

Pompás magyarok, templomból jövet
Mentek át a Kalota folyón
S a hidat fényben majdnem fölemelte
Az ölelő júniusi nap.
Mennyi szín, mennyi szín, mennyi [kedves
És tarkaságban annyi nyugalom
És fehér és piros és virító-sárga,
Izgató kék és harcos barna szín
S micsoda nyugodt, nagyságos arcok,
Ékes párták, leesni áhitók.
Papi-beszéd kemény fejükből csöndben
Száll el s nyári illattal vegyül.
Mily pompás vonulások a dombon.
Óh, tempós vonulás, állandóság,
Biztosság, nyár, szépség és nyugalom.

S reám nyilaz a nyugtalanság:
Leány-szemek, Sorsom szemei,
Szemek, melyekben rózsás, húsz éves,
Vidám kamasznak látom magam,
Szebb szemek minden volt szemeknél
S bennük végkép megpecsételtetett
Az én örök-bús ifjúságom:
Vonzódás, drága üzetés,
Csapongás a végső csapásig
S imádkozva nézni e nagy szemekben
Magamat és mint vagyok bennük.
Csönd, június van a szivemben,
Átalvonult templomi népség
Belémköltözött áhitata
S e percben a Kalota partján
Biztosság, nyár, szépség és nyugalom.

ÓH, FAJTÁM VÉRE

Egyazon fajtánk, ősi viharok
Harca és ölelése
Váratta rám két fiatal karod.

Kiket edzettek százados kohók,
Im, egymás ajkán késünk:
Egymást karolók és nem loholók.

Sok idegen, vad, csókos perzselés
Csufítja el az arcom:
Szépits, csókolj, az élet már kevés.

Idegen urak s asszonyok hona
Oly hűs-halványan kisért,
Mintha nem jártam volna ott soha.

Bolond, új kor: minden megváltozik,
De mi feledt nászunkban
Szép úr-fajtánk megint találkozik.

Mintha régi bús-szerelmes titok
Nyillott volna ki bennünk,
Mely most már újra burkolódzni fog.

Óh, véremből véredzett büszke vér,
Bora közös hitünknek,
Lyánykóm, testem, urasztali kenyér.

Nagy szemed én nagy szememre terül,
Pilláink multat ásnak
S megindul szemem, mint rég, gyermekül.

ÚJ S ÚJ LOVAT

Segítsd meg, Isten, új lovaddal
A régi, hű útra-kelőt,
Hogy só-bálvánnyá ne meredjek
Mai csodák előtt.

Az Irgalmatlant küldd társamnak,
A rohanó, büszke hevet
S az emberségem ezután már
Legyen kegyetlenebb.

Ne rendeld romló nyájaidnak
Sorsa alá a sorsomat,
Az embered, ha nem ma-ember,
Kapjon új s új lovat.

A nagy Nyil kilövi alóla
Kegyelmed egy-egy szép lovát,
De ültesd szebb lóra az embert,
Hadd vágtasson tovább.

A végesség: halhatatlanság
S csak a Máé a rettenet,
Az Embernek, mig csak van ember,
Megállni nem lehet.

A nagy Nyil az útját kiszabta,
Teljes és nyugodt mámorok
Célját áhittatja süvöltve,
Mig a Föld háborog.

Változat és Halál adódtak
Belül egy-egy gyarló körön,
De várja az Embert víg célja:
Piros, tartós öröm.

Élet s Halál együtt-mérendők
S akit a nagy Nyil útja bánt,
Hadd, óh, Uram, szépülten futni,
Megérkezett gyanánt.

Boldogíts, hogy a nagy Nyil útján
Megállás nélkül az Öröm
Álmát álmodhassam magamba
Minden mértföld-kövön.

Riadó, szennyes, kerge nyájak
Ne állítsák meg új lovát
Emberednek, hogy hadd nyargaljon
Előbbre és tovább.

A nagy Nyil útján, meg nem állva,
Hitesen és szerelmesen,
Förtelmeit egy rövid Mának
Nézze túl a szemem.

KAFFKA MARGIT

PETIKE JÁR

Két harcsaszájú, picike jószág,
Butácska, édes gyerektopán,
Tétova, együgyü, — tündéri nesszel
Most tipeg átal egy ócska szobán.
— Ébred a szívem játékos kedve,
Elborít hófehér virágeső,
Amikor látom, a kacagásom
Hangosan, édesen csapkod elő.
Sok régi holmin, szürke iráson
Úgy fut, iramlik száz furcsa sugár, —
S én ennek is, annak is kiáltani vágyom:
— Tip-top! Megindult. Petike jár!

Még fogja erősen az asztallábat,
És nyitva az ajka és úgy kipirul!
Hős emberi lázzal, tüzes akarással
E rózsarügyecske — megállni tanul.
Most, — most! Elhagyja és indul előre,
Hogy csetlik-botlik, mily tévedező!
Tip-top! S aprózva, közbe megállva
Koppan vitézül a törpe cipő.
Már ideér. Most nyujtja a karját,
— « Csak lassan, okosan, Peti fiam! »
S megered szaporán, — elesni nem ér rá,
Előre hajlik — s az ölembe van.

Tetszik a játék. Kezdeti újra.
A karszék mellé kerülök én,
Nagyhosszút lépne, nagyhamar elérne
S fölbillen szegényke az elején.
Remeg a szája, sírni szeretne,
Szétnéz: sajnálja-é valaki?
Gondolkozik még, felkél szepegve
S új erővel fog újra neki.
Rózsaszín újját előre tartva,
Tip-top! Úgy indul óvatosan,
Halkan, selypítve biztatja magát, hogy:
— « Csak las-san! — Okosan! — Peti fiam! »

S én nézem csak egyre, — homályos szemmel,
Borús káprázat száll le reám:
Tűnnek az évek. Megöregedtem.
Egyedül lakom ócska szobán.
S ím néha erős lépés zaja hallik,
Jön egy daliás, ifjú legény,
— «Te vagy? Mit adjak? Kávét-e? Kalácsot?
Tip-top! Öregesen járom körül én.
S míg sok vidám csínjét, nagy küzködését
Sorra beszéli, kacagva vigan, —
Reszketve, ijedten suttogom én el:
— «Csak lassan!
Csak lassan, — okosan, — Peti fiam!»

BABITS MIHÁLY

ANYÁM NEVÉRE

Hajnalka volt az édesanyám,
Hajnalra születtem én.
S lelkemben már ily fiatalon
Nincs hajnal, semmi remény,
Nincs hajnal, semmi vidámság,
Nincs hajnal, nincsen öröm.
Hajnalka volt az édesanyám
S csak alkony az örököm.

Hajnalka volt az édesanyám:
Kedélybeteg, árva nő ma;
Mióta meghalt édesapám,
Házunk oly szomoru, néma:
Mióta meghalt édesapám,
Házunk oly hallgatag, árva:
Gyermekkoromba' — szegény fiú:
E házba valék bezárva.

Novemberben születtem én,
Hajnalka volt az anyám:
Ah, annyi gondja volt, szegény,
Hogy gondolt volna reám?
Hogy gondolt volna fiára,
Ki titkon búra hajolt?
(Hajnalka volt az anyja, de ő
November gyermeke volt.)

Síromra, ha meghalok, ez jön:
«Itt nyugszik az, ki nem élt:
Nem nyúlt az eléberakotthoz,
Jöhetleneket remélt.
Világa nem a nap vala,
Csak a kölcsönfényü hold:
Hajnalka volt az anyja — de ő
E hajnal alkonya volt.»

ZRINYI VELENCÉBEN

Szent Márk dicső terén, melyet mélán tapostam,
Valaha régesrég egy másik bús magyar,
Méltóbb költő, mint én, és hős mint senki mostan,
Tiport hatalmasan, ki tudta mit akar!

Ki tudta mit akar s nem tudta, hogy a rosszban
Fogyhatlan a világ s nem tudta, hogy hamar
Ide vágy vissza a földről, hol bármi sorsban
Élni és halni kell; mely ápol s eltakar.

Ezt mind nem tudta még s árva honára gondolt,
S döngött csizmája a márványon s lelke tombolt,
Látván sok harci jelt ős ívek oldalán.

Alkonyfelhő borult lagunára, piarcra,
Felhőn az angyalok készültek már a harcra,
Melyre a holtakat felkölté Alderán.

ITÁLIA

Itália! tudom városaid csodálni,
Hol dús sikátoron vidám nép bizsereg.
Lázas az ily szük út, mint testben kék erek,
S nemes, habár hanyag, szennyében is királyi.

Vonzanak íveid s tűnt fényed palotái,
Árkádok, oszlopod, a sugaras terek,
Hol elszédülnek az ideges emberek;
Vonzanak a sötét toronylépcsők csigái.

De nem kékebb eged és a dombod se zöldebb,
Mint honni dombjaink s a dunántúli ég,
E gömbölyű, szelid, szinjátszó kék vidék.

S olasz szív nem lehet emlékektől gyötörtebb
A vén boltok alatt, az ősök piacán,
Mint én, ha földeden bolyongok, bús hazám!

ESTI KÉRDÉS

Midőn az est, e lágyan takaró
Fekete, síma bársonytakaró,
Melyet terít egy óriási dajka,
A féltett földet lassan eltakarja
S oly óvatosan, hogy minden füszál
Lágy leple alatt egyenesen áll
És nem kap a virágok szirma ráncot
S a hímes lepke kényes, dupla szárnyán
Nem veszti a szivárványos zománcot

És úgy pihennek e lepelnek árnyán,
E könnyü, síma, bársonyos lepelnek,
Hogy nem is érzik e lepelt tehernek:
Olyankor bárhol jár a nagyvilágban,
Vagy otthon ülhetsz barna, bús szobádban,
Vagy kávéházban bámészan vigyázd,
Hogy gyujtják sorban a napfényü gázt;
Vagy fáradtan, domb oldalán, ebeddel
Nézzed a dombon át a lusta holdat;
Vagy országúton, melyet por lepett el,
Álmos kocsisod bóbiskolva hajthat;
Vagy a hajónak ingó padlatán
Szédülj, vagy a vonatnak pamlagán;
Vagy idegen várost bolygván keresztül
Állj meg a sarkokon csodálni restül
A távol utcák hosszú fonalát,
Az utcalángok kettős vonalát;
Vagy épp a vízi városban, a Riván
Hol lángot apróz matt opáltükör,
Merengj a messze multba visszariván,
Melynek emléke édesen gyötör,
Elmúlt korodba, mely miként a bűvös
Lámpának képe van is már, de nincs is,
Melynek emléke sohse lehet hűvös,
Melynek emléke teher is, de kincs is:
Ott emlékektől terhes fejedet
A márványföldnek elcsüggesztheted:
Csupa szépség közt és gyönyörben járván
Mégis csak arra fogsz gondolni gyáván:
Ez a sok szépség mind mire való?
Mégis arra fogsz gondolni árván:
Minek a selymes víz, a tarka márvány?
Minek az est, e szárnyas takaró?
Miért a dombok és miért a lombok
S a tenger, melybe nem vet magvető?
Minek az árok, minek az apályok
S a felhők, e bús Danaida-lányok
S a nap, ez égő szizifuszi kő?
Miért az emlékek, miért a multak?
Miért a lámpák és miért a holdak?
Miért a végét nem lelő idő?
Vagy vedd példának a piciny füszálat:
Miért nő a fü, hogyha majd leszárad?
Miért szárad le, hogyha újra nő?

O LYRIC LOVE

Terólad száll a dal, zivatarverte líra,
Lantverte zivatar, lírai szerelem!
Feletted ég az ég, alattad messze nyílva
A pokol, ingatag jársz ingatag helyen.

Örök parázsmező égeti földi lábad
S az égő fájdalom táncolni megtanít:
Ütemes sántaság, mint aki tűzbe hágott
S kit kígyó csíp bokán, kapkodja talpait.

Kiáltanál, tudom, de zene lesz a jajból
Mert egy ajk hangszerül hangolta ajkadat
Egy szép zenés ajak, mely dalt fakaszt a dalból,
Mint hangvillát ha ütsz, másik is hangot ad.

Ó hóbillentyüs ajk zenés, meleg csodája
Hogy gyengéd ajkaid betöltik a leget
S mint rezgést rabul ejt a zongorák pedálja
Ha elhallgatsz, a szív zenéje emleget.

Ó kedvesem, ki vagy? Előtted messze nyílva
Az ég, sugárosan jársz sugaras helyen;
Utánad dús pokol, zivatarverte líra,
Lantverte zivatar, lírai szerelem.

KLASSZIKUS ÁLMOK

Klasszikus álmok az én lelkem bús álmai: fáradt
Gondolatom szeret ölteni hosszuredőzetü tógát.
Régi redőjü ruhában jöttök most is előmbe
Halvány gondolatok, mint régi szüzek, kosarakkal
Menve az istennő szentélye felé. Koszorútok
Nedvtelen árva babér; s a peplosz drága szegélye
Visszájára mutatja szinét, mint lázbeteg álma:
Nem csoda, régi babér és több évezredes öltöny.
Mit hoztok ma szegények, a sárga fonott kosarakban?
Bort, tejet és mézet, hogy lenne áldozat abból,
Áldozat az istennőnek, kit örökre imádtok,
Halvány gondolatok, beteg, őrült, régi rajongók!
Ámde az istennő veletek nem gondol. Örökké
Benn ül ezüst trónján és temploma drága hüsében

Nézi az áthaladó nagy időket, nézi az ember
Koldus-áldozatát s oltára busillatu füstjét.
Búbos, vaksi sisakja alól kiragyognak opállal
Illesztett szemei — de a kéz és arc elefántcsont,
Régi merev faragás, és öltönye vertarany öltöny.
Néma nyugodtsággal néz így és isteni arcán
Régi mosoly, milyet kiidéztek régi müvészek
Régi nemes kőből, vagy az ájtatos egykori festők
Láttak a vászonra — titkos, bús, régi mosolygás.
Így ül ezüst trónján és temploma drága hüsében
Nézi az áthaladó nagy időket, nézi az ember
Koldus-áldozatát s oltára busillatu füstjét
S meg sem rezzen a Győzelem ércmezü szobra kezében.

LEVÉL TOMIBÓL

Te nem ismered, ti nem ismeritek
E fellegeket,
Melyek az ember vállaira szállnak
Elbírhatatlan vasmadárnak:
Törpék vagyunk
S egeket hordozunk.

Te nem ismered e földeket; itt
A nyájas szőlő sohasem virít,
A bársony barack nem mosolyog:
Itt élni s halni mindegy dolog.
Egy nagy átok ül Fogarason,
Mint úrnő ül a várfalakon,
Mint Tizifoné Orkusz falain;
Gyakran látom lobogni haját
(Épígy lobogott ez árkokon át,
Mikor Mayláthot a három oláh
Árulva fogta a tornyok alá,
Apafi vörösen ivott-evett,
Kobogott Bánfiért szemfedős követ,
Börtönben zsoltárzott Béldi Pál
S apjáért könyörgött Cserei Mihály)
Ó, mennyi átok, ó, mennyi kín!
Ki e szörnyü nő a vár falain?
Magyarul nevének semmi szó:
Latin neve: Desolatio.

Ő böngész végig e földeken,
S hol sarcos sarlaja megjelen,
Meg nem marad egy csenevész kalász:
Halász elől halat kihalász
És hálójába vet köveket,
Melyek kitépik a szövetet,
Tifusszal mérgezi a kutakat
És láthatatlan ösztökével
A rút, fekete,
Fekete, sanda
Bivalyokat ölni dühíti.

Ó!
Desolatio!
Nekem e föld halni jó,
Ezek a felhők —
(Nekem ilyen... szemfedők... kellenek)
Ezek a havasok —
(Nekem ilyen... sírkövek... kellenek)

Melyeket az ördög tolt föl
Bábeli tornyokul:
Az ördögök ostromtornyai
Melyek a... mennyeket... ostro...molják.

CIGÁNYDAL

Zörg az ág és zúg a szél
Cigányasszony útrakél
Feje piros keszkenős
Zsír haján a rossz kenőcs
Lepedőbe köti bugyrát
Úgy viszi a pereputtyát
Csípőn kötve csücske kettő
Nyakán lóg a másik kettő.
Háti jószág, pereputty:
Pici rajkó, jól aludj!
Mezők jönnek, erdőségek
Jó vidékek, rossz vidékek
Szép hazák,
Zöld hazák:
Jár a szél és zörg az ág.

Bús szederfa álldogál
Pici rajkó sirdogál
Bús szederfa naptól szárad,
Cigányasszony ina fárad
Fára köti lepedőjét
Úgy ringatja csecsemőjét.
Bölcsőt tartja: bölcs a fa;
Szedret adja: jó a fa.
Ad tüzet is száraz ág:
Mindenütt csak hajt az ág
Hogyha tüz van: a tüz ég is
Kerül hozzá kis fazék is
Kis fazék
Nagy fazék
Mindenütt csak jó az ég.

Ágra köti lepedőjét
Úgy ringatja csecsemőjét:
« Ági jószág, pereputty
Pici rajkó, jól aludj.
Mezők jönnek, erdőségek
Jó vidékek, rossz vidékek:
Teneked mind jó vidék;
Mindenütt csak kék az ég.
Ne felejtsd, hogy ágrul lettél,
Szederfa alatt születtél
S mint a röpke mag az ágrul,
Úgy leszakadsz majd anyádrul
Se apád,
Se anyád,
Se országod, se tanyád. »

Mesél neki rémeket,
Dalol neki éneket:
« Ági jószág, pici lélek
Milyen jó neked az élet:
Hogyha jön a csunya szél,
Pici rajkó picit fél
Ad tüzet a száraz ág:
Kivárod a tavaszát.
Hogyha ég a nap sugára
A gazdának nagy a kára;
Neked semmi, kis bolond:
Mindenütt csak hűs a lomb:
Cse' bogár,
Cse' bogár,
A gazdának csupa kár. »

« Mezők jönnek, erdőségek,
Jó vidékek, rossz vidékek
Teneked mind jó vidék:
Mindenütt csak kék az ég.
Erdőn hogyha zsidót látsz,
Meg se nézed, neki látsz.
Mezőn hogyha lányra lelsz,
Meg se kérded, úgy ölelsz.
Nem hiába ágrul lettél
Szederfa alatt születtél
S mint a röpke mag az ágrul,
Úgy szakadsz le majd anyádrul
Se apád,
Se anyád,
Se országod, se tanyád. »

SZERENÁD

melyben a költő kedvese szépségét dícséri és a saját szomorú bujdosásait és egyéb bánatait igen keserüli.

Zeng a nád a tó fölött
Zeng a szél a nádon —
Édes, álmaid között
Halld a szerenádom:
Ima rád e szerenád,
Tested titkos templomát
Dallal így imádom.

Elefántcsont palota
Boltozatos melled
Kettős márványoszlopa
Nyugszik egymás mellett
Fejed fenn a vánkoson
Tornya, melyen átoson
Lágy tömjénlehellet.

Érted, édes, messzirül
Jöttem a vasúton
Hó közűl és bérc mögül
Sáron, havas úton,
Nyáron át és télen át
Nádon át és éren át,
Szálltam a vasúton.

Cirpel most az őszike
Szeles őszidőben
Felijed az őzike
Távol az erdőben,
Béka zenél, zug a sás,
Hosszú volt a bújdosás
Teljes esztendőben.

Béka zenél, zug a sás
Szél kel az erdőn át
Szomorú a bujdosás
Ezer esztendőn át,
Ezer évig élek én
S mindig, mindig sírok én
Az egész időn át.

ÉDES AZ OTTHON

Mikor a szőlő leve buggyán
Barnul a fanyar berkenye,
Kalászt szentel a dűlő utján
Az Egyház, az Isten menye,
Nap arany sávot vet a falra
S a vidám iskolásfiuk
Táskafület lóbálló rajja
A tanteremből rétre fut:
édes az otthon.

Mikor a zsaluk leeresztve,
Mert félhomály kell, nem üveg,
Lord hűs kövön, nyelvet eresztve
Hemperg — és áll a légysüveg;
Keresztútnál, hol tócsa poccsant
Máskor, most por füstölg eléd:
Izzadtan áll meg s levest loccsant
Az ebédet vivő cseléd:
édes az otthon.

Mikor a nappal megin' enyhe,
Mikor az ember újra vig,
Mikor csupán a beteg renyhe,
Amikor a diót verik,
Mikor szellőztetik a pincét
S a gazda a tanyán időz:
Őrizni a hegyeknek kincsét
Fényes fokossal jár a csősz:
édes az otthon.

S mikor a kályha tüze pattog,
Mikor a szoba jó meleg,
Halkan a régi óra kattog
S jégcsapot olvaszt a gyerek:
Benn nyájas körtől víg az asztal
S a meghitt lámpa gyul korán,
Bár új hó ablaknál marasztal
Merengni lepkezáporán:
édes az otthon.

A CSENGETYŰSFIÚ

Minden reggeli látomásból
Szemem mögött dal erjed, érik
Mint nyílt hordóban aromás bor.

Ázik az utca friss aranyban
Reggeli csengő csengi végig:
Ezüst hal az arany folyamban.

Ó, reggel, gyermek, gyönyörűség!
Kertek falán át egy karaj lomb
Tán a csengő szavára hajlong
Ó, szent reggeli csengetyűsség!
A kapu árnya aranyat vág.

Gyenge a nap, szelíd az árnyék
S a lombok zöldje halovány még
Kacag a csengő tiszta zajjal
S nyíló kapukból friss leányok
Csengetnek vissza víg kacajjal.
Nyíló kapukba mind kiállnak
Sorfalat állva mint királynak
Hónuk alatt egy kicsi teknő:
Hódolni drága adományok
(Drága nap aranyozza reggel)
S a csengő egyre közelebb jő
A nagy csengő a kis gyerekkel
S mögötte súlyosan döbög
A méltóságos nagy szekér
Rejtelmes szürke födelekkel
A verőfényes távol utcán
S megáll, ha egy kapúig ér.
S az egyik leány közeleg,
Feszíti mellét, nyújtja karját;
S nyílnak az ajtós födelek,
Melyek a tág kocsit takarják.
Úgy tartja, nyújtja válla, karja
Az adományt, a drága ládát
Mint antik urnát régi szobrok;
S amint a vak szekérbe önti
Ezüstből látsz fellengni fodrot
A por gyémántját, füst ezüstjét,
Szent áldozatnak ritka füstjét
Nap felé szállni a szekérből.

Ó, mit nekem hogy a szemétből!
Isten szemében nincs szemét:
Fürtödnek, melyből borod erjed,
Ne hányjad el rohadt szemét:
Attól édesebb lesz a bor.
Inkább gyönyörködve figyeljed,
Hogy napban gyémánt lesz a por
S hallgasd a szemetes-zenét
Amint utcádon csengve terjed.

SZEKSZÁRD, 1915 NYARÁN

A város, mint egy álmos eb,
Hever domb alatt, sík felett
Kis város: nagy falu.
Korán fekvő, korán kelő:
Fehér fal és piros tető
Zöld fák és zöld zsalu.

Kockásan osztott a határ,
Álmosan nyúl a rónatáj.
Elült a jó madár:
Csapdos a buksi bőregér,
Az utcán nem zörög szekér,
Sem szekér, sem batár.

Tegezben már a nap nyila.
Ébred a szél, az ég lila,
Hajlik a búzaszál:
A légben óriási hold,
Tüzes, de némán, mint a holt,
Mint egy holt labda, száll.

* * *

Jaj, minden úgy mint hajdanán
S három kereszt a Bartinán
A régi sziluett.
Alkonyba boldogult vidék:
S kínt, sorsokat a szelíd ég
Nyugton magába vett.

Aggódva, sápadt kérdező,
Állok az elborult mező
Fölött, az ég alatt:
Kit elhagytam: szülőhelyem!
S ki jöttél mindenütt velem:
Ég! küldj egy madarat!

A lila kékbe feketéll,
Áll az Idő és máll a Tér,
Kilencszáztizenöt —
(Igy csüggtem én a mély egen,
Mint régi jósok dombhegyen,
A vén présház fölött.)

ZSOLTÁR GYERMEKHANGRA

Az Úristen őriz engem
Mert az ő zászlóját zengem,

Ő az áldás, Ő a Béke
Nem a harcok istensége.

Ő nem az a véres Isten:
Az a véres Isten nincsen.

Kard ha csörren, vér ha csobban,
Csak az ember vétkes abban.

Az Úristen örök áldás,
Csira, élet és virágzás.

Nagy, süket és szent nyugalma
Háborúnkat meg se hallja.

Csöndes Ő míg mi viharzunk
Békéjét nem bántja harcunk:

Az Úristen őriz engem,
Mert az Ő országát zengem.

Az Ő országát, a Békét,
Harcainkra süketségét.

Néha átokkal panaszlom
De Ő így szól: « Nem haragszom! »

Néha rángatom, cibálom: —
Tudja hogy csak őt kivánom.

Az is kedvesebb számára,
Mint a közömbös imája.

Az Úristen őriz engem
Mert az Ő zászlóját zengem.

Hogy daloljak más éneket,
Mint amit Ő ajkamra tett?

Tőle, Hozzá minden átkom:
Hang vagyok az Ő szájában.

Lázas hang talán magában:
Kell a szent Harmóniában.

S kell, hogy az Úr áldja, védje
Aki azt énekli: Béke.

ZSOLTÁR FÉRFIHANGRA

Consolatio mystica.

Tudod hogy érted történnek mindenek — mit busulsz?
A csillagok örök forgása néked forog
És hozzád szól, rád tartozik, érted van minden dolog
A te bűnös lelkedért.

Ó hidd el nékem, benned a Cél és nálad a Kulcs
Madárka tolla se hull ki, — ég se zeng, — föld se remeg,
Hogy az Isten rád ne gondolna. Az Istent sem értheti meg,
Aki téged meg nem ért.

Mert kedvedért alkotott mennyet és földet és tengereket,
Hogy benned teljesedjenek; — s korok történetét
Szerezte meséskönyvedül, — s napba mártotta ecsetét,
Hogy kifesse lelkedet.

Kinek színezte a hajnalt, az alkonyt, az emberek arcát? Mind teneked!
És kinek kevert sorsokat és örömet és bánatot,
Hogy gazdag legyen a lelked? És kinek adott
Annyi bús szerelmeket,

Szerelmek bűnét és gyászát? s hogy bűn és gyász egysúlyu legyen,
Eleve elosztott számodra derüt és borút,
Sorsot és véletlent, világ nyomorát, ínséget, háborút,
Mindent a lelkedre mért

Öltöny gyanánt: úgy van! eónok zúgtak, tengerek száradtak, hogy a
[lelked: legyen
Császárok vétkeztek, seregek törtek, hogy megkapd azt a bút,
Amit meg kellett kapnod, és világok vihara fútt
A te bűnös lelkedért!

Mert ne gondold hogy annyi vagy, amennyi látszol magadnak,
Mert mint látásodból kinőtt szemed és homlokod, úgy nagyobb
Részed énedből, s nem ismered föl sorsod és csillagod
Tükörében magadat,

És nem sejted hogy véletleneid belőled fakadnak,
És nem tudod hogy messze Napokban tenuen erőd
Ráng és a planéták félrehajlítják pályád előtt
Az adamant rudakat.

DAL, PRÓZÁBAN

A vad tavasz zuhanyát érzed-e, érzed-e zúdulni, kedves?
Gyere ki a szőllőbe — virágos fákkal habzik a hegy
Gyík surran a szurdékban, amerre az ember megy
A rög szinte él, a nap szinte nedves —

Most könnyű vagyok, úgy-e könnyű? Lásd, tudom a babonát;
Szentgyörgy előtt piros pillangót fogni jó!
Érzed, hogy árad a szél, mint egy tavaszi nagy folyó
Jó, jó, meleg, párnás, sűrű — Gyerünk a napon át!

Nézd eleven mappa a táj a napba, minden útja tiszta rajz!
Még föl nem vette a nyári zöldet, csiraváró meztelen.
Hallod a zenét a mandolafán, mint kivirágzott hangszeren?
Zsong, zsong, zsong, zsong — mézillat, érzed? pille száll és méhe rajz.

Létrán egy bácsi hernyózza a fát mint naptárakban régi kép
A hónapok előtt, olyan — mellette gyerek és kutya vig.
Karókat a földön suhancok sorban guggolva hegyezik.
Iszalaggal a vincellér kötözi a venyigét —

Jó, jó, jó így szétnézni szabadon! így ülni a napban a tanya előtt
Ahonnan látni a vonatot hogy cammog a róna felett
S a várost, s a széles utcán mászni az apró embereket,
S vidám munka hálójában hegyoldalt és tetőt —

Ó, borok anyja, drága hegy, mámor anyja, munka!
Zuhanj csak, jövendő szüret tüzeivel nedves
Nap zuhanya, boldog előleg! felejteni, kedves,
E kábulásban, milyen ősz leshet a tavaszunkra!

SZÍTTÁL-E LASSÚ MÉRGEKET?

1919 július

Szíttál-e lassú mérgeket, illatok átkait?
Jaj, rosszabb, aki kába Szók mérgéből tudva szítt
Melyektől elzsibbad az ész, és megőrül a Tett —
Ó, kárhozat, kiben a szó először született
Az ábrándokbahurkoló, álomharanghuzó,
Biborszinű, tömjénszagú, trombitahangu szó.
Haza... Szabadság... hallod ezt? ó ember! messze fuss,
Mert ellenséged aki szól, zsarnok és háborus:
Mert minden édenek neve vad poklokat büvöl
S Kasszandra átkát gúnyosan *visszárul* veri föl.
Hazánk, harsan, s már durva harc dúlja a drága tájt,
S új tusa borzadt oka lesz, haki *békét* kiált.
Eszmét neveznek — és a föld bitókkal fölfakad;
Jövőt — és viszik halni, már a gyönge fiukat;
Népjavát — s a nép új nyomort lát, újabb szenvedést;
Emberközösség: pompa-szó! de kerüld mint a kést;
Szabadság: ez még csábosabb; de vigyázz, ki ne mondd,
Mert súlyosabb bilincsbe fogsz botolni majd, bolond!
Ó, varázs van a szavakon, hogy a Teljesedés
Fordítva értse mind, s legyen elátkozott vetés,
Hol a konkolyt arassa az, ki a buzát veti,
S szive melegjén ölyvtojást költsön a gerle ki.
Ember azért, ha jót akarsz, tanácsom megfogadd
És köpd ki fogaid közül a véres szavakat, —
Sőt hogyha érzed, hogy a szó, ez álnok gyűtövény,
Ártatlan is, csírázni kezd lelkednek mezején,
Égesd föl inkább a mezőt, és legyen kételyed
Tikkadt és izzó, mint a láng száraz mező felett.

A KÖNNYTELENEK KÖNNYEI

Szavak, ti mondatlan szavak,
Meddig biztassalak?
Mit ültök rokkant ajkamon,
Mint dermedt madarak?

Avagy enyémek vagytok-é,
Vagy, rámbízott sereg,
Apáktól és egy nemzettől
Örökbe nyertelek?

Jaj a tábornak, melyben a
Hadsereg fogva — jaj
A kasnak, melyben fájva nyüzsg
S ki nem röpül, a raj!

Szálljatok szét, gyötrő szavak!
Mit zsongtok itt nekem?
Minden füleknek szóljatok,
És minden nyelveken,

S zokogva, hajh, hogy annyi szív
Hiába onta vért,
A könnytelenek könnyei
Legyetek a honért!

Szemeink száraz fellegek,
S miként az aszu táj,
Sivár a lelkünk, zsibbad és
Nem tudja már, mi fáj.

Tél tél után, év év után,
Négyszer hajtott a galy,
Vakon, nagy kényszerek között
Harcolt a bús magyar.

Harc harc után, nyár nyár után
Ötször lehullt a lomb:
Oly híven adta mindenét,
S oly ingyen, a bolond!

Ki vérünk ízét ismered,
Tégy vallást, karszti kő,
S ki jól tudod jajunk szavát,
Vad omszki levegő,

Valljatok, magyar csillagok,
Védjétek a magyart:
Volt-e dalunk, vagy sóhajunk,
Mely nem békét akart?

Mint aki méccsel intene
Balgán, a Nap elé,
Úgy lobogtattunk álmokat
A Szeretet felé.

Szemeink száraz fellegek,
S miként az aszu táj,
Sivár a lelkünk, zsibbad és
Nem tudja már, mi fáj.

Ó, mécsünk nem világitott:
Házunk' gyujtotta fel
S gyűlölet pokla lett a hely,
Hol élni, halni kell.

Szakadjatok ki, bús szavak!
Sem élet, sem halál:
Egy őrült nemzet eleven
Megnyilt sírjában áll.

S a sírt népek veszik körül,
Öröklő káröröm;
És kígyó csúsz a sír fölött,
De virág nem terem.

Kígyók közt, marva, fájva, halld,
A költő éneke
S sziszegve rokkant ajkamon,
Óh népek nemzete,

Egy ezredévből, nagy világ!
Riadva, földadog —
Hazámnak hangja, gyenge bár,
De néma nem vagyok.

RÉGEN ELZENGTEK SAPPHO NAPJAI

A líra meghal. Nagyon is merész
Kezekkel téptük a kényes leány
Hegedü-testét, vad-vad hangokig
Csigázva, hogy ma már csak nyögni tud
S hörögni mint halódó... Nincs ütem
Jajában többé, nincs se szó, se tag:
Az értő agy s zenés szív nem beszél,
Csak a tüdő liheg, csak a torok
Kiált s a szédült gyomor álmodik.
A líra elhal, néma ez a kor.

Kinek szólsz, lélek? Mondják, milliók
Nyögését nyögd ma, testvérek vagyunk
S mit ér a szó, amely csupán *tiéd?*
De Istenem, hát testvér az, aki
Nem hallja meg testvére panaszát,
Ha nem *övé* is? Önző a világ:
Csak közös inség, közös láz, közös
Zavar dadog, — a többi csönd s magány.
A líra meghal, és a szerelem,
Mint a galambok csókja, hangtalan.

Óh kedvesem! magunknak szól a dal.
Régen elzengtek Sappho napjai.
Csókolj! A líra meghal és a bús
Élet a kettes csöndbe menekül.
Az ember hajdan ember volt, s szive
Itta az embert, testvérszív; — ma nyáj,
Megúnt baján kérődző. Légy sziget
S várj napot a mocsárból! Különös
Gubók szülhetnek pillét. Mit tudod?
Az istenek halnak, az ember él.

A VÉN KÖTÉLTÁNCOS

I

« Nosza feszítsd ki font köteled
Kösd lábra táncos cipellődet.
Fogd kézbe hosszú súlyzórudad:
Tudnád-e még, mint egyszer tudtad?
Amíg élsz, ugrálj! Lássuk, hires!
Győzi-e jobban más ha kiles?
Kilestük titkod, csináljuk is·
Még néha-néha cifrázzuk is.
Lépted habozó, bokád remeg,
Könnyekbe vakul gyönge szemed:
De a mi falkánk halad, halad
Előre, vissza könnyen szalad.
Felhők mezője lábunk alatt:
Mit bánjuk, mi van a felhők alatt! »

II

Addig beszélnek: fogom magam
Kihozom súlyos aranyrudam
Fölveszem táncos cipellőmet
Vonom kötelem felhők felett.
Jól tudom, mi van a felhők alatt:
Szájas mélységek, szúrós falak.
Mint roncsolt arc a fátyol mögött,
Olyan a táj és rajta a köd.
Szikla kisebzett, föld megrepedt.
Görcs húzza össze a hegyeket.
Borzong a bozót, az erdő fut,
Lázas a város, elakad az út
Minden bérc fojtott tűz-csobolyó
Vonaglik ágyában a négy folyó.

III

Kínpanoráma! iszonyu sors!
Óh bús bátorság, mire sodorsz?
Bár volnék könnyű, hólyag gyanánt,
Ne látnék semmit, jó vak gyanánt.
Szirt engem öklel, tűz nekem fáj
Fojtó folyó és tályogos táj.
Kásás hidegláz! zöld szédület!
Lerúgom táncos cipellőmet.
Szorul a szívem, ámolyodom
Vad vízbe ejtem aranybotom.
Óh folyó, ránts le iszapodba!
Vak tűz, égess el kicsapódva!
Temess el, erdő! taposs el, út!
Boldogtalan ki magasan fut.

DAL AZ ESZTERGOMI BAZILIKÁRÓL

Épen olyanok mint otthoni dombjaim:
Alattam, fölöttem egy kis darab *enyim*.
Távolabb a város, és túlnan látszik a
Szemközti dombról a komoly bazilika.

Hoc erat in votis... S ne jutna legalább
A jóknak annyi föld, hol megállhat a láb
Nyugodtan és bölcsen, s kinyúlhat égig a
Lélek, mint dómjával ott a bazilika?

Rossz föld, de megterem itt legalább a csend
Virága, nyugtató lótuszom, s odalent
Kertem az egész táj, hol óriás csiga
Kétszarvú dómjával e bölcs bazilika.

De túl már cseh határ... Idegen katonák
S szuronyos szólamok szorítják a Dunát.
Mely ma friss ér helyett zsibbasztó pántlika:
Áldástalan nézi a hűs bazilika.

Egy kis darab *enyim*... De hát hol a *mienk*,
Amit épúgy védjen a törvény és a rend?
Hogy bölcs nemzeteken bíró ököl s iga
Legyen, miért hagyod, óh szent bazilika?

Ne bánd ma, lelkem! Itt fölülről egyhatár
Minden; és kék és zöld, s szálló szem s gyors madár
Tanítják, hogy nagy az Isten és kicsik a
Nemzetek, és a Menny külömb bazilika.

Óh ős templom! azur architrávod alatt
Türd és áldd meg ezt a csöndes fecskefalat.
Csönd van itt; csak egy-egy kocsi vagy talyiga
Zörg föl a városból, s zeng a bazilika.

Mérföldjáró öreg csizmákban a vihar
Erre toppan olykor szürke lábaival:
Az se soká marad; elszáll és nincs hiba:
Mint orgona után néma bazilika.

ÁDÁZ KUTYÁM

Ádáz kutyám, itt heversz mellettem.
Amióta a gazdád én lettem,
Ez a hely a legjobb tenéked:
Nem érhet itt semmi baj se téged.
Rajtam csügg a szemed, hív imádás
Együgyű szálán csügg, boldog Ádáz.

Mert boldog ki jámborul heverhet
Valami nagy, jó hatalom mellett.
S te jámbor vagy, bár olykor
[asszonykád
Bosszújára megrablod a konyhát
S csirkét hajszolsz vadul a salátás
Ágyakon át: jámbor, noha — Ádáz.

Elcsavarogsz néha messze innen,
El is tévedsz kóbor hegyeinkben;
Avagy titkos kalandjaid vannak.
Ág tép, gonosz ebek rádrohannak,
Zápor is lep, szőröd-bőröd átáz:
Ázva, tépve jössz vissza, kis Ádáz.

Visszajössz, mert ugyan hova mennél?
Hol lehetne egyéb helyed ennél?
Szimatokból ezer láthatatlan
Ösvény vezet téged mindenhonnan
Hívebben, mint bennünket a látás:
Minden ösvény *ide* vezet, Ádáz!

Tudod, hogy itt valaki hatalmas
Gondol veled, büntet és irgalmaz,
Gyötör olykor, simogat vagy játszik,
Hol apádnak, hol kínzódnak látszik:
De te bízol benne. Bölcs belátás,
Bízni abban, kit nem értünk, Ádáz.

Óh bár ahogy te pihensz lábamnál,
Bizalommal tudnék én is Annál
Megpihenni, aki *velem* játszik,
Hol apámnak, hol kínzómnak látszik,
Égi gazda, bosszú, megbocsátás,
S úgy nem értem, mint te engem, Ádáz!

HEGYI SZERETŐK IDILLJE

Mikor az alkony szelleme a délutánra száll
Titkosan mint távol zene:
A hegyi szeretők szeme
A tájon szerte jár,
Minthogyha végiglengene halk szárnyon négy madár.

A föld most már az Istené, a nap lanyhán üget,
Mint ló az istálló felé.
A fény lármája és a méh
Dongása is süket.
Zöld lombok tárják ég felé prémes mezőjüket.

Prémes mezőkön, mint a füst, márványzik át a szél.
Nem füst az, csak a halkezüst
Borzongás a Föld fürte közt,
Mely elhal s újra kél,
Ahova csak az égi Est altató csókja ér.

A hegyi szeretők szeme egyszerre látja ezt,
Mint egy látcsőnek két csöve,
Vagy két hangszerből egy zene
Ha bizton összerezg:
A látás testvér üteme olyan egyszerre fest.

Milyen jó nékünk, édes, itt és messzehagyva, lásd,
A városok szük útait,
Ahol mindenki csak kicsit
Lát és mindenki mást!
Milyen jó együtt látni itt egyet és óriást!

MIÉRT LÁZADSZ AZ ESTE ELLEN?

« Tejet, álmot, gyönge leánykát... »
(Régi görög ének.)

Jön az este; mit hoz az este?
« Tejet, álmot, gyönge leánykát... »
Már a fáradt dajka, a Nap,
A jó kerítéslécek árnyát
A puha fűben
Egymás mellé fekteti szépen.

Igy készül a világ az éjre:
Hever az árny, állnak a lécek,
Mint túl a gatyás jegenyék,
Őrnek, e nagy, marcona, délceg
Strázsa-legények:
Hogy elrémüljenek a Rémek.

A szél, mely úgy tépte a felhőt,
Akár egy ideges kisasszony
Selyemkendőjét: most eláll,
Mint zene, ha nincs ki huzasson.
Tán már alusznak
Az angyalok, akiknek húzna.

S te mért lázadsz az Este ellen
— Ki hisz kegyelmes és hatalmas —
S félsz, mint piros-szemű, ravasz
Hipnotizőrtől, hogy elaltat?
Lesed a holdat?
És remegsz, hogy mit hoz a Holnap?

Kérdjed inkább, mit hoz az Este?
— «Tejet, álmot, gyönge leánykát»... —
S hagyd érni mit érlel az Éj
Hagyd nőni a bűvös palántát:
A Bűvész sípja
Zeng már, és fátyla leborítva.

Halld, halld, szivem, micsoda kórus.
S az égen is tejek csobognak.
Oly nyugtalan ma a világ:
De a nagy Varázsok nyugodtak.
Húnyd szemed, húnyjad:
Mire kinyitod, itt az Új Nap!

MAGYAR SZONETT AZ ŐSZRŐL

Jön az ősz, már hullnak a cifra virágok
Szirmai, rongyban, mint farsangi plakátok,
Ha süvít a böjti szél: «Nincs szükség rátok!
Már vége a násznak, megestek a lányok.»

Komolyan és szürkén, mint a gőgös szerény,
Fiait ringatva ül a termés, helyén,
Kész elbocsájtani a Szentmihály szelén
S hős anyaként halni a November derén.

S már érzi az éh nyúl, hogy a fü kopaszabb.
Jajgat a sok madár, folyton vérzik a nap.
Megy a gőzös, Pestre, füstje a földre csap.

Ideges a farkas a gyürött erdőben.
Ideges az ember szíve a mezőben:
Jön valami, amit minden ért, csak ő nem.

PSYCHOANALYSIS CHRISTIANA

Mint a bókos szentek állnak a fülkében
Kívülről a szemnek kifaragva szépen,
De befelé, hol a falnak fordul hátok,
Csak darabos szikla s durva törés tátog:

Ilyen szentek vagyunk mi!

Micsoda ős szirtből vágták ki lelkünket,
Hogy bús darabjai még érdesen csüngnek,
Érdesen, szennyesen s félig születetlen,
Hova nem süt a nap, hova nem fér a szem?

Krisztus urunk, segíts meg!

Hallottunk ájtatós, régi faragókat,
Kik mindent egyforma türelemmel róttak,
Nem törődve, ki mit lát belőle s mit nem:
Tudva, hogy mindent lát gazdájuk, az Isten.

Bár ilyenek lennénk mi!

Úgyis csak az Úr lát mindenki szemével,
S hamit temagadból szégyenkezve nézel,
Tudd meg, lelkem, s borzadj, mert szemeden által
Az Isten is nézi, az Isten is látja!

Krisztus urunk, segíts meg!

Óh jaj, hova bujhatsz, te magadnak-réme,
Amikor magad vagy az Itélő kéme?!
Strucc-mód fur a percek vak fövenye alá
Balga fejünk, — s így ér a félig-kész Halál,

S akkor mivé leszünk mi?

Gyónatlan és vakon, az évek szennyével
Löknek egy szemétre a hibás cseréppel,
Melynek nincs csörgője, s íze mindörökre
Elrontva, mosatlan hull vissza a rögbe.

Krisztus urunk, segíts meg!

Ki farag valaha bennünket egészre,
Ha nincs kemény vésőnk, hogy magunkat vésne,
Ha nincs kalapácsunk, szüntelenül dúló,
Legfájóbb mélyünkbe belefúró fúró?

Szenvedésre lettünk mi.

Szenvedni annyi, mint diadalt aratni:
Óh hány éles vasnak kell rajtunk faragni,
Míg méltók nem leszünk, hogy az Ég Királya
Beállítson majdan szobros csarnokába.

Krisztus urunk, segíts meg!

HALAVÁNY TÉLI RAJZ

Milyen fehér csöndesség ez!
Messze házunk télben ül.
Gyere az ablakhoz, édes!
Csókolj meg és nézz körül!
Süt a nap, elállt a hó már,
Mégis pelyhek hullanak:
Puhán, halkan, pehelymód száll
Pillanat és pillanat.

Gyere, édes, az ablakhoz,
Tekints szét az udvaron!
Nézd, a friss, a lágy, a vaskos
Szőnyegen még semmi nyom!
Csak a kis szolgáló lába
Rajzolódik halavány,
S elvész, mint a Szaharába
Egy zarándok karaván.

Szalma közt fagyottan áll a
Kert füzes mélyén a kut
Intve dermedt jégszakálla
Hogy az év, mint óra, fut.
Jertek apró, jertek sűrű
Pillanatok pelyhei
Jobban mint e szalmagyűrű
Szívünk kútját védeni.

Milyen furcsa füstünk árnya
A túlsó tető haván:
Mintha távol emlék szállna
Rokon szívbe tétován.
Ki gondolhat ránk e csöndben,
Míg körülvattáz a hó?
Titkos lánc nyúl át a földön
Összekötve aki jó.

CIGÁNY A SIRALOMHÁZBAN

Úgy született hajdan a vers az ujjam alatt,
Ahogy az Úr alkothatott valami szárnyas
Fényes, páncélos, ízelt bogarat.

Úgy született később az ajkamon, mint
A trombitahang, mint a trombitahang
Katonák szomjas, cserepes ajkain.

De ma már oly halkan, elfolyva, remegve jön
Mint beesett szemek gödreiben
Remegve fölcsillan a könny.

Nem magamért sírok én: testvérem van millió
És a legtöbb oly szegény, oly szegény,
Még álmából sem ismeri ami jó.

Kalibát ácsolna magának az erdőn: de tilos a fa
És örül ha egy nagy skatulyás házban
Jut neki egy városi zord kis skatulya.

És örül hogy — ha nem bírja már s minden összetört —
Átléphet az udvari erkély rácsán
S magához rántja jó anyja, a föld.

Szomorú világ ez! s a vers oly riadva muzsikál
Mint cigány a siralomházban.
Hess, hess, ti sok verdeső, zümmögő, fényes bogár!

Ha holtakat nem ébreszt: mit ér a trombitaszó?
Csak a könny, csak a könny, csak a könny hull
S nem kérdi, mire jó?

UJ MYTHOLÓGIA

Nagy szörny-anyádhoz hiába kiáltasz,
Ki nem érti fájdalom-nyelvedet
S kivel élned, élned és halnod kell ma.
Ellene bizsegsz-é a testnek, melyben hús vagy?
Mellyel egy vagy? Tudnád-e nem szeretni?
Harcának gátja lenni, áruló,
Beteg parány, kivágni-való?
(Bár végül jaj mindig a beteg parányoké lesz a szó).

Nemzeteket láttam, hatalmas szörnyeket, küzdeni, óriás
Testtel, s ez óriás testben mily fájó az emberi átom!
Taréjuk véresen ing még, levágott farkuk vonaglik
Bús tartományokban, és feszülő, páncélos karjuk
Vergődő kis nemzet-férgeket
Szorít kegyetlen.

Várj és nézz! Már sok szörny harctere volt ez a föld
A mesés halgyíkoktól a veszedelmes istenekig
És a türelmetlen szektákon át, míg ezek eljöttek
S fölfaltak szektákat és isteneket.

Ők is meghalnak egyszer. Légy büszke, kis átom,
Legkisebb s legnagyobb! alfa és ómega te,
Minden szörnyek bölcsője s temetője.
Te bennük vagy, de ők is tebenned, ki szörnyeid
Magadból alkotod s magadért. Széthullanak ők
De te maradsz, hulláikból építvé jövőd
Harcainak új s új fálánkszait.

Óh tennen halandó hadaid rabja — mert az Ember harcainak
Egynapos hadai csupán e nemzetek — óh lelkes átom,
Ki messzebb látsz a testnél, melynek átoma vagy!
Tűrj és nézz! Élj és halj ha kell! Pusztulj és maradj!
Légy hű és légy szabad! Gondolj a madarakra,
Kik hívek a fához, mely fészküket adja,
S mégis kilátnak, kiszállnak a légi magasba!
Két hazában otthonosok: polgárai a fáknak
S együtt örök polgárai mind égnek és szabadságnak.

MINT A KUTYA SILÁNY HÁZÁBAN

Mint a kutya silány házában,
Legeslegutolsó a családban,
Kiverten és sárral dobáltan,
És mégis híven és bátran
Kiált egyedül a határban
Fázva és szeleknek kitártan:
Amit kiáltok, úgy kiáltom
Vénen, magamban és ziláltan,
Sárosan, rúgdalva, ruhátlan,
Híven, remegve és bátran.

Magamra maradtam, magamra
És hangom mint vén kutya hangja
Rekedt már, vagy mintha a kamra
Mélyéből jönne, tömlöckamra
Mélyéből. (Én vagyok a kamra.)

És mire fölér ajakamra,
Száz faltól fulladt és bamba,
Mert az élet mosott goromba
Habjaival, és süket és tompa
Iszapot rakott minden ablakomba.

Nagy almáriumaimban néha
Szalagokat találok, léha
Csecsebecsét. Fakó, únt, méla
Régi divatok maradéka,
Régi gazdagság bús hagyatéka.
S szólok: «Gyermekeim, ti hangok,
Vegyetek föl néhány cafrangot,
Néhány szalagot és sallangot!»
És fölvesznek néhány sallangot
Gyermekeim, a megfakult hangok.

De abban is csak ügyetlenebbek,
Félszegebbek és feszesebbek
— Mint kinőtt ruhában — merevebbek
S koldus irígyeim nevetnek:
De a hangok csak jönnek, tolulnak,
Semmivel sem törődnek, kibújnak,
S botlódva bár, újak és újak,
Gáton, iszapon átnyomulnak,
S fulnak és túrnak és fúrnak,
Míg cafrangjaik rongyokban lehullnak.

S kérdem: «Mit jöttök egyre-másra,
Fázva, fulva, fakulva, vásva,
Hogy szégyeneteket mindenki lássa?
Mért jöttök ki ilyen dadogásra?»
S felelnek: «Dadogunk, botorkálunk,
De ki kell jönnünk, egy szó előtt járunk,
Dadogás vagyunk, egy szó jön utánunk,
Követek vagyunk, utat csinálunk.
Nagy szó, nagy szó a mi királyunk!
Mi dadogunk, de várj, ki jön utánunk.»

INTROIBO

Óh dohos frisseség! Pincék és templomok
Frissesége! A ház télen át szundikázott
Magában, s most ahogy kitárom ajtaját,
Első vendég, aki megelőz, besuhan,
Akit magam előtt bocsátok, mint arany-
Ruhás királyt (vagy mint templomba lép a pap
Dús pluviáléban) a fénypalástú nap.

Belép a pap, belép, s mögötte zendül a
Kórus, bizsereg a sarjadás, lüktet a
Kakukszó, s olyan ez, mint amikor tavasszal
Nyíl a pinceajtó s mozdulnak a borok.

Ez lesz, ez lesz az én templomom, s úgy szököm
Ide mint jámbor ős népség futott a barbár
Harcok elől a szent helyekre hajdan, így
Mentvén bús kincseit és összeköpdösött
Szentségeit a szent, hűvös falak között
S úgy teszem el magam, mint a tetszhalott fakír
Ki századokat is átszunnyad és kibír.

Királyok lettek így fakirrá Indiában
Kriptába szállva bölcsen, ha ellenségeik
Száma sokasodott, tudva, hogy minden új
Ellenség keltén új ága nő koronájuknak.

Ez lesz az én kriptám, pincém és templomom.
Introibo... Körül mindent elönt a Vadság
Fojtva mint árvizek után a gaz... Tekints
Vermembe, nap! Borom él és forr. Itt rakom
Sorba hordóim, és gyógyul áhítatom.
Künn zengnek sarjadó, kakukszavas misék,
Benn üdít eleven, kriptai frisseség.

ISTEN GYERTYÁJA

Engem nem tudtak eloltani:
Élek és itt vagyok, itten!
Pedig nagy világ-szelek elé
Emelted hős, vak, kicsi gyertyád —
Mit akarsz velem, Isten?

Inog a láng már és tövig ég
Bölcs, szent, konok kezeidben. —
S új szelek jönnek, fattyu-vihar,
Vakarcs-poklok szégyen-fuvalma —
Mit akarsz velem, Isten?

Szégyen-szél, fattyu-lehellet is
Zord annak, aki mezitlen:
Gyötörni tud, eloltani nem,
Míg viaszom csöppig kisírom —
Mit akarsz velem, Isten?

Mért tart magasra nagy tenyered?
És milyen éj vize zug lenn,.
Hol sisteregve kiszenvedek
Ha majd kegyetlen beledobsz, hogy
Körmödre ne égjek, Isten?

MEDVE-NÓTA

Fordul a világ, kiborúl alólam.
Megkapaszkodtam peremén egy dombnak.
Kis ház, börtönöm vagy-e? csillagnéző
Tornyom-e? Barlang

Kell a medvének, ha megunja táncát
A vásár padján s kiszökik magányos
Bérc közé; mint én vonulok most tüskés
Bérci-magamba.

Más vagyok mint más. Magasan, tüskésen,
Így kell már élnem, s ha te nem volnál itt,
Tán nem is látnék melegebb szemet zord
Csillagokénál.

Más vagyok mint más. Minek is tagadnám?
Lásd, a föld kibillen alólam, és mint
Visszatérő láz, kamasz éveim vad
Gőgje megújul

S mindentől eltép. Köszönöm, hogy itt vagy.
Szólj egy szót, s én úgy teszek egy szavadra,
Mint szökött mackó ha vidám kedvében
Bércei közt új

Táncra áll kétláb a vadonban; mancsán
Zeng a cintányér ami rajta még; az
Éji vándor hallja, megáll, s az erdő
Titkain ámul.

HOLT PROFÉTA A HEGYEN

Nyájas magasságban csüng a dombtetőn a ház,
De én mordan ülök benne, mint Jerémiás.

Hozza postámat a posta. Ujság és levél
Mintha mind olyanról szólna, aki rég nem él.

Hol a sok *netán* és *hátha?* Meghalt a jelen,
S ami hír fülembe ér, mind csak történelem.

Elsüllyedt a világ és nem maradt élve más:
Dombon ül s fejet csóvál a mord Jerémiás.

Eltüntek és elsüllyedtek, s talán így a jobb:
Míg itt voltak, kínzóbb volt hogy egyedül vagyok.

Hozza postámat a posta; mennyi hír, divat!
Engem nem visznek magukkal, föl nem oldanak.

Mindegy! a világ süllyed vagy én lettem halott:
Akként élek mint akik már Változatlanok.

S mordan nézem hogy köröttem a vak élet hal,
Mint egy holt próféta, kit már senki úgyse hall.

Mint a nyiltszemű halottak, kiket régidőn
Barbár törzsük künnhagyott a nyájas dombtetőn.

Hozza postámat a posta: mennyi rossz madár!
Be jó hogy csőrük csapása egy cseppet se fáj!

VERS A CSIRKEHÁZ MELLŐL

I

Dombon égek, csorgó nyár füröszt.
Csöpp kert ringat búzamezők közt.
Nézek egy kis törpe házat, azt,
Amit rakott a szomszéd paraszt
Csirkéinek. Vályog a fala,
De piros cserép a taraja.

Drága kincs az idő s oly kevés!
Jer, segíts meg, bölcs semmittevés!
Tárd ki mégegyszer a kapukat!
Add vissza mit tőlem elragadt
Két zsarnok: a Feladat s a Gond:
Óráimat, e fogyó vagyont!

Nézdelhessem mit az óra ád:
Pici háznak piros taraját
S hogy cikáz fölötte két galamb!
Szilaj idill, fehér ditiramb...
Ditiramb vagy idill, bánom én!
Míg célom nincs, a világ enyém.

II

Két galamb mint két fehér levél
Miket hullva keringet a szél.
Levegőből dobta egy merész
Röpülő? Vagy égből égi kéz?
Száll a napban, s lefelé cikáz,
Mint egy új kinyilatkoztatás.

Be jó nézni, ahogy párosán
Elülnek a tető pirosán!
Rest galambok, ti tanítsatok!
Béke és restség a nagy titok.
Mit ér a sok tett és törtetés?
Vér lesz abból, szenny és szenvedés...

Ég veled, cselekvés, munka, harc!
Engem többet eztán nem zavarsz.
Így vonul ma félre, aki jó:
Küzdeni a komisznak való,
Míg eljő az új háboru majd
S kipúsztítja az emberi fajt.

III

Igy tünődöm s izgalom fog el:
Nem, nem! menni s cselekedni kell!
Harcot a Harc ellen! és a Tett
Gyilkos lelkét tettel ölni meg,
Míg az egész földön kitüzik
A szent Restség fehér zászlait,

Hogy galambok módján lengjenek
Jámbor csirkeházaink felett,
Hol szelíd szárnyasként, jámboran,
— Mint aki jámbor, de szárnya van —
Megbúvunk majd... S tárom a kaput:
Búzaföld közt fut elém az ut.

Ki az őre a kalászhadak
Aranylándzsás dandárainak,
Hogy mind veszteg áll, és titkosan
Mégis mintha menne, úgy suhan,
Menne, mint a Vezér tervelé,
Szélben, évben, dús kaszák elé?

ESZTERGOMI NAPLÓ

Kilenc után

Kisleányunk nem akar még lefeküdni, elaludni:
Még nem játszott eleget ma, panaszkodik siró szájjal.
Igy sirunk talán ha majd a Halál akar ágyba dugni:
Mikor már rég megbékéltünk a mindennapi halállal.

Te fáradtan jössz a kertből, palántáid látogattad,
Mint egy kastély szent urnője völgyi falvak szegény népét:
Tarkakendős pórleányok vettek körül, a virágok.
Jer, szép várurnőm, halkléptü tollas szerecsen szolgáink

Leeresztették mögöttünk fölvonóhidját az éjnek.
Jer, kigyul királyi cellánk... kigyul a szerény olaj,
Melynek lángja éppoly könnyen ful koromba mint az élet.
Nagy, esetlen cigány prücskök ugrálnak az ajtónk körül.

Nemsokára itt is villany ég; a föltépett falakban
Ideges drót várja már az áram lázát, mely a város
Élő hálójába kapcsol. Fényben fognak uszni függő
Kertjeink, s e hegy mely István király óta szomoru.

Fényt, óh mily rég szomjaz rá bús telepünk! Fényt, és több fényt és
Mindig több fényt! Ne maradjon egy homályos zug a földön!
Gyuljanak ki planétánknak utjai és rétjei!
Ragyogjon mint boldog gyarmat fekete puszták között

S mint egy fényes röpülőgép szelje át a vak eget!
Fényt, óh tiszta fényt! Ne kelljen pötty kezednek kormos lámpát
Gyujtogatni többet! és ne ácsorogjanak, mint e prücskök,
Búsan, félig nyilt ajtóknál, a fények küszöbjein!

Fényt és fényt! Már mint a Néró fáklyái, magunk is égnénk,
Csakhogy fény legyen! Nincs lepke szomjasabb, halálosabb
Mint mi e petróleumnal világitott vak viskóban
E homályos hegy hullámán — mint ki egy szál deszkán úszna

A sötét tenger fölött mely minden percben összecsap!
Vigyázz, jól fogózzunk, édes, el ne ereszd vállamat!
Messze vad rakéta pattog s az ország bús utján járó
Gépkocsik sugárseprője ablakunkon be-becsap.

MINT KÜLÖNÖS HÍRMONDÓ

Mint különös hírmondó, ki nem tud semmi ujságot
Mert nyáron át messze a hegy tetején ült s ha este
Kigyultak a város lámpái alatta, nem látta őket
Sem nagyobbnak, sem közelebbnek a csillagoknál

S ha berregést hallott, találgatta: autó? vagy repülőgép?
Vagy motor a síma Dunán? s ha szórt dobogásokat hallott
Tompán a völgyekben maradozva, gondolhatta, házat
Vernek lenn kőmivesek, vagy a rossz szomszéd a folyón túl

Gépfegyvert próbál — oly mindegy volt neki! tudta,
Balga az emberi faj, nem nyughat, elrontja a jót is,
Százakon át épit, s egy gyermeki civakodásért
Ujra ledönt mindent; sürgősebb néki keserves

Jussa a bandáknak, mint hogy kiviruljon a föld és
A konok isteneket vakítva lobogjon az égig
Szellem és szerelem — jól tudta ezt a hegyi hírnök
S elbútt, messze a hírektől; de ha megjön a füttyös,

Korbácsos korhely, a szél, s ha kegyetlen a távolodó nap
Kéjes mosollyal nézi, hogy sápadnak érte öngyilkos
Bánatban elhagyott szeretői, a lombok és ingnak,
Mint beteg táncoslány aki holtan hull ki a táncból:

Akkor a hírnök föláll, veszi botját, s megindul a népes
Völgyek felé mint akit nagy hír kerget le hegyéről
És ha kérdik a hírt, nem bir mást mondani: ősz van!
Nagy hirként kiáltja amit mindenki tud: ősz van!

Úgy vagyok én is, nagy hír tudója: s mint bércet annál több
Forrás feszíti, mennél több hó ül fején, öreg szívem
Úgy feszül a szavaktól; pedig mi hírt hozok én? mit
Bánom a híreket én? forrong a világ, napok állnak

Versenyt az évekkel, évek a századokkal, az őrült
Népek nyugtalanok: mit számit? én csak az őszre
Nézek, az őszt érzem, mint bölcs növények és jámbor
Állatok, érzem, a föld hogy fordul az égnek aléltabb

Tájaira, s lankad lélekzete, mint szeretőké —
Óh szent Ritmus, örök szerelem nagy ritmusa, évek
Ritmusa, Isten versének ritmusa — mily kicsi minden
Emberi történés! a tél puha lépteit hallom,

Jő a fehér tigris, majd elnyujtózik a tájon,
Csattogtatja fogát, harap, aztán fölszedi lomha
Tagjait s megy, hulló szőrétől foltos a rétség,
Megy s eltűnik az új tavasz illatos dzsungelében.

CSAK PÓSTA VOLTÁL

Ki úgy véled, nyomot hagysz a világnak,
Kérdezd a szőnyeget, mely dupla lábad
Nehezét únja s rímét ismeri:
Marad-e rajta valami magadból,
Vagy csak az utcán cipődre ragadt por
Amit emlékül tovább adsz neki?

Aztán menj ki és kérdezd meg az utcát
Melyet oly égve és merengve futsz át
Naponta többször hogy már, azt hiszed,
Minden ház lelked mély szineit itta
S lelked rongyait lengi mindenik fa
S a sarki szél is tégedet sziszeg,

Kérdezd és olvasd, amit rájuk irtál,
S vedd ki a szélből mit beléje sirtál
Mint gramofonba mely megőrzené:
Miről beszélnek? Régibb otthonodról
S a vad hegyekről, melyek alul egykor
Közéjük jöttél, s amelyek felé

Emléked visszanéz közűlük; ez vagy
Te, ez az emlék! egy csöpp Fogaras vagy
Pest közepén, azt hordasz és vetitsz,
S ha árnyat festesz a város falára,
Az csak a hűvös havasoknak árnya,
Mely rádtapadt s amelyet közvetitsz.

Nem! hiszen ott is csak valaki voltál,
És a hegyekkel egy csak ott se voltál.
Mi voltál ott? keresd tovább magad!
Ott nyájas szőllőtőkéket cipeltél
S a barbár csúcsoknak *nem*et feleltél,
Mert szülőfölded felelt általad.

Nagyapád háza s a szelid Dunántul:
De abban se lelheted igazánbul
Magad lelkét, lázadó siheder!
Más voltál ott is! más táj, messzebb útak
Voltak még amik rajtad áthuzódtak
S csak pósta tudtál lenni és meder.

Életed gyenge szál amellyel szőnek
A tájak s mult dob hurkot a jövőnek:
Amit hoztál, csak annyira tied
Mint a por mit lábad a szőnyegen hagy.
Nem magad nyomát veted: csupa nyom vagy
Magad is, kit a holtak lépte vet.

ÁJTATOS PÁRBESZÉD HUSVÉTRA

Ember mondja:

Hogyan támadjak föl, Jézus, hogyha nem éltem soha?
Föltámadni csak az tud, ki élt és meghalt valaha.
Én csak sírok, és nem égek, mint a hitvány tűzifa.

Lélek mondja:

Sírj hát! és ne hajts a szóra hogy sírni se szabad már.
Sírj, de sírj úgy, hogy sírásod messzebb sírjon magadnál!
Ez is élet! Oh bár minden ember helyett sírhatnál!

Jézus mondja:

Hallod, hallod, Jézus mondja: « Én ontottam véremet
Minden emberért, hogy jusson véremből mindenkinek:
Te meg adj ma könnyeidből akinek még nincsenek! »

Ember mondja:

De hogyan lehessek főniksz, míg szememből könny szakad?
Mégha lángokat sírhatnék! mert a könny csak oltogat,
S aki nem ég és nem lángol, nem lobbanthat másokat.

Lélek mondja:

Emlékszel, hogyan sóhajtott oltárnál egy szent leány?
« Óh milyen nehéz azt tenni, amit a Jézus kiván! »
Ő is sírt, s az angyalok bús csókja kéklett ajakán.

A szent leány sóhajtása:

« Óh milyen nehéz azt tenni, amit a Jézus tanit!
De milyen boldogság ép hogy ilyen nehéz valami:
Mily boldogság a keresztet gyenge vállal hordani! »

AZ ISTEN ÉS ÖRDÖG

Az Isten és ördög két jó hivatalnok.
Mennyivel vadabb lett és gazabb a világ,
Mióta az Ember, e gyenge akarnok,
Viszi mindkettőnek ürült hivatalát!
Mint a gyermek, épít és rombol is egyben.
Épít, hogy legyen mit rombolni. Felhőket
Karmol házaival; majd fölibük szökken
És nagy diadallal lebombázza őket.

De talán úgy kell és már elvégeztetett.
Én már összeomlott városokat látok.
Vad paloták helyén csöndes romhegyeket,
S betonok gőgjéből törmelék sziklákat.
Szakadt drótok lógnak, mint a tavalyi gaz
S messze tereket fed a vasak selejtje:
Feledt célú gépek hullamezeje az,
Ahol a rozsdának nyil virágoskertje.

A megmaradt ember kibúvik tornyából,
Gyilkos üledékek foszlanak a völgyben.
Van-e még friss szellő eleven virágból?
Vannak-e ép csirák a mérgezett földben?
Óh lesz-e még jó íz gyümölcsben, italban?
Lesz-e jámbor állat a gyilkos gép helyett?
S a megehült pásztor fogja-e, mint hajdan,
Nézni még óriás óráját, az eget?

Mit mutatsz minekünk, te nagy, sima óra,
Magunk gyilkosává ítélt embereknek?
Vagy átallod sorsunk jegyezni, mióta
Gonosz kis órákat gyártunk tehelyetted?
Közönyösen tűz rám vad arcod. Itt állok
A fa alatt, mely pár aszu meggyet ad még,
S úgy érzem, hogy ingád vagyok és himbálok...
Csak ringass, míg bambán végkép elaludnék!

ESŐS NYÁR

I

Mint egy ország levert forradalom után,
Oly csöndes ez a nap.
Vacognak a füvek s az ágak fenn a fán
Gyáván bólintanak,
Ha elleng köztük a halk inspektor, a szél...
Az égből is csupán
Szűken szűrődik át valami szürke fény
Az ónos cenzurán.

Micsoda nyár! Talán kezdődik már az ősz.
Korán vénül az év,
Mint csüggedt férfi, kit korai gond redőz...
A házeresz csövén
Könny ül, s a kerti sok kisirt szemű virág
Úgy néz föl a csigás
Fűből, mint akiket nem enyhít semmi más,
Csupán a zokogás.

Mit ér a zokogás? Ugyis meghal a nyár.
Ugyis meghal az év.
Pár hétre még talán kijő a napsugár...
Az is csak haladék.
A legvirágosabb ősz is a télbe visz...
Szép lejtő is leránt...
Lesz még tavasz, de az más tavasz lesz, s nem is
Emlékezik miránk.

II

Most ujra megered az eső, kopogó
Zajjal, s az ég olyan,
Mint a félárbocra eresztett lobogó:
Úgy leng alacsonyan.
A szél meg hangosabb s füvek és fák között
Parancsokat kiált.
Ők szótfogadnak, mint ijedt ujoncsereg:
« Jobbra át! » « Balra át! »

« Mily parancsuralom, milyen fegyelem ez,
Micsoda hadsereg,
Amelyet a gonosz hadvezér egyenest
A halálba vezet? »
— Kérdem, és minthacsak egyszerre magam is
Közöttük állanék,
Amint hajlonganak és egyhelyben állva is
Mennek az ősz felé...

Éltem félszázadot, de már nem élek én.
Léptem nem visz tovább.
Csak annyit mozdulok, amennyit hajt a szél:
Gyakorlom a halált
Veszteg, száműzve, és várva ítéletem,
Mint a sztoikusok,
A Császártól, kinek nyarából életem
Elejtve kicsuszott.

CSILLAG UTÁN

Ülök életunt szobámban,
Hideg teát kavarok...
Körülöttem fájás-félés
Ködhálója kavarog.
Kikelek tikkadt helyemből,
Kinyitom az ablakot
S megpillantok odakint egy
Igéretes csillagot.
Ó ha most mindent itthagynék,
Mennék a csillag után,
Mint rég a három királyok
Betlehemi éjszakán!
Gépkocsin, vagy teveháton —
Olyan mindegy, hogy hogyan!
Aranyat, tömjént és mirrhát
Vinnék, vinnék boldogan.
Mennék száz országon át, míg
Utamat szelné a vám.

« Aranyad tilos kivinni! »
Szólna ott a vámos rám.
« Tömjéned meg, ami csak van,
Az mind kell, az itteni
Hazai hatalmak fényét
Méltón dicsőíteni. »
Százszor megállítanának, —
Örülnék, ha átcsuszom:
Arany nélkül, tömjén nélkül
Érnék hozzád, Jézusom!

Jaj és mire odaérnék,
Hova a csillag vezet,
Te már függnél a kereszten
És a lábad csupa seb,
S ahelyett hogy bölcsőd köré
Szórjak tömjént, aranyat,
Megmaradt szegény mirrhámmal
Keserüszagu mirrhámmal
Kenném véres lábadat.

AZ ELBOCSÁTOTT VAD

Nem hiszek az Elrendelésben,
Mert van szivemben akarat,
S tán ha kezem máskép legyintem,
A világ másfelé halad.
Mégis érzem, valaki néz rám,
Visz, őriz, ezer baj között,
De nem hagy nyugton, bajt idéz rám,
Mihelyt gőgömben renyhülök.

Ez a valaki tán az Isten
Akitől bujni hasztalan.
Nem hiszek az Elrendelésben,
De van egy erős, ős uram.
Már gyermekül vermébe ejtett
S mint bölcs vadász gyenge vadat,
Elbocsátott, de nem felejtett:
Szabadon sem vagyok szabad.

Ily vadra, régi hercegeknek
Szokásuk volt, mondják, jelet,
Aranyos nyakörvet verettek,
Hogy mindég ráismerjenek.
Igy hordom én is titkos örvét
Annak aki e rengeteg
Ölében elfogott, de önkényt
Újból elveszni engedett.

Azóta bolygok a viharban
Vadmódra — de az ő jele,
Erejének bélyege rajtam
Hogy ne nyughassam nélküle
S mint szélcibált bogáncs amelyen
A szivárvány lába pihen,
Illattal tellik: úgy betelljen
Sóvárgással bogáncs-szivem.

Nem hiszek az Elrendelésben,
Mert szabad vagyok: oly szabad,
Mint a bolond bogáncs a szélben
Vagy vad bozót között a vad.
« Vezessen Hozzád a szabadság! »
Így kérem olykor aki vár,
Mert nem annak kell az imádság,
Ki Istent megtalálta már.

ŐSZ ÉS TAVASZ KÖZÖTT

Elzengett az őszi boros ének.
Megfülledt már hüse a pincének.
Szél s viz csap a csupasz szőllőtőre.
Ludbőrzik az agyagos domb bőre,
Elomlik és puha sárrá rothad,
Mint mezitlen teste egy halottnak.

Este van már, sietnek az esték
Álnokul mint a tolvaj öregség
Mely lábhegyen közeledik, halkan,
Míg egyszercsak ugrik egyet, s itt van!
Nem tudjuk már magunkat megcsalni:
Óh jaj, meg kell halni, meg kell halni!

Leesett a hó a silány földre
Talán csak hogy csúfságát befödje,
Most oly fehér, mint szobánkban este
Fekhelyünk, ha készen vár megvetve,
Puha dunnánk, makulátlan párnánk:
S mintha a saját ágyunkon járnánk,

Mint a pajkos gyerekek, ha még nem
Akaródzik lefeküdni szépen,
Sétálnak az ágy tetején, ringva,
Mig jó anyjuk egyszer meg nem unja
S rájuk nem zeng: « Paplan alá!
[Hajjcsi! »
Óh jaj, meg kell halni, meg kell halni!

Már az év, mint homokóra, fordul:
Elfogy az ó, most kezd fogyni az új,
S mint unt homokját a homokóra,
Hagyja gondját az ó év az ujra.
Mennyi munka maradt végezetlen!
S a gyönyörök fája megszedetlen...

Türelmetlen ver a szivünk strázsát,
Mint az őr ha tudja már váltását.
Idegesen nyitunk száz fiókot.
Bucsuizzel izgatnak a csókok.
Öreg öröm, nem tud vigasztalni:
Óh jaj, meg kell halni, meg kell halni!

Olvad a hó, tavasz akar lenni.
Mit tudom én, mi szeretnék lenni!
Pehely vagyok, olvadok a hóval,
Mely elfoly mint könny, elszáll mint
[sóhaj.
Mire a madarak visszatérnek,
Szikkad a föld, hire sincs a télnek...

Csak az én telem nem ily mulandó.
Csak az én halálom nem halandó.
Akit egyszer én eleresztettem,
Az a madár vissza sohse reppen.
Lombom, ami lehullt, sohse hajt ki...
Óh jaj, meg kell halni, meg kell halni!

Barátaim egyenkint elhagytak,
Akikkel jót tettem, megtagadtak;
Akiket szerettem, nem szeretnek,
Akikért ragyogtam, eltemetnek.
Ami betüt ágam irt a porba,
A tavasz sárvize elsodorja.

Száradt tőke, unt tavalyi vendég:
Nekem már a tavasz is ellenség!
Csak te borulsz rám, asszonyi jóság,
Mint a letört karóra a rózsák,
Rémült szemem csókkal eltakarni...
Óh jaj, meg kell halni, meg kell halni!

BALÁZSOLÁS

Szépen könyörgök, segíts rajtam, szent Balázs!
Gyermekkoromban két fehér
Gyertyát tettek keresztbe gyenge nyakamon
S úgy néztem a gyertyák közül,
Mint két ág közt kinéző ijedt őzike.
Tél közepén, Balázs-napon
Szemem pislogva csüggött az öreg papon,
Aki hozzád imádkozott
Fölémhajolva, ahogy ott térdeltem az
Oltár előtt, kegyes szokás
Szerint, s diákul dünnyögve, amit sem én

S ő se jól értett. De azért
Te meghallgattad és megóvtad gyermeki
Életem a fojtogató
Torokgyíktól, s a veszedelmes mandulák
Lobjaitól, hogy fölnövén
Félszáz évet megéljek, háladatlanul,
Nem is gondolva tereád.
Óh ne bánd csúf gondatlanságom, védj ma is,
Segíts, Sebasta püspöke!
Lásd, így élünk mi, gyermekmódra, balgatag,
Hátra se nézünk, elfutunk
A zajló úton, eleresztve kezetek,
Magasabb szellemek — de ti
Csak mosolyogtok, okos felnőttek gyanánt.
Nem sért, ha semmibe veszünk
S aztán a bajban újra visszaszaladunk
Hozzátok, mint hozzád ma én
Reszkető szívvel... Mosolyogj rajtam, Balázs!
Ki mint a szepegő kamasz,
Térdeplek itt együgyű oltárod kövén —
Mosolyogj rajtam, csak segíts!
Mert orv betegség öldös íme engemet
És fojtogatja torkomat,
Gégém szűkül, levegőm egyre fogy, tüdőm
Zihál, s mint aki hegyre hág,
Mind nehezebben kúszva, vagy terhet cipel,
Kifulva, akként élek én
Örökös lihegésben. S már az orvosok
Kése fenyeget, rossz nyakam
Fölvágni, melyet hajdan olyan megadón
Hajtottam gyertyáid közé,
Hisz a te szent gégédet is
Mintha sejtettem volna már... Segíts, Balázs!
Kések nyiszálták, mikor a gonosz pogány
Kivégzett: tudhatod, mi az!
Te ismered a penge élét, vér ízét,
A megfeszített perceket,
A szakadt légcső görcseit, s a fulladás
Csatáját és rémületét.

Segíts! Te már mindent tudsz, túl vagy mindenen,
Okos felnőtt! Te jól tudod,
Mennyi kínt bír az ember, mennyit nem sokall
Még az Isten jósága sem,
S mit ér az élet... S talán azt is, hogy nem is
Olyan nagy dolog a halál.

JÓNÁS IMÁJA

Hozzám már hűtlen lettek a szavak,
Vagy én lettem mint túláradt patak
Oly tétova céltalan parttalan
S ugy hordom régi sok hiú szavam
Mint a tévelygő ár az elszakadt
Sövényt jelzőkarókat gátakat.
Óh bár adna a Gazda patakom
Sodrának medret, biztos útakon
Vinni tenger felé, bár verseim
Csücskére Tőle volna szabva rim
Előre kész, s mely itt áll polcomon,
Szent Bibliája lenne verstanom,
Hogy ki mint Jónás, rest szolgája, hajdan
Bujkálva, később mint Jónás a Halban
Leszálltam a kinoknak eleven
Süket és forró sötétjébe, nem
Három napra, de három hóra, három
Évre vagy évszázadra, megtaláljam,
Mielőtt egy mégvakabb és örök
Cethal szájában végkép eltünök,
A régi hangot s, szavaim hibátlan
Hadsorba állván, mint Ő sugja, bátran
Szólhassak s mint rossz gégémből telik
És ne fáradjak bele estelig
Vagy mig az égi és ninivei hatalmak
Engedik hogy beszéljek s meg ne haljak.

FURCSA ELMENNI DÉLRE

Furcsa elmenni Délre
És hazajönni télre,
Furcsa és iszonyatos.
Halottak napja van ma:
A halottak fogadnak.
Furcsa és iszonyatos.
Milyen puha és süket
Ködök tömik az eget!
Furcsa és iszonyatos.
Tán hogy senkise értse
Amit a holtak beszélnek...
Furcsa és iszonyatos.

A halottak fogadnak,
Kik ujra többen vannak
S olyan nehéz a szivem.
Be jó, hogy messze voltam
S ugy fáj, hogy messze voltam,
Olyan nehéz a szivem.
A halottak beszélnek:
Mi lenne, ha értenélek?
Olyan nehéz a szivem...
Messze már a pálmafák.
Vacog a szélben az ág:
Olyan nehéz a szivem!

Mért faggatnak a holtak
Kik élve némák voltak?
Miért hangos a halál?
Miért van, ami nincsen?
Miért fáj, ami mindegy?
Mért nagy dolog a halál?
Hisz ugyis csupa zárás,
Véglegesség és válás
Az élet, s fiók halál.
Minden élő szerte fut,
Csak a halotthoz van út...

JUHÁSZ GYULA

HIMNUSZ AZ EMBERHEZ

Az emberhez száll himnuszom ma,
Hittel hadd harsogom dalom,
Nagy ismeretlenek helyében
Dacos fejem' meghajtva mélyen
Ez ismerőst magasztalom.

Tudjátok-e, hogy mi az ember?
A por és végtelen fia,
Istent teremtő csodaszellem,
Hitvány pehely vasvégzet ellen,
Viaskodó harmónia.

Nézzétek: izzad tar mezőkön,
Sarcol a rögből életet,
Nap égeti és tüske marja,
Tépázza ég és föld viharja
Csókolják fény és fellegek!

Nézzétek: napba törtetően
Mint épít büszke kupolát.
Az égbe lendül lelke, karja,
Kőhomloka, ércakaratja,
Magosba, mélybe száll tovább!

Ó ember, én hiszek tebenned,
Ó ember, mint szeretlek én,
Te nyomorúságos, hatalmas,
Te végzetes, te diadalmas,
Utód az Isten örökén!

MAGYAR TÁJ, MAGYAR ECSETTEL

Kis sömlyék szélin tehenek legelnek,
Fakó sárgák a lompos alkonyatban,
A szürke fűzfák egyre komorabban
Guggolnak a bús víz holt ága mellett.

Távolba néznek és a puszta távol
Egy gramofon zenéjét hozza nékik,
Rikácsolón, rekedten iderémlik,
A pocsétában egy vén kácsa gázol.

Az alkonyat, a merengő festő fest:
Violára a lemenő felhőket
S a szürke fákra vérző aranyat ken.

Majd minden színét a Tiszának adja,
Ragyog, ragyog a búbánat iszapja.
(Magyar táj: így lát mélán egy magyar szem.)

DICSŐSÉG

A régi szent királyok
A Szűz Anya fiának
Aranyat, mirrhát, ámbrát
Áldozának.

Adtam egy ifjúságot,
Egy életet, egy lelket
S e három szent királyok
Énekelnek:

Neked mit adjak, Anna,
A messze multba menve,
Szűz vágyak távolába,
Napkeletre.

Dicsőség néked, Anna,
Szent tavaszunk virága,
Te sírba hervadt évek
Aranyúga!

MILYEN VOLT...

Milyen volt szőkesége, nem tudom már,
De azt tudom, hogy szőkék a mezők,
Ha dús kalásszal jő a sárguló nyár
S e szőkeségben újra érzem őt.

Milyen volt szeme kékje, nem tudom már,
De ha kinyílnak ősszel az egek,
A szeptemberi bágyadt búcsúzónál
Szeme színére visszarévedek.

Milyen volt hangja selyme, nem tudom már,
De tavaszodván, ha sóhajt a rét,
Úgy érzem, Anna meleg szava szól át
Egy tavaszból, mely messze, mint az ég.

A VÉGEKEN

I

Vörös függöny mögött a ködös éjben
Csak isznak ők s a mély pohárba néznek,
Melyben vörös bor csillog tompa fényben,
Bora búnak, vigasznak és veszélynek.

Ez a határ és itt kell elterülni
A sáros hóban szárnynak és reménynek,
Ez a határ, az élet hegedűi
Itt gyanta híjján fásultan zenélnek.

Itt inni kell, itt borban az igazság
És a vigasság, hit, szerencse, álom;
Mind a pohár felé lendíti karját,
Mely telten csillog az üres határon.

Vörös függöny mögött a ködös éjben,
Dagadt szemekkel a pohárba néznek.
Sorompóját lecsapja itt az élet.
Ez a határ s a csöndben és a télben

II

Ma hull a hó és álom hull a hóban,
Bólint a láng az üres kaszinóban.

Az öreg doktor német lapba süllyed,
Mint vén kámzsás, nézi a gót betűket.

A szolga fát tesz a beteg parázsra,
Horácius, hol mezeid varázsa?

Itt ólomlábon jár a gond a hóban
És Amerika rémlik a viskóban.

Amerika, az aranyhímű távol,
Szőve remény és kétség fonalából.

Ma hull a hó és álom hull a hóban,
Befüggönyözve a világ valóban

S a függönyön túl zene szűri hangját,
Egy operában ma Puccinit adják.

Nagy operában, bordó és aranyban...
És hull a hó és hull, hull szakadatlan.

BÉKE

És minden dolgok mélyén béke él
És minden tájak éjén csend lakik
S a végtelenség összhangot zenél
S örök valók csupán mély álmaink.

És minden bánat lassan béke lesz
És mindenik gyötrődés győzelem
S a kínok kínja, mely vérig sebez,
Segít túllátni a szűk életen.

Testvéreim: a boldogság örök
S e tájon mind elmúló, ami jó
S az élet, a szép, nagy processzió,

Mely indul örvény és sírok fölött,
Az égi táj felé tart csendesen
S egy stációja van: a végtelen.

HALOTTI BESZÉD

Nyár vala, arany napsütés,
Piros pipacsok.
Magyar határban véres aratások
És sok szép halott.

Valami méla pap beszélt,
Szláv, tömjénes, ősz.
Ő mondta ezt a hervatag beszédet,
Mely vén s ösmerős.

Látjátok feleim! S a nép
Hallgatá csöndesen.
Serény csaták sebét büszkén mutatta
A hős tetem.

És a legények eleje
Már a toron mereng,
Hol áldomások esnek, dús ivások,
Tilos nóták, virágénekek!

A FÖLTÁMADOTT

Latrok között a gyászos, csonka péntek,
Hasadt kárpitja a mogorva égnek.

Az ecet és epe, a szörnyű lándzsa,
Már messze, régen elmaradt utána.

Kín és halál csak kusza, kurta álom,
És élni, élni jó e szép világon.

Mögötte áldott harminchárom éve,
Előtte: az öröm mély messzesége.

És negyven napra, hogy az égbe tartott,
Úgy hívták, vonták még a földi partok.

Oly idegenül tündökölt a menny még
S oly szédítőnek tűnt a végtelenség.

Folyton lenézett, búcsút mondva halkan
És fájó szívvel szállt a szűz magasban.

S a ragyogó azuron át a lelke
A Genezáret kékségét kereste...

FALUSI ÁLLOMÁS

A szőke reggelben ragyog,
Nevetve jelzi: itt vagyok!

Az éjtől nedves még fala.
Csengője csengi: trallala.

Küszöbén álmos kis cseléd
Mezítláb áll s nem néz feléd.

Szemében is még nedves éj
És semmi, semmi szenvedély.

A föld mögötte barna, dús,
Az égen víg szalonka húz.

Az őrház nem vár, nem siet,
Nem állomása senkinek.

Harangja berreg: menjetek,
Epedjetek csak, emberek!

Vár Várad, Pest, induljatok,
Vár Párizs és Abádszalók...

Én maradok a homokon
És alszom, és nem álmodom.

TISZAI TÁJAK

Emlékek holdvilágos ablakán át
Nézem a messzi, áldott Tisza táját.

Az égi nyájak lassan elterülnek,
S a holdban Dávid halkan hegedülget.

A jegenyék őrtállnak a világon
És a világ szép, csöndes magyar álom.

Mit, napi gondja közben eltörődvén
Most álmodik bús szeliden Tömörkény.

... Még itt ülök én idegen telekben
De a magyar nyár napja ég szememben

S nagy jegenyék zenéjét zúgja vérem
A törpe fenyvek görbe erdejében.

* * *

Napos tájak... csöndes öreg tanyák,
Bús szikesek, szürkéllő fűzesek,
Ó elhagyott, magányos földanyánk
Be napos vagy, s én oly borús beteg.
Be jó is volna rádborulni némán
Mint nyári csöndben fölleges, sötét árny
S pihenni rajtad termő televény,
Napos tájak... tőletek jöttem én.

Jó magyarok a földön és vizen,
Parasztok csöndesen, magányosan,
Kik éltek csak, s nem érti senki sem
E bús anya oly búsan mért fogan?
Be jó is volna tihozzátok állni
Valami nagy, új aratásra várni
Míg ápol a föld, s altat feketén...
Bús magyarok! Tőletek jöttem én!

FEJFA 1919

Tavasz van újfent. Ady Endre fölött
Violák, rózsák, nárciszok éke nő
És forradalmas lelke napján
Érik vetésed, arany jövendő.

Tán jól van így ez. Szent szomorú szíve
Termő erőnek jobb ma rögök ölén,
Mint megszakadni néma kínban
Gyászmagyarok setesutaságán.

Mert dal, remény mind szörnyű korai volt,
Szép bánatunk, új harcunk errefele,
Korán kezdtünk csatázni, sírni
És kora sír a legilletőbb itt!

Tavasz van újfent! A bihari hegyek
Nem ekhózzák ma énekedet, Ady,
A Szajna partja erre küldte
Mostoha népeit Afrikából.

Tavasz van újfent. Ó legyen is tavasz!
Viruljon asszony, orgona, fény, öröm,
Csak Ady Endre forró szívét
Födi — ó jaj — hűs, fekete föld már!

VIZIMALOM

Tápé alatt halkan
Forog a malom,
Körülötte csönd van,
Csönd és nyugalom.
Unalom, nyugalom,
Álmodik a víz,
Mely messze hegyekből
Tengerekbe visz.

Sziget alatt régen,
— Szép ifjú korom —
Láttam ilyen malmot
Szelid alkonyon.
Ki tudja, kinek jár,
Forog-e ma már,
Gondolatom arra
Gond őrleni jár.

Sziget alatt régen,
--- Ó holt magyarok —
Amaz Arany János
Oda ballagott.
Énekelt is róla,
Mikor este lett,
Margit szigetén már
Borús éneket.

Forogj malom, őrölj,
Ringass, Tisza-víz,
Minden útunk vége
A semmibe visz.
Megőröl a gond, gyász,
A bú, unalom,
De a dal tovább száll
És jár a malom.

DÓZSA FEJE

Fehér gyolcsban, setét éjben
— Ezerötszáz tizennégyben —
A kakas épp harmadszor szólt,
Dózsa feje Szegeden volt.

Pálfi bíró fölemelte,
Hajnal előtt sírba tette,
Lenn a sírban, némán, mélyen,
Alszik a fej vaksötétben.

Pálfi bíró Piros lánya
Hófehér lőn nemsokára,
Mint viola rózsa mellett,
Hervad ő is Dózsa mellett.

Zsarátnok lesz, ami tűz volt,
Síri virág, aki szűz volt,
Koponyák és szivek porán
Új dalba fog új csalogány.

Hej, a sírok egyre nőnek
Szőnyegén a temetőnek,
Elhervadnak mind a rózsák
Őskertedben, Magyarország.

Ó de néha éjten éjjel,
Mikor csak a kakas éber,
Kigyúl egy láng, mint az őrszem,
A szegedi temetőben.

Nézi más láng lobogását,
Földi tüzek égi mását,
Vár egy napot fölkelőben,
Régi magyar temetőben!

TESTAMENTOM

Szeretnék néha visszajönni még,
Ha innen majd a föld alá megyek,
Feledni nem könnyű a föld ízét,
A csillagot fönn és a felleget.

Feledni oly nehéz, hogy volt hazánk,
Könnyek vizét és a Tisza vizét,
Költők dalát és esték bánatát:
Szeretnék néha visszajönni még.

Ó, én senkit se háborítanék,
Szelíd kisértet volnék én nagyon,
Csak megnézném, hogy kék-e még az ég
És van-e még magyar dal Váradon?

Csak meghallgatnám, sír-e a szegény,
Világ árváját sorsa veri még?
Van-e még könny a nefelejcs szemén?
Szeretnék néha visszajönni még!

És nézni fájón, Léván, Szigeten,
Szakolcán és Makón a hold alatt,
Vén hárs alatt az ifjú szerelem
Még mindig boldog-e és balgatag?

És nézni: édesanya alszik-e
S álmában megcsókolni a szívét
S érezni, most is rám gondol szive:
Szeretnék néha visszajönni még!

A FEKETE MÁRIA

Ősi templom árnyas szögletében
Századoknak füstje és pora
Lassan lepte be s ő mély sötéten
Néz jövőbe hét tőrrel szivében:
Magyarok Asszonya.

Háború és béke váltakoztak
És jött és ment nemzetek sora,
Nyarak búzát, telek havat hoztak,
Ő csak nézett, a Fiát karolva:
Magyarok Asszonya.

Hű zarándok messze, messze tájról,
A lábain országút pora,
Vigaszt várva hozzájött s a távol
Multakból gyászt s jó reményt világol
Magyarok Asszonya.

S jöttem én is, e szomorú öltő
Bús magyarja, hű zarándoka,
Mit adhatnék, csüggedt, árva költő:
E dalt hozom, mint könnyét a felhő,
Te feketén is vigaszt derengő
Magyarok Asszonya!

MAGYAR IDILL

Alkonyodik. Aranyos köd
Száll a földre. Szól a pásztor
Méla tülke. A lugasban
Oly sötét lesz a borostyán
És az égen szende búsan
Indul a hold kék mezőkre.
A napverte ablakokban
A muskátli újra éled
És a kertben harmatot sír
A verbéna. A csicsergő
Fecske mind ereszre röppen.
És a nap szelíd halállal
Elköszön a barna tájtól.

Esteledik. Most az élet
Mélyebb s tágabb a világ is.
Messze gyárnak búg a kürtje
És munkások andalognak
Hazafelé hűs homályban.
Homlokomon csókod érzem
Drága vendég, boldog ihlet
És fölnézek áhitattal,
Mint a gyermek, mint a táltos,
Ázsiából ősi pásztor,
Kerek égnek földerengő
Első, halvány csillagára.

SZAKALLSZÁRÍTÓ

Az öreg gazda ül a ház előtt
És nézi, hogy a nap mint áldozik.
Pipál, nem moccan. Az idő is áll
Egy pillantásra, ha meglátja őt.
Az évek hóval födik el fejét
És barázdákkal barna homlokát.
Ő csak pipál, nem moccan. Tehenek
Tarka csapata baktat az uton.
Elbődül egy, talán a fűre gondol,
Mely benne már tej, kisdedek bora.
A másik mélabúsan visszanéz
A rétre, hol ma boldogan delelt.
A sárga, fehér, fekete sereg
Szép lassan, lassan eltűnik a zöld
És barna kis kapukban. Az öreg
Tovább pipál, nem moccan és a nap
Már bíbort sző a lila föllegekbe.
Elnézem vaksi, ideges szememmel
Az öreget, e tiszta, mély nyugalmat,
Melynek napáldozatja csupa csönd
És béke. Pipafüstje égbe száll
És gondolatja már a föld alatt jár.

A TÁPAI KRISZTUS

Az ország útján függ s a földre néz,
Arcán szelíd mosoly a szenvedés.

A falu népét nézi csöndesen,
Amint ballagva munkából megyen.

Az ősi népet, mely az ősi föld
Zsellére csak és várja az időt,

Mikor saját portáján úr leszen,
Mikor az élet néki is terem.

A magyar Krisztus, a falusi szent
Hiszen nekik is megváltást izent.

Olyan testvéri áldással tekint
Feléjük és biztatja híveit.

Feje fölött a nyárfa is magyar,
A fecske is és egy a zivatar,

Mely őt paskolja s a falut veri
És folyton buzgó öt szent sebei

Nem a magyarság sorsát hirdetik?
És ki segít már, ha ő sem segít?

ANNA ÖRÖK

Az évek jöttek, mentek, elmaradtál
Emlékeimből lassan, elfakult
Arcképed a szivemben, elmosódott
A vállaidnak íve, elsuhant
A hangod és én nem mentem utánad
Az élet egyre mélyebb erdejében.
Ma már nyugodtan ejtem a neved ki,
Ma már nem reszketek tekintetedre,
Ma már tudom, hogy egy voltál a sokból.
Hogy ifjúság: bolondság, ó de mégis
Ne hidd szivem, hogy ez hiába volt
És hogy egészen elmúlt, ó ne hidd!
Mert benne élsz te minden félrecsúszott
Nyakkendőmben és elvétett szavamban
És minden eltévesztett köszönésben
És minden összetépett levelemben
És egész elhibázott életemben
Élsz és uralkodol örökkön, Amen.

A SZÉPSÉG BETEGE

Már fáj nekem a szépség. Belefáradt
Borús lelkem a ragyogó világba.
Idegesít a harsány tüzű tájak,
Szerelmi lázak kába muzsikája.

Elég volt ez a büvölet. A szépség
Beteggé tette szivemet nagyon.
Jőjj tompa kín, kopár bú, lomha kétség,
Világokat felhőző unalom!

Magányos szenvedésem odujába,
Mint sebzett medve, behúzom magam
S tavaszig ott maradok hangtalan.

A szép szó pusztába kiált hiába,
Károg a varjú, vijjog a vihar:
Betakarózom vad dalaival.

BABILON VIZÉNÉL...

Babilon vizénél ültünk,
Sionra emlékezve árván,
Szomorú fűzre függesztettük
És nem vertünk ki dalt a hárfán.

Mert rabtartóink azt kivánták,
Hogy énekszóval énekeljünk,
Sionról szóljon az imádság,
Sionról, amit elvesztettünk.

TOMPA LÁSZLÓ

LÓFÜRÖSZTÉS

Vasalt paták csattognak a kavicsos parton...
Két székely lovas jő két pár lóval a vízre — —
Rögtön le harisnyát, inget, — s már benne csubognak.
A víz hamar az állatok szügyéig ér föl,
Sodorná is őket, de szorulnak a térdek,
S működnek a sarkak, fordulást követelve —
A lovak nyúlt nyakkal engednek a parancsnak,
Így fordulnak, megúszva, föl és le néhányszor,
Míg egyik legény rikkant, s hetykén veti hátra:
Szorítsad, Imre! S ez rá: Ne hagyd magad, Áron!
S kacagnak nyersen a játszadozáshoz —

Majd ezt megúnva, kiállnak a partmenti sekélybe,
Szikkadni a napra, mely roppant fényt, hevet süt!
Aranypor a sok csepp, megrázkódván az állat!
Így lovukon, szinte helyükre kövülve időznek,
Két szíjas székely, bajviselt, bús, konokarcu —
Fölöttük madár húz, árnyvető fellegek úsznak —
A dél még izzóbb, — ők állnak rezzenetlen
Szoborként. Egykor így álltak (ők, vagy apáik)
A Pruthnál is, — így a gránátszaggatta Doberdó
Szikláin, — akár Pennsylvania gyilkos levegőjű
Bányáiban, s álltak, ahol csak állniok kellett,
Keserű daccal, a sorsnak szembeszegülve.

S én nem tudom a sorsot, mit tartogat még ezutánra?
E végzetes ég alatt lesz-e még öröm?
De tudok annyit, hogy ha öröm helyett
Tüzes mennykövek szakadnak is itt le,
— Míg gyászosan évek százai húznak el —
Ők örömtelenül is, ha kínba tébolyodottan:
Itt fognak állni örökké, — hogy Imre szorítja,
Áron pedig... Áron nem hagyja magát!

HARSÁNYI LAJOS

ARANYBÓL VERT VIRÁG

Sűrü arannyal festettek a festők.
Fejedre tűztek hét kis csillagot.
Pedig belül, a szívedben lakott
A csillagos ég maga, mindenestől.

Tested aranyból vert virágnak mondja
A trubadúr ajkán a lovagének.
Pedig voltál Isten nagy ligetének
Egyetlen élő földi liliomja.

Oszlop-sor nem övezte ősi házad.
Kicsiny viskó volt. Csupa szent alázat,
Mely falairól a díszt mind lehányja.

Rózsa helyett kertedben édes borsó.
Merengve nézted. Kis kezedben korsó.
Istennek voltál egyetlen leánya.

AZ ÖRÖM PIROS MISÉI

A gyóntató székben ülök meredten.
A füstös mécs arany taréja reszket.
A falon sápadt szentek hallgatóznak
És vérzenek nagy franciskán keresztek.

A hűs ívek alatt fekete rácsok.
Mögöttük zord szigortól éles arcom.
Ijedten rebben szárnya nagy szememnek,
Ha egy-egy szörnyű bűn sugását hallom.

De jönnek sorban, meghajtott fejekkel
S gyónnak, hogy nálam megtisztuljanak.
Aztán fejükön kigyúlt glóriával
Eltűnnek a sötét ívek alatt.

Titkoktól terhesen indulok haza.
És ajzom lelkem hálóját az égig.
S otthon az Úr előtt omló selyemben
Elkezdem az öröm piros miséit.

HOL JÁRSZ TE MOST?

— Egy fiatal missziós pap után. —

A kandallóban sárga tűz lobog.
Fenyőillat úszik köröttem.
Ki messze mentél, idegen hazába,
Remény vértjébe öltözötten,
Hol jársz te most?

A kandallóban sárga tűz lobog.
Az angyalt várjuk kis szobánkba.
Pogány földre, térítő útra
Ki elmentél a pusztaságba,
Hol jársz te most?

A kandallóban sárga tűz lobog.
Miránk itt béke, nyugalom vár,
Te meg lelket vívó utadban
Tán árván állsz egy sziklafoknál.
Hol jársz te most?

A kandallóban sárga tűz lobog.
Tudom, közénk te sohse jössz meg.
Vidám, pufók szerecsen angyalok
Tolongnak boldogan körötted,
Hol jársz te most...

UTOLSÓ TROMBITÁK

Hívságos trombitákat én
Soha nem fuvatok már.
Mert jól tudom, minden ledől:
A tűzhely és az oltár.

Hogy minden király elbukik.
A zsarnok is s a népek atyja.
Bukásukat gúny, döbbenet
És hatvan trombita siratja.

Porrá omol az antik érc,
A gúla, szfinx, a bronzbika.
A tér fölött sikoltva sír
Kilencven öblös trombita.

És nem kell Dante, Goethe sem,
A költők legnagyobbika.
Tört oszlopok fölött jajong
Kilencszáz tompa trombita.

S nem kell család és kis gyerek.
Se Jancsika, se Márika.
A lelencház fölött sikolt
Ezer sikoltó trombita.

És nem kell ház és templomok.
És nem kell az Isten fia.
Feldördül az ég sarkain
Tízezer szörnyű trombita.

Ember bukik. Fölkél a holt,
Ki sírba vetett ágyat.
És angyalok fujják meg az
Utolsó trombitákat.

SZÉP ERNŐ

MINT MAGÁNYOS LOVAST...

Mint magányos lovast az este,
Elér a bánat engemet,
Gyereksirás jön fel szivemből,
Könnyüim csöpp csengői csengenek.

Apám után szeretnék futni,
Ki a városba vezetett,
S mig a boltok közt bámészkodtam,
Elengedte egyszer a kezemet.

LENGYELORSZÁG

Fekete kémény
Mered magába
Minden határba
Lengyelországba.

A föld orcája,
Rózsás orcája
Csupa barázda
Lengyelországba.

Tűzhelyen pernye,
Hamu az ágya,
Csendbe megy a füst
Lengyelországba.

Hol volt, hol nem volt
Fecskének párja,
Gólyának fia
Lengyelországba.

Híd térdre rogyott,
Széthullt a párna,
Eltört a kerék
Lengyelországba.

Csak csóka csípi,
Vagy varju vágja
A kopasz mezőt
Lengyelországba.

A harang elment
Mind éjszakára,
Jaj a jóreggelt
Lengyelországba.

Mint halott lánynak
Mosolyg a szája,
Mosolyg a hold
Lengyelországba.

A lomb hibázik,
Csüng a fa ága,
Nyár el nem őszül
Lengyelországba.

Kis kacsa fürdik
Fekete tóba,
Anyjához készül
Lengyelországba.

LÁNYOKNAK VALÓ NÓTA

Gyertek lányok karonfogva
Menjünk fel egy magos dombra
Nézni az eget milyen kék
Lányok, lányok
Nézni piros naplementét.

Gyertek lányok jó időbe
Kisétáljunk zöld erdőbe,
Zöld erdőnek közepébe
Lányok, lányok
Ott leüljünk csendességbe.

Gyertek lányok szép sorjába
Menjünk a folyó partjára,
Ott megálljunk, nézzük lányok
Lányok, lányok
Hogy mennek el a hullámok.

Gyertek lányok kéz a kézbe
A pusztának közepébe,
Hadd fujja a szél hajunkat
Lányok, lányok
Hurcolja el sóhajunkat.

Gyertek lányok koszoruba,
Egymás vállára borulva,
Tegyük össze szép fejünket
Lányok, lányok
Ugy hullajtsuk könnyeinket.

TISZAPART

Ül egy szegény halászember
Kettesben a néma csenddel,
Ott ül füst nélkül pipázva,
A tolvaj hálót vigyázza.

Kezdi a hálót emelni,
Halat nem tud benne lelni,
Póklábak megint leszállnak,
Kút, kazal, fa alva állnak.

Áll a nap fenn, áll a felhő,
Nem jön fecske, nincs egy szellő,
A víz nem látszik, hogy folyna,
Isten mintha bóbiskolna.

Talán el is felejtette,
Hogy a Földet teremtette,
A Tiszát is beletette,
A halászt is leültette.

PITYPANG

Nótába nem írnak,
Gomblyukba nem tűznek,
Nem tesz kirakatba
A virágos üzlet;
Mert te nem vagy ritka,
Mert te nem vagy drága,
Csak az árokpartról
Nézel a világba.
Mintha kis nap sütne,
Orcád oly szép sárga,
Te pitypang,
Te pitypang virágja.

Az urak, a dámák
Ugye rád se néznek,
Tán le is tagadnák
Az ismeretséget,
Pedig hogy meggyúrtunk,
Hogy agyontépáztunk,
Te kezes, te kedves
Falusi pajtásunk!
Hófehér lelkedet
Szétfújtuk a nyárba,
Te pitypang,
Te pitypang virágja.

Ezennel én tőled
Bocsánatot kérek,
Köszönöm azt a kis
Könnyű gyermekséget,
Köszönöm, hogy itt vagy,
Lehajlok utánad;
Gyere, bemutatlak
A kaméliának;
Csak nevess rá bátran,
Mezítlábos árva,
Te pitypang,
Te pitypang virágja.

GYÓNI GÉZA

CSAK EGY ÉJSZAKÁRA...

Csak egy éjszakára küldjétek el őket:
A pártoskodókat, a vitézkedőket.
Csak egy éjszakára:
Akik fent hirdetik, hogy mi nem felejtünk,
Mikor a halálgép muzsikál felettünk;
Mikor láthatatlan magja kél a ködnek,
S gyilkos ólom-fecskék szanaszét röpködnek.

Csak egy éjszakára küldjétek el őket:
Gerendatöréskor szálka-keresőket.
Csak egy éjszakára:
Mikor siketítőn bőgni kezd a gránát
S úgy nyög a véres föld, mintha gyomrát vágnák;
Robbanó golyónak mikor fénye támad
S véres vize kicsap a vén Visztulának.

Csak egy éjszakára küldjétek el őket:
Az uzsoragarast fogukhoz verőket.
Csak egy éjszakára:
Mikor gránát-vulkán izzó közepén
Úgy forog a férfi, mint a falevél;
S mire földre omlik, ó, iszonyú omlás, —
Szép piros vitézből csak fekete csontváz.

Csak egy éjszakára küldjétek el őket:
A hitetleneket s az üzérkedőket.
Csak egy éjszakára:
Mikor a pokolnak égő torka tárul,
S vér csurog a földön, vér csurog a fáról,
Mikor a rongy sátor nyöszörög a szélben
S haló honvéd sóhajt: fiam... feleségem...

Csak egy éjszakára küldjétek el őket:
Hosszú csahos nyelvvel hazaszeretőket.
Csak egy éjszakára:
Vakító csillagnak mikor támad fénye,
Lássák meg arcuk a San-folyó tükrébe,
Amikor magyar vért gőzölve hömpölyget,
Hogy sírva sikoltsák: Istenem, ne többet.

Küldjétek el őket, csak egy éjszakára,
Hogy emlékezzenek az anyjuk kínjára.
Csak egy éjszakára:
Hogy bújnának össze megrémülve, fázva:
Hogy fetrengne mind-mind, hogy meakulpázna;
Hogy tépné az ingét, hogy verné a mellét,
Hogy kiáltná bőgve: Krisztusom, mi kell még!

Krisztusom, mi kell még! Véreim, mit adjak
Árjáért a vérnek, csak én megmaradjak!
Hogy esküdne mind, mind;
S hitetlen gőgjében, akit sosem ismert,
Hogy hívná a Krisztust, hogy hívná az Istent:
Magyar vérem ellen soha-soha többet!
— Csak egy éjszakára küldjétek el őket.

KOSZTOLÁNYI DEZSŐ

ÜLLŐI-ÚTI FÁK

Az ég legyen tivéletek
Üllői-úti fák.
Borítsa lombos fejetek
Szagos, virágos fergeteg,
Ezer fehér virág.
Ti adtatok kedvet, tusát,
Ti voltatok az ifjúság,
Üllői-úti fák.

Másoknak is így nyiljatok
Üllői-úti fák.
Szívják az édes illatot,
A balzsamost, az altatót
Az est óráin át.
Ne lássák a bú ciprusát,
Higyjék örök az ifjúság
Üllői-úti fák.

Haldoklik a sárgult határ,
Üllői-úti fák.
Nyugszik a kedvem napja már,
A szél búsan dúdolva jár,
S megöl minden csirát.
Hova repül az ifjúság?
Feleljetek, bús lombu fák,
Üllői-úti fák.

MÉG BÜSZKÉN VALLOM...

Még büszkén vallom, hogy magyar vagyok.
És nagyapám, a régi katona
Hallgatja mosolyogva, boldogan,
Sebforradástól lángol homloka
S én, térde közt, hadarva szavalok,
Hogy győznek mindenütt a magyarok.

Csak a szeme borul el néha kissé:
Jaj, meg ne tudja ez az árva gyermek,
Hogy vannak messze, különös világok
S aranyba nyílnak a versaillesi kertek,
Jaj, meg ne tudja, és ne lássa őket,
Ne lássa fényük és ne hallja hangjuk,
A magyar szó a hét szilvafa alján
Körötte most még mint tengermoraj zúg.
Óvjátok édesen ez édes álmát,
Mint álmát a szegény beteg gyereknek,
Hogy meg ne tudja, élete nem élet,
És meghalt már, bár alig született meg.
Jaj, meg ne tudja, hogy hiába minden,
Ha dalol és ha a távolba lát,
Mert néma gyermek minden kismagyar
S a Nagyvilág nem érti a szavát.

MOSTAN SZINES TINTÁKRÓL ÁLMODOM...

Mostan szines tintákról álmodom.

Legszebb a sárga. Sok-sok levelet
E tintával irnék egy kisleánynak,
Egy kisleánynak, akit szeretek.
Krikszkrakszokat, japán betűket írnék
S egy kacskaringós, kedves madarat.
És akarok még sok másszínű tintát,
Bronzot, ezüstöt, zöldet, aranyat,

És kellene még sok száz és ezer
És kellene még aztán millió:
Tréfás-lila, bor-színű, néma-szürke,
Szemérmetes, szerelmes, rikító,
És kellene szomorú-viola
És téglabarna és kék is, de halvány,
Akár a színes kapuablak árnya
Augusztusi délkor a kapualján.
És akarok még égő-pirosat,
Vérszínűt, mint a mérges alkonyat
És akkor írnék, mindig-mindig írnék,
Kékkel húgomnak, anyának arannyal:
Arany-imát írnék az én anyámnak,
Arany-tüzet, arany-szót, mint a hajnal.
És el nem unnám, egyre-egyre írnék
Egy vén toronyban, szünes-szüntelen.
Oly boldog lennék, Istenem, de boldog.

Kiszínezném vele az életem.

MÉLY ÉJJEKEN...

Mély éjjeken hányszor nézlek, te Térkép,
Hogy sistereg fehéren künn a hó.
Így rohanok egy piriňyó vasuton,
S ringat tovább egy pirinyó hajó.
Festéktócsádon, a lilán, a zöldön,
Csavargó én, dalolva utazom.
Járok japán, olasz és muszka földön,
Síró vizen és sivó szárazon.
Távolságok és sínek gombolyagja,
Ölembe gombolyul a messzeség.
Hipp, itt a vizen, hopp, most ott a földön,
Hipp-hopp valóra válnak a mesék.
Megszínesül a lázamtól a karton,
Zászlók feszülnek ki a sárga parton.
Az óceánon vezetem a tollam,
Azt mondom csöndben: itten nyugalom van,
Sápadva mondom, hol kékebb a festék:
Itt viharoktól vemhesek az esték,
És tollammal, ha nem lát senki-senki,
A festett vízből hínárt emelek ki.

Az ablakon fehért fehérre hímez
A fagy, akár egy kínai leány.
Apám szivarja füstölög az útra
És nesztelenül iszom a teám.
A villanyunk — Aequator napja — lángol,
A kis vasút is mintha zengene.
A mély s a messze egy ütemre lüktet,
És zúgni kezd a Térkép tengere.

EZ A BETEG, BOROS BÚS, LOMHA BÁCSKA...

Ez a beteg, boros bús, lomha Bácska.
Itt félve jár az úri kisgyerek.
Mérges virágok, nyiszlett emberek.
Egy távol torony ferde lángolásba.
Méreggel mart, fehér, virágos orcák.
Lánggal rikító selymek, rác mennyország.
Nehéz aranypénz a lányok nyakán,
Mindegyik oly finom és halavány.
A trombiták estente, mint a szörnyek
Egy vörös korcsma-ablakból röfögnek.
Trágár tivornya, részeg és tunya.
Sír a beteg és méla, szláv duda.
Most reszketek. Azt mondják, hogy mulatnak.
Sipít a síp, csörömpöl minden ablak,
Boros az asztal, véresek a kések,
Az ördög is fölpántlikázva lumpol,
Festett leányok lesnek a zsalukból
S én meghalok, ha egyszer odanézek.

A PATIKÁNAK ÜVEGAJTAJÁBAN...

A patikának üvegajtajában
Búsul, búsul
Egy gyógyszerészsegéd.

És fuvolája egyre fujdogálja
Szegény, szegény
Egyűgyű énekét.

Ha elmehetnék innen messze tájra,
Igen, igen,
Így szól a fuvola.

Csak menni, menni, mindörökre menni,
Tovább, tovább,
S nem tudni, hogy hova.

A temetésemen sok nefelejcs lesz,
Virág, virág,
Virágos sír fogad.

Fiatal szája így ríkatja folyton
Búsan, búsan
Az ódon sípokat.

Ki tudja, mért, s ki tudja, hogy mióta
Zenél, zenél
S ki tudja, hova jut?

Az ablakon lenéz egy szőke asszony,
Lenéz, lenéz,
De oly sötét az út.

Olajlámpája vérvörösen ég már,
Lobog, lobog
És künn köd és homály.

Kopott ezüstbillentyűkön az újja
S az ősz, az ősz
Ő vele fuvolál...

BOLDOG, SZOMORÚ DAL

Van már kenyerem, borom is van.
Van gyermekem és feleségem.
Szívem minek is szomorítsam?
Van mindíg elég eleségem.
Van kertem, a kertre rogyó fák
Suttogva hajolnak utamra
És benn a dió, mogyoró, mák
Terhétől öregbül a kamra.
Van egyszerű, jó takaróm is,
Telefonom, úti bőröndöm,
Van jó-szívű jót-akaróm is,
S nem kell kegyekért könyörögnöm.
Nem többet az egykori köd-kép,
Részegje a ködnek, a könnynek,
Ha néha magam köszönök még,
Már sokszor előre köszönnek.
Van villanyom, izzik a villany,
Tárcám van igaz szinezüstből,
Tollam, ceruzám vigan illan,
Szájamban öreg pipa füstöl.

Fürdő van, üdíteni testem,
Langy téa beteg idegemnek.
Ha járok a bús Budapesten,
Nem tudnak egész idegennek.
Mit eldalolok, az a bánat
Könnyekbe borít nem egy orcát
És énekes ifjú fiának
Vall engem a vén Magyarország.
De néha megállok az éjen,
Gyötrődve, halálba hanyatlón,
Úgy ásom a kincset a mélyen,
A kincset, a régit, a padlón,
Mint lázbeteg, aki föleszmél,
Álmát hüvelyezve, zavartan,
Kezem kotorászva keresgél,
Hogy, jaj, valaha mit akartam.
Mert nincs meg a kincs, mire vágytam,
A kincs, amiért porig égtem.
Itthon vagyok itt e világban
S már nem vagyok otthon az égben.

MAGYAR KÖLTŐK SIKOLYA
EURÓPA KÖLTŐIHEZ 1919-BEN

Oly mélyre estünk, hogy nem hullhatunk már,
Nincs is magas és nincs számunkra mély.
Anyánk nyelvén sikoltunk a világhoz,
Mi lesz szivünkkel, és mi lesz szavunkkal,
Ha jő az éj?

Ti messze költők, akik távol innen
Emelkedtek az Isten szívihez,
Mi földön ülünk már s szavak hamúját
Kapargatjuk és fölzokogva kérdjük,
Mi lesz, mi lesz?

A versünk is már csak segélysikoltás
Mely ki se hat a tüzön-poklon át,
Mint gyönge csecsemőé, kit megölnek
És mint a szűzé, akit meggyaláznak
A katonák.

HA VOLNA EGY KEVÉS REMÉNY...

Ha volna egy kevés remény,
A lelketek megmenteném,
Ti drága-drága szentek,

Kik ültök otthon tétován
Az elhagyott szobák során
S este sétálni mentek.

De nincs remény, de nincs remény,
Az élet az kemény, kemény,
Én száz mértföldre estem.

Mi segítsen az életen,
Varázsszer ott fönn sem terem
A bűvös Budapesten.

Jaj, barna, csúnya bútorok...
Gipsz-szobrok... sírva bódorog
Itt az a régi gyermek.

Mi volt valaha tiszta rend,
Én nékem fáj és bárha szent,
Hiszem most őrületnek.

Hogy éltek itten kedvesek?
Sopánkodtok: «Megint esett...»
De a nap is süt, untig.

Az örömötök annyi csak,
Hogy egy kismacska néhanap
Az öletekbe ugrik.

Becéztek minden kicsikét,
Aranyhalat, kutyát, csibét,
Mi gyönge és szegényke.

Szóltok: «Képzeld csak édesem,
Multkor meggyszósz volt, édesen,
Mint valaha, hat éve.»

Az esemény... Mi esemény?
Az, hogy kisült a sütemény,
S megáll egy úri, ringó

Kocsi a házatok előtt
És hogy jó a barackbefőtt
És hogy megért a ringló.

Olykor mulatság, Anna-bál,
A kis tó tündérfényben áll,
Ladik hasítja rengve.

Ha látom is, nem látom én,
Odaviszem az átkom én,
És fáj a zaja-csendje.

A városházán ragyogó
Piros-fehér-zöld lobogó
És ha feketét láttok:

«Ki halhatott meg?» kérditek,
A szívetek nem érti meg
És elfagy tőle szátok.

Most már az este lehajolt,
A park felett sétál a hold
S a Kossuth-utcán porzó,

Zöld ködbe jár az úri nép,
Hallgatja a cigányzenét
És áll az esti korzó.

A holdat látom égni még
S a régi még, a régi még,
A régi-régi hold még.

Apám, anyám, öreganyám,
Kishúgom, bár — mint hajdanán —
Én is a régi volnék.

Mert vén Szabadka áldalak,
Mit hosszú, bús évek alatt
Hittem sorsnak, hazának,

Te álom voltál és regény,
Poros hárfája «A szegény
Kisgyermek panaszá»-nak.

Ti meg, jó lelkek, éljetek,
Már nem lehetek véletek
S nem látom sohatöbbé,

Hogy vési a szobrász idő
A búsító, a békitő
Arcotok csúnya tömbbé.

Csak azt tudom, hogy hat felé
Kimentek majd a gyors elé,
Nem vágytok semmi másra

És nézitek, a pesti gyors
Hogy vágtat el, mint messzi sors,
Új és új állomásra.

BEÍRTAK ENGEM...

Beírtak engem mindenféle Könyvbe
És minden módon számon tartanak.
Porzó-szagú sötét hivatalokban
Én rólam is szól egy agg-szürke lap.
Ó fogcsikorgatás. Ó megalázás,
Hogy rab vagyok és nem vagyok szabad.
Nem az enyém már a kezem, a lábam
És a fejem, az is csak egy adat.
Jobb volna élni messze sivatagban,
Vagy lenn rohadni, zsíros föld alatt,
Mivel beírtak mindenféle Könyvbe
És minden módon számon tartanak.

Ó ÉN SZERETEM A BÚS PESTI NÉPET...

Ó én szeretem a bús pesti népet,
Mely a Külső-Józsefvárosba tépett
Ruhákba jár vasárnap délután

És ámolyogva, szédelegve hallja,
Hogy döng a tükrös kávéházak alja
S a mozi-reklámokra néz tunyán.

Sokszor úgy érzem, szinte-szinte vétek,
Hogy csöndben élek, nem nézek felétek,
S az álmok lenge fodrát fodrozom.

Ilyenkor aztán, elhagyott vasárnap,
Kis görbe közein a téli sárnak
Vezeklőn járok, az utcátokon.

Itt élnek ők, a kedveskék, e járdán,
Letaposott cipősarokkal, árván,
Kávémérésbe bújva hallgatag.

Éhes leányaik, kiket szeretnek,
Kopott árvácskák, fáradt, vézna szentek,
Gázláng alatt sötéten állanak.

Ki nézte meg, mit rejt szobájuk árnya?
Ki leste meg, van-e ágyukba párna?
Ki látta, hogy mi a bús, pesti nép?

Én láttam a munkást és lázra bújtott,
Sápadt arcát, hogy rossz szivarra gyújtott,
Én láttam a föld vérező szívét.

Bármerre mennék, ide visszatérnék,
Bármerre szállnék, átkozott, szegény nép,
A gondodat kiáltaná a szám,

Mert bánatkővel van utcád kirakva,
Szemed a bánat végtelen patakja
S jaj, ez a föld, e bús föld a hazám.

MOST HARMINKÉT ÉVES VAGYOK...

Most harminckét éves vagyok.
Nyár van.
Lehet, hogy tán ez, amire
Vártam.
Egészséges bronzarcomat
Aranyfénnyel veri a nap
És lassan
Megyek fehér ruhában a
Lugasban.
Pipámba sárgálló dohány,
A füstje kékes, halovány.
A fák alatt egy kerti széken
Alszik szelíden feleségem.
A küszöbön fiam. A szeme kék láng,
Nagy szőke fej.
Álmos, puha száján csiklandva csorran
A lanyha tej.
Vad délután, a föld parázsló.
Részeg virágok és darázs-szó.

Ha haldoklom, ezt suttogom.
Nyár volt.
Jaj, a boldogság máshová
Pártolt.
Egészséges bronzarcomat
Aranyfénnyel verte a nap
És lassan
Mentem fehér ruhában a
Lugasban.
Pipámba sárgálló dohány,
A füstje kék volt, halovány.
A fák alatt egy kerti széken
Aludt szelíden feleségem.
A küszöbön fiam. A szeme kék láng.
Nagy szőke fej.
Álmos, puha száján csiklandva csorrant
A lanyha tej.
Vad délután volt és parázsló.
Részeg virágok és darázs-szó.

HAJNAL, ÉJFÉL KÖZT...

Hajnal, éjfél közt ocsúdva mély sötétbe fölriadtam
S az ablakból kihajolva bámultam, két óra tájt.
Mind aludtak, langyos éj volt, nesztelen, halotti-csöndes
És a gáz arany dzsidával silbakolt az útakon.
A másik ház emeletjén szembe vélem egy ebédlő,
Az ablakja tárva-nyitva, halkan ég a villanya.
Véghetetlen, érthetetlen áll a kép az éjszakában,
Mint üres és furcsa színpad, a szereplők nyugszanak.
A pohárszék hosszú árnya mozdulatlan nyúl a falra,
A márványlapon darab sajt és fölötte sajtharang.
A falon szorgalmasan jár egy polgári ingaóra,
Sétálója sárgarézből és egész hozzám ketyeg.
Arra gondolok, kik élnek itt, akiknek házi titkát
Egy szorongó éji órán mindörökre ellopom.
S megriadva kémlelődöm, mért e zajgás, mért e fájás,
Hogy a szám se tud beszélni s száj helyett beszél a szív.
Volt nekünk is sajtharangunk és volt kedves ingaóránk,
Mely szelíden járt az éjben, míg aludtunk gyermekek.
Most, álomtalan kesergő, nézem ezt a titkos órát,
Itt a hangtalan magányba, hálóingbe hallgatom
És azon jár álmos elmém, hogy a föld száguld az űrben,
Óriás, zúgó robajjal mind ijedve vágtatunk,
Én, ki nézem, az, ki alszik, sajtharang és ingaóra
S reszketek, hogy életünk csak negyven, ötven, hatvan év.

A KALAUZ

A kalauz.

Ha este fáradt
S már nincsenek sokan a kocsiban,
Leül a padra, míg a villamos fut
A téli fák közt gyorsan és vigan.
Bámul a földre ingó otthonában,
Az életére gondol tán, lyukas
Emlékeit csörgetve a kezében
S olyan, mint egy ember, mint egy utas.

ÖZVEGY A VILLAMOSBAN

Ennek az özvegynek itt a villamosban
Nem akar senki se
Helyet adni.
Csak áll s lesi, hogy
Hová
Ülhetne le.
Szemében pedig ez van: Irgalom,
Kegyelem emberek.
Messziről jövök én,
Gyermekszobákon és temetőkön
Bukdácsoltam előre,
Míg ide jutottam.
De elhalt az uram, nincs, aki védjen,
Elhaltak fiaim,
Leányaim, kedves vejeim is
S most egyedül
Teszem meg ezt az utat,
A végállomásig.
Mondjátok, emberek.
Ha láttok itt, amíg dülöngök,
Rendkívül-furcsa, kis fekete kalapomban,
Rogyadozó térdemmel,
S a gyakor szüléstől
Megroncsolt méhvel,
Nem jut eszetekbe
Az édesanyátok?

ZÁSZLÓ

Csak bot és vászon,
De nem bot és vászon,
Hanem zászló.

Mindíg beszél.
Mindíg lobog.
Mindíg lázas.
Mindíg önkívületben van
Az utca fölött,
Föllengő magasan
Egész az égben
S hirdet valamit
Rajongva.
Ha már megszokták és rá se figyelnek,
Ha alszanak is,
Éjjel és nappal,
Úgyhogy egészen lesoványodott,
S áll, mint egy vézna apostoli szónok
A háztető ormán,
Egyedül,
Birkózva a csönddel és a viharral,
Haszontalanul és egyre fönségesebben
Lobog,
Beszél.

Lelkem te is, te is —
Ne bot és vászon —
Légy zászló.

ÉLETRE-HALÁLRA

Mint aki búcsúzik, beszélni
Akarok.

Itt éltem én, vér véretekből,
Magyarok.

Mint akit égő szókra gyújt föl
A halál,

Szájam kigyulladt viziókat
Kiabál.

Együtt örökre, együtt, együtt
Veletek.

Kuckóba, sáncba, rongyba harcos
Feletek.

Mi volt ez? A szívembe harsog
Az egész.

Láng és korom, megtébolyul, ki
Belenéz.

Sírtam miatta én is, én is,
Beh korán.

Én is zokogtam hosszú, véres
Lakomán.

Éreztem a semmit, a szégyen-
Maratást.

De láttam egykor kánaáni
Aratást.

Kerek eget, mely egy családot
Ölel át.

Parasztleányok hercegnői
Derekát.

Bő dáridót, mely könnyeinkbe
Beleful.

Ifjú erőt, bűnt tékozolni
Pazarul.

Mégis mindent, ami tiétek,
Szeretek.

Vén bajszotok, puffadt, lilás-kék
Eretek.

Úr-kedvetek, amelynek párja
Nem akad.

Öreg, nehézkes, régi-ízű
Szavakat.

Ábrándomat, mely életemre
Sebet üt.

Hajnal felé a multba rívó
Hegedűt.

A délibáb vizében úszó
Gabonát.

Tükröztetett kastélyt, ezüstlő
Habon át.

Halottjaim csontját a földben,
Halavány,

Matróna-arccal, mélyen alvó
Nagyanyám.

Rokontalan, sívó magányom
Egyedül.

A hosszú őszt, mely visszanézve
Menekül.

Jaj, életem engem bilincsbe
Veretett.

Élő bilincs, forró bilincs, te
Szeretet.

Bilincsbe járt mindig a tiszta
Szerelem.

Ember-jussom testvér-bilincsben
Perelem.

Haraptam ezt és kincsre vágytam,
Ami nincs.

Csókoltam is, mert álom, áldás
E bilincs.

Lelkem ha kérte, amit a sors
Nem adott,

Arany János bűvös szavával
Mulatott.

Itt és csak itt, nem, ezt nem és nem
Feledem.

Holtomban is csak erre járok,
Keleten.

Izzóbb a bú itt és szívig döf
Az öröm.

De szép, vidám, vad áldomás volt,
Köszönöm.

KÖZÉLETI KITŰNŐSÉG

Közéleti kitűnőség

Évente elmegy tíz-húsz temetésre
S harminc bankettre. Részvétlevelet,
Üdvözlősürgönyt diktál gyorsirásba
Kisasszonyának vagy a diktafonba.
A gazdasági válság «őt se hagyja
Közönyösen». Sopánkodik miatta.
Közben meghízik és fölös kilóit
Marienbadban adja le nyaranként,
Oly összegért, melyből megélne könnyen
Néhány család egy évig. Reggel angol
Tanárjával boxol, hogy friss maradjon.
Ha dolgozik, több ízben is alá
Firkantja nevét — személyesen — s ilyenkor

Nagyon soká fáradtan néz az ablak
Fényébe és ködös lesz a szeme.
Viselni kell ezt a tengernyi munkát,
Helyén maradni, a köz érdekében,
Hiába intik, hogy talán megárt,
Mert e nehéz időbe néki sem
Szabad pihenni s jelszava: a «munka».
A vérnyomása nagy. Nyugalmat és
Mérsékletet rendeltek el a híres,
Német professzorok s ezért azóta
Nikotinmentes cigarettákat szív
Hosszú szipkából, hetvenet naponta.
Olvasgat is. Főképp miniszterek
És bárgyú hadvezérek vallomását,
Sosem regényt vagy verseket, csak azt,
Ami «komoly» és magvas. Éjszaka
Fejhallgatóval megvasalja szörnyű,
Dagadt fejét s úgy alszik el az ágyban,
Hogy a fülébe zeng egy bécsi jazz-band.
Beszél magyarul, németül s kicsit
Angolul is, de minden nyelveken
Csak rothadt frázist. Ez az anyanyelve.
Hétszázezerszer mondta: «van szerencsém»,
Mikor nem is volt szerencséje. Halvány
Emlékezetje bágyadt. Izgatott
Napokon azt se tudja, hogy ki volt
Az apja-anyja és keresztnevükre
Csak néha emlékszik. Helyükbe más van,
Pár telefonszám, akta, rossz vezércikk.
Lelketlen arca földszínű. Megérett
A földre már. Nem értem, mire vártok?
A földbe véle. Temessétek el.

MARCUS AURELIUS

Sárgán hever itt a középkori Róma,
De lángol az alkony,
Mint véres oroszlán
S te fönn lovagolsz még
A Capitolium ősi tetőjén,
Marcus Aurelius.

Bronzfejű cézár,
Aranyszakállú,
Vak ragyogású szoborszemeiddel
Őrködve vigyázol
S én állok előtted.

Császári felség,
Emberi nagyság,
Roppant pogányság
Örök igazza,
Bamba tömegből visszahúzódó,
Trón magasában egyedül élő,
Koldus imperátor.

Nem kancsal apostol,
Nem zagyva keletnek elmebetegje,
Fönséges irótárs,
Együtt a szív és fő,
Fájdalom és bölcs messzetekintés,
Elhagyatott e sanyarú földön,
Az, aki él és az, aki fél és
Látja a törvényt reszketve, de higgadt
Lépttel megy a sírhoz, az értelem égő
Lámpája kezében,
Megvetve, mi barbár
Mindazt, mi hazugság.

Semmi, ami barbár
Nem kell soha nékem, semmi, ami bárgyú.
Nem kellenek ők se, kik titkon az éggel
Rádión beszélnek, a jósok, a boncok,
A ferde vajákos, ki cifra regéknek
Gőzébe botorkál, csürhe silányok,
Kik csalva csalatva egy jelre lehullnak
S úgy fintorog arcuk,
Mint a bolondé.

Csak a bátor, büszke, az kell nekem, ő kell,
Őt szeretem, ki érzi a földet,
Tapintja merészen a görcsös, a szörnyű
Medusa-valóság kő-iszonyatát
S szól: « ez van », « ez nincsen »,
« Ez itt az igazság », « ez itt a hamisság »
S végül odadobja férgeknek a testét.
Hős kell nekem, ő, ki
Déli verőben nézi a rémet,
Hull könnye a fényben
És koszorúja
Izzó szomorúság.

Messze vagyok már, messze röpültem,
Messze az olcsó, hig dudaszótól,
Dél és nyugat között csapong az én lelkem,
Mindig szabadabban.
Álarcomat itten elvetem, aztán

Újra felöltöm
S járok mosolyogva,
Tanulva a tűrést,
A hosszú alázat gőgös erényét,
Szenvedve a mocskot, rejtve riadtan
Rongyokra szakított, császári palástom.

Hadd emelem föl,
Hadd emelem hát tiszta, hitetlen,
Kétkedve cikázó, emberi pára-
Lelkem tefeléd most,
Ki jöttem a pannón
Halmok alól s élek a barna Dunának,
A szőke Tiszának partjai közt. Jaj,
Hadd emelem föl mégegyszer a szívem
Testvéri szívedhez,
Marcus Aurelius.

OSVÁT ERNŐ A HALOTTASÁGYON

Csak sárga volt, ezüst volt és piros volt:
E három együtt: sárga és ezüst
S piros, amikor a kórházi ágyon
Mezítelen, sovány testét övig
A szolga föltakarta lassan. Arca
Nagy sárgasága. Szép ezüstfeje,
Gazdag diszében, régi kincseinknek
Ezüstbányája. És a szív piros.
Még csöppeket sírt a tapasz alatt is.
Egy falikarra nézett a szeme,
Üvegesen, mint Rippl-Rónai
Képén, a furcsa fölfelé-tekintés
Igaz pózában. Ezt figyeltem én,
Kíváncsian, nyakam előrenyújtva,
Mint a tanítvány, ahogy ő szerette:
Szemrebbenés nélkül és komolyan,
Hogy majd lerajzoljam magamnak egyszer
S másoknak is hitet tegyek felőle.
De oly sokáig néztem azt a villanyt,
Oly mozdulatlanul, hogy mozogni kezdtem,
Belé fáradtam s csöndesen kimentem
Az őszi éjbe. Ott az ég alatt
Vad vágy fogott el, hogy megint legyen
És úgy akartam ezt, de úgy akartam,
Amint akarta anyja hajdanában,
Ki kínban-vérben a világra szülte.
És mint az anyjának fájt egykoron,
Hogy szétnyíló öléből földre jött,
Úgy fájt, hogy a lelkemből kiszakadva
Eltávozott és nincs és sohasem lesz,

A VAD KOVÁCS

A vad kovács, a szenvedés
Sötét pöröllyel döngöl engem,
Szikrázva visszanézek és
Kormos dalát ővéle zengem.
Beh jó nekem, hogy nem kell élni,
Csak az üllőre ráalélni,
Engedni szépen, mit sem tenni,
Csak fájni így és várni, lenni.
Verj, vad kovács, világfutóvá,
Érzéstelenné és meredtté,
Tökéletessé és tudóvá,
Kemény, fájdalmas műremekké.

HALOTTI BESZÉD

Látjátok feleim, egyszerre meghalt
És itt hagyott minket magunkra. Megcsalt.
Ismertük őt. Nem volt nagy és kiváló,
Csak szív, a mi szivünkhöz közel álló.
De nincs már.
Akár a föld.
Jaj, összedőlt
A kincstár.

Okuljatok mindannyian e példán.
Ilyen az ember. Egyedüli példány.
Nem élt belőle több és most sem él
S mint fán se nő egyforma-két levél,
A nagy időn se lesz hozzá hasonló.
Nézzétek e főt, ez összeomló,
Kedves szemet. Nézzétek, itt e kéz,
Mely a kimondhatatlan ködbe vész
Kővé meredve,
Mint egy ereklye
S rá ékirással van karcolva ritka,
Egyetlen életének ősi titka.

Akárki is volt ő, de fény, de hő volt.
Mindenki tudta és hirdette: ő volt.
Ahogy szerette ezt vagy azt az ételt
S szólt ajka, melyet mostan lepecsételt
A csönd s ahogy zengett fülünkbe hangja,
Mint vízbe süllyedt templomok harangja
A mélybe lenn s ahogy azt mondta nemrég:

« Édes fiacskám, egy kis sajtot ennék »,
Vagy bort ivott és boldogan meredt a
Kezében égő, olcsó cigaretta
Füstjére és futott, telefonált
És szőtte álmát, mint színes fonált:
A homlokán feltündökölt a jegy,
Hogy milliók közt az egyetlenegy.

Keresheted őt, nem leled, hiába,
Se itt, se Fokföldön, se Ázsiába,
A multba sem és a gazdag jövőben
Akárki megszülethet már, csak ő nem.
Többé soha
Nem gyúl ki halvány-furcsa mosolya.
Szegény a forgandó, tündér szerencse,
Hogy e csodát újólag megteremtse.

Édes barátaim, olyan ez épen,
Mint az az ember ottan a mesében.
Az élet egyszer csak őrája gondolt,
Mi meg mesélni kezdtünk róla: « Hol volt... »
Majd rázuhant a mázsás, szörnyű mennybolt
S mi ezt meséljük róla sírva: « Nem volt... »
Úgy fekszik ő, ki küzdve tört a jobbra,
Mint önmagának dermedt-néma szobra.
Nem kelti föl se könny, se szó, se vegyszer.
Hol volt, hol nem volt a világon, egyszer.

SZEPTEMBERI ÁHITAT

Szeptemberi reggel, fogj glóriádba,
Ne hagyj, ne hagyj el, szeptemberi nap,
Most, amikor úgy lángolsz, mint a fáklya
S szememből az önkívület kicsap,
Emelj magadhoz. Föl-föl, még ez egyszer,
Halál fölé, a régi romokon,
Segíts nekem szeptember, ne eressz el,
Testvéri ősz, forrón-égő rokon.
Én nem dadogtam halvány istenekhez
Hideglelős és reszkető imát,
Mindig feléd fordultam, mert hideg lesz,
Pogány igazság, roppant napvilág.
Méltó vagyok hozzád: nézd, itten állok,
Még sok hívő száj büszkén emleget,
Vérembe nőnek a termékeny álmok
S nők sem vihognak a hátam megett.

Nem is kívánok egy pincét kiinni,
Vagy egy cukrászdát, vendéglőt megenni,
Csak az élet örök kincsébe hinni
S a semmiség előtt még újra lenni.
Ki érleled a tőkén a gerezdet,
Én pártfogóm és császárom vezess,
Az életem a sors kezébe reszket,
De lelkem és gerincem egyenes.
Uralkodásra a karom erős még,
Adj kortyaidból nékem, végtelen
S te aranyozd, aki vagy a dicsőség,
Még most se rút, nem-őszülő fejem.

Érett belét mutatja, lásd, a dinnye,
Fehér fogától villog vörös ínye,
Kövér virágba bújik a darázs ma,
A hosszú út után selymes *garage*-ba,
Méztől dagadva megreped a szőlő
S a boldogságtól elnémul a szóló.

Bizony, csodás ország, ahova jöttünk,
Minthogyha a perc szárnyakon osonna,
El-nem-múló vendégség van köröttünk,
Hosszú ebéd és még hosszabb ozsonna.
Húgom virágokat kötöz a kertbe,
Aranytálban mosakszik reggelente
S ha visszatér az erdőn alkonyatkor,
A csillagokról ráhull az aranypor.

Olyan ez éppen, mint gyermekkoromba.
A felnőttek érthetlenül beszélnek
Egymás között, minden nesz oly goromba,
Estente búgó hangja van a szélnek,
Tán megriadt lenn egy sötét falombtól
S a télre, sárra és halálra gondol.

Aztán a délután is furcsa nékem,
Hogy a napot árnyékok temetik,
A zongorán, mint hajdan a vidéken,
Örvénylik a *Sonata pathétique*,
Bukdácsol a billentyűn tompa búban
Az édes elmebeteg, árva Schumann
S mert nem lehet már jobban sírnia,
Száján kacag a *schizophrénia*.

Nem volt a föld még soha ily csodás,
A fák között mondhatlan suttogás,
A fák fölött szalag, beszegve kancsal
Fénnyel, lilába lángoló naranccsal,
Az alkonyat csókot hajít a ködnek
És rózsaszín hullámokon fürödnek.
Miféle ország, mondd, e gyermek-ország,
Miféle régen elsüllyedt mennyország?

Jaj, minden oly szép, még a csúnya is,
A fájdalom, a koldus gúnya is,
Jaj hadd mutassam e kis templomot,
Mely déli tűzben csöndesen lobog.
Imádkozó lány, száján néma sóhaj,
Mint mélyen-alvó, ferde szemgolyóval,
Vakok meresztik égre szemüket,
Isten felé fülel egy agg süket.

Vagy nézd az estét, a kormos zavarba
Kis műhelyébe dolgozik a varga,
Csöpp láng előtt, szegényen és hiába,
Mint régi képen, ódon bibliába.

Most az eső zuhog le feketén,
Most a sötétbe valami ragyog,
Mint bűvös négyszögön a mese-fény,
Fekete esőn arany-ablakok.
Künn a vihar, elfáradt, lassu rívás,
Benn villanyfénynél őszi takarítás,
A készülődés télre, az igéret
S az ámulattól szinte égig érek.

A csillagok ma, mondd, miért nagyobbak
S mint a kisikált sárgaréz-edények
A konyha délutánján mért ragyognak?
Mit akar tőlem ez a titkos élet?
Ki nyújtja itt e tiszta kegyeket?
Ki fényesít eget és hegyeket?
Mily pantheizmus játszik egyre vélem,
Hogy századok emlékét visszaélem?

Az Orion süvegje mért parázsló?
Miért hogy mindent lanyha pára mos?
Ki tette ezt? Ki volt ez a varázsló?
Miért csodálkozol, csodálatos?

Szép életem, lobogj, lobogj tovább,
Cél nélkül, éjen és homályon át,
Állj meg, te óra és dőlj össze naptár,
Te rothadó gondoktól régi magtár.
Ifjúságom zászlói úszva, lassan
Röpüljetek az ünnepi magasban.

TÓTH ÁRPÁD

ÁPRILIS

Április, oh Április,
Minden csínyre friss!
Faun-bokájú, vad suhanc,
Újra itt suhansz!
Vásott cigánykereked
Porozza a tereket,
Repül a szemét,
Levegőbe parazsat
Hintegetsz és darazsat,
Illatot s zenét!

Némely ingó és rügyes
Ág végére már
Küldöd: kúszék az ügyes
Katicabogár,
Mint árbócra egy piros,
Pettyes zubbonyú,
Fürge lábú és csinos
Kis matrózfiú!
Kémleli a láthatárt:
Mennyi fény! mi az?
S zümmög zengő, napba tárt
Szárnyakkal: tavasz!

Szunnyad még a tél-mező,
Fáradt, vén paraszt,
Fűszakálla csendbe nő,
Megcibálod azt,
Majd meg méznél illatosb
Szellőfésüvel
Fésülöd s szólsz: hé, de most
Lomha szolga, fel!
Szundikálás volt elég,
Vár az új robot,
Mit álmodtál, vén cseléd,
Krumplit vagy zabot?

S reszket s kacag a liget,
Cserje meg bozót,
Gyenge bőrű testüket
Úgy csiklándozod;
Minden erdő egy bolond
Hejehuja-hely,
Nincsen még seholse lomb,
Csak virágkehely:
Izzad még a levelek
Vajudó rügye
S a szirom már lepereg:
Csókos szél vigye...

S átsuhansz a városon,
Bérházak felett,
Felragyog sugároson
Sok vak emelet:
Reszkető, bibor varázs
Vén kémény fala,
Lányszemszínű kék parázs
A szelíd pala.
Mély, sötét udvar felett
Négyszögű egen,
Táncos lábad emeled,
Mint halk szőnyegen.

S padlásablakot, kitört
Sarkon fordulót,
Villogtatsz, mint zsebtükört
Pajkos nebulók:
Zsupsz! a földre hull a fény!
S ím a szenny alól
Nyűtt hang sír, tán a szegény
Por maga dalol?
Vak lap-árus: eleven
Bús utcaszemét,
Sütkérez a melegen
S nyitja holt szemét...

Április, oh Április!
Míg tánccal suhansz,
Látogass meg engem is,
Víg, örök suhanc,
Hisz egy régi kikelet
Furcsa reggelén
Együtt érkeztem veled
Földi útra én:
Szólt arany szimfónia
Napfény-húrokon
A bölcsőmnél te, fény fia,
Álltál, víg rokon!

Április-testvérem, óh!
Hol van az a kor?
Ifjuságom hervadó
Kankalin-csokor,
Elpártoltam tőled én,
Nem veszed zokon?
Hej, beteg s fanyar legény
A régi rokon:
Ha a tavaszt élvezi,
Nézvén langy egét,
Bánatát is felveszi,
Mint szemüvegét...

Április, oh Április,
Símogass, vezess!
Hadd legyek ma újra kis
Jó öcséd, kezes,
Hadd feküdjem tarka fák
Alján, inni fényt,
Míg arcomba szöcske vág
Zöld parittyaként,
Míg szememre patyolat
Szirom lengve jön
S kis selyem-sátra alatt
Megbúvik a könny...

Oh tán akkor, míg a méz
Színű nap lehull,
Bordám közül a nehéz
Szív is elgurul,
Imbolyog még, menni fél,
Majd gyáván, után,
Bíbor labda, útra kél
Tűnő nap után:
Táncol, ugrik, fellebeg,
Enyhén száll tova,
Felfogják a fellegek
S nem fáj már soha...

BERZSENYI

Zord énekes, borongva ünnepellek,
Alélt idők felém rémlő kolossza,
Az ős magyar síkságon antik Ossa,
Setét orom, kin szittya bú a felleg!

Vulkánszived nehéz lávája ellep:
Villámaid tüzétől csillagozva
Erőt tanúl a halk utód kobozza
S hallom zihálni sziklatömbü melled!

És reszketőn idézem régi, fáradt
Estéid kedvét, míg csöndben borozván
Késztéd lelked szebb korba szállni el,

S szolgáid félve és juházva vártak:
A bús magyar szók, sok kevély oroszlán
Magányod vén barlangján, Dániel!

ELÉGIA EGY REKETTYEBOKORHOZ

Elnyúlok a hegyen, hanyatt a fűbe fekve
S tömött arany díszét fejem fölé lehajtja
A csónakos virágú, karcsú, szelíd rekettye,
Sok, sok ringó virág, száz apró légi sajka.
S én árva óriásként nézek rájuk s nehéz
Szivemből míg felér bús ajkamra a sóhaj,
Vihar már nékik az, váratlan sodru vész
S megreszket az egész arany hajóraj.

Boldog, boldog hajók, vidám lengők a gazdag
Nyárvégi délután nyugalmas kék legén,
Tűrjétek kedvesen, ha sóhajjal riasztgat
A lomha óriás, hisz oly borús szegény.
Tűrjétek kedvesen, ha lelkének komor
Bányáiból a bú vihedere kereng fel,
Ti nem tudjátok azt, mily mondhatlan nyomor
Aknáit rejti egy ily árva szörny, egy — ember!

Ti ringtok csendesen, s hűs, ezüst záporok
S a sűrű napsugár forró arany verése
Gond nélkül gazdagúló mélyetekig csorog,
Méz- s illatrakománnyal teljülvén gyenge rése;
Ti súlyos, drága gyöngyként a hajnal harmatát
Gyűjtitek s nem bolyongtok testetlen kincs után,
Sok lehetetlen vágynak keresni gyarmatát
Az öntudat nem űz, a konok kapitány.

Én is hajó vagyok, de melynek minden ízét
A kínok vasszöge szorítja össze testté,
S melyet a vad hajós őrült utakra visz szét,
Nem hagyva lágy öbölben ringatni búját restté,
Bár fájó szögeit már a létentúli lét
Titkos mágneshegyének szelíd deleje vonzza:
A néma szirteken békén omolni szét
S nem lenni zord utak hörgő és horzsolt roncsa.

És ha a többiek?... a testvér-emberek,
E hányódó, törött, vagy undok, kapzsi bárkák,
Kiket, komisz vitorlák, vagy bús vértengerek
Rettentő sodra visz: kalózok s könnyes árvák, —
Oh a vér s könny modern özönvizébe vetve
Mily szörnyü sors a sok szegény emberhajóé:
Tán mind elpusztulnak s nincs, nincs közöttünk egy se,
Kit boldog Ararát várhatna, tiszta Noé.

Tán mind elpusztulunk s az elcsitúlt világon
Csak míriád virág szelíd sajkája leng:
Szivárvány lenn a fűben, szivárvány fenn az ágon,
Egy néma ünnepély, *ember-utáni* csend,
Egy boldog remegés, és felpiheg sóhajtva
A fájó ősanyag: immár a kínnak vége!
S reszketve megnyilik egy lótusz szűzi ajka
S kileng a boldog légbe a hószin szárnyu Béke.

ARANY FELHŐ

Arany felhő az égen,
Hova száll, hova száll?
Fekszem az esti réten,
A fűvön, a setéten,
Hallgat a táj.

Arany felhő az égen,
Tova száll, tova száll,
Egy szív az esti réten,
A fűvön, a setéten
Hallgatva fáj.

LÁNG

Eldobtam egy gyufát s legott
Hetyke lobogásba fogott,
Lábhegyre állt a kis nyulánk,
Hegyes sipkáju sárga láng,
Vigat nyujtózott, furcsa törpe,
Izgett-mozgott, előre-körbe,
Lengett, táncolt, a zöldbe mart,
Nyilván pompás tűzvészt akart,
Piros csodát, izzó leget,
Égő erdőt, kigyúlt eget;

De gőggel álltak fenn a fák
És mosolygott minden virág,
Nem rezzent senki fel a vészre,
A száraz fű se vette észre,
S a lázas törpe láng lehűlt,
Elfáradt és a földre űlt,
Lobbant még egy-kettőt szegény
S meghalt a moha szőnyegén.

Nem látta senki más, csak én.

AZ ÖRÖM ILLAN

Az Öröm illan, ints neki,
Még visszavillan szép szeme,
Lágy hangja halkuló zene,
S lebbennek szőke tincsei.

Itt volt hát? jaj, nem is hiszem,
Már oly kusza a tünde rajz,
Mint visszafénylő kedves arc
Szétrezgő képe vad vizen.

Mint lázálomkép, lenge árny,
Cikázó galambsziluett
Lánggal égő város felett:
Füst közt vonagló gyenge szárny.

Egy holt csillagról árva fény,
Mely milljom éve úntalan
Száll ájultan és hontalan
A végtelen tér jég ürén.

Édeni pajtás, égi kéz,
Feldobná szívünk a poros
Vak légbe, mint vidám, piros
Labdát, de jaj, a szív nehéz.

Itt volt hát? — oh Öröm, Öröm,
Egy szóra még, egy percre még!
Oh mondd, az ég fenn úgye kék
S az élet méze nem üröm?

Az Öröm illan, ints neki,
Még visszabúsul szép szeme,
Lágy hangja elfúló zene,
S ezüstfehérek tincsei...

ISTEN OLTÓ-KÉSE

Pénzt, egészséget és sikert
Másoknak, Uram, többet adtál,
Nem kezdek érte mégse pert
És nem mondom, hogy adósom [maradtál.

Tudom és érzem, hogy szeretsz:
Próbáid áldott oltó-kése bennem
Téged szolgál, mert míg szívembe [metsz,
Új szépséget teremni sebez engem.

Nem én vagyok az első mostohád;
Bordáim közt próbáid éles kését
Megáldom s mosolygom az ostobák
Dühödt jaját és hiú mellverését.

Összeszorítom ajkam, ha nehéz
A kín, mert tudom, tied az én harcom,
És győztes távolokba néz
Könnyekkel szépült, orcád-fényü [arcom.

LÉLEKTŐL LÉLEKIG

Allok az ablak mellett éjszaka
S a mérhetetlen messzeségen át
Szemembe gyüjtöm össze egy szelid
Távol csillag remegő sugarát.

Billió mérföldekről jött e fény,
Jött a jeges, fekete és kopár
Terek sötétjén lankadatlanul
S ki tudja, mennyi ezredéve már.

Egy égi üzenet, mely végre most
Hozzám talált s szememben célhoz ért
S boldogan hal meg, amíg rácsukom
Fáradt pillám koporsófödelét.

Tanultam én, hogy általszűrve a
Tudósok finom kristályműszerén,
Bús földünkkel s bús testemmel rokon
Elemekről ád hírt az égi fény.

Magamba zárom, véremmé iszom,
És csöndben és tűnődve figyelem,
Mily ős bút zokog a vérnek a fény,
Földnek az ég, elemnek az elem?

Tán fáj a csillagoknak a magány,
A térbe szétszórt milljom árvaság?
S hogy össze nem találunk már soha
A jégen, éjen s messziségen át?

Óh, csillag, mit sírsz! Messzebb te se vagy,
Mint egymástól itt a földi szivek!
A Szíriusz van tőlem távolabb,
Vagy egy-egy társam, jaj, ki mondja meg?

Óh, jaj, barátság, és jaj, szerelem!
Óh, jaj, az út lélektől lélekig!
Küldözzük a szem csüggedt sugarát
S köztünk a roppant, jeges űr lakik!

KÖRÚTI HAJNAL

Vak volt a hajnal, szennyes, szürke. Még
Üveges szemmel aludtak a boltok
S lomhán söpörtek a vad kővidék
Felvert porában az álmos vicék,
Mint lassú dsinnek, rosszkedvű koboldok.

Egyszerre két tűzfal között kigyúlt
A keleti ég váratlan zsarátja:
Minden üvegre száz napocska húllt
S az aszfalt szennyén szerteszét gurúlt
A Végtelen Fény milliom karátja.

Bűvölten állt az utca. Egy sovány
Akác részegen szítta be a drága
Napfényt és zöld kontyában tétován
Rezdült meg csüggeteg és halovány
Tavaszi kincse: egy-két fürt virága.

A Fénynek földi hang még nem felelt,
Csak a színek víg pacsirtái zengtek:
Egy kirakatban lila dalra kelt
Egy nyakkendő; de aztán tompa, telt
Hangon a harangok is felmerengtek.

Bús gyársziréna búgott, majd kopott
Sínjén villamos jajdult ki a térre:
Nappal lett, indult a józan robot,
S már nem látták, a Nap még mint dobott
Arany csókot egy munkáslány kezére...

BAZSALIKOM

Az asztalomon paraszti csokor,
Bazsalikom, viola, szarkaláb,
Szemet viditó, kedves, egyszerű
Mezei tarkaság.

Már három napja itt áll a csokor,
De csak ma vettem észre a szelíd
Virágok tiszta, jó lehelletét
És boldog színeit.

A bazsalikom csipkés levelét
Ujjheggyel gyöngéden megdörzsölöm,
Mint parasztnéne szokta, ha belép
A templomküszöbön.

Hányszor láttam gyerekkoromban ezt,
A hűvös templom fehérre meszelt
Tornácában, mikor már odabenn
A kántor énekelt.

Lehajtom tenyerembe a fejem,
Be régen is volt! Hej, azóta hány
Istennek s hány ördögnek jártam én
Tornácos ajtaján!

Jó a virágnak. A bazsalikom,
Mig el nem hull, mind csak virág
[marad,
De jaj, az ember mennyi rosszat ér
Rossz élete alatt!

Voltam én is, mint más, bolond király,
S bolondabb koldus, — voltam gyilkos és
Áldozat, kinek szívébe szaladt
Tövig s megállt a kés.

És lettem fáradt, fás lélek, akit,
Ha elé teszik se hat meg virág,
Három napig, akkor meg hirtelen
Másik végletbe vág,

És zokog egy felhorzsolt illaton,
Mert vesztett édent éreztet vele
Az egyszerű parasztbazsalikom
Semmi kis levele.

HEGYI BESZÉDEK FELÉ

Még van, hogy bennem horgadozva, fájva
Dal indul, sír a kedvem szárazfája,
Csöndes cigány, megpengetem a nyűtt,
Bús hegedűt.

De hajh, ez már nem az az ifju bánat,
Mely csupa kéj volt s édesedve támadt,
Mint holdsütötte halk hangszeren át
Szűrt szerenád.

Ebből immár alig lesz édes ének,
Üdvözletűl a költő édesének,
Nehéz hang érdesíti itt-amott
A futamot.

Víg füstölőszert, lágy rímet halomba
Hasztalan szórok lobogni dalomba,
Sercegve gyúlnak, dérvert venyigék,
A tört igék.

Ökörnyál csillog künn az őszi aljban,
Egy-egy deres szál csillog már a hajban,
Elszállt az élet, a nóta se hű,
Vén hegedű!

De ne bánd, ha már nem tudod a régit,
Sírd az újat, óh, az is kielégít,
Nem édes, nem tüzes, nincs benne báj,
De jó, ha fáj!

Bár hangja dadogóbb és fénye ritka,
De — érzed? — mélyebb, s — érzed? — több a titka
S nemcsak magad fájsz benne, de a tág
Egész világ!

S mintha olykor a gyarló földi dalban
Hangját próbálná halaványan, halkan,
Valami égből üzent, messzi, szép
Hegyi beszéd!

Ne bánt hát, hogyha horgadozva, fájva,
Dalokba kezd a kedved szárazfája,
Lelkem, csöndes cigány, pengesd a nyűtt
Vén hegedűt!

ÚJ TAVASZIG, VAGY A HALÁLIG

(Új-Tátrafüred)

Most, hogy megint útfélre estem,
Eltűnődöm e téli esten,
Mi volt az élet, uramisten?
Mi volt? ez volt: sok fénytelenség,
Fakó robot és kénytelenség,
Száz bús határ reménytelenség.

Borult egek kevés azúrral,
Koldus pajtásság pár nagy úrral,
Pár ájult nóta, tépett húrral.

Egy-két vad mámor nyoszolyája,
Egy-két asszony jó, meleg szája, —
Volt, nincs. Csöndes a szívem tája.

Most itt ülök, roppant hegyek közt,
Betegen a többi beteg közt,
Multnak háttal, halállal szemközt.

Lesz-e máskép? várjam? ne várjam?
Lassan szétszéled a homályban
Bitang jószágom, kedvem, vágyam.

Nyomukban, mint fekete bundás,
Begyűrt süvegű öreg kondás,
Hallgatva ballag a lemondás.

S mégis, a csönd-paplanu télben,
Nagy nyugalom évadját élem, —
Érzem, az Isten gondol vélem.

Mint a bokrok setét bogyókkal,
A hó alatt zamatozókkal,
Megrakva szívem hűvös jókkal.

Hogy mire jókkal, majd megválik,
Mire a hó gyapja lemállik,
Új tavaszig, vagy a halálig.

Fekszem megadva, békén, resten,
S néz rám, át a végtelen esten,
Tünődve sorsomon, az Isten.

ERDŐSZÉL

Itt valaha Mátyás király
Nézhette az estéli táj
Kék fényében a megbuvó vad
Nyomán felrebbenő rigókat.

Azóta, hogy leáldozott
Az a nap, itt mi változott?
A szikla omlott pár vonalnyit,
S a gyom, amely virít meg elnyit.

A dercefű s a fecskefű,
Melyhez a kóbor kecske hű,
Most is csak úgy hullatja sorra
Laza szirmát az úti porra,

Mint sok száz éve már, örök
Közönnyel, mindegy, hogy török
Csatákon elhullt janicsárra,
Vagy májusittas ifju párra, —

És az Idő, a vén gyalú,
Csöndben munkál a rőt falú
Sziklákon és az alkonyatban
Nem bánja, mily forgácsa pattan:

Dicső királyok hullnak-e,
Csaták és csókok múlnak-e,
Vagy annyi az Élet kalandja,
Amennyi a csöpp sárga hangya

Futása a naptól meleg
Kövön, melyet míg figyelek,
A gyom közt, mely virít meg elnyit,
Fejem lehajlik pár vonalnyit.

A föld felé, a rög felé,
A biztos, biztos sír elé,
S vállamra végtelen alázat
Épit nagy, csöndes csigaházat.

ESTI SUGÁRKOSZORÚ

Előttünk már hamvassá vált az út
És árnyak teste zuhant át a parkon,
De még finom, halk sugárkoszorút
Font hajad sötét lombjába az alkony:
Halvány, szelíd és komoly ragyogást,
Mely már alig volt fények földi mása,
S félig illattá s csenddé szűrte át
A dolgok esti lélekvándorlása.

Illattá s csenddé. Titkok illata
Fénylett hajadban s béke égi csendje,
És jó volt élni, mint ahogy soha,
S a fényt szemem beitta a szívembe:
Nem tudtam többé, hogy te vagy-e te,
Vagy áldott csipkebokor drága tested,
Melyben egy isten szállt a földre le
S lombjából felém az ő lelke reszket?

Igézve álltam, soká, csöndesen,
És percek mentek, ezredévek jöttek, —
Egyszerre csak megfogtad a kezem,
S alélt pilláim lassan felvetődtek,
És éreztem: szivembe visszatér,
És zuhogó, mély zenével ered meg,
Mint zsibbadt erek útjain a vér,
A földi érzés: mennyire szeretlek!

KASZÁSCSILLAG

Kora este a padon
Ülök, künn a Bástyán,
Tünődöm a csillagok
Néma fordulásán;
Kaszáscsillag, az öreg,
A nyugati szélen
Éppen nyugszik: eleget
Ragyogott a télen.

Hányszor néztem akkor őt
Fájó órák éjén,
Virrasztott a téli ég
Kopár meredélyén,
Égett nagy fényjelekkel,
Csuda-rejtelemmel,
Ő, az örök Orion,
A vén Égi Ember.

Biztatgatott, csüggedőt,
Hű, szigoru fénye:
Ne félj öcsém, istennek
Kisebb teremtménye!
Fény vagy te is, lobogj hát,
Melegíts és égess,
Hinned kell, hogy a világ
Teveled is ékes!

Téli csillag, csillagom,
Tavasz akar lenni,
Kamasz-fények villogják:
A mi tüzünk semmi;
Furcsa, vad reflektoruk
Vén fényünkbe lobban,
Öreg csillag, Orion,
Hát lenyugszunk mostan?

Csillagapám, fénysubás
Öreg, égi pásztor,
Vagy tán dac az, amit most,
Búcsúzva, példázol?
Igy a bölcsebb? — letűnni,
Büszke, bús kudarccal
S száz év múlva kelni majd
Örökfényü arccal?

Ülök este a padon
Idekünn a Bástyán,
Tünődöm a csillagok
Néma fordulásán;
Kaszáscsillag, az öreg,
A nyugati szélen
Leáldozott. Méla csönd
Éje maradt vélem.

JÓ ÉJSZAKÁT!

Falon az inga lassú fénye villan,
Oly tétován jár, szinte arra vár,
Hogy ágyam mellett kattanjon a villany
S a sötétben majd boldogan megáll.
Pihenjünk. Az álomba merülőnek
Jó dolga van. Megenyhül a robot,
Mintahogy szépen súlya vész a kőnek,
Mit kegyes kéz a mély vízbe dobott.

Pihenjünk. Takarómon pár papírlap.
Elakadt sorok. Társtalan rimek.
Megsimogatom őket halkan: írjak?
És kicsit fájón sóhajtom: minek?
Minek a lélek balga fényüzése?
Aludjunk. Másra kell ideg s velő.
Józan dologra. Friss tülekedésre.
És rossz robotos a későnkelő.

Mi haszna, hogy papírt már jó egypárat
Beírtam? Bolygott rajtuk bús kezem,
A tollra dőlve, mint botra a fáradt
Vándor, ki havas pusztákon megyen.
Mi haszna? A sok téveteg barázdán
Hová jutottam? És ki jött velem?
Szelid dalom lenézi a garázdán
Káromkodó és nyers dalú jelen.

Majd egyszer... Persze... Máskor... Szebb időkben...
Tik-tak... Ketyegj, vén, jó költő-vigasz,
Majd jő a kor, amelynek visszadöbben
Felénk szíve... Tik-tak... Igaz... Igaz...
Falon az inga lassú fénye villan,
Aludjunk vagy száz évet csöndben át...
Ágyam mellett elkattantom a villanyt.
Versek... bolondság... szép jó éjszakát!

KASSÁK LAJOS

MESTEREMBEREK

Mi nem vagyunk tudósok, se méla, aranyszájú papok
És hősök sem vagyunk, kiket vad csinadratta kisért a csatába
S akik most ájultan hevernek a tengerek fenekén, napos hegyeken,
És a ménkővert mezőkön szerte, szerte az egész világban.
A kék firmamentum alatt most bitang vérben fürdenek az órák...
De mi már távol vagyunk mindentől. Ülünk a sötét bérkaszárnyák alján:
Szótlanul és teljesen, mint maga a megbontatlan anyag.
Tegnap még sírtunk s holnap, holnap talán a mi dolgunkat csodálja
[a század.
Igen! Mert a mi csúnya, tömpe ujjainkból zsendül a friss erő,
S holnap már áldomást tartunk az új falakon.
Holnap azbesztből, vasból és roppant gránitból életet dobunk a romokra
S félre az államdekorációkkal! a holdvilággal! és az orfeumokkal!
Hatalmas felhőharcolókat épitünk majd és játéknak az Eiffel-torony mását.
Bazalt talpú hidakat. A terekre uj jeleket, zengő acélból
S a döglött sínekre üvöltő, tüzes lokomotívokat lökünk,
Hogy ragyogjanak és fussák be a pályát, mint az ég szédületes meteorjai.
Új színeket keverünk s a tenger alá új kábeleket húzunk
És megejtjük az érett, pártalan asszonyokat, hogy új fajtát dajkáljon a föld.
S örüljenek az új költők, akik az idő új arcát éneklik előttünk:
Rómában, Párisban, Moszkvában, Berlinben, Londonban és Budapesten.

VIGASZTALÓ

Halandó nyelvemmel szólok a halottakért
Egyazon szóval barátaimért és ellenségeimért, akik már elmentek
A szűzesség koszorújával homlokuk körül, vagy elhagyottan
Vastag, fehér pamutból kötött harisnyákban
Hogy tisztán álljanak birájuk elé s az utolsó út
Sebet ne törjön reszkető lábaikon.

Kikelve a föld gyomrából s a tengerek mélységeiből
Idegenek és régi ellenfelek kart karbafonva vonulnak
Ajkuk körül az öröm és bánat jegyei már feloldódtak
És bárki is hiába szólítaná őket, nem térnének el a céltól
Mely csukott szemeik előtt világol az éjszakában
S elfödi a multat és kitárja az új haza kapuját.

Micsoda népség így együtt, milliónyian fehérben és feketében
Alig ismernéd fel köztük a kereskedőt, aki becsapta vevőit
S a gyárost sem ismernéd fel, aki rászedte a kereskedőt
Hol van köztük a legény, aki fejszével megölte kedvesét
Nem ismernéd meg a gazdát, aki láncra kötötte szolgáit
S a szolgát sem ismernéd meg, aki felgyujtotta a gazda portáját.

Csillagos mezőn, a hold fénye alatt menetelnek
Nem kavarog a szél, a föld szelíden elnyújtózott előttük
S a moraj, ami még hallik, nem az ő ajkukról fakad
Ez már a másik világ üzenete, köszönti őket, mint ahogyan
Minden kedves halott megérdemli, hogy zenével üdvözöljék
Mert élt és szenvedett a börtönben, melyet világnak nevezünk.

KÜLVÁROSI ELÉGIA

Más egek alatt más föld ez itt, barátom,
Mint ahol te élsz s végzed könnyű dolgaid,
Nincs virágos rét, hol barika legelne,
Ércmadár rikolt vásott gyártetők felett.

Alighogy csurran a kék hajnal sugara,
Apa és fiu egymás mellett baktatnak
Álmosan még s ó, reménytelen, mint akik
Nem nyűhetik el rút sorsuk bilincseit.

Rozsdaszín sapka árnyalja be homlokuk,
Pernye és hamu hull le rájuk örökké
S ha akad köztük, ki elvágyik e tájról,
Nem vergődhet túl ősei sírhantján.

Egy szem gyümölcsöt, egy dalt kivánnak olykor,
De nincs, semmi sincs nékik a szép világból
S hiába várnak derűsebb ébredésre,
Mint vad keselyűk tépik őket gondjaik.

ÁPRILY LAJOS

ANTIGONE

A Nap nagymessze, drága Haimon,
Most oldja bíbor csolnakát,
A harmad-fényü Dirke-tájon,
Tenger-fuvalmak szállnak át,
S a szőke por éjjel be fogja
Temetni könnyü lábnyomom —.
Sötét az Acheron homokja:
Itt meg kell halni, Haimonom.

Mit is keresnénk árva-ketten,
Hol égig ér a gyűlölet?
Én gyűlöletre nem születtem
És itt szeretni nem lehet;
S az ősöm átka, haj, suhogva
Végigsüvölt a sorsomon —.
Sötét az Acheron homokja:
Itt meg kell halni, Haimonom.

Itt meg kell halni, Dirke fénye
Ki tudja, meddig nem derül,
Mikor lesz embernek reménye
Testvért szeretni emberül?
De lenn, törvények átkozottja,
Majd új világról álmodom —.
Sötét az Acheron homokja:
Itt meg kell halni, Haimonom.

MÁRCIUS

A nap tüze, látod,
A fürge diákot
A hegyre kicsalta: a csúcsra kiállt.
Csengve, nevetve
Kibuggyan a kedve
S egy ős evoét a fénybe kiált.

Régi, kiszáradt
Tó vize árad,
Néma kutakban a víz kibuzog.
Zeng a picinyke
Szénfejü cinke
Víg dityrambusa: dactilusok.

Selymit a barka
Már kitakarta,
Sárga virágját bontja a som.
Fut, fut az áram
A déli sugárban
S hökken a hó a hideg havason.

Barna patakja
Napra kacagva
A lomha Marosba csengve siet.
Zeng a csatorna,
Zeng a hegy orma,
S zeng — ugye zeng, ugye zeng a szived?

TETŐN

Ősz nem sodort még annyi árva lombot,
Annyi riadt szót: «Minden összeomlott...»

Nappal kószáltam, éjjel nem pihentem,
Vasárnap reggel a hegyekre mentem.

Ott lenn: sötét ködöt kavart a katlan.
Itt fenn: a vén hegy állott mozdulatlan.

Időkbe látó, meztelen tetőjén
Tisztást vetett a bujdosó verőfény.

Ott lenn: zsibongott még a völgy a láztól.
Itt fenn: fehér sajttal kinált a pásztor.

És békességes szót ejtett a szája,
És békességgel várt az esztenája.

Távol, hol már a hó királya hódít,
Az ég lengette örök lobogóit.

Tekintetem szárnyat repesve bontott,
Átöleltem a hullám-horizontot

S tetőit, többet száznál és ezernél —
S titokzatos szót mondtam akkor:
ERDÉLY...

TAVASZ A HÁZSONGÁRDI TEMETŐBEN

A tavasz jött a parttalan időben
S megállt a házsongárdi temetőben.

Én tört kövön és porladó kereszten
Aletta van der Maet nevét kerestem.

Tudtam, hogy itt ringatja rég az álom,
S tudtam, elmult nevét már nem találom.

De a vasárnap délutáni csendben
Nagyon dalolt a név zenéje bennem.

S amíg dalolt, a századokba néztem
S a holt professzor szellemét idéztem,

Akinek egyszer meleg lett a vére
Aletta van der Maet meleg nevére.

Ha jött a harcok lázadó sötétje,
Fénnyel dalolt a név, hogy féltve védje.

S a dallamot karral kisérve halkan,
Napsúgaras Nyugat dalolt a dalban,

Hol a sötétség tenger-árja ellen
Ragyogó gátat épitett a szellem.

Aletta van der Maet nevét susogta,
Mikor a béke bús szemét lefogta.

S mikor a hálátlan világ temette,
Aletta búja jajgatott felette,

Míg dörgő fenséggel búgott le rája
A kálvinista templom orgonája.

Aztán a dal visszhangját vesztve, félve
Belenémult a hervadásba, télbe.

Gyámoltalan nő — szól a régi fáma —
Urát keresve, sírba ment utána...

A fényben, fenn a házsongárdi csendben
Tovább dalolt a név zenéje bennem.

S nagyon szeretném, hogyha volna könnyem,
Egyetlen könny, hogy azt a dallamot
Aletta van der Maet-nak megköszönjem.

MINDSZENT

A tűzfalakra hűs ködöt
Sír a november mélabúsan.
Emberfürtös villamosok
Futnak a ködbe koszorúsan.

Mindszent-virágos ár sodor
S egy dísztelen sír gondja éget:
Ó, hogyha áthajítanám
Koszorúval a messziséget.

Tudom, hogy vár ma, nő a köd,
Nincs rajta rács, nincs rajta kőjegy.
Határon átkiáltanám:
Ringasd szelíd karokkal, Őrhegy!

Körül az este glóriás:
Ezernyi gyertya gyúl — s kilobban.
Ő alszik fénytelen tovább
A kergetőző évszakokban.

Hó villan. Vérpiros bogyót
Fehérbe ejt a rózsa bokra.
Sírok között friss por szitál
A temetői nyúlnyomokra.

Aranybogár a bodzafán,
A csúcson villámok csatáznak.
Karó-dárdás terraszokon
Asszonyok szőlőt karikáznak.

A sárga gesztenyés tövén
Az élet ifjú láza tombol.
A labdázó fiúk zaját
Szél hozza a kollégiumból.

S jönnek szirénás, vad szelek,
Hogy fenn az új telet jelentsék.
Az én életem évszakos,
Az ő évszaka: végtelenség.

RÖNK A TISZÁN

Alföld. Rohan a gép velem.
Zöld és virágos végtelen.

Torony. Túl rajta: tóvidék.
Őrház körül arany csibék.

Most faluvég. Pár puszta sír,
Most nyáj. Mocsári gólyahír.

A sás közt karcsú gólya lép:
Verőfényes Petőfi-kép.

Tört szárnyú, furcsa szélmalom.
Négy csorba házfal. Csárdarom?

Kertek közül egy ér kivág.
Barackvirág. Barackvirág.

Most: vízben álló fűzberek.
Villámló varjú-hadsereg.

A gazban ársodorta szán.
Most: — egy tutajrönk a Tiszán.

Csak nézem és a lomha test
A fényes ködben élni kezd.

Most karja támad, társa nő.
Már tíz fenyő, már száz fenyő.

A törpe síkon nő tovább,
Hatalmas, büszke délibáb.

Sötéten égig fellebeg:
Bozontos fenyves-rengeteg.

HALOTT PÁSZTOR ŐRZI A TELKET

A tűzhely füstje megszökött,
Az élet elpártolt a háztól.
Egy lélek mégis ottmaradt
S továbbvigyáz: a régi pásztor.

Ott él a holt ablak mögött
S neszel, ha szél haragja rázza.
Sarokba tett halászbotom
S halásztarisznyám megvigyázza.

S őrizni hosszú tél után
Kiballag holdas éjidőre,
Ha hívják künn a csillagok,
A nagydiófás hegytetőre.

Amíg a lomb között halad,
Pár vadvesszőt lemetsz a kacra.
Öreg szemével féltve néz
A sárguló kajszin-barackra.

Most fényben ül, most meglapul,
Árnyékkal rejti most az éjjel.
A pipafüstje elvegyül
A vadvirág lehelletével.

Az ösvény harmatos füvét
Csizmásan is alig tapossa.
A fényködös hegyoldalon
Magasra nő, titokzatosra.

S mikor a hajnal csúcsot ér
S fészkén az első cinke rebben,
A puszta házba visszatér
S tovább vigyáz a képkeretben.

EGY POHÁR BOR

Forma van a versem
Egyszerű sorában:
Ötvös volt az ősöm
Brassó városában.
Kalapácsolt, vésett
Kohó-szikra mellett,
Ezüst ampolnákat,
Úrvacsora-kelyhet.
Kupák aranyércét
Képpel kifaragta,
Drágakövet plántált
Finom foglalatba.
Boglárokba gyöngyöt,
Türkizt, csudakéket,
Kösöntyűket költött,
Asszony-ékességet.
Címert domborított
Vén terem falára,
Fejedelmi kancsót
Bethlen asztalára.
Fujtatója dongott,
Kalapácsa csengett, —
Varjak fellegezték
Odafenn a Cenket.

Öreg századába
Ha most visszamennék,
Míves mesteremnek
Inasa ha lennék.
Mégis csak az üllő,
Mindig csalt a forma,
Tiszteltem a strófát,
Mintha érce volna.

Míves műhelyemben
Kohó-tüzet raktam,
Salaktól az ércét
Tűzzel tisztogattam.
Piros parazsamból
Üllőlapra tettem,
Ötvös-kalapáccsal
Kelyhet készitettem.

Szabad kék időkben
Hegy-vándora voltam,
Erdélyi nagy erdőt
Végigbarangoltam.
Tájak jószagával
Tele lett a lelkem.
Napos Maros-mentén
Sokszor szüreteltem,
Mustját derítettem,
Színborát kivártam,
Nemesebbet szűrni
Századokba jártam.
Elsodort a sorsom,
Messze kalandoztam,
Poharat is, bort is
Magammal elhoztam.
Állok poharammal
Fájó magyar földön,
S hegyeim borával
Telistele töltöm,
Telistele töltöm.

KARINTHY FRIGYES

BABITS MIHÁLY: FUTURUM EXACTUM

Plútó e torzót márványból szoborta
Ó, torzók torza, bőrző Dunakorzó,
Ó korzók korza, őrző dunnaorzó,
Mint ferde torta és megint retorta.

De Afrikában fú az antipasszát
És négerek masszálnak pántlimasszát
És ott az ég oly régi, égi méla.

S tán pápuákok pengetnek poros fát
S nem lesz Nyugat már, sem Fenyő, sem Osvát
S még él Balázs, még él a méla Béla.

FÜST MILÁN

LEVÉL A RÉMÜLETRŐL

« Mellemen a lovagrend keresztje,
Panyókára vetett köpenyemen violaszínű sujtás,
S a lovasok könnyű bánatával arcomon
Kocogtam nemrég társaimmal, hogy a békekötés első híre jött, Madrid felé.

Amerre jártunk, szinte visszahúzódtak a vizek is,
A nép bezárta ajtaját előttünk, — vad kutyáimat
Szidták a faluvégeken. — Nem tudta persze más a titkomat,
Hogy nincs mit félniök, mert durva kezek közt is lágy maradtam.

Lám. Akár az erdők vadja, mikor megmozdúl,
Vagy zizzen lábaid alatt a galy. — Hát ily nagy itt a félelem?
Hogy sáppadozók tőle éjszakáitok s kinn házatok előtt az őr,

Hogy rémülete meg ne lássék rajta, rémitőt kiált?
Hát ebből áll? — Hogy még egy napot csensz magadnak, ember,
Még egy csókot, kortyot, csillagtüzeket? És elmenekülsz véle, mint
[a tolvajok?

Szabályosabbnak hittem ezt a létet eddig. — Ma már megvetem.
Sietni kell? — És félni? Emberek! — Nem nézhetem a holdat lassan is?
E szép világ hát nem enyém? Ó, hagyjatok! hadd sírok még ezen.
Mert tegnap ifjú volt még, — szívem oly ifjú volt...
S mint álmos, nehéz hajnalon alvó vizek,
Ma már olyan. Sötét és hallgatag. Kifordult sarkából az életem.
Én futni nem fogok.»

NYILAS HAVA

Ősz van, korán sötétül és künn esik.
Vénül az idő s könnyei szakállára peregnek.
Magános a lélek! S ködös éjjeken át didereg,
S csak ködös hajnalidőbe' derül, mikor rohanó,
Tengerzöld felhők úsznak az égen. Holtan
Fekszik a lélek ilyenkor s boldog. Jószívű szellem,
Idegen szellem közeleg s tengerzöld
Szőlőfürtöt tart bús arca elé.
Zöld, hideg almákat hoz s ő is eszik.
Holtan fekszik a lélek s könnyei dideregve peregnek.
Ó mily boldogság is esős időkbe' aludni!
Zúghat a szél most távol temetőknek
Nedves sírjai közt és távoli erdők
Bővizű, hűs csurgója bugyogva patakzik.
S hallag a kormos dombon a vándor s bús lelkében az őszi
Bánat kútja bugyoghat halkan s szüntelenül,
S búvik a gőzölgő szakadék tar bokrai közt
Sok zöldszemű vadmacska s néhány veres ordas...
S hol gyors felhőt aranyoz szűz hajnali fény,
Karcsú égi leány zöld fátylat von szép, lángoló arca elé:
Lenge e hölgy és átlátszó, mint üvegkehely sárga bora
S mint szőlőfürt, oly áttetsző, szép, szép, édes melle-gyümölcse!...
... Jaj nekem! Hogy Perzsiába megyek, avagy másüvé, messzi vidékre,
S reggel elhagyom ezt a gonosz, kegyetlen várost, ahol annyit
[szenvedék:
Ilyet álmodtam e ködös, őszi éjszakán... De jaj halaványan,
Sírván jött elém lelkemnek alázata újból...
S mint gyenge kóró, amelyre leszállt az éjszaka baglya.
Gyenge a bánatos lélek és újból, újból lehanyatlik...

LENDVAI ISTVÁN

MAGAMON TÚL

Hallom a Tengert, és meghalok érte.
Az útakat lábam már végigmérte,
Magam tivornyáján elégett minden,
Most már csak a Tenger búg füleimben,

S mert vak vagyok rája, meghalok érte.

Mi vagyok én, Tenger?

Én harcra törtem
Véremet elivó bolond gyönyörben,
Hogy a rabok vermét én széjjel rontom,
És rabnak pántol a kupolás csontom.
Én vagyok a rabság, én a rabok tornya,
Én kövekre dobott szárnyas vitorla,
Én gőgös Minden és sár és Semmi.

Te vagy a Tenger, mit nem ismerni.

Te vagy a csoda, te vagy, ami szédit,
Ami kigyújta a gondok estéit,
És mikor a hold arca megfagy az éjben,
A Te orgonádat hallom a mélyben,
És nekifeszülve a börtönrácsnak,
Sötétségemből én meghallelujázlak.

Mi van ott künn, ó Szem? mi lehet még?
És ki ad erőt, hogy odamehetnék?

Az útakat lábam már végig mérte
Nem látom a Tengert, és meghalok érte.

BERDE MARIA

AZ ÉN APÁM

Az én apám tudott jól franciául
S Bázelben németeknek prédikált.
De mikor elment Szolnok-Dobokába
Román szótárt vett és grammatikát.

Öt éve nem volt ott a nyájban pásztor
És sok magyar feledte már szavát —
Kallódó lelkükért apám a kátét
Románra forditotta át.

Zsidók is éltek ott. Buzgók s szegények.
S az én apám zsidóul is tudott.
S jöttek hozzája nagyszakállú vének,
Hallgatni az ótestamentumot.

Mint gyermekek ülték körül apámat,
Bár harmincéves hogyha volt csupán,
És olvasott és magyarázott nékik
A Szentírásból az apám.

A földesúrnak volt egy kisleánya,
S apámhoz igy szólott a földesúr:
« Hittanból is készítsd vizsgára őt,
Nem hagyhatom, hogy elmenjen hazúl.

Hogy nem hived? Add rája paroládat,
Hogy azt tanítod, amit megkiván
Kátéja ». — És a zárdában jelesre
Vizsgázott le a kisleány.

Az én apám Urvacsorát ha osztott
S hazakerült a rész, mely a papé:
Ujból terített a szent maradéknak.
« Nem a mienk — így szólt — az agapé,

Hanem azé, ki valamennyiünkért
Egyforma kínnal szűrt és aratott. »
S mindnek, ki aznap a küszöbre hágott
Italt kinált és falatot.

Az én apám, mielőtt sírba szállott,
Egy sor ártatlan hajnalkát vetett,
Az örök hajnalt hozták a virágok
És elvitték a földi életet.

S halottnézőbe a ravatalához
Eljött egy sohsem látott idegen,
Megállt a lábánál s azt mondta nékünk:
«Krisztus járt benne idelenn.»

És bár az én apámat sírba tettük,
Azért ő meg nem halt, én jól tudom.
Csak az üvegcse tört el, ám az illat:
A lélek jár kötetlen szabadon.

Isten kiskertjét őrzi s az virágzik
Abban, ki gyülölettelen szeret —
És száll apám közöttünk, mint a jó szél
A jó vetés felett.

SIK SÁNDOR

BÚZAVIRÁG

Jó volna lenni búzavirág-módra:
Ülni tövemen csendességgel,
És napra, rétre, aratókra
Rámosolyogni halkan, kéken,
Békességgel.

Ne lenne közöm semmi, semmi
Tevés-vevéssel, hangossággal:
Csak lenni, szépen, csendben, lenni,
És dícsérni a boldog Istent
Boldogsággal.

ÚTFÉLI BOKOR

Az árok árva szélén,
Hol a tehén tipor,
Megbúvik egy haszontalan
Szegény akácbokor.
Lombját a kecske, birka
Félig lemarta már,
Betegre szítta szineit
A gyilkos napsugár.

Csendben leültem egyszer
Véznácska hűvösén
És símogattam ágait:
Testvér, szeretlek én!
Ki tudja, honnan hullatott
A szélbe tétova
Atyád, az ismeretlen,
A titkos, messze fa?

Ki tudja, itt miért vagy,
Mi van megírva rád:
Megnő-e itt az útfelen
Virágod, koronád,
Vagy minden porcikáddal
A csordát hízlalod, —
Ma még csak meggyalázva,
Holnap talán halott?

S ki tudja, tudni üdvös-e?
Küldöttek, és vagyunk.
Törvényünk egy Kéz írta meg
S egy Kézbe lankadunk!
Ajkamról így peregtek
Halk harmatként a szók.
S hozzám simultak lombjai,
Mint lágy gyermekkacsók.

AZ ANDOCSI MÁRIÁHOZ

(Magyar búcsújárók éneke 1920-ban.)

Koldusboton, törött mankón
Jövünk búcsút járni,
Szűzmáriás magyaroknak
Kopott unokái.
Éjfél van a Duna táján.
Magyaroknak éjszakáján
Nincs más, ki virrasszon.
Baráttalan, testvértelen,
Hozzád ver a veszedelem,
Boldogságos Asszony!

Megcsúfolták, megpöködték,
Ami bennünk szép volt,
Kilencfelé hasogatták,
Ami rajtunk ép volt;
Tépett testünk megtapossák,
Ragadozók ragadozzák
Édes-kevesünket,
Koporsónkat faragdálják.
— Eléd sírjuk, magyar árvák,
A mi keservünket.

Idegenek megnevetik
Drága magyar szónkat,
Idegentől kéregetjük
Kenyerünket, sónkat.
Magyar kezek szántogatnak,
Régi rögön új uraknak,
Néped hegye-völgyén.
Más arat, hol mi vetettünk:
Jövevények, szolgák lettünk
Úr-apáink földjén.

Boldogasszony, ezer évig
Édesanyánk voltál,
Eleink, ha hozzád sírtak,
Hozzájuk hajoltál:
Száz ostorral ostorozzon,
Csak ez egyért, Boldogasszony,
A jó Krisztust kérd meg:
Négy-víz-parton, három-hegyen
Mindörökké magyar legyen
A máriás ének.

EMBER

Embernek lenni!
Csak-embernek, semmi egyébnek,
De annak egésznek, épnek,
Föld-szülte földnek
És Isten-lehelte szépnek!

Lerázom magamról a port,
Amit a századok ajka rámlehelt,
Ledobom a palástot,
Amit a Hivatal rámtekert,
És az apostol köntösét is szétnyitom,
Amit szent ujjak fűztek össze vállamon:
Nézzétek, itt vagyok.

Lepletlenül, akár egy fiatal fűz a márciusi szélben,
Amint a földanya megformált a mélyben,
Amint elgondolt az Isten öröktől való villanatában,
Fogantatásom titokzatos pillanatában:
Én, ember, egy a millióból.

Ne várjatok éntőlem prédikációt
És ódát és okoskodást ne várjatok:
Én azt beszélem, ami vagyok.
Apró vagyok, és nincsen bennem semmi jó:
És mégis, a gondolat, amely tagjaimat összetartja,
Öröktől való.
Nyomorult vagyok: nincs magamtól semmim
Ami több lenne a pornál,
És mégis, úgy akarta az, aki formált:
Ami vagyok, örökkévaló.
Semmi vagyok, egy milliomod,
De minden, mert mindnyájatok.
Nézzétek, ezek az erek milyen kékek:
Akár a ti eretek!
És piros bennük és meleg a vér,
Mint bennetek.
Nézzétek ezt a szájat:
Kenyérre és csókra és szóra született,
Mint a tietek.
Ez a két szem nézni és nevetni szeret,
És látni tanult és sírni szokott,
Mint a ti szemetek,
És álmélkodik reggeltől estig,
Mint ti és Plátó és a kisgyerekek.
Halljátok, a szívem, hogy piheg?
Hallgassátok és megértitek,
Hiszen ő is, mint a ti szivetek,
Kilenc hónapon át pihegett
Egy édes anyának szíve megett,
És visszatér, mint ti visszatértek,
A földbe, amelyből vétetett.

És ez a lélek, érzitek-é,
Hogy lüktet és ölel a lelketek felé?
Ó nézzetek belé!
Magát mutatja, egyet mutat:
De ebben az egyben a ti arcotokat.
Tükör módjára tükrözi hűn:
Benne az erény és benne a bűn,
És minden érzés benne van,
Ami csak bennetek megfogan,
S kimerhetetlen mélyében lenn
Piheg a mindennapi rejtelem:
A közös, a közös Végtelen.

RIBISZKE

Honnan a rügy?

Úgy pattant ki egy áprilisi éjtszakán
Dagadó kebelén egy gyenge ágnak,
Fiatal-édes forradalomban.

Én is onnan! Én is onnan!

Honnan a gyenge ág?

Sivatag télben szakadott barnán
Egy barna gyökérről,
Fekete földben, fekete gondban.

Én is onnan! Én is onnan!

Honnan a barna gyökér?

Ki tudja honnan?
Mag hullott melegen,
Ijedt és idegen,
Kézből-e, szélből-e, égből-e?
Ki tudja, honnan?
Máshonnan, messziről, felülről,
Egy küldő küldötte valahonnan.

Én is onnan! Én is onnan!

Mi lesz a rügyből?

Fürtös, gyenge virág.
Gyerekek járnak: szemükbe akad,
Leszakítják, megszagolják, elhajítják.
Ha nem bántják is: ott marad,
Elszárad a szemetes sövény alatt.
Jó rügynek lenni mégis!

Akarok én is! Akarok én is!

Mi lesz az elszáradt virágból?

Ribiszke lesz, fanyar gyümölcs,
Picike bogyóka, piroska, kerek,
Habzsolva lefosztja mohó gyerek.
Édes gyümölcsnek lenni mégis!

Akarok én is! Akarok én is!

Mi lesz a megevett gyümölcsből?

Fekete-piros, fanyar-édes
Zubogó vér lesz.
Szeleburdi gyerekkacagás,
Lánycsilingelés, anyakéz-simogatás,
Ajándékozó férfimozdulat,
Piros dallam ölelő ég alatt.
Szemben tűzpiros mosoly,
Teremtő titkok üszke:

Az lesz, ha meghal a csepp ribiszke.
Meghalni, gyümölcsnek, gyönyörü mégis!

Igy akarok én is! Igy akarok én is!

HISZEK

Halljátok meg hívők és hitetlenek
Élet-halálra szóló eskümet!
A szív bősége zúg fel ajkamon,
Az kényszerít a Krisztust vallanom.
Hallják meg rokkant, vén aposztaták
S a vétekben vajúdó új-világ,
A forradalom, a vak Leviáthán,
És hallja meg a settenkedő Sátán:
Isten nevében vallomást teszek:
Hiszek.

Hiszek, és hitem súlyos és kemény.
Nem tünde tan, nem pille vélemény.
Nincs benne így-úgy, bárcsak és talán:
Igen és nem, kereken, magyarán.
Semmi csűrés és semmi csavarás,
Inyeskedés és köntörfalazás:
Hiszem és vallom, szeretem és élem,
Amit az Egyház hinni ád elébem.
Ebben a hitben élek és halok:
Katolikus vagyok.

Hiszek egy Istent, ki három személy.
Az élő Istent, aki bennem él,
S akiben élek, mozgok és vagyok,
Kinek tenyerén megsimulhatok.
Akinek rám is éber gondja van,
És cselekszik bennem és általam.
Aki mozdítja minden mozdulásom,
S én jóban-rosszban boldogan imádom
Intéző édes mély akaratát.
Hiszek Istenben, hiszem az Atyát.

Égnek és földnek testté vált frigyét:
Hiszem a Krisztust, hiszem az Igét.
Akit az Atya örök óta szül,
És akiben szépséggé lesz a zűr.
Kinek emberré tetszett válnia,
Hogy Isten legyen az ember fia.
Ki hogy minden nap eljöhessen hozzánk,
Izlelnünk adta a rejtelmes Ostyát.
Benne az élet és benne az út.
Hiszek Istenben, hiszem a Fiút.

Hiszem a Krisztus gyujtotta tüzet:
A Szellemet, aki a Szeretet.
Aki Szent Péter ajakán rivall,
Hegyeket bont, szíveket áthidal,
És hét csatornán csorgatja beléd
Az élesztő kegyelem kútfejét.
Ki tüzet gyujt az embergondolatnak,
Kiből fölébe nőhetsz tenmagadnak
És mosolyoghatsz, alkothatsz, ölelhetsz.
Hiszek Istenben, hiszem a Szentlelket.

Hiszek, és tudom, honnan a hitem.
Házamat én kőszirtre építem.
Négy élőlény az erős alapok:
Ember, oroszlán, sas, tulok.
Hallottam a piacon szólni Pált,
Hallottam Ágostont és Ottokárt,
Látom a szirten Péter kulcsait,
S bennem a mélyben, hallom döbbenettel:
Kimondhatatlan gerjedezésekkel
A Szentlélek sóhajtozik.
Ó tudom kinek, ó tudom kinek:
Én az eleven Istennek hiszek.

Élő hitemmel vagyok én szabad.
Mankó helyett kötöttem szárnyakat.
Ami akad a földön emberi,
Gazdag szívem testvérnek ismeri.
És ami túl az emberkörökön,
A végtelenség: igért örököm.
És mikor üt a boldogságos óra,
Hogy befogadjon koporsóm gubója:
Hitem gyertyája utolsót remeg,
És Istennek ajánlom lelkemet.

KASZÁLÓK

Kövér aranyat izzad a nap,
Illattal, mézzel csordultig a széna.
A mezőn hajlong az is, aki béna.
A suhogó rendek hullanak.
Dalolnak a marokszedő lányok,
Az ember nekidől a kaszának,
Az asszony a kenyeret bontja,
Pöttönke porontya
Kapkod a pille után.

Az országúton vastag, csúnya por
Lomhán kevereg,
Köpködik, kavarják lőcsös szekerek,
Olajos gummik, tankos seregek.
Mennek, mennek, seregelnek,
Sírnak és szemetelnek
Életek, halálok menetelnek.
A menendők mennek, a maradandók állnak.
Az ember nekiről a kaszának,
Az asszony a kenyeret bontja,
Pöttönke porontya
Kapkod a pille után.

A barátszekfű meg a zsálya
Boldogan nyujtja fejét a kaszára.
Ád a jó tehén szagos fű helyett
Habzó csuporba párolgó tejet.
Forró tejből lesz meleg vér patakja:
Ember élete, Isten gondolatja.
Az ember, akár a mezők virága,
Rámosolyog az illatos világra,
Holnap hajnalra kasza éle várja,
Porából kinő a szekfű, a zsálya.
A mulandók mulnak, az állandók állnak.
Az ember nekiről a kaszának,
Az asszony a kenyeret bontja,
Pöttönke porontya
Kapkod a pille után.

APÁCÁK

Ahol járok a hegyoldalakon,
Körül egy különös uradalom:
Akik a rögöt kaszálják, kapálják,
Fekete-fehér fejkötős apácák.

Szentolvasóra szokott kezeik
A gőzölgő trágyát egyengetik.
Nagy bakancsukon csomósan ragadnak
Göröngyei a felhígult agyagnak.

Lenn egy nővér az istállók mögött
Két-csacsi-vonta vén kordén döcög.
Másik a nyitott pajtában keresgél:
Harmincöt éve van a teheneknél.

Az iskola kertjéből nóta cseng,
A nővér körül apró nép kereng.
A főnöknő benn ül az irodában:
Levelet diktál Délamerikába.

De szól az Angelus harangszava,
És elpihen irógép és kapa,
Oly messze már a hitvány földi munka:
Sietnek mind a szent officiumra.

S míg munkájuk imába olvad át,
Már nem látom a kápolna falát,
Csak őket látom, szászszorosan őket,
Csipa kemény és fehér fejkötőket.

Milliónyi fehérlő bóbitát,
Tarka tőlük a fekete világ:
Délövi hőben. alaszkai hóban,
Máglyák között, vérengző Mexikóban.

A kelevények sajgó púpjait
Elsímogatják hűvös ujjaik.
Hol emberésznek nincsen már bejárta,
Ott megjelenik Mária és Márta.

A föld sebére ők a jó kenet.
A nagy sötétben ők fehérlenek.
Mint milliónyi öröklámpa, égnek
Dőlt oltárain az emberiségnek.

És Isten, aki tíz igaz miatt
Kettétöri a büntető nyilat,
Miattuk, akik érettünk elégnek,
Kegyelmez a kárhozott nemzedéknek.

BORONGÁS NAPLEMENTEKOR

Közelebb hozzám a vég, mint a kezdet.
Még dús gerezdek
Hintálnak izmos száramon.
A szüretelők fiatalja, vénje
Sikongva jár még mézes venyigémre,
Még idecsalja illatom.

Még szeretem az ablakom kitárni,
Hegyeket járni
Hajlós bokám nem lomha még.
Megkönnyezem az eldobott virágot,
S ha két szerelmest összenézni látok,
Még mindig áldást mondanék.

De néha nincsen íze a gyümölcsnek.
Már néha bölcsnek
És hűvösnek érzem magam.
Sokszor messzének látom már a messzét,
S mint nesztelen fecske a ház eresszét,
Valami olykor megsuhan.

Hajamban több a szürke, mint a barna.
Az évek karma
Belém-belém-kap vérzetőn.
Meg-meglegyint a túlnani sötétség,
Mikor az esti nap legördülését
Lesem a hűlő hegytetőn.

Nézem a gyorsan eltünő korongot,
És elborongok,
De sohasem a multakon:
Még nem tanultam visszanézni mélán,
A pezsgő pír az esti ég acélán
Nekem még hívó sugalom.

Megyek, megyek az alkonyati fényben,
Piros reményben,
Előretárva két karom.
Mit bánom én, ha nő az árnyék!
Mindent, mindent, ami rendelve vár még:
Fiatal szivvel, akarom.

CINEGE

Kertünk bokrán cinege, cinege.
Szobámba behallik éneke.

Asztalom mellett olvasok,
Asztalomon könyvek, hírlapok.

Értelek, pajtás, cinege, cinege!
Azt fütyörészed: «Minek e? Minek e?

Tisztes a munkád, szereted, szereted,
Az ágyad fejénél feszület, feszület,

Nem elég ennyi? Mire több? Mire több?
A többire hékám fütyülök, fütyülök! »

Igazad van, pajtás, cinege, cinege,
Egy fütty az ember élete.

Egy pici fütty az életem,
Elég az gondnak, hogy szép legyen!

Elég az gondnak, hogy jó legyek
Mindenkinek, amíg lehetek.

Mire nekem bánnom, — igaz-e! —
Bolond-e más, vagy gonosz-e?

Ember öröme, panasza
Úgyis az Úristen igaza.

Feneketlen a világ feneke,
Igaz-e, pajtás, cinege, cinege!

Egy az igazság, kicsikém,
Egy az okosság, tudom én, tudom én:

Vagyok-e Isten gyereke,
Mint te kicsi testvér, cinege cinege.

RIBISZKEGALLYAK, PISZKEBOKROK

Jőjj Ilmikém, e csúnya Pestre
Lomhán leszáll a téli este,
Jőjj, hagyjuk Pest sarát!
(Húgomnak, 1909)

Jőjj Ilmikém, fülembe zummog
Egy harmincéves nótaszó:
Patakcsörej, akácfalombok
S napfény, a kerepesi dombok
Erdeit megaranyozó.

A kút mellől hatan vigyáztuk,
(Minket az áldott Hetedik),
És hintáztunk és hahotáztunk
S kötényből, zsebből kotorásztunk
Keményre főzött tengerit.

Olyanok voltunk, mint köröttünk
A dús ribiszke gyöngyei:
Fanyar-piros fürtjét ha szedtük
És marokszám magunkba ettük,
Nem győztünk rá csettinteni.

Olyanok lettünk, mint az udvar
Mélyén a kettes hintafa:
A puszta két ág most is ott van,
De kiket szállatott sikongva,
A víg gyereknép, odavan.

Olyanok lettünk, mint a kertben
A vén akácfa lombjai:
Hogy az emlék szellője lebben,
Kezdünk illatos bűvöletben
Egymás felé bólongani.

Ribiszkegallyak, piszkebokrok,
S ti, répa, krumpli és retek,
Kik alattuk megkuporodtok,
Egy furcsa szép nyárvégi csokrot
De kötnék már belőletek!

Kiskert-szagú csokrot csinálnék
Egy áldott régi kép alá,
Mely mint az eltűnt nap után még
Visszasugárzó fényes árnyék,
Ott reszket most lelkünk falán.

Ákácillat legyen e dallam,
Amit ma szívem szűrt neked.
Mézet és meleget sugalljon:
Őszülgető akácfa-gallyon
Lelsz néha forró fürtöket.

AZ ÁTOKHÁZI ŐZIKÉK

Átokházától egy órára volt.

Egy nyugodalmas nyárelői esten
A Rózsa Sándor híres erdején
Cserkészeimmel békén szekereztem,
Mikor az út szamócás szélire
Lassan kisétált három őzike.

Átokházától egy órára volt.

Megálltak s néztek engem a fiúkkal,
Ártatlanúl és bizodalmasan,
Nagy szemekkel, végtelen szomorúkkal.
Csak álltak, néztek, mozdulatlanúl,
Míg a szekér szép lassan elvonúl.

Átokházától egy órára volt.

Mit néztek rajtunk? Tán szemünkbe látták
Testvéreik, a kis tanyaiak
Iszonyú képét? Vagy könnyünk elálltát
Lesték, mely folyt, azóta egyre folyt?

Átokházától egy órára volt.

MINDÖRÖKKÉ FIATAL

Levelet kaptam. Vers-olvasni kérnek,
Fiatalokkal, elsőül, vezérnek,
« Mint idősebb írói nemzedék. »
Nézem az írást meglepetten:
Lám, hát csak én is bácsi lettem!
Hát ide jutunk mindenfélekép!

Egy szót se mondhatok reája:
A kegyelet hív és a hála;
Énrajtam nőttek, mondja a levél.
Én mégis mélán meg nem illetődöm:
Az estharangot kongató betűkön
Felzöndült lelkem mélyebbről zenél.

Soha bizony még eszembe nem ötlött
Kérdőre vonni magamban a költőt:
Öreg vagy-e vagy fiatal.
Mély mámorán a zuhatag jelennek,
— Szuverénnek, időtelennek —
Csordúlt el ajkamon a dal.

De most, hogy kötik rám a rangot,
Ünneplő óriás harangok
Töltik be lelkem csarnokát.
Ó rejtelem! most, most tudom már:
Évezrek óta hordozom már
Az emberszó ajándokát.

Vén vagyok én, akár e bolygó,
Vén, vén, akár a ránkmosolygó
Éjszakabontó csillagok.
Ádám apánk ajkán neveket mondtam,
És a legelső afrikai gongban
Én köszöntöttem a napot.

A szép Adóniszt én sirattam,
A vérengző Saul én miattam
Verte a falba gerelyét.
Ami Jánosnak, Mennydörgés Fiának,
Szóban adott emberentúli szárnyat,
Az vonja ízzó ajkam delejét.

Vén vagyok én, mint a teremtés.
Igém a Hatnap óta zeng és
A végnapon is zengni fog.
Fiatalok ti, akik énekeltek,
Apátoktól tanulni jertek
Az egyetlent, amit tudok.

Ó testvérek, csak ez az ének!
A kerubok testvéri zengzetének
Mélyén fogamzik ez a dal.
A Szentlélek sóhajai kisérik,
Öröktől fogan és örökkön érik,
És mindörökké fiatal.

NE ALUDJ, URAM!

Exurge, quare obdormis Domine!

Ne aludj, Uram már sokáig!
Az útakon a vér bokáig,
A hullapára köldökig,
S a bűn, a bűn:
Fojt szinte már szemöldökig!

Ha még soká késik a reggel:
Uram, mi lesz az emberekkel?
A jókkal! — olyan kevesek!
Belőlük is
Hiéna lesz és tigrisek?

Mi lesz a néma kisdedekkel,
Kik néznek ránk döbbent szemekkel,
S akiknek ajkán tej helyett
Az ördögök
Nektárja csurran: gyűlölet!

És mi lesz, Uram, — jaj, ne vedd el!
Világunk emelő kezeddel?
Mert káromlunk és megvetünk,
Uram, Uram,
Meghalsz-e végkép minekünk?

S ha meg: a kárhozat e földjén,
Hol megpattant a szív, a Törvény:
Kérdezni is alig merem:
Mi lesz, mi lesz
Gyámoltalannal, énvelem!

Csöpp szívemmel, mely gémberedten
Piheg elhúzó tenyeredben,
S mint egy fészkéből kiesett
Fecskefiók,
Szorong szegény és didereg.

Tudod, Uram, hisz Te teremtél,
Nincs több szívem ennél az egynél,
És ez — pusztuljon bár bele —
Ha méreg is,
A föld ízével van tele.

Nem tudok ember lenni máshol!
Vízözönben, földinduláskor,
A végítélet-napkor is:
Nincs más hazám,
Belé fogódzom akkor is.

Míg kezed melegén nyöszörgök,
Most is, Uram, azért könyörgök:
Lüktessen áldott tenyered
Szívembe még
Egy dobbanásnyi meleget.

Add meg nekem, ó meleg Isten,
Szívem rajtad fölmelegítsem:
Hátha utóbb hozzám melenget
A bujdosó
Igazak közül még kilencet!

DALOLJ, NE FÉLJ!

« Egy új világ van születőben! » — mondják,
Kik felkötötték az Idők kolompját.
A vének, kiknek szája fél-sirásra:
« Megérett a világ a pusztulásra! »
Ne higgy nekik, magadnak higgy te, lelkem!
Én egy órával mások előtt keltem,
De fáradt nem vagyok,
És bizalmasaim a csillagok.

Én nem hiszek a tele-szájas Újban.
Az Új csendben jön és oldott sarúban,
Vagy a magasból angyalpille szárnnyal
A szívbe, mit az Istenség megárnyal.
És akiben Igéjét megfogantja,
Az szánva néz a kérkedő Kalandra,
Amely ma szerteszét
Elfojtja a szemérmes Új neszét.

Én hiszek benne, mind a világ ellen.
Őrá esküdtem ifjú életemmel,
S azóta minden évszakújuláson
Még-még újabbnak, ifiabbnak látom.
És örökebbnek. Ó hogy issza fényét,
Hogy zsendül rajta új sarj, új reménység,
Mely örököt akar!
Csak ami örök, az a fiatal!

Ne higgy, én lelkem, csak makacs magadnak.
Megy a karaván, kiskutyák ugatnak.
Vénhedt ebek vonítanak a holdra:
A hold csak hinti harmatát mosolyogva.
Eredj, én lelkem, elrendelt utadnak,
Szolgálatodra: keletről nyugatnak,
Előre, mint a nap.
A Pillérek erősen állanak.

Meleg a nap és hűvös szellők fújnak:
Ki mondja őket réginek vagy újnak?
Csorog a forrás, szüntelen szülemlő:
Embernek, őznek örök anyaemlő.
Vedlik és újul az emberi öltő,
Meleg a nap, és énekel a költő.
Lelkem, dalolj s ne félj,
Te napsugár, forrásvíz, enyhe szél!

REMÉNYIK SÁNDOR

EREDJ, HA TUDSZ!

Eredj, ha tudsz...
Eredj, ha gondolod,
Hogy valahol, bárhol a nagy világon
Könnyebb lesz majd a sorsot hordanod,
Eredj...
Szállj mint a fecske délnek,
Vagy északnak, mint a viharmadár,
Magasából a mérhetetlen égnek
Kémleld a pontot,
Hol fészekrakó vágyaid kibontod.
Eredj, ha tudsz.

Eredj, ha hittelen
Hiszed: a hontalanság odakünn
Nem keserübb, mint idebenn.
Eredj, ha azt hiszed,
Hogy odakünn a világban nem ácsol
A lelkedből, ez érző, élő fából
Az emlékezés uj kereszteket.

A lelked csillapuló viharának
Észrevétlen ezer uj hangja támad,
Süvít, sikolt,
S az emlékezés keresztfáira
Téged feszit a honvágy és a bánat.
Eredj, ha nem hiszed.

Hajdanában Mikes se hitte ezt,
Ki rab hazában élni nem tudott
De vállán égett az örök kereszt
S egy csillag Zágon felé mutatott.
Ha esténkint a csillagok
Fürödni a márványtengerbe jártak,
Meglátogatták az itthoni árnyak,
Szelíd emlékek: eszeveszett hordák,
A szivét kitépték.
S hegyeken, tengereken túlra hordták...
Eredj, ha tudsz.

Ha majd ugy látod, minden elveszett:
Inkább, semmint hordani itt a jármot,
Szórd a szelekbe minden régi álmod:
Ha ugy látod, hogy minden elveszett,
Menj őserdőkön, tengereken tulra
Ajánlani fel két munkás kezed.
Menj hát, ha teheted.

Itthon maradok én!
Károgva és sötéten,
Mint téli varjú száraz jegenyén.
Még nem tudom:
Jut-e nekem egy nyugalmas sarok,
De itthon maradok.
Leszek őrlő szú az idegen fában,
Leszek az alj a felhajtott kupában,
Az idegen vérben leszek a méreg,
Miazma, láz, lappangó rút féreg,
De itthon maradok!

Akarok lenni a halálharang,
Mely temet bár: halló fülekbe cseng
És lázit: visszavenni a mienk!
Akarok lenni a gyujtózsinór,
A kanóc része, lángralobbant vér,
Mely titkon kúszik tiz-száz évekig
Hamuban, éjben,
Míg a keservek lőporához ér
És akkor...!

Még nem tudom:
Jut-e nekem egy nyugalmas sarok,
De *addig*, varjú a száraz jegenyén:
Én itthon maradok.

KARÁCSONY A KATAKOMBÁKBAN

A csipkebokor vérszinű bogyója:
Bús, őszi hagyaték;
Egy kis fenyőgaly hozzá, a nagy tél
Ezt is meghagyta még;
S közbül egy szalag, hófehér selyem,
Mert azzal kötjük át,
Jertek, testvérek, díszítsük fel így
A katakombák fekete falát.

A KIS TEMPOM A NAGY DÓMBAN

A borbereki templom falára írom.

Fölötte égig ér a szirt.
Olyan törékeny, oly kicsi.
Harangja elhaló szavát
Ezer gúnyos harangvirág
Az erdőn túlcsilingeli.

Fenn Isten jár a csúcsokon.
Amerre fényben elhalad:
Testőrei: dárdás fenyők
Állnak titáni sorfalat,
A szirt felett s az ég alatt.

Dördül az ormok orgonája,
Az Ünőkőre ború száll.
A mérhetetlen szikladómban
A kis fatemplom félve áll.

Belőle félve száll az ének,
A dícséret a dóm urának:
A *magasságok* Istenének.

Mert emberkéz emelte csak.
Fenn az Úr lépked hallgatag,
A maga-épitette dómban.
Önnön művében elmerül:
Az örök-szépben, örök-jóban.

Fenn az Úr lépked hallgatag.
A fenyők némán szalutálnak.
Ő néha-néha fölriad,
S visszaköszön testőrhadának,
A sok sötét, szurkos titánnak.

ILLÉS

Ez a villám nyoma,
E szénné égett, bús-fekete rom.
Az ember önmagának követelte,
Az Isten azt felelte: «Nem adom.
Ez itt próféta-fa.
Nem fogja látni a letarolt erdőt,
Rábocsátok egy izzó-tüzes felhőt,
Magamhoz ragadom.»

Az ember önmagának követelte,
Az Isten azt felelte: nem adom.

KÖT A RÖG

Aki messzevágyik,
Csak hazáig ér el,
Ha nem selyemszállal:
Köt a rög kötéllel,
Koporsókötéllel.

Aki tépegeti,
Mint egy nyűgöt, átkot,
Szívében hordozza
Az a magyarságot,
Igaz magyarságot.

Aki pártos szívvel
Önszivére lázad,
Föld alatt lel végül
Ősi hazát, házat,
Nyugodalmas házat.

Akinek magyarul
Muzsikál a vére,
E bús szerelemtől
Nincsen menekvése.
Sehol menekvése.

Majd ha a sírodon
Friss tavaszi hajtás
Nő — Te is belátod:
Így van ez jól, pajtás,
Így van ez jól, pajtás.

A LELKI SZEGÉNYSÉG DICSÉRETE

Hálát adok, hogy a világból
Oly kevés dolgot ismerek,
Hálát, hogy Párist sohse láttam,
S nem vonzanak a tengerek.
Hogy nem jártam a Rivierán,
És járni már alig fogok,
Hogy becsukódtak én előttem
Idejében a távolok.

Ó láttam így is, éltem így is,
Így is kinlódtam eleget.
A benyomások szertevitték,
S vissza nem hozták lelkemet,
Ugyan mit értem volna véle,
Ha még több darabra török?
S előlem milliónyi részlet
Födi el azt, ami örök.

Egy kutat ástam önmagamba,
Titokzatos, komor kutat.
Sötét vize pár rokon-árnyat,
S pár testvér-csillagot mutat.
Fölé akkora ég borul csak,
Amekkora tükrébe fér.
Sok lelki nábob kincse nem kell
Cserébe szegénységemér'!

Testvér-csillagot, rokon-árnyat
Vágyom ringatva tartani,
Nem kellenek új emberarcok,
Sem új világok partjai.
Elég nehéz tükrözni úgyis
Tisztán, amit az ég mutat,
S felásni, Isten tudja hányszor
A mindig-beomló kutat.

Erdély ege, parányi égbolt,
Tündöklő testvér-csillagok:
Szegénységem kútperemére
Ragyogva ráhajoljatok.
Akármerre futnék el innen:
Napáldozat, naptámadat
Nem látna mást, mint csüggedt szárnyú,
Halálos fáradtságomat.

Új világok üzenetével
Uram, ne kísérts engemet.
Én láttam így is, éltem így is,
Így is küzködtem eleget.
A képek vad zivatarából
A lelkemet már menteném.
Be sok minden záporozott rám,
S milyen kevés lett az enyém!

E keveset add átölelnem,
És benne átfognom magam,
S halálom elfelednem benne,
S az életből, mi hátra van.
Hagyd haldokló lángokba kapni
Kék hegyeink lélekzetét,
S hagyd látnom egy harangvirágban
— Szent szegénységben: gazdagságban —
A mindenségnek végzetét.

BENÉZ A HAVAS

Benéz a havas kéken, Kolozsvárra.
A nagypiacról tisztán látható,
Amint a Monostor utat bezárja.
Most úgy érzem: ott vége a világnak.
Azokra, kik rám túl a hegyen várnak,
Úgy gondolok, mint mesés
[más-világra.

Benéz a havas kéken, Kolozsvárra.
Öreg fején már megmozdult a hó,
Tövében vadul árad a Szamos,
A Szamos, ez az egyetlen folyó.
A Szamos, ez a megforditott Léthe...
Mondják, ki belekóstolt a vizébe,
Az felejteni nem tud sohasem.

Túl a gyalui havas hegyeken
Hiszen — kékek a budai hegyek,
Kékek, s lilák is tán, ha jő az alkony,
De nincsen mégsem olyan alkonyat
Sehol a földön, mint a Szamosparton.

S ez nem elég, hogy idehaza tartson?!

A PREMONTREIEK PLATÁNJA

A rendház előtt egy platánfa áll.
Varázs-ecsetje surranó hegyével
Megérintette halkan a halál.
Levele: sárga, barna, zöld-arany —
Ezer színváltozatban hulldogál.

Az ezerszínű óriás platán
Zizzenve küldi postáját a
[mélybe.
Alatta kedves házi-uraim
Járkálnak hófehérbe'.

S ahogy járnak, egy-egy égő levél
Köntösük hófehérjén fennakad:
Az élet üzen messziről nekik,
S mutogat vért és aranyat.

S ők olvassák
E titokzatos, távoli postában:
Im', ez az élet,
Amely a hervadást hordja magában.

Azután tovább mennek
A fák alatt fehéren imbolyogva,
S a haldokló élet üzenetét
A köntösükről
Lerázzák mosolyogva.

NAPKELTE A VÁRAD-VELENCEI ÁLLOMÁSON

A vonat dübörögve befutott.
A kalauz kiáltott: Várad-Velence!
Másképp mondotta, más nevet kiáltott,
De már így maradt meg az én fülembe'.

Piros hajnal volt, csípős, őszre járó.
Mint ég titkába látó óriás,
Úgy kéklett keleten a Királyhágó.

Jöttem Szent László gyógyforrása mellől,
Elmélkedve nyugatról és keletről,
S a Lélekről, mely megújul — magától.

A vonat befutott — s felkelt a nap —
A fejedelmi Transsylvániából.

HA NEM LESZ TÖBBÉ ISKOLÁNK

Ha egyszer nem lesz többé iskolánk,
— Ha nem lesz üvegház gyönge palántáknak, —
Ha nem lesz tanterem,
Hol a tanító nyíló ajakán
Az ige-virág magyarul terem,
Ha nem lesz többé szentesített mód
Oktatni gyermekünk az ősi szóra,
Ha minden jussunkból kivettetünk:
Egy Iskola lesz egész életünk,
S mindenki mindenkinek tanítója.

Bölcsek leszünk, szentek leszünk,
Hogy gyermekeink lelkéhez közel,
Mindíg közel legyünk.
Nem leszünk semmi más:
Hitben, hűségben, tisztaságban
Egymásnak folytonos példaadás.

És esküszünk
Mindenre, ami szent nekünk:
Így, iskolátlanul
Egymásból olyan nemzedéket nevelünk,
Hogy mind az idők végezetéig
Megemlegettetünk.

« ELEFÁNTCSONT-TORONY » 1931-BEN

Gúny és szitok süvöltöz körülöttem.
Mintha az önvád nem volna elég:
Hogy nem ölelhetem egy öleléssel
Az északi s a déli féltekét,
Hogy nem száríthatok fel minden könnyet,
És nem törölhetek le minden vért,
Hogy nem zenghetem végeszakadatlan
A véghetetlen nyomor énekét.
Azt kellene, azt kellene talán.
Csak azt, csak azt, csak azt a balladát.
De gúny és szitok süvöltöz köröttem,
Mert van még kék ég, hóvirágos ág,
S egy cinke, Isten örök proletárja
Másképp fújja magányos dallamát,
Mint a morajló éhes tömegek.
S én a cinkével is énekelek.
Az énekemet ki szabhatja meg?
Én azt dalolok, amit akarok,
Vagyok, aki vagyok,
S tán akkor dalolok az emberért,
Amikor a cinkével dalolok.
És igenis: a csillagokkal is,
És igenis: a virágokkal is,
És minden kopott, ócska szerelemmel,
Ma is, ma is, ma is.
S mit tudjátok ti, hogy a dal hol áll meg,
Hol áll meg, hol áll meg, kit hogyan talál meg?
S nem nagyobb doktora-e a nyomornak,
Mint a balgán kuruzsló forradalmak?
Gúny és szitok süvöltöz körülöttem.

Éppen azért: vagyok, aki vagyok.
Költő vagyok.
Kié vagyok?
— Hiába nekem szegzett fegyverek —:
Először Istené,
Aztán önmagamé,
Aztán a tietek.

TÖRPEFENYŐ

Ahogy a hegyek nőnek,
Úgy törpülnek a fák.
Nagy szálfa-gőgöt nem tűr
A magasság.

A törpefenyő fája
Alázat fája itt.
Nem hívja ki öntelten,
Mindíg viharközelben —
A menny villámait.

Hanem azért próbáld
Tövestül tépni ki:
Beleszakadsz, de ő
Magát nem engedi.

Indája szikla-szívós,
Acél a gyökere —
Rácsap, de belecsorbul
A Bucsecs kard-szele.

A rádühödt szelekkel
Dühödten birkozik,
Vad oromtalajába
Vadul kapaszkodik.

A földre fekszik néha,
Mint tanult birkozó,
Vélnéd: vég-kimerült, —
S ím: talpra-pattanó.

Nagy, büszke rokonságból
Kis mostoha-kölyök:
Legárvább, legkeményebb,
Ki ide felszökött.

Törnek a szálfák lennebb,
Roppan ezer derék.
De él itt fenn e hajló,
Magát mindenkép tartó,
Megpróbált nemzedék.

BÁNK BÁN UTOLSÓ MONOLÓGJA

« Melinda, drága szennyfoltos galamb,
Halott szerelmem mért riasztgatod?
És mért futsz Ottó, törpe nyomorék,
Féltésem holt dühét mért retteged?
Lófarkon hurcolt lobbanó Petur,
Mért görgetsz most is átok-hegyeket?
Mért árad ajkadról tengerdagályként
Tiborcz, — az örökkévaló panasz?
S mért leng felém — ó, nagy ellenfelem —
Gertrud, királynői ravatalod?

Zavargó, véres árnyak, — hagyjatok.
Küszöbömre mért tolakodtok föl?
Én titeket elfelejtettelek,
Régen betelt az én tragédiám,
A láng kihúnyt, a színnek vége van.
Mi dolgom van még nekem veletek?
Tragédiák, vihar-sorsok felett
Húnyt szemmel egy csillagot keresek.
Bánki méltóság, Bánki sértődés,
És Bánki bűn és Bánki büntetés,
Kúsza kínok — hogy elszóródtatok...
Az a csillag... csak azt a csillagot. —
Nézzétek: Bánk bán zarándok-ruhában,
Mezítlen talpam alatt ég a rög:
A nyugvó nappal messze készülök.

Egy kicsi-kis leányka-csillagot
Láttam egyszer sok esztendő előtt,
Pozsony várából napnyugatra ment
A csillag-gyermek, s szent asszonnyá nőtt.
A fáma mint a rózsaillatot
Nevét országokon át lengeti,
Be jó volna a köntöse szegélyét
Ájtatos ajkkal megérinteni.
Idegen népek jóltevője lett,
Míg anyja itthon dúlt a magyaron...
Most anyja vére ég a kezemen —
Mért mentél el, királykisasszonyom?
Szűz lelked egyetlen lehellete
Szétfújta volna a tragédiát, —
Vagy úgy kellett, hogy későn, s messziről
Szívjuk be lényed rózsaillatát?
Átok lett itthon a meráni vér,
És áldás lett az árpádházi ott.
Onnan kellett ránk visszasugározzál,
Hogy imádjunk, mint magyar csillagot.
Mindegy, — én most megyek, megyek feléd,
És viszem ezt a tépett sereget,
A teremtésben mind, mind vesztesek.
Betegek, bűnösök és nyomorultak:
A bosszúállók és a megbosszultak.
Megyünk, megyünk, s a zordon szín után
Mi békességet csak nálad lelünk,
Messze-szakadt szentünk, Erzsébetünk.
Tenálad vár a mindenható jóság,
A mindent feloldozó hatalom,
Tenálad várja Bánkot becsület,
Peturt szabadság, Ottót irgalom,

Tenálad fehérítik új ruháját
A bemocskolt köntösű Melindának,
Tenálad minden elbukottra várnak.
Anyád uralmát régen leszolgáltad,
Nálad lemosva szenny, törülve vér,
Tiborcznak mindennapra jut kenyér.

Megyünk, megyünk, feléd Erzsébetünk.
Boldog, ki leghamarább odaér.»

MAGYAR MINIATŰR

Írok haza...
Ó, ezek az új magyar bélyegek!
Illesztgetem gondolattalanul
Egymás mellé, — s egyszer megdöbbenek:
Széchenyi és Kossuth
Néznek itt is merőn farkasszemet.
Örökkévalóság magyar egébe
Feltornyosult két óriási Hegy:
Ugye kibékültök e kis levélen?
Mert ez a levél...
Mert ez a levél haza — *Cluj*-ba — megy.

AHOGY LEHET

Fogcsikorgató türelemmel,
Összeszorított szájjal —
Krisztus-követő bús próbálkozással,
Majd daccal, lobbanóval,
Fojtott igével és visszanyelt szóval,
Tenyérrel, mely sima örökké,
Csak a zsebben szorul ököllé —
Keserű, tehetetlen nevetéssel
Békülve meg akármi rendeléssel —
Nem csodálkozva már — és csodálkozva mégis,
Hogy rajtunk ez is, az is megesett:
Hordozzuk, testvéreim, ezt a hordhatatlan,
Kínszenvedést virágzó életet.
Ahogy lehet...

Megalkuvás zsoltárát énekelve,
Végtelen rabmenetben csak megyünk,
Nincs semmi fegyverünk,
Fegyvertelen a lelkünk lázadása,

Pedig a vérünk minden csöppje vágyik,
Vágyik a Péter vad mozdulatára,
Amikor Istenének védelmében
A Málkus fülét hirtelen levágta.
Kik vagyunk mi?
Ó, nem az Alázat,
Csak a megalázottság fiai.
Nemzedékek büszke hídfői közt
Görbülő ív, görnyedő átmenet:

Testvéreim, bizony nem élünk jól mi,
Nem apáinknak tetsző életet.
De aki másképp tehetne helyünkben,
Az vesse reánk az első követ!
Minden percünk kínzó kiegyezés:
Ahogy lehet...

Testvérem, korcs hős, alkuvások hőse,
Félbenmarad, megmásul mondatod?
Egy szikra talán mégis zengve pattan
Lángörvényből, mely benned kavarog.
Dagadnak benned árvizes erők,
Zúdulna niagarás zuhatag:
Elégedj meg, ha megtöltesz belőle
Kristálytiszta vízzel egy poharat.
Visszaszorítnak, hátrább, egyre hátrább,
És amit hagynak, egyre kevesebb:
Hát vesd meg lábad ott, ahol megállhatsz,
S azt mentsd, azt a talpalatnyi helyet,
Szikrát a tűzből, cseppet a folyóból,
A töredéket eltört mondatodból,
Minden megmaradt árva keveset:
Ahogy lehet...

Láttad a Karsztok szirt-sivatagában
A liliputi termőföldeket?
Pár négyzetméter — amit a lavina,
A kőgörgeteg könnyen eltemet.
S a Karsztok boldogtalan magvetője,
A földmívelés madárijesztője
Ezt a kis humuszt mégis szereti,
Kicsi kőkeritéssel keriti.
Pedig szinte sírjának is kevés.
Ó, karszti sors, ó, karszti temetés...

Te is, testvérem, karszti sorsodat
Fogadd el, s védd meg karszti földedet,
Azt a sírodnak is kevés humuszt,

Azt a pár négyzetméternyi helyet,
S azt a fölséges Isten-lábnyomot,
Mit a lavina minden rohama
Eltörölni még sohasem tudott.
Védd ezt a talpalatnyi telkedet,
Cserépkancsódat és tűzhelyedet,
Utolsó darab száraz kenyered!
De azt aztán foggal, tíz körömmel.
Démoni dühvel és őrült örömmel —
Ahogy lehet...

Ahogy lehet...

JÁNOS EVANGÉLIUMA

Összehajolnak Máté, Márk, Lukács,
És összedugják tündöklő fejük
Bölcső körül, mint a háromkirályok,
Rájok a Gyermek glóriája süt.
A gyermeké, ki rejtelmesen bár
S természetfölöttin fogantatott:
De *fogantatott* mégis, *született*
S emberi lényként, tehetetlenül,
Babusgatásra várón ott piheg.
A gyermek, a nő örök anya-álma,
Szív-alatti sötétből kicsírázott
Rongyba, pólyába s egy istálló-lámpa
Sugárkörébe. Bús állati pára
Lebeg körötte: a föld gőz-köre.
A dicsfény e bús ködtel küszködik.
Angyal-ének, csillagfény, pásztorok
S induló végtelen karácsonyok,
Vad világban végtelen örömök
Lobognak, zengnek — mégis köd a köd.
S mindez olyan nyomorún emberi
S még az angyalok Jóakarata,
Még az is emberi és mostoha.

De János messze áll és egyedül.
Nem tud gyermekről és nem tud [anyáról,
Nem születésről, nem fogantatásról,
Csillag, csecsemő, angyalok kara,
Jászol, jászol-szag, — József, Mária,
Rongy és pólya, királyok, pásztorok,
Induló végtelen karácsonyok:
Nem érdeklik — vagy mint rostán a [szem
Kihull az ő külön történetéből,
Kihull mindez, és mindez idegen,
Apró, földízű, emberi dolog.
Nagyobb, nagyobb, ó nagyobb a Titok!

János, evangelista, negyedik
Külön áll, világvégén valahol,
Vagy világ-kezdetén, vad szikla- [völgyben
S a fénytelen örvény fölé hajol.
És megfeszül a lénye, mint az íj,
Feszül némán a mélységek fölé,
Míg lényéből a szikla-szó kipattan
S körülrobajlik a zord katlanokban
Visszhangosan, eget-földet-verően,
Hogy megrendül a Mindenség szíve:

Kezdetben vala az ige.
S az Ige testté lőn.

VISSZA NE ÉLJ

Ha ajkadon majd újra zeng a Himnusz,
S a Zászlót ismét Te veszed kezedbe:
Zászlóval és Himnusszal halkan élj,
S vissza ne élj vele!
A Himnuszt mély, szemérmes áhitattal
Zsolozsmázd — szinte hangfogóval csak,
S a zászlót úgy illesd nyilvánosan,
Mintha volna árva kicsi szalag,
Színháromság, titokban bujdosó —
Fiókok rejtekén rejtőzködő
Pókhálós kincs — a győztes lobogó.
S esküdj, hogy *Te* nem leszel az soha,
Aki mások ősi javára tör —
Rabból és páriából lettél ember, s szabad,
Nem lehetsz börtönőr.
Polgár voltál, s mint polgár: harcos is.
Sok szürke éven át —
S minden kis lépésed önvédelem —
Józanul becsüld meg a katonát,
S ha igazság lesz a határokon túl:
Legyen határokon innen is az.
Különben egyet fordul a kerék —
S egy új tél mindent újra behavaz.

FÉNY-TORONY

Jaj, Költőtársam, mái legnagyobb,
Utolsó Fárosz az előttem járó
Nagy nemzedék fény-tornyai közül,
Mondd, szíved e kietlen vad világban,
A szenvedés újuló viharában
Minek örül?
Szeretném megtanulni,
Ki művészeted márványcsarnokát
Jártam és fel nem foghatónak láttam,
S meg nem tanulhatónak a csodát —
Szeretném, ki költő-művészetet
Tőled tanulni meddő harcnak véltem,
Szeretném megtanulni Művész, Tőled:
Hogyan fogsz ki a szenvedésen?
Hogyan fogsz ki rajta, ki nem ereszt?
M csoda rózsát fakaszt a kereszt,
Mely terebélyesedik rajtad, s nő —
Bocsásd meg ezt a bús kiváncsiságot:
Alkotni, s mosolyogni
Honnan van benned most is az erő?
S vajjon mibe kapaszkodsz?
Hallom, hozzádméltó klasszikusokkal
Társalogsz keresztfádnak éjjelén
Zárt ajakkal és néma hanggal —
S hajnalra keresztfádról rózsa hull,
S keskeny csíkban elibéd hull a fény.
A Fény —
Ó, Fény-torony —
Utólsó Fárosz az előttem járó,
Nagy nemzedék fény-tornyai közül —
Ugy örülök, ha szíved még örül.
Maradj még velünk, utolsó Orom —
A másodizben állig fegyveres
Vad világban — roppant
[Fegyvertelen —
Maradj velünk sugárzó Fény-torony —
Nagyon sötét lett künn a tengeren.

S MI LESZ VELEM?

Sok hátra nincs már —
És nem is lehet —
Elmenni legjobb volna —
Zrinyiként nem egy várból —
De kirohanni az egész világból:
Száz arany nélkül, az egész világból:
Ez kellene.

Nincs helyem itt.
Ki hallgatja
Egy korszerütlen és beteg,
Hanyatló költő végső rimeit?
Aki se munkás, se nem katona.
De volt munkás tán, és volt katona,
S csupán az árva rimmel
Néha még ma is
Furcsa, bolondos varázslatot mível.
Mégis úgy érzi:
Itt áll már ő is a szirt tetején,
Gomblyukában fölösleges virággal,
Meddő nőkkel és gyümölcstelen fákkal,
Aggokkal, betegekkel,
S e világ ellen kiáltó kövekkel,
S zúdulni fog a mélybe mindezekkel,
Mert nincs immáron mondanivalója.

Külső s belső erők
Guzsbakötötték.
Nincs mi emelje.
Messze vannak a hajdani tetők.
Csak az elváltozott világ
Halálos kőszirtje maradt.
A Szépség is elfödte arcát
Szégyenlősen előlem —
Vagy e világ vak erői elől —
S halál előtt
Elfödöm én is vérző arcomat.

EGYMÁS MELLETT SOHA?

Hát így is kell mindíg lennie:
Fölül az egyik, s a másik alul?
Hatalmi kérdés emberek között,
S a hatalomban egyik elvadul?
Mindig csak elnyomott és elnyomó,
Kis különbség a módszerek között
És árnyalatok kockafordulásкor,
S meztelen önzés mindenek mögött?
Egyéni önzés és családi önzés
És ezerféle színü nemzeti —
Hát nem lehet e korhadó világot
Testvér-szinekkel ékesíteni?
A kocka fordul és aki alul volt:
Hegylábánál: hegytetőre kerül,
S amit magának nem kivánt, a mással
Folytatja, vagyis csak kezdi elül.
Hát így kellett mindíg lennie:
Az egyik alul, s a másik felül?
Ölni, vagy halni: ez a nagy parancs:
És szép egymás-mellettiség soha?
Fúljon hát önvérébe a világ
Végkép, ha sorsunk ilyen mostoha!
A pusztaság embert többé ne lásson
És hegy se legyen ezen a világon,
Mivel hogysem csillaggal társalogna:
Sulyával a kis halmot nyomoritja.
Isten maradjon egyes-egyedül —
Kiben nincs többé rab és hóditó
És nincsen többé alul és fölül!

BÉKE

Valami furcsa összehangolódás,
Valami ritka rend —
Széthúzó erők erős egyensúlya,
Mély belső bizonyosság idebent —
Bizonyosság arról, hogy élni jó,
Szenvedni elkerülhetetlen,
Szeretni tisztán: megistenülés,
Meghalni szép —

S a kifejezést meglelni mindezekhez,
Megtalálni a felséges Igét:
Az Igét mindezekhez:
A Béke ez.
Orkán ordíthat aztán odakünt,
Robbanhat ezer bomba: kárbament,
De kárt nem okozott.
Bent:
Csend.
A Béke itt kezdődik.
Bent:
Csend.
Isten hozott.

BARTALIS JÁNOS

A MAGÁNYBAN

Elindultam a beteg világból
És egy kis faluba érkeztem.
Ezt a falut ugy hívják, hogy Alsókosály.
El akartam bújni
Világ panaszától,
Duna sírásától.
El akartam aludni
Kedvesem ölében,
Rózsafám tövében.

De előjöttek a madarak
És lett tavasz
És virágoztak a fák
És felöltözött a föld
És sírtak az erdők
És az ember-lombok is rámhajoltak
És az én nyúgalmam is oda lett.
S most itt állok,
Éberebben, mint a sajgó nagy világban.
Hallom a föld dobogó szivét.
Zúgó meteorok vágnak át felettem.
Jajong az emberiség.
Világkatasztrófát dübörög az ég.
Esténként, ha csend van
S halvány hold, szellő leng,
Végtelen kukoricatengerek hulláma
Hozza a jajt.

Örökké beszélő, susogó, sárga szárak szállitják
A rémisztő üzenetet:
Beteg a világ!
Vörhenyes bokrok gyúlnak most az éjtszakában
S halódó csillag pislákol ég bölcsőjében.
Őszi, szomorú koszorúk sírnak összetörve.
Mikor lesz Hajnal?
Mikor lesz Reggel?
Ó, kedvesem, boruljunk le és imádkozzunk.

NE BÁNTSATOK

Ne bántsatok.
Bartalis falún él
És kenyeret keres.
Kaszál, kapál, fúr, farag.

Csillagokat néz
És holdat vár.
S egy tölgyfatönkön űlve
Esténként
Szerelmes partnerével
Várakat épit magasat, magasat.

S mint selymes fű a kasza nyomán,
A munkahajsza után esténként
Úgy esem én is el.
De reggelre kelve újra támadok
S vígra stimmolom hegedűm.

Kasza csengés!
Kapa pengés!
Víg aratási dal!
Fűrj! Pitypalaty!

Engem csak az Isten segít.
Engem csak a Párom segít.
Ó, meddig élsz még így, barátom?

Búza, árpa leszakad.
Susogjatok szőke kukoricaszárak.
Harsogj boldog kukoricaerdő.
Ingj, hajladozz...
Facsard kunkor bajúszod
A bajúsztalan költő előtt.

Csöved letépem
És zsákba teszem.
Vörös-sárga millió, meg millió
Kedves szemed megőrölöm.
Lesz liszt belőled...
Majd csöpp kis konyhában
Párolgó, meleg puliszka
Az asztalon.

Ne bántsatok!
Bartalis falún él
És kenyeret keres,
Kapál, kaszál, fúr, farag.

NADÁNYI ZOLTÁN

A PARTON

A folyóviz úgy vonz magához engem,
Mint a felhőt és mint a madarat.
Itt szoktam állni a fűzfák alatt,
A viz felett, halálos őszi csendben
És odalent fordítva ringatóznak
A fűzfák, meg a bokrok, meg a csónak.
Kár, kár nekem a partról hazajárnom,
A fordított fűz volna jó irányom,
Egy szebb világba lépnék gondtalan,
Ahol mindennek fordítottja van.

TE MÁR SEHOLSE VAGY

A kezedet már nem adod,
A szádat se adod
És a ruhámon nem hagyod
Az édes illatod.

Álmomban is, jaj, mindig oly
Hideg vagy, csupa fagy.
Már elhagytál álmomban is,
Te már seholse vagy.

És egy sírdomb, egy hamvveder,
Még annyi sem maradt.
Te már seholse vagy, se föld
Szinén, se föld alatt.

Csak nézlek és találgatom,
Hol az én kedvesem.
Álomban, ébren egyre csak
Keresem, keresem.

Mert megvan ő, tudom, tudom,
Csak elmaradt, de hol?
És addig, addig keresem,
Én sem vagyok sehol.

Valahol együtt járhatunk,
Talán egy régi nyár
Kanyargó, kedves útjain,
A régi, régi pár.

A hídon túl kis gyalogút,
Kökénybokrok szegik,
Ott mennek ők! Hogy szeretik
Egymást! Be jó nekik.

MÉCS LÁSZLÓ

TERTULLIÁNUS ÉNEKE

A mélyből kezdje, ki magasba készül.
Poklokat járt meg minden megfeszített.
Ki porba hullt, mert mindent elveszített,
Rabszolgasorsát állja meg vitézül.
A mélyből kezdje, ki magasba készül.

Vizek, vulkántüzek mélyben feszülnek:
Igy nő a tenger, csúcsa hegytarajnak.
Minden vetés sötétből, sárból sarjad.
Ősztől készül az aratási ünnep.
Vizek, vulkántüzek mélyben feszülnek:

Testvér, tudom, nagy templom dőlt itt romba:
Az Istened keresztre feszítették.
Lopd el magadnak szent, felnégyelt testét:
Lelked legmélyén ott a katakomba,
Ott rejtsd el, bár a templomod dőlt romba.

Ha Cézárt látod diadalszekéren,
Teli torokkal orditsd a vivátot,
A te vivátod úgyis mindig átok!
A te jövőd csirázik már a mélyben,
Míg Cézárt látod diadalszekéren.

Nappal tömjént gyujts pogány isteneknek,
Légy katona, rabszolga, hivatalnok.
Egyszer megunják majd az élet-malmok
A bánat-őrlést, míg mások nevetnek.
Nappal tömjént gyujts pogány isteneknek.

— Katakombádba menj le éjszakára!
A holtak várnak, kik közt nincs hamis szent,
Igézd, éleszd, imádd az igaz Istent.
Erőket rejt a szenvedések vára!
Katakombádba menj le éjszakára.

Fölpattant nagy szemétől a halottnak
Egyszer ragyogni kezd a katakomba.
Cézár befullad trágár vigalomba
S új zsoltárok, új dómok tornyosodnak
Fölpattant nagy szemétől a halottnak...

ÜRES MÉHES A DOMBOLDALON

Megint méhekkel álmodtam ma éjjel.
Fehér fa voltam, álltam zúgva, zsongva,
Ibolyaszinű méhraj szállt a lombra
S valami édes-furcsát zümmögött...

Tavaszodik. S talán a régi Méhész
Üzent fiának most a túlvilágról?
Fehér szirmokkal álltam és egy ágról
Egy nagy piros szív csüngött lefele...

Nagy túlvilági vérpiros virágok
Viaszát, mézét összeépítették
Ibolyaszínű méhek s idetették
Apám szívét, mint titkos égi hírt...

...Mert roskadozva áll az ócska méhes:
Vonatból látom fent a templomdombon
Ha utazom s csak a szememmel mondom
A csókokat s a halk üdvözletet...

Ó megüresült, roskadt régi méhes!
Ó merre szálltok méhek, gyermek-álmok?
Mily gyermekszívbe hordtok jó és álnok
Virágokról most mézet és viaszt?

Látod atyám, én is méhésznek álltam:
Rajokat küldök széjjel a világba
S kiket megvert a vihar földre vágva:
Letört lombjukra mézes szív kerül...

Míg egyszer én is felmegyek utánad
Az életdombon fel a temetőbe...
S így szól a nép az úton elmenőbe:
Itt zúgtak a Mécs László méhei...

KETTEN A CSODAFÁVAL

Sokat jártam, mendegéltem,
Egyszer egy nagy fához értem,
Lehetett pár ezer éves,
Sok-sok odva: egész méhes,
Egész lelke méztől édes.
Sok-sok lombja: egész erdő,
Titok-rejtő, fészek-rejtő.
Sok madara: kész dalárda.
Sok szépséges szép virága.

Megállottam biz én ottan
S fél-hangosan gondolkodtam.
Én Istenem, de jó volna,
Ha e vén fa megbomolna,
Megbomolna, elindulna,
Elindulna gyökérlábon
S ezer lábon a világon
Vándorolna, velem járna
Egész világ csudájára.

Hát a vén fa meghallotta,
Kacagását kibontotta,
Minden ága rengett bele,
Hullt virágja és levele,
Rám esőzött nevetése,
Nem maradtam adós én se,
Vele együtt jót kacagtam,
Hát az ajka szóra pattan:
Emberem vagy, amint látom,
Veled megyek kis barátom.
És elindult ezer lábon
S igy vándorlunk a világon.

Járunk, járunk, járdogálunk,
Jégesőnek aláállunk,
Fény-esőnek aláállunk,
Semmi fontost nem csinálunk,
Csillagokkal cimborálunk,
Itt megállunk, ott megállunk.
Néhol nyomor-házak állnak:
Odaállunk kenyér-fának.
Néha vidám szelek jönnek,
Viharai jobb jövőnek:
Mint a zászló leng a lombunk,
Szívből adjonistent mondunk.
Néha délibábot játszunk
És tótágast állni látszunk.
Könny-tavakba mézet öntünk
S kinek minden álma eltünt:
Kicseréljük minden éjjel
Bús szivét fülemülével.
Találkozunk siratókkal,
Országos nagy koporsóval:
Odaállunk remény-fának,
Föltámadás példájának,
Madaraink dalba fognak
S költögetjük a halottat.

Járunk, járunk, járdogálunk,
Semmi fontost nem csinálunk,
Itt megállunk, ott megállunk,
Csillagokkal cimborálunk.

A KIRÁLYFI HÁROM BÁNATA

Amikor születtem, nem jeleztek nagyot
Messiás-mutató különös csillagok,
Csak az anyám tudta, hogy királyfi vagyok.

A többiek láttak egy síró porontyot,
De anyám úgy rakta rám a pólyarongyot,
Mintha babusgatná a szép napkorongot.

Maga adta nékem édessége teljét,
Úgy ajándékozta anyasága tejét,
Hogy egyszer a földnek bennem kedve teljék.

Isten tudja honnan, palástot kerített,
Aranyos palástot vállamra terített,
Fejem fölé égszín mosolygást derített.

Ma is úgy foltozza ingemet, ruhámat,
Ma is úgy szolgál ki, főzi vacsorámat,
Mint királyi ember királyi urának.

Amerre én jártam, kövek énekeltek,
Mert az édes anyám izent a köveknek,
Szíve ment előttem előre követnek.

Amíg ő van, vígan élném a világom,
Nem hiányzik nekem semmi a világon,
Három bánat teszi boldogtalanságom.

Az egyik bánatom: mért nem tudja látni
Egymást a sok ember, a sok-sok királyfi,
Úgy, ahogy az anyjuk tudja őket látni?

A másik bánatom: hogyha ő majd holtan
Fekszik a föld alatt virággá foszoltan,
Senki se tudja majd, hogy királyfi voltam.

Hogyha minden folyó lelkemen átfolyna
Minden tavaszi rügy legtisztább gyöngy volna:
Kamatnak is kevés, nagyon kevés volna.

Hogyha minden csillag csupa gyémánt volna,
S ezer hála-malom csak zsoltárt mormolna,
Az én köszönetem így is kevés volna.

Hogyha a föld minden színmézét átadom,
Az ő édességét meg nem hálálhatom,
Ez az én bánatom, harmadik bánatom.

A TENGER FEKETE ÉS MÉLY MARAD

Kolumbusz áthajózta, Lindbergh átrepülte az óceánt
S a tenger titok maradt, fekete és mély maradt.
Velencék vidámítják a tengert, nász-hajók, cukor-szállító hajók
S a tenger keserű marad, fekete és mély marad.

A szentek áthajózták és átrepülték az életet
S az élet titok maradt, fekete és mély maradt.
Lakodalmak, keresztelők, majálisak színezik az életet
S a fájdalom örök marad, fekete és mély marad.

Kutatók átkutatták, tudósok felmérték a földet
S a föld titok maradt, fekete és mély maradt.
Tavaszok tarkázzák, szivárványok, délibábok a földet
S a föld temető marad, fák, állatok, emberek temetője marad.

Orvosok lesték, röntgennel keresték a halált
S a halál titok maradt, fekete és mély maradt.
Virágot, könnyet szórunk a halottra, befásítjuk a temetőket
S a hulla hulla marad, a temető temető marad.

A prédikátorok remény-hidakat húztak a siralmak völgyére
S a szó szófia maradt, a völgy hidatlan maradt.
Túlvilági mézet öntögetnek a siralmak völgyébe
S a siralmak völgye siralmas és keserű marad.

Költők és filozófusok fecsegtek az Istenről
S az Isten titok maradt, hímporos, szent, szűz titok maradt.
Bazilikákkal próbáljuk bekalitkázni, bűnnel boldogtalanná tenni
S az Isten végtelen marad, tisztaság és boldogság marad.

ÜVEGLEGENDA

Sem sivatagban, sem őserdőben nem lakott,
Emberi örömök alá máglyákat nem rakott,
Ruhája rendes volt s nem csupa folt
— Mégis, mégis, mégis remete volt.

Haját megfésülte, fehérneműt váltott,
Kalapjához tűzött jószagú virágot,
Nem hervasztá orcáját, mint az őszi hold
— És mégis, mégis, mégis remete volt.

Járt a munkásokhoz, járt a szántókhoz,
Járt menyegzőbe, temetésre, tengeri-hántókhoz,
Ragyogott szeme, ha harmonika szólt
— És mégis, mégis, mégis remete volt.

Nem volt rejtély, titok: mindenki megnézte,
Mindenki szerette, mindenki becézte,
Meleg, virágos ág volt, nem suta-holt
— És mégis, mégis, mégis remete volt.

Nézte, szagolta, ízlelte, tapogatta
A százszínű, százizű, százhangu világot s hallgatta,
Tudta, mit árul ezer emberi szív, ezer emberi bolt
— És mégis, mégis, mégis remete volt.

Lakott Berlinben, Budapesten, gazdagban, páriában,
Lakott Erdélyben, erdőben, Pálban, Gyulában, Máriában,
Ezerhúrú hárfája ezreknek szólt
— És mégis, mégis, mégis remete volt.

Ölelni akarta ezer édes inda,
De üvegbura védte, üveglegenda,
Átlátszó magánya mindig ráhajolt
— És azért mindég, mindég, mindég remete volt.

CARMEN SAECULARE

Igen, az élet vizei kiáradtak a véreső miatt.
Noé bárkája is elsüllyedt. Minden szív megriadt.
Nyolcmillió halott a megalvadt vér fenekén!
S a béke még örvényesebben sistereg sodrón, feketén.
Sok millió halott az örvények alatt.
Az élet vizeit fertőzi sok millió halott.

Keressük meg a holtakat: tegyünk a vízre kenyereket,
Kenyerekbe égő gyertyát s ahol egy halott megrekedt,
Megáll a vizen a kenyér... Hány kenyér áll a megveszett örvényeken?
Hány millió ember vérzett el az emberi törvényeken?
Temessük el a holtakat: ne fertőzzön a keserüség!
Hámozzuk ki a vágyainkból és szüljük meg a Holnap Hősét!

Utazzunk el a tavaszunkba! Az öreg Földön valahol
Mindég akad tavasz, ahol a mi fülemilénk dalol!
Nálunk még tél van s Indiában a lótuszok csodái nyílnak,
Nálunk már nyár van s Máramarosban a hegyeken tavaszi illat.
Keressük meg a tavaszunkat vagy a Szerelem országában,
Az Anyaság, Szeretet, Munka, vagy Megszentülés országában.

Tavaszország törvénytárából tanuljuk meg jól ezeket:
A sas lebeg a levegőn, bár nála százszor nehezebb.
Hiába forgat kést a kín, megöli őt a türelem.
A gyűlölet gránitsziklaján jóság rózsája megterem.
A víz puha: s medreket ásott s hegytorlaszokat általvágott,
A szeretet milyen puha s mégis legyőzi a világot!

Tavaszország szent komédiáját csináljuk végig, magyarok!
Erjedjen a fájdalom-gránit és felszántják az angyalok.
Erjedjen csak a türelem s a magyar ugar rózsát terem,
Deli legényt, deli leányt terem a magyar szerelem.
Erjedjen csak a szeretet s ha a folyókat lázba hozza:
A Kárpátok nagy koszorúját lassan a Nagyalföldre mossa.

Erjedjenek agyak, szivek s öklök egymásba mindenünnet
S tavaszi erjedés után megjő az aratási ünnep!
Csikóinkat, csikósainkat csodálni fogja Európa!
Hogy kiderül a világ arca, ha felujjong a magyar nóta!
Tokaj híres szőlő-tőkéin vonókká sarjadt venyigék
Vonózzák szivek hegedűin egy szebb világnak szebb hitét!

LEGYEN VILÁGOSSÁG

Vonatra szálltam és a harmadik
Osztályban horkolt végignyúlva bölcsen
Egy munkás. Álltam, mert nem volt helyem
S töprengve néztem: költsem föl, ne költsem?

Mosolyt virágzik, jót álmodhatik.
Nem tudja, hogy ruhája, inge foltos,
Hogy mennyi bársonyt, selymet tartogat
A pénzeseknek milliónyi boltos.

Hogy mint az Élet, olyan a vonat
És minden percben történhet karambol,
Hogy árvíz készül: könny- és vér-özön
S a föld felett ködarcú Rém barangol.

Hogy mint az Élet, olyan a vonat:
Van első osztály kényes gazdagoknak,
Van másodosztály, kik most gazdagodnak
S van harmadosztály, nincstelen rajoknak.

Hogy vannak fehér, vörös börtönök,
Új édent, fajt, hazát, osztályt hazudnak,
Szadizmussal. Nincs Krisztusuk! S ha van:
Nincs Isten-arca az ő Krisztusuknak.

S ő mindezt most nem tudja. Álmodik.
Mosolyt virágzik. Költsem föl, ne költsem?
Jó lesz talán, ha mindig így marad,
A mag maradjon mindig a gyümölcsben!

A magban megmaradjon a csira,
A pille puhán álmodjon a bábban,
Idő méhében ifjúság, tavasz,
Az anyaság meg a szerelmi fában.

Madárt tojás, rügyet rög rejtsen el,
A hang ne ébredjen föl a harangból,
Mert élni, tudni és szenvedni: egy!
S a föld felett ködarcú Rém barangol.

És mégse, mégse! Jőjj, szent borzalom,
Csirázás, rügyzés, anyák égi fénye!
A szenvedésnek élet-arca van
S az élet az Isten hőskölteménye.

És hozzá léptem irgalmatlanul,
Mint anyánkhoz a teremtő Okosság,
Kiben szunnyadtunk öntudatlanul:
Ébredj! tudj! szenvedj! Legyen világosság!

FÖLDOSZTÁS

Már parcelláznak itt-ott: nő sok zselléri ház.
Verébrajként köröttük a betegség s a láz.

Itt eddig pipacs termett, kacéran, gyönyörűn,
Most bevonult az ember és bevonult a bűn.

Itt eddig kenyér termett, hullámzó szent vetés,
Most bevonult az ember s vele a szenvedés.

Eddig pacsirta költött, sok zengő hujja-haj,
Most bevonult az ember s fészket rakott a jaj.

Itt életet kaszáltak, dalolt, aki kaszált,
Most elküldik kaszálni a fekete halált.

És mégis, mégis, mégis. Itt új szépség terem,
A bánat violája, muskátlis türelem,

A jóság rezedája, szagos legyen az út,
A vándorok szagolják, ha útjuk erre fut.

És itten illatoz majd az ima-rozmaring,
Elbűvöli a búkat, elkábítja a kínt.

Anyaság rózsafáján piros virág terem,
Legényeket busító lány-szépség, szerelem.

Apák szőlőtőkéjén legényes venyigék
Bátor mámort teremnek: élethez kulcs-igét.

Kenyér, pipacs, pacsirta szép, szép s a szűz talaj!
De mindnél több az ember, ha bántja is a baj!

Eddig embernek termett e föld kenyereket,
Most Istennek terem majd kalácsos lelkeket.

Földet a nincstelennek! virág- és házhelyet!
S Jézus szíve tulipánt hajt bűn, harc-láz helyett.

NEM TUDOK BETELNI!

Nem tudok betelni: kétöles csalánok
Közt nézem a csupasz csalogány családot
Szegényes fészkében. Szorgos anyja, apja
Jön, megy és az étket a szájába rakja,

Mint gyerek-szájamba az anyám az édes
Isten nevét rég, hogy lelkem most is éhes
Mint a pap az ostyát első áldozóknak,
Mint a Nap a mézet rétnek és bozótnak,

Mint az Isten nékem a mézes kegyelmet,
Jókhoz, gonoszokhoz türelmet, szerelmet.
— Felsír a fióka: fütty lesz az ételből,
Megszentülök: szárny, dal lesz a kegyelemből.

Mi volna belőled, öt pucér fióka,
Ha apád-anyádat megenné a róka?
Mi volna belőled, árvácska, Nap nélkül?
Mi volna belőled, szivem, Isten nélkül?

Nézem a madár-párt. Nem tudok betelni,
Csak kalaplevéve himnuszt énekelni
Minden etetésnek, minden anyaságnak,
Minden földi, égi, szent, szent apaságnak.

CIVIS ROMANUS SUM

Én magyarságom soha nem tagadtam,
De soha nem is kérkedtem vele,
Nem pávatoll: egy mártir-pillanatban
Csak a bőrömmel együtt jönne le.

Magyarságom nem is átkoztam: könnyen
Fizettem az adómat. Tizedem
Kálváriajárásban, jajban, könnyben,
Kacajban, dalban ma is fizetem.

De aztán pont! Nem csempészek dugárut,
Se rém-gázt! Római polgár vagyok.
Okmányomon a százszor is elárult
Krisztus-Király pecsétje ég, ragyog.

Az iskolás földgömbön rég kis ujjom
Földrészeken suhant át perc alatt,
— Most az Isten földgömbjén járva, fújom
A tarka szappanbuborékokat.

Nem percekben, még nem is századokban,
De időtlenségben gondolkozok,
Lábom pedig, ha vándorutra dobban,
Mindég népek térkép-rajzán mozog.

Országom az ország-feletti Róma:
Szüzek, mártirok, hitvallók derüt
Virágzanak itt, száll a szent aróma.
Az én országom ott van mindenütt.

Törvénytáram elfér egy nefelejts kis
Szirmán, azért, hogy soha ne feledd:
« Szeresd az embert, mind, ha mérget rejt is
S szeresd az Istent mindenek felett! »

Az útjaim mind tiszta ölelések,
A népek közt ugy járok, mint követ,
A világtestvériség álma késhet
Több ezredévet, — s holnap eljöhet.

Mégis detektiv-falka a nyomomba
Szaglász itt-ott s örülne vesztemen.
Urak! Hol fér el annál kincs, vagy bomba,
Ki minden cafrangoktól meztelen?

Nincsen zsebem, tarisznyám kincsre, pénzre,
Egyetlen rejtektárcám a szivem
És bent az Isten forradalmi pénze:
A szeretet ragyog tündérien.

Némely országban megállok. Kitárom
A karjaim: rügyezni kezdenek
S mint mesebeli hószín fa-titánon,
A lombomon sok kék virág remeg.

Én nem hiába vándoroltam, érzem.
Egy-egy országban megrázom magam,
A szél széthordja szirmaim zenésen
S Isten felé megyek tovább vígan.

AZ ISTEN MA IS FIATAL

Mint bika, mely vasláncot elszakít,
Mely tettre vágy a tétlen unalomból,
A kertbe ront, féltett virágait
Tiporja, ápolt ágyasakban tombol,
Vad izma duzzad, szeme vér-eres
És ökleléshez ellenfélt keres,

S mert nem talál mást ez a jó bolond,
Az almafát kihívja viadalra,
Az almafán épp kivirult a lomb
És rákacag e hetyke fiatalra
És busa fejét telidesteli
Szórja szirommal, míg az ökleli:

Úgy voltam én rég. Boldogság-adó
Járt ki nekem (úgy hittem), piros bomba,
Robbanni kész volt szívem, duzzadó
Volt izmom s belerontva tavaszomba
Reszkettek a tulipán-ágyasok
A fehér és a piros vágyasok.

Nagy bajvivást kívántam s senki más
Méltó ellenfélt nem lelvén, birokra
Hívtam ki Istent, mint a bibliás
Jákob, hír-, mámor-, pénz-, kenyér-jogokra
Hivatkozván: Ő virágot dobott
Reám s megáldott, mint rég Jákobot.

Hány éve annak-Húsz? Vagy milliom??
Lám, lám a kertben most majd egy egész vén
Ember jár s vigyáz, hogy a liliom
Megtartsa a szép hímport égre nézvén.
Mily aggastyán-okos, mily óvatos,
Tapasztalt lettem, bölcseség-botos!

Az Isten pedig még ma is fiatal:
Mer játszani labdás naprendszerekkel
S harangvirággal, csupa diadal
Ez a bolondos szép tavaszi reggel!
Ellenfelei, mint ruhadarab
Vénülnek, Ő meg ugyanaz marad.

Mily vén lett Néró, Voltaire! Meglegyint
A kriptaszag nevükre. Dohos por lett
Mind, aki káromolta őt. Lenint
Háromszor balzsamozta már a Szovjet
És önmagát is. Hulla-szaga van.
Az Isten meg tavaszt játszik vigan.

Itt járok a tavaszban csendesen,
Vén gyermek s kérem Őt, ifjú Atyámat,
Hogy malaszt-keze fogja a kezem
És villanyozza minden porcikámat,
S míg éveim, e színes madarak
Egyre fáradtabb szállanak
— Lelkem örökre fiatal marad!

NEM GYALOG JÖTTEM: KARIKÁZTAM

Egy gyermek jött hozzám levéllel
Mezitláb, harmadik határból,
Oly piros arccal, mintha lázban
Lett volna. Szóltam: gyalog jöttél?
— «Nem gyalog jöttem: karikáztam!»

Ki volna oly bolond: potyára
Befutni jó pár kilométert??
De karikával: nem sok ötven!
Ó öncsalások bölcse: Gyermek!
«Karikáztam, nem gyalog jöttem!»

Szent játékosság: halál-szürke
Világ-malomban, unalomban
Arany kerék, tündéri ének!
Egy kerékkel több mint a lusták,
Jajjal nyavalygók seregének!

Igy jöttem én! A gyermekkortól
A férfikorig hány mérföld van??
Gyarlón, szegényen áztam, fáztam,
De vállaimra lepke-raj szállt,
Nem gyalog jöttem: karikáztam.

Mily hosszú út van a szivünktől
Más emberszívig, mert az ördög
Vezet orrunknál, megalázón.
Én könnyen érek sok-sok szívhez:
Nem gyalog járok, karikázom.

Az Istenig de messzi út van
A Halál országán keresztül!
Ha hívnak majd, nem ímmel-ámmal
Megyek, átvágok mint a villám
Arany kegyelem-karikámmal!

MOTORHIBA

Ülünk anyámmal. Jó az esti csönd
És jó a kályha, jó a könyv, a villany.
Kint rakoncátlan téli szél dühöng,
A lámpa egyszer szédelegve villan
S kialszik. Kezem kapcsolót csavar,
A sír-sötétben nő a zűrzavar,
Tetőnk úgy döng, mintha az ördögök
Már koporsónkra dobnának rögöt,
A szív szorong és fényt szomjazva lázad,
Felforgatjuk fényforrásért a házat,
Míg meglelünk egy karácsonyfa-gyertyát
S szívünk, melyet képzelgés réme vert át,
Örül, midőn a fény előkerül.
Ülünk a kezdetleges fény körül.

Merengek. Mily jó, milyen emberi
Ez ócska láng, mely éjünk elveri.
Ilyennél ültek tán a Betlehem
Istállójában azon éjjelen,
Vagy ilyennél se, vagy egy pisla mécsnél,
Vagy csillagfénynél, míg a keserves Tél
Elolvadt egy kis édes gyermek-arctól
S a jégkorszak eltűnt a lelki harcból.
Lám, lám, elég egy vezeték-hiba
S egészen tisztán idefénylik a
Kiolthatatlan betlehemi csillag.

Merengek, míg a gyertya lángja villog.
Május volt egyszer, füttyös mámor, illat,
Gépkocsin mentünk egy falu előtt,
Utunk átszelt egy libalegelőt
És elütöttünk egy kicsiny libát,
A Julcsa néni nagy-nagy galibát
Csinált és szörnyű átkát szórta ránk ott,
De mink nevettünk, nem látván hibánkat,
Rohantunk gőggel és fölényesen,
Nem telt el egy perc tizedrésze sem
S árokban voltunk, vigyorgott felénk
A Halál a község túlsó felén.
Elég volt egy kicsiny kerék-hiba
S már utolért a megsántult liba
A többi tízzel s utolért a sánta
Vén Julcsa, az, ki vesztünket kiványta,
Fogatlan szája már szidásra áll,
De hirtelen egy rossz szót sem talál,
Mert megpillantja vérző homlokom,
Tépdesni kezdi keszkenője gyolcsát

S kötést csinál, mint régi jó rokon.
Karácsonyfáján száz vihar sepert át
S nem érhették el vágyuk, hogy kioltsák
Szívét, e piros karácsonyfa-gyertyát,
Amely jóság-országból csöppnyi hírt ad.
S jó most a két ökör, mely jármot ingat,
Kihúzza sárból gőgös gépkocsinkat.

Merengek. Vas-, acél-, arany-kevélyen
Rohant a Bábel-gyors egy nyári éjben,
Száguldott zengőn a Huszadik Század,
Fekete füstje, korma égre lázadt,
Nem tisztelt mást, csak haladási törvényt
— S Szarajevónál motorhiba történt:
Belézuhant egy pokol szakadékba,
Úgy szétment, mint a mesebeli béka,
Tizennégymillió halott maradt ott,
Országok törtek össze, mint cserép,
Sok elszakított nép gazdát cserélt,
Mint országos vásárban bamba barmok,
Humanizmus s más rakéta-szavak
Feketék lettek, mint pokol-salak,
Zsidók fogták a Pápa köntösét:
Oly sűrű lett a Földön a sötét,
De meghallottuk, hogy jövőnk dalol,
S előkapartuk a romok alól
A Bibliát s az ócska Bibliából
A Bábel-gyorsból szemétként kitett
Karácsony-gyertyát, gyermek-víg hitet
S a jóságot! Meggyújtjuk, lengve lángol
S a romokból sorsunk lassan kilábol.

Merengek. Mormogom magamnak is
Másoknak is: világszép szerkezet
A tested, az agyad, szived, kezed,
De sunyi módon jön egy kis hamis
Motorhiba,
Midőn sétálni mégy, vagy moziba:
Húsmérgezés, rák, alamuszi meghűlés,
Vagy vezeték-hiba: agyszélhűdés,
Sötét lesz, megfoszt minden fénytől és
Üvöltesz: « Mehr Licht, több világosságot! »
Gyujtogatod kedves lámpásaid:
Homérost, Goethét, Kantot, Bólyait,
De felgyújthatod egész volt-világod,
Örök marad a sötétség s a gyász!
Vigyázz,
Ha összeroppan szíved, májad, csontod
S lelked kilép ruhából, testi mezbül:
Gyujtsd meg hamar a régi gyertya-csonkot
S így menj Halál-úr országán keresztül.

TÖRÖK SOPHIE

MINT AKI NEHÉZ SZEREPRE KÉSZÜL

Gondolj az útra, ami még előtted van:
Öregség és halál van már csak előtted!
Gondolj rá naponta — és erősitsd szíved:
Mert ne hidd, hogy minden mindegy már!
S elfáradt életeddel kényelmes öregség
Langy dunyháiba hullsz.
Nehéz próba előtt állsz. És nem segít többé
Szépség fénye és szerelem melege...
Mint színész, ki nehéz szerepre készül:
Úgy figyeld a szembejövő öregeket.
Nézd a kigúnyolt banyákat, kiktől eddig
Elhúztad finnyás szemeidet és keresd meg
Közöttük rettegett jövőd!
Emlékezz örregasszonyokra, kik gazdátlan
Kutya könyörgő szemeivel esdekeltek
Egy szónyi szeretetért! s petyhüdt
Ajkukat nyájas mosolyba torzították:
Csakhogy egy visszamosolygás melegét
Kicsalják! És emlékezz összezárt ajkad
Utálkozó gőgjére, emlékezz, könyörtelen!
Ez van még előtted, ez az iszonyat.
Már kopog az idő mögötted
Mikor a jóbarát, ha meglát az utcán
Nem fog széles örömmel sietni eléd,
S kalapja mind kisebb ívben lendül
Köszöntésedre. Napjaiddal együtt fogy
Ismerőseid száma, óh hány magányosság
Taszít még utolsó magányos vackodig!
Erősítsd szíved!
Szépséged elhull, mint piszkos virág,
Már nem sokáig maradsz okos —
Érdekes se leszel és ember se leszel!
Óh még jó se! Semmi!
Csak szükölő félelmeivel magáramaradt
Vénasszony! erős ifjúságoddal
Leszakad rólad minden érték
Óh még jó se leszel! Vénasszony, ki tépett
Arcodon már nem rejtheted a bomlás

Szemérmetlen jeleit: mondj le mindenről!
Légy erős és dühöngő! ne komédiázz!
Arcodon hadd üljön meztelen
Minden gyűlölet! ne koldulj
Alamizsnát a kegyetlen ifjúságtól!
Légy vad és keserű mint keserű ostor
Elszabadult pusztító erőkkel s ne rejtsd
Az iszonyut mit magányos éjjeden láttál.
Elszánt arcod ne tagadjon már
Semmi rosszat! — így menj, Öreg!
Hogy aki gyilkoló szemeidbe tekint
Riadtan térjen ki utadból
És este, mikor meleg kedveséhez bujik
Szorongó félelemmel
Emlékezzen reád.

SZÉP ÖREGSÉG

Nyár van s én fázom.

Összehuzódva gunnyasztok, borzong a hátam —
Hirtelen látom magam, látom mozdulataimat,
Milyen ismerős ez! anyámat látom
Fázós vállaival, nagyanyámat
Nagykendő bolyhai közt.
Óh, nem az arc öregszik.
Rejtve fon-sző a lélek, s az öntudatlan
Test követi titkos parancsát.
Kis mozdulatok nőnek, enged a fej,
Enged a váll; ujjak, karok, csípő
És szemöldök készülődnek lassan
Melegebb vackot vonni maguk körül.
Régi szekrényből kihúzott kendőm halk
Penészt illatoz. Jóságos kendő, lágy meleg,
Nemrég még tarkán s kacéran ölelt — óh
Hol tanultam ezt a mozdulatot! Most úgy
Csavarodik körém anyáskodó meleggel, mintha
Karjaim örökölték volna öregek ügyeskedését.
Karosszék, nagy bolyhoskendő... óh régi
Asszony a karosszékben! hol van már
Futkosó vágyad? s lázongásod a nyugalom
Ellen? hol van már minden...
Fázós kezek s nyilaló derék korszaka jön,
Megbékélt öregség. Uj aprócska gondok
Jönnek, körülményes nyüglődés léghuzatért,
Teák, szirupok, derékalj, lábmelegítő!

Uj gyerekkor, naiv s kényeskedő, epedő inny
Tilalmas jók után. A lélek pihen, maradék erőkkel
Az erőtlen testet kell védeni már, szív, vágy és
Akarat magától él. Nem kell vergődni, újat
Tanulni. Poros ajtók pattannak agyamban
És ismeretlen mélyekből készen áramlik ujjaimba
Anyáim hosszú sorának szelíd tudománya.

BETEGÁGYNÁL

Kedves életem! én édes végzetem!
Nagyot vétettem — nagyot vétkeztem:
Kit csillagnak rendelt a sors árva fejed
Fölé, kit őrangyalul rendelt
Szédült lábod elé: én hűtlen őr, rossz kis
Cseléd — kereső kezedet eleresztettem,
Szemeim csillagát elforditottam: kis pelyhek
Röptére forditottam. És világító lépteim is
Elforditottam: bolond rét tilos virágját
Kapkodtam, aranyos mezőkön vágyódva
Futkostam. Mert nem akartam többé
Vigasz lenni és menedék lenni és
Üdítő ital sem akartam lenni — óh jaj,
Tévedt angyal: drága kezedet eleresztettem!
S mi bűn van és betegség és gyülölet, most
Mind neked rontott! gyilkoló lázával minden
Megrontott. Kis szentem! gyermekem! szeretőm!
Mert senki szeretete nem védelmezett:
Magány és fájdalom marta fel ártatlan
Életedet. Ártatlan élet! szenvedő élet!
Térdelve hajtom fejem elébed — és megtért
Szerelmem arany-sisakját borítom kínzott
Fejedre. Hűs ujjaim itt vannak forró
Csuklódon — és nem eresztem el többé
A kezed. Élet! Édesség! Reménység!
Ugy-e nem? Örökre.

MENNYIT UTAZTÁL

Te szegény fáradt test mennyit
Utaztál! autón és autón, orvostól
Orvosig, várakozva várószobákban és
Rettenetes vizsgálószékekben vad
Lámpák villamos ütéseiben. Mennyit
Várakoztál életedért és mennyit utaztál

Életedért. Utaztál mentőautókon, szédítő
Iramban szelve a várost és sokféle hordágyakon
Csavaros lépcsőn, hosszú végtelen folyosókon
Mennyit utaztál, nehéz szagokban, baljós
Csempék között, mint szorongató alvilágban,
Óh hány kórház, hány szanatórium folyosóját
Utaztad végig tolókocsin ágyból másik
Ágyig. Nesztelen gumikerekeken hányszor
Gurultál liften föl és le és megint új
Folyosó késeket rejtő szörnyű torka felé
Végtelen fájdalomfolyosókon mennyit
Utaztál! És utaztál tovább, lepedőbe
Csavarva, éjjel titokban, fekete
Hintódig. S vállakra nehezedve mentél
Tovább, szegény fáradt test! míg süket
Sírodig értél. S ma megint utaztál, békét
Nem lelő üldözve-üldözött! Tekinteted
Előreszegezve annyit utaztál már, iszonyú
Utakon, iszonyú ajtók elé, drága Bizakodó!
Ki minden keresztútnál új gyógyulást
Reméltél — és mindig csak sírodhoz
Értél közelebb. S ma megint utaztál —
Még sírod sem volt végső nyugvóhelyed.
Kötelek húztak s vállak emeltek megint
S mentél szegény Nyugtalan, utaztál ujra
Tovább. És másodszor is leeresztettek
A mély gödörbe, új föld burkolt be, új sír
Békéje. Míg vittek, csontujjaid elcsúsztak
Melledről és a csodára-gyenge keresztet
Eleresztették. Fejed is megbillent talán, míg
Szuszogó emberek vitték könnyű testedet a
Nehéz koporsóban. Kislánykori képem, mit
Úgy szerettél, apadó szivedhez közelebb
Csúszott, s komoly fiatal tanár-arcodon
Az illedelmes vonások ellazultak. Igy
Fekszel most és várasz, várasz türelmesen
Újabb útra, végső pihenésre, hová majd a
Kegyeletes haza rendel — vagy a Végitélet.

ERDÉLYI JÓZSEF

FEGYVERTELEN

Fegyvertelen
Világhódítót ki látott?
Fegyvertelen
Meghódítom a világot!

Felindulok
Örök béke harcosaként,
Felindulok,
S úrrá vívok minden szegényt.

És ellenem,
Ki vagyok lelki meztelen,
Én ellenem
Hasztalan minden küzdelem.

Az alázat
Lobogó rongya testemen.
Az alázat
Az én vitézlő fegyverem.

Fegyvertelen
Világhódítót ki látott?
Fegyvertelen
Meghódítom a világot!...

SÁRHÁNYÓ

Szomorú, szomorú,
Sárhányónak lenni,
Ajtó mellett állni,
Sehová se menni,

Sárhányónak lenni,
Küszöbnek maradni,
Noha kint is, bent is,
Kint se, bent se lakni...

Szomorú, szomorú,
Lábtörlőnek lenni,
Annál is szomorúbb
Szegénynek születni,

Annál is szomorúbb
Szegénynek születni,
Méltatlanul élni,
Bűntelen szenvedni...

Szomorú, szomorú,
Kétfelé szaladni,
Mégis mint a küszöb,
Egy helyben maradni.

De küszöbre hajtja
Ebfejét a hűség.
Egy Istenhez híven
Halni: gyönyörűség...

JULISNÉNI TÜCSKE

Vén özvegyasszony
Volt Julisnéni,
Istenre maradt,
Istent dicsérni.
Senkije sem volt,
De volt egy tücske,
Az dalolt néki
Altatót este.
Midőn ágyában
Istent dícsérte,
Az a fekete
Diák kísérte
Egyhangú arany
Hegedűszóval,
Melynek mintha csak
Vonóhúzója
Volna a tücsök,
Húrja pediglen
Valahol benn a
Fáradt szivekben,
Zengne untalan
Szakgatott nótát,
Melyhez az ész csak
Tartja a kótát,
S észrevétlen ki-
Ejti kezéből
És titkos álom-
Örvénybe szédül...

Az a tücsök is
Elunta nála,
Vágyott népesebb,
Vígabb tanyára.
Megszökött volna
Minden bizonnyal,
De Isten gondolt
A jó asszonnyal,
Mert Julisnéni
Csak észrevette
S görbebotjával
Visszakergette.

— Mégy vissza tüsténT,
Oktalan tücske!
Ha betalál itt
Kapni a fecske,
Ki hegedül majd
Nékem estenden,
Az embertelen,
Halálos csendben?...
Ne hagyj el, tücsköm,
Házam lakója,
Szívem egyetlen
Vígasztalója!...

Joga volt ahhoz
Az egy tücsökhöz,
Joga mennybeli
Hegedűsökhöz!

MAGÁNYOS CSILLAG

Magányos csillag fénylik odakint,
A messzeségben és felém tekint.
Hunyorgat, mint egy titkos égi szem,
Színeit váltja. Vajjon mit izen?

Magányos csillag, izen valamit,
Ha nem is értem titkos jeleit.
Szívem a fénynek, a fénynek örül,
S mint ő, hamar fellobban és lehűl.

Fel-feltekintek: ott ragyog-e még?
Mint egy magányos lámpafénybe rég,
Gyermekkoromban, kint, a vén tanyán,
Ha éjidőn teknőhöz kelt anyám.

Szívemben úgy járkál a jó remény,
Mint egykor, ő, csak lábujja hegyén,
Hogy fel ne költse négy kis gyermekét,
S ne szűkölködjön kenyérben a hét.

Alig pitymallott, már indult apám,
Zörgetni béresnépek ablakán.
Hallottam elmenő lépéseit,
Lépéseit és köhintéseit...

Magányosan bolyongok idelenn,
Nem is tudom, mi történik velem,
Csak a te titkos, távoli szemed
Biztat, mint árva csillagizenet.

Álmaim anyja, lámpám olaja,
Magányos éjem hajnalcsillaga,
Biztass, ragyogj, hadd keljek, mint apám,
Zörgetni alvó népek ablakán.

Ébredjetek, ti alvó béresek,
Az új napon vezéretek leszek,
Fel! Fel! a harcok csillaga ragyog!...
Jaj, de magányos csillag is vagyok!...

LEFELÉ

Tünedeztek a csillagok,
Hajnalodott szépen,
Nézte magát a Gellérthegy
A Duna vizében.
Sóhajtozva nézte magát
A hideg Dunában,
Sárga lombok tünedeztek
Kőhaláltékában.
Sóhajára egy didergő,
Álmatlan csavargó
Bujt elő a nyári vendég-
Fogadó bokorból,
S magát több langy nyári éjjel
Már nem hitegetve,
Ruhájáról a ragadvány
Dudvát szedegette.

Aranylombos hegyoldalra,
Rózsafelhős égre
Szomorúan mosolyogva,
Sóhajtotta: vége...
Ment lefelé s a dübörgő
Kövezetre érve,
Úgy csüngette fejét, mintha
Koporsót kisérne.
Nagy koporsót: a szegények
Szabad szálló ágyát,
Fedelén a kikeletnek
Minden vadvirágát,
Virágát a kikeletnek,
Lombjait a nyárnak,
Sajgó arany betűit az
Őszi napsugárnak.

ÁRVA RÓZSA

Árva rózsa sírdogál magában,
Tartogatja holt leveleit,
Ejtegeti büszke bánatában
Hűlt sugarak szemfedeleit.

Árva rózsa, rózsafád utolsó
Deli rózsaszála az idén, —
Várja már a nyilt avarkoporsó,
Nemsokára levirul szegény.

Lepereg az illatos, a fényes,
Hólevelű árva rózsaszál,
Búcsúcsókra jár az őszi méhes,
Kertel-udvarol a szép halál...

Ó, ne vondd ki kezedet kezemből,
Ne kísértsd az Egyedülvalót!
Cserbehagy és eltapos az élő,
S nem segíthet rajtad a halott.

Én szeretlek, mint a nyár utolsó
Levele a lassú hervadást,
Mint a szívet a bezárt koporsó,
Mint a lélek a feltámadást!...

ANYÁM

Anyám a libákat tömi,
Homályos ólban öregasszony,
Este reggel húsz-húsz libát,
Hogy valami hasznot ragasszon.
Ül a földön s a kisteknőből
Töm, töm, liba után libát,
Dereka, lába, keze zsibbad,
De ő nem kíméli magát.

Híznak is a libák javában,
S hízik rajtuk anyám szeme.
Ki veszi, ki eszi meg őket:
Nem törődik biz ő vele.
Emelgeti hízó libáit,
Lebeg előtte a haszon...
Válogatós vevők között,
Látja magát a piacon...

Hájas-májas libáidat,
Add el anyám jó magas áron,
Azután hadd fogyassza őket
Akárki, tőle nem sajnálom.
Én csak téged sajnállak, édes,
Örökké dolgozó anyám!
Elfordulok és hull a könnyem, —
Ni, húsz liba! Milyen sovány!...

Húsz libát látok, oly soványak,
Amily kövérek a tieid...
Munkád a húsz kövér és hasznod
A húsz sovány, — erődet élik,
Szegény szülőm... Ez a mi részünk,
Örökségünk, e galiba:
Kövér libánkat eszi a világ
S esz minket a sovány liba...

Ez a mi részünk! Hej, pedig
De másképp hittem valaha:
Hogy csak ki kell nyitnom a számat,
A sült galamb, a sült liba
Repül belé, jut neked is,
S öreg korodra, jó anyám,
Nem kell munkában görnyedezned,
Este-reggel, későn-korán.

Nem úgy lett, — így lett. Mit tegyünk?
Üljünk tán össze s tanakodjunk:
Hol a hiba? — Hiába minden,
Boruljunk össze és zokogjunk,
Hiúsult álmaink felett!...
Anyám, a te szegény fiad
Sose volt ilyen egy veled!
Soha, soha, mióta szültél,

Künn a tanyán, a szolgaságban...
Óh, hogy akartam elszakadni,
Hazát keresni a világban,
Hazát keresni a világban,
Anyát, ki újjá, úrrá szüljön,
Királyleány királyfiút...
Itt vagyok. Sírva csókolom
A te szent töviskoszorúd!...

A SÁG HALÁLA

Ság oldalán nagy kürtő füstölög.
Gyászlobogó, gyászlobogó, —
Halálraitélte a Ságot
A kőfaragó.

Rontják a messzekék sági tetőt,
A Somlyó öccsét megölik
S közömbösen nézi halálát
A ságalji nép.

Ugyan kinek s miért is fájna ez?
Nekem is, óh, miért sajog
A Ság halála? Hiszen egyszer
Én is meghalok...

Bontják a Ságot... Minek is ide,
A búzatermő síkra hegy?
A munkás-kínos földre szépség? —
Ság, Isten veled!

Isten veled, szépség, haszontalan
Álmodozás, tündér tető!...
Törj, én szivem, darabokra te is,
Mint a sági kő!...

FARKASVEREM

Farkasordító éjszakán,
Farkasverembe hullt cigány, —
Hegedülj, hegedülj!
Nagy úr a vad, nincs fegyvered,
Csak egy törékeny hangszered, —
Hegedülj, Hegedülj!

Eleven sírod a verem,
Halálfia, nincs kegyelem, —
Hegedülj! hegedülj!
Farkasszem a te csillagod,
Sorsod éjén más nem ragyog, —
Hegedülj! hegedülj!

Mély a verem, magas az ég,
Hiába minden jajveszék, —
Hegedülj! hegedülj!
Húzd, vond, cigány, mert ha megállsz,
Rádront a dög s pokolra szállsz,
Hegedülj! hegedülj!

Éhes az ordas, nincs tovább,
Add meg magad, vagy tégy csodát, —
Hegedülj! hegedülj!
És szüljön izzó homlokod
Bűbájos zengő csillagot, —
Hegedülj! hegedülj!

Zenét a féregnek, zenét,
Ne hallja korgó böndejét, —
Hegedülj! hegedülj!
Ha késik is, tán jő a reg,
S talán még vannak emberek, —
Talán még vannak emberek,
S hegedűdért megmentenek, —
Hegedülj! hegedülj...

KÖKÉNYVIRÁG

A nagyságos kisasszony
Unatkozott szegény,
Kicsalta kocsikázni
A szép tavaszi fény.
Virágzott a kökényes,
Minden kökénytövis,
Virágos ágakat tört
A kedves vén kocsis.

A vén Mihály, a régi,
Parádés, hű cseléd,
Teletűzte a hámot,
A hintó kerekét.
A hintót telehordta, —
Virágfelhőben ült
A nagyságos kisasszony
S örült, örült, örült...

Úszott, repült, ragadták
Kényes, kövér lovak,
Pacsirtahangos égről
Ragyogott rá a nap.
Porzott az út, a föld vén
Rögszíve dobogott
Szerelmesen, amerre
A hintó robogott.

Szűzi, tavaszi álom,
Tündéri látomás
Jelent meg a tanyában...
Istálló, tanyaház
Vidáman verte vissza
Patkó, kerék zaját,
Boldogan üdvözölte
Királykisasszonyát.

Ámultak a cselédek,
Mint egy pazar csudán,
Bámultak a virágos,
Fényes hintó után.
Eljött a délibábok
Tündérkisasszonya,
Virágfelhő övezte,
Kökényvirág hava!...

Megdicsőült alázott
Cselédszívükben is
Kivirágzott a bánat,
Mint a kökénytövis,
Feldobogott a szívük,
Mint lakodalmi út,
S a nagyságos kisasszony
Pirult, pirult, pirult...

De befordult a hintó
A kert vaskapuján
S eltünt a tündérálom,
A szép nagyúri lány.
Kövecses út csikorgott
A kerekek alatt,
S a feljárón, dobogva,
Megálltak a lovak.

CÖLÖPVERŐK

Állt a vonat egy állomáson,
S az ablak mellett álltam én,
Egy nyári nap munkazajos,
Verőfényes szép reggelén.
Repülőhidat építettek,
Verték le a cölöpöket,
Lassú ütemben tépve szét
Egy régi-régi éneket.

Arról szólt az a régi ének,
Hogy egy aranyszárnyú madár,
Zöld erdőben és zöld mezőben
Egy szomorú legényre vár.
Készül a bús legény nagy útra,
Indul világgá, az után
A zöld erdőben, zöld mezőben
Sétáló szép madár után.

Mert falujában nincs olyan lány,
Amilyen kéne őneki,
Azért az álmok madarát
Világ végéig követi.
Idegen földön hal meg inkább,
Akárhol a nagy ég alatt,
Erdőn-mezőn vagy pusztaságban,
De falujában nem marad...

Ezt énekelték szaggatottan,
Szakadtruhás napszámosok.
Egytől-egyig talán az én
Szülőföldemről származott,
Fölötte is azt fújta anyja,
Amit fölöttem az enyém,
Csengett szavában arany szeretet,
Zengett kék hit és zöld remény.

Kötél volt mindnek a kezében,
Elénekelt egy ütemet,
Egyszerre húzta, énekszóra
S elengedte a kötelet.
A fenyőszál fejére nyomban
Ledobbant a verő sulyok
S újabb ütemre zenditettek
A kérgeskezű magyarok.

Húzták és engedték a sulykot,
Zuhant az, mint egy vasököl,
Mely lever minden büszke álmot
Minden nagy tervet összetör.
Ütemeire tördeli
A régi-régi éneket,
Munkás napokra zúzza szét
Az éveket, az életet.

De él és zeng a dal tovább,
Önt a munkába új erőt —
Szépíti a szüneteket
Feledteti az unt időt,
Míg zuhog és döng a sulyok,
Mint lépő, óriási talp, —
Mintha egy óriás dalolná
Útjában azt a régi dalt.

RÉGI, ÁRVA DAL

Régi, árva dal
Zokog ajkamon:
Szegény fejemet
Hova hajtanom,
E nagy városban
Nincs számomra hely,
Kő sincs vánkosul,
Nemhogy még pehely...

Hadd sírjon szegény!...
Sírni még szabad
E kárpáti kő-
Paloták alatt.
Edzett füleket
Ér ugyis a dal:
Mit ér valaki,
Ha költő, s magyar?

Úgy megfojtanám,
Mint bukott cseléd
Ligetbenfogant
Fattyú-gyermekét,
De nincs kőszivem,
Dalt megfojtanom,
Hadd sírjon az én
Szülő ajkamon.

Hadd sírjon szegény,
Szép dalgyermekem, —
Ha senki sem, őt
Majd én szeretem,
Majd én hordozom,
Mint koldús-anya,
Télvíz idején,
Kölykit té s tova...

Régi, árva dal
Zokog ajkamon:
Szegény fejemet
Hova hajtanom,
E nagy városban
Nincs számomra hely,
Kő sincs vánkosul,
Nemhogy még pehely...

REGGEL

Egy szép reggelre gondolok
És mosolygok és meghalok...

Kéklett az ég, sütött a nap,
Mentem sötét fenyők alatt.

Kezemet fogta jó apám.
Sárgarigó fütyölt a fán.

Sárgarigó, huncut rigó,
Azt fütyölte, hogy élni jó.

Hogy élni jó, hogy élni szép,
Ha fogják az ember kezét.

Jó lenni nagynak, kicsinek,
Mindennek és mindenkinek.

Sárgarigónak legkivált,
Nagy kertben élni nyáron át.

Fenyőre szállni rangosan,
Fütyölni szépen, hangosan.

Hirdetni vígan, szerteszét,
Hogy élni jó, hogy élni szép.

Hogy élni jó, hogy élni szép,
Ha fogják az ember kezét...

Egy szép reggelre gondolok
És mosolygok és meghalok.

Kék lesz az ég, ragyog a nap,
Megyek sötét fenyők alatt.

Kezemet fogja holt apám,
S megszólal egy rigó a fán.

Azt mondja majd az a rigó,
Hogy élni szép, hogy élni jó.

De halni szebb és halni jobb...
S én mosolygok és meghalok.

SZÜRKE GÉM

Szürke felhők állnak az égen,
A ballagó Tisza felett,
S a folyó síma tükörébe
Szürke árnyékot ejtenek.

Hamvas-szürke füzesek alján,
A folyó sekély széliben
Szürke gém áll: árnyékban árnyék,
Csendben csend, semmi semmiben.

Talán a hal sem veszi észre
A szürke Tisza-víz alatt...
Óh, halnál is óvatosabb,
Isteni zsákmány: gondolat!...

KOMJÁTHY ALADÁR

KOZMOGÓNIA

Szivem, bölcsesség; áruló s remek
Tüzedre már a Kor esője zúg,
Eddig sem volt csupán virág az út
S most trónra hágnak zordabb istenek.

Az élet jő s a kéretlen kenyér
Jövő elé táplál és elveszít;
Az édes méreg, mit a hús beszítt:
A lét, megöl és sok napot nem ér.

Érc lépésekkel tör az ősi rend
Utat s a meggörnyedt világra ül;
Az elgyötört mindenség éjbe hül
Biztos-bizonytalan a sír dereng.

Igy sorsodat nagyobb után alázva
Fejed lehajtod s míg az Ideák
Kristály világa fényt hajít reád,
Énekkel térsz a megszolgált halálba.

A Tér s Idő, az Isten két fia,
Bús tömlöctartók, szétpattanva törnek,
A Semmi int zártán a földi körnek,
Örök s utolsó geométria.

Kaosz zokog, az összedőlt Idő
Zavart leánya, elvesztett hazán,
De fellobog Pythagorász s a Szám
Hatalmával az új világ kinő.

SINKA ISTVÁN

ROSTÁLÓ PARASZTLÁNY ÉNEKE

Rostálom a búzát,
Tisztogatom másnak,
S fel se nézek soha
Nehogy messze lássak.

Bátyáim katonák,
Apám hol csatázik?
Anyám nyugodni már
Le a sírba vágyik.

Rostálom a búzát,
S az őszi fuvalom
Velem sír, amíg a
Rostámat ringatom.

EZER LEGÉNY IDŐ NÉLKÜL

Csókás körül se ibolya,
Se szabadság nem nőtt soha.
Hét széplyukú furulyáján
Bibelődött ott egy gulyás
Ezer legény bánatával.
Sírt a furulya a szélben,
Nagy sírás volt. Szállt az éjben.

Ezer legény... Egy ibolya
Egynek se nőhetett soha.
Gondolták tán: idő fordul
S fordulhat jól. Akkor ezren
Szép menyasszonyt választanak.
De a sors, hogy oly hányatott,
Nem bírtak el több bánatot.

Ezer legény... De eltüntek,
Idő nélkül elmerültek.
Oda kellene most állni,
Ki a puszta közepére,
Tüzes csizmában táncolni.
Sarkantyujok kilenc ágon
Átcsengene a világon.

TENGER ÉS IDŐ

Búzavirágos föld,
Pincerét vidéke,
Virít-e, virít még
Virágaid kékje?

Kunyhóm ott állott egy
Régi árokparton
— Ma is látom, ha a
Fejem mélyre hajtom.

Vacsorázni jöttek
Vén tengericsőszök,
Virágos tájból a
Csendes béke-hősök.

Kojtolt a ganétüz.
S mikor hányan voltak,
Mint a meghajlott fák,
Mind összehajoltak.

Bibelődtek hosszan
A tarisznya-szájjal,
S kinálgatták egymást
Avas szalonnával.

Leültem közéjük,
Én is hallgatózni,
Beszédjük habjain
Halkan ringatózni.

Azóta tudom, hogy
Égi s földi vétség
Meg nem rendülni, ha
Kiált a szegénység.

Tőlük tudom azt is:
Türelemben élni,
Olyan gazdagság, hogy
Nem lehet lemérni.

És még azt is tudom:
A világ ezüstje
Nem ér annyit, mint egy
Boldog pipa füstje.

Ringatóztam, mondom,
Csendes beszédjeken,
S: óh, világ! azóta
Tenger lett életem.

S életemben tenger
Lett az emlékezet.
... Idő, vesd szívemre
Két nagy kéklő kezed...

Búzavirágos föld,
Virágaid kékje
Hull, lásd, az emlékek
Tengerébe tépve.

FODOR JÓZSEF

SZELIDLÁBÚ NAPJAIM

Szelídlábú napjaim,
Úgy futnak, oly titkosan! —
Mert minden múló napnak
Esőpermet-lába van:
Mintha az ég, kék kannából,
Himbálja pozsgás vizét
És szerteszét a palánta
Hullámlik s mélyül a rét.

Az ifjúi napoknak
Múló eső heve van
S csobbanva rétjeim felett,
Száz pici sarkantyusan,
Illanó kristálybokákkal
Úgy lengnek, ellengenek,
Elmulnak s erre mondjuk, hogy:
Időink eltellenek.

Fahéjszínű homokon
Damasztfényben száll a nyár,
Merre nézek, csupa hab,
Csupa csillámló sugár;
Fényben, brilliánscipőkkel
Fut sok órám hangtalan,
Mosolygok s mire felnézek:
Az ifjúság odavan.

FALEVELEK SÍRVERSE

Már látom az első hullt levelek
Sárga, fonnyadt, vén arcát; a szelek,
E lomb-halott-hordók, kocsijukon
Viszik, viszik — s légies nyomukon
Száraz hang száll: Hová? ki látta még
A temetőt, melyben e furcsa nép
Fekszik — s fölötte írásnak jele
Szólna: ennyi s ennyi nyár levele
Nyugszik itt? Úgy vesztek semmibe, mint
A multak: — miknek urnája sem int
A földön, s velük a töméntelen
Érzésnek sem, mindenkori jelen
Kincsének, lényének —: pedig be szép
Volna egy ily temető! Szerteszét
Ezer nagy piramis: s ott, év szerint,

Sírvers alatt, közösen fekve, mint
Hős katonák, s testvérek serege:
A világ összes hervadt levele.
Mert miért nem tudjuk, hol vannak ők,
A tegnapi lombok? hisz az időt
Megőrizzük években: s mennyi rossz,
Amit hoz! s emlékben él sok gonosz
A földön s minden sírt kap, ami van —
Csak a sárga levél mul nyomtalan.
Ha volna ily temető! A világ
Végén talán, a tengernél; a fák
Holt gyermekeinek e sírhelye: hol
Örök hullámmal a tenger dalol
S siratná: Hisz méltón csak a meleg
Természet sirathat természetet!
S én elmennék a világ végire
Meglátogatni — s hantjuk fűvire
Lehajolva mondanám: Levelek,
Aludjatok jól. Úgy szerettelek.
Ti, fák szívvérének hajtásai,
Be jó volt zúgásotok hallani
És színeteket nézni, a világ
Tikkasztásában: s frisseteken át
A földhöz visszaálmodni magam —
Melynek nyugalma tőlünk odavan!
Aztán várnék, míg év rendjén pereg
Újra a sárga lomb: és versemet
Letenném sírjukba: ott muljon el
Velük együtt. — A költő énekel,
A lomb virít és hűs árnyékot ád
S eltapossák, ha lehull. A világ
Ne bánja, ki voltam: feledjen el.

SÁRKÖZI GYÖRGY

ANGYALOK HARCA

Zivatarok közt élek én is, mint a bércek keserü keselyűi,
Kik sötét oduikból parazsas szemmel kifigyelnek
A zápor haragos dalaira,

Zivatarok közt élek én is, de nem az ég sűrű sirása
Zokog fülembe, — felhő lelkemből szakad egy végtelen, féktelen eső
És zúdul testem rossz falaira,

Felhő lelkemből szakad egy végtelen eső és mossa, surolja
Testem csupa sár medrét, fehér vizével öntözi, oltja
Kéktüzű, hánytorgó mocsarát,

Öntözi, oltja, de a rossz szaporább, mint szakadó eső cseppje
S hiába árad a jó vize, föltartja fejét özönéből
A győzhetetlen, a bűn-Ararát.

Két ragyogó angyal birkózik itt benn, e komor zuhogásban,
Csapkodva harcos szárnnyal, az egyik csillag-fehéren
Fénylik, a másik pokol-feketén,

Két ragyogó angyal birkózik értem s nem vagyok egyiké sem,
Mert nem győzött még a menny angyala és diadalzenére
Nem hangolnak még a pokol fenekén,

Nem vagyok egyiké sem, de felhő lelkemből szakad a végtelen eső
S zuhogó zenéje szép himnuszokkal buzdítja birokra,
Buzdítja zúgva az ég követét,

Ó, lánghurú zápor, kioltod-e a rossz lidérceit valahára,
Hisz ahol te lobogsz, sötét mélyekben, mint parazsas szem,
Ott soha sincsen éji sötét.

MÁS VILÁGOT!

Zöld tűzben lobog,
Kék vízben forog,
Örök viharban hánytorog,
Megfoghatatlan, megmérhetetlen,
Minden szemnek elérhetetlen,
Se csúf, se szép,
Se rossz, se jó,
Napba vakult szem a földgolyó!

Vas éj nyeli el,
Reggelre kikel:
Győzhetetlen sárkányi fej!
Fogas hidegben, nyelves melegben
Csak gurul a csípős tengerekben,
Ég és hideg,
Zúg és süket,
Anya, de szivében nincs szeretet.

Nincs szeretet, se könny,
Csak közöny, közöny,
Léte se nem kín, se nem öröm,
Csalános bőrén, mely halálig éget,
Hurcolja a kínlódó emberiséget,
Mely sír és sír,
És tűr és tűr,
Mert jaját elfojtja az iszonyu űr.

Értünk való,
Értünk haló,
Halálból értünk föltámadó,
Adj más világot e régi helyébe,
Anyábbat, érzőbbet csak ezer évre!
A te országod
Jöjjön el,
Azután ég és föld dőljön el!

VIRÁGOK BESZÉLGETÉSE

— Külön indákon tekeregve bús virág voltam, bús virág voltál,
Köszönöm, hogy nagy bolygásodban mégis-mégis hozzámhajoltál.
Ideges, keringő kacsokkal akkor futottál mellém éppen,
Mikor már-már alákonyultam sötét levelek hűvösében

— Külön indákon tekeregve bús virág voltam, bús virág voltál,
Köszönöm, hogy nagy magányodban mégis-mégis hozzádkaroltál.
Már-már sírósan becsukódó kelyhedet rámnyitottad önként,
S lelked lelkembe átejtetted, hogy ott forogjon csípős könnyként.

— Egymás mellett és egymás ellen nyílunk mi, nyugtalan virágok,
Kergetőzve s összeborulva, mint tengeren játszó sirályok,
Rázkódva forgó viharokban, bukdosva pergő jégesőkben,
Idegenül tán mindörökké, de mindöröktől ismerősen.

— Egymás mellett és egymás ellen nyílunk mi, nyugtalan virágok,
Megtört gőgben összeakadva, mint száműzött, koldus királyok,
S úgy nézzük egymást szomorúan, kíváncsian s mindent tudóan,
Mint hulló csillagok figyelnek egymás útjára lefutóban.

A JÉG ALATT

Van egy ország a jég alatt,
Nem él sötétben, csak homályban,
Mire a fény a mélybe ér,
Megavul a jég-szalonnában.

Vannak ott tág jégpaloták
A tátottszájú nagy halaknak,
S vannak apró jégkalyibák,
Hol a kis-halak élnek-halnak.

Vannak szép erdők jégből és
Jégvirágos, ezüstös rétek,
És jégszemek és jégszivek
És jégbefagyott szenvedések.

Vannak, akik mindegyre várják,
Hogy a jégpáncél majd fölenged,
És vannak, akik féltve őrzik
A mozdulatlan, ősi csendet.

Van egy ország a jég alatt,
S ködös álmokban nő egy másik, —
Jég alatt élünk s az idő
Fölöttünk gyorsan korcsolyázik.

HIGGY A CSODÁBAN!

Mikor szélvész veri el a megfülledt meleget
S a világra hirtelen rámordulnak az egek,
A riadt fák föld alá dugnák cifra ágaik
S már pergő jég öldösi a fáknak virágait,
Higgy a csodában!

Mikor tikkadt éjszaka fú csöndet a falura,
A szérün asztagban áll és álmodik a buza,
S álmában a láng piros kísértetként föllobog,
Döng a harang s locsogó hordóval szekér robog,
Higgy a csodában!

Mikor megzajdul a föld, repedeznek a falak
És a padlót ingani érezed lábad alatt,
Halálravált asszonyod fut az alvó gyermekért
S emberhangon sír lovad, mert fél és nem tudja mért,
Higgy a csodában!

Mikor baljós üstökös gyúl az égen s ránkmutat,
A küzdők kettétörik és eldobják kardjukat,
Ürgelyukba súgja a költő utolsó dalát
És nyögi a régi nép új urak diadalát,
Higgy a csodában!

KESERGŐ

Mint kenetlen sarkú, régen bezárt ajtó,
Úgy csikordul szavam: elszoktam a daltól.
Miről is dalolnék? Minek is dalolnék?
Világ viharában rekedt duda volnék.

A szerelem úgy jó, ha hallgatunk róla.
Ha némán elfedi ágyunk takarója.
Csak a fiatal vágy jajgat vagy dicsekszik,
Az öregedő szív magának melegszik.

A csillagos eget a költő hogy lássa?
Időnek és térnek relativitása
Rázza meg lelkét vagy Isten dicsősége?
Dallamtalan csönd e tünődések vége.

S az ember, a haza, a nép, a szegények!
Hárfán és kintornán szól róluk az ének
Manapság — de hasznát mégsem látják mások,
Csak a hárfások — nem: csak a kintornások.

Miről is dalolnék? Minek is dalolnék?
Ledőlt bálványoknak miért udvarolnék?
Miért rázza magát, mért dadogjon lázban,
Ki már maga sem hisz a sámánkodásban?

Szót szó mellé rakni, sorba szedegetni,
A sorok nyakába rím-csengetyűt vetni,
A süket világnak csengetni hiába —
Nem csöndes őrültek monomániája?

Csukjuk be az ajtót, hogy ne csikorogjon,
Tegyük le a hárfát, többé ne zokogjon,
Metéljük el húrját, hogy hangot ne adjon,
Tüzeljük el fáját, hamva se maradjon!

Öcséim, fiaim, kik fölgyult szemekkel
Dalolni jöttetek, nektek az a reggel,
Mi nekem az este — ne hallgassatok rám!
Lássuk, ki erősebb: a dal vagy az orkán?

PARANCS

Néha még hallom a titkos parancsot:
Szóltam! szavamnak adj emberi hangot.

S mint ki gázolva szembeszáll az árral,
Hogy meritsen belőle egy pohárral,
S mint aki gyertyáját tűzvészbe mártja,
Hogy kanócát meggyujtsa éjszakára,

Úgy küzdök egy pohárnyi tiszta szóért,
S tiszta fényért, egy szobáravalóért.

ESŐCSEPPEK

Eljön a nap, hogy többet nem leszek,
A könyvespolcon kis kötet leszek.
Mi életem volt: öröm, szenvedés,
Sötét sorok örök cesndjébe vész.

Néhanapján egy kéz értem kinyul,
S zörgő lapjaimon váratlanul
Fölsüt egy szó, mint másvilági hold,
S új életet kezd, ki fölém hajolt.

Gomolygó századok fojtó ködöt
Lehellnek szét a holt sorok fölött:
Tartsátok lapjaim a fény felé
És lássátok meg rejtett vízjelét!

Holtan is élek, míg irgalma tart
A papirosnak s míg a fölkavart
Korok örvénye majdan elnyeli
Min szólt a dal, az ősi nyelvet is.

Mint lehellet a hideg ablakon,
Úgy sorvad el emlékem egy napon
S mint a porszem, mely sivatagba hull,
Az időbe veszek nyomtalanul.

GULYÁS PÁL

A VIHARZÓ DIÓFA

Egy diófához vitt az utam.
Nincs harsona, kürt, hogy micsoda
Micsoda lobogás, [futam,
Micsoda robogás,
Volt ez a fa,
Pedig állt egy helyben erős dereka!

Ott állt a fa elszántan, szabadon!
Zuhogott, zakatolt a fa, mint a malom:
Forgatta levelét,
Rengette tetemét,
Hidrafejét,
Rohamozta a szélvihar ércerejét.

Nem emberek kísértek utamon:
Egy-egy szőlőtő, egy-egy üde lomb,
Alattam a por
Milliárdja omolt
Cigánykereket,
Míg fent a vidám Nap rámnevetett.

Száz karral hiába ragadta meg őt
A százkarú, ködsisakú levegő:
Keserű gyökere
Menekült lefele,
Hol a halál
Töltötte talpaiba italát.

Egyszer csak villámot vet az ég,
Megereszti a felhők lángszekerét.
Mint harcparipák,
Tombolt a világ:
Bérc, róna, berek,
Nyargaltak a tarkaruhás elemek.

Már fent a szivárvány bontotta puhán
Szineit a felhők várkapuján...
S mint harci vitéz,
Vért ontani kész,
A fa vert szaporán:
Száz ágboga száz repülő buzogány.

Rém volt ez a fa, mint rém a bölény,
Mely örjöngve fut börtöne rengetegén!
Az elrobogó
Föld felrohanó
Dühe volt ez a fa,
Pedig állt egy helyben erős dereka!

UDVARUNK

Ki tudja, meddig járok benne végig,
Meddig kopog a kő alattam, —
A tarka kő, mely rózsa-kék szemével
Megismeri a talpaimat is már,
Megismeri ingó árnyékomat
A rajta táncoló napsugarakban?
Ki tudja, hogy meddig szorítja össze
Rozsdabarna ajkát a pincegádor?
Ki tudja, hogy az agg hordók szivében
Meddig remeg egy csillogó pohár bor?

Ki tudja, meddig tárja szét a szárnyát
Az orgonabokor, mely hosszú sorban
A ház előtt a földre rámered,
— A földre, mely örökké fogva tartja —
Ki tudja, meddig tárja szét a szárnyát
az orgonabokor,
Mint útra készülő madársereg?
Ki tudja, meddig pislog az öreg fal
Beomló vakolat-szeme?

S ki tudja, meddig önti a csatorna
A könnyét, mintha könnyem ömlene?

ORSZÁGÚTI ESKÜVŐ

Már egy levél se volt a fán,
Ajkamról felcsapott a pára,
Búcsúzóra fénylett a Nap,
Készült az őszi éjszakára.
Mint megtorpedózott hajó,
Villant végsőt az alkonyat,
Mentem az országúti düllőn
Két kézre fogva pakkomat.

Alig kullogtam vagy száz lépést,
Megállitott egy zene hangja:
Parasztlegények trombitáltak
Egy ház előtt, rézkürtös banda.
Vásári volt a kürt nótája,
A hangjegy a porban feküdt,
Csizmájuk sarka volt a kotta,
S forgott az országút velük.

A háznak nem volt keritése,
Az udvaron néhány szekér
Lézengett össze-vissza és lent
Szalmák sárgálltak szerteszét.
A szekérrudak vége mellett
Néhány rossz gebe tátogott,
Futták a rézkürtös legények,
Mint mikor a hinta forog.

A kis paraszthéz udvarának
Nem volt hátulja, eleje,
De bekerítette keményen
Isten jóságos hidege.
Az őszi ég volt fent a ponyva,
Az üres novemberi ég,
Alatta forgott fogvacogva
Nehány kartonruhás cseléd.

A legények szemeiből
Csedesen párolgott a lőre,
Ott táncolt a menyasszony is,
Vitték Józsára esküvőre.
Ő ott nem lát hegyet és tengert,
Neki a föld két szegelet:
Alsójózsából majd Felsőbe
S Felsőből Alsóba mehet.

Már egy levél se volt a fán,
Megálltam és néztem a házat,
Úgy táncoltak, mint a lidércek,
Hogyha az éjszaka feltámad.
De szemüknek tört volt a fénye,
Reszkettek ajkak és kezek,
Itt meghalt a régi varázslat,
Kihűlő sámánok ezek.

Ó, mert másképen gyültek össze
Egykor Északon Pohjolában,
A középső út mentiben,
Pohjolai sötét szobában.
Az ajtószáda javasokkal,
Szoba táltossal volt tele...
Ez itt az országút, az Alföld,
Itt nincs a fűnek ereje.

Ilyen esküvőt nem mutatnak
A színházak Pest és Budán,
Mint Debrecen s Hajdúhadház közt
Az országút kőszinpadán.
Nemsoká hallottam zaját
Lomhán induló szekereknek,
Cincogtak a rézkürtök és
A küllők lassan nyekeregtek.

AZ ATOM IMÁJA

Miniszter Úr, Nagyméltóságod
Szöges ostorral áll fölöttem,
Kezében az Állam pallósa,
Melytől mindenki visszaretten.
Miniszter Úr, fejem lehajtom,
Tudom az Állam nagy dolog...
Mi lenne, hogyha a tárgyakból
Kitörnének az atomok?
Miniszter Úr, az Állam egy,
Az atomok száma milliónyi...

Ki tudna onnan a magasból
Minden atomhoz lehajolni?
Miniszter Úr, aki atom,
Bukjon a mélybe lefele,
Hogy hadd forogjon a Magasság
Felé az Állam szekere!

Miniszter Úr, a tárgyak kivül
Csillognak, de bent ül a homály,
Az atomok álmodnak ott bent...

De én nem tudok aludni már!

SZABÓ LŐRINC

A BARBÁR TANÍTVÁNY

Komoly szavaid oly tisztán világitottak,
Mint Kalchedon topáza ujjadon. Azóta
Mégis elcsábitott valami. Túlvilágod,
A csodálatos filozófia — (be szépen
Csalogattál!) — gyöngébbnek bizonyult a földi
Eszeveszett csiráknál. És a föld csirái
Kikeltek bennem: új mámorral ős kalandok
Sűrűje hív haza, meztelen tölgyek izma
Feszül karomban, hangomat a parti visszhang
Attika hegyein ujrázva messzebőgi.
Nem maradok veled. Patás kentaurokhoz
Indulok a vadonba s a mezei nők közt
Este sörényes cimboráimmal a tűznél
Leheveredve telt tömlők és duda mellett
Telekurjongatom az állatszagu erdőt.

NEGYEDÓRA ISTEN ÉS A HIVATAL KÖZT

Áldassál, gyönyörű
Reggel, ki meleg
Hullámaidat arcomba csapod,
Mikor szomorú
Kapumon kilépek!

Már mögöttem az Isten
Békéje, mégis
Áldassál, gyönyörű
Negyedóra, aki
Rohanó villamoson röpitesz
A város felé,
A munka felé,
Gyárba, irodába, a kuli nap
Börtöne felé,
De a lelkeken, ablakokon még
Beöntöd a napfényt!

Már csak ilyenkor
Vagyok, aki vagyok,
Csak ilyenkor lophatom
Fiatal szemeimbe
Az édes élet melegét,
Siető lányok lábairól
A napsugár harisnyáját,
Az ifju vágy tilos utjait,
— Már csak ilyenkor
Vagyok a magamé,
Csak ilyenkor a testvéreimé,
Mindenkié,
Aki most
Itt s mindenütt
Velem együtt rohan a rohanó
Villamosokon
A pénz felé,
A város felé,
Az inkvizítor munka
Irigyelt kínkamrái felé
S végiggondolja mind, ami szép,
És elsiratja, ami öröm,
Mert ez a végső
Bucsu magunktól, ez a perc
A munka előtt, napos utcán:
Ez a perc a miénk, a pihent
Érzékek lázadása, szabadság
Mindennapos reménye,
Egyetlen szent negyedóra
Isten
És a Hivatal közt:

Áldassál, gyönyörű
Villamosút, arany
Reggel, amiért legalább te
Megmaradtál, — és köszöntsd
Vissza
Vígan a halni indulókat!

TÁRLAT: A SÁTÁN MŰREMEKEI

Boldog, akit pálinka butít,
Boldog, kit a szépség
Kápráztat, boldog mind, aki
Csak részleteket lát. — De ha anya
Helyett egy Isten
Nyitotta föl szemed, akkor
A halálos éjben mindenütt
Tűz, tűz lobog fel,
Tűz, tűz kering
Körötted és te mindenütt
Őt látod, a mozgó
Viperalángot,
A tüzet, amit
Széthurcol a mozgó
Ember a földön, a tengereken,
A parázsagyu gondot,
A tűzkigyókat
Látod csak az éjben,
A mult s a jövő
Üveghegyein túl, a nyugtalan önzés
Gyujtogató parazsát, a tüzet,
A tüzet,
Tűzoszlopokat, aranyrudak és
A puskatűz aranyát.

Átkozott vagy,
Ha látni tanultál,
Átkozott vagy,
Ha látod: a Sátán
Mennyi szenny
Tüzéből festi be a halál
Gyászpompás keretei közé
Műremekét, az Életet:
Jaj neked, aki látsz,
Jaj, neked, Isten
Látó fia, jaj,
Mert bárhova fordulsz,
Örökre előtted
Az idő vándor falain
Az Ember égő tárlata:
Számodra nincs
Butúlni ital, vakúlni szépség,
S üss bár karót boldogtalan
Szemedbe, feléd
A végső éjszaka
Egéről is az olthatatlan
Tűzvész
Rémült freskói lobognak!

AZ EGY ÁLMAI

Mert te ilyen vagy s ők olyanok
És neki az érdeke más
S az igazság idegállapot
Vagy megfogalmazás
S mert kint nem tetszik semmi sem
S mert győzni nem lehet a tömegen
S ami szabály, mind nélkülem
Született:
Ideje volna végre már
Megszöknöm közületek.

Mire várjak még tovább, a jövőt
Lesve alázatosan?
Fut az idő, és ami él,
Annak mind igaza van.
Én vagy ti, egyikünk beteg;
És mégse nézzem a fegyvereket,
Hogy szeretet vagy gyűlölet
Közelít-e felém?
Ha mindig csak megértek,
Hol maradok én?

Nem! nem! nem bírok már bolond
Szövevényben lenni szál;
Megérteni és tisztelni az őrt
S vele fájni, ha fáj!
Aki bírta, rég kibogozta magát
S megy tőrök közt és tőrökön át.
Ketten vagyunk, én és a világ,
Ketrecben a rab,
Mint neki ő, magamnak én
Vagyok a fontosabb.

Szökünk is, lelkem, nyílik a zár,
Az értelem szökik,
De magára festi gondosan
A látszat rácsait.
Bent egy, ami kint ezer darab!
Hol járt, ki látta a halat,
Hogyha a háló megmaradt
Sértetlenül?
Tilalom? Más tiltja! Bűn? Nekik,
S ha kiderül!

Bennünk, bent, nincs részlet s határ,
Nincs semmi tilos;
Mi csak mi vagyunk, egy-egy magány,
Se jó, se rossz.
Rejtőzz mélyre, magadba! Ott
Még rémlik valami elhagyott
Nagy és szabad álom, ahogy
Anyánk, a végtelen
Tenger, emlékként, könnyeink
S vérünk savában megjelen.

Tengerbe, magunkba, vissza! Csak
Ott lehetünk szabadok!
Nekünk többé semmit sem ad
Ami kint van, a Sok.
A tömeggel alkudni ha kell,
Az igaz, mint hamu porlik el;
A mi hazánk az Egy, amely
Nem osztozik:
Álmodjuk hát, ha még lehet,
Az Egynek álmait!

SEMMIÉRT EGÉSZEN

Hogy rettenetes, elhiszem,
De így igaz.
Ha szeretsz, életed legyen
Öngyilkosság, vagy majdnem az.
Mit bánom én, hogy a modernek
Vagy a törvény mit követelnek;
Bent maga ura, aki rab
Volt odakint,
És nem tudok örülni csak
A magam törvénye szerint.

Nem vagy enyém, míg magadé vagy:
Még nem szeretsz.
Míg cserébe a magadénak
Szeretnél, teher is lehetsz.
Alku, ha szent is, alku; nékem
Más kell már: Semmiért Egészen!
Két önzés titkos párbaja
Minden egyéb;
Én többet kérek: azt, hogy a
Sorsomnak alkatrésze légy.

Félek mindenkitől, beteg
S fáradt vagyok;
Kívánlak így is, meglehet,
De a hitem rég elhagyott.
Hogy minden irtózó gyanakvást
Elcsittithass, már nem tudok mást:
Mutasd meg a teljes alázat
És áldozat
Örömét és hogy a világnak
Kedvemért ellentéte vagy.

Mert míg kell csak egy árva perc,
Külön, neked,
Míg magadra gondolni mersz,
Míg sajnálod az életed,
Míg nem vagy, mint egy tárgy, olyan
Halott és akarattalan:
Addig nem vagy a többieknél
Se jobb, se több,
Addig idegen is lehetnél,
Addig énhozzám nincs közöd.

Kit törvény véd, felebarátnak
Még jó lehet;
Törvényen kívül, mint az állat,
Olyan légy, hogy szeresselek.
Mint, lámpa, ha lecsavarom,
Ne élj, mikor nem akarom;
Ne szólj, ne sírj, e bonthatatlan
Börtönt ne lásd;
És én majd elvégzem magamban,
Hogy zsarnokságom megbocsásd.

SZAMÁRTÖVIS

Lilabóbitás útszéli gyom,
Árokpart árva éke,
Talpig fegyverbe öltözöl,
Pedig lelked csupa béke.
Neved gúnyolva mondja: szamár!
S gyűlölve mondja: tövis!
Pedig te csak élni akarsz, ha hazád
Mostoha is.

Porban s napban sorvadva virúlsz
Torzonborz vértezetedben;
Sok kín szerezte neked e jó
Páncélt a sebek ellen!
Ne bánts! — jajdúl fel a kéz, amely
Megbátott — Jaj, ne bánts!
(Ő bánt, és bűnös, úgye, te vagy,
Szegény bogáncs?)

Nekem szép vagy, dacos virág,
Sivatag utak éke;
Hol az élet mást megöl, te megállsz,
Talpig fegyverben a béke;
És mintha tudnál valamit,
Barátságtalan, bús virág,
Amit nem tudnak, csak sasok
És katonák.

Mozdulatlan katona vagy:
Befelé őr, őre magadnak!
Őrt állsz és szárnyas gyermekeid
A messze jövőbe szaladnak;
És állsz még, állsz még akkor is,
Mikor az ősz maró
Esőiben megrothad a rét
És jön a hó.

Mint múzeumban holt lovagot
Páncélja idéz kevélyen,
Szuronyos csontvázad úgy zörög
December jég szelében;
De mint holt őr, helyeden maradsz
Egész az új tavaszig,
Melynek, a nyár halálakor,
Üzentél valamit.

HAJNALI RIGÓK

Hajnali négykor bekiabáltak,
Ahogy a torkukon kifért,
(Bár az ablak alatt a fáknak
Zöld korcsmáiba még alig ért,
Még nem is ért uj fénye a napnak)
S mint a bolondok, úgy kacagtak,
Kurjongattak az ablak alatt vad
Vigadozásban a kerti rigók.

Mintha én volnék a kert,
S mintha én volnék a hajnal,
Ugy megteltem e friss zsivajjal,
Ugy telezengett az irigyelt
Állati jókedv bölcsesége,
Hogy valami könnyü égbe,
Földöntúli békességbe
Vittek, emeltek a földi rigók.

Hajnali négykor e szárnyas égi
Korhelyek dala vert ma fel.
Micsoda hangok csetepatéi!
Füttyök, sípok, ezer meg ezer!
Bosszantott ez a csibészlárma,
De a szívem nemsokára
Együtt dalolt, egy nótára
Vert veletek, buta sárgarigók.

Hajnali négytől harsogott a
Korhelynóta az ablak alatt;
Ugy zengett az a dal, hogy azóta
Nélküle is csupa fütty a nap;
Csupa fütty, pedig elhallgattak
S reggelre emlék maradt csak,
Hogy milyen éktelenül mulattak
A hajnali kertben a sárgarigók.

KORTÁRSAK

Még húsz év, tíz, talán harminc, esetleg ötven,
De tán csak egy, vagy annyi se,
Mindegy, végez velünk a betegség, az undor
Vagy a véletlen fegyvere.
Még húsz év, tíz, talán harminc, esetleg ötven,
És megbékélve mind együtt leszünk a földben.

Irígység s szeretet küzködött sírva bennünk;
S gyötörtük egymást szomorú
Testvérharcban, (mely sokszor ma is olyan már,
Mint egy szinpadi háború)
Irígység s szeretet küzdött sírva bennünk
S kapocs volt még az is, hogy ellenség lehettünk.

De hozzád mi közünk, titokzatos jövendő?
Ami különbség most akad
Ember s ember között, sohasem oly kegyetlen,
Amilyen idegen te vagy!
A sírból mi közünk hozzád, örök jövendő?
Teneked, ami volt, mind semmi és egyenlő.

Az igazi haza az Időé, nem a Földé.
Az Időből halunk ki mind,
Az Időből, amely hazánk fölött hazánk lett
Uj s nagyobb közösség szerint.
Az igazi haza az Időé, nem a Földé:
Meghal az Egy Idő, de a Föld él örökké

S akár egy idegen planéta is lehetne,
Ahogy tovább forog s viszi
Hátán uj népeit, míg minket összerágnak
Puha fekete fogai;
Akár egy más világ csillaga is lehetne,
Úgy száll majd temetőnk, a tilos végtelenbe.

Még húsz év, tíz, talán harminc, esetleg ötven;
S tetszik, nem tetszik, látni kell:
Ellenségünkkel is közösebb sors köt össze,
Mint azután majd bárkivel.
Még húsz év, tíz, talán harminc, esetleg ötven;
— Béke, mért vagy csak a halottaké a földben!

A BAGOLY

Kisfiam kieszelte, hogy van
Valahol egy mindenható,
Aki megbünteti, ha rossz és
Csokoládét hoz, hogyha jó.

A nagyurat el is nevezte:
— Bagoly! — mondta — ez a neve! —
De úgy látszik, rám is hasonlít,
Mert nagy kerek szemüvęge

Van a bagolynak: legalább is
Így mesélgeti a gyerek;
S akármi történik a házban,
Az mind a bagoly műve lett.

A bagoly vitt el reggel engem
És estére ő vitt haza,
A baglyot hívtuk, ha nem ízlett
A gyereknek a vacsora,

S Lóci megtette ezt is, azt is,
Amit azelőtt semmiképp,
Csak azért, hogy bebizonyítsa
Külön istene erejét.

Nekem nem tetszett a bagoly, de
Tűrtem némán egy darabig.
Tegnap azonban elővettem
S faggatni kezdtem egy kicsit:

— Mondd, Lóci, bagoly igazán van? —
— Van hát! — Ismered? — Ismerem! —
— De én nem tudok hinni benne,
Amíg nem látom, hogy milyen! —

— Látni fogod! — jött tűzbe erre
Lóci, s mérgesen otthagyott;
S most a fejét tíz hosszú percig,
Gondolom, azon törte, hogy

Hogyan tudna meggyőzni engem,
Mert végül is előszedett
Valami fiók fenekéről
Egy régi rossz szemüveget,

S jelentve, hogy a bagoly itt lesz,
Kiment az erkélyünkre, és
Már kiáltott is: — Úgye, látod?
Itt van az ablaknál! benéz!

Épp rád néz! szemüvege is van!
Itt a bagoly!... — Elhallgatott,
S én láttam, hogy csakugyan ott van,
A szemüveges alakot:

Láttam Lócit átszellemülten,
Ahogy benézett, komolyan
És gőgösen, mint aki érzi,
Hogy rettentő szerepe van:

Láttam Lócit tágult szemekkel,
Sugarasan, mint egy szobor...
S szaladtam a másik szobába
A hírrel, hogy itt a bagoly, —

És Lóci, mire visszatértünk,
Már bent volt, ugrált, kacagott,
S szemében ragyogott az isten,
Aki a lelkében lakott.

HÖRPENTŐ

Gá-gá, biró, bumbele, Máté,
Nem apádé, nem anyádé,
Tied ez a nagy karéj,
Tej van hozzá, hófehér.
Míg ezt szépen megiszod,
Húz a liba papucsot,
Indul messze Angliába,
Fél, hogy fázni fog a lába.
Azt üzeni: odaér,
Mire elfogy a karéj,
S ahogy iszod a tejet,

Kortyok szerint lépeget:
Lép,
Lép,
Lépeget,
Még,
Még,
Még egyet, —
Az utolsót! Igy ni! Már
Egész üres a pohár!
Ennek aztán örvendek
S én is nagyot hörpentek.

LEPKÉK TÁNCA

Fáradtan, ahogy ahhoz illik,
Ki nehéz sárból vétetett,
Nézem a tündöklő eget,
Melyben itt is, ott is kinyílik
Egy-egy repülő kis virág:
Nézem, hogy jönnek, szikráznak a [lepkék
A levegőn, a réten át.

Mint lelkek jönnek, imbolyogva,
Az illatpárás domb felett:
Mind egy-egy láng, átgyúlt üveg,
Repülő, élő kis vitorla,
Szárnyas tűz: kék, fehér s arany:
Mozgó ragyogás a táj, mint az álom,
És mint az álom, hangtalan.

S ha csupa fény és csupa illat
Nekem is ez a délután,
Őnekik egész óceán:
Benne dőzsölnek, rajta ringnak,
Méztől s fűszertől részegen:
Repülő lelkek táncos gyönyörétől
Repül s táncol a végtelen.

Jönnek a lepkék... Lent a fűben
Rab hernyó mászik s fal bután;
De féreg-élete után
— Már látom — felszáll üdvözülten,
Indul a tündér égbe, fel, —
S eszembe jut a nagy hernyó, az ember,
S a vég, melyre jutnia kell.

És látom: én vagyok a féreg,
Aki örökké lent marad,
Csak a látás s a gondolat
Lidérce tör bennem az élet
Mocskain s az anyagon át, —
S felsír a hús nyomorusága: Hol vagy,
Testi megváltás, túlvilág?!

Hol vagy, könnyűség?! Csoda kéne
És csoda nincs... Libeg-lobog
A rét, s én, a kitagadott,
Csak nézem a néma zenére
Táncoló, boldog lelkeket,
Reménytelenül, ahogy ahhoz illik,
Ki nehéz sárból vétetett.

TRIESZT ELŐTT

Ha — (olvasva valami könyvet,
Mert már nem érdekel az út) —
Ülök a pesti villamosban
És a kocsi a hídra fut

És a szűk házsorok helyett a
Duna vesz körül meg az ég,
Mindig eszembe jut a tenger
És megnyílik a messzeség.

S mintha most látnám legelőször,
Látom a Karsztot, a vonat
Reggeli zegzug szirtfalak közt
Csattog a keskeny ég alatt,

És ott ácsorgok, izgatottan,
Az ablaknál, Trieszt előtt,
Lesve, mikor maradnak el már
A zsúfolt ormok és tetők,

És csattog a hüvös magasság,
És fordulunk, s egyszerre csak
Mintha elfújták volna, jobbról
Az utolsó fal leszakad,

És hangtalan, kék robbanásként
Végtelenné nyílik az ég
S vele nyílik egy másik ég is,
Mintha alánk terítenék:

A borzongó, kékhúsú tenger,
Nagy, lassú barázdáival,
S rajta napfény, és felleg árnya,
S vitorlák, fehér lepkeraj. —

Be szép volt! És be szép, hogy így jött,
Ilyen egyszerre az egész!
Láttam, és azóta se múlik
Az óriás meglepetés:

Láttam a szépet, itt maradt a
Szememben, csak behúnyni kell,
S ha megvakít is az írigy sors,
Ezt soha már nem veszi el.

SZÁNALOM

Szántalak, ahogy csak szánni lehet,
Szántalak, hős és nyomorék,
Ismertem a szegények kínjait,
A betegét, az öregekét,
Saját sorsom tükre volt a barát,
Az volt a névtelen tömeg;
Most is szánlak még, Ember, de szivemből
Egyre kevesebb jut neked.

Mért csak magunkra, mért csak rád figyeljek?
Csak te mutatod sorsomat?
Szerényebb lettem: nem vagyok különb, mint
A füvek, férgek, bogarak;
Megsokasodtak a testvéreim
S részvétem már nem oly kevély:
Ember, mi vagy te a kínhoz, amely
A mindenségbe belefér?

Hiszik és vallják bölcs mestereim,
Hogy önzés minden élet és
Hiszem és vallom (vallom keserűen),
Hogy minden önzés szenvedés;
Hiszem és vallom: mint az ember, épúgy
Fáj minden, akármit csinál
S a halál még nem az a béke, melyben
Az anyag munkája megáll.

Milliárdszor milliárd milliárdok
Fájják tele az életet
És egyiknek sem kevesebb a kínja,
Mint a tietek, emberek;
Az egész élet fáj minden parányban:
Az egész élet: ő maga;
Volna mit sirni akkor is, ha ember
Nem született volna soha.

Milliárdszor milliárd milliárdok
Birkóznak örökös csatán
S legalább is istennek kéne lennem,
Hogy boldog legyek igazán;
De megmondatott: csak a semmi boldog,
Az, aki mindent megtagad:
Megmondatott, barátom, hogy az élet
Az ördög lázadása csak.

Mit szánjak rajtad, Ember? Magamon, mit?
Nem szánhatom a kínodat,
Legfeljebb, hogy a kín anyját, az önzést,
Megölni, mint én, gyönge vagy,
Legfeljebb azt, amit mindenben: azt, hogy
Vágyad a sírból is kifáj:
Azt, hogy a végső kín után is ujjá-
Teremt hóhérod, a halál.

EGY RAGUZAI LEÁNDERHEZ

Így, telten s dúsan, ahogy még soha
Egy testvéred se láttam, büszke fa,
Így már tetszel! A derekad
Mint a bükké, roskadva ringatod
Habzó virágaidat s illatod
Szinte a tüdőmbe tapad.

Így már tetszel, most már tudom, ki vagy!
Eddig legfeljebb csak sajnáltalak,
Leánder, — satnyán, betegen
Tengődsz mifelénk... Dézsába rakott
Zöld gyász, tegnap még sivár udvarok
Sivár dísze voltál nekem,

Ma meg nem győzök betelni veled
És simogatlak és lelkendezek,
Mintha testvér vagy legalább
Ember volnál!... Be szép vagy, be erős,
Egészséges!... Magam is szinte hős
Leszek a te példádon át

S szólok némán (magamat biztatom):
— Persze Dél tűz rád, forrón s gazdagon,
Nem a fukar északi nap!... —
És hangosan: — Ugye, szép a világ
S csak meghamisít a szomoruság
A mi hideg egünk alatt?

Ugye, hogy itt vagy, itt, a helyeden,
Itt vagy igazi?!... — Egész életem
Izgatott szivemben dobog...
Nézlek, szép fa, megváltott gyötrelem,
S eltünődöm, hogy mit adtál nekem:
Reményt vagy magyarázatot?

AZ IPOLY ÜNNEPÉN

Csak sírj, anyám, sírj! Egyszerü és igaz
Szived átdobog a fiadéba. Sírj
És ne szégyeld, hogy itt talállak
Térdreborulva a rádiónál:

Én még nem tudtam sírni, de könnyeid
Látva elöntött a zokogó öröm:
Te voltál az igazi költő
Abban a nagyszerü pillanatban,

Mikor húsz évet visszapörölve oly
Sok balszerencse s annyi viszály után
Először mond most ujra boldog
Hálaimát ez a meggyötört nép.

Csak sírj, sírj bátran! Ez nem a gyengeség
Sirása, ez már isteni fájdalom,
A tisztulásé, gyógyulásé, —
És milliók szive dobban össze

Velünk egy hitben, míg az Ipoly felől
Friss fénybe gyúl a százados ének. Ott,
Azon a tájon éltem első
Siheder éveimet, a szomszéd

Kürtös patakban törtem a nádat és
Ha jött az árviz, deszkatutaj repült
Velem a tulsó part virágos
Rétje fölött a hegyek felé: most

Ép onnan int a teljesedő remény,
Onnan perzsel a Szózat, a Himnusz és
Mint trombitán, lobog a hangja
Csontomon és husomon keresztül.

Sírj csak, sírj bátran, édesanyám! Nagyon
Rád fér, hogy végre ne magadat sirasd,
És mireánk, hogy ujra merjük
Hinni, csinálni a jobb világot.

TÜCSÖKZENE

Síppal, hegedűvel

Ü-vel, i-vel kezdődik a nyitány,
Síppal, hegedűvel. Egész délután
Szólt már; de ahogy száll az éji csend,
Úgy frissül — hallod? — ami benne zeng:
Ű zeng, i cirpen, mélyen, magasan,
Válasz villan rá s máris vége van,
Ű-rű-krű, kri-kri, minthogyha a fű —
Ezer hang együtt mindjárt gyönyörű,
S mind sűrűbben zeng és gyűrűzve, mint
Sziget körül a hab ostroma, mind
Sűrűbb a zene, árad, megtolúl,
S ütve-pendítve keresztül-kasúl
A felszikrázó ü-ket és kri-ket
S hang-nyilaikat, fény-gyűrűiket
Úgy csapja égig e tündérkürtcsatát,
Idegeid, füled káprázatát,
Hogy másnap is csupa i vagy meg ű,
Csupa síp, csupa tücsökhegedű.

Templom utca 10

Templom-utca 10. Csak rágondolok.
Zár, kapu enged, árnyként suhogok,
S ugyanakkor döngő falak között
A kapualjat megrázva döcög
Egy régi szekér. Nefelejcs, dáliák.
Saját magamban haladok tovább.
Tornác épül, derékszögben törik,

Vadszöllő rakja föl hullt díszeit,
Hátul, a kertben, ébred a liliom,
S negyvenéves nyár gyúl egy ablakon.
Átcsapok az üvegen, mint a fény.
A konyhában az anyám jön elém,
Kísértet, mint én. Bent még két szoba:
Itt fekszem (orbánc!), ott bámulom a
Szikrázó karácsonyfát... — Állj, ki vagy?! —
Az Egyedüli Jelen. — A tudat? —
Az Idők Együtt. — Mehetsz!... — Mint a víz,
Fut s áll a tükröd, Templom-utca 10!

A szem örömei

Szerettem a szép, sima köveket,
Nyulak szőrét, a selymes füveket,
Jó agyagot, fűzgaly fehér husát,
Melyről úgy lejön a bőr, katicák
Piros hátát, fekete pettyeit,
Elnézni, a halak hogy kergetik
Egymást a vízben, hogy játszik a nap
Az Ipoly tükrén s a tükre alatt,
Fecskefű vérét, kutyatej tejét,
Nagy napraforgók oroszlánfejét,
A zizegő szalmavirágokat,
A szomorú és szelíd lányokat,
Aranyzöld gyíkok lüktető hasát,
Gőz fátylait, felhők habtorlaszát,
A lepkéket, s nagyon a pókokat
S csöves vagy napernyős hálóikat,
S legjobban azokat a perceket,
Amikor nem tudtam, hogy mit teszek

Mézpergetés

Mézet pergettünk. Lágyan suhogott
A centrifuga; nehéz illatok
Ülték meg a levegőt, az egész
Konyha, tornác csupa szag, csupa méz;
A nagy tartályban négy-négy fölözött
Keret keringett drótháló között,
S mikor vadúl meghajtottam a gép
Szíjjáttételes fogaskerekét,
A bádogra mint édes jégeső
Zuhogott a vízszintes méz-eső.
Most is hallom a kopogó zenét,
Látom, őrzöm a nap igézetét,
Az üvegeket, telő bödönöket,
A sárga nyarat, és látlak tégedet,
Bátyám, ahogy nevetve nógatod
Öcséidet, jó gazda, és ahogy
A csorgó mézből, halott, régi pap,
Kiemelsz egy-egy torkos darazsat.

Buborék

Fujtam, s hogy forgott, nőtt a szalmaszál
Végén! hogy ingott! Minden kis sugár
Megtört rajta és körben ráfeküdt,
Groteszkül eltorzulva mindenütt,
De felismerhetően, fekete
Keresztjével s megnyult négy üvege

Ábráival az ablak, vagy, ha kint
Játszottunk, az udvaron, ott megint
Egyéb, az égbolt, mindig az, ami
Legragyogóbb, de más is, ágai
Erezetével a fa, s mind a fény,
Ami csak volt, tükrös görbületén
Mind összegyűlt, mind rágyűlt, s hamvasan
Tündökölt rajta, szivárványosan,
És végül hogy felkapta lebegő.
Áramára a tündér levegő,
Szállni kezdett: szállt s valamihez ért,
És elpattant a szappanbuborék.

A megjegyzett ütem

Az első vers, s néhány társa, amit
Ohat-pusztakócstól Debrecenig
Írtam, népdal volt: s a sin ritmusa
Hozta ki őket, nem én, annyira,
Hogy témájuk is a halászlegény
Volt a ringó Balaton tetején,
Meg a csárda s a jólismert betyár.
A vonat irta őket, meg a nyár,
Mondom, s a rettenetes unalom,
Én mégis meglepődtem magamon,
Hogy mit tudok: fölrémlett valami,
Hogyha lelkét az ember ráteszi
A taktusra, hát az viszi tovább...
Otthon Zoli azt mondta: marhaság!
Így aztán eldobtam a verseket,
Felejtettem a kísérletemet,
S csak azt jegyeztem meg, hogy az
[ütem,
Ha akarom, ott van a nyelvemen.

A tanító úr

Halál, hol van Szentpétery Lajos,
A tanító úr? Nyurga, tüdőbajos,
Lelkes és lázas, örök tervkovács,
Egy személyben rajzművész volt, vadász,
Madártömő és kántor. Flóbere
Nyárfák legtetejéről szedte le
A csókát. Nótát, viccet, ibriket
S messze földről szerzett kolibriket
Gyüjtött, s bélyeget, mindent. Hogy tudott
A gyarló sírversen mulatni, hogy:
«Ez helyt nyugszik Vitéz Kalászi György,
Többet, óh Halál, ilyet el ne hörgy!» —
És száz effélén!... Menyecskék miatt
Megkergette négy vasvillás paraszt,
S végül borba fúlt vézna zsenije...
Mondd, óh Halál, mely föld fogadta be
Sándor bácsit? — Így keresd a nevét:
Lajosnak csak a rímért mondaték!

Babits

Mit láttam benned? Hőst, szentet, királyt.
Mit láttál bennem? Rendetlen szabályt.
Mit láttam benned? Magam végzetét.
Mit láttál bennem? Egy út kezdetét.
Mit benned én? Gyászt, magányt, titkokat.
Mit bennem te? Dacot és szitkokat.
Aztán, mit én? Jövőm rémálmait.
S te? Egy torzonborz állat vágyait.
Én? Istent, akit meg kell váltani.
Te? Hogy jönnek a pokol zászlai.
S később? Hogy az ellenség én vagyok.
S én? Azt, akit soha el nem hagyok.
Te, tíz év mulva? Tán mégis fiad?
S én, húsz év mulva? Láss már, égi Vak!
S húsz év mulva, te? Nincs mit tenni, fájj!
S a legvégén, te? Igy rendeltetett.
S én, ma s mindig? Nincs senkim kivüled.

A neved

Kiáltani szeretném, s nem lehet,
Még súgni se szabad a nevedet,
Még gondolni se, — jaj, elárulom,
Pedig belül csak azt visszhangozom,
A hangos titkot, mely életemet
Úgy édesíti, édes nevedet:
Nevedet, édes, a pár szótagot,
Mely tündéri burkoddá változott,
Röpítő közegeddé, nevedet,
Mely körém gyujtja az emlékedet,
Fűszerként csendít a nappalon át
S beillatosítja az éjszakát
S úgy tapad a számba, tüdőmbe, hogy
Már majdnem te vagy, amit beszivok
Már majdnem te: minden lélegzetem
Veled itat és zsongat édesen:
Édes neved betölti szívemet
S csak titka, te, vagy nála édesebb.

BERDA JÓZSEF

VIZAFOGÓ

Gyermekkorom hajdan boldog vidéke, szomorú
Látni, mily szegény, mennyire csupasz lettél! Hová
Lett a sötét dunaparti erdő, hol oly sokat fürödtem
Nyaranta a piócákkal teli állóvizekben játszótársaim
Víg seregével? Öreg fák alatt kanyargó, szeszélyes
Rákospatak, s te régi Vuk-gyár a gát mögött, szólaljatok

Meg már; mely ördög irtott ki titeket? Mint idegen arc,
Úgy bámul most reám e vidék, mintha csak intene: nincs
Mit keresned többé e tájon! Marnyica néni se mosogat már,
Nem sulykolja a beáztatott ruhát a tavaszi parton: meghalt
Ő is azóta, mint minden érzelmes s múlandó szépsége
E világnak, mely nem jő vissza soha már,
Akár a tündöklő ifjuság.

SZÉP KACSA DÍCSÉRETE

Bámuld csak ezt a mennybéli látványt,
Ezt a pecsenyéjére gőgös kacsát, mint
Totyog itt, szinte mosolyog reám, kacérkodik
Az étvágyammal! Bár volna hasam
A koporsója néki; ízes borokkal itatnám,
Hogy ne szomorkodjék-unatkozzék odabenn. —
Felséges állat, leggyönyörűbb madár, te
Érdemled meg leginkább, hogy feléd szálljon
Az áhitat: könyörülj rajtam, te légy
Asztalom öröme, hogy hálát adhassak
A mennybéli Atyának, ki téged igaz jókedvében
Teremtett vala mindnyájunk vigasztalására, amen.

HARMADIK OSZTÁLY:
NÉGY APÁCA UTAZIK

Mily szelíd kép: itt ülnek szeliden
Mind a négyen. Nem büszkék, nincs mit
Szégyelniök. Isten mátkái ők. Oly alázatosak
Mint ez az egyszerű paraszti kupé, melyben
A szegénység olcsó pipafüstje s a jó falusi
Konyhák ételszaga csikland az orrod alá.

De ők a kedvesek, Isten parfőmjét
Érzik itt is, mint templomban a tömjén
Illatát. Lelkük nyugalmát nem zavarja
Semmi; tudják, velük a Béke kegyelme,
Melynek szava nincs e földön, csak lángja
A lélek mélyén, mely most gyúlt ki éppen
Ajkuk beszédes némaságán.

Ó, élnek ők! Istent szeretik, téged szeretnek.
Oly igazak, mint egymást szerető nővérek,
Kik szeretik egymást testvéri módon. Nem
Tudják, mi a rossz, — csak ülnek s hallgatnak
Teli hittel, míg el nem mosolyodnak halkan
Egy gyámoltalan néni tréfás mozdulatán...

ILLYÉS GYULA

A HÁZ VÉGÉN ÜLÖK...

A ház végén ülök, a padlás-grádicson
S ilyeneket hallok: na te paradicsom
Most keresztbe váglak... s mégegyszer keresztbe,
Így ni... most azután, huppsz, be a levesbe.
A kis öreganyó, ő beszél egyre itt
Magamagában, azt hiszi, nem figyelik.
De ha hallgatják is, ahogy tipeg-topog,
Amihez hozzányul, azzal eltársalog.
Ne ficánkolj, te tűz, ne füstölj már, hallgass,
Mit kapkodsz kezembe, mint egy mérges kakas.
Egy marék só is kell, hol vagy te sótartó?
Hozok egy kis rőzsét az alsó udvarból.
Gyere már ki, te ág, ebből a rakásból...
Feleselve így jő a barackfák alatt,
A csillogó galyak
Lehajolnak hozzá, suttognak kedvesen,
Örömkönnyek folynak a kis leveleken.
Fent felhők emelik, mint papok az ostyát,
Az alkonyi napot s tömjénfüstben tartják.

Isten, aki mondják, fűben, vízben, fában
Bujkálsz, mint a mosoly a szerelmes lányban,
Ki a költőkénél jobban kinyitottad
Nagyanyám két fülét ezer szózatodnak,
Nekem, ki mint süket s vak tétova lábon
Dülöngtem utánad e pörgő világon,
Tedd meg nékem is, hogy úgy mint ő füleljek
Szavadra s szavadra oly bátran feleljek.

Ime már az alkony, mint hatalmas állat
Rámhajol s hűvösen végignyalja vállam.
Nézd, az udvarunkból a szederfák alatt
Hét tányér levesből száll fehér áldozat
Feléd... Mosolyodnak s rejlő szavaidnak
Őrzői, ládd, meleg hittől áradoznak.
Mint rég ama zsidók végső vacsoráját,
Áldd meg e megpróbált család vacsoráját.
Ki búzákba, fákba árasztottad véred,
És mondtad, egyétek,
Hadd bekanalaznom e békés igéket
S mint a tizenkettők, lángjaidtól égjek.

Ime a folyókban már az éj közeleg.
Hűs sodrában meg-meglengnek a levelek.
Holnap utrakelek. Engedd, hogy mentemben,
Menjek fűvel, fával, vízzel beszélgetve
S együgyű népekkel, kiknek fia vagyok.
Kiknek uruk előtt nézésük is dadog,
Oly gyámoltalanok. Szavaik elbujnak.
Tanuljam el amit mondani sem tudnak.
S mit a némán rángó vonások kérdeznek,
A nyilt kérdéseknek meg is felelhessek
És szavaim, mint nagyszülémnek szájában
Hangozzanak egyre bátrabban, tisztábban,
Nem törődve azzal, nevetnek-e rajtuk.
Nem szokták még itt meg a szívbéli hangot.

Tisztán, mint a kérő kisdedek szemei,
Könnyeznek a néma csillagok fényei
Rajtunk... A virágok helyett vigasztalni
Éjszaka ők nyitnak reményt árasztani.
Mint ezer kérdő kék szem tekint felém
A harmatraj is a káposzták levelén.
Ime, útra készen, ma este úgy érzem,
Állok egy igéző tekintet fényében.
Mosolygó és síró pillantások alatt
Biztatgatják egymást cihelődő szavak
Bennem, hogy magukkal kézenfogva bátran
Vigyenek e zavart, dadogó világban. —

Én, aki egy földrelapult ház végéről
Állok fel, a világ forró mélységéből,
Félve nézek körül, remegve szívemben
Most sejteni merem, hogy kiszemeltettem.

A holdfényben kétsort hajladozó ágak
Az útra fekete csokrokat dobálnak.

Elült krumpli-bokrok közt vigyázva lépek,
Nehogy alvó, meleg fészkeikre lépjek.
Búcsú nélkül megyek. Ha észrevennének
Ezüst csibe-hangon sírni kezdenének.

ESTI ZÁPOR

Zengett a gyors eső, dobolt
A bádogasztalon —
Magamban űlve alkonyi
Kocsma-eresz alól
Nézem az udvaron vadul
Ugráló cseppeket,
A künnfeledt tálcákat és
Vizesüvegeket
S ott egy pohár vizet... A víz
A gyors zápor alatt,
Mint tenger zajlik, habjai
Dühödten ránganak,

A víz, e csöpp pohár ital
Íme emlékezik
S őrjöngve, mint az óceán
Csapna az egekig,
Nézem e vad pohárt s szivem
Vonaglik titkosan,
Szűk öblein rejtelmesen
Mély indulat suhan —
— Milyen viharra vársz te szív,
Mire emlékezel,
Hová csapnál ki, gyors habod
Kiket söpörne el,
Magányodból míly távoli
Testvér-sirás emel
Gátat törni a lázadás
Vad hörgéseivel,
Milyen közösség hí, milyen
Káromkodó moraj
Üzen e percben, hogy vele
Tajtékozva rohanj! —
— Nézem a vad pohárt s elönt
Zápor gyanánt meleg
Harag s mint jégverés jön a
Borús emlékezet:
Gyerekkorom, mint felleg áll
Felettem és szakad
Sírás, szitok, jaj és velük
Ősi panasz-szavak —
Kapnám kezembe villogó
Fölindult szívemet
És nyujtanám magasra föl
Köszöntő serleget
Dicséretedre, szép világ,
Ím itt a kóstoló
Évszázadoknak erjedő
Dühétől fortyogó —

Ülök magamban, künt az est
A záporral szakad,
Mint egy baráti hű kezet
Szorítom tollamat
Kapkodva, mint midőn a szót
Váratlan rémület
Fojtja a szívbe és a jaj
Az ujjakon remeg —
Így fut kezem a papiron.
Sose látott barát!
Halld meg, ki sorsom ismered,
A költő jajszavát!
Hadd higyje ő, baráti kéz
Fogadja majd kezét
S megérti, mit nem mondhat el,
Nem mondhat el beszéd —
De, szív, dagadj te, telj, fogadd
A kínok özönét,
Így csordulsz majd, ömölsz e bús
Szomjas világra szét
Zokogva, forrva, ám vigan
Mégis hogy keserű
Tartalmad — hűs könnyebbülés! —
Bukdácsolva kidül.

GYERMEKKOR

Szép hullámvonalban madár repült felettem
S utána épp azonmód lebegve fürge párja;
Harang csendült meg ekkor s mintha e zaj még szebben
Ringatta volna őket tovább a könnyü nyárba.

Szép kép volt ez, barátom, néztem utána hosszan
Libáim közt meghatva s tán könnyel is szememben,
Mintha egy titkos intés, hívó kar tünne ottan;
Dél volt, a földre ültem, száraz kenyeret ettem.

AJÁNDÉK

Tudom, mi szolgának a jó szó,
Fogolynak séta, nap,
Egy kézfogás a hontalannak,
Egy korty, szíves falat,
Sokat próbáltam. Köszönöm,
Hogy megtaláltalak.

Se jobb, se rosszabb, csak a rossztól
Tán jobban szenvedett,
Hálás vagyok csak és köszönni
Véletlent is merek,
Szerelmet, ezt az éjt, szerelmed:
Ne bánjad sose meg.

Egy szót se szóltam, ajkaidra
Nyomtam öt ujjamat
Lefogni győztesen megindult
Boldog sikolyodat:
Őrizd egy életre, mit eztán
Ad még e pillanat.

Tudom, szegénynek percnyi jókedv
Örök vagyon lehet,
Engem melenget, hogyha rád ím
Mosolyt melengetek,
Játékom, díjam, büszségem,
Hogy fényesítelek.

Szerelem volt ez? Azt tudom csak,
Hogy mi a meggyötört
Szívnek a munka elbutító
Két ocsmány napja közt
Emberré válni s bár egy éjre
Vállalni a jövőt.

Dől künn a hó, végy két harisnyát,
Elmentem, dolgozom,
Ha csöngve felriaszt az óra,
Derítsen kis dalom,
Itt rögtönöztem, itt hagyom
Az asztalon.

GYERTYAFÉNYNÉL

Háromszáz ökör bőg köröttem,
Lakásom körül, — szakgatott
Kórusuk csapong a vak éjben
Mint meg-megiramló habok;
Elülnek s újra nekitörnek,
Szinte már asztalom verik, —
Az asztalon vén üveg ajkán
Magányos gyertya küzködik.

Tanyán lakom most, itt a régin,
Mely annyi romlás, szenny felett
Úgy élt, úgy él emlékeimben
Mint víhatatlan szép sziget;
Mintha szigeten, hű magasban
Ülnék s nem is itt, hanem ott,
Azon a boldog, ifjú tájon: —
Reménykedek, ábrándozok.

Hajlik a gyertya, ejti könnyét,
Szalad a könny az üvegen,
Futnak szívemen csiklandozva
Pajkos emlékek melegen;
Leng a láng bent is, ott a szívben
S ha meglebben is, föllobog,
Peregnek róla percig élő
Forró, futó indulatok.

Kis körben s enyhén mint a gyertya
Így jó már nékem fényleni,
Országos sűrű sötétségben
Virrasztani, merengeni:
Végezni munkám... hogyha érte
Nem ér is egyéb jutalom,
Mint a mosoly, mely a dal végén
Köszönni lebben ajkamon.

Künt zeng az éjjel, zeng a csorda,
A hegyről ma verték haza,
Zeng mint az őszi rengeteg, mint
Az árvíz magas moraja,
Mint kavargón ostromra szálló,
Jelszavát bömbölő sereg,
Amelybe itt-ott a vezérek
Bikatorka is belezeng.

Lobog a gyertya, — a fal hosszán
Csatáztat kövér árnyakat,
Mint künt a világ: azért vívnak,
Hogy engem mulattassanak.
Elnézem őket és mosolygok;
A vén ágyból, hol dédszülém
Aludt és fogant, kedvesemnek
Lágy pihegése száll felém.

SZENNYESEN, MOCSKOSAN, ÁRVÁN

Árnyékban, kövér kepe alján
Hevertek már az aratók,
Tagjukban ólmos fáradtsággal
S gyomrukban vén kődarabok
Súlya gyanánt a bőlevű
Gulyással, mit versengve faltak
S mely osztotta a friss erőt már
A zsibbadt lábaknak, karoknak.

Összetörten, hogy nyujtózásra
Sem tudtam testemben erőt,
Oly tehetetlenül, mint mázsás
Bilincsek, rabláncok között,
Kinyitott szájjal, fennakadt
Szemmel meredve a magosba,
A könnyű égre, melyen apró
Felhők lebegtek hosszú sorba.

Puffadt gyomorral, kiizzadva
Hevertem köztük magam is,
A csípő polyvával hajamban,
Viszketve tán szívemben is,
Feküdtem ott a többi közt
Szutykosan és halálra váltan,
Mint kidőlt ló az út porában,
Hevertem, mint disznó a sárban.

Nehéz pillákkal álmélkodva,
Mint ki még nem látott ilyet,
Bámultam csak a felhők csendes
Vonulását fejem felett.
Mentek, csak mentek, — mintha mind
Lábujjhegyen libegett volna,
Hogy senkit föl ne költsenek
Idő előtt a vad valóra.

Meghatva nézegettem őket,
Majd könny futotta el szemem:
Oly jól esett ez a parányi,
Ez a véletlen figyelem!
Oly kevés ért, ha ért is olykor.
Anyámra, — lányokra gondoltam,
Míg szennyesen, mocskosan, árván,
A porban én is elaludtam.

FA DOLGOZIK

Fa dolgozik, — hogy dolgozik a nyárfa!
Dohog, mint méhkas, jó villanytelep.
Malomként jár: szí, fú a néma nyárba,
Nem késik el, már büszkén integet.
... Nincs erre hal; a folyó csak habot vet
A csillogásra szomju nap felé.
Erőlködik a szolga táj. A felleg
Száll könnyedén csak egyre; senkié.
Én csüggedek. Amit a fűben hagytam,
Szinte várom, hogy alakom nyoma
Fölkél, karonfog és azt mondja halkan,
Feküdj csak vissza, — leld örömöd abban,
Hogy dolgozik a fű, a víz, a fa,
A felleg s meg nem tébolyul soha.

HEGYEN TANYÁZOM

Hegyen tanyázom, présház a lakásom,
Csúcson, mégis meredek part alatt.
Mint fecske-fészekből nézem a tájat,
Életemet is, amely lent maradt.
Por burkolja a kis falut; felette
A temető villog csupán ide;
Kacsint a déli fény egy-egy keresztről:
A halál ravaszdi tekintete.

És ott nyugatra, túl a láthatáron,
A gyümölcsfákkal csipkés halmokon,
Mint óriási tündérkatlan izzik
A hegyek közt rejtőző Balaton.
Habját nem látni, csak a déli napnak
A vízről égre robbant sugarát —
Ragyogtatja a tó, mint összehajló
Szerelmes arcok egymás mosolyát.

Napszámra vén kőasztalomra dőlve
A két fény játékát nézegetem;
Az életét és errébb a halálét;
Korty közben rajtuk áll meg a szemem.
Élet, halál, — oly mindegy itt nekem már,
Az egyik nem víg, másik nem setét:
Egy óriási arc nyitja cserélve
Reám hol egyik, hol másik szemét.

NEM MENEKÜLHETSZ

Lenéztünk a hajógépházba,
Ahol a dugattyuk között
A fűtők futkostak vörösen
És meztelenül, mint az ördögök;
A forró lég mintha valóban
Pokolból zúdult volna ki —
Micsoda munka!... «Megszokták már»,
Szólt könnyedén mellettem valaki.

Nyugszéken ültem a hajón már
Csukott könyvemmel térdemen,
Kétfelől kéklő hegyek úsztak,
Ápolták megfáradt szemem.
Dombok és felhők... megiratlan
Verse volt ez is, az utazás,
Futó képeit lágy ütembe
Fonta a lenti tompa dohogás.

Úsztam a vizen, fönt a fényen,
Boldogan, hogy felül vagyok,
Költői szintjén a világnak,
Amely alattam békétlen dohog,
Izzad és köpköd fuldokolva —
— Megszokták... — nyugtattam
[magam —
Megszokták? — nyilalt belém ekkor
A mult fagyasztó éllel, gúnyosan.

Megszokták? — Meg tudtad te szokni
— (Volt benne részed) — a kapát?
Emlékszel? Emlékezz apádra!
Mit szokott ő meg? A halált!
Sorsa derekán mit szokik meg
Mind-mind — (hisz tudod) — a szegény?
Kínlódva jártam föl-alá már
A hajó lüktető födélzetén.

— Bolond vagy — sziszegtem magamban.
— Áruló! az vagy, semmi más! —
Csattan egy másik hang szivemben
S tagolta egyre rá a dohogás.
— Áruló! Hazug! Nyomorult vagy!
Lapuló bérenc!... — Ha megint
Alul kerülnél, a fűtőkhöz:
Megszoknád azt a fojtást, azt a kínt?...

A korlátnak dőlve vivódtam
S úgy éreztem, mintha apám
Fűtene lent, mint rég fütött is
Napszámra szegény a gróf birtokán.
Mintha apám és minden ősöm
Dohogott volna ott alant,
Jajongott volna föl a sírból, —
Verte a rengő padló talpamat.

Néztem kapkodva a vizet, a
Futó tájat, mintha velem
Már nem is ez a hajó futna,
Hanem a dohogó történelem.
Mintha dühöngve hányingerlőn
Az rázna, könyörtelenül
Tagolva a szót: nem feledhetsz,
Nem menekülhetsz, — bárhová kerülj!

Ó, ÉDES BETEGSÉG

Már csak akkor vagyok költő, akkor szabad,
Mikor beteg vagyok,
Szürke ruháimmal levetem sorsomat,
Akár az angyalok.

Akár az angyalok, akár a kisdedek,
Akár a gazdagok,
Várom pislogva a bókot, szeretetet,
És az áldozatot.

Mint az üdvözültek, egy ingben heverek
S a vánkosok puha
Felhőiből nézem a földi életet:
Nem is oly mostoha...

Ó édes betegség, ó áldott nyavalya,
Egyetlen ürügyem
Élni, ahogy élni álmodtam valaha,
Csak a dalhoz hiven,

Csak ama szép gondhoz: könnyíteni miképp
Tudnám e nép sorát,
Elgondolok máris példaként egy vezért,
Zászlót, győztes csatát.

Könyvet, metszeteket lapozok, egyiken
Víg paraszt-had forog,
Pajzán csapongásuk' elnézem kegyesen
És velük vígadok.

Egyszer a téli nap, egyszer feleségem
Kacsint be, rámnevet,
Trónusomhoz oson, levest hoz, féltérden
Könyörgi kegyemet.

Igy volna élni jó, költőnek ez dukál,
Dukálna legalább,
Egy aggódó múzsa, mély csend s lábainál
Féltérden a világ.

Köröttem méz s befőtt, mit anyósom hoza.
— Jöjj Múzsám, lépj elő,
Izzó homlokomon költői korona
A vizes keszkenő.

Dicsérjük végzetem, mely egy kis lázzal im'
Kulcsot, jelszót adott
Kiszökni a láncos munka vaskapuin,
Élvezni a napot,

Napot, szabadságot, nyögve is boldogan,
Hogy lám semmi se köt,
Szállhatok szabadon, adósság, hivatal,
Torz jelenünk fölött!

Édes kostoló ez, kedvesem, énnekem
Édes vigasztaló
Ama percre, midőn kiszállok hirtelen
Majd minden lánc alól;

Jó kaptató, hogy ha nem lesz okosabb még
Akkor sem e világ,
Sajnálkozás nélkül, büszke szabadságként
Fogadjam a halált.

ÓDA EURÓPÁHOZ

(Részlet)

Én láttam csillogásodat még,
Bár lázas volt már, mint láz-marta szem,
Hallottam biztatásodat még
Bár meg-megakadt már öregesen,
Midőn eléd álltam a szóra,
Hogy örökségem átvegyem,
Európa, oh Európa —

Férfi szellem, ki csavarogva
Szűz nemzeteket csábitottál,
Rekedt hangodban, vén szemedben,
Ráncaid közt is felfedeztem
Egykor ki voltál.

Az észt, erőt, a férfi kellemet!
Amelynek atyja sátrából jövet
Boldog és büszke megesettje lett
A hajadon-nép is, a drága,
Ki táplált engem s a falat kenyérrel
Ízes jó szavait is számbarágta.

Fennhangon vallom én magam
Fiadnak, bárha ma sem érted
Szavamat s vallom hangosan
Testvérnek mind a népet,
Kiket te nemzél.

Emelkedj fölibénk, Atyánk!
Zeuszként száz és száz alakban
Jelenj meg ujra, szólj reánk,
Hogy mégis egy vagy s változatlan.

HIRTELEN CSÖND

Mily hirtelen csönd a zajos világban.
Az angyal elrepül.
Nem leszek a számkivető halálban
Sem ilyen egyedül.

Mert néma szájjal a remény is elhagy,
Felszáll és ellebeg.
Hallgatom, ahogy itt-ott még szavalnak.
Lehajtom fejemet.

Mi néked szeretőd, házad, a szépen
Fülelő csecsemő,
Ki él helyetted is majd: az volt nékem
A gügyögő jövő.

Én hagytam el, vagy ő hagyott faképnél?
Keresse az, akit
A magyarázat a kudarcok végén
Vigasztal még, vakit.

Én az vagyok, ki hajdanában voltam,
A sort-álló szegény.
Hány éjet vártam. S elfogyott a boltban
Előttem a kenyér.

Itt állok. Hány éj telt azóta már el?
Lassan továbbmegyek.
A hírt arcomra esztendők irták fel.
Ne is kérdezzetek.

BOTOK

Kutyák, rókák szelidülnek,
Farkasok kivesznek;
Vándorló vándor útján ha
Gépkocsiktól reszket.
Már nem hetykeséget,
Már nem bátorságot,
Kopognak a botok csupán
Közelgő aggságot.

A jó furkók, a jó bunkók
El s megözvegyülnek,
A sarokba, a padlásra,
Szemétre kerülnek.
Nem pásztort a pusztán,
Csak babot a kertben
Tartott ez is, szégyenéből
Kit én kimentettem.

Ép fején a birkafej még
És abban az ólom,
Hol a fogason függ árván,
Hol a könyvespolcon;
Van, ki észreveszi,
S az írást is rajta,
Nagyapádé volt még? — kérdi
És visszaakasztja.

Él, mihaszna, a családban,
Dísztárgy lett belőle,
Kiviszem jártatni néha
A friss levegőre,
Mint beteg lovat, ha
Este nincs más munka,
Én újulok, én gyógyulok,
Tudnék futni rajta.

Föl-fölvezetem a hegyre,
Reátámaszkodva
Vigyázok a szétszórt, messze
Esztendőkre vissza,
Miket megjárt, midőn
Hivatallal járt még,
Kampolva a birkák lábát,
Néha egy betyárét.

Lépegetünk, jő velem, mint
Kéz-kézben a gyermek,
Néha-néha meg úgy érzem,
Hogy már ő vezetget,
S már nem is itt járunk,
Fent a Farkasréten,
De a pusztán és az ősin,
Ázsia szívében.

Kutyák, rókák szelidülnek,
Farkasok kivesznek,
Megmaradok, hadd maradjak
Embernek, ilyennek,
Ki egy pásztorbottal
Szebben, szabadabban,
Nyugodtabban kél útra, mint
Gázálarcban, tankban.

Szét a földön gépfegyver zúg
És fent repülőgép,
Bátor vagyok, mert így se, úgy-
Se védekezhetnék;
Nincs más fegyverem csak
Ez a görbe emlék,
Nincs más védőpáncélom, csak
Hogy elvágyom innét.

OZORAI PÉLDA

Ötven huszár volt akkor a Szabadság,
Annyi volt itt a nemzet, a magyar.
És szembe, hozván a császár parancsát,
Tizezer fő, tizenkét ágyuval
Végig a völgyön, a Sió lapályán
Rohamra készen, — középen a híd.
Egy fél országrész fordul vérbe-lángba,
Ha az a hidfő, az is elesik.

Oh sármelléki, árva Thermopylae
Haloványul a legendás görög
Merészség és ravaszság a huszárok
Merészsége és nagy esze mögött.
Megindultak, — nem le az ellenségre:
A hegyre föl és másfél napon át
Kerülgették, csak járták körbe-körbe
A vén Kálvária-hegy derekát.

A hegy mögött, mint színfalak mögött, még
Csizmát és csákót is cseréltek ők.
Előbb huszárok, most bakák vonultak
A hüledező ellenség előtt,
Mely várta, várta rettegve, mikor dől
Nyakába ez a tenger népözön.
Húsz tűznél főzték a gulyást a lányok
A másik hegyen, a Tükörcsösön.

Megdördült ott lenn végülis az ágyú,
Hetedhatárig körözve szavát.
Kihullt a sorból fenn egy-egy huszár, de
A többi csak járt, csak vonult tovább.
Míg fel nem tüntek baltákkal s üvöltve,
Mint a nádasok csikasz-kölykei,
A pusztaiak... s a szemközti dombon:
Dégről Perczel, Szilasról Görgey!

*

Szorító, Lődöző, egy-két dülőnév
Hirdeti csak, mi történt azután.
Minthogyha ott lettem volna, merengve
Ülök az őszi, vén Kálvárián.
Vadászkutyám elnyúlva vár, a puskát
Papirral cseréltem föl térdemen.
Nem a cserjésnek, fent az őszi égnek
Bozótját kémleli tekintetem.

Hegyre kerültünk... vagy hegyre szorultunk,
Barátaim, be megritkult sorunk!
S be védtelen, jajt-zümmögő alattunk
Az édes ország, melyért harcolunk;
S be ingatag a hídfő és be hangos
Az ellenség!... hogy tódul már felénk!
Még rejti gyáván — változik a harcmód —
De látom én már minden fegyverét!

Nem hull golyó még ránk. De hogyha hull is,
Ha a veszély, mint zápor megered:
Játsszuk már végig halálos mosollyal
E ríkató-vidító szerepet.
Nevetnünk kéne, hogy vagyunk, megyünk még
Ezrek dalaként fujva énekünk —
Ha lesz jövő: hadat talál helyünkön,
Legyőzhetetlent, ha mind itt veszünk.

HAZA, A MAGASBAN

Jöhet idő, hogy emlékezni
Bátrabb dolog lesz,, mint tervezni —
Bátrabb új hont a mult időkben
Fürkészni, mint a jövendőben —?

Mi gondom! — áll az én hazám már,
Védőbben minden magasságnál,
Csak nézelődőm, járok, élek,
Fegyvert szereztem, bűv-igéket.

Már meg is osztom, ha elmondom,
Milyen e biztos, titkos otthon.
Dörmögj, testvér, egy sor Petőfit,
Köréd varázskör teremtődik.

Ha új tatárhad, ha kufárhad
Özönli el a tiszta tájat,
Ha útaink megcsavarodnak,
Mint kukac, kire rátapodnak:

Te mondd magadban, behunyt szemmel,
Csak mondd a szókat, miktől egyszer
Futó homokok, népek, házak
Magyarországgá összeálltak.

Dühöngő folyók kezesedtek,
Konok bércek, — ezt ne felejtsed,
Ha megyünk büszke szájjal vissza,
Mint várainkba, titkainkba.

Mert nem ijeszt, mi csak ijeszthet,
Nem ölhet, mi csak ölne minket,
Mormolj magadra varázsinget,
Kiáltsd az éjbe Berzsenyinket.

Míg a szabad mezőkön jártál,
Szedd össze, pajtás, amit láttál,
Mit szívvel, ésszel zsákmányoltál,
Vidám vitáknál, leányoknál.

Mint Noé a bárkába egykor,
Hozz fajtát minden gondolatból,
Ábrándok árvult szerepét is,
Álmaid állatseregét is.

Lapuljanak bár ezredévig
Némán, mint visszhang, ha nem kérdik,
Szavaid annál meglepőbbet
Dörögnek majd a kérdezőknek.

Figyelj hát és tanuld a példát,
A messzehangzóan is némát.
Karolva könyvem kebelemre,
Nevetve nézek ellenemre.

Mert ha sehol is: otthon állok,
Mert az a való, mit én látok,
Akkor is, ha mint délibábot,
Fordítva látom a világot.

Igy maradok meg hírvivőnek
Őrzeni kincses temetőket.
Homlokon lőhetnek, ha tetszik,
Mi ott fészkel, égbe menekszik.

BEH PIHENNÉK

Beh pihennék. Harminc... harmincöt év, lássad,
Hogy híven bevalljam:
Levegőt kell vennem. Már a kimondása
Nehéz egy darabban.

Tán csak azért mondom — szivedet gyötörve —
Csak azért a multat,
Hogy a másik részt, a még tele jövőt te
Vállalni tanuljad!

Ahogyan tárgyait a kezembe adta,
Ez a világ itt lent
Úgy ürült, szegényült, — küldött magasabbra.
Elejtettem mindent.

•

Ritkul a lég. Amit még ez a föld nyújthat —
Vedd ki a markomból,
Mint a gyerekéből a fegyvert s a gyujtót.
Vegyél át magamtól.

Engem mi lenyugtat, téged az emelne —
Ha ölelhetnélek —
Állva alacsonyabb vagy nálam, de fekve
Csak melledig érek.

DŰLŐ-ÚT

Felkapják fénylő nyakukat
A fülelő lovak,
Feléd tekint a ronggyal meztelen
Csikós és később egy juhász —
Kopárságával vad és szertelen
A táj; azzal jajong, hogy hallgatag.
Felemel, s rögtön megaláz.
Üres, azáltal óriás.

...Se fa. A dombon csak egy vén akác
Éli száműzött életét,
Villantja dereka fehér sebét;
Betegen is még elmatat,
Mint megtűrt vén cseléd.
Ő tetvezi ki az állatokat,
A szelekre is ő vigyáz:
Minden kis szellőt rajtakap.

Lebben, ledől a por
Fehér fellege, mint könyvben a lap
És ahogy eloszol
A kocsi mellől, ujra ez a kép
Fordul eléd.

A magas ég alatt
Csak egy kétlábra álló csöppnyi vad,
Egy ürge ugrásával gazdagabb.
Mégis e síkokat lapozva
Egy népnek sorsát forgathatod át!
Itt tartogatja — ő tudja mi okra —
Egy ezredév emlékeit hazád.
Őskora lappang a szittyós laposba,
Cserény villantja vissza Ázsiát.
De ott az ól s a boglya-sor amott
Európáig ballagott.

Utána kunyhó; vályog-skatulya;
Be sem vakolták a falát;
Teteje nincs, előtte vad kutya
Őrzi a körmös pusztulást.
Aztán sokára egy tábla búza,
Szőlő. Az árokparton egy család;
Költözködik: mellette batyuja.
Napszámos tol egy sánta taligát.

A népvándorlás leszakadt
Csapatai, úgy tengenek,
Viszik hiába-szerszámaikat,
Viszik vagy hozzák a nincstelenek.
— Hova? Haza?
Hol a mi őnekik haza?
Egy madár áll a nyári alkonyat
Csúcsán; száz éve még sas lehetett.

Meresztve égre egy kerek szemét
Csak néz a vén rét-alji kút —
Kakas, cséplőgép, zörgő kerekek
Jelzik a lomb közibe tért,
A csecsemő-álmú falút.
Mint kígyó tekereg
Belé nyugat felől az út
S kiszopja belőle a vért.

*

Ide hoztalak.
A dűlő-utakon, mint színfalak
Mögött, hol semmi díszlet,
Csak por, huzat és egypár ingatag
Kellék (kereszt) és őgyelgő alak,
Itt ismersz engem is meg,
Szerelmem, itt ismered meg magad:
Hogyan fűzöd sorsodba sorsomat.

Minden jelenség, minden mozdulat
Eszméim része itt: egy gondolat,
Szerepét váró akarat, ha még
Lehet miért. E nép
Löki a vért szívembe, számba az igét.
Hazugság vagyok, puszta kép
Nélkülük, létre nem lehelt agyag:
S szívedben is csak álmod, semmiség!

Testem e nép, e táj —
Nem lehet szólnom, cselekednem,
Néma vagyok és tehetetlen,
Tetteim letörnek kezemről,
Amíg e szép anyag, amelyből
Formáltattam és teremtettem,
Talpra nem áll,
Hogy felnövesszen.

NEM VOLT ELÉG

A házad itt állt — szerte szállt!
Ezt látod, érted. Azt nem érted,
Hogy hazád éppen így ért véget —
A csoda, hogy addig is állt!

Mert nem volt hazának elég,
Hogy emésztésed vacsorára
E dombok aszuját kivánta,
És e lapályok kenyerét.

És nem volt hazának elég,
Hogy elmosolyodtál és oldalt
Oda is néztél, ha megszólalt
Ízes magyarul a cseléd.

És nem volt hazának elég,
Hogy este letéve a könyvet
Elnyeltél Bottyánért egy könnyet:
Az volt a férfi, a derék...!

És nem volt hazának elég,
Hogy kitekintve vonatodból
Elgondoltad az aratókról:
Mást érdemelne ez a nép.

És nem volt hazának elég,
A három szín, ha rád se hagyták,
Hogy egykor jelkép volt: szabadság,
Egyenlőség, testvériség!

És nem volt hazának elég
Hogy idegeden átengedted
Hő szeszként azt a néhány verset,
Adyét, Tóthét, Józsefét.

És nem volt hazának elég,
A Gellérthegyen a rakéta
S a Városiban a bokréta
És a szobroknál a beszéd

S a szőlőhegyi estebéd
S a dünnyögés, míg poharadból
A holdvilágban a vörösbor
Tigris-szeme villant feléd

És lengetted újjad hegyét
Az ég felé, mint ezred óta
Minden magyar, ha szól a nóta
És Gracza György s a Feszty-kép

És ha, élvezve a veszélyt
És azt a kéjt, hogy megjósoltad,
Hallgattál titkos leadókat
(És utána cigányzenét)

S a hortobágyi magas ég
S a négyes gémeskút nagy árnya
S az első király koronája
Díszítve pénzed közepét

S ha úgy mondtad is: feleség
E szép szóval s ha, bár biráltad,
Édesnek nevezted apádat
S a falon a festett cserép.

Nem volt a hazának elég,
Nem volt elég, hogy el ne essen,
Tudd meg, az volt a csoda itten,
Hogy össze nem dőlt már előbb!

Mert attól nem lett a tiéd,
Hogy hizelegve és hazudva
Ráragasztottad egy hegycsúcsra
Egy király, egy vezér nevét.

Nem volt elég, nem volt elég
Sem a hűség, sem a szívósság,
Mitől egybeáll egy-egy ország
S nemzet is lesz a nemzedék.

S a bátorság sem volt elég.
Külön-külön bár odahagyta
Sorsát a sok hős áldozatra,
Az sem volt elég menedék.

Mert sem erő, sem bölcseség
Nem lehet elég, hogy megójja
A házat, amelyben rakója
Nem lelheti meg a helyét.

És ezután sem lesz elég.
Nincs hazád s amit fölrakhatnál,
Tetőled nem lesz jobb amannál,
Szóródj világgá, söpredék.

ÚJSZÜLÖTT

Ilyen kormos hajjal
Angyal, angyalom,
Honnan jöttél, messzi
És legközelebbi
Kedves rokonom?

Óriásként, felhők
Közül, félszegen
Hajlok rád köszöntőn,
Köszöntelek e földön
Pici idegen!

Nem hall még, nem lát még,
Roppant anyaméh
Ez a világ néki —
— Jobb volt az a régi!
Sírja fölfelé.

Szeme ferdén szétáll,
Mintha kínai
Lett volna s most fogna
Csak a magyarokra
Hasonlítani.

Mintha most érkezne,
Elvétve a célt,
Kínából, Japánból,
Egy ősi hazából,
Örökségiért.

Füstös mennyországból
Havas hajnalon
Most érkezett messzi
És legközelebbi
Kedves rokonom,

Hogy mennék eléd én,
Hogy menne anyád,
Hogy neved, vallásod,
Országod, lakásod,
Hamar megtaláld.

Ide küldtek, mint a
Cím a ládikán.
Ide szól e homlok,
Szem, száj, ilyet hordott
Anyám, nagyapám.

Száz közt, százezer közt,
Azon hirtelen,
Akármi a próba,
Megismertem volna:
Ezt küldték nekem!

Itten vagy te otthon,
Most s mindenkoron,
Itt bontja ki minden
Értékedet Isten,
Drága csomagom.

Mint csillag a vízre,
Lomb közé a fény,
Kerek arcod ebbe
A népbe illik be:
Itt lesz jó helyén.

Itt lesz hazád,
Anyád, itt leszek
Apádnak én ködlő
Jövőmmel dúlt költő,
Míg el nem veszek.

Karollak, karol majd
Más is, nemcsak én!
Itt vár, mint a kezdet,
A vég, meg a gyermek,
A végső remény,

Kormoshaju kislány,
Pici mongolom,
Ó titkosan messzi
És legközelebbi
Kedves rokonom!

BUDA, 1945 JANUÁR

Hajlongva jönnek hegyi házamig
A katonák,
Van, ki letérdel, négykézláb kuszik
A havon át.
Lent ködlő, ősz tengerré válva föl
Pest, a világ,
Mögülem bomba és akna fütyöl:
A Hármas-hegy husz ágyuja kiált.

És így a jó. Lépek föl és alá
A balkonon.
Bizton vagyok. Körülöttem a halál
Az oltalom.
Bujdostam, s ime várrá vált a házam,
Mióta rom.
Kopók, gondolom, most gyertek utánam,
Mióta golyó kopog kapumon.

Mióta vendég csak olyan jöhet,
Mint a granát,
Amely bevágta tegnap a gyerek-
Szoba falát.
Bevágta! — ülök a kihalt hegyen,
Élem tovább,
Vas-zümmögés méhésze, csöndesen
Az elvonult bölcselkedés korát.

Be vagyok zárva, — így vagyok szabad
Sorsom fölött;
Eremben új hév jó tüze szalad:
Szép nászt ülök;
Kiütközött borostám, bár deres,
Bár őszülök:
Veszély angyala, te, csak te szeress,
Tartsd forrón szívem karjaid között.

Mert mindig azt hittem, gyáva vagyok
S mellem dagad,
Hogy csak az emberek, csak ők, azok
Riasztanak
S nem elemek, nem szellemek, nem a
Végzet, a vak —
Hogy nem a halál, a nagy mostoha,
Hogy ő még a legudvariasabb.

Hogy nem félek, a betelt szerelem
Az szabadit
Ilyen magasba, magányba, ilyen
Nyugalomig,
Vagy Isten, hogyha van... s ha nincs! — nekem
Mutatkozik,
Mutatkozik egy szép, reménytelen
Próféta-sors: helytálljak mégis itt.

Mi mellett? Miért? Azért, hogy vagyok
S nem rettegek,
Hogy — szállnak bár golyók, aknák és napok
Fejem felett —
Magamban, midőn mindent vesztenék,
Döngj, világ! Uj sorsot adott az ég,
Embert lelek!
Minden reggelre bátrabb életet!

Hajlongva jő a katona felém,
Nézem szegényt,
Hol megbocsátón, hol ilyen kemény
Profétaként.
Jöjj, tanulj tőlem harcot, nyomorult,
Tanulj erényt,
Halált úgy, hogy nincs se jövő, se mult,
Hogy szélbe szórsz minden vigaszt s reményt
S mégis tudod, nem tetted semmiért!

KERESZTURY DEZSŐ

ANGYAL

Messze utak pora lepte be s ült izzadtan az angyal,
Felsebesült lábát langy vízzel mosta a nádas,
Zöld pókok, csiborok, halak úsztak, ezüsthasu békák
Cuppogtak, gyürüző siklók siklottak elébe.
Szót értett velük és indult. Ment a hazatérő
Csorda után, segitett ellátni az állatot, édes
Lett a tej ott, ahol ő etetett, békés a beszéd,
Ahol ő ült asztalhoz; betegeknek enyhületet vitt,
Jó ölelést, termékeny csókot a hű szeretőknek,
S álmot a megtört testnek; a kútba friss vizet öntött,
Hűs harmattal, csendes esővel itatta a szomjas
Földeket, enyhe mosollyal felkeltette a hajnalt,
S míg elnézte, hogy ébred, mozdul, újul az élet,
Barna szemében időtlen vénség és fiatalság
Fénylett nyájasan. Ó milyen más volt e tekintet
Templomi képén, hol pallost tartott s szigorún állt,
Mint az Igazság! Lángostorral verve a dúlók,
Szívtelenek, zsugorik seregét, onnan lovagolt le:
Mindenen áthatoló, égő szeme rettenetes volt,
Mint ha az ég zeng, dörgött, visszhangozva a lélek
Minden zúgában, s csak a könny, csak a szívbeli bánat
Engesztelte meg. Akkor elült az esteli széllel,
S mint foszló füst szállt fel a tűzhelyről; zene lett, fény,
Lengett, szétáradva a tájban; felmagasult és
Vállra emelte az égboltot; szárnyának aranyló
Tollán rőtes opálfénnyel olvadt el az alkony,
S bár a vak űrből nézett már csillagszeme vissza,
Meg se hajolt a füszál, ahol érintette a lába.

VÉNASSZONYOK NYARA

Lent sárgán csillog a pára
S tulcsordul a völgy peremén,
A hulló lombon előtör
És tompán fénylik a vér.

Száll, száll, száll az ökörnyál,
A szőlőskert csupa rőt.
Tépett sebüket bekötözték,
Rettegve a télt, a tetők.

Oldott ragyogás, hűs fény csak
A nap, melegítni kevés;
De az omlós hantok ölében
Már alszik az őszi vetés.

BERCZELI A. KÁROLY

FŰSZÁL

Vergődve és zihálva
Fölmásztam egy fűszálra,
Oly kicsiny volt, hogy az ég
Kongott, mint a szakadék.

Mert ha hiszik, ha nem, én
A kis fűszál leghegyén,
Itt vagyok e drága, vén
Világnak a tetején.

Fogom is most keményen,
Ráment éppen száz évem,
S oly kicsiny e füvecske,
Meghalna, ki leesne.

S most, hogy végre felértem,
S nagy utamat lemértem,
Mondhatok is egyetmást,
Bolondot is meg csodást.

Volt egyszer egy nagylegény,
Ült egy fűszál leghegyén,
S jaj, azt hitte a szegény,
Ül a világ tetején.

SZEGÉNYSÉG

Dolgoztatok másokat,
Sürgő-forgó pókokat,
Nekem sző mind, ahány van,
Járok ezüst ruhában.

Én meg élek henyemód,
Dolgozik a sok kis pók,
Zsarnokukat ne féltsék,
Áldott ez a szegénység.

Hangyáim is hajszolom,
Békanyál az ostorom,
Mind csak morzsát hord ide,
Nekem kell majd télire.

Miért jöttem világra?
Hosszú, hosszú fonálra
Fűzök esőcsöppeket,
Annak, akit szeretek.

TEATRO MECCANICO

(*Róma - Piazza Navona*)

A vásárban szinházat láttam,
Hol minden gép volt, csupa gép,
És mozogtak a kicsi bábuk,
Ha megindult a sok kerék.

A favágó csak egyre vágta
A fát és meg nem állt soha,
A paraszt is csak ásott szótlan
S bólongott hozzá a lova.

A borbély beretvált sietve,
S a pap se volt rest (kell a hit!)
Misézett folyton és kitárta
A népre áldó kezeit.

És eltünődtem ekkor s néztem
E sok-sok mozgó figurát;
Uristen, ez nem tréfa, játék,
Hiszen ez maga a világ,

Mindenki űzi dolgát, izzad,
Ahogy mozgatja a kerék,
És áld és fát vág tébolyultan,
Amíg csak jár e cifra gép,

Mindenki ugrál tarka rendben
S szívét rohanva tárja ki;
A gép forog! s jaj, ezt is, ezt is
Megírja mindíg valaki.

JÓZSEF ATTILA

MEGFÁRADT EMBER

A földeken néhány komoly paraszt
Hazafelé indul hallgatag.
Egymás mellett fekszünk: a folyó meg én,
Gyenge füvek alusznak a szívem alatt.

A folyó csöndes, nagy nyugalmat görget,
Harmattá vált bennem a gond és teher;
Se férfi, se gyerek, se magyar, se testvér,
Csak megfáradt ember, aki itt hever.

A békességet szétosztja az este,
Meleg kenyeréből egy karaj vagyok,
Pihen most az ég is, a nyugodt Marosra
S homlokomra kiülnek a csillagok.

MAGYAR ALFÖLD

Magyar Alföld — gond a dombja;
Temploma cövek;
Talaja mély aludttej, de benne
Hánykolódnak szögletes kövek.

Magyar ember — rongya zászló;
Étele a tál;
Dudvaszedő nemzet vagyunk, értünk
Mezítláb jön foltozott halál!

Nosza költő! Holt a holdad;
Köldököd kötél;
Csettintésed égő város, tollad
Füstölög s egy szál gyufát nem ér!

Ó, kik nőttök felhőt leveledzvén,
Bodzás kis fenék —
Nézzétek, ím, országúton, némán
Vándorolnak ki a jegenyék!

ISTEN

Hogyha golyóznak a gyerekek,
Az Isten köztük ott ténfereg.
S ha egy a szemét nagyra nyitja,
Golyóját ő lyukba gurítja.

Ő sohase gondol magára,
De nagyon ügyel a világra.
A lányokat ő csinosítja,
Friss széllel arcuk pirosítja.

Ő vigyáz a tiszta cipőre,
Az utcán is kitér előre.
Nem tolakszik és nem verekszik,
Ha alszunk, csöndesen lefekszik.

Gondolatban tán nem is hittem.
De mikor egy nagy zsákot vittem
S ledobván, ráültem a zsákra,
A testem akkor is őt látta.

Most már tudom őt mindenképpen,
Minden dolgában tetten értem.
S tudom is, miért szeret engem —
Tetten értem az én szivemben.

ÁLDALAK BÚVAL, VIGALOMMAL

Áldalak búval, vigalommal,
Féltelek szeretnivalómmal,
Őrizlek kérő tenyerekkel:
Búzaföldekkel, fellegekkel.

Topogásod muzsikás romlás,
Falam ellened örökös omlás,
Düledék-árnyán ringatózom,
Leheletedbe burkolózom.

Mindegy, szeretsz-e, nem szeretsz-e,
Szívemhez szívvel keveredsz-e,
Látlak, hallak és énekellek,
Istennek tégedet felellek.

Hajnalban nyujtózik az erdő,
Ezer ölelő karja megnő,
Az égről a fényt leszakítja,
Szerelmes szívére borítja.

NYÁR

Aranyos lapály, gólyahír,
Áramló könnyűségű rét.
Ezüst derűvel ráz a nyír
Egy szellőcskét és leng az ég.

Jön a darázs, jön, megszagol,
Dörmög s a vadrózsára száll.
A mérges rózsa meghajol —
Vörös, de karcsú még a nyár.

Ám egyre több lágy buggyanás.
Vérbő eper a homokon,
Bóbiskol, zizzen a kalász.
Vihar gubbaszt a lombokon.

Ily gyorsan betelik nyaram.
Ördögszekéren hord a szél —
Csattan a menny és megvillan
Kék, tünde fénnyel fönn a tél.

BÁNAT

Futtam, mint a szarvasok,
Lágy bánat a szememben.
Famardosó farkasok
Üznek vala szivemben.

Agancsom rég elhagyám,
Törötten ing az ágon,
Szarvas voltam hajdanán,
Farkas leszek, azt bánom.

Farkas leszek, takaros.
Varázsüttön megállok,
Ordas társam mind habos;
Mosolyogni próbálok.

S ünőszóra fülelek.
Hunyom szemem álomra,
Setét eperlevelek
Hullanak a vállamra.

REGŐS ÉNEK

Koromorrú bikát fejtem,
Rege, róka, rejtem,
Sorsot nézni bikatejben,
Rege, róka, rejtem.
Hét csöböröm jó vasában,
Rege, róka, rejtem,
Lobot vetött habosában,
Rege, róka, rejtem.
Lángos csöbörim befödni
Rege, róka, rejtem,
Szertefuttam rózsaszedni,
Rege, róka, rejtem.
Nép rozsa ring a rózsában
Rege, róka, rejtem,

Kasznár szive káposztában,
Rege, róka, rejtem.
Keni urát oly kenőccsel,
Rege, róka, rejtem,
Fizeti a népet lőccsel,
Rege, róka, rejtem.
Váljon szénájuk szalmává,
Rege, róka, rejtem,
Tányér tészta piócává,
Rege, róka, rejtem.
Láng legyen kecskéjük szarva,
Rege, róka, rejtem,
Böködjön a paplanukba,
Rege, róka, rejtem.

BETLEHEMI KIRÁLYOK

Adjonisten, Jézusunk, Jézusunk!
Három király mi vagyunk.
Lángos csillag állt felettünk,
Gyalog jöttünk, mert siettünk,
Kis juhocska mondta — biztos
Itt lakik a Jézus Krisztus.
Mennyhárt király a nevem.
Segíts, édes Istenem!

Istenfia, jónapot, jónapot!
Nem vagyunk mi vén papok.
Úgy hallottuk, megszülettél,
Szegények királya lettél.
Benéztünk hát kicsit hozzád,
Üdvösségünk, égi ország!
Gáspár volnék, afféle
Földi király személye.

Adjonisten Megváltó, Megváltó!
Jöttünk meleg országból.
Főtt kolbászunk mind elfogyott,
Fényes csizmánk is megrogyott,
Hoztunk aranyat hat marékkal,
Tömjént egész vasfazékkal.
Én vagyok a Boldizsár,
Aki szerecsen király.

Irul-pirul Mária, Mária,
Boldogságos kis mama.
Hulló könnye záporán át
Alig látja Jézuskáját.
A sok pásztor mind muzsikál.
Meg is kéne szoptatni már.
Kedves három királyok,
Jóéjszakát kívánok!

ÖT SZEGÉNY SZÓL

Az égen ha felhő volna,
Égő kendőként lobogna.
A síkon ha dinnye volna,
Sisteregne és ugorna.
Öt szegény szól: — Megfürödnénk,
Megöblitenők az inget,
Azután meg továbbmennénk,
Megcsinálnánk mi már mindent.

De rivall a csermely csősze,
Békák botosa bottal mondja,
Vicsorogja víz vitéze,
Ordas inas, úr bolondja,
— Eltakarodj, öt tekergő!
Kotródj innen, kujtorogó!
Fattyúnak itt nincsen fürdő!
Csavargónak nincs csobogó!

Világ valamennyi vizét
Hazatereld víz juhásza!
Csibor huzzon tücsök-zenét
Undok urad udvarába!
Holott rakjon tanyát, aklot,
Nagyobb uraságra vallót —
Feje fölé vízből zsuppot,
Talpa alá vízből pallót!

Habos tengert egyengessen
A vasfogú boronával!
Hosszuszárú esőt vessen,
Gyüjtse boglyába fiával.
Ha már van elég halpénze,
Kárászoknak nyisson kocsmát!
Örvény-süveg a fejére!
Húzzon vizi-gödör csizmát!

Paplana csendes folyóviz —
Legyen a bolhája béka!
Azt szedje a szoknyából is
Édes lánya-ivadéka!
Álmát kotró kotorja fel!
Zöld legyen a virradatja!
Elsodorja — sodorja el
A verejték áradatja!...

MEDVETÁNC

Fürtös, láncos, táncos, nyalka,
Aj de szép a kerek talpa!
Hová vánszorogsz vele?
Fordulj a szép lány fele!
Brumma, brumma, brummadza.

Azért járom ilyen lassún,
Aki festő, pingálhasson.
A feje a néninek
Éppen jó lesz pemszlinek.
Brumma, brumma, brummadza.

Híres, drága bunda rajtam,
Húsz körömmel magam varrtam.
Nyusztból, nyestből, mókusból,
Kutyából meg farkasból.
Brumma, brumma, brummadza.

Kinek kincse van fazékkal,
Mér a markosnak marékkal.
Ha nem azzal, körömmel,
A körmösnek örömmel.
Brumma, brumma, brummadza.

Gyöngyöt őszig válogattam,
Fogaimra úgy akadtam.
Kéne ott a derekam
Ahol kilenc gyerek van.
Brumma, brumma, brummadza.

Szép a réz kerek virága,
Ha kihajt a napvilágra!
Egy kasznárnak öt hete
Zsebbe nőtt a két keze.
Brumma, brumma, brummadza.

Állatnak van ingyen kedve,
Aki nem ád, az a medve.
Ha megfázik a lába,
Takaródzzék deszkába.
Brumma, brumma, brummadza.

HATÁR

Dongó ődöng az erdő szélinél.
Harkály kopog, gyík ragyog. Marha bőg.
S tovaringatja fodrosan a szél
A tünődve zümmögő időt.

Gyűrt, sárga táj, az égi mellig ér,
Muharmező, kemény kötény, nehéz —
Mi van benne? Amott fut egy kis ér
S itt ház ül. Kisfia, az ól, idenéz.

Poros a víz, nincs kedve kékleni.
Zörrenő fák közt pikkelylik az út —
És gomolygón új korunk vénjei,
Kik elhagyták az omladó falut.

Hátha kenyér nő idegen igán.
Lassan ügetnek, barnák s csontosak.
Csöpp cókmókjuk gunnyaszt a taligán.
Fönn felhők lágy batyui bomlanak.

S zizeg a por, rájuk locsog a sár —
Na, ki ád nektek munkát, kenyeret?...
Tétova szunyog sír és a határ
Száraz szemekkel magába mered.

FAGY

Töprengett ősszel szilajon,
Havazna gondolkodva most
S kemény fagy tiszta ablakán
Dobol az ingerült idő.

Bankárok és tábornokok
Ideje ez, jelen idő,
Ez a kovácsolt hideg,
E villanó, e kés-idő.

A csördülő ég vasban áll.
Ez a fagy átszúr, döf tüdőt,
Rongy mögött meztelen kebelt —
Köszörűn sikoltó idő.

Mögötte mennyi hallgatag
Hideg kenyér és pléhdoboz,
Megdermedt dolgok halmaza —
Kirakat-üvege-idő.

És kiáltoznak «Hol a kő,
Hol az a deres vasdarab?
Vágd bele! Zúzd be! Lépj belé!...»
— Milyen idő — —
— — Milyen idő —

REMÉNYTELENÜL

Az ember végül homokos,
Szomorú, vizes síkra ér,
Szétnéz merengve és okos
Fejével biccent, nem remél.

Én is így próbálok csalás
Nélkül szétnézni könnyedén.
Ezüstös fejszesuhanás
Játszik a nyárfa levelén.

A semmi ágán ül szivem,
Kis teste hangtalan vacog,
Köréje gyűlnek szeliden
S nézik, nézik a csillagok.

TÉLI ÉJSZAKA

Légy fegyelmezett!
A nyár
Ellobbant már.
A széles, szenes göröngyök felett
Egy kevés könnyű hamu remeg.
Csendes vidék.
A lég
Finom üvegét
Megkarcolja pár hegyes cserjeág.
Szép embertelenség. Csak egy kis darab
Vékony ezüstrongy — valami szalag —
Csüng keményen a bokor oldalán,
Mert annyi mosoly, ölelés fönnakad
A világ ág-bogán.

A távolban a bütykös vén hegyek,
Mint elnehezült kezek,
Meg-megrebbenve tartogatják
Az alkonyi tüzet,
A párolgó tanyát,
Völgy kerek csöndjét, pihenő mohát.

Hazatér a földmíves. Nehéz,
Minden tagja a földre néz.
Cammog vállán a megrepedt kapa,
Vérzik a nyele, vérzik a vasa.
Mintha a létből ballagna haza
Egyre nehezebb tagjaival,
Egyre nehezebb szerszámaival.

Már fölszáll az éj, mint kéményből a füst,
Szikrázó csillagaival.

A kék, vas éjszakát már hozza hömpölyögve
Lassudad harangkondulás.
És mintha a szív örökről-örökre
Állna s valami más,
Talán a táj lüktetne, nem az elmulás.
Mintha a téli éj, a téli ég, a téli érc
Volna harang
S nyelve a föld, a kovácsolt föld, a lengő nehéz.
S a szív a hang.

Csengés emléke száll. Az elme hallja:
Üllőt csapott a tél, hogy megvasalja
A pántos égbolt lógó ajtaját,
Melyen a gyümölcs, a búza, fény és szalma,
Csak dőlt a nyáron át.

Tündöklik, mint a gondolat maga,
A téli éjszaka.

Ezüst sötétség némasága
Holdat lakatol a világra.

A hideg űrön holló repül át
S a csönd kihűl. Hallod-e, csont, a csöndet?
Összekoccannak a molekulák.

Milyen vitrinben csillognak
Ily téli éjszakák?

A fagyra tőrt emel az ág
S a pusztaság
Fekete sóhaja lebben — —
Varjucsapat ing-leng a ködben.

Téli éjszaka. Benne,
Mint külön kis téli éj,
Egy tehervonat a síkságra ér.
Füstjében tengve
Egy ölnyi végtelenbe,
Keringenek, kihúnynak csillagok.

A teherkocsik fagyos tetején,
Mint kis egérke, surran át a fény,
A téli éjszaka fénye.

A városok fölött
A tél még gőzölög.
De villogó vágányokon,
Városba fut a kék fagyon
A sárga éjszaka fénye.

A városban felüti műhelyét,
Gyártja a kínok szúró fegyverét
A merev éjszaka fénye.

A város peremén,
Mint lucskos szalma, hull a lámpafény,
Kissé odább
A sarkon reszket egy zörgő kabát,
Egy ember, üldögél,
Összehúzódik, mint a föld, hiába,
Rálép a lábára a tél...

Hol a homályból előhajol
Egy rozsdalevelű fa,
Mérem a téli éjszakát.
Mint birtokát
A tulajdonosa.

ÓDA

1.

Itt ülök csillámló sziklafalon.
Az ifjú nyár
Könnyű szellője, mint egy kedves
Vacsora melege, száll.
Szoktatom szívemet a csendhez.
Nem oly nehéz —
Idesereglik, ami tovatűnt,
A fej lehajlik és lecsüng
A kéz.

Nézem a hegyek sörényét —
Homlokod fényét
Villantja minden levél.
Az úton senki, senki,
Látom, hogy meglebbenti
Szoknyád a szél.
És a törékeny lombok alatt
Látom előrebiccenni hajad,
Megrezzenni lágy emlőidet és
— Amint elfut a Szinva-patak —
Im újra látom, hogy fakad
A kerek fehér köveken,
Fogaidon a tündér nevetés.

2.

Óh mennyire szeretlek téged,
Ki szóra bírtad egyaránt
A szív legmélyebb üregeiben
Cseleit szövő, fondor magányt
S a mindenséget.
Ki mint vízesés önnön robajától,
Elválsz tőlem és halkan futsz tova,
Míg én, életem csúcsai közt, a távol
Közelében, zengem, sikoltom,
Verődve földön és égbolton,
Hogy szeretlek, te édes mostoha!

3.

Szeretlek, mint anyját a gyermek,
Mint mélyüket a hallgatag vermek,
Szeretlek, mint a fényt a termek,
Mint lángot a lélek, a test a nyugalmat!
Szeretlek, mint élni szeretnek
Halandók, amíg meg nem halnak.

Minden mosolyod, mozdulatod, szavad
Őrzöm, mint hulló tárgyakat a föld.
Elmémbe, mint a fémbe a savak,
Ösztöneimmel belemartalak,
Te kedves, szép alak,
Lényed ott minden lényeget kitölt.

A pillanatok zörögve elvonulnak,
De te némán ülsz fülemben.
Csillagok gyúlnak és lehullnak,
De te megálltál szememben.
Ized, miként a barlangban a csend,
Számban kihűlve leng
S a vizes poháron kezed,
Rajta a finom erezet,
Föl-földereng.

4.

Óh, hát miféle anyag vagyok én,
Hogy pillantásod metsz és alakít?
Miféle lélek és miféle fény
S ámulatra méltó tünemény,
Hogy bejárhatom a semmiség ködén
Termékeny tested lankás tájait?

S mint megnyílt értelembe az ige,
Alászállhatok rejtelmeibe!...
Vérköreid, miként a rózsabokrok,
Reszketnek szüntelen.

Viszik az örök áramot, hogy
Orcádon nyíljon ki a szerelem
S méhednek áldott gyümölcse legyen.

Gyomrod érzékeny talaját
A sok gyökerecske át meg át
Hímezi, finom fonalát
Csomóba szőve, bontva bogját —
Hogy nedűid sejtje gyűjtse sok raját
S lombos tüdőd szép cserjéi saját
Dicsőségüket susogják!

Az örök anyag boldogan halad
Benned a belek alagútjain
És gazdag életet nyer a salak
A buzgó vesék forró kútjain!

Hullámzó dombok emelkednek,
Csillagképek rezegnek benned,
Tavak mozdulnak, munkálnak gyárak,
Sürög millió élő állat,
Bogár,
Hinár,
A kegyetlenség és a jóság;
Nap süt, homályló északi fény borong
Tartalmaidban ott bolyong
Az öntudatlan örökkévalóság.

5.

Mint alvadt vérdarabok,
Úgy hullnak eléd
Ezek a szavak.
A lét dadog,
Csak a törvény a tiszta beszéd.
De szorgos szerveim, kik ujjászülnek
Napról-napra, már fölkészülnek,
Hogy elnémuljanak.

De addig mind kiált —
Kit két ezer millió embernek
Sokaságából kiszemelnek,
Te egyetlen, te lágy
Bölcső, erős sír, eleven ágy,
Fogadj magadba!...

(Milyen magas e hajnali ég!
Seregek csillognak érceiben.
Bántja szemem a nagy fényesség.
El vagyok veszve, azt hiszem.
Hallom, amint fölöttem csattog,
Ver a szívem.)

6.

(Mellékdal)

(Visz a vonat, megyek utánad,
Talán ma még meg is talállak,
Talán kihűl e lángoló arc,
Talán csendesen meg is szólalsz:
Csobog a langyos víz, fürödj meg!
Ime a kendő, törülközz meg!
Sül a hús, enyhítse étvágyad!
Ahol én fekszem, az az ágyad.)

MAMA

Már egy hete csak a mamára
Gondolok mindíg, meg-megállva.
Nyikorgó kosárral ölében,
Ment a padlásra, ment serényen.

Én még őszinte ember voltam,
Ordítottam, toporzékoltam.
Hagyja a dagadt ruhát másra.
Engem vigyen föl a padlásra.

Csak ment és teregetett némán,
Nem szidott, nem is nézett énrám
S a ruhák fényesen, suhogva
Keringtek, szálltak a magosba.

Nem nyafognék, de most már késő,
Most látom, milyen óriás ő,
Szürke haja lebben az égen,
Kékitőt old az ég vizében.

HA A HOLD SÜT...

Ha a hold süt, a néma, siron tuli fény,
Álmomba' kinyílnak a termek.
Kioson, kenyeret szel a konyha kövén
S majszolja riadtan a gyermek.

Ez a zaj, ez a kín, e világrecsegés
Nem szűnve, dühöngve növekszik.
Belesáppad a gyermek, elejti a kést
És visszalopódzva lefekszik...

Csak a léghuzat ismeri — alszik a ház,
Les nagy szeme, reszket a térde.
Zsirok és köcsögök teje közt kotorász,
Surranva, mint az egérke.

Mire ébredek, ég a nap, olvad a jég,
Szétfreccsen iromba szilánkja,
Mint déligyümölcs-kirakat üvegét
Öklével a vágy ha bevágja.

Ha belé-belereccsen a szörnyü kredenc,
Ajkára repül kicsiny ujja:
Könyörögne az irgalomért, de a csend
Zord kürtje a zajt tovafujja.

Elalél a fagy istene, enged az ég.
Már unja az ördög a poklot,
Ideönti a földre kövér melegét —
Zöld lángba borulnak a bokrok.

ALTATÓ

Lehunyja kék szemét az ég,
Lehunyja sok szemét a ház,
Dunna alatt alszik a rét —
Aludj el szépen, kis Balázs.

Alszik a széken a kabát,
Szunnyadozik a szakadás,
Máma már nem hasad tovább —
Aludj el szépen, kis Balázs.

Lábára lehajtja fejét,
Alszik a bogár, a darázs,
Vele alszik a zümmögés —
Aludj el szépen, kis Balázs.

Szundít a lapda, meg a síp,
Az erdő, a kirándulás,
A jó cukor is aluszik —
Aludj el szépen, kis Balázs.

A villamos is aluszik,
S mig szendereg a robogás,
Álmában csönget egy picit —
Aludj el szépen, kis Balázs.

A távolságot, mint üveg-
Golyót, megkapod, óriás
Leszel, csak hunyd le kis szemed —
Aludj el szépen, kis Balázs.

Tüzoltó leszel s katona!
Vadakat terelő juhász!
Látod, elalszik anyuka —
Aludj el szépen, kis Balázs.

EMBERISÉG

Óh emberiség, kit törött anyám
Szenvedni szaporított és nem értett!
Nem rettenek születni újra érted,
Te két milliárd párosult magány!

Láttalak sírni a folyók fagyán,
Mint gyermeket, kit a jég tüze sértett;
Láttalak ölni, halni s mint nem éltet,
Tündökölni nagy egyházak falán.

Hegyen láttalak és lapulni ólnál —
Szerencsétlen, ki úgy élsz, mintha volnál,
Megérdemled, hogy atyád a halál!

Vértelen arra vársz, hogy véred ontsák
S föl-fölmutat a társuló bolondság,
Mely téged minden kínban megtalál.

LEVEGŐT!

Ki tiltja meg, hogy elmondjam, mi bántott
Hazafelé menet?
A gyepre éppen langy sötétség szállott,
Mint bársony permeteg
És lábom alatt álmatlan forogtak,
Ütött gyermekként csendesen morogtak
A sovány levelek.

Fürkészve, körben guggoltak a bokrok
A város peremén.
Az őszi szél köztük vigyázva botlott.
A hűvös televény
A lámpák felé lesett gyanakvóan;
Vadkácsa riadt hápogva a tóban,
Amerre mentem én.

Épp azt gondoltam, rám törhet, ki érti,
E táj oly elhagyott.
S im, váratlan előbukkant egy férfi,
De tovább baktatott.
Utána néztem. Kifoszthatna engem,
Hisz védekezni nincsen semmi kedvem,
Mig nyomorult vagyok.

Számon tarthatják, mit telefonoztam
S mikor, miért, kinek.
Aktákba irják, miről álmodoztam,
S azt is, ki érti meg.
És nem sejthetem, mikor lesz elég ok,
Előkotorni azt a kartotékot,
Mely jogom sérti meg.

És az országban a törékeny falvak
— Anyám ott született —
Az eleven jog fájáról lehulltak,
Mint itt e levelek
S ha rájuk hág a felnőtt balszerencse,
Mind megcsörren, hogy nyomorát jelentse
S elporlik, szétpereg.

Ó, én nem így képzeltem el a rendet.
Lelkem nem ily honos.
Nem hittem létet, hogy könnyebben tenghet,
Aki alattomos.
Sem népet, amely retteg, hogyha választ,
Szemét lesütve fontol sanda választ
És vidul, ha toroz.

Én nem ilyennek képzeltem a rendet.
Pedig hát engemet
Sokszor nem is tudtam, hogy miért vertek,
Mint apró gyermeket,
Ki ugrott volna egy jó szóra nyomban.
Én tudtam — messze anyám, rokonom van,
Ezek idegenek.

Felnőttem már. Szaporodik fogamban
Az idegen anyag,
Mint szivemben a halál. De jogom van
És lélek vagy agyag
Még nem vagyok s nem oly becses az irhám,
Hogy érett fővel szótlanul kibírnám,
Ha nem vagyok szabad!

Az én vezérem bensőmből vezérel!
Emberek, nem vadak —
Elmék vagyunk! Szivünk míg vágyat érlel,
Nem kartoték-adat.
Jőjj el szabadság! Te szülj nekem rendet,
Jó szóval oktasd, játszani is engedd
Szép, komoly fiadat.

KIRAKJÁK A FÁT

A pályaudvar hídja még remeg,
De már a kényes őszi dél dorombol
És kiszáradt hasábfák döngenek,
Amint dobálják őket a vagonból.

Ha fordul is egy, a lehullt halom
Néma... Mi bánt? Ugy érzem, mintha félnék,
Menekülnék, hasáb a vállamon.
A kisgyerek, ki voltam, mégis él még.

A kis kölyök, ki voltam, ma is él
S a felnőttet a bánat fojtogatja;
De nem könnyezik, egy dalt zöngicsél
S ügyel, hogy el ne szálljon a kalapja.

Tőletek féltem, kemény emberek,
Ti fadobálók, akiket csodáltam?
Most, mint lopott fát, viszlek titeket
Ez otthontalan, csupa-csősz világban.

KIÁLTOZÁS

Jaj, szeressetek szilajon,
Hessentsétek el nagy bajom!
Eszméim közt, mint a majom
A rácsok közt le és föl,
Vicsorgok és ugrándozom,
Mert semmit sem hiszek s nagyon
Félek a büntetéstől.

Halandó, hallod-e dalom,
Vagy zúgod csak, mint a vadon?
Ölelj meg, ne bámulj vakon
A kifent rohamkéstől —
Nincs halhatatlan oltalom,
Akinek panaszolhatom:
Félek a büntetéstől.

Mint fatutaj a folyamon,
Mint méla tót a tutajon,
Száll alá emberi fajom
Némán a szenvedéstől —
De én sirok, kiáltozom:
Szeress: ne legyek rossz nagyon —
Félek a büntetéstől.

NEM EMEL FÖL

Nem emel föl már senki sem,
Belenehezültem a sárba.
Fogadj fiadnak, Istenem,
Hogy ne legyek kegyetlen árva.

Fogj össze, formáló alak,
S amire kényszerítnek engem,
Hogy valljalak, tagadjalak,
Segíts meg mindkét szükségemben.

Tudod, szivem mily kisgyerek —
Ne viszonozd a tagadásom;
Ne vakitsd meg a lelkemet,
Néha engedd, hogy mennybe lásson.

Kinek mindegy volt már a kin,
Hisz gondjaid magamra vettem,
Az árnyékvilág árkain
Most már te őrködj énfelettem.

Intsd meg mind, kiket szeretek,
Hogy legyenek jobb szivvel hozzám.
Vizsgáld meg az én ügyemet,
Mielőtt magam feláldoznám.

BUKJ FÖL AZ ÁRBÓL

Ijessz meg engem, Istenem,
Szükségem van a haragodra.
Bukj föl az árból hirtelen,
Ne rántson el a semmi sodra.

Én, akit föltaszít a ló,
S a porból éppen hogy kilátszom,
Nem ember szívébe való
Nagy kínok késeivel játszom.

Gyulékony vagyok s mint a nap
Oly lángot lobbantottam — vedd el!
Ordíts reám, hogy nem szabad!
Csapj a kezemre mennyköveddel.

És verje bosszúd, vagy kegyed
Belém: a büntelenség vétek!
Hisz hogy ily ártatlan legyek,
Az a pokolnál jobban éget.

Vad, habzó nyálu tengerek
Falatjaként forgok, ha fekszem,
S egyedül. Már mindent merek,
De nincs értelme semminek sem.

Meghalni lélekzetemet
Fojtom vissza, ha nem versz bottal
És úgy nézek farkasszemet,
Emberarcu, a hiányoddal!

MÁR KÉTMILLIÁRD...

Már kétmilliárd ember kötöz itt,
Hogy belőlem hű állatuk legyen.
De világuktól délre költözik
A szép jóság s a szelíd érzelem.
Mindenségüket tartani a fénybe,
Mint orvos, ha néz az üvegedénybe,
Már nem tudom, megadom magam kényre,
Ha nem segítesz nékem, szerelem.

Úgy kellesz, mint a parasztnak a föld,
A csendes eső és a tiszta nap.
Úgy kellesz, mint a növénynek a zöld,
Hogy levelei kiviruljanak.
Úgy kellesz, mint a dolgos tömegeknek,
Kik daccal s tehetetlenül remegnek,
Mert kínjukból jövőnk nem született meg,
Munka, szabadság, kenyér s jószavak.

Úgy kellesz nekem, Flóra, mint falun
Villanyfény, kőház, iskolák, kutak;
Mint gyermekeknek játék, oltalom,
Munkásoknak emberi öntudat.
Mint minta, mint az erény a szegénybe,
S ez össze-vissza kusza szövevénybe,
Társadalmunkba, elme kell, nagy fénybe',
Mely igazodni magára mutat.

BUZGÓSÁG

Ha olyan buzgó volnék, mint szerelmes
S megbékülne e háborús család,
Az emberek, keresném engedelmes
Szívvel
Az örökös ifjuság italát.

Nehezülök már, lelkem akkor boldog,
Ha pírban zöldel a fiatal ág —
Bár bucsut int nekem... E fura dolgot
Űzném,
Az örökös ifjuság italát.

Fecseghetnének nyelves tudományok —
Mind pártfogolna, ki szivébe lát:
Legalább keresem, amire vágyok,
Bár nincs,
Az örökös ifjuság italát.

MEGMÉRESSÉL!

Már nem képzelt ház üres telken,
Csinosodik, épül a lelkem,
Mivel az árnyakkal betelten
A nők között Flórára leltem.

Ő a mezőn a harmatosság,
Kétes létben a bizonyosság,
Lábai kigyóim tapossák,
Gondjaim mosolyai mossák.

Izét adja a tiszta víznek,
Száját adja a tiszta íznek,
Hazaszólít, amikor űznek,
Szemében csikó legelészget.

Ő az okmány, kivel a kellem,
A porráomlás ellen a szellem,
Az ólálkodó semmi ellen
Szól, pöröl szorongó szerelmem.

Érdekeimből megértettél,
Bátorrá vakmerőből tettél,
Kinlódtál, amíg nem szerettél,
Egész világom ege lettél, —

Hát dicsértessél és hirdettessél,
Minden korokon át szeressél
S nehogy bárkiben alább essél,
Mindig, mindenütt megméressél!

IME, HÁT MEGLELTEM HAZÁMAT

Ime, hát megleltem hazámat,
A földet, ahol nevemet
Hibátlanul irják fölébem,
Ha eltemet, ki eltemet.

E föld befogad, mint a persely.
Mert nem kell (mily sajnálatos!)
A háboruból visszamaradt
Húszfilléres, a vashatos.

Sem a vasgyűrü, melybe vésve
A szép szó áll, hogy új világ,
Jog, föld. — Törvényünk háborus még
S szebbek az arany karikák.

Egyedül voltam én sokáig.
Majd eljöttek hozzám sokan.
Magad vagy, mondták; bár velük
Voltam volna én boldogan.

Igy éltem s voltam én hiába,
Megállapíthatom magam.
Bolondot játszottak velem
S már halálom is hasztalan.

Mióta éltem, forgószélben
Próbáltam állni helyemen.
Nagy nevetség, hogy nem vétettem
Többet, mint vétettek nekem.

Szép a tavasz, és szép a nyár is,
De szebb az ősz s legszebb a tél
Annak, ki tűzhelyet, családot
Már végképp csak másnak remél.

DSIDA JENŐ

NAGYCSÜTÖRTÖK

Nem volt csatlakozás. Hat óra késést
Jeleztek és a fullatag sötétben
Hat órát üldögéltem a kocsárdi
Váróteremben Nagycsütörtökön.
Testem törött volt és nehéz a lelkem.
Mint ki sötétben titkos útnak indult,
Végzetes földön, csillagok szavára,
Sors elől szökve, mégis szembe sorssal,
S finom ideggel érzi messziről
Nyomán lopózó ellenségeit.

Az ablakon túl mozdonyok zörögtek,
A sűrű füst, mint roppant denevérszárny
Legyintett arcul. Tompa borzalom
Fogott el, mély, állati félelem.
Körülnéztem, szerettem volna néhány
Szót váltani jó, meghitt emberekkel,
De nyirkos éj volt és hideg sötét volt.
Péter aludt, János aludt, Jakab
Aludt, Máté aludt és mind aludtak...
Kövér csöppek indultak homlokomról
S végigcsurogtak gyűrött arcomon.

KÓBORLÓ DÉLUTÁN KEDVES KUTYÁMMAL

(Részlet)

Útnak eredünk és szeretjük egymást.

Szép farkaskutya, Tinti, örülj! Leakasztom a szegről
Csörgő láncodat. Ujjongón az ölembe ficánkolsz,
Hátsó lábadon ülve, nyifogva könyörgöd az örvet,
Nagybundájú nyakadra. A szájkosarat szagolod víg
Lelkesedéssel, erős fogaid közt tartod az ostort,
Mindez a séta előjele, izgalom és gyönyörűség.
Nos, mehetünk... Rövid úton elérjük a városi aszfalt
Végét, messze maradnak a házak, a kertek, az autók,
Megszabadítlak a szíj és lánc terheitől, körülötted
Tág a világ, szabadon szökkensz fel-alá a mezőkön:
Gerjed a föld bujasága, tenyészete sarjad a hévben,
Erjed a rög dús élete, terjed az illat, előtör,
Emberi, állati nyomnak, ezer haragos-levű gyomnak
Jószaga incselkedve csapong remegő szimatodhoz.

Énmagam is szabadon nyújtózom a tárt levegőben,
Jó a szivem s tele van derüvel, ropogó kacagással.
Szépszemű, drága kutyám, hegyesen meredő fülü pajtás,
Hűszivü társ, aki pajkos, fürge, acélos inakkal
Kísérsz engem, amerre dobál a szeszély: kusza ösvény
Zegzugain, hegyeken, pipacsos, zizegő buzaföldön,
Könnyelmű, fiatal csacsi életem édeni útján,
Jaj be nagyon kedvellek, jaj de vidulva szeretlek!

Háromszáz kötetes, gonddal gyűjtött kicsi könyvtár
Áll a szobámban: lásd, az utolsó szálig eladnám,
Hogyha befogna a sintér s akkora pénzt követelne
Váltságul, hogy nem tudnám kiteremteni másként, —
Szálig eladnám, bár szivesen kölcsön sem adok most,
Nem szeretem, ha zsiros kéz ujjnyoma terped a könyvön.
Drágább vagy te nekem, hidd el, valamennyi regénynél,
India szobrainál s Hokusai tusrajzainál is,
Goethe, Petőfi, Catullus, Arany és Ady verseinél is,
Mert hiszen élsz s zuhogó, tüzesáramu vér fut eredben.

Még nem is említettem, a multkor a könyvkirakatnál
Félnapig álltam s néztem az «Ars amatoria» kedves
Címlapját, a sokáig gyüjtött pénz a zsebemben,
Mégis odább mentem, hogy szájkosarat vegyek, undok
Szájkosarat, mert «ebzárlat» van, a városatyák így
Fundálták ki, hogy elkeserítsék a városi sétánk
Perceit és — ó, nincsen elég baj az emberi fajjal, —
Szájkosaratlan ebekre lesengnek a kajlabajúszu
Rendőrbácsik a sarkon, amíg vidoran fütyörészve
Sétafikálnak a tolvajok és betörők körülötte.

Látod-e most már, hogy milyen áldozatos szeretettel
Érzek irántad, Tinti barátom, elég a bizonyság?
Szinte fölösleges is bizonyítanom, érzed amúgy is,
Hosszu, vöröslő nyelveddel belenyalsz tenyerembe
S kéjesen elmordulsz... Ám peckesen és vicsorító
Foggal jársz, ha veszélyt szimatolsz közeledni felénk a
Külváros gyanus utcáin vagy az erdei cserjék
Sanda homályából: feltámad benned a farkas
Élő húsba maró, vérengző ösztöne, tajték
Ver ki a szádon, inad feszül ugrani készen a rabló
Torka felé, hogy felhörgőn tusakodva, halálig
Védelmezz a merénylő gyilkos erőszaka ellen.

Igy jöttél mellettem a multkor is, ugrani készen,
Távol, a Bükkerdő bús, elhagyatott, kusza mélyén
S nem tudtam mire vélni; mikor lám, zörren a zordon
Tüskebokor s egy marconaképü cigány kibotorkál,
Bújva közelg, szeme villog, vállát verdesi göndör
Nagy haja, meg-megperdül a roppant fejsze kezében.
Négy lépésnyire téged is észrevesz: éles, acsargó
Szemfogadat, felborzolt szőrödet. Ingadozik pár
Pillanatig, bámul vad, sűrübozontu szemével,
Végül alázatosan nyűt szalmakalapja után nyul,
« Isten tartsa, tekintetes úrfi » — morogja s odébb áll.

JANKOVICH FERENC

SÓSKERTI DÉLUTÁN

Itt iszom lágy borocskát,
Előttem csüggeteg
Könyöklő százados fák
Támaszják az eget.

Süllyed az ég, a felhő
Inog, mint egy kazal —
(Villogó vasvillával
Tetőzi a vihar).

Elbarnulnak a zöldek,
Már elkékült borom,
Röpköd a piros abrosz
A roskadt asztalon.

Egy vers verődik bennem,
Úgy veri homlokom,
Mint távoli vidéket
Lepke az ablakon.

DELELŐN

Hűs erdők tövéről, ó, jöjj már, jöjj elő
Szép árnyék, teérted lángol a legelő:
Érted sír a gulyák halk kolompolása,
Kutyák nyelvelése, gőgös bikák láza,
Érted int a szöcskés füvek hajolása
S kis tehenesleány két térdekalácsa.

Nézd, hogy ég szegényke, hő naptól süttetve,
Lankadt virágként a mezőbe ültetve,
Nézd, milyen szépecske, milyen kerekecske,
A fején a haja, mint arany méhecske.

Néki durroghat ám túlról az a serény
Kanászbojtár, de ő rá sem ügyel szegény,
Csak merengi magát, bámulja a gulyát,
Piros lábaszárát megnyalják a kutyák.

Ha én árnyék lennék, otthagynám az erdőt
Az ő feje köré kötnék egy hűs kendőt,
Ha én szellő lennék, fújnék egy szép felhőt,
Feje fölé vonnék rózsaszín napernyőt,
Ha meg bojtár lennék, szerelmes kedvembe
Őt faragnám bele az ostornyelembe.

A NYÚL ÉNEKE

Nyugtalanság helye
Vackainkban,
Csontjaink veleje
Mint a higany.
Lapulunk, inalunk,
De holnap meghalunk
Mindannyian.
Nyugtalanság helye
Vackainkban.

Mire hajnalodik
Jaj minekünk:
Többé nem ujhodik
A nap nekünk.
Az éjszaka árnnyal,
Csillagtalan szárnnyal
Fejünkre csüng.
Mire hajnalodik,
Jaj minekünk!

Ártatlan nyakunkra
Fenik a kést;
Pusztánkra, falunkra
Szedik a pénzt;
Bőrünket előre
Eladták felébe —
Osztják a részt,
Ártatlan nyakunkra
Fenik a kést.

Holnap halálunkra
Nagy zene kél;
Ránk dördül száz puska,
Fut aki él —
Bőrünket lenyúzva,
Akasztóra húzva
Lengeti a szél...

HORVÁTH BÉLA

APÁM HAZATÉR

A teknőben fürösztött
Minket szegény anyám,
Midőn apám belépett
Egy őszi délután.

Sivalkodott a bátyám
És sivalkodtam én,
Megjött a háborúból,
Megjött apám, szegény.

Tiz éves voltam akkor,
Fivérem tizenegy.
Nem tudtuk, hogy a végzet
Velünk is egyre megy.

De teknőben tapostunk,
Sovány kis gyermekek,
Arcába igy locsolva
Vidám üdvözletet.

Tarisznyáját letette
S le üres fegyverét.
Orcája hófehér volt,
Kiszáradt ajka kék.

Megjött a háborúból,
Négy évig küzködött,
S nem tudta, hogy az évek
Sorában megnövök.

S hogy majdan én kizengem
Egy nemzet jaj-szavát,
Mely a földet betölti
S az égbe harsan át.

Csak megölelte hűvös
Kis vézna testemet.
Vad szive dobbanása
Szivembe verdesett.

A teknőből kiléptem,
Mint a Keresztelő
János, aki a Jordán
Vizéből jött elő.

Megöntözém apámat
S kutattam, mi lehet
Zsebében, a hadakból
Hozott-e kenyeret.

Hozott bizony, hozott ő
Egy megszegett cipót,
Hozott egy rút dobozban
Vagy félmaroknyi sót.

Kiteritette kincsét
Azon a délután,
Nem szólt egy árva szót se
És sírt szegény anyám.

MINT GYÖNYÖRŰ GYÜMÖLCS!

A végtelenbe vadlibák
Libegnek lassudan,
A dolgod is, te nagy világ,
A ködben elsuhan.

Kihűl a forró buzgalom,
A lángoló salak,
S a csillagokat kutatom,
Hová is omlanak?

Hol csüggenek a végtelen
Világok végzetén,
Micsoda csüggedt éjjelen
Zuhognak feketén?

Az üstököst elengeded
És pörgeted a port,
A tengerek megrengenek
És elgurul a hold.

Igy meghasad minden müved,
A semmibe suhan,
Mi állhat itt meg nélküled,
Ha elhagyod, Uram?

Az én ügyem is hasztalan,
Ha nem vezet kezed,
Mert semmi sem vagyok magam
És semmi sem leszek.

Övezzen kardod, Istenem,
Az örök akarat,
Hogy győzzek gyáva testemen
A csillagok alatt.

Erembe véred elkeverd,
A sohasem elég
Gazság évadján beleverd
Kegyelmed ütemét.

Öntözzön engem italod,
Magaddal teletölts
És csöngök és kicsattanok,
Mint gyönyörű gyümölcs!

TILTAKOZÁS

Egy könyvet készitek, amelyben nincsen egy betű sem,
Az üres lapokat ügyesen egybe fűztem,
Hogy tanuságot tegyenek az oktalan lapok:
Ez volt a kor, midőn a költő hallgatott.

Vagy irok majd egy könyvet én, ha még szabad,
És betürendben lesznek ott az oktalan szavak.
Egy szótárt irok, nehogy elkobozzák,
És benne lesz a bujdosó okosság.

Mert minden szót leirok, ami csak van
És nem hagyok egy vesszőt sem iratlan,
A lámpavasat bölcsen belerejtem:
A zendülőt megölni lehetetlen!

S ha már a nyelvem is kitépetik
És műveinket tüzön égetik
És csupa vér leszek, merő seb,
Az utcán összeroskadok, akár az eszelősek,

S a porba irom haldokolva:
Halál a zsarnokokra!
Ezt irom én a szivem szakadtáig
És tiltakozni fogok mindhalálig!

VESZPRÉMI LÁTOMÁS

Szent-Király-Szabadján voltam ifjú kisded,
Szilvafák szagával lett szívem telisted,
Azért is a bánat bennem el nem illan,
Szilvafák szerelmét hordom holtomiglan.

Mert a törpe fákat öreg hegy nevelte,
Ezer siralomban öregapám telke.
Benne van a bánat, benne van a porban,
Benne van a kőben, benne a bokorban.

Szent Benedek völgyén bánkódik a bodza,
Örök szomorúság ízét illatozza.
Csillogó szemembe csap a végzetes fény,
Viszlek a világon, hazám, drága Veszprém!

Élve lett a húsom beléd balzsamozva,
Ez a bánat minden tájon haza hozna,
Törpe szilvafáim törzse téphetetlen,
Várnak mindörökre, konok gyökerekben.

Várunk mindörökre téged, régi gazdám,
Régi szabadságom ragyogva fakaszd rám!
Jöjj el, uram jöjj el, ments meg a gonosztól
Jöjj el, apám, jöjj el, tündöklő Apostol!

Szent-Király-Szabadja dombjai dobognak.
Körbe fölriadnak mind az elnyomottak,
Angyali dicsőség dicsekszik a kis fán,
Itt a régi gazda, itt lovagol István!

Láttam a szakállán mennybeli ezüstöt,
Megismerte mindjárt Veszprémben a püspök.
Egész Magyarország megismerte tüstént,
Dicső jobbkezével szórta az ezüst fényt:

— Kedves fiam, kérem és parancsolom,
Mindörökre tiszteld Boldog-Asszonyom.
Én a pogány népet hozzá terelem,
Egyszülött Fiában kél a Kegyelem.

Egyszülött Fiában nyílik az öröm.
Aki nem hajol meg, bátran megölöm.
Örüljetek, élek! meghal a pogány!
Kiszögezem testét váraim fokán.

Nem is kell a földön megromolnotok,
Hogyha bennem lenne minden dolgotok.
Azért is kívánom és parancsolom,
Ne csavarjatok ti semmi dolgomon.

Szabadságot adtam, országot szereztem,
Három hegyek ormán kitűztem keresztem,
Királyságot küldött a Római Pápa,
Ne térjetek innen soha Ázsiába!

Kössétek erősen azt a régi rendet,
Kit a püspököknek jobbkezem teremtett,
Pusztító pogányok pusztuljanak innen,
Vadásszatok rájuk az én hegyeimben!

Ne féljetek, élek! legyetek velem!
Krisztus a dicsőség, ő a kegyelem.
Jobbágyaim, kérem és parancsolom,
Harcoljatok Érte örök jobbomon!

HOL VAGY TE NÉP?

Hol vagy te nép, te hontalan,
Boldogtalan magyar,
Te nép, kinek csak rongya van
S a sír, mely eltakar.

Vagy sírod sincsen, jeltelen
Gödörbe dől a nép,
De minden dombon felverem
A holtak éjjelét.

Ti holtak, most riadjatok,
Mártirok, keljetek!
Ugy élünk, árva magyarok,
Hogy holtak kellenek.

Mert elfogyott az eleven,
Ki bátor s vakmerő,
Minden föltámadt ellenem:
Támadj föl, temető!

Ébredjetek, halottaim,
Ti régi rongyosok,
Álljuk Magyarhon dombjain
A végső ostromot.

Vagy lesz hazám, vagy elveszek
S kifordul oldalam,
Vagy meghalok, vagy nem leszek
Hazámban hontalan.

Zendülj meg, néma nemzetem,
Kerülj elő, te nép!
Kövesd bolyongó veszteden
A költő énekét.

Hazátlanul dobog dalom,
Hazátlan magyarok,
Mert álmaimnak nincs alom,
Álomtalan vagyok.

Boldogtalan és hontalan
Szegény magyar vagyok,
A holtakért sikong szavam,
A népért jajgatok.

Hol vagy te nép, te hontalan,
Boldogtalan magyar?
Zengjen kinek csak rongya van
S a sír, mely eltakar!

A DALNAK VÉGE

A dalnak vége, minden hasztalan,
Már nincsen jajszavam.
Égő szemembe tettem én hamút
És várok, mint a régi vértanúk.

Csak arra várok, égjek a tüzön.
Minden barátom elüzöm.
Vad kínomat ne lássák emberek,
Se angyalok, ha innen elmegyek.

Gonosz világon voltam hontalan,
De megadom magam.
S mint rossz örvényben hörg a rossz [uszó
Ugy hördül bennem ez a bucsuszó.

Ki megfagytál a népek tavaszán,
Isten veled, hazám!
Minden reményem végképp odavan,
A dalnak vége, minden hasztalan.

Leválok a világról, mint levél.
Jaj, megbünhődtem mindenért.
De minden sebemet eltakarom,
Se bánatom, se átkom, haragom.

Már nem köt ide semmi kötelék.
Isten veled, te nép!
Nem voltam itten élve-halva jó,
Az én dalom nem volt idevaló.

Holtomban ne is emlegessetek,
Ha semmi sem leszek,
Ha porladok a pattogó tüzön
És hozzátok már nem lesz több közöm!

A REMETE

Végképp bevégzem itten,
Ami még hátra van,
Barlangom bekerítem
És meghalok magam.

Vizen és vad gyökéren
Majd életem letell,
Magamban, ösztövéren
Élek, mig élni kell.

Ami volt, elfelejtem,
S eltépem ami van,
Kegyetlen végzetemben
Vergődöm én vigan.

Kemény és bölcs gyakorlat
Szenvedni szoktatott,
Mert szívemig hatoltak
Az évek és napok.

Az emberi galádság,
A földi förtelem
S a gaz világ csapását
Csontomban érezem.

Feküdtem puszta földön,
Erdőn, domboldalon
S megkínozott a börtön
Kövén a hatalom.

Vadásztak az urak rám
És elhagyott a nép,
A mennyeket mutatván
Volt bánatom elég.

A földi csatatéren
Megálltam egymagam
S nem sírtam; csak a vérem
Veszett el hasztalan.

Csak csontomat gyötörte
A kín, a vad nyomor
És testem most e törpe
Világon haldokol.

Miként a régi bölcsek,
Legyőzöm nagy kinom,
Csupán egy árva könnycsepp
Rezeg pilláimon.

Keserű meggyen élek,
Mint együgyű szegény
S bármerre mendegélek,
Az égbe megyek én.

Megtudtam én a békét
Magamban boldogan
S bevégzem itten végképp,
Ami még hátra van.

Amiért Isten engem
Szenvedni engedett,
A földet telezengem,
Halljátok nemzetek!

Készüljetek a végre
És vezekeljetek,
A Seregek Vezére
Most végez veletek.

Tartsatok töredelmet,
Mert nem lesz kegyelem,
A történet betellett,
Higyjétek el nekem.

Készüljetek, a vég jő,
A Biró érkezik,
A mindent megitélő
Isten itélkezik.

Ezt vallom a vadonban
Valamig élek én,
Ezt vallom bánatomban
Az ember végzetén,

Mert ezt a föld szakadtán
A szétrombolt atom
Évadján Égi Gazdám
Rendelte vallanom.

A GYŐZELEM

Hamuval és fekete vérrel
Befösti homlokát a néger
És megtiporja azt, aki merő seb,
Mivel hogy ő a győztes és erősebb.
Karókon lengenek a sárga koponyák,
Csontokkal körbe tüzdelé a csorba kalibát
S a dög-sütő parázsból
Szerencsés dolgokat varázsol,
Oly nagy tüzet, oly égő diadalmat,
Hogy abba majd a földnek minden falva belehamvad!
Tág orrlikába hömpölyög a vér-gőz,
De nem tudja, miért győz,
Mért hullanak a törzsek és
Mit ér a görbe kés,
S iszonyú diadalmán
Tompán dobol, a tüzbe mézve bambán.

Jaj, éppen igy dobol győzelmet mostan a keresztény,
Jaj, éppen igy vigad a végtelen szerencsén,
Hogy rengeteg rom
Közé ledőlt a drága templom
S a régi gazság
Helyébe ujdon-uj
Nyomor mint tenger-ár nyomul!
A szép igazság
Igéit s hajdani
Dalom mit érne vallani?
Igazságot és szent jogot
Ne várjon itt az elnyomott
És sirjanak az üldözöttek!
Az ütközetnek
Nincs vége még.
Nem volt a vér elég,
Mert uj kor ez, de régi rothadás,
Hát jöjj a mennyből, jöjj el végre Jó-Tanács!

Jöjj el Szent-Lélek Isten, jöjj, Tüzes Galambunk,
Hogy szolgaként ne kelljen itt maradnunk!

Oktattam e világon én az égi rendet,
Hogy akik élnek, mind élni teremtek,
Hogy egyre szebbé váljanak a halhatatlan,
Leggyönyörűbb alakban!
S hol vagy te emberi
Szabadság, minket menteni?
Hol vagy te mennybeli
Arkangyal, minket zengeni?
Jöjj Istenem közénk azonnal
És tégy csodát a bárgyú néppel,
Amelynek csak a vér kell,
És tégy csodát a marsalokkal,
A hercegekkel és az elnökökkel
S a szolgaságot végképpen töröld el!

Vagy ebből a világból végy el engem,
Az ég dalát itt mindhiába zengem,
A nemzetek elvesztek és
Nem segit rajtuk semmi szenvedés,
Se géppuska, sem ostor,
De szabadits meg engem a gonosztól
És add meg nekem angyali magányom,
Hogy egyedül legyek e világon
Az állatokkal, fákkal és vizekkel,
Mig egy napon előtted ébredek fel
Meglátva mennybeli Mi-Voltod
Mert csillogó nagy szememet kioltod
És igy meghalva örök létbe látok, —
Ezért birkózom angyaloddal, Istenem, mint Jákob!

ELHURCOLT MAGYAROK ÉNEKE

Madarak szálljatok, suhogjatok szelek!
Száműzött magyarok közé eredjetek.
Vigyétek el nekik e végső sóhajunk,
Mivel a drót-sövény mögött mi meghalunk.
A tábor közepén hóhérunk meggyötör.
Hazánk oly messze van s közel a sírgödör.

E korban szenvedénk, melyben vigadni szégyen.
Lüktetenek sebeink az Isten Öt Sebében.
S miként elrendelé, megadjuk ím a vért:
Ma reggel meghalunk egy élő nemzetért.
Tehát a kín-padon ne hagyj, oh Szent Szűz el!
Hazánk oly messze van s a sírgödör közel.

Hol vagy, kis gyermekünk, szerelmünk merre vagy?
A vesztőhely kövén, Úr-Jézus, el ne hagyj.
Mindünket egybe gyűjts az Égi Udvaron,
Házadba vedd, akit a puska sújt agyon.
Mert, ím, a puskatus naponta minket öl.
Hazánk oly messze van s közel a sírgödör.

Mivel szegény husunk a fagyban megdagad,
Megváltó Jézusunk, mutassad meg Magad!
Közöttünk megjelenj, kérünk e hajnalon,
Nyissad meg szívedet, megsebzett Irgalom.
Sajdulnak sebeink, jaj, szívünk úgy tüzel!
Hazánk oly messze van s a sírgödör közel.

Mindenható Atyánk! aki a nemzetek
Sorsát és igazát öröktől rendezed,
Vérünket hasztalan kiomlani ne engedd.
Anyádnak gyarmatát gyógyitsa meg kegyelmed!
Keresztény népedért hitvalló vér ömöl.
Hazánk oly messze van s közel a sírgödör.

Ahol leroskadunk könyörtelen utunkban,
A sárga fagy-halál a föld alól kibukkan.
Szent-Lélek Istenünk, Pünkösdi Parazsunk,
Fújjad ránk tüzedet, midőn itt megfagyunk!
Házunkból szörnyeteg Heródes üldöz el.
Hazánk oly messze van s a sírgödör közel

Hazánk oly messze van s a sírgödör közel.
A kivégző szakasz ropogva ránk tüzel.
De minket Isteni Mesterünk megölel.
Mellünkön mártirok rubinja tündököl:
Kijevi katonák sortüze elsöpör,
De hazánk bölcseje lesz ez a sírgödör!

«A HONFI BÚJA»

A tenger háborog. A nap kihúnyt az egek alján.
Egy sziklán ül a költő, arca halvány.
Siratja keserűn a haza sorsát
S fölsóhajt százszor is: jaj, hol vagy Magyarország?
Olyan ez, mint egy régi festmény:
A hős körül lebeg a hősies fény,
Olyan ez, mint egy régi metszet,
Minő a múlt századba tetszett:
Az irodalom igy vált zord valóra,
Dicsfény borul a dicső bujdosóra,
Költői fürtjeit a szél csak fújja, fújja...
És az van írva rá: «A honfi búja».

TESTNEK FÖLTÁMADÁSA

Az égbe néha nézel-e?
Az öröklétet érzed-e?
Igaz valót a mennybeli
Sugárból tudsz-e sejteni?
És hős vagy, mondd, erős vagy?
Szived vajjon mit érez?
Ez a világ mivé lesz?
A földi nem-lét égi rendjét
Megérti elméd?
S hallod amott a dallamot?
Lehetetlen nem hallanod.
Az nem lehet, hogy te ne értenéd
A bolygók és a csillagok jelét,
Az nem lehet, hogy te ne hallanád
Dobogni messziről a Végzet Angyalát!
Mert hallom én, mint akit megigéztek,
A végtelenből hogy suhog a végzet,
Jaj, hallom én egy tompa, mély ütemből,
Hogy e világnak minden műve megdől
És jön akit a próféta jövendöl!

És jön akit az angyal harsonál:
Üdvöz légy Jézus, nagy Király!
Ezt hallom mindenünnen és tapintom és tudom
Hogy tündökölve megjössz, Jézusom!
Világod az-napon kezedbe ragadod
És erdeit és mezeit letéped
És balga századok és balga nemzedékek
Haló porába ontod haragod.

Amit vakoltunk, végképpen ledöntöd,
De fölserkennek a síri göröngyök
És mind előjön, amit eltemettünk
És mind megéled, amit elfeledtünk.
Veszteg-helyéből visszatér a lélek
És megdöbbenve látom én, hogy élek,
Mivel hogy ott föltámad majd a testem,
És megjövök, hogy végre megkeressem.
A hajdani hamuban, puha porban
Majd társaim között fogom keresni, hol van?
És aki voltam, lassanként előjön,
A földi lét végig pezseg velőmön,
A hajdani gyász, hajdani ború,
A régi kín, a régi háború!

S kiröppenve a sírból és a sárból, a sötét salakból,
Mint ember mondom akkor:
Látjátok mostan szemetekkel, ím,
Mire jutottunk, édes feleim!
És életünk mit ért?
Megöltük egymást semmiért.
Mondjátok meg nekem, mire való volt
A hatalom és a zsarnoki hóbort,
A bosszú és gyanú, a bűn, a bolt, az érdek?
S szerelmeink mit értek?
A számitások, ámitások, csábitások és sirások,
Mit értek a csaló irások?
A sisakok, a címerek, a vértek
S a páncélos kocsik mit értek?
Tábornok úr, jelentem,
Hogy minden menthetetlen.
Nincsen menekvés,
A hadi-jelentés
Nem volt szerencsés.
Vagy ön azt hitte, hogy a föld omoltán
Föltámad mint lovas-szobor tán?
De innen nincsen visszavonulás
És nincs e napon futamodni kengyel
És nem segít se marsal-bot, se rendjel.

Ezért könyörgök, édes Jézusom,
Hogy amig élek, el ne hagyj
S szivedből itt ki ne tagadj
De sőt jobboddal megragadj
S lerázva lelkem sok nehéz göröngyét
Vezess el innen Városodba,

Vezess a végtelen, örök rét
Ösvényein, ahol a vágyat
Legyőzi angyali örök-lét
S a földi hír elomlik
A semmibe peregve!
Vezess Uram ama napon
Győzelmes seregedbe!
Gyógyits ki bűneimből, Irgalom,
Ne hagyj elveszni életemben
És el ne fordulj tőlem komoran,
Hanem tekints rám véghetetlen
Kegyelmedhez képest, Uram!

ULTIMA VERBA

Most, hogy letellik negyven évem
És el nem értem,
Amit reméltem,
Hogy majd a szentek földi forradalmán
Fölépül itt az égi város,
Mostan, hogy engemet hazám megátkoz
S minden örökkön odavan
És bujdosó vagyok
És mindhalálig hontalan,
Mostan, hogy száz halálomat bevégzem
És végre meghalok egészen,
Most, hogy minden reményem végképp elveszett
S ki megszült engem, elfogyott a nép,
Rombolt világnak mondom versemet
És nincs hazám, akihez szólanék:
Meghalni jöttem e szigetre,
Magamat ide számkivetve,
Mert amig éltem, menekültem én,
Mint egy földönfutó szegény
A mennyekért
És nagy kalandom imhol véget ért.

Itt eltemet majd engem a latin nép
S ne mozditsátok csontjaimat innét,
Mert jobb nekem itt eltemetve,
Barátaimtól elfeledve,
Mindentől végképp elhagyatva,
Én Istenem csak rád maradva.

Itt boldogan elporladok
S nem jelzi semmi, hol vagyok,
Sírhantomon fü sem nő.
Ne bántsa síri gödrömet
A bárgyú nép, a vak tömeg
S a megvetett jövendő.
Multhoz, jövőhöz nincs közöm:
Mindent eldobtam én s az égbe visszaköltözöm.

Aszú porom majd elvegyül
A tengeri homokban.
Éltem s meghaltam bátor emberül
S az Isten engem megtalál majd ottan.

KÖRÖSKÖRÜL, A RENGETEGBEN

Akartam élni e világon ittasultan is,
De minden ujjam tompa már és minden bódulat hamis.

Nem is tudom, hogy élek-e, nem is tudom, hogy merre járok,
A dolgokat akartam eldadogni bárhogy.

A zürzavarban is külön-külön kerengenek a Rendelések
És teljes Gondolat felé forognak mind a gyenge részek.

A zürzavarban is van törvény és elég ok,
Mert válni jó, de megmaradni még jobb.

Lehelleted folyton tágitja mellem és a láng szemembe olvad,
A dolgok kezdetétől a dolgokkal együtt Benned igy vagyok rab.

Megcsöngetem a földet s minden csöngetésben
Csak arra várnak műveid, hogy megragadjam őket és megértsem.

Amerre nézek, minden fényesebb lesz s egyre közelebb a végső értelemhez,
Lassanként eljutok kimért helyemhez.

Lassanként látok én a mélybe is, hol nyujtózik a holt vas
És lelkem már a dolgok bensejében olvas.

Igy várjuk egymást én és műveid, igy küldözöl körüskörül a rengetegben,
A tárgyak igy tapadnak életemhez és folyton keresnek engem.

Hát boldogan bolyongok én is, boldogan szorongok, merre lépek,
És minden tájakon igen jó műveid kisérnek.

Igen jó műveid őrizd meg, én Uram, vezess egymáshoz minket és Magadhoz!
Ha lelked működik mibennünk, hogy lehet világod és a változó anyag rossz?

Okos vonásaid keritsenek be minket, a tökéletes rend
Mértékeden sugárzó műveidből édesen zeng.

Mértékeden futok Feléd, a Korlátok között esengek,
Isten Báránya, aki elveszed világod bűneit, parancsold rám e rendet!

RADNÓTI MIKLÓS

HUSZONNYOLC ÉV

Erőszakos, rút kisded voltam én,
Ikret szülő anyácska, — gyilkosod!
Öcsémet halva szülted-é,
Vagy élt öt percet, nem tudom,
De ott a vér és jajgatás között
Úgy emeltek föl a fény felé,
Akár egy győztes, kis vadállatot,
Ki megmutatta már, hogy mennyit ér:
Mögötte két halott.

Mögöttem két halott,
Előttem a világ,
Oly mélyről nőttem én,
Mint a haramiák;
Oly árván nőttem én,
A mélységből ide,
A pendülő, kemény
Szabadság tágas és
Szeles tetőire.

Milyen mély volt gyerekkorom,
S milyen hüvös.
Hívó szavad helyett kígyó
Szisszent felém játékaim
Kis útain, ha este lett
S párnáimon vért láttam én,
A gyermeket elrémítő,
Nagy, hófehér pehely helyett.

Milyen mély volt gyerekkorom,
S milyen magos az ifjuság!
A két halál megérte-é? —
Kiáltottam a kép felé,
Mely ott sütött szobám falán.
Huszonnyolc éves voltál a k k o r,
A képen huszonöt talán,
Ünnepélyes ifju nő,
Komolykodó, tünődő.

Huszonnyolc éves voltál a k k o r,
Most ugyanannyi lettem én,
Huszonnyolc éve, hogy halott vagy,
Anyácska! véres szökevény!

Anyácska, véres áldozat,
A férfikorba nőttem én,
Erősen tűz a nap, vakít,
Lepke kezeddel ints felém,
Hogy jól van így, hogy te tudod,
S hogy nem hiába élek én.

CHARTRES

Kőszent mozdul meg oszlopán, nyolc óra már,
A tompa fény hulló sötétre vár.
S hang szól magasból: testben éltem én,
De mégsem test szerint vitézkedém.

Éj leselkedik; a szent beáll a sorba
Holt kőnek ujra most. Az álla csorba.
Vihar harapta ki, vagy vasfogú pogány?

Eltünt.
Kezében tábla volt és fény a homlokán.

KESERÉDES

A felleg zsákja pattan,
Víz csurran és riadtan
Órjási hangya fut.

Villámok tőre surran,
Dörgés gurul le túlnan,
De máris kékbe hull.

A záporfelleg öccse,
Földönfutó ködöcske
A sárban hentereg.

Napfény lehellget rája,
Megég apró ruhája
S pucéran füstölög.

A földre ázott, fényes
Levél alatt szemérmes
Szamóca bujdosik.

Gödörbe gyűlve néhol
Kis tócsa bugyborékol
És tudja, meddig él.

S ki tudja, meddig élek?
Lebbenj csak, könnyü ének,
Vidám lehelletem!

LÁNGOK LOBOGNAK...

Lángok lobognak és kihúnynak lassan s mindörökre
Katonák lelke száll most a fényes délkörökre;

Egyforma lelkek! Ó, mindegy, hogy ez, vagy az ki volt, mi volt,
Míg itt a hőség hajlong, amott a fagy sikolt;

A hánykódó hajók ágyúinál honvágytól részeg
És sárga félelemtől rókázó tengerészek!

Aknák lebegnek mindenütt, virraszt az érzékeny halál
S dagálykor néha síkos testével partraszáll;

Holt férfiak kisérik ringva és széttépett delfinek,
A hajnal ott is fölkél, de nem kell senkinek;

Egy gép dörögve száll az égen és sötét árnyéka lenn
Némán kiséri röptét a sanda tengeren;

Örvény sziszeg felé, jelek szaladnak szét a víz felett,
A zátony vért virágzik tüskés korál helyett;

Egész nap bőg a vész, olaj csorog a pontos gépeken,
Mögöttük vak düh bujkál s visszhangzó félelem,

Majd füstbe fúl a nap s akár a hosszuszárú fájdalom,
Úgy hajladoz a hold már a másik oldalon

S lángok lobognak és kihúnynak lassan s mindörökre
Katonák lelke száll most a fényes délkörökre.

VERESMART

Megcsöndesült az út és rajta mint
Egy terhes asszony, holló billeg át.
Sóhajt az út, — no végre holló!
És ellocsogja néki bánatát.

Hallgatja őt a megsebzett vetés,
A harcra tört vidék pillája rebben,
Még nem felejtett, bár az alkonyat
Altatja egyre s folyton édesebben.

Apró veremben apró akna bú,
Méregtől csillog, szétröppenne, de
Már nem merészel. Őrzi rosszalón
A káposzták sötét tekintete.

S a bölcsrekókadt napraforgók
Mögött és ott az ifjú fák tövén
Acélkék köd lebeg vízszintesen:
A vérre váró sűrü drótsövény.

De hajnalban, ha harmat üli meg
(Szelíd gyujtózsinór a szára)
Nagy óvatosan közte kúszik el
S kinyit a tök arany virága.

S a csönd majd ujra permetezni kezd,
A sáncok ormán néha gólya áll,
A futóárok nyúl tanyája ma
S már holnap átszánt rajta Flórián.

És visszatérnek mind a mívesek,
Aki takács volt, ujra szőni fog
És éjjel szép fonállal álmodik,
Míg fel nem keltik gyöngyös hajnalok.

S az asszonyok is hajladoznak újra,
Lábuknál nődögél egy új világ,
Hiú, mákszínruhás lánykák zajongnak
S kicsiny fiúk, kis öklelő gidák.

S a föld bölcs rendje visszatér, amit
Ó csillagok szakállas fénye áztat;
Állatok s kalászok rendje ez, nehéz
S mégis szelíd szolgálati szabályzat.

NEGYEDIK ECLOGA

Költő:

Kérdeztél volna csak magzat koromban...
Ó, tudtam, tudtam én!
Üvöltöttem, nem kell a világ! goromba!
Tompán csap rám a sötét és vág engem a fény!
És megmaradtam. A fejem rég kemény.
S tüdőm erősödött csak, hogy annyit bőgtem én.

A Hang:

S a vörheny és a kanyaró
Vörös hullámai mind partradobtak.
Egyszer el akart nyelni, — aztán kiköpött a tó.
Mit gondolsz, mért vett mégis karjára az idő?
S a szív, a máj, a szárnyas két tüdő,
A lucskos és rejtelmes gépezet
Hogy szolgál... ó miért? s a rettentő virág
Nem nyílik még husodban tán a rák.

Költő:

Születtem. Tiltakoztam. S mégis itt vagyok,
Felnőttem. S kérdezed: miért? hát nem tudom.
Szabad szerettem volna lenni mindig
S őrök kisértek végig az uton.

A Hang:

Jártál szellőtől fényes csúcsokon,
S láttál, ha este jött, a hegyre töppedt
Bokrok közt térdepelni egy jámbor őz-sutát;
Láttál napfényben álló fatörzsön gyantacsöppet,
S mezítlen ifju asszonyt folyóból partra lépni
S egyszer kezedre szállt egy nagy szarvasbogár...

Költő:

Rabságból ezt se látni már.
Hegy lettem volna, vagy növény, madár...
Vigasztaló, pillangó gondolat,
Tünő istenkedés. Segíts szabadság,
Ó hadd leljem meg végre honnomat!

A csúcsot ujra, erdőt, asszonyt és bokrokat,
A lélek szélben égő szárnyait!
És megszületni ujra új világra,
Mikor arany gőzök közül vakít
S új hajnalokra kél a nap világa.

Még csönd van, csönd, de már a vihar lehell,
Érett gyümölcsök ingnak az ágakon.
A lepkét könnyü szél sodorja, száll.
A fák között már fuvall a halál.

És már tudom, halálra érek én is,
Emelt s leejt a hullámzó idő;
Rab voltam és magányom lassan
Növekszik, mint a hold karéja nő.

Szabad leszek, a föld feloldoz,
S az összetört világ a föld felett
Lassan lobog. Az írótáblák elrepedtek.
Szállj fel, te súlyos szárnyú képzelet!

A Hang:

Ring a gyümölcs, lehull, ha megérik;
Elnyugtat majd a mély, emlékkel teli föld.
De haragod füstje még szálljon az égig,
S az égre írj, ha minden összetört!

NEM TUDHATOM...

Nem tudhatom, hogy másnak e tájék mit jelent,
Nekem szülőhazám itt e lángoktól ölelt
Kis ország, messzeringó gyermekkorom világa.
Belőle nőttem én, mint fatörzsből gyönge ága
S remélem, testem is majd e földbe süpped el.
Itthon vagyok. S ha néha lábamhoz térdepel
Egy-egy bokor, nevét is, virágát is tudom,
Tudom, hogy merre mennek, kik mennek az uton,
S tudom, hogy mit jelenthet egy nyári alkonyon
A házfalakról csorgó, vöröslő fájdalom.
Ki gépen száll fölébe, annak térkép e táj,
S nem tudja, hol lakott itt Vörösmarty Mihály;
Annak mit rejt e térkép? gyárat s vad laktanyát,
De nékem szöcskét, ökröt, tornyot, szelíd tanyát;
Az gyárat lát a látcsőn és szántóföldeket,
Míg én a dolgozót is, ki dolgáért remeg,
Erdőt, füttyös gyümölcsöst, szöllőt és sírokat,
A sírok közt anyókát, ki halkan sírogat,
S mi föntről pusztítandó vasút, vagy gyárüzem,
Az bakterház s a bakter előtte áll s üzen,
Piros zászló kezében, körötte sok gyerek,
S a gyárak udvarában komondor hempereg;
És ott a park, a régi szerelmek lábnyoma,
A csókok íze számban hol méz, hol áfonya,
S az iskolába menvén, a járda peremén,
Hogy ne feleljek aznap, egy kőre léptem én,

Ím itt e kő, de föntről e kő se látható,
Nincs műszer, mellyel mindez jól megmutatható.

Hisz bűnösök vagyunk mi, akár a többi nép,
S tudjuk miben vétkeztünk, mikor, hol és mikép,
De élnek dolgozók itt, költők is bűntelen,
És csecsszopók, akikben megnő az értelem,
Világít bennük, őrzik, sötét pincékbe bújva,
Míg jelt nem ír hazánkra ujból a béke ujja,
S fojtott szavunkra majdan friss szóval ők felelnek.

Nagy szárnyadat borítsd ránk virrasztó éji felleg.

MAJÁLIS

A hangraforgó zeng a fű között,
S hördül, liheg, akár egy üldözött,
De üldözők helyett a lányok
Kerítik, mint tüzes virágok.

Egy lányka térdrehull, lemezt cserél,
A háta barna, lába meg fehér,
A rossz zenén kis lelke fellebeg
S oly szürke, mint ott fönt a fellegek.

Fiúk guggolnak és parázslanak,
Az ajkukon ügyetlen szép szavak,
Duzzasztja testük sok kicsiny siker
S nyugodtan ölnek, majd ha ölni kell.

Lehetnének talán még emberek,
Hisz megvan bennük is, csak szendereg
Az emberséghez méltó értelem.
Mondjátok hát, hogy nem reménytelen.

LEVÉL A HITVESHEZ

A mélyben néma, hallgató világok,
Üvölt a csönd fülemben s felkiáltok,
De nem felelhet senki rá a távol,
A háborúba ájult Szerbiából
S te messze vagy. Hangod befogja álmom, —
S szivemben nappal ujra megtalálom,
Hát hallgatok, míg zsong körém felállván
Sok hűvös érintésü büszke páfrány.

Mikor láthatlak ujra, nem tudom már,
Ki biztos voltál, súlyos, mint a zsoltár,
S szép mint a fény és oly szép mint az árnyék,
S kihez vakon, némán is eltalálnék,
Most bujdokolsz a tájban és szememre
Belülről lebbensz, így vetít az elme;
Valóság voltál, álom lettél ujra,
Kamaszkorom kútjába visszahullva

Féltékenyen vallatlak, hogy szeretsz-e?
S hogy ifjuságom csúcsán, majdan, egyszer
A hitvesem leszel, — remélem ujra
S az éber lét útjára visszahullva
Tudom, hogy az vagy. Hitvesem s barátom, —
Csak messze vagy. Túl három vad határon.
S már őszül is. Az ősz is ittfelejt még?
A csókjainkról élesebb az emlék.

Csodákban hittem s napjuk elfeledtem,
Bombázó rajok húznak el felettem;
Szemed kékjét csodáltam épp az égen,
De elborult s a bombák fönt a gépben
Zuhanni vágytak. Ellenükre élek, —
S fogoly vagyok. Mindent, amit remélek
Fölmértem s mégis eltalálok hozzád,
Megjártam érted én a lélek hosszát, —

S országok útjait. Bíbor parázson,
Ha kell zuhanó lángok közt varázslom
Majd át magam, de mégis visszatérek;
Ha kell, szivós leszek, mint fán a kéreg,
S a folytonos veszélyben, bajban élő
Vad férfiak fegyvert s hatalmat érő
Nyugalma nyugtat s mint egy hűvös hullám:
A 2 × 2 józansága hull rám.

ERŐLTETETT MENET

Bolond, ki földre rogyván fölkél és újra lépked,
S vándorló fájdalomként mozdít bokát és térdet,
De mégis útnak indul, mint akit szárny emel,
S hiába hívja árok, maradni úgyse mer,
S ha kérdezed, miért nem? még visszaszól talán,
Hogy várja őt az asszony s egy bölcsebb, szép halál.
Pedig bolond a jámbor, mert ott az otthonok
Fölött régóta már csak a perzselt szél forog,
Hanyattfeküdt a házfal, eltört a szilvafa,
És félelemtől bolyhos a honni éjszaka.
Ó, hogyha hinni tudnám: nemcsak szivemben hordom
Mindazt, mit érdemes még, s van visszatérni otthon;
Ha volna még! s mint egykor a régi hűs verandán
A béke méhe zöngne, míg hűl a szilvalekvár,
S nyárvégi csönd napozna az álmos kerteken,
A lomb között gyümölcsök ringnának meztelen,
És Fanni várna szőkén a rőt sövény előtt,
S árnyékot írna lassan a lassu délelőtt, —
De hisz lehet talán még! a hold ma oly kerek!
Ne menj tovább, barátom, kiálts rám! s fölkelek!

VAS ISTVÁN

BUDAPESTI KÖRKÉP

(Részlet)

Cseresznyefák, barackfák, almafák
Között megállok, ringó, zöld magasban,
A város lent fekete sóhaját
Leheli napra nap, hogy égre hasson.
A balparton Pestet a rónaság,
Mint nagy gályák rajját, úsztatja lassan.
Szelíd lapály aranyló tengere
A messzeségbe lomhán leng vele.

A századok lassankint összehordták
— Latinok, svábok, zsidók, magyarok —
E tenger várost, amely Magyarország
Közepén cifra habbal kavarog,
Sorsok, egyének és emberi hordák
Sötétlő árja idekanyarog,
Enyésző arcát a kövekre írja
S a régi habnak új hullám a sírja.

Szenvedve és szeszélyesen dobog —
Hogy szeretem rendetlen szívverésed!
Új kávéházat, ódon templomot,
A beképzelt és drága keveréket.
Bár lényeged, mint léha lim-lomot,
Ugy gyűlöli az újabb gazdaréteg:
Elmúlt szerelmek illatos hevét,
Az utcák lelkes, megszokott nevét.

Mert nem tudták a véres, régi vészek
Szépségedet végkép lerontani,
Sem ötven év alatt az épitészek
S a hivatalok görbe gondjai,
Nem változott meg lelke az egésznek,
Bár porladoznak régi csontjai
S a századoknak nemes maradéka
Rámosolyog a szürke habarékra.

Egy régi, jó királynak szelleme
Tán fintorogna ennyi változásra,
Ha örök honából kilengene,
Hogy régi palotáját ujra lássa
És szellemsarkantyúja ujra pengene
Az utcákon, hol — sok szépművű násfa —
Templomok, házak öreg arca int,
S nézné a várból városát megint.

De megbékülne biztosan, ha Pestre
Vonúlna aztán, át a Lánchidon
És hallgatózna nappal is, meg este,
Ülne a nép közt némely alkonyon
És meglátná, hogy nincs közötte egy se,
Kit ne láthatott volna egykoron,
Fajták, beszédek ép olyan kevertek,
A dombokon se csúnyábbak a kertek.

És látná őket nyáron is, amint
Rágondolnak a szőlővenyigékre
A búzára, mely érlelődve ring,
S aggódva néznek az esőtlen égre.
A kerti vendéglőkben enne kint
Paprikás csirkét, melytől ujra égne,
És eloltaná a királyi szomjat
Bora Egernek, Mádnak, Badacsonynak.

Hát még ha tudná azt is, hogy mi minden
Történt itt, amióta ő leszállt!
Ott fürdött a török basa és innen
Petőfi ostorozta a királyt,
Hol nők derülnek kirakati kincsen,
Száz év előtt még Vörösmarty járt
S ahol most üdül pénzes idegen,
Arany merengett ott a szigeten.

És itt volt nemrég az a nagy szüret,
Bő termését egy ország ideadta,
Ajándékul legszebb gyümölcsüket
Küldték el Szekszárd, Debrecen, Szabadka
És mennyi kedvet, nedvet és tüzet
Öntöttek át az újszerű szavakba!
De benned zengett legszebben a dal,
Te öreg város, örök fiatal!...

ÓDA AZ ÉSZHEZ

A párzás, gyilkolás, a néma ősanyagnak
Ős kapzsisága és a zsarnokszívű, vak
Rajongás, melyet a föld mélyén bujtogatnak,
A lét kezdete óta erjedő salak —
Nézzétek e világ-vén korbácsos erőket:
Magára mind pihés ifjúságot erőltet
S bakugrást mímel és táncol, szökell, szalad.

Közöttük halkan szól egy elfogódott, új hang
S öregnek tetteti növendék-szellemét.
A legifjabb erő, mely a világba villant,
Üveggel leplezi szép, csillogó szemét,
És álszakállt ragaszt és óvatosan lép még,
Szürke ruhát is ölt — a vadak összetépnék,
Ha tudnák, hogy milyen zsenge és gyenge még.

Ó ész, te ifju ész, te ötszázezeréves,
Teérted nőttetett emlősökben az agy!
Most sejtjeinkbe marnak már az okok, érvek:
A lét konok-szelíd, nagy forradalma vagy.
Téged nem sejthetett a kő, sem az amőba,
Nélküled boldogult a tenyészet, amíg a
Pliocén földön át nem pusztított a fagy.

Katasztrófák után, természetvágta résen
Léptél be csöndesen. Vajúdva görcsözött
A hold, a víz, a föld. Kétlábra állt merészen
Az ember, pusztuló ősállatok között.
Azóta hallatik hangod s halk türelemmel
Nem hallgat el, amíg meghallgatásra nem lel
S szűkölnek torz hitek, megsértett ösztönök.

Te vagy a lét kamaszkori, kíváncsi láza,
A villám vagy, mely a mélységbe hasít,
A természet a te ollód nyomán csirázza
Legérthetetlenebb, legszebb virágait.
Nem az, ami örök, nem az, ami mulandó,
Csak az, ami lehet, a megvalósulandó —
Tévelygő, szilaj ész, te vagy nekem a hit!

Téged dicsérlek a börtönben, háborúban,
Terád emlékezem tetvek közt, föld alatt,
Hasadt tudattal és mély szégyenbe borultan,
Dadogva, esztelen majd téged áldalak,
S mikor a szabadult lélek az űrbe táncol,
Téged kereslek a fényben, az éjszakán túl:
Isten sem kell nekem, ha nem teáltalad.

Mint párzások után a gyönyör mákonyát
A tisztuló tudat formáira cserélve:
Vad alvilágokon, nagy éjszakákon át
Veszélyes utamon ne hagyj el, te kísérj le.
A sírgödrök fölött, a csillagok alatt
Te nem-várt összefüggés, őrült kapcsolat,
Emberi életünk legbátrabb szenvedélye!

GYERTYASZENTELŐI ELÉGIA

Barlangját elhagyja ilyenkor a medve, sovány még,
Bánatosan szimatol,
Nem megy vissza, mivel nem látszik az árnyék
A ködökbe fény se hatol.
Imbolyog, indul, vár kikeletre ő is, könnyű neki!
Télidejét barlangban alussza. Megteheti.
Medve-szivem de irigyli! Nekem
A homályt kell élni tudattal,
Este hiába teszem le fejem,
Engem álom se vigasztal.
Agyam ég, vérembe fájva nyilal
Az emlék, mélytüzű halk láz,
Nehéz az éjszaka, árnyaival,
S nehezebb lesz egyre az alvás.
Ciripel a bánat: « Jaj, hol a nyár? »
Varju-eszem rádünnyögi: « Kár! »
S én hallgatom ezt a beszédet.
Hova lett, hova lett a gyümölcs, a virág,
A kert, a tömött fürtök, teli ág,
Az illat, az íz, hova széledt?
A nyári gyümölcs, a sudár szerelem,
Lázálmok gyermeke volt csak?
Keskenyebb egyre, ami eleven
S növekednek bennem a holtak.
Tömény ize részegít engem a halálnak,
Az életet nem őrzi már, csak e párlat,
Kihull a virág a goromba szitán.
Csontvázam hasonlit az árva kereszthez.
Ideges vonzás, majd ha eleresztesz,
Indulhatok én is az árnyam után.

Csordul a hókupacok szennyes leve, enged a téli
Keménység, elfeketül.
Laza sár a világ. Nehéz nekem élni
Keményen és egyedül.
Szép volt a kemény élet teveled,
Én már az a forma nem lehetek,
Amivé gonddal kifaragtál.

Forma, hol a síkos, laza titok
Jelképpé nemesül, —
Az életed engem úgy szorított,
Mint abroncs dongákra feszül.
Képzeletem kipirult a szavadra
S most magaddal megelégszel?
Te neveltél férfiúvá s a fiadra
A sötétből vissza se nézel?
Nézd, a lélek alig tartja magát,
Csapkodja a zajlás árja,
Lazul a kötés, oldódik a gát,
Úgy hullok a sűrű homályba.
Segíteni nyujtsd ide csontkezedet,
Szoríts vele össze keményen,
Míg végül is fehéren megmeredek
S nem kell formátlanul élnem.
A lucsokból, a sárból kikelet éled.
Várnak változatok. Ne cseréljek?
Csak én ne cseréljek soha már?
A határon, tavaszi szél, te sodorj át,
Mert énnekem újszerü, mesteri formát
Nem hozhat, csak a halál.

TAKÁTS GYULA

SOMOGYI TAVASZ

Megnyílt a szántások porhanyó agyagja,
S kerek kis útjait giliszták csapatja
Nyálazva készíti jól csuszó simára,
S testüktől csiklandik a gyökerek szára,
Amint érdes bőrük kékszinű gyűrűje
Remegve vonaglik a gyökér-sűrűbe.

A dombok bányáját langyos szellő fűti.
Penészes homokját sárgára üditi,
S hol a hordók széle beomlik az útra,
Az akác gyökere, mintha légbe futna.
S a megindult agyag, mint egy barna medve,
Dübörögve fordul ki a meredekre.

Puskás őr sem védi már az erdők fáját,
Nem feni tilosra a szegény baltáját.
Megeredt forrásra fut az őzek lába,
Jeges víz csörgedez a völgyek árkába.
Már a vadkan orrát gyantaszag csikálja,
Araszos agyarát bükkfákon próbálja.

S a hamis déli szél, mint kocsis ostora,
A kemencék füstjét északra sodorja...
S már vedlik a kotlós a konyhaszegletbe,
Nyúl inal kölykezni a fűzfás berekbe!
És a duzzadt patak kiöntésre készen,
Halait szépíti tavaszi medrében.

MÉZÖNTŐ

Jött a néma szó. A könnyű dal.
Acélt hozott és kötelet.
Egy angyal hozta fényes szárnyain
S megállt a szőlőskert felett.
A hamvashúsú zöld magok
Gyökérig meghajoltak.
És átszóltak a körtefák
A szomszéd asszonyoknak...

Ezer tavacska nyílt a hegybe.
A gálicos kutak
Vibráló párát permetezve
Fujták az égre dőlt utat
És lett a hegyben nagy csuda:
Akár egy dallal gyöngyözött madár
Elindult fölfelé a mandula.
A prés alája bujt.
Köréje szállt a kert
S a kék szüret megcsordult odafent...

Az öblök fényes, nagy sajtárjai
Az égi musttól kezdtek forrani
S midőn csordult a sok edény,
Hajót hozott egy csónakos-legény.
A szőlős táj, mint tág lépes keret
Fölitta mind a mézöntő eget...
S az angyal lábait megint
A fölnyilt kék kutakba mosta
S kinyitva könnyű szárnyait
Elszállt a felhős nádasokba.

OLY SZÉP VOLT

Pirosló talpam rugta a habot,
És két karom, mint fodrozó lapát
Mérte a gyöngyöző mély alkonyok
Zöld víz alatt derengő sugarát.

Testem súlyát veszítve, mint a fény
Siklott a hűvös áramok ölén,
S a földi zord elem után a mély
Szebb hont varázsolt körém és fölém.

Kristályos pezsgés omló fátylain
Lengett a táj s a rózsáló homok
Redőzött dombja közt, mint hegygerinc
Huzódtak kígyós, hosszú zátonyok.

Szívem még vágyta, ám tüdőm feszült,
S agyamban villant furcsa gondolat:
— Mi lenne most, ha hallá váltana
E kék elem itt lent a víz alatt? —

Fölbuktam és oly árván, mint a kő,
Melyen pihentem, néztem egyre csak,
Mint leng a tiszta nyáj, a hűs uszony,
Mint fénylenek a mélázó halak.

Fénylett felém a vízalatti táj,
Ringott a vízalatti kék Bakony.
A nagy hinárosok, mint tölgyesek
Remegtek ott a billegő napon.

Oly szép volt, hogy tüdőm átkoztam és
A rendelést, hogy partra mért dobott?
Lábamnál kagylós villogás. Odébb,
A nád tövén egy zöld hal hallgatott.

Hívott a hűvös, kék Bakony s fejem
Már újból síma kőlapon pihent,
S testem, mint lényem önnön szelleme
Ezüstös fényben lengett odalent.

WEÖRES SÁNDOR

SZÉP VŐLEGÉNY

Szép vőlegény
Ajtóm előtt:
A szűz remény
Igérte őt.
Ideigérte
— Kértem én —
Idáig érte
Éltem én.

Sóvár imám
Őt hívta mind,
Ágyasszobám
Feléje nyílt.
Rámmondták: « Ime,
Balgatag,
A földi színre
Tompa, vak. »

Ezüst edény!
Fehér virág!
Őrző erény!
Való világ! —
Az üdv a számon
Föllobog:
Ágyasszobámon
Ő kopog!

Bensőmbe hő
Villámlik át,
Megtörte ő
Az éjszakát —
És szív-szerelmét
Szent csatán
Szirom-lepelként
Ontja rám.

Csókunk soha
Véget nem ér:
A lélek a
Lélekhez ér
S mint hajnal-lázban
Fellegek,
Örök egy nászban
Úgy lebeg.

A FAZEKAS

Dolgoztam a téli éjjelen át,
Aludnom nem lehetett.
Az én uram, én jó nagyuram
Korsót készíttetett.
Mélyhangú, ezüsthasú korsót,
Finomat, mégis nehezet.
Mélyhangú, ezüsthasú éjjelen át
Aludnom nem lehetett.

Ablakomon a hajnali tűz
Jég-ráccsal verekedett,
Amikor megkoccant az ajtóm
A tolózár felett.
Ez a hang fényesre sikálta
Matt ébrenlétemet,
Mit este óta magányom
Félálommá temetett.

Fölszöktem, boldogan, hogy
Magányom megtöretett.
Egyedűl vesződtem az éjben,
Aludnom nem lehetett.
Kit a hosszúnyakú hajnal
Idecsípett: ki lehet?
— És fölujjongtam, látván
Egy kékszemű kisgyereket.

Odahullítam a lába elé...
Semmit se szólt, nevetett
S odacsapta a falhoz a korsót,
Mit uram készíttetett.
Orromban a döbbenettől
Elszűkült a lehelet
S forrón magamhoz öleltem
A kékszemü kisgyereket.

FŰ, FA, FÜST

Özönvíz-táj ez, tág és széditő,
A kőkorszaknál ősibb az idő,
Emlékezés sem kísér az uton —
Ekként mesélték, csak innen tudom:
Mikor pelenkám volt még és dadám
S a Hold kezemnél ült az almafán,
Az « ee-ee » és « papa-mama » után
Az első, amit kimondott a szám:
« Fű, fa, füst ».

Úgy tűnik, mintha látnám-hallanám:
Fölöttem süt víg napocska-anyám,
A dajkával kis kocsiban tolat
Engem, reménydús fiatalurat
S oly fontos, mint nagy dörgeteg beszéd,
Mitől országok esnek szerteszét
És véres lesz a puszta és a rét,
Hogy kimondom e szent varázsigét:
« Ffű — ffa — fjtt — ».

Fogatlan szájjal tátogattam és
Érzés nélkül jött sírás-nevetés,
A sorsom nem volt könnyű vagy nehéz,
Multat s jövőt még nem festett az ész,
Idő nem volt, csak az örök jelen,
Mely, mint a pont, kiterjedéstelen
S mert kezdettelen, így hát végtelen —
Mi áll, vagy mozdul, minden névtelen,
Fű, fa füst.

A tarka egység részekké-szakadt,
Rámzúdult a különbség-áradat.
Képzelj faágakat: mindegyiken
Sok két — és hárommagvú tok terem:
Így lett lassacskán mindennek neve
Párjával: tej-víz, fehér-fekete,
Orr-fül, huszár-baka, fésű-kefe
S hármasban: elefánt-zsiráf-teve,
Fű-fa-füst.

Óriások közt telt az életem,
A vállukig sem ért föl a kezem.
És egy nap — tisztán emlékszem reá —
Nem fértem állva az asztal alá.
Lejjebb ereszkedett a mennyezet
És kezem-lábam megszélesedett.
Ahogy én nőttem, úgy kisebbedett,
De napjaimnak kedvesebbje lett
Fű, fa, füst.

Sorsom huszonnégy esztendőt lerótt,
Még végigélnék néhány milliót:
Hasztalan vággyal nézem a jövőt,
Gyerek áll így a más cukra előtt.
De a kevés is jobb, mint semmi se,
Az élet szép, csak bánni kell vele
S ha félrebillen kedvem kereke,
Helyrezökkenti a varázsige:
Fű, fa, füst.

Szép a való! szebb, mint minden mese,
Kár, hogy mindünknek hűtlen kedvese.
Azért van mind a tétlenség s a tett,
Hogy tompultabban lásd a végedet. —
Kinn ülök most a híg téli napon,
Mint aranya körében Harpagon
S ha mennem kell majd: tenger vagyonom
Bucsuzóul még összeszámolom:
Fű, fa, füst.

GNÓMÁK:

A boldogságról

A kis jércét nem irígylem én,
Amikor kapar az udvar szemetén.
Irígylem a kotlóst: lázban, egyedül
Az áthevülő tojásokon ül
S a változás titka körülkerengi.
A boldogság útszéli szemét,
Szedhet eleget, ki lenyujta kezét,
Az érlelő kínt kell kiérdemelni.

A gondolat itt, ott, mindenütt
Élő szövetet bont és sebet üt.
Ha sokallod, mennyi rajtad a seb,
Fuss, mint a háromlábu eb,
Fuss vissza, míg nem késő visszamenni.
A boldogság útszéli szemét,
Szedhet eleget, ki lenyujtja kezét,
Az érlelő kínt kell kiérdemelni.

A jóságról

Káromkodj, ha jónak látod,
Szidd az embert és világot
S ha szitkod szép: élvezem.
De hogy itt, e földi honba
Bárkinek hibája volna:
Senkinek el nem hiszem.

Száz törvény közt botlódsz, kapkodsz
S mindig hű vagy önmagadhoz,
Mást akarva sem tehetsz.
Akármit téssz, akármint téssz,
Azt teszed, mit legjobbnak vélsz —
S mi a jóság, ha nem ez?

A KŐ ÉS AZ EMBER

(*Amerikai néger «spiritual song»*)

Rejtőzködnöm nem lehet.
Rejtőzködnöm nem lehet.
Elmentem a kősziklához,
Hogy elrejtsem képemet.
Szólt a szikla:
Soha el nem rejtelek!
Ó, szólt a szikla:
Soha el nem rejtelek!
Rejtőzködnöm nem lehet.
Szólt a szikla: megindulok,
Eltiporlak, tágulj tőlem,
Megindulok, eltiporlak,
Tágulj tőlem, szólt a szikla.

Rejtőzködnöm nem lehet.
Elmentem a kősziklához,
Ráhullattam könnyemet.
Szólt a szikla:
Én is égek, szenvedek!
Ó, szólt a szikla:
Én is égek, szenvedek!
Rejtőzködnöm nem lehet.
Szólt a szikla: én is mennybe
Mennék, mint te, én is égek,
Én is mennybe mennék, mint te,
Én is égek, szólt a szikla.
Rejtőzködnöm nem lehet.

VALSE TRISTE

Hűvös és öreg az este.
Remeg a venyige teste.
Elhull a szüreti ének.
Kuckóba bujnak a vének.
Ködben a templom dombja,
Villog a torony gombja,
Gyors záporok sötéten
Szaladnak át a réten.
Elhull a nyári ének,
Elbujnak már a vének,
Hüvös az árny, az este,
Csörög a cserje teste.
Az ember szíve kivásik.
Egyik nyár, akár a másik.
Mindegy, hogy rég volt, vagy nem-rég.
Lyukas és fagyos az emlék.
A fákon piros láz van.
Lányok sírnak a házban.
Hol a szádról a festék?
Kékre csípik az esték.
Mindegy, hogy rég, vagy nem-rég,
Nem marad semmi emlék,
Az ember szive vásik,
Egyik nyár, mint a másik.
Megcsörren a cserje kontya.
Kolompol az ősz kolompja.
A dér a kökényt megeste.
Hüvös és öreg az este.

KERESZT-ÁRNYKÉP

A keresztnek felső
Ága égre mutat,
Nagy örömhírt tudat:
« Itt van a te utad. »
A kereszt két karja a légbe szétszalad,
Rajta sovány kezek tört vért virágzanak:
« Vigyázz: őr a lélek, de a test megszakad,
Kétfelé visz ösvény s te szabad vagy, szabad »
A keresztnek alsó
Ága földre mutat:
« Vesződj: itt áss kutat,
Lásd benne arcodat. »

ROMÁNC AZ ŐRZŐKRŐL

Gyermekkoromban négy kis indát
Hajtott bennem a szerelem.
Négy lányt szerettem. Ó, azóta
Befalta mind a sírverem.
Kezük négyféle érintését
Még most is érzi a kezem.
Mária méla, áhitatos volt,
Imádkozott nagy éjeken.
Lelke vakond lett: halmokat túr
A partokon, a réteken.
Éva táncolni szeretett csak,
Dalolt és sokat nevetett.
Pisla-szemű nyul lett belőle,
Futás a sorsa tánc helyett.
Márta mindig mosott-vasalt és
Sütött-főzött. Csak dolgozott.
Lajhár lett: fán csingál egész nap,
Kerüli szörnyen a napot.
Magda meg a fiut szerette,
Mellre simulni szeretett.
Kéktüzű, zöldgyürűs kígyó lett,
Tüskék közt férgeket követ.
Egész világ rám-fenekedhet,
Hiába jönnek ellenem,
Mert míg alszom, négy lelkes állat
Négyfelől őrzi nyughelyem.
Nyomukat ismerem: a párnán
Könny csillog minden reggelen.

ALTWIEN ÁBRÁND

Gazdátlan kastély. Fele zárva áll.
A folyosó fejhangon kiabál.
A parkot őrzik még a vén falak,
Az ágak össze-vissza donganak.

Láttad-e, mondd, a kis főherceget?
Azt mondják, nem halt meg, csak elveszett.
Színes virágok közt ugrált, dalolt
S anyja, a jó királyné, tapsikolt.

A szálában még emléke meleg,
Hol testes, csipkés nők lézengenek,
De arcukról a vakolat lehullt
S a helye fényes lett, vagy megfakult.

Emléke még a gruppokon remeg,
Őrzik a szobrok: fehér istenek,
Őrzik az utak: sok sárga szalag
S az ágak össze-vissza donganak.

Láttad-e, mondd, a kis főherceget?
Azt mondják, nem halt meg, csak elveszett.
Hogy nevetett! és hogy integetett!
Arcán selymek visszfénye lebegett.

Fasor! platánok! — erre lovagolt,
Gesztenye-színü szép pónija volt.
Kastélya hervad. Fele zárva áll.
Fejhangon ugat benne a halál.

DE PROFUNDIS

Bárhonnan is lettem földre űzve,
Ruhámból e lenti akol bűze
Nem múlik soha.
Itt Istennek barma és virága
Tolong egymás elevenét rágva,
Szörnyü lakoma.

Jót aligha vártam, mégse hittem,
Hogy ily nyomor zsúfolódik itten;
Más csillag fia
Ha egy percig kóstolna kinunkba,
Mintha olvadt érc-özönbe hullna,
Gőzzé omlana.

Kedvből búba, bánatból örömbe
Lódulunk itt föl-le, föl-le, föl-le
Óhatatlanul,
Mint ki előtt megkínzása végett
Váltogatnak világost-sötétet,
Míg megtébolyul.

Az ész itt az Észnek satnya fattya:
Csak a dolgok héját tapogatja,
Csontig sose jut.
Éber-álom félhomálya rajtunk,
Így vesződjük mocsár-mélyi harcunk,
Honnan nincs kiút:

Hisz egymáson élősködve élünk,
Más halálán életet cserélünk:
A föld rendje ez.
Testvér itt a kő, fa, állat, ember,
Testvért eszem lucskos gyötrelemmel
S testvérem megesz.

Kóbor macska szívja csibe vérét:
Ennek halálkínját, annak éhét
Egyben szenvedem.
Sziklát zúznak, föld húsába törnek:
Nem fáj az a kőnek, sem a földnek,
De fáj énnekem.

Hogyha bármit ölnek, engem ölnek,
Minden kínja, keserve a földnek
Rám-csap éhesen.
Lángba légy hull: én vergődöm ottan,
Százszor halok minden pillanatban
S vége nincs sosem.

Léten túl is, ha szétnyílt a fátyol,
Majd e világ-mélyi utazástól
Reszketek, tudom.
Menny sem adhat már nekem nyugalmat:
Isten fénye közt is e siralmat
Mindig jajgatom.

SUGARAS ÉNEK

Majd ha minden félhomályt
Kizár lényed karimája:
A szilárd
Teljes-létezést ragadd meg, mely valóddal eggyé-áldja
Semmi előtt ki nem bomló önmagát.

Őbenne az akarat
Mozgás nélkül és egyszerre
Szánt-arat;
Mozdulatlan áramlása irány nélkül száll mindenre,
Közelebbről, mint magadhoz ten-magad.

Zsongó húr, mely nem rezeg!
Láng, kívül a lángoláson!
Torz beteg
Hozzá mérten az üres tér — és az idő durva vászon —
S dadogók a morzsolódó nagy hegyek.

NAPLÓJEGYZET

Egy idő óta érezem magamban:
Kezdem sajnálni mástól, mi enyém.
Ki bármit bárkinek örömmel adtam,
Fösvénység bujkál vérem rejtekén.

Ha jössz: ebéddel, borral megkinállak
S valami visszavonná sírva bennem.
Szivemben bujkál egy vézna vadállat,
Mint kullogó farkas a rengetegben.

A durva földi-jóhoz mi közöm,
Ki égi dolgok közelében élek?
A hajlam nem kérdi: üvöltve jön,
Sápadtan reszket előtte a lélek.

E vers szerzője olyan vágyna lenni,
Kit földi öröm sose melegít,
Kinek másokra nincs szüksége semmi
S mert vágytalan, hát másokon segít.

Mint ki az Úrnak épít palotát
S egyszer csak hall a mélyből gyönge neszt
És kőlapok közt, padló résen át
A talaj nedve csörgedezni kezd:

Bevallom, így járok újra meg újra
Ki önmagamban szentélyt építek.
Falamat a forrás sziszegve fúrja
S hol hő repeszti, hol meg a hideg.

EMLÉKEZÉS A GYERMEKKORI TÁJRA

(A lírikus Katona József szellemének.)

Kép, kit tükrös éj segít
Megnyugodni bennem,
Évek lassu bérceit
Forgatván szivemben —
Kép, te évek-mélyi völgy,
Milyen torpanattal
Állsz itt, mint egy szűzi hölgy
Bársony-pillanattal?

Emlékemben jó varázs,
Ne vélj idegennek:
Benned zúgó lódarázs
Képe mély fülemnek,
Érdes ágad, lágy füved
Hű tapintatomnak,
Szélben oldott kellemed
Buzgó szimatomnak.

Visszajáró kellemek
Amíg mámba vájnak,
Én is fájok, mint sebek
Ama régi tájnak:
Kicsi ásóm nyomait
Tudja a gyep ágya,
A kurkáló kicsi fit
Vissza nem kívánja.

Völgy az emlék vázain,
Nem kellek szivednek,
De utánad vágyaim
Szüntelen pihegnek:
Az ember, hol permetélt
Gyermeksége lágya,
Azon tájnak szellemét
Szorgalmazza vágya.

Régi táj, de szűzi társ,
Száll szám üdve néked
Te is immár megbocsáss
S az egész vidéked
S a jegenyék nyárs-sora,
Mely az égre tódult!
Kicsi ásóm sok nyoma
Úgyis rég begyógyult.

HANNÁNAK

Betegágyból irok, lonc-ágacska, Hanna.
Ne gondold, hogy időm kelletlen suhanna:
Nyujtózom, pihenek, gondom félretettem,
Torlódik a magány tengere köröttem.

Jó így, lemerülni éjemben, napomban,
Látni a nagytemplom tömbjét ablakomban,
Kortyolni a teát, mit te küldtél hozzám,
Emlékek gőzében fürdetni az orcám.

Apróság-korunkban — nem is olyan régen —
Három nővéreddel futkostál a réten.
Holtig ti repültök kisgyerek-korommal,
Mint négy ezüsthangu, tarkaszárnyu angyal.

Ők szolgái lettek földi szeretetnek,
Míg téged az évek sziklámra vetettek:
Márvány moha-párnán állsz félig-alélva,
Mint sziklához láncolt fehér Andromeda.

Te is odahagysz-e? vagy szirtemre fagysz-e?
Ki korra hugom vagy: kis néném maradsz-e?
Mindig csak ez léssz-e: panasz-szót se szólva
Bárki nyomorultnak édes gondozója?

Látod, így tünődöm, lonc-ágacska, Hanna.
Kiesett belőlem a sors őrlő malma:
Mintha nem is volnék, csak mondatlan emlék,
Szőke hajad körül fátyolként lebegnék.

RONGYSZŐNYEG

30.

Suhanni múló fények közt
Láthatatlan, tűztelen csillagként —
Talán ez lett volna dolgom
S megteltem az élet minden szinével.

Míg van szenvedés, szenvedni akarok,
Mért panaszkodom mégis?
Hét-színű panaszom
Haszontalan, mint a szivárvány.

Csupa sárkány a föld,
Még gyönyöre is iszonyú:
Falánkság és pusztulás
Hálózza be minden örömét.

Lehajlás nélkül kelni át kiszabott időmön,
Talán ez lett volna dolgom.
De én a zavaros forrásokból
Teleittam magamat.

Fehérnek kellett volna maradnom
S ahány színű szennye a földnek,
Mind rám tapadt,
Egészen tarka lettem.

Az iránt, aki küldött,
Egy a hűség és ezer a hűtelenség.
Ezer szín ékesít engem
És megbánni nem birom.

53.

A férfi:

Szeretem ernyős szemedet,
Etető puha kezedet,
Mellém-simuló testedet,
Csókolnám minden részedet.

Ha minket földbe letesznek,
Ott is majd téged szeretlek,
Őszi záporral mosdatlak,
Vadszőlő-lombbal csókollak.

A nő:

Hidd el, ha egyszer meghalunk,
Föl a felhőbe suhanunk.
Vének leszünk és ráncosak,
De szivünkben virágosak.

Nagy felhő-hintánk csupa láng,
Alattunk sürög a világ,
Gurul a labda, sül a fánk,
Mosolyog hetven unokánk.

102.

Domb tövén, hol nyúl szalad
S lyukat ás a róka:
Nyári fényben, napsütésben
Felhőt les Katóka.

Fut mögötte a bolond
Szélesen nevetve —
Nagy púpjából szürke kígyó
Nyúlik az egekbe.

Zöld füszál az ajka közt,
Tenyerén az álla...
A vándorló felhő-népet
Álmosan csodálja:

Törött kordén utazik
Egy kopasztott kánya
S haját tépve Bogyóvére,
A király leánya.

Elől úszik Mog király,
Kétágú az orra,
Feje fölött koronája
Mint a habos torta.

És utánuk cifra ház
Gördül sok keréken,
Benn a cirkusz hercegnője
Öltözködik éppen.

Száz ruháját, ékszerét
Odaadná szépen,
Csak egy hétig futkoshatna
Lenn a nyári réten.

TÉLI REGGEL

Üres levegő, tárd bóbitád!
A fagy vad kürtjei zengnek
S a dermedt tájon üveg-fuvolák
Bókolnak a távol ütemnek,
Mig a szív, e télen-is-virág,
Kényesen veszti az éjszakát,
Lassan, szirmonként nyujtva magát
Új csókra a fény-elemnek.

Száz szív, egy-fényben — mekkora nász
Az emberi-nap foganása!
Egy vőlegény, ara száz meg száz,
Legtöbb alig olvad a nászba,
Kevés, aki érzi a hím rohamát,
A mindennap kirabolt halált
S egy sincs, ki a mátka szemébe lát,
A kéjbe-borult ragyogásba.

Míly nász-zene: hajnali dús szövevény!
Karmestere fölkel az égre —
S a csapzott völgy suta lelke, szegény,
Belezendül a messzi zenébe,
Sötétje a fény-gomolyagba omol
S a picinyke királylány úgy dalol.
Hogy a tűz párkányán kihajol,
Mit bánva, ha meghal is érte!

Átfoglak-e végre, vőlegény,
Hogy a lenti hideg ne apasszon?
E magasban uram vagy, asszonyod én,
S odalenn én férfi, te asszony:
A lét szatír-feje szívja, vad
Hermafrodíta, lány-ajakad
S a homály-bika vívja ágyadat,
Tudom: bennem foly az ostrom.

Vak harc: fagy-csörgés, szél-harapás —
Ráúszol e tompa habokra,
Bíbor, lila, sárga, kék ragyogás
Áttetsző hajnali csokra!
Mindennek láng-övü párja te!
Mindennek örök magánya te!
A mécseket, égre kitárva, te
Eszmélteted ős-nyomorukra.

Gazdag vagyok én veled — ó, de szegény
Odalenn a télben, a fagyban,
Ahol te, végtelen öblü edény,
Holt tájat ölelsz szakadatlan
S repedt rögöket — s az óriás
Napkelte, a messzi eres suhanás
Csupa jég, csupa lég, csupa nem te, de más!
Tűz, nem birsz égni magadban!

Nem sejti a sok kusza völgyi gát
S az igyekvő, vaksi cselédek,
Hogy a mélyt s a magasat, miként a ruhát,
Kicsiny férc fűzi: az ének,
A hang a sugár ködkürtjeiben
S a menyasszony bátor éneke lenn:
Ölelj szorosabban, kedvesem!
Dülj rám! kulcsolj, amig élek!

Majd völgyi lakában, a csókok után,
Míg a jégcsap gyöngy-ere csordul,
Lágybodru arany könny-ködben a lány
Bágyadtan a fal fele fordul,
Hallgatja szempillái neszét,
S mintha fentről tekintene szét,
A horpadt tájat, a tél mezejét
Rá-látja a falra bolondul.

Tó kérge, melyet ciráda befon,
Nád-csonk, mely a jégbe veszett el
(Csak egy szemcsés csomó a falon),
Öregember, tüske-köteggel
S havon éjszín csipke a varjusereg —
S e képtől nem véd párna-tömeg:
A szem csövein besüvít a hideg!
Szív reggele! téli reggel!

Élettelen lángrózsa lebeg
Sárkány-taraján a térnek —
Sugár-ölü kürtök, zengjetek!
Lemossa a Holdat az ének!
A menyasszony kel, sürög, szeme tág,
Megfürdik benne az új világ!
S a szívben, s fönn, a sötét paripák
Már szunynak, amint hazaérnek.

AZ ÖREG SZEKERES

(Mordvin dal)

Magas nyárfa-sor ködben erőlködik,
Négy vásott kerék sárban forgolódik.
Meddig megyünk, meddig: apám se tudta.
Majd elfogy egyszer az ország útja.

Volt nekem párom, foszlós kalácsom,
Két katona-fiam, mindig őket bánom.
Maradt egy lányom, odaadnám ingyen,
Senkise kéri, mert semmije sincsen.

KÖSZÖNTŐ

Nem szándékom, hogy kérjelek a jóra.
Perzselő szomjat kelteni a jóra: ezért jöttem.
Nem szándékom, hogy hívjalak a jóra.
Korgó éhet kelteni a jóra: ezért jöttem.
Nem szándékom, hogy kérjelek és hívjalak.

Ha nem iszol meg engem: torkod lángot vet.
Beled összefacsarodik, ha nem eszel meg engem.
Nem kérdem: akarsz-e követni.
Választhatsz köztem és kínod között,
S a kínt választani gyáva vagy — igen gyáva.

Nem tervem, hogy vonjalak a jóra.
Lépést sem teszek érted.
Nem tervem, hogy várjalak a jóra.
Magad kívánsz jönni hozzám.
Hogy vonjalak és várjalak: nincs oly jelem.

Kicsiny vagyok, mint a porszem.
Szolgád vagyok, de meggörnyedsz előttem.
Királyom vagy, de meg kell görnyedned előttem,
Mert ostobán bántál hatalmaddal — igen ostobán.

Kicsiny vagyok, mint a porszem,
S az Atya megnevez engem,
S az Anya karján visz engem,
Mert szomjat fakasztok benned a jóra,
Mert éhet támasztok benned a jóra:
Mert hiába hívtak téged a jóra.

A FOGAK TORNÁCA

I

A Fogak Tornáca, ahová beléptél,
Vörösmárvány-csarnok: a te szád,
Fehérmárvány-oszlopai: a te fogaid,
S a bíbor szőnyeg, melyet taposol: a te nyelved.

II

Az időnek bármelyik ablakán kitekintesz:
Mindig más Isten-arc kerül eléd.
Hajolj ki a sások és rigók idejéből:
Isten simogat.
Hajolj ki Mózes és Illés idejéből:
Isten alkuszik.
Hajolj ki a Kereszt idejéből:
Isten arca véres, mint Veronika-kendő.
Hajolj ki saját idődből:
Isten vén, s egy könyvre görnyed.

III

Fejjel lefelé, mint Péter a kereszten,
Lóg az ember az ég kékjébe lobogó hajjal
És talpa felett kopog a föld.
Az, aki látja,
Álmatlan szemeit nem bírja leszakítani róla.

IV

A gyermeknek nem jut cukor:
Tyúkganajt eszik és megleli az édeset,
Minden göröngy: fénytelen csillag!
Minden féreg: szárnytalan kerúb!

V

Ha pokolra jutsz, legmélyére térj:
Az már a menny. Mert minden körbe ér.

VI

A vadállat ösvényt tapos az erdőn.
Az ember kényelmes útat épit.
És nézd a fát: hogy szétfeszül rajt a mélység és magasság
Út ő maga, mindenfelé! [és minden égtáj!

VII

Mikor a végső oszlop-pár tündökléséből kilépsz,
A kupola, melyet hajad érint, a végtelen maga,
És rózsaszirom-örvény leteper,
És mind, mely alattad terül, nászágyad: az egész világ —
Itt kimondhatod:
« Nem hiszek benned, Istenem! »
S a rózsaszirom-vihar mosolyog:
« De én hiszek benned: megelégszel? »

A TÜNDÉR

Bóbita, Bóbita táncol,
Körben az angyalok ülnek,
Béka-hadak fuvoláznak,
Sáska-hadak hegedülnek.

Bóbita, Bóbita játszik,
Szárnyat igéz a malacra,
Ráül, igér neki csókot,
Röpteti és kikacagja.

Bóbita, Bóbita épit,
Hajnali köd-fal a vára,
Termeiben sok vendég,
Törpe-király fia-lánya.

Bóbita, Bóbita álmos,
Elpihen őszi levélen,
Két csiga őrzi az álmát,
Szunnyad az ág sürüjében.

HÁZIÁLLAT-TEMETŐ

1.

Ezer álom lejt magában,
Ében erdő gőzölög,
Tüzes szem az éjszakában...

Látod, ezek is éltek itt,
Kalitkamadár, kutya, macska,
Öntudatlan másolgatva
Álmaink tündéreit:
Pityegéssel, ugrálással,
Puha mancscsal, selymes háttal,
Langyos, bolyhos körte-fejjel —

Kézbe-simuló fejük dombja
Mintha tenyerünk kagylójából
Éden-kertben hasadt volna!

Miért voltak? sose tudták,
Ezek a bolond kicsi korsók
Tündér-szomjunk oltogatták,

Szivünk szomszédai voltak,
Éjts egy könnyet értük...

2.

Nyau, nyau... tiluli...
Vau, vau, vau!

Nem... itt már némák,
Emlékek hirdetik őket,
Mint minden elmult szeretőnket:

A kő-Bodri begyesen
Figyel illedelmesen,
Kövér lábát a Floki
Homokkőből nyujtja ki,
Cili márvánnyá fagyott
Pimpi virágot kapott...

Körül az évszakok nyers haragja
S mint turbán-gomb villogón
Forog a menny smaragdja.

3.

Bujtak paplanunk alá
S mint ha menny ráz csillagot,
Életünkbe életük
Vad runája átcsapott:

Mint tágszemű csecsemők,
Csupa telt színt láttak ők,

S mint ha langyos, lágy iszapból
Dagadó-apadó lusta habból
Pár suta rönk az űrbe lesne
És köröttük égbe-veszve
Végtelenség, pusztaság:
Ez volt nékik a világ.

Mint ha nagy ív papiron
Itt-ott lenne cifra nyom,
Köztük puszta üres hézag;
Mintha nagy csomag kártyában
Itt-ott lenne tarka lap,
Többi üres kártya csak:
Nehány Kuckó, mely bizalmas
Szilárd hellyé megsürüdik,
Minden más csak folyós halmaz;
Pár Céltárgy, mely fut, vagy nem fut,
De feléjük futni kell;
És köröttük terjedezve
A habzó Érdektelen...

Egy-két álmuk belénk áthullt:
Patkányt űztek mérgesen
Padlás útvesztőiben
És a végén hirtelen
Széles zöld mező kitárult...

4.

Gyermek, szunnyadj,
Gyertyácska, gyulladj —
A nyöszörgő éjszakában
Anyánk fátyla száll —
Kapd el már — fogd el már —
Szökkenj-libbenj, szállj suhogva,

Csillagfényben párologva
Egy öreg fa áll...
Túl a száraz üres réten,
Bő iszapban egymaga
Áll egy szélütötte fa,
Ott kering az örök ünnep,
Kiugatjuk örömünket,
Szállj, szállj, messzire szállj!

5.

Nézd a tálban a kocát,
Széthasitva panaszkodik:
Ó mekkora nyomoruság!

Ezek itt
Akaratlan elkerülték
Az ember kifent késeit,

Szivünket táplálták játékukkal,
Nem töltekeztünk ijedt husukkal,

Morcos férfi hű barátja,
Vénkisasszony csecsemője,
Méla suhanc, csacska lányka
Tündértiszta szeretője,

Mindent-értők, ölünkben alvók,
Testtelen vágyunkhoz hasonlók!

(Mellesleg,
Ha valaki ebnek emel mauzóleumot,
Kár nevetni.
Tanulj nevetségig szeretni.)

ÖREGASSZONY ÉNEKE

Ha tücsök leszek, fekete tücsök,
Majd megállj, még visszahívnál —

Nem lesz, aki ágyba küldjön
És az orrod megtörölje,
Mászkálhatsz a kerítésen,
Pottyanhatsz a csúnya földre.
Jó lesz, jó,
Neked is, nekem is jó...

Lesz akkora házam, mint makk-héj,
Meg se mutatom neked,
Holdfényt fonok békarokkán,
Mák-olvasót pergetek.
Jó lesz, jó,
Neked is, nekem is jó...

Majd kérnél tőlem süteményt, de
Nem ülök a pamlagon:

Nedves fű
Közt lakom,
Harmatgyöngy
Ablakom,
Majd megállj, még visszahívnál! —

BÉKAMESE

Arany és éjszín lovakon — rajtuk szederindaként
Tekerőzik a tajték s csattogó lábuk mögött
Cipóként duzzad az éledő tűz — ülnek a
Fiú-derekú vidám szűzek s mögöttük a
Gyors kétkerekű kordén a lánghaju vezér,
Mint egy zászló...
Iszapban nyitja ótvaros
Leragadt szemét egy béka. Tojáshéj, buborék
És vadkacsa-fészek közt brekegni kezd: «Bizony
Már, Isten engem úgy segéljen — jóllehet
Vagy kétezer éve, hogy busás tapasztalat
Görnyeszti hátamat és sokféle élvezet
S láttam bokron függő ruhát, szerelmeseket,
Mocsárba penderülő kalapot, szomjas barikát,
Amint a vízre néz s képét nem látja meg —
Ily szépet, Isten engem, mint most képzelek,
Vetítve lenn-remegő tükörbe, melyet puha sár
Keretez kerekké: nem lelek én sehol és soha.»

JÉKELY ZOLTÁN

PISZTRÁNG-BALETT

A gát alatt a nagy tó színe holdas,
Egy cuppanás, egy árny, egy loccsanás,
Pufók hold fényinél egy villanó has,
Elhibázott ugrás, vad farkcsapás.

A martban a menyhal már aluszik
S köve alatt hízik a botikó;
Az ingola álmában is uszik,
Mint egy tengeralattjáró hajó.

Most már csak a pisztráng van ébren,
Cuppogó, vad éhségtáncába kezd;
Holdas felszínen, kékes vízfenéken
Cikázik a sok vérespettyű test.

Hol vannak most a koronás kigyók?
Alusznak valami mély sziklalyukban;
Apró márnát s nagyfejü botikót
Emésztenek telizabált hasukban.

Vajjon most hol van Kaskötő Dani,
A vén vadorzó merre sátoroz?
Csapdához készül vidra-rántani;
Holdas vízháton halat szigonyoz.

Úgy-e holnap elindulunk, apu,
S megkeressük halcsontos kalibáját,
A Kuvaszónál, keserűlapu
Között, hol nemrég utoljára látták?

ENYEDEN ŐSZ VAN

A Bükkösön most rőzsét gyüjtenek,
Görnyedeznek az enyedi szegények.
Sovány kutyájuknak füttyentenek
S nekivágnak a szélnek.

Az Akasztófadombon róka váj,
Az agyagot éles körmei ontják.
Kikaparja és újra elfedi
Bűnösek régi csontját.

Enyed köré a tél már épiti
S magasra rakja gyilkos szürke várát:
Hegyek közül lassan leömlenek
S megülnek ott a párák.

Szegett fővel bolyong és könnyesen
A sétatéren régi jó barátom.
Nem leli helyét ez istentelen,
Munkátalan világon.

Nő a sötétség, egyre nő a sár,
A dülőkön már bizton ér bokáig.
Benne nagyhorgú sintér kergeti
Volt kutyánk unokáit.

A temetőbe, mint a fergeteg,
Huhogószárnyú nagy varjak repülnek.
Kóválygognak s nagyapám korhatag
Fejfájára leülnek.

Magasságból hull ólmos permeteg:
Nyirkos felhőcsigák fekete vére;
A sárga föld beissza s rácsepeg
Nagyapám csontkezére.

A MAROSSZENTIMREI TEMPLOMBAN

Fejünkre por hull, régi vakolat,
Igy énekeljük a drága Siont;
Egér futkározik a pad alatt
S odvából egy-egy vén kuvik kiront.
Tizen vagyunk: ez a gyülekezet,
A tizenegyedik maga a pap,
De énekelünk mi százak helyett,
Hogy hull belé a por s a vakolat.

A hiuban a denevér riad
S egy-egy szuvas gerenda meglazul,
Tizenegyedikünk az árva pap,
Tizenkettedikünk maga az Úr.
Igy énekelünk mi, pár megmaradt,
— Azt bünteti, akit szeret az Úr —
S velünk dalolnak a padló alatt
Kiket kiirtott az idő gazul.

CSILLAGTORONYBAN

Istennevű Főcsillag, Jupiter,
Több holdvilág nagytörvényes ura,
S ti többi mind, kiket nevezni mer
Az ember: Kassiopeia, Kutya,
Neptunus, Vénus, Arcturus, Iker,

Mezartym, Lira és Aldebaran —
A roppant névtelenségből, hideg
Fenségetekből nézzetek le rám:
Az éjszakába álmodó csövek
Előtt remeg törékeny koponyám.
Jól nézzetek meg: nagy hatalmatok
Még senkit így meg nem félemlitett;
Jaj, milyen egysejtű parány vagyok,
Rejtegetnek a poshadó vizek,
Lárva vagyok, hal vagyok — hol vagyok?
Forog, gördül a nagy Rotáció,
Bezárulnak s megnyílnak csillagévek;
A Hadak-útja fénylik, mint a hó,
Porában jó vitézek mendegélnek,
Gurul a Hold, roppant aranygolyó.
A gazdag égi ábrák fénylenek
— Lehetnek-e ők embersorsot osztók,
Az égi rombuszok, a sokszegek,
S van-é számunkra valami horoszkóp?
Vagy csak ragyognak, mint szép ékszerek,
S lógnak lazán félelmes ég ölén,
Mely éjjelente ezreket leejt,
S kit egy képletben láttat itt a fény,
Csillagtársáról még annyit se sejt,
Amennyit a Vénusról sejtek én?
S róván megunhatatlanul a kört,
Szinte érzem, hogy hömpölyög, szuszog
S döcög sómalmi-ló útján a Föld,
Körötte úsznak árjától gyötört,
Zilált felhő-archipelagusok.
Hogy szabaduljunk innét, hol a szem,
Mely ezt a hármas szörnyű kárpitot
Átszúrja s hol, hol van az értelem,
Amely előtt szétfoszlik a titok,
S kit nem borzaszt a tinta végtelen?
Éjszaka van, háromszoros sötét:
Első az emberé, nehéz, örök,
A másik az éjszaki féltekét
Homályosítja s mindezek fölött:
Mely a csillagokon túl hömpölyög.
Minél nagyobb magasba ér a gép,
S minél többet látnak lentről a lencsék,
Feltartóztathatatlanul akép
Gyarapszik bennem a reménytelenség
S idézem régi bölcsek szellemét:
Hogy álltak ők a csillagok alatt,
Kezükben hitvány műszerek remegtek,
De annál messzebb szállt a gondolat
Végtelenén az agybeli tereknek,

Hol nincsenek ködfoltok és falak.
Hová röpült megfejtő-lángú percek
Diadala, a nagy Delirium!
Az agyvelők, melyek végigsepertek
Az ég taván, mint égő nátrium,
A nagy velők vajjon most hol hevernek?
Elfelejtett cintermek szörnyű mélye
Emészti őket, vagy már könnyű por
Vált ott belőlük, mely ismét az égre
Kívánkozik, úgy mint valamikor,
Mikor még a tudásszomj ösztökélte —?
Vagy tán megnyílt előttük a magasság
S fényittasan csillagtól csillagig
Cikáznak, mint izgága bogaracskák,
Amíg lelkük ott fenn jól nem lakik,
S a fény cukrát aztán a földre hozzák —?
Mindegy. Itt vannak súlyos csontjaik még
— Tőlük forog olyan lassan a föld —
S ide lesznek bedögönyözve mindég,
Rójják velünk tovább a régi kört,
Hová őket a kortársak temették.
S tovább gördül a nagy Rotáció,
Megnyílnak és zárulnak csillagévek;
A Hadak-útja fénylik, mint a hó,
Porában jó vitézek mendegélnek,
Gurul a hold, a nagy arany-golyó.
Micsoda nagy mindenség-félelemmel
Telítnek az éjféli csillagok
Ebben a nagy-nagy kék sötét teremben!
Egy-vér szivünk most egymásért dobog;
Add ismerős kezed, szomorú ember.
Vajjon meddig vonul velünk az éjben
Rozzant, túlterhelt bárkánk, a világ,
Ha életed leélted és leéltem,
Anélkül, hogy jelenne szikra láng,
Szikra remény, ebben az örök éjben.
Szivünk felé még égi kéz sem intett,
Pedig maholnap leskedő, falánk
Felhőbálnák falják fel lelkeinket,
Ha a halál sunyin a mélybe ránt
— Vagy a magasba, már kit ahogy illet —...

RÓNAY GYÖRGY

CIRKUSZ USZÁLYON

Piros, kék, sárga, zöld, lila
Rongyaik lobogtak kihívón,
És nevetett rajtuk a hídon
A bámészkodók csapata.

Topogó lábaik alatt
Lassan úszott Délnek a cirkusz
S az uszály orrában egy indus
Bűvölgette a halakat.

Kenyérmorzsát dobált nekik,
Féltékenyen nézték a majmok
Ezt a náluk is nagyobb majmot
És dörzsölték a kezeik.

Fáztak talán. És hirtelen
Trombiták villantak a napban
És attól fogva szakadatlan
Játszottak a hangszereken

A majmok és pojácanép,
Jászottak és kacagtak egyre
És vigyorogtak és mekegve
Rikoltoztak, hogy élni szép

És élni jó s bolond, aki
Fél élni és meghalni reszket,
És egyszerre havazni kezdtek
A déli rózsák szirmai,

Sütött a nap, hullott a hó,
Piros szívét dobálta ríva
Egy tarkaszoknyás arlekína
És lassan úszott a hajó,

S vele a híd, a part, a kéken
Lobogó ég, puffant a horpadt
Dob és a harangok daloltak,
Mint egy farsangi temetésen.

VÁROS

1. *Este*

A töltés mentén ballagok haza,
Fölöttem felleges az éjszaka,
Szitál a szelíd tavaszi eső,
Lankad a kedv és bágyad az erő.

Kutyák ugatnak az udvarokon,
Pattog a zápor a kalapomon,
Csillog a lámpafény a füveken,
Sarjad a bimbó és a türelem.

Előbb-utóbb majd csak lesz valami.
Vonat jön, villognak ablakai.
Utána a szemafor váltja fényét,
S most zölden tündöklik, mint a
[reménység.

2. *Hajnal*

Néptelen a Fehérvári-út.
Hunyorognak fönn a csillagok.
Hunyorognak a hegyen a lámpák.
Feketék az ablakok.

Kertekből az avar szaga száll.
Csaholnak a távoli kutyák.
Valahol egy uszály tülke harsan,
Messze, mint az ifjuság.

Szembejönnek a tejeskocsik.
Lassan jönnek szemben az uton.
Trappognak a lovak és a hajnal
Szivárványlik síma farukon.

ŐSZI ÉNEK

Kifosztva a tőkék, kopár a hegyoldal,
Elhallgat a költő ajkán is a «bordal».
Vackába huzódik, mint régen a csőszök,
Ha vad hidegekkel a kései ősz jött.

Telepszik a tűzhöz ott «tépi bajuszát.»
Tűnődik a régin, bosszantja az újság.
Nem zörgeti vendég, nem jár oda postás.
Kilincse is az, de a nyelve is rozsdás.

S a könyvek gyümölcse? Be fanyar a mái!
Nyíljatok, századok boltos kamarái!
Akinek a torkát kaparja az újbor:
Ti adjatok inni a régi aszúból.

Ha nem tud örülni az újnapi módon:
Ínyére való bíz a hajdani ódon;
Mert színe-zamatja csak úgy van a bornak,
Ha századok ízei benne dalolnak!

Pezsgőkön az ifjak tartsák csak a módit:
Ő szürcsöli lassan inkább ama Fótit;
S nótában a részeg hadd kapjon az újba:
Úgy szó csak a szó is, ha megvan a súlya.

Kárálhat a jérce, hápoghat a gácsér:
Ha éneke magvas, aki mondja ráér;
Nem les neki vásárt; rá kedve ha támad,
Csak dünnyögi szinte, úgy pedzi — magának.

De már ha kidőltek a büszke legények,
Őbenne egyszerre megtelik az ének;
Kilép a szabadba: az égnek, a földnek
Úgy zengi-dalolja, nem újnak: öröknek.

Úgy zengi-dalolja, nem emberi fülnek:
Az égnek, az éjnek, a sírnak, az ürnek!
S vele zeng és lángol, vele zúg és lázad
A tegnapi év és a holnapi század.

BARTÓK

Ó, vadon erdők! kúsza bozót, ó, vak viharokban
Síró nádasok! ó, patakok, hegyek és remegő dús
Síkok! az ég mély ívein át ájulva hanyatló
Csillagok! emberi szív! ó, szarvasok! Állt a vad erdő
Csúcsán, büszke patáit a légbe emelve a Dámvad

S emberi hangon szólt s tovaszökkent bátran a lombok
Zengő tengerein, láng vére hevét puha orrán
Fúva a holdra, s dalolt a világ, pergetve csodái
Hulló évszakait vörösen! táncoltak a nyírfák
S hajladozó derekuk zizegett! ó, föld, levegő, szél,
Tűz és víz! elemek! szikrázva haló-született szent
Mindenség! elemünk! bölcső s temető! kavarogva
Forrt a zavar, s formáit a Rend szigorúan emelte,
Dúlva teremtett! s ültek az égi szelek szomorú szép
Partjain, oldva fehér hajukat s kék könnyüket ontva
Bőven a hold szűz lányai; úsztak a mámoros árban
Rőten a csillagok... Alkonya ormán állt a Varázsló,
Pálcáját fölemelte, s a lét hullámai zúgtak!
Ó, zenekar! hegedűk! oboák! dobok és klarinétok!
Hárfák szőke haján zokogó szerelem! fagotok lágy
Éje! dobok dühe! kürtök hajnala! Dúvadak álma
S álmok vadjai vágtattak... köve romjain ülve
Vak szemeit fölemelte a távoli égre a Sámán
S földre borult...
Ó, távozom én, nagy lelkem az űr holt
Árnyai közt menekül, hajam úszik a légben utánam,
Már lila hold csak a föld, már ujjnyi piros seb a semmin...
Távozom én, fut elöttem az égen a Szarvas, agancsán
Gyertya lobog, szine hó, hullámzik a messzi Meótisz,
Üstdobok éneke döng, és elnyel a mennyei Dzsungel...

TOLDALAGI PÁL

VÉGITÉLET ABLAKA

Szédülten ingott ég és föld velem.
A lomb tüzet fogott
S felém siettek a könyörtelen
Lángoszlopok.

A tengerzölden áradó liget
A testet burkoló
Sötétség és a kéj, a két szivet
Áthurkoló,

Nem védte többé, nem rejtette, nem
Tartotta össze már
Az életünket és a szerelem
Volt a halál.

A megváltást kerestem én, a hús
Görögtüzét.
S lángoszlopokká változott a dús
Gyönyörűség.

A szájak és a reszkető tagok,
Szívem s a büszke nő
Fölött, miként a kardos angyalok,
A lüktető

Világmindenség égitestei
Suhantak át —
A végitélet így nyitotta ki
Vakablakát.

BÉKÉS GELLÉRT

ISTEN-ÉHSÉG

Isten kenyere nagy titok:
Egyél, egyél —
Súgják szelíd sugallatok.
A méla szív,
A néma száj
Mindegyre hív,
Mert egyre fáj
Az éhség.

Az Isten-éhség elepeszt:
Egyél, egyél —
A kegyelem már nem ereszt.
Hasadj meg hát,
Te béna szív,
Hasadj fel száj,
Mert csókra hív
Az Isten.

KARÁCSONY KEGYELME

Elmúlik benned minden, ami régi.
Ma az enyém vagy. Eljövendő égi
Fény szállja meg ma tikkadt lelkedet:
Mindig szerettelek.

Előtted jártam, mint szemed világa,
Követtelek, mint tested fürge árnya.
Vetettél dalt, arattál könnyeket:
Mindig kerestelek.

És titkod érett irgalmam méhében,
Míg meg nem szültem e szentséges éjen.
Karomba veszlek, mint a kisdedet:
Végre megleltelek.

A TE LELKED IS MÁRIA

I

Miként az Úrnak szolgáló leánya,
A te lelked is titokzatos Mária.

Angyal-szóra figyel fel boldog csended,
S megnyílsz, sötétség, ím a Szentléleknek.

És fényes árnyék borul terád, ember,
A Szót ki hordod szótlan szerelemmel.

Anya vagy te is, Isten-termő élet:
Krisztust szül minden Krisztust fogant lélek.

II

Miként az Úrnak szolgáló leánya,
A te lelked is hétfájdalmas Mária.

Keresztúton roskad le gyötrött tested,
De viszed tovább isteni kereszted.

A Golgotán ott vár a Megfeszített:
Tanuság vagy te, melléje feszített.

Anya vagy te is, fájdalommal terhes,
Urával sorsos, Fiában keserves.

III

Miként az Úrnak szolgáló leánya,
A te lelked is dicsőséges Mária.

Angyal-kéz törli könnyedet örökre:
Fényes szemekkel lépsz be az Örömbe.

Jegyesed vár ott: boldog szenvedése
Isteni titkát benned újra élte.

Anya vagy te is, Krisztusodban ékes,
Szerelmes mátka, örök-dicsőséges.

CSORBA GYŐZŐ

VERS RÓMÁBÓL

Már este van itt is, mint túl a hegyen.
A szőke folyóra, a halk Teverére
S az égre kiültek a csillagok. Égve
Úszik a lágy domb fölfele, úszik
Mint sima bárka. Magamba nyelem
Szavaim, jött-ment idegen:
Csak az egy-nyelvű csönd és a magány tekerőzik
Mellemre, borul le velem.

Vért-nélküli harcos, indultam el én:
Pajzsot csak a föld s a szegénység
Tartott elibém, a mogorva szegénység,
De hasztalanul, rámtört szigorú
Dárdás seregével a fény:
Mentségem a könny, egyetlen erény
Megadni magam, nincs más koszorú,
Csak a sáros alázat a büszke fején.

Otthon suta házak tört vándora voltam,
Húnyt szem mutogatta a távolokat
Itt meg se kivánva körém rakogat
Mindent pár tétova lépés:
Márvány-darabok heverésznek a porban
Tündöklenek így is, már félig omoltan,
Zengő paloták sürűje közé vész
A botladozó, s alig ér utat onnan.

Már este van itt is, mint túl a hegyen.
A szőke folyó másik vizet ébreszt,
Más dombot emel föl az ég pereméhez,
Más dombot, amelyre, ha visszatekintek,
Fáj, fáj a szivem.
Megríkat a lankadozó türelem,
Míg várja javulni a rendet,
Hogy lelje övéit a régi helyen. —

Ó, szélre-vetett domb a Duna mellett,
Mért itt sajog épp az örökre
Tűnt arcok bánatos ikre,
Mért itt künt kinoz épp a tüdőmbe szorult
Szók mérge, síri lehellet
Mért itt fázatja a lelket,
Itt, a virágba-borult
Kert közepén, hol a nap kévés lángja emelget.

Hullt társak üres nyomait maradó
Társ födte be, hült melegek
Ágát drága meleg,
Ám most ő se segít:
Messze van, és nem idézheti szó,
Nem idézheti várakozó
Vágy, szomorú pásztor hívja sötét juhait
Szerte a rétekről, szerte a hantok alól. —

Már este van itt is, mint túl a hegyen.
De boldog erővel villámlik a város,
És ablakomon, mely nyurga platánsor
Ormát szövi fénybe, csodára lesek ki,
Csodára, mely összeterel
Minden szépségre-futót, amilyen
A Szívek Szive volt s ki azóta kesergi,
Hogy vízre van írva neve.

Majd elmegyek innét s viszek valamit.
Viszem, mit a földi szegények
Mohó dühe gyüjtött bennem: a szépnek
Tenger morzsa-szemét,
De félve vigyázok, amíg
Meglephet a gazda: hűvös szavait
Borzongva lesem: tudom szerepét —
Harminc év sokra tanít.

Majd elmegyek innét, ismét hazatérek,
De bőröm alatt viszlek haza, Róma,
Halk, szőke folyód s a szelídke folyóra
Hajló dombot, a szűk utcák rácsozatát,
És ha a lélek
Perzsel, vagy ha világi itélet
Csap rám, öbleiden lelek újra hazát,
Ó Róma, szilárd anya-fészek.

REZEK SÁNDOR

SZOMJÚHOZOD

Szomjúhozod, hogy szomjúhozzalak.
Kelyhed falára izzón forr a szám,
Rád csókolom magam egészen,
Én drága Részem.

Oly egyszerűn ragyogsz e drága Borban,
Szomjas magányod szótalan világ;
Mint ver szivem — ámulva nézed,
Én: pornyi részed.

Ó, nem kívánom, hogy szárnyadra kapj,
Bűnös valómnak jó ez a magány:
Veled. Elég nekem, ha inni kéred
Egy csóknyi részed.

Elég Neked, ha együgyűn dalollak,
Neked nem kének csillogó szavak,
Szótlan csodában rejted el magad,
Hogy szomjúhozzalak.

Befogom most az erdőket dalolni,
A fűket, fákat, hogy tapsoljanak,
A folyókból a vizeket kiszívom,
Hogy szomjúhozzanak.

Szomjúhozod, hogy szomjúhozzalak.
Kicsi kacsokkal Rád futok egészen,
Szomjas vesszőként szívom csóknyi Részem,
Én drága Vérem!...

PILINSZKY JÁNOS

HARBACH 1944

Újra és újra őket látom,
A hold süt és egy rúd mered,
S a rúd elé emberek fogva
Húznak egy roppant szekeret.

Vonják a növő éjszakával
Növekvő óriás kocsit,
A testükön a por, az éhség
És reszketésük osztozik.

Viszik az útat és a tájat,
A fázó krumpliföldeket,
De mindennek csak súlyát érzik
A tájakból a terheket.

Csak szomszédjuk esendő testét
Mely szinte beléjük tapad,
Amint eleven rétegekben
Egymás nyomában inganak.

A falvak kitérnek előlük
És félre állnak a kapuk,
Elébük jött a messzeség és
Megtántorodva visszafut.

Térdig gázolnak, botladozva
Facipőiknek alacsony,
Sötéten zörrenő zajában,
Mint láthatatlan avaron.

De törzsük már a némaságé,
Magasba mártják arcukat,
Feszülten, mintha szimatolnák
A messze égi vályukat.

Mert fogadásukra már készen,
Akár egy megnyíló karám,
Kapuit vadul széttaszítva
Sarkig kitárult a halál.

FRANCIA FOGOLY

Csak azt feledném, azt a franciát, kit
Hajnal felé a szállásunk előtt
A hátsó udvar sűrűjében láttam
Lopódzani, hogy szinte földbe nőtt!
Körülkutatva éppen visszanézett,
S hogy végre biztos rejteket talált:
Övé lehet a zsákmánya egészen!
Akármi lesz is, nem mozdul odább.

S már ette is. Már falta is a répát,
Mit úgy lophatott rongyai alatt,
Nyers marharépát evett, de a torkán
Még alig ért le, jött is a falat;
És undorral és gyönyörrel a nyelvén
Az édes étel úgy találkozott,
Mint telhetetlen testi mámorukban
A boldogok és boldogtalanok!

Csak azt a testet; reszkető lapockát;
A csupa bőr és csupa csont kezet;
A tenyerét, mely úgy tapadt a szájra
És úgy adott, hogy maga is evett.
Az egymás ellen keserülő szervek
Reménytelen és dühödt szégyenét,
Amint a végső összetartozást is
Önönmaguktól kell, hogy elvegyék!

Az állatian makogó örömről
A suta lábát, ahogy lemaradt,
És semmisülten kuporgott a testnek
Vad gyönyöre és gyötrelme alatt!
A pillantását, — azt feledném egyszer!
Ha fulladozva is, de falt tovább,
És egyre még, és mindegy már akármit,
Csak enni, bármit, ezt-azt, önmagát!

Minek folytassam? — Örök jöttek érte;
A szomszéd fogolytáborból szökött.
S én bolyongok, mint akkor is, a
[kertben,
Az itthoni kert árnyai között.
A jegyzetembe nézek és idézem:
« Csak azt feledném, azt a franciát! »
S a fülemből, a szememből, a számból
A heves emlék forrón rámkiált:

« Éhes vagyok! » — És egyszeriben
[érzem
A halhatatlan éhséget, amit
A nyomorult már réges-rég nem érez,
Se földi táplálék nem csillapít.
Belőlem él!... És egyre éhesebben!
És egyre kevesebb vagyok neki!
Ki el lett volna bármi eleségen:
Most már a szívemet követeli.

PIETÀ

Cserbenhagyott tulajdon tested,
A rádzúduló tetemet
Már nem bírták és szakadozva
Elengedték az idegek.

Mint ágaskodó, riadt csorda,
Ha szakadéknak kergetik,
Fenyegetőn utadat állták
Visszahőkölt érzékeid.

Már csak az eszeveszett csókok
Vak folyosóin vágta át
Egy-egy menekvő szívverésed,
A halott szívéig magát!

Nem érdemelhetett kegyelmet:
Mint elvaduló idegent,
Le kellett csontjaidról marjad
Lázadozó elevened!

Hogy méltó lehess a halálhoz,
Ki öledben fészket rakott:
Időtlen gyásszá csupaszodtál...
— S ő harmadnap föltámadott!

JEGYZETEK

ARANY János, * a biharmegyei Nagyszalontán, sárból vert, kétablakos parasztházban, mely csak « rövid tanyául épült, mint a fecskefészek » 1817 III. 2., † Budapesten, a M. Tud. Akadémia épületében 1882 X. 22. Apja neve György volt, anyjáé Megyeri Sára. A család a szilágysági Nagyfalubói származott, ősei I. Rákóczy György erdélyi fejedelemtől kaptak nemességet, átszakadván Bihar vármegyébe beolvadtak a Bocskay fejedelem által Sz.-ra telepitett szabad hajduk közé, de Erdély visszacsatolása után a 18. században visszahulltak jobbágysorba, « eltörött a cimerük », ahogy A. mondta. A késöszülött gyerek szegényparaszti körben nőtt fel magánosan, írni - olvasni először öreg édesapjától tanult hamuba írt betükből, az első versek, amiket hallott a szülői ház zsoltáréneklései voltak. Alsó iskoláit jórészt önerejéből végig a szülőhelyén végezte. a kollégiumot nyomoruságos körülmények közt egy darabig (1833-36) Debrecenben, közben egy félévig (1834) Kisújszálláson tanítóskodott, hogy pénzt szerezzen a további tanuláshoz, de tanulmányaiban mindvégig mohó irodalmi önképzésének jutott az igazi szerep, nem az iskolának. Akkori olvasmányai a Szentirás, a régi magyar költészet, különösen a 18. századi magyaros és deákos iskola (a romantikus Aurora-kör műveit eleinte nem szerette), kalendáriumok, 16. és 17. századi krónikák, históriák, később — főleg a kisújszállási félesztendő után — idegen klasszikusok német fordításban, a németek eredetiben, a latin aranykor költői szintén úgy s Homéros is, habár ő csak verejték árán. Szinészetről, festő vagy szobrász pályáról ábrándozott s 1836. elhagyván a kollégiumot Debrecenben szinésznek állt, pár hónapos kiábrándító hányódások után Máramarosszigetig jutott, ahonnan hirtelen elhatározással visszatért a szüleihez Sz.-ra. 19 éves korában tanitónak választották szülővárosában, 1840. városi aljegyző lett ugyanott, feleségül vette Ercsey Juliát s lemondott ifjúkori irodalmi terveiről, egy volt debreceni diáktársa: Szilágyi István azonban Sz.-ra kerülvén iskolaigazgatónak visszatéritette egyelőre a klasszikusok forgatásához, fordítgatásához. 1845. a megye-ellenes « centralisták » támadásainak a hatása alatt írta a megyei élet kicsapongásairól szatirikus politikai époszát, Az Elvesztett Alkotmányt, amely ugyanabban az esztendőben megnyerte a Kisfaludy Társaság pályadíját, bár Vörösmarty kemény bírálattal szólt a nyelvéről. (A költőt csak ez a bírálat érdekelte igazán). 1847. « népies éposza »: Toldi megnyerte a Kisfaludy Társaságnak erre a műfajra hirdetett s 15 aranyból álló pályázatát, melyet a remekmű hatása alatt 20 aranyra emeltek, Petőfi elkérte a kéziratot a Társaság titkárától, elolvasta, levélben és versben (Arany Jánoshoz) köszöntötte a szerzőt s még azon a nyáron meglátogatta; az életben még jobban tetszettek egymásnak, mint irásban. Ez a felavatás mindhalálig belenyomódott A. lelkébe. 1847. leégett Sz., a költő háza megmenekült ugyan, de jegyzői fizetése attól kezdve akadozott. Ősszel Petőfi Koltóról jövet ifjú feleségét is bemutatta az A.-családnak Sz.-án; a szabadságharc alatt pedig, mikor Bemhez indult az erdélyi harctérre rájukbizta feleségét és kisfiát. 1848. a költő is fellépett követnek az új országgyűlésben, de — akárcsak Petőfi — kibukott a választáson, nyáron vállalta a falusi nép s a nemzetiségek felvilágosítására szánt A Nép Barátja c. lap szerkesztését Sz.-ról; pesti szerkesztője Vas Gereben, akkor népszerü regényiró volt. A lap hasábjain közölt versei és cikkei vetekedted Petőfi hazafias radikalizmusával. Néhány verse ponyvafüzetben. s röplapon is megjelent; A. maga szorgalmazta legjobban a kiadóknál és hatóságoknál ezt a demokratikus terjesztést. Pár hónap mulva azonban elkedvetlenedve visszavonult a néplap szerkesztésétől; csüggesztő balsejtelmeit, elszorult rettegéseit már 1848. telén sem tudta leküzdeni. De elvben mindvégig egyetértett Petőfivel, helyeselte a trónfosztó debreceni határozatot is, ez a magyarázata, hogy a végső kitartásra buzditó Petőfi s a csüggedező A. az élethalál harc idegtépő napjaiban sem tűzött össze egymással. Novemberben Aradon járt, mint köznemzetőr, decemberben vállalta Petőfi Zoltán keresztapaságát, 1849. tél elején Debrecenből, Vörösmartyéktól magához vette Petőfi családját, május végén viszont állást vállalt Debrecenben Szemere Bertalan Belügyminisztériumában, a kormánnyal felment

Pestre, majd a nyári csatavesztések után visszatért Sz.-ra, látta az általános menekülést, az oroszok felbukkanásakor hetekig a közeli falukban bujkált, hazaköltözése után pedig ujabb heteken át éjjelenként felöltözve várta elfogatását, mint volt néplapszerkesztő és «népizgató». Jegyzői állását és lakását elvesztette, 1850. szolgabirósági irnok lett s nyáron egy kertes kis házba — sajátjába! — költözött, melyet a «Kertben», «Családi Kör»-ben s más verseiben is megörökített. 1851. nevelő volt a gróf Tisza családnál a közeli Geszten. Ez év őszén a nagykörösi református egyháztanács meghívta tanárnak az odavaló iskola magyar irodalmi tanszékére; Szász Károly (l. ott.), Salamon Ferenc, Mentovich Ferenc, a költő s a Shakespeare-fordító Ács Zsigmond voltak eleinte tanártársai, Kecskemétről átjárt Szilágyi Sándor, a nagynevű történész, aki előbb ott tanított, később átkerült Nagykörösre, Szabó Károllyal, a jeles irodalomtörténésszel együtt. A. tanitványai közül Tolnai Lajos, Szilády Áron, az irodalomtörténész, Ágai Adolf («Porzó») és saját fia lett később magyhírű ember. Bár az ország szellemi vezérei lelejártak hozzá Pestről, A. sosem szokott meg Nagykörösön: idegenek voltak az emberek, nem babrálhatott a gyümölcsfáival (amelyek közt először látta meg Petőfi) s — drága volt a piac. A. érzésének a megértéséhez tudni kell a nagy változásról e két alföldi parasztváros arculatán. Nagykörös a mult század derekán még nem volt az a kertváros a gyümölcsfák koszorujában, amivé a modern gyümölcsnemesítés s a gyümölcsfogyasztó milliós főváros tette a századforduló után: A.-nak például a temető volt kedvenc és jóformán egyetlen sétahelye, Szalonta viszont sokkal szebb volt, még lábon álló rengetegeivel a közelben és vadvizi világával a határban, amelyről Visky Károly, egykori kiváló néprajztudósunk tanulmányaiból, de A. följegyzéseiből is tudunk. Körösön látogatott el hozzá Tompa Mihály, akivel csak levélben barátkozott addig, a látogatást később viszonozta Gömörben; azon az útján Tompával együtt más irótársait is fölkereste a Felső-Tisza vidékén. Nyomott kedélye új lakhelyén se tágított tőle, hosszú hónapokat tengett át fásultan, félig kész lélekkel, erőtlen testtel, irodalmi munkái félbenszerben hagyott romjai közt, költői erejének elapadásától rettegve az elnyomott hazában. (1846-tól 1849-ig épp olyan termékeny volt, mint Petőfi!) 1853. jelentkezett először, egy hülés következtében, halálig tartó fül- és fejzúgása. Ennek a meddő korszaknak kb. 1854. a mélypontja. 1856. megjelentek kisebb költeményei két kötetben; a 2000 példányra mindössze 364 előfizető jelentkezett s a kiadás csak három év alatt fogyott el, noha az egész számottevő kritika: Bérczy Károly, Erdélyi János, Greguss Ágost, Salamon Ferenc, Toldy Ferenc hódolattal irt róla s 1860. megkapta az Akadémia nagydíját. 1860 tavaszán az Akadémia fölkérte, hogy írjon ódát Széchenyi emlékezetére (Sz. abban az esztendőben a husvéti feltámadás napján agyonlőtte magát); A. csak erős baráti unszolásra, vonakodva vállalta a nem nekivaló feladatot, az óda felolvasása azonban az október 13. gyászülésen a költő tomboló ünneplésével végződött. Ugyanabban az évben Deák, Eötvös, Gyulai, Kemény Zsigmond és Csengery közös akarattal és fáradozással írói megélhetést teremtettek a költőnek a fővárosban; így történt, hogy a nemzeti ujjáéledés hajnalán az ő személye köré tömörült az ocsudó irodalmi élet. Akadémiai tag lett, az ujjászervezett Kisfaludy Társaság fizetéses igazgatójává választotta s megbízta egy irodalmi folyóirat szerkesztésével; A. kritikai lapja, a Szépirodalmi Figyelő 1860. végén indult meg. A költő végleg elszakadt Sz.-tól, ahová a nagykörösi évek alatt folyton visszavágyott. Eleinte a Három Pipa utcában lakott az Üllői útnál, a komor, öreg bérház ma is áll, s emléktábla jelöli. Sűrűn ellátogatott Kemény Zsigmondhoz a Pesti Napló szerkesztőségébe, Deák Ferenccel is gyakran találkozott a jobbágyfelszabadító Bezerédi István özvegyénél s osztozott a Haza Bölcsének szorongásában a magyarságért, melyet felülről a gyülölt bécsi abszolutizmus nyomott, alulról tehetetlen forradalmi düh taszított. Az összehívott országgyűlésben szülővárosa mandátumot kinált föl neki, de A. elhárította. Sok gondja, baja volt a Figyelővel írói sértődések és porondra kivánkozó civódások miatt, jó kézirata sem volt elég, ekkor írta — helytömésül! — néhány fontos tanulmányát s fordította le Gogoly egyik szép elbeszélését. A Kisfaludy Társaságban, amelyet 1860-64. igazgatott megindította a teljes magyar Molière és Shakespeare kiadást s a sorozat részére lefordított három Shakespeare darabot (Szentivánéji Álom, 1864; Hamlet, 1867; János Király, 1867) s bemutatta a Társaságban Madách drámáját. 1862 végén a negyedik kötettel megszünt a Figyelő, helyette 1863. elindította a Koszoru c. szépirodalmi folyóiratot, mely 1865. maradt abba, az ötödik kötettel. 1865 januárban az Akadémia titkárrá választotta Szalay László, a nagy történész örökébe; bizonytalan sorsa csak akkor szilárdult meg igazán. A választás tapintatlan megbántással párosult: nem adták neki a titkári lakásnak épült lakrészt, mert az igazgatótanács a hasznosabb bérbeadás mellett döntött.

A. sérelmét 1867. Eötvös József, az Akadémia akkori elnöke orvosolta; a lakást aztán nyugalombavonulása után is, halálig megtarthatta. 1865. legvégén váratlanul meghalt lánya, Juliska, Széll Kálmán szalontai református pap felesége; ez a tragikus korai halál jó tiz esztendeig nyitott tüzes seb maradt az apa szivén. 1867. megjelent összegyűjtött munkáinak hat kötetes első kiadása. A Kiegyezés után sem vett részt a politikában, sőt 1868 junius 5 már igy irt Tompának a közállapotokról: «Most igazán, oldott kéve nemzeted! korbács kell ennek, akkor összetart; adj neki egy ujjnyi szabadságot s előrjöngi a hazát». A gondolatot később Ady ismételte meg, szinte szó szerint, Nekünk Mohács Kell c. versében. 1868. elvesztette Petőfi óta legjobb barátját, Tompa Mihályt. 1870. főtitkárnak választották s fölmentették a terhesebb teendők alól. De a költő Juliska halála óta megint elnémult, «iróasztalát csupa törmelék boritja, mint elhagyott bánya faláról magától mállik a kövecs» (Voinovich). Orvoslásért 1869-76 közt évente a csehországi Kalsbadban fürdőzött; ottani lakóhelyét emléktábla jelöli. 1871-74. eredeti alkotások helyett s talán feledtetésükre lefordította Aristophanés összes vígjátékát (az első kiadás 1880-ból való). 1876. meghalt Deák, de A. visszautasította az Akadémia kérését, hogy a nagyon szeretett barát emlékére irja meg az ünnepi gyászódát; ő egy pársoros toredékkel áldozott a fájdalomnak a fiókja számára. 1876. egyéves szabadságra ment, 1877. végleg leköszönt a főtitkárságról s a nyarat nagyon meggyöngült egészségben, de végre szabad emberként a Margitszigeten töltötte; akkor irta a Gyulai Páltól kapott «kapcsos könyv»-be (egy kulccsal zárható jegyzetkönyvbe) az Őszikék verseit, két hónap alatt többet dolgozva, mint másfél évtizede bármikor. Igy lett 1877 a költő életének s a magyar költészetnek arany esztendeje, a késő hervadás aranyával bevonva. Hasonló öregkori csodára Thomas Hardy liráján kivül alig van példa a világirodalomban. A nyarat a következő években is a szigeten töltötte; a Nagyszálló déli oldalán volt két szobája a Dunára s a sziget közepe táján egy tölgycsoport alatt szeretett üldögélni (a tölgy még a szülői Biharból volt kedves neki), ravatalára e tölgyek lombjából készült a koszoru, a Kerepesi temetőben sírja körül a fák e tölgyek csemetéi, magán a szigeten mellszobrát állitották föl a merengések helyére, a tölgyliget lombjai alá. A következő két évben utolsó nagy művén dolgozott s 1879 nyarán elkészült Toldi Szerelme, mely hosszu megszakitásokkal a szabadságharc óta foglalkoztatta, eleinte Daliás Idők címen; a kiadás három nap alatt elfogyott. Utolsó két esztendejében csendesen készült a halálra, kevés panasszal, keserű tréfákkal. Egy vasárnap délben halt meg, egy héttel Petőfi dunaparti szobrának a leleplezése után. Az Akadémia csarnokából temették a gyászbavont városon keresztül; két órát tartott a menet s a búcsúztatók közül Gyulai Pál végigzokogta a beszédét. Szép sírja — egy gránit koporsó — a régi Kerepesi temetőben van, közel a Köztemető úthoz. Halála után közadakozásból nemsokára fölállították háromalakos hatalmas emlékművét a Nemzeti Muzeum előtt; Stróbl Alajos mintázta a szobrot s Toldi Miklós és Piroska ül a talpazat két oldalán, mint mellékalakok; szájhagyomány szerint a szobrász Piroskát Jászai Mariról, a nagy tragikáról készitette. Emléktárgyait fia, László a nagyszalontai Csonka Toronyban helyezte el; 1940-ben még érintetlenül láttam a gyűjteményt: hangszerét, házisapkáit s nemzetőri sapkáját; további sorsáról nem tudok. Talán irgalmasabb volt a végzet az ereklyéihez, mint ama másik szentélyhez: Kazinczy sírházához, amelyet a háború után szivettépő állapotban, feldúlva találtam.

A. középtermetű, gyönge testalkatu s érzékeny ember volt, ki gondolatait rendszerint a bajon tartotta, «mint nyelvet a fájos fogon» s futott az örömtől, «mert az is fáj, mint betegnek a kacagás». Kora férfikorától sokféle betegség kínozta s hamar megöregedett, fül- és fejzúgás volt a főpanasza, de májbaj, ideggyöngeség és szembaj is gyötörte, ötvenes éveiben már süketnek, vaknak, vénnek, félembernek, negyedrész embernek mondta magát önbecsmérlő humorral, de nem egészen ok nélkül. Élete alkonyán rövidlátása sorvadásos jellegű szemgyöngeséggel párosult (vénségére apja is megvakult!), hatvan éves kora után alig tudott olvasni, leveleit tollbamondta, még a víz csillámlása, a Duna pikkelyei is bántották, holott ő is, mint a többi költőfejedelem a halandóknál élesebb és kitartóbb látásra született. A bajból azonban mulatságot csinált, a csapást elmejátékra fordította: olvasás helyett néha többnapos erőfeszitéssel — ő időtöltésnek mondta — fejből összerakta kedves magyar és idegen verseit, egész ódákat, noha csak a könyvespolcra kellett volna nyulni a versért. Példája volt a kényes, rátarti becsületnek s mindig takarékosan élt, a kezdeti szegénységben is félrerakosgatva; keresetéből nemcsak tisztességgel eltartotta családját, hanem vagyonkát is gyűjtött. Szokásaiban, életmódjában mindvégig megmaradt gyanakvó, óvatos, földszerző parasztnak. Petőfi Nagyszalontán lerajzolta — nem jól, a fiatal férfiról Barabás Miklós 1856. táblabíró-stílusu, kissé szokványos képet festett, ez a kép került rézbemetszve az

első gyüjteményes kiadás élére, márvány mellszobrát Izsó Miklós mintázta meg 1862., öregkorából legjobb a « botos-kalapos » fényképe, amelyről fanyar versecskét rögtönzött.

Főbb munkái: Az Elvesztett Alkotmány, 1845; Toldi, 1847; Murány Ostroma, 1848; Bolond Istók, első ének, 1850 (csak a második énekkel együtt jelent meg); A Nagyidai Cigányok, 1852; Toldi Estéje, 1854; Kisebb Költeményei, 2 köt., 1856; Buda Halála, 1864; Összes Költeményei, 6 köt., 1867 (Ráth Mór kiadása); Bolond Istók, második ének, 1874; Toldi Szerelme, 1879; Összes Munkái, 8 köt., 1883-85 (Ráth Mórnál, a halála utáni első gyűjteményes kiadás). Hátrahagyott verseit, köztük az Őszikéket, prózai írásait, levelezését fia rendezte sajtó alá, 4 köt., 1888-89. Kisebb költeményeit Voinovich Géza adta ki elsőrendű jegyzetekkel (Franklin Ts., 1924.); válogatásomban, jegyzeteimben az 1883. kiadás s a Voinovich féle életrajz mellett főleg erre a kötetre támaszkodtam s kérem az olvasót, tekintse a versek rövid magyarázatát legalább annyira e nagyemlékű A. kutató szövegének, mint az enyémnek. A. összes költői művét utoljára a Franklin Ts. adta ki bibliapapiron a « Magyar Parnasszus » sorozatban a II. világháború alatt, de az év, a források s a sajtó alá rendező megnevezése nélkül; egy testvérkötetben megjelent összes prózai irása is az említett sorozatban. A. költészete árnyékbaborította prózáját, holott az irodalomelméletben és kritikában is óriás volt, a magyar vers elmélet tk. vele kezdődik (« A magyar nemzeti versidomról », « Valami az asszonáncról »), régi irodalmunk egyik leghivatottabb méltatója (« Irói Arcképek ») — főleg 18. századi költőinkről, « Bánk-Bán tanulmányok », « Zrinyi és Tasso », « Naiv Époszunk », életére vonatkozólag pedig becses, habár nagyon rövid forrás a Gyulai Pálhoz intézett « Önéletrajz »-i levél.

Voinovich Géza (1877-1952), az A.-hagyaték egyetemes örököse — A. László özvegyét vette volt feleségül! — 1910. megbizást kapott az Akadémiától a teljes kritikai és jegyzetes A.-kiadásra; haláláig négy kötet jelent meg a kb. tizenhat kötetre tervezett műből, az első kötet 1951. Buda ostromakor, 1945. bombatalálat érte V. villáját a Gellérthegy déli oldalán; sok emléktárgy, kép, eredeti kézirat, valóságos kis A.-muzeum pusztult el akkor. A. életét három kötetben szintén V. G. irta meg (M. T. Akad. 1931-1938); az életadatok tekintetében éppen olyan végleges ez a mü, mint Ferenczy Zoltán Petőfi életrajza. Méltatói közül kortársai s az utána következő nemzedék voltak a legjobbak. A. László: bevezetés a hátrahagyott versek s a levelek elé; Riedl Frigyes: A. J., 1887; Gyulai Pál: A. J., 1890; Péterfy Jenő: A.J., Őszikéi; Babits: Irodalmi Problémák, 1917; Keresztury Dezső: A.J., (Magyar Szemle Kincsestára, 1937).

A SZEGÉNY JOBBÁGY — 1847. A szerző átlátszó alcímmel — « Életkép a multból » — tompította a vers élét. Hangjában radikális szatirájának, Az Elvesztett Alkotmánynak a rokona. Ebben az időben ábrázolt Eötvös József egy haramiává vedlett szegény jobbágyot, Violát A Falu Jegyzőjében.

TÉLBEN — 1848. Ezt a verset állította előhangnak, ifjúkori költői programmként az összegyűjtött kisebb költemények élére.

VÁLSÁG IDEJÉN — 1849. A világtól elvágva Nagyszalontán írta az év elején, mikor a honvéd hadsereg nagyszombati veresége után a m. kormány Pestről Debrecenbe menekült. Ez időben kelt s Petőfihez írt leveleiben is kínzó bizonytalanság uralkodik.

NYALKA HUSZÁR — 1849. Ponyvára s a honvéd hadsereg használatára szánt forradalmi vers. Csak 1850. jelent meg « A » jelzéssel.

RÁSÜT AZ ESTHAJNAL... — 1849. A forradalmi népnek szánt vers. Ponyvafüzetben jelent meg először, egy boritólap alatt a Rákóczinéval.

EMLÉKLAPRA — 1850. Egy albumlapra irta, amelyet Petőfinének küldött Kolozsvárra. Az asszony eltünt férje után kutatott Erdélyben.

KOLDUS-ÉNEK — 1850. A csonka honvéd egyik első rajza. Két időszerü célzás van benne, egyik a honvéd főtisztek közti civódásra, meghasonlásra, másik a Honvédelmi Bizottmány üres igéretére, hogy a nemzet a béna harcosoknak holtig való eltartást vagy tiz hold földet ad fejenként. Az eredeti kézirat *áruló*, nem pedig *versengő* vezérekről szólt. 1861. jelent meg nyomtatásban; akkor is, az összegyűjtött költemények első kiadásában is a szerző « harczfi »-ra változtatta a honvédet, de a kéziratra ráirta: « *honvéd* kell, ugy volt irva eredetileg ».

LETÉSZEM A LANTOT — 1850. A nemzeti összeomlás hatása alatt eleinte ugy érezte, hogy soha többé nem tud a Toldihoz fogható művet irni, mert nem lesz kinek.

FIAMNAK — 1850. A. Lászlóhoz szól. Hozzá irta Petőfi 1847. Arany Lacinak című elragadó versét. Az utolsó versszak átlátszó célzás az idegen megszállásra. Először « A » jelzéssel jelent meg. A. csak az összeomlás után huzodott vissza a család bástyájába, akkor lett a nép helyett a megtartó és lélekmentő « családi kör » költője. A Bach-kor

végén ismét visszafordult a közélethez, de soha többé nem annyira, - mint 1848-ig.

EGYNÉMELY NAGYOCSKA EMBERRE — 1850.

A LACZIKONYHA — 1850. Elhagytam a vers kezdetét, az első 44 sort, egyébként teljességében közlöm. A korabeli színes kőrajzokra emlékeztető kép; a viseletek leírása kitünő néprajzi tanulmány. « Tapogatós halász »: a *tapogató* halász szerszám volt.

ŐSZSZEL — 1850. Ossian: legendás kelta harcos és énekes — « csatadalnok », mondták a mult században, — aki állitólag Kr. u. a 3. században élt; a neki tulajdonított versek egyrésze kelta énekmaradvány a skót hegyekből, másrésze 18. századi koholmány. Három évvel A. verse előtt Petőfi is szembeállította a legendás kelta költőt a legendás görög költővel Homér és Oszián c. versében. Talán ennek a versnek az emléke sugallta az átlátszó célzást Petőfire a nyolcadik versszakban: « Ki az utolsók közt esett el... ».

VOJTINA II. LEVELE ÖCCSÉHEZ — 1850. Az első 97 sort vettem föl, elmaradt a rákövetkező 66 sor. A vers az elnémult nagy költők: Petőfi, Bajza, Tompa helyére betolakodó s népieskedő rímfaragókat leckézteti; erre a gyülevész hadra Gyulai Pál is ostort emelt abban az időben. Vojtina Gáspár a tréfacsináló Bernát «Gazsi» féleszü szolgája volt, aki együgyű verseket faragott az irók nagy mulatságára. Ez a vers s az ötvenes években irt tanulmányai már ekkor őt jelölték ki egy valamikor meginduló irodalomkritikai folyóirat hivatott szerkesztőjének.

AZ Ó-TORONY — 1850. Szalontai hagyomány szerint a Toldiak egykori vára. Bástyáit II. Rákóczi György, erdélyi fejedelem rontatta le, azóta romladozott az « ó torony » is. A. családja kétszáz esztendeig élt az árnyékában. A költő büszke volt szabad származására, noha elődei jogfosztottan és leszegényedve visszahulltak jobbágysorba, utolsó nagy művét, Toldi Szerelmét is e szavakkal zárta:

Szolgálta királyát, majd a fejedelmet,
Kinek én ezt irám tört *czímere mellett,*
Zárt sisakon s pajzson kézbe kivont kardú
Nagyfalusi *Arany, szalontai hajdú.*

A tornyot Petőfi is megénekelte 1847., Szalontán járva A Csonka Torony c. versében. Később A. László, mint szalontai képviselő befödette s A.-muzeummá alakította át.

KERTBEN — 1851. A szalontai kertről szól, amit 1850. vásárolt. Jellemző, hogy ez a komor, majdnem embergyűlölő vers volt Tisza István egyik kedvence.

CSALÁDI KÖR — 1851. Ez a csodálatos vers, a legnagyobb magyar versek egyike, a szerző állítása szerint Burns skót költő Szombat Este (The Cotter's Saturday Night) c. versének a hatása alatt született. A skót parasztköltőt lelki rokonuknak, költőtestvérüknek érezték a népi származásu magyar költők, így Petőfi is; mult századi fordítóink az angolok közül őt és az ír eredetü Thomas Mooret, tehát két « kisebbség » énekesét ültették át legnagyobb szeretettel és leggyakrabban. Burns mintaverse érthetőn közelfeküdt A. szivéhez: bibliaolvasó, kálvinista paraszt-családról szól, ahol esténként a független, fényes skót előidők emlékét idézgetik. A magyar vers sokkal szebb, mint hazafias szónoklatba átcsapó mintaképe. A., akárcsak Shakespeare megnemesitette a kölcsönzéseit. A « harczfi » helyén az eredeti kéziratban honvéd állt, a 11 versszak 5-8 sora s a 12 versszak 1-2 sora helyén pedig a következő hat sor:

Beszél a dicsőség véres napjairúl,
S keble áttüzesül és arcza felpirúl,
Beszél azokról is — szemei könnyben úsznak,
Kikkel más hazában bujdosott koldúsnak.

Elbeszéli vágyát hona szent földére,
Hosszu terhes utját, a mig hazatére.

Innen a vers visszatért mai szövegére. Vahot Imre, aki a verset először közölte a Losonci Phoenix c. albumban az idézett sorok megváltoztatását kérte, nehogy szerző és szerkesztő bajbajusson a cenzuránál a kibujdosottakra való célzás miatt.

RÁCHEL SIRALMA — 1851. Egyetlen bibliai köntösü hazafias verse. A témát azonos allegoriával Tompa Mihály is feldolgozta 1863. Herodes c. költeményében.

A DALNOK BÚJA — 1851. A perzsák ellen vivott hellén szabadságharcban természete-

sen a magyar szabadságharcra céloz. Tyrtaeus: Petőfi. A név eredeti viselője harcra buzdító spártai énekes volt Kr. e. a 7. században. A vers hangja vörösmartys.

DANTE — 1852. Abban az évben kezdte olvasni Dantet német fordítás segitségével, 1856. már segitség nélkül eredetiben. A M. T. Akadémia 1865., Dante hatszázadik születési évfordulóján külön lapra nyomva elküldte a verset egy olasz jubileumi emlékalbum számára; az album egy időben a firenzei Santa Croce templomban állt.

AZ ELHAGYOTT LAK — 1852. Első nagykörösi szállásának a képe.

ARKÁDIA FÉLE — 1853. Petőfi A Magyar Nemes c. versének a rokona. A. is tudott harapni, ha nekikeseredett.. A *politika* szó elválasztásáról érdekes vitája volt józándéku, de botfülű kritikusával, a sárospataki Erdélyi Jánossal.

TÖRÖK BÁLINT — 1853. Aránylag kevéssé ismert remeke, amely testes történelmi könyveknél hívebben és beszédesebben festi a « két pogány » közé szorult magyarság helyzetét. A kép talált Török Bálint korára, 300 év mulva a Bach- korra, amikor a vers született s talál a most élő magyarokra. Már Gyulai Pál is örök magyar időszerüségével fogta fel ezt a « históriás ének »-et. A. forrása Tinódi Lantos Sebestyén volt, aki még a szomoru történet esztendejében: 1541. megénekelte kedves pártfogójának a sorsát (Buda veszéséről és Terek Bálint fogságáról szóló ének), de A. más egykoru forrásokból is merített. Ezekről az eseményekről szól egyébként Kemény Zsigmond utolsó nagy regénye, a Zord Idők is, amelyet 1862. adott ki. A. elég igazságtalanul bánik a versben Fráter Györggyel; az « alkudozó » barát alakja sokkal kedvezőbb világtásba került azóta.

TÁJKÉP — 1853. Töredék; egy elkezdett monda bevezetése. A táj: Szalonta vidéke a költő gyermekkorában. Később nagyot változott; homokos puszta lett az erdős-mocsaras világból. « Testhalom »: tömegsírdomb a török dúlások idejéből a Gesztre vivő út mentén.

V. LÁSZLÓ — 1853. V. László cseh és magyar király Hunyadi Jánosnak tett esküje ellen H. J. idősebb fiát: Lászlót lefejeztette, Mátyást, a kisebbiket pedig fogságra vetette s magával hurcolta Bécsbe, Prágába. A királyt a mende-monda szerint a « kelyhes mozgalom » tagjai, vagyis a husziták megmérgezték. A. Turóczi János Mátyás-kori krónikáját követi a mesében, a történet fölépitésében vetekszik Shakespeare akármelyik királydrámájával s méltatóit joggal emlékezteti III. Richardra. A párbeszéd másik alakja, a cseh kamarás: költött személy. Az utolsó sor Mátyás későbbi megválasztására céloz.

SZENT LÁSZLÓ — 1853. Alcíme: Legenda. Nagy királyok, legendás hősök más népek mondáiban is visszajárnak a halálból, hogy megsegitsék szorongatott népüket. A magyarok, különösen a határőri szolgálatra rendelt székelyek mondái egyaránt tudnak Csaba királyfi és Szent László visszatéréséről; Ipolyi Arnold, mult századi néprajzkutató szerint e visszavárás egyenesen a pogány Csabáról szállt át a szent királyra. Egyikük a székelyek mondai vezérlője volt Erdélybe, a másik csakugyan Erdélyben harcolt velük együtt a királyság keleti határán, könnyen kinálkozott tehát csodaváró összepárositásuk a népképzeletben. A. a 15. századi Budai Krónikából (első latinnyelvü nyomtatott könyvünkből) merítette a történetet, amikor visszafordult Toldi alakjához s történelmi anyagot keresett a régi forrásokban. Az ércló és érclovasa: történelmi tény. Nagyváradon állt, a székesegyház előtt Szent László ércből öntött lovasszobra s a Kolozsvári testvérpár keszitette a 14. században; ők mintázták a világhírü prágai Szent György szobrot is. A gótikus szobor — Európa egyik első szabadtéri lovas emlékműve — 1660-ig maradt a helyén. Az Ének Szent László Királyról c. magasztaló versnek a szoborral kb. egykoru szerzője igy szól róla:

Te dicsekedel királyi székedben,
Képed feltették a magos kőszálra;
Fénylik mint nap, salyog mint arany,
Nem elégeszik senki te reád nézni...

Említi Janus Pannonius költő és nagyváradi kanonok egyik latinnyelvü verse is. Mikor a törökök elfoglalták Nagyváradot, a szobor a várossal együtt elpusztult; ércanyagát valószinüleg beolvasztották ágyunak. Balogh Jolán műtörténész könyve a Kolozsvári Testvérekről külön fejezetben foglalkozik a szoborral.

MÁTYÁS ANYJA — 1854. Az V. László folytatása. Hunyadi János özvegye, Szilágyi Erzsébet ki akarja váltani fiát a prágai fogságból. A. egyik legszebben fölépitett verse, a tömöritès remeke.

A FÜLEMILE — 1854. Vándoradoma feldolgozása; a tréfa megvan a napkeleti mesékben

A. szivesen dolgozott a «kész»-ből, mert azt tartotta, hogy Homérostól Shakespearen át Goethéig a legnagyobb egyéni alkotások néphagyomány feldolgozásából születtek.

A TETÉTLENI HALMON — 1855. «Tetétlen» halom: tetőzetlen domb. A vers Tanárky Gedeon tetétleni pusztájáról szól. A. akkoriban már foglalkozott a hun éposz gondolatával, a Buda Halála magvával, olvasta a krónikákat, a Névtelen Jegyzőt is s az ő elbeszéléséből merítette, hogy Árpád vezér Tetétlen halom mellett a Tiszáig táborozott seregével, mielőtt Alpárnál megütközött Zalánnal. Említett époszát is a jólismert Duna-Tisza közébe helyezte.

SZIBINYÁNI JANK — 1855. A versnyitó vetélkedésben az ironikus tekintetü nép-pszichologus szólal meg: a Török Bálint szerzője. Adatait gróf Teleki Józsefnek a Hunyadiakról szóló művéből vette, a Szibinyáni nevet Székács József szerb népdalfordításaiból ismerte. «Guzlica»: szerb vonóshangszer.

ZÁCS KLÁRA — 1855. Alcíme: Énekli egy hegedős a XIV-ik században. A. mindig foglalkozott Toldi folytatásával, 1854. kiadta Toldi Estéjét, majd Daliás Idők címen meg akarta írni szerelmét és férfikorát is, a kész művet, mely csak a hetvenes évek végén készült el Toldi Szerelmére keresztelte s a balladát utólag belefüzte az utolsó énekbe, ahol egy kobzos énekli tábortűz mellett az olaszországi hadjáraton. A vers utolsó szakasza persze jobban illett az ötvenes évekre, mint Nagy Lajos korára. A. egy ismert népballadából vette át a ritmust: «Megöltek egy legényt — Hatvan forintjáért». Talán ez volt az oka, hogy Zács Klára sorai pár év mulva visszaszálltak a nép ajkára. Bogár Imre haramia 1863. történt kivégzéséről szóló siratóvers ugyanis eként kezdődik: «Harangoznak délre — Féltizenkettőre — Most kisérik Bogár Imrét — A vesztőhelyére». A. talán ezzel a verssel bizonyitotta be legjobban, hogy mekkora tragédiaíró lappangott a balladaszerzőben.

A VÉN GULYÁS — 1855. A mintakép Csonka Márton gulyás volt, akit Nagykörös mellett látott az inárcsi pusztán; az öreg az odavaló Farkas család több nemzedékét kiszolgálta. Alakja fölkerült A. nagykörösi szobrára.

EMLÉNYEK — 1851-55. Három verset írt ezen a címen, az első kettőt 1851., a harmadikat 1855.; az első kettőt vettem föl. Itt is, ott is felbukkant az országban egy-egy ál-Petőfi, Jókai regényében, Az Uj Földesurban is előfordul egy, Krudy Gyula később elragadó kisregényt írt a tipusról. Az eltünt költőt Szibériától Háromszékig s onnan Bécsig hol erre, hol arra látták feltünni a legkülönbözőbb gunyákban. A. nagyon hamar kigyógyult a reményből, de gyászbaborult szívvel élete végéig álmodott szerelmes barátjáról. Egy ilyen «éji látogatás»-t e sorok írója is feldolgozott egyik elbeszélésében (Egy gondolat Bánt Engemet...).

IRJAK? NE IRJAK? — 1855. Három rövid irodalmi szatirát foglalt össze e címen; én a harmadikat vettem föl, amely az irodalmi viták elfajulásáról szól. Később, a Szépirodalmi Figyelő szerkesztői székében különb elfajulásokat is látott.

SZONDI KÉT APRÓDJA — 1856. Szondyról először Tinódi Lantos Sebestyén emlékezett meg egyik vitézi énekében, a romantikus magyar költészetnek is kedvelt hőse volt. A. megelőzőleg kétszer is belefogott a kidolgozásba; az első kisérletet magyar versmértékben tette:

Beborult a csillagos ég felettünk,
Uram Isten! védd a hazát helyettünk;
Vérünk áldozása,
Életünk fogyása
Hogy ne essék hiába:
Oh, ne engedd, Uram Isten!
Jutni pogány igába...

ELESETT A RIGÓ LOVAM PATKÓJA — 1856. Füredi Mihály és Tamássy József, a két neves dalénekes gyakran dalolták Egresy Sámuel zenéjére.

A WALESI BÁRDOK — 1857. Ferencz József császár ifjú hitvesével, Erzsébettel 1857. bejárta az országot, pontosabban: az osztrák összbirodalom leigázott magyar tartományát. A hatóságok üdvözlő verssel akarták köszönteni a hivatalos lapban s először A.-hoz fordultak, aki betegségére hivatkozva kitért a busás ajánlat elől; igy tett a többi igazi költő is. A.-t *ez* a némaság ihlette meg: a walesi bárdok a Bach kor magyar költői. Wales a valóságban hegyes vidék, a versben azonban «ég *földszint* az ég», vagyis A. a sík magyar Alföldre gondolt, Nagykörös tájára, ahol a vers született. A sors iróniája, hogy Erzsébet éppen ezen az országjáráson vette

be először a magyar nép szivét. A. a verset « ó-angol ballada » alcímmel csak 1863. adta ki, de mindenki tudta, hogy mikor s miféle alkalomra készült, kéziratban egyébként is régóta közkézen forgott. A vers ürügyéül felhasznált vérengzés a mendemonda szerint 1277. történt, de a korabeli források nem tudnak róla. Walesben sose haltak ki a bárdok: az énekmondók szövetsége nyaranta dalnokversenyt tart az Eisteddfod nevü ünnepen s ilyenkor az ősi « gael », azaz kelta nyelvet használják. « Elhullt csatában a derék », — « Emléke sír a lanton még »: valószinüleg célzások Petőfire.

HOLLÓSY KORNÉLIÁNAK — 1857. A művésznő emlékkönyvébe írta. Lélekzetvételében s mondanivalójában egyaránt « nagy vers »: a Bach- kori madárnyelv tiz sorban nagyzenekarra hangszerelve. Végszava váratlanul visszafordítja a magyarságra az elnyomott olasz nép testvérbánatát. H. K.: magyar énekesnő (1827-1890), először a turini operaházban énekelt, 1846-62. a pesti közönség kedvence, főleg Erkel és olasz operákban.

A LEJTŐN — 1857. Negyvenéves korában írta, egy agastyán kedélyállapotával! Néha csakugyan az volt, még az olvasás is fárasztotta.

REMÉNYINEK — 1859. Párja Vörösmarty Liszt Ferenc versének (1836). Reményi Ede világjáró híres hegedűművész volt, a szabadságharcban Görgey vezérkarát kisérte, később külföldön hangversenyezett, ezt a verset A. Nagykörösön írta be a vendégszereplő R. emlékkönyvébe. Később a hegedüs Victor Hugo dedikált fényképével viszonozta. A. nem szerette a verset, szórendjében van néhány nála szokatlan, de érdekes latin inverzió.

J...hoz -- 1859. Lányához, Juliskához írta.

KIES ŐSZ — 1860. Egyik első verse a Pestre költözés után. Az ocsudó közélet érzik a reményein s az u. n. Októberi Diplomára vonatkozik. Bécs a vereséges olasz háború után fél-alkotmányos állapottal akarta fölváltani a teljes elnyomást.

MAGÁNYBAN — 1861. Az Októberi Diplomára következett a Februári Pátens: egy lépés hátrafelé. A hang Vörösmartyé, a szorongás a hatvanas éveké s a magyarság gyötrődő állapotának, személy szerint Deák Ferenc belső vivódásának a tükre. Kossuth Cavour, piemonti miniszterelnökkel tárgyalt fegyveres beavatkozásról, Deák mármár maga is úgy látta, hogy a forradalom az egyedüli kiút, Teleki László felzaklatva agyonlötte magát. Ha valaki tudni akarja, mit érzett Deák és köre féluton Világos és a Kiegyezés közt: ez a vers a felelet rá.

VOJTINA ARS POÉTIKÁJA — 1861. A. alaposan elolvasta Horatiust, de a költészettan egészen az övé és — Gyulai Pálé. A. már az ötvenes években is, később pedig a Figyelő és Koszoru szerkesztői székében hadakozott a burjánzó fűzfaköltészet, Petőfi méltatlan majmolói ellen. De prózai dolgozatain, kritikáin, közbeszólásain s szerkesztői munkáin kivül számos versében is kifejtette írói hitvallását, ilyenek pl. Vojtina két levele (1850), Irjak, Ne Irjak (1856), Kosmopolita Költészet (1877). Valamennyinél jelentősebb Vojtina Ars Poétikája, mely röviden összefoglalja a realista-idealista iskola költészettanát és esztétikai elveit. A vers töredék, teljes egészében közlöm.

REGE A CSODA-SZARVASRÓL — 1864. A Buda Halála hatodik éneke. Ady a Dúl Kisasszonyok Násza c. versében ennek az éneknek az ellenversét akarta megírni.

EPILOGUS — 1877. Az Őszikék egyik nyitó verse. Bizalmas adat A. lelki életrajzához: a kor vitatlan költőfejedelme ilyen sivárnak látta — visszapillantva — a pályáját!

NATURAM FURCA EXPELLAS — 1877. Egy Horatius sorból: « Naturam expelles furca tamen usque recurrit » (Epistolae I.10.24).

VÁSÁRBAN — 1877. A « vér » ver helyett Csokonai által is használt költői szabadság.

TAMBURÁS ÖREG UR — 1877. A. gitározott s amikor Salamon Ferenc, a történetíró gitárral lepte meg nevenapjára, a költő játék közben sok népdalt újitott fel az emlékében. Megzenésitette Amadé Toborzóját, Petőfi s a maga néhány dalát és segitett Bartalus Istvánnak, a neves zenetörténésznek a népdalgyüjtésben.

TENGERI-HÁNTÁS — 1877. Közel husz éven át (1858 óta!) nem írt balladát: megundorodott az utánzóitól. De a hosszu hallgatás alatt a balladaköltő folyton készült a káprázatos őszi virágzásra; a műfaj tovább érlelődött a tudat küszöbe alatt.

MINDVÉGIG — 1877.

A RÉGI PANASZ — 1877. A. az Őszikék néhány versében (Rangos Koldus, Híd Avatás, Kép Mutogató) épp oly keserüséggel fordult a gründoló korszak dölyfös-felszines, szélhámoskodó lelkülete ellen, mint Vajda János. Csak az ő hangja más: fojtottabb, fegyelmezettebb.

A TÖLGYEK ALATT — 1877. Ez a vers is az első margitszigeti nyaraláson született s

az egyik tölgyligetről szól. Később a megénekelt fák alá helyezték a mellszobrát (Strobl Alajos műve).

KOSMOPOLITA KÖLTÉSZET — 1877. Esztétikai hitvallásához tartozik, mint Vojtina Ars Poétikája. Az uj nemzedék nevében Reviczky Gyula válaszolt rá Arany Jánosnak c. versében (1. ott.).

VÁNDOR CZIPÓ — 1877. Megtörtént eseten, ifjúkori emlékén alapul. Debrecenben színésznek állt, gyors kiábrándulását évtizedek mulva a Bolond Istók néhány versszakában (II. 106-108) mondta el. Máramarosszigeten álmában halva látta édesanyját, nem volt többé maradása a színészek közt, megvált a társulattól, a piacon vett egy darab szalonnát s egy cipót s azzal nekivágott hétnapos gyalogútjának Szigetről Szalontára Szatmáron, Nagykárolyon és Debrecenen keresztül. A vers egyben remek önjellemzése a félénk-óvatos, szemérmes költőnek.

ÉNEK A PESTI LIGETRŐL — 1877. Élete végén az épülő nagyvárosnak lett a költője (Öreg Pinczér, Híd Avatás, Hirlap Áruló) s noha nem szerette — ebből a versből is kiderül! — maradandóbb emléket hagyott az egyesitett főváros első éveiről, mint a fővárosi életért lelkesülő fiatalabb költőtársai és utódai. A Városligetbe vezető «két út»: a régi Király utca s az épülő Andrássy út. A «baki trón»: Deák Ferenc megszokott helye az omnibuszkocsisok mellett. A «kedves sír» keleten: Juliska sírja Szalontán. A «zöld szigetben» lakó «ifjú-öreg»: Toldy Ferenc, a nagy irodalomtörténész, aki nyaranta a városligeti tó Páva-szigetén lakott. A «Fuit» jelzésü sírkő alatt egy Horváth nevü pesti ügyvéd feküdt, II. József szabadkőmüves kortársa, aki a Liget egy részét közhasználatra a városnak hagyományozta. Az eredeti kő helyében a két világháború közt új követ állitottak fel; nem tudom, mi lett a sorsa az ostromban. Hasonlóképpen nem tudom a sorsát A. szigeti tölgyfáinak sem.

VÖRÖS RÉBÉK — 1877. Ez s a Tetemrehívás A. két utolsó balladája. A baljóslatu varjukárogás előfordul Thaly Kálmán versében is Ócskay Lászlóról (l. ott.).

EZ AZ ÉLET... — 1878.

FÉLMAGYARSÁG — 1860. Tréfa a felemás magyar viseletről. Atilla fenn, pantalon lenn: régi viselet, csizma lenn, kaputrok fenn: új viselet.

CZILINDER — 1860.

SZÜLŐHELYEM — 1865. Különösen azóta vágyott vissza szülővárosába, amióta lánya, Juliska ott volt férjnél. A költőnek 1864 óta földje is volt Szalontán.

DEMOKRATA-NÓTA — 1867. A Deák elleni első támadások hatása alatt. 1872. már ezt írta fiának: «Az országban csúful foly a korteskedés... Undoritó és nagyon elszomoritó».

CSILLAG-HULLÁSKOR — 1867. A koronázáskor a király a Szent István renddel tüntette ki. Először mindenáron vissza akarta utasitani, de lebeszélték a «tüntetés»-ről. Amikor beletörödött az elfogadásába, egyesek rögtön meggyanusitották, hogy futott utána.

FŐTITKÁRSÁG — 1869. Az akadémiai titkárság nem dísz, hanem sulyos teher volt a lelkiismeretes, de gyönge testalkatu költő vállán s folyton akadályozta költői terveiben.

CIVILISATIO — 1878. A berlini békekongresszusról szól. A. mind jobban iszonyodott a háborútól, már az 1870. német-francia háborúban — mai szemmel egy kis csetepatéban! — a népvándorlás iszonyait és a civilizáció bukását látta. Elborzasztotta az 1877. orosz-török háború is, amelyben egyébként, honfitársaival együtt, török oldalon érzett.

AZ ORTHOLOGUSOKRA — 1878-79. A Szarvas Gábor szerkesztette Nyelvőr ellen.

MADÁCH. *Imre*, * a nógrádmegyei Alsósztregován régi és gazdag nemescsaládból 1823 I 3, † szívbajban u.o. 1864 X 5. Apját korán elvesztette, gyerekkora világtól elzártan családi kastélyukban telt el uralkodó hajlamú, de művelt anyja mellett. Több nyelven olvasott, Hegel bölcseletét is megismerte, pesti jogászkodása után tisztviselő lett Nógrád vármegyében s résztvett a közéletében; mint legtöbb haladószellemű ifjú kortársa ő is a megye-ellenes centralista párthoz állt s cikkezett lapjukban; közben érzelmes verseket s hat drámát írt a fiókjának. 1845. feleségül vette Fráter Erzsébetet, a bihari alispán lányát s anyja rendelkezésére, aki ellene volt e kötésnek Csesztvére költözött, egy másik birtokukra. A. szabadságharc nagyrészét súlyos betegen ágyban töltötte, öccsét megölték az izgalmak, testvérhugát férjével s gyermekével együtt felkoncolták a román parasztok Erdélyben, őt Kossuth titkárának, Rákóczi Jánosnak a rejtegetése miatt 1852. letartóztatták; előbb Pozsonyban, majd a pesti Ujépületben volt fogva

egy esztendeig. Kiszabadulása után szakított könnyelmű hírű, költekező feleségével, visszaköltözött anyjához A.-ra s elhatalmasodó szivbaja ellen viaskodva írói munkákba temetkezett. Versenyfutása a halállal az Időtlenség birtokáért Proust utolsó tiz esztendejére emlékeztet. 1853-54. politikai szatirát írt Aristophanés modorában a Bach-kori idegen sáskajárásról (A Civilizátor); 1857. írta sötét kedélyvilágára jellemző verses levelét legjobb barátjához, Szontágh Pálhoz; 1861. Balassagyarmat felküldte képviselőnek az ismét összehívott országgyülésbe, ekkor vitte magával Az Ember Tragédiája kéziratát Arany Jánosnak, aki a formai hibáktól elkedvetlenedve félretette, baráti sürgetésre azonban ismét elővette, a verselési és nyelvi hibákat kijavította s a művet 1861. bemutatta a Kisfaludy Társaságban. Barátságuk M. haláláig tartott; a következő esztendőben ő vitte kocsiján a Szliács-i fürdőre a költőt, aki meglátogatta A.-án. 1861. a K. Társaság tagjának választotta s kinyomatta a drámát; 1863. az Akadémia is meghivta tagul, de már nem volt ereje felutazni.

M. 1859 II 17 és 1860 III 26 közt írta az E.T.-t. Egyik ifjúkori drámája (Férfi és Nő) Heraklés és Deianeira szerelmét dolgozta föl s a nő férfi-rontó szerepéről szólt; boldogtalan házassága után ez a motivum újult föl a drámában. Másik gondolati csirája benne van Szontágh Pálhoz írt verses levelének egyik jegyzetében: « Az emberi természet sohasem tagadta meg magát, és Ádám a teremtés óta csak más és más alakban jelen meg, de alapjában mindig ugyanazon gyarló féreg marad, a még gyarlóbb Évával oldalán ». A dráma sorozatos belső összeomlások után, kétségbeesett lelkiállapotban fogant, de végső mondandóját megenyhítették a derengő nemzeti remények a hatvanas évek fordulóján. Mint legtöbb középeurópai kortársa, ő se tudott szabadulni Hegel nyomasztó hatása alól; a dráma jeleneteiben a hegeli tézis-antitézis váltakozik, de a feloldó szintézisbe beleszólt s Hegeltől elütő feloldáshoz vezetett a költő katolikus nevelése és keresztény alázata. Kora külföldi állapotait (pl. az angol kapitalizmust) a Reform-kori magyar Nyugat-járók (Széchenyi, Wesselényi, Eötvös József, Szemere Bertalan, Gorove István, Tóth Lőrinc, Irinyi József) útleírásaiból ismerte. A « könyvdrámát » Paulay Ede, a Nemzeti Színház nagyemlékű igazgatója (1836-1894) dolgozta át színpadra s 1883 IX 21 játszották először. P. a hitetlenkedőkkel szemben valóságos második halhatatlanságot szerzett az E.T.-nak a színen; 1894. már századszor játszották s azóta bemutatták Középeurópa legtöbb színpadán. Román fordítását a költő Goga Octavian készítette, utolsó német fordítása (hat van!) Mohácsi Jenőtől való s ritka kivételként méltó idegen köntös egy m. klasszikuson; ezt a fordítást vitte Németh Antal a Nemzeti Színház társulatával németországi vándorkörutra.

Az E.T.-nak eredeti és Arany által javított párhuzamos szövegét Tolnai Vilmos közölte 1923. mintaszerű kritikai kiadásban; az összehasonlítások A. *összes* javitását igazolják. M.válogatott műveit Gyulai Pál adta ki 3 k.-ben 1889., elég önkényesen, összes művét Halász Gábor rendezte sajtó alá két vaskos kötetben (Révai). Az E.T.-hoz Zichy Mihály (1827-1906) készitett rendkivül népszerű rajzokat, amelyek mindmáig mult századi nudista házaspárként rögzitették meg a magyar képzeletben Ádám és Éva folyton változó alakját. Voinovich Géza: M. és Az E.T., 1914; Németh Antal: Az E.T. a Színpadon, 1933; Barta János: M.I. (a « Magyar Irók » sorozatban, é.n.); Mohácsi Jenő: Lidércke (regény M.-né Fráter Erzsébet életéről, az asszony védelmében).

Választásom az Egyiptomi s a Falanszter jelenet egy-egy részére esett, mert ezeknek van legtöbb időszerű társadalomtörténeti összefüggésük gula- és falanszterépítő századunkkal.

NEM FÉLTELEK HAZÁM — Bach-kori vers. Branyiszkó: hágó Szepes és Sáros v. megye határán, az 1848-49 téli hadjáratban vívott febr. 5. győzelmes ütközet színhelye.

AZ EMBER TRAGÉDIÁJA — Falanszter: Charles Fourier (1772-1837), romantikus francia szocialista által javasolt tudományos kaszárnya és termelő közösség, vegykonyhával édesitett kolchoz. Lapjának is « Phalanstère » volt a címe. Művei 1808 és 1836 közt jelentek meg egyenként, 1841-48. a teljes kiadás.

LÉVAY, *József*, * Sajószentpéteren, szegénysorsu nemes parasztcsaládból 1825 XI 18 † Miskolcon 1918 VII 4. A szabadságharcban Szemere Bertalan irnoka volt. Életét mindvégig szülőföldjén, Borsodban töltötte, előbb tanárként, aztán mint vármegyei főjegyző, majd alispán. Arany János, Tompa Mihály, Kazinczy Gábor és Gyulai Pál baráti köréhez tartozott. Bár haláláig fáradhatatlanul verselt és cikkezett (még Adyról is írt kritikát a Budapesti Szemlében), az egykor népszerű költő és megnyerő férfi emléke ma már csak egy-két versében él. Egyik első s buzgó Shakespeare fordítónk (öt darabját ültette át), de szőlőmíves, szelíd természetéhez jobban illett Burns, a skót

parasztköltő, akinek az átültetésében remekelt is aztán. Összes Költeményei, 1881., két k.; Újabb Költeményei, 1898; Burns Róbert Költeményei, 1892. (*)

MIKES — 1848. írta, alcíme: « Rodostó, 1758 ». M 1717 X 10 lépett török földre s 1761. halt meg pestisben, az utolsó bujdosók közt, Negyven éven át írta Leveleit kitalált nénjéhez; 27 éves volt, amikor hozzájuk fogott, 68 éves volt, mikor az utolsót — a 207. — költötte 1758 december 20. A vers erről a napról szól.

GYULAI, *Pál* * Kolozsváron, birtoktalan református nemescsaládból 1826 I 25 † Budapesten 1909 XI 9. Apját korán elvesztette s nagyon küzdelmes volt az ifjúsága: tizennégy éves korától önállón keresett magára óraadással és házi nevelőként. 1848. a forradalmi ifjúság egyik vezére volt Kolozsváron. 1848-52. gróf Teleki Domokos titkára, a szabadságharc után Kemény Zsigmond és Csengery Antal köréhez csatlakozott, 1853-62. felváltva Pesten és Kolozsváron lakott mint író és tanár, 1855. egy esztendős nyugati utazást tett gróf Nádasdy Tamás kíséretében, 1858. feleségül vette Petőfiné testvérhugát, Szendrey Máriát. 1862. végleg Pestre költözött, szövetkezett Arany Jánossal s hamarosan ő lett a magyar irodalom szervezője, központi figyelője, rettegett bírája, puritán mindenese. Feleségét az 1866. kolerajárványban elvesztette; attól kezdve a munka maradt egyedüli vígasza az amúgyis lankadatlan embernek, a « harcos kis úr »-nak, ahogy Ady nevezte találón, alacsony termetére célozva. Fiatalkorában több súlyos párbajt vívott bírálatai miatt. 1860. a Kisfaludy Társaság tagja, 1879. elnöke, 1867. akadémiai tag, 1876. a m. irodalom tanára a bp.-i egyetemen, 1873 óta haláláig a Budapesti Szemle szerkesztője, 1876. megindította az Olcsó Könyvtárt. A mult század végén ő töltötte be a legtöbb vezérlő tisztet az irodalomban. Utolsó éveiben lemondott megbízásairól, tanszékéről is s idejét legszívesebben a Duna mellett töltötte, leányfalusi házában, de a hivatalos kritika és tudományos képzés azután is szavához, szemöldökrántásához igazodott.

Összegyűjtött Költeményei, 1870; harmadik, bővített kiadás 1894., két k., ez tölti ki a gyűjteményes kiadás (1902) első két kötetét is. Tartozkodó verseiben eleinte az önkényuralom ellen fordult, később a Kiegyezés-kor sekélyesedő erkölcseit gúnyolta. Gy.-ról egyoldalú emlék maradt a köztudatban; az irodalmi törvényhozó mellett méltatlanul elhomályosul egyik kiváló lírikusunk és ritkán megszólaló nagy elbeszélőnk. A Vázlatok és Képek (1876) szerzője mindenképpen egyenrangú Vörösmarty életírójával, Katona József, Petőfi, Eötvös József, Arany János méltatójával. Hatalmas érdemeket szerzett a népdal és népmese gyűjtés megszervezésében is. Schöpflin Aladár: Gy. P. (a « Magyar Irók » sorozatban, 1917); Hatvany Lajos: Gy. P. Estéje (személyes emlékek); Mitrovics Gyula: Gy. P. Esztétikája, 1926; Papp Ferenc: Gy. P., 1935-41, két k.

HADNAGY URAM — 1849. juniusban írta Debrecenben a tápióbicskei csatáról, szemtanú honvédtisztek elbeszélésének a hatása alatt. A « hadnagy úr »: Csikány főhadnagy ott esett el.

A BUJDOSÓ — 1851. Gernyeszegen írta s följegyzése szerint egy lovaglásán a ló viselkedése adta a vers első gondolatát.

SZÜRETEN — 1851. Egy marosmenti néma erdélyi szüret emléke az elfogatások és belső bujdosások idejéből.

SZERETNÉLEK MÉG EGYSZER LÁTNI — 1854. Első szerelméhez, a dési Pataki Emiliához írta. A ház a dési P. kuria képe.

A SZÉCHENYIESKEDŐK — 1863. A 178 soros szatirából a 45-68 sorokat vettem át. Többfelé vág a teljes vers, nemcsak Széchenyi önjelölt tanitványaira, hanem Deák ellenségeire is, akik Széchenyi nevét játszották ki D. ellenállásával szemben és Sz. eszméinek az elferdítésével Bécs érdekeit szolgálták (pl. Török János, Kecskeméthy Aurél). Gondolt az Önbirálat c. álnév alatt írt politikai röpírat szerzőjére — Vajda Jánosra is.

KRISZTUS ÉS A MADARAK — A Gyermekmesék sorozatból. Hét ilyen verset írt 1854-64 közt; nagyrészük népmese feldolgozás Arany László gyűjtéséből.

A TÁBLABIRÓ — 1868.

(*) L.-ról hallottam egy ritka kedves történetet Csathó Kálmán szájából. A Petőfi Társaság vándorülést tartott Miskolcon az első világháboru táján s a tagok találkoztak L.-al. Csathó tudta az agastyánról, hogy ismerte Petőfit s megkérdezte, hogy mekkora volt? « Volt akkora, mint én? » (Cs. abban az időben jó középtermetű volt.) « Nem, fiam, magasabb volt nálad, akkora volt, mint én » — felelte az öreg költő, aki fél fejjel alacsonyabb volt Cs.-nál! Nem tudott róla, hogy a nagy kortól régen meggörbült, régóta összetöpörödött.

OH NEMZETEM — 1872. Sibylla-könyvek: az antik Róma jóskönyvei, amelyeket a Capitolium-i Jupiter templomban őriztek; Kr. e. 83. elégtek.

MARGIT SZIGETÉN — 1876. A versben alig leplezett célzás van felesége korai elvesztésére. Bár sok megtiszteltetés érte, ritkán volt oka örömre; szedett faként magáramaradt félelmes tekintélyével, amely édeskevés vígaszt adott a gyémánt jellemű és szemérmes fájdalmú öreg harcosnak.

VAJDA, *János*, * Pesten 1827 V 27, † Budapesten 1897 I 17. Gyerekkorát Vaálon töltötte, Fejér vármegyében, ahol apja előbb szolgalegény, majd uradalmi erdész volt s egy napszámoslányt vett feleségül a cselédsorból. Szülei katolikus papnak szánták, ő színésznek csapott fel, majd a szokásos csalódások után (megkóstolta Petőfi és Arany is!) Pestre ment hivatalnoknak. Eljárt a Pilvax kávéházba, bejutott Petőfi körébe a «közvélemény asztal» -hoz, résztvett a március 15. eseményekben, a szabadságharc alatt közhonvédnak állt, fölvitte tiszti rangig; a márciusi napokat, harctéri s tábori emlékeit 1867. mesélte el Egy Honvédtiszt Naplójából c. töredékében. Világos után büntetésül besorozták az osztrák ármádiába s egy évet Olaszországban szolgált. Hazatérve kataszteri hivatalnok lett, 1853-tól tollával tartotta el magát, politikai lapokat szerkesztett, röpíratokat adott ki álneveken (Arisztidesz, Quintus stb.), de a gond sose tágított mellőle. Boldogtalan volt a szerelme is; ideálja: «Gina», egy budai borbélymester lánya a szegény költő helyett egy főúr pénztárcáját választotta; később műlovarnő lett belőle. Képzelt és valódi betegségek gyötörték, Gyulaiék merev és veszélyes elzárkózása, sok ellensége, indulatos, nehéz természete (mind közt legnagyobb ellensége!) pokollá tették egyhangú életét, amelynek csak a vízi és cserkésző vadászat volt a nyári-őszi feledtetője. Öregkorában megnősült, házassága méltatlan és szerencsétlen volt, utolsó éveiben a kormány 2.000 forint évdíjat utalt ki neki, hogy könnyítsen a gondjain.

V. szép szál ember volt és oldalszakállt viselt (az ő korában császárszakállnak hívták Ferencz Józsefről); sok adoma keringett hatalmas étvágyáról s érdes modoráról, amely hovatovább embergyűlöletté fajult. Ha talán nem igaz is, jól jellemzi a tréfás történet a pesti emberről, aki gyanútlanul megállítja az utcán a szivarozó V.-t és tüzet kér tőle. «Félmillió ember lakik Budapesten» — mordul rá a költő, «s az úr pont tőlem kér tüzet!».

V.-nak a korán elhunyt Zilahy Károly (1838-1864) volt első méltatója, aki Petőfi egyik rövid, sötét korszakának, a Felhők szerzőjének a folytatóját látta benne, alapjában véve helyesen; hosszú ellenségeskedése Gyulaival 1862. kezdődött, mikor a kritikus Arany lapjában, a Szépirodalmi Figyelőben elutasító, kemény bírálatot írt V. egyik álnéven kibocsátott politikai röpíratáról, az Önbírálatról. Életében csak szűk rajongó köre volt, kevés olvasója, élőkelő könyves céghez nem is illett a neve, a Kisfaludy Társaságot Gyulai és Arany László akadályozta meg versei kiadásában. Igazi ujjáértékelése csak a 20. században kezdődött el; ebbe a fordulatba az izlésváltozáson s a függetlenségi gondolat megerősödésén kivül nagy erővel szólt bele Ady verse is (Néhai Vajda János). Attól kezdve az új költő hívei a halott költő nevét is kitűzték zászlónak a bálványuk mellé. 1926. irodalmi társaságot alapítottak emlékére. Költeményeinek első válogatott gyűjteménye 1881. és 1895. jelent meg, saját gondozásában. Összes művét (prózáját is) Kozocsa Sándor adta ki a Magyar Pantheon sorozatban (Franklin Ts. bibliapapiron, egy kötetben, a második világháború alatt). Lírai verseken kivül V. írt néhány modern hangú és nagyvárosi tárgyú elbeszélő költeményt is: Alfréd Regénye, 1875; Találkozások, 1877; prózájában van néhány érdekes adat a Kiegyezés-kor történetéhez. Gyulai Pál: Bírálatok, 1911 (a bírálat 1876-ból való); Palágyi Lajos: V. J. Emlékezete, 1897 (a szerző V. ifjú rajongóihoz tartozott); Endrődi Sándor: V. J., 1903; Vadnai Károly: V. J. Emlékezete, 1906; Schöpflin Aladár: Magyar Irók, 1917; Rubinyi Mózes: V. J., 1922; Pásztor Árpád: Gina és Rozamunda, 1927 (regény a költő szerelmeiről); Bóka László: V. J. (a «Magyar Irók» sorozatban), 1941; ebben az életrajzban még nyoma sincs a szerző későbbi hitvány opportunizmusának.

A VIRRASZTÓK — 1855. Allegórikus vers a Bach-korból. A nagy halott: Magyarország, a virrasztók: a függetlenségiek. Ugyanezt a történelmi helyzetet és lelkiállapotot festi a Hajótöröttek (1858).

SZÁLL A HEGYRE — 1856. A Sirámok c. ciklus első darabja.

HUSZ ÉV MULVA — 1876. Alcíme: Gina emlékkönyvébe. Egykori szerelméhez, az Uri-utcai borbély lányához szól.

ŐSZI TÁJÉK — 1881. Sikár: sikárfű, zsurló; makkfa: tölgyfa; katang: katángkoró, cikória.

AZ ÜSTÖKÖS — 1881.
A BALATON PARTJÁN — 1886.
VASUTON — 1886.
A VÉGRENDELET — A Nemzeti Kaszinó ellen.
NÁDAS TAVON — 1893. A fölvett versek közül az Őszi Tájék, A Balaton Partján Nádas Tavon, Emléksorok és Elmulnak Majd... mondja el a bölcseletét, A Virrasztók, Hajótöröttek, A Végrendelet, Sodoma a politikai fölfogását. A kiegyezőket Luzitán Dal c. versében támadta (1867); nincs a válogatásomban.
SODOMA — 1893. Az Ótestámentomban emlegetett város; tűzeső puszitotta el bűnei miatt. Itt: Magyarország a kilencvenes években. Ez s a Jubilate c. verse (1885) a legkeményebb itélet Magyarország felett a Millenium küszöbén.
EMLÉKSOROK — 1891.
HARMINC ÉV UTÁN 1892. Ezt is Ginához írta. *Ugy emlékszem,* Bécsben látták egymást utoljára.

TÓTH, *Kálmán,* * Baján 1831 III 30, † elborult elmével Budapesten, 1881 II 3. Pelyhedző állal végigküzdötte a szabadságharcot s hadnagyságig vitte, Világos után egy darabig rejtőzött, 1851-től az irodalomnak élt, mint vígjátékíró, élclapszerkesztő és dalköltő. Ő teremtette meg Bolond Miska c. élclapjának Kipfelhauser figurájában a Bach-kori «beamter» gúnyképét. 1865-76. Baja képviselője volt. Petőfi napjában sütkérezett; egykorú népszerüségét petőfieskedő hangjának köszönhette. Néhány dala átolvadt a magyar népdal-kincsbe: úgy száll szájról szájra, mint a névtelen szerzemények. Összes Költeményeit Endrődi Sándor adta ki 1902, két k.-ben. A Király Házasodik, 1863 s A Nők az Alkotmányban, 1871 évtizedeken át népszerű vígjátékai voltak a Nemzeti Színház műsorának.

TOLNAI (Hagymássy), *Lajos,* * a tolnamegyei Györkönyön 1837 I 31. † Budapesten 1902 III 19. A nagykörösi gimnáziumban Arany János tanitványa. Tanár volt Budapesten, református lelkész Marosvásárhelyen, majd ismét tanár és szerkesztő Budapesten. Hányatott életű, összeférhetetlen ember volt, szembeszállt Arany és Gyulai akadémikus csoportjával s a gyarmati jellegű magyar kapitalizmussal, amelyet egyenlőtlen, indulatos regényeiben kipellengérezett; emberileg is, írói szerepében is Vajdához hasonlitott, akivel egyszerre ásták ki a szellemi utódok. A népi irodalom a két háború közt őt tekintette egyik ősének s a fölfedezés hevében írói érdemei fölé emelte. T. angolul is írt, A Jégkisasszony c. regénye először Dickens folyóiratában jelent meg az *All the Year Round*-ban. Skót balladákat fordított, eredeti versei közül is csak egy balladája maradandó, A Szépdombi Kocsmárosné, mely a Molnár Anna stílusos átköltése ódon zamatú nyelven, de 19. századi környezetben.

SZÁSZ, *Károly,* * 1829 VI 15 Nagyenyeden, ahol édesapja nagyhírű tanár volt a református kollégiumban, † Budapesten 1905 X 15. Résztvett a szabadságharcban, egy darabig rejtőzött, 1851-től az irodalomtörténet majd a matematika tanára Nagykörösön — az irodalmi tanszéket átengedte a Szalontáról meghívott Aranynak —, 1884 óta a dunamelléki református egyházkerület püspöke. Arany és Gyulai legszűkebb köréhez tartozott s több akadémiai tisztséget viselt. Buzgó, de egyenlőtlen műfordító volt: a Nibelung-ének, 1868. úgy hat, mint egy eredeti magyar hősdal s egyik legjobb époszfordításunk, nyolc Shakespeare fordítása, 1864-78. évtizedekig szépen zengett a Nemzeti Színház színpadán, Dante Isteni Színjátéka, 1885-99. ha nem is vetekszik Babits remekművével, ma is méltó a forgatásra, de számtalan lírai átköltése Béranger, Burns, Byron, Goethe, Heine, Hugo, Schiller, Tennyson stb. verseiből nagyon gyenge ízelitőt ad az eredetiből. Kisebb Műfordításai, 1872, három k.; prózai fordításai kisebbfajta könyvtárra rugnak.
IDUNA — Felesége, Szász Póli emlékezetére írta. A korán elhunyt asszony Iduna néven maga is verselt.

THALY, *Kálmán,* * Csépen, Komárom vármegyében 1839 I 3, † a trencsénmegyei Zablaton 1909 IX 26. Irodalomtanár, honv. min.-i tisztviselő, a m. katonai műnyelv egyik megalkotója, 1878-tól országgyűlési képviselő függetlenségi programmal, az 1896. ezeréves kiállitás egyik rendezője, mozgatója; tervei alapján állitották fel a különböző jelképű millenáris emlékműveket az ország tiz pontján. Óriási érdemeket szerzett a Kuruc-kor feltárásában, 1889. kiásatta II. Rákóczi Ferenc hamvait a lazaristák konstantinápolyi templomában, oroszlánrésze volt a bujdosók csontjainak a hazahozatalában is. Rákóczi ereklyéi közül a koporsóban talált szemfedő aranyhímzésű darabját elvitte Turinba Kossuth Lajosnak, aki úgy rendelkezett, hogy halála után terítsék a

szivére. Kossuth szíve Rákóczi szemfedele alatt porlad; mindketten bujdosóként haltak meg, holtukban mindketten hazakerültek. Forráskiadványain felül T. tette közzé először a Kuruc-kori verseket, amelyeknek egy töredékéről később kideritették, hogy kitünő hamisitványok: ő a szerzőjük. A magyarság szegényebb lett nehány történelmi emlékkel s kapott cserében egy jó költőt. Riedl Frigyes és Tolnai Vilmos leleplezése annakidején a tudományos szövegkritika egyik fényes haditette volt. A hitelességről szóló vita 1913-15. dúlt legjobban; mai ésszel (s utólagos bölcsességgel) alig érthető, hogy nem ismerték fel korábban a pompás hamisításokat. Régi Magyar Vitézi Énekek és Elegyes Dalok, 1864, két k.; Adalékok a Thököly és Rákóczi Kor Irodalomtörténetéhez, 1872, két k. (*).

ESZTERGOM MEGVÉTELERŐL — Alcím: 1706 szeptember 14. Tokos: a németek egykorú gúnyneve; berdó: állj, ki vagy! (wer da?). T. az utolsó verspárban elárulta, hogy a vers utánköltés.

A KÖLESDI HARCON — Alcím: 1708 szeptember 2. Kölesd falu Somogy vármegye simontornyai járásában, nevezetes ütközet színhelye.

OCSKAI LÁSZLÓRÓL VALÓ ÉNEK — Ocskay László (1680-1710) kuruc brigadéros; 1708, a szerencsétlen trencséni csata után átpártolt a labancokhoz, de 1710. a kurucok elfogták és Érsekújváron kivégezték. Herczeg Ferenc ismert darabja: Ocskay Brigadéros védelmébe vette a rosszemlékű vitéz katonát. Furér: szállászcsináló tiszt.

KISS, *József*, * Mezőcsáton, Borsod vármegyében 1843 XI 30, † Budapesten 1921 XII 31. Apja, egy falusi kocsmáros rabbinak szánta, de meghalt, mielött fölnevelhette. K. eleinte nyomorgó vándortanitó volt, később Temesvárra került hitközségi jegyzőnek, végül Pestre magántisztviselőnek. 1890. megindította a Hét c. folyóiratot « olyan közönségnek, amely még nincs, olyan írókkal, akik még csak lesznek ». Ambrus Zoltán, Bródy Sándor, Heltai Jenő, Herczeg Ferenc, Ignotus, Justh Zsigmond, Kozma Andor, Tóth Béla, később Babits, Cholnoky Viktor, Juhász Gyula, Kosztolányi, Krudy Gyula, Szini Gyula, Tóth Árpád voltak a lap munkatársai; több jelentős írónk a Hét hasábjain indult el. Témáiban újitó, nyelvében konzervativ volt: Arany stílushagyatékával gazdálkodott, de zsidó és nagyvárosi történeteket mondott el a régi mester nyelvén. Összes Költeményei, 1897; Knyáz Potemkin, 1906 (az orosz-lengyelországi pogrom hatása alatt); Levelek Hullása, 1908; Legendák a Nagyapámról, 1911.

A közölt versek forrása: Kiss, Összes Költeményei, Bp. 1897, Singer és Wolfner.

TÜZEK — A vers a szabadelvű polgárság rokonszenvi üzenete volt a szocialista munkásságnak a rohamos iparosodás idején.

ARANY, *László*, * Nagyszalontán 1844 III 24, † Budapesten 1898 VIII 1. A. János fia s a nagykörösi gimnáziumban tanitványa, a Földhitelintézet igazgatója, 1887-92. Nagyszalonta képviselője szabadelvű programmal. Már tanuló korában gyűjtött népmeséket s 1862. kiadott egy kötetet Eredeti Népmesék címen, 1872-83. Gyulai Pál társa a Kisfaludy Társaság népköltési gyűjteményének a szerkesztésében. Mint költő idő előtt elnémult. Verses művein kivül nagyon figyelemreméltók irodalmi, történelmi és politikai tanulmányai is Puskin és Lermontov egyik első méltatója volt Magyarországon, Molière átültetése (A Tudós Nők) fordítási irodalmunk egyik klasszikusa. Elfrida, 1867; A Délibábok Hőse (névtelenül), 1873; Összes Művei, 1901, öt k., kiadta Gyulai Pál.

A DÉLIBABOK HŐSE — négy énekből áll s a hatvanas évek állapotát és hangulatát festi; egyik alakjában Görgeyre, a lányban G. lányára lehet ismerni. A kiválasztott részeknek én adtam alcímet.

ÁBRÁND ÉS VALÓSÁG — A II. énekből.

NYUGATON — A III. énekből. Tacitus: római történész, Machiavelli, Gibbon, Guizot, Mommsen: Róma sorsán elmélkedő írók vagy történelmével foglalkozó tudósok. Adam Smith, Carey, Blanqui, Roscher: angol, francia és német nemzetgazdák a 18. és 19. században. A. a Childe Harold IV. énekére céloz, amelyben Byron az antik kulturák és Velence bukásán mereng, mint ősei, az elökelő angol rom-inyencek a 18. században. Tower: normankori királyi vár és börtön Londonban, a Temze-parton. Hyde Park: divatos kocsizópálya és lovaglótér a mult században, ma inkább népkert, Southwark: proletárnegyed a Temze déli partján; A. rajzát érdemes összevetni

(*) Az első világháború előtt Rózsafabutor c. megjelent az Olcsó Könyvtárban Anatole France egyik elbeszélése, amely hiányzik a francia szerző műveiből. A fordító nem nevezte meg magát, de az összes nyom — Riedl Frigyeshez vezet! A finom elbeszélésnek alighanem ő volt a szerzője.

George Gissing egykorú angol író megegyező leírásával erről a városnegyedről. Stuart Mill: szabadelvű angol nemzetgazda, Proudhon: francia szocialista író, Marx ellenlábasa.

AZ UDVARHÁZ ÉS VENDÉGEI — A IV. énekből. «Quo semel est imbuta servabit testa odorem diu»: «Az edény sokáig megtartja a beléivódott illatot»; idézet Horatiusból.

PEST 1872 — «Uj partsorát»: a Dunát Buda és Pest között a mult század hetvenes éveiben szabályozták. Fecske, Hattyu: dunai gőzösök.

ABRÁNYI, *Emil*, * Pesten 1851 I 1, † Budapesten 1920 V 20. A. Kornél zeneszerző és zenetudós fia, ujságíró, költő, műfordító, országgyűlési képviselő függetlenségi programmal. Mesteri verselő volt. Önképzőköri dobogókon, márciusi és októberi ünnepeken szavalt versei nagyrészt elavultak, de kuruc hangjukkal erősen hatottak a kezdő Adyra. Előszót irt A. első verseskötetéhez, később ő is ellene fordult. Költemények, 1876; Ujabb Költemények, 1882; Szabadság, Haza, 1888; Epilóg, 1894; Márciusi Dalok, 1899; Költemények, 1904. Verseinél tovább él két műfordítói remekelése: Byron: Don Juan, 1884-92, két k.; Rostand: Cyrano de Bergerac, 1898.

A közölt vers forrása: Horváth J., Magyar Versek Könyve, Bp. 1937, Magyar Szemle Ts.

ENDRŐDI (Kupricz), *Sándor*, * Veszprémben 1850 I 16, † Budapesten 1920 XI 7. Nagyváradon tanárkodott, felesége halála után felköltözött Budapestre, 1892 óta a képviselőház naplóirodáját vezette. A Petőfi Társaság megbizásából Ferenczy Zoltánnal szerkesztette a Petőfi Könyvtár harminc kötetét; ebben a vállalkozásban kiadott könyve: Petőfi Napjai a Magyar Irodalomban (a sorozatzáró XXX. k.) naptárszerűn követi a költő életét napról napra s egyik legjobb irodalmi kútforrásunk. A Magyar Költészet Kincsesháza címen 1895. kiadta a m. líra első igazán összefoglaló gyűjteményét, amely egyuttal jó tájékoztató a századforduló izléséről. Irt számos irodalomtörténeti tanulmányt, sajtó alá gondozott több gyűjteményes művet, az irodalomterjesztésnek egyik közepes itéletű, de fáradhatatlan munkása volt. Verseiben Petőfit utánozta, mint egy nemzedékkel előtte Tóth Kálmán; néhány dalából névtelen katona ének lett. Kuruc Dalok, 1896; E. S. Költeményei, 1898, 1904; Őszi Harmat, 1905; Anakreoni Dalok, 1910. Jó érzékkel s az eredeti hangulat átmentésével fordította Heine verseit (1882.) s a Dalok Könyvét (1893).

A közölt versek forrása: Horváth J., Magyar Versek Könyve, Bp. 1937, Magyar Szemle Ts.

CSÖNDES ÉJ HARMATJA — Az I. világháború egyik kedvelt katonanótája.

REVICZKY, *Gyula*, * a nyitramegyei Vitkóczon 1855 IV 9, † Budapesten 1889 VII 11. Apja eladósodott törpe oligarcha, anyja szlovák cselédlány volt; a balcsillag alatt született törvénytelen fiút apjának a felesége neveltette gonddal, szeretettel, de a jó asszony meghalt a költő gyermekkorában. Rokonoknál nőtt fel, felvidéki úriházakban, kastélyokban nevelősködött. Házitanitóként ismerte meg első szerelmét is a Temes vármegyei Dentán, az Emma-dalokban megörökitett Bakálovich Emmát. Pestre költözése után sok nyomorúság és hányódás érte, végre bejutott a Pesti Hirlap szerkesztőségébe s mint a lap színikritikusa ismerkedett össze nagy szenvedélyével, Jászai Marival, az ifjú tragikával, akit Rezedának szólított a verseiben. Elkésve jutott révbe; a nélkülözések s rendetlen, bohém élete aláásták amúgyis gyenge testét. Elhagyatottan halt meg, mert a fertőzéstől rettegve szerelme is elkerülte a kórházi ágyon. Összegyűjtött verseit rokona s irótársa, Koroda Pál adta ki 1895, két k.-ben; keserű ifjúságát Apai Örökség c. önéletrajzi elbeszélésében mondta el. Lefordította Ibsen Nóráját. Álnevei: Antikrisztus, Aszfalt jellemzők a mult század hetvenes-nyolcvanas éveire.

PERDITA — A kilencedik dal a Perdita sorozatból. Egy mulat lányhoz írta, akivel egy éjjeli mulatóban barátkozott össze.

IMAKÖNYVEM — A versbeli édesanya nem vér szerinti anyja, a cselédlány, hanem édesapja felesége, Zmeskál Judit, aki hatéves koráig nevelte.

PETŐFI ÉL — 1877. Alcíme: «Arra az álhírre, hogy Petőfi a szibériai ólombányákban raboskodik». A Petőfi legendákra az Arany versek jegyzeteiben utalok.

MÁRCIUS TIZENÖTÖDIKÉN — A nyolcvanas években írta, hangjában Vajda politikai verseire emlékeztet. De a korral szemben az ellentábor: Arany János, Arany László és Gyulai Pál is ezt a hangot emelte föl. «Honán kivül a legnagyobb magyar»: Kossuth Lajos.

ŐSZ FELÉ. — MAGAMRÓL — A századvég programmversei; a Magamról végsora egy egész korszak életelvét mondta ki. Formailag tudatosan illeszkedik Kölcsey rokonhangulatú Vanitatum verséhez.

ARANY JÁNOSNAK — Válasz A. Kosmopolita Költészet c. versére, amit a fiatal költők egyik csoportja ellen írt. A vitában már ott fujdogált a «Nyugat» körüli vihar előszele. Harpagon, Alceste: Molière figurái.

A VOLKOV TEMETŐ — Az egykori Szentpétervár szegény-temetője. Turgenyev «barátja»: Bjelinszkij, a legnagyobb orosz kritikus a 19. században. Csernisevszkij: nyugatos irányú polemikus iró a mult század derekán. A történelmi igazság az, hogy Gogoly tébolyában halálra böjtölte magát s nem veszett éhen, Puskin és Lermontov maga kereste a halált párbajban, Dosztojevszkijt országos gyász kisérte sírba. A vers a *lényegében* mégis igaz!

SZÁMLÁLGATOM — Tüdőbaja ellen kétszer is hiába keresett gyógyulást a déltiroli Arcoban.

BÁRD, *Miklós*, * a somogymegyei Marcaliban 1857 II 26 † Budapesten, 1937. Igazi neve: Kozma Ferenc. Huszártiszt volt s turjaremetei állomáshelyén, Ung vármegyében kezdett verselni. Arany egyik ellágyult hangú követője. Összes Versei, 1904; B. M. Költeményei, 1915; Vezeklés (verses regény), 1920.

IROK A TENGERNEK — Feleségéhez írta, gyermekük halála után.

KOMJÁTHY, *Jenő* * a nógrádmegyei Széchényben 1858 II 2 † Budapesten 1895 I 25. Balassagyarmaton és Szenicen volt tanár; életében Reviczkyn és szűk baráti körén kivül nem tudtak a verseiről. A Homályban c. gyűjteménye pár nappal a halála előtt jelent meg. Babits: Irodalmi Problémák, 1917.

KOZMA, *Andor*, * a somogymegyei Marcaliban 1861 I 12 † Budapesten 1933 IV 8. K. Sándornak, az ügyészség nagynevű megszervezőjének a fia, Bárd Miklós testvéröccse, biztositótársasági tisztviselő, országgyülési képviselő, a költészetben Arany követője s Ábrányival a Millenium-kor legjobb verselője. Társasági figurákról és napi eseményekről szóló szatirái — Koboz Krónikái — kapósak voltak a századfordulón; irodalmi tanulmányai is figyelemreméltók. Szatirák, 1898; Magyar Symphoniák, 1909; Magyar Rhapsodiák, 1920. Lefordította Goethe Faustját (1925-26., két k.).

ANTEUS A BOLTBAN — A.: görög regealak, az anyaföld fia, aki a föld érintése által folyton megújitotta az erejét. Kolna: borház, présház neve Arad vidékén.

A CARTHAGÓI HARANGOK — Az 1848-49. szabadságharc allegóriája pún-római köntösben. C. pún városállamot kétségbeesett önvédelmi harc után a rómaiak Kr. e. 146. elpusztitották a mai Tunisz közelében. Róma a versben Bécs, numid szövetségese, Massinissa: I. Miklós, orosz cár. Bocsor István valóságos alak (1807-1885); Petőfit tanitotta Pápán, később e vers szerzőjének volt a tanára. A hegelianizmus egyik első, provinciális képviselője a magyar történelem-bölcseletben.

VARGHA, *Gyula*, * a pestmegyei Káván 1853 XI 4 † Budapesten 1929 V 2. Vagyontalan református nemescsalád sarja, Szász Károly költő és püspök lányát vette feleségül, évtizedeken át vezette a Központi Statisztikai Hivatalt, 1914-17. ker. ügyi államtitkár, a Kisfaludy Társaság másodelnöke, az Akadémia főtitkára, a politikában, mint országgyülési képviselő, gróf Tisza István odaadó híve, az irodalomban engesztelhetetlenül szembenállt az újitókkal. V. a konzervativ iskola legnagyobb formaművésze s Arany hagyatékának leghivatottabb őre volt, de tanult a francia új-klasszikus (parnasszista) iskolától is. Szerkesztette s részben fordította az Anthológia a XIX. Század Francia Költőiből c. kétkötetes gyűjteményt (1903). Fordításaiban meglazitotta a nyugateurópai szonettformát s új rímpárt vetett a második versszakba; ez a szembeszökő könnyités csak a szabadelvűség korában fért össze a fordítás elveivel. Költemények, 1915; Ködben, 1922; A Végtelen Felé, 1923. Számos hitelügyi, közgazdasági és statisztikai munkát is irt.

A VÉN KOMFORTÁBLIS LÓ — Komfortáblis: egyfogatú bérkocsi. A vers teljesen az őszikék hangján szól.

KEVÉS A VETÉS — 1915. Az I. világháború alatt irta, a lengyelországi véráldozat idején.

SZABOLCSKA, *Mihály* * a pestmegyei Ókécskén 1861 IX 30, † Temesváron 1930 X 30. Genfben s Párisban hallgatott teológiát; Marostorda vármegyében, 1899 óta pedig Temesváron volt református lelkész. A román hatóságok elhurcolták Nagyszebenbe, ka-

tonia törvényszék elé állitották, később kiutasitották Temesvárról. A századforduló egyik legjobb kismestere. Megitélésénél feledni kell, hogy az irodalompolitika a kedves hangú, népszerű költőt egyenlőtlen harcba küldte Ady ellen.

A GRAND CAFÉBAN — A vers születése táján divatos kávéház a boulevard des Capucines-en; a költő későbbi nagy ellenfele, Ady is odajárt verset írni párisi ujságíró korában.

GÁRDONYI (Ziegler), *Géza* * a fejérmegyei Agárd-pusztán 1863 VIII 3 † Egerben 1922 X 30. Apja fegyverkovács volt a szabadságharc alatt, később elszegődött uradalmi gépésznek és lakatosnak. G. eleinte nyomoruságosan élt s nehezen érvényesült az irodalomban. Falusi tanitó volt a Dunántúl különböző helyein, majd szerkesztőségi napszámos Szegeden, Aradon, Budapesten. 1897., amikor biztos jövedelmet szerzett a tollából, visszahúzodott Egerbe, legendáshirű remetelakába. Az ottani várbástyán van eltemetve; sírját tölgyfakereszt jelzi. Mikszáth után s Móricz Zsigmond előtt ő volt Nagymagyarország utolsó évtizedeinek legnagyobb elbeszélője, az ifjúsági irodalomban ma sincs párja. Nem volt jelentős költő, de versein is megérződik a nagy író. Oláh Gábor: Irói Arcképek, 1910; Kéky Lajos: G. G., 1926.

ESTI HARANGSZÓ — Magyar paraszt-Madonna kép, ahogy Koszta József festette Három Királyok c. vásznán.

HELTAI, *Jenő*, * Budapesten 1871 VIII 11. Elbeszélő, költő, dalszövegíró és műfordító, évtizedeken át a budapesti színpadok, főleg a Vígszínház számára a párisi vígjátékok szellemes tolmácsa. Néhány francia és olasz klasszikus vers átültetésében is remekelt. Ő írta Kacsóh Pongrác daljátékának, János Vitéznek a verseit (1904); verses mesejátékát, A Néma Leventét Bajor Gizi színpadi diadala tette emlékezetessé. 1927. megkapta a francia becsületrendet. Tőle származik a *mozi* szó. Modern Dalok, 1892; Kató, 1894; H. J. Versei, 1911; Versek, 1923.

A közölt versek forrása: Heltai J., Versei, 1911; Versek, 1923, Nyugat.

KEREPESI UT — A mai Rákóczi út régi neve a Nagykörúttól a Baross térig.

ADY, *Endre* * református kurtanemes családból Érmindszenten, a Szilágyság külső, alföldi felében 1877 XI 22 † Budapesten, a Park szanatóriumban 1919 I 27. Apja «Lőrinc úr» volt, anyja Pásztor Mária; apja ágán árpádkori nemzetségig vitte föl eredetét, anyai ágon örmény vér folyt az erében, ami meg is látszott «napkeleti» külsején. Családja 40 m. holdon gazdálkodott. A gimnázium alsó osztályait a nagykárolyi kegyesrendű papoknál, felső osztályait a zilahi református kollégiumban végezte; itt mint osztályelső. Debrecenben és Budapesten jogászkodott, majd ujságíró volt Debrecenben, 1900 óta Nagyváradon; Debrecenben jelent meg első verseskönyve, Ábrányi Emil előszavával. 1904. utazott először Párisba, attól kezdve az I. világháborúig számtalanszor s rendszerint hosszú hónapokra; francia írókkal és művészekkel azonban baráti unszolásra sem találkozott. Rövid életében inkább volt érmindszenti és párisi, semmint budapesti lakós; a magyar fővárosban sohasem tudott jól megszokni. Párisban és szülőfalujában érezte magát otthon, védve; a karácsonyt, ha csak tehette, édesanyja mellett töltötte a szülői házban. 1904. pár hónapig az alkotmányellenes darabont kormányt szolgálta a sajtóirodában, 1908. résztvett a «Nyugat» megalapitásában; a folyóiratnak Ignotus volt a főszerkesztője, Fenyő Miksa és Osvát Ernő a szerkesztője, Ady a zászlója. Az ő nevével, terjedő országos hirével indult meg a «hétvezéres» Holnap társaság is Nagyváradon. Versei előbb a Budapesti Naplóban aztán a Nyugatban, Népszavában és Pesti Naplóban jelentek meg. 1909. megkapta a főváros 2000 koronás Ferencz József irodalmi díját s résztvett a «Nyugat» országos vándorkörútján, bár lámpaláza és rekedt hangja miatt rossz előadó volt. Nyolc éven át (1904-12) viharos nagy szerelem kötötte egy Párisban élő nagyváradi asszonyhoz, Lédához; a költő által adott mitológiai név az asszony valódi nevének, Adélnak volt az anagrammája. 1915. feleségül vette Boncza Miklós Tisza-párti képviselő lányát, Bertát, aki inkább Csinszka néven maradt emlékezetben s beköltözött a Boncza-házba a kolozsmegyei Csucsán. Utolsó éveinek rémteli verseiből gyakran kihallszik a Körös havasi zúgása a házközelben s a sinek csattogása az éjjelenként átrobogó katonavonatok alatt. Esküvője idején már halódó ember volt. Rendetlen élete, sűrű dorbézolási hamar összeroncsolták szervezetét, amellett örökös gondokba döntötték, noha elég sok pénz megfordult a kezén: előlegek, tiszteletdíjak, irodalmi díjak és a pártfogók gyakori segélye. A háború végén felköltözött Budapestre, a Veres Pálné utca 4 sz. házba; 1918 nov., mint elnök, résztvett a Vörösmarty Akadémia alapitásán, de már alig volt jártányi ereje

A Károlyi kormány a nemzet halottjának nyilvánitotta s a Muzeum előcsarnokában ravatalozták fel; sírját a Kerepesi temetőben a Jókai-sír mellett s a temető tengelyében Csorba Géza márványszobra dísziti; ő készitette el halotti maszkját is.

A. szélesvállú, zömök, de alapjában gyenge testalkatú ember volt, arca a tatár csontozat ellenére néhány képén Krisnára emlékeztet, ahogy régi hindu festményeken ábrázolják a kék istent. Fényképei (a legjobbak Székely Aladár fölvételei) megőrizték hires szép szemének, édesanyja szemének az emlékét. Korhely emberek hanyag szokásával ellentétben szeretett gonddal, piperkőcen öltözni s gavallérosan szórta a pénzt, mint a legtöbb kisnemes, aki nagyúrnak akart látszani a régi Magyarországon. Hívei, ivótársai, sőt barátai közt is fejedelemnek érezte magát s megkövetelte ezt a rangot; hatása alól azok se tudtak szabadulni, akiknek visszatetszett dölyfös modora és zilált életmódja. Könnyen és kegyetlenül támadott, de a visszavágást nem birta; nem az a legény volt, aki állja is az ütést. A zilahi Wesselényi kollégiumban Szász Árpád igazgató, Nagyváradon Hlatky Endre főispán rendezett be Ady muzeumot a városi Levéltárban Rozsnyai Kálmán nógrádverőcei gyűjteményének a megváltásával; egyik gyűjtemény sorsáról sem tudok.

Versek, Debrecen, 1899; Még Egyszer, Nagyvárad, 1903; Uj Versek, 1906; Vér és Arany, 1907; Az Illés Szekerén,1908; Szeretném Ha Szeretnének, 1909; A Minden-Titkok Versei, 1910; A Menekülő Élet, 1912; Margita Élni Akar, 1912; A Magunk Szerelme, 1913; Ki Látott Engem, 1914; A Halottak Élén, 1918; Az Utolsó Hajók, 1923. Az összes versek egykötetes kiadása 1930. jelent meg először, azóta számtalanszor, utoljára 1950., Földessy Gyula gondozásában. Modoros prózájának sokkal kisebb a jelentősége, mint költészetének, maga is kevesebbre tartotta, cikkei és tanulmányai mindamellett sok útbaigazitást adnak a verses műről, a korszakról s az emberről, s csupán prózájában árulta el aggodó nagy szerelmét Erdélyért. Vallomások és Tanulmányok, 1911; Az Uj Hellász, 1920; Levelek Párisból, 1923; Jóslások Magyarországról, összeállitotta Féja Géza, megjelent a II. világháború alatt; prózai irásaiból 1950. Földessy Gyula adott ki újabb válogatást. Verseit Reinitz Béla zenésitette meg először s Nagy Endre kisszínpadán énekelték, később Bartók és Kodály is megzenésítette. Fordítói közül kitűnt Horváth Henrik (német) Goga Octavian (román) és Armand Robin (francia); több igen jó angol, francia és olasz fordítás ellenére a költő ma is csak puszta név a nyugati irodalomban. Születése 75. évfordulóján a Times Literary Supplement 1952 XI 21 sz. hosszú cikkben méltatta; a többhasábos névtelen megemlékezésnek Mikes György a szerzője.

Az A. irodalom kisebbfajta könyvtárra rug; személyéből és szerepéből folvik, hogy nagyrészét óvatos kritikával kell olvasni. A « Nyugat » A. száma 1909 május; Oláh György: Irói Arcképek, 1910; Schöpflin Aladár: Magyar Irók, 1917; a « Nyugat » A. emlékszáma, 1919 március; Szabó Dezső: Egyenes Uton (két tanulmány A.-ról); Szekfű Gyula: Három Nemzedék, 1920; Földessy Gyula: A. tanulmányok, 1921; Horváth János Aranytól A.-ig, 1921; Babits Mihály: Gondolat és Irás, 1922; Révész Béla: A. E. életéről, verseiről, jelleméről, 1922; Hatvany Lajos: A. Világa, 3 füzet, 1923; Ady Lajos: A.E., 1923 (a szerző a költő testvéröccse volt); Benedek Marcell: A. Breviárium, 1924, két k.; Dóczy Lajos és Földessy Gyula: Ady Muzeum, 1924-25, két k.; Révész Béla: A. Tragédiája, 1924-26, két k.; Makkai Sándor: Magyar Fa Sorsa, 1927; Földessy Gyula: Ujabb Ady Tanulmányok, 1927; Sik Sándor: Gárdonyi, Ady, Prohászka, 1929; Bölöni György: Az Igazi Ady, 1934; Schöpflin Aladár: A.E., 1934; Hegedüs Lóránt: Ady és Tisza, 1940; Németh László: Az Egész Látóhatár; Földessy Gyula: Az Ismeretlen A., 1941; Révai József: A., 1945.

Szabó Dezső az ő alakját rajzolta meg költői szabadsággal Az Elsodort Falu hanyatló hősében, Farkas Miklósban.

A felsoroltakból Schöpflin könyve pártatlan és jószándékú, de kicsit szürke irás; az életadatokat s a versek keletkezését legjobban Ady Lajos és Bölöni György könyvéből lehet kiegészitőn összeszedni, bár politikailag két végleten állnak: A. Lajos könyve fölösleges szerecsenmosdatás, Bölönié meg van tűzdelve a baloldali emigráns sértett kifakadásaival, egyébként a legemberibb irás A.-ról. A szerző földije a költőnek. Révész Béla rajongásai ma már olvashatatlanok karikaturába fuló modorosságuk miatt, adatai is pontatlanok. Makkai könyve protestáns visszaperlés és bátor cselekedet volt a megjelenés idején, hiszen A.-nak az Akadémia református csoportjában voltak legharagosabb ellenfelei, Horváth János könyvében a Tudományegyetem, Sík irásában a katolikus irodalom fogadta el a költőt. Hatvany Lajos irásain áttörnek sokfajta s A.-al szemben nem mindig alaptalan sérelmei. Bölöni és Révai József azon erölködtek, hogy rábizonyitsák a költőre a vallási hitetlenséget, a becsületes Bölöni nem nagy meggyőződéssel, a moszkovita Révai azzal az ostoba fölénnyel, amely érzéketlen minden emberi érzéssel

szemben, ami nincs összefüggésben a marxista dogmával. A. művének Földessy Gyula a legjobb ismerője; a végleges kritikai-jegyzetes kiadással azonban mindmáig adós.

Az A. ellenes támadások már 1905 körül elkezdődtek s hamar elmérgesedtek; Tóth Béla, Kenedy Géza, Ábrányi Emil, Bársony István írásai 1907 és 1909 közt utasitották vissza az új költészetet, A. ellen nyilatkoztak az irodalmi társaságok s a Tudományegyetem (Beöthy Zsolt, Négyesy László), gróf Tisza István «Rusticus» néven támadta (Magyar Figyelő, 1912), de leghatásosabb ellenfele Rákosi Jenő volt, aki «Dunántúli» néven különösen a Budapesti Hirlap 1915-16 évfolyamaiban írt ellene s még nekrológja is elutasító itélet volt. E támadások ártottak a *költő*nek s késleltették befogadását, legalább is a Csonkaországban (Erdélyben s a Felvidéken 1920 után megszünt az A. vita!), de mai fogalmak szerint veszélytelenek voltak az *emberre*; a hírlapi feljelentéseket nem követte a politikai rendőrség éjjeli látogatása.

Jegyzeteimben a ténybeli adatokra szoritkozom s nem magyarázom a szimbolumokat.

A közölt versek forrása: Ady E, Összes Versei, Bp. Athenaeum.

GÓG ÉS MAGÓG — A bibliai Jáfet fiai, középkori hiedelem szerint a magyar nép ősapái. A verset hívek és ellenfelek egyaránt az új irány manifesztumának tekintették.

PÁRISBAN JÁRT AZ ŐSZ — Szent Mihály útja: boulevard St. Michel, a párisi diáknegyed ütőere. A vers alakulásáról — a változatok közlésével — Bölöni beszámol idézett könyvében.

FÖLSZÁLLOTT A PÁVA — A Holnap első gyüjteményében jelent meg. Mutatványként Herczeg Ferenc lapja, az «Uj Idők» is közölte (1908 X 11 sz.), amikor kisérletet tettek a költő áthóditására. A kezdősorú egy ismert népdalból vette át.

ÉN NEM VAGYOK MAGYAR? — Első támadóihoz címezte. Sok hasonló verse van a korai kötetekben.

ÉSZAKI EMBER VAGYOK — Monte Carloban irta, ahová többször lement Lédával szerencsét próbálni a forgó kerékben.

KÜLDÖM A FRIGYLÁDÁT — A. nem volt a szociáldemokrata párt tagja, de írt lapjukba, a Népszavába. A vers összefügg a vitával, amely az új irodalomról, értsd: A.-ról folyt a lapban. A.-t a N.-ban is kikezdték; e támadás mögött a pártvezetőség egy része s főleg a házi verselők álltak. A pártpolitikusok a «dekadens» polgári Adyra gyanakodtak, a monopol-rímelők pártigazolvánnyal szerzett költői kiváltságaikat féltették.

LEVÉLFÉLE MÓRICZ ZSIGMONDHOZ — A «Nyugat» Móricz-estjére írta. Csokonai és Vajda emlékéhez is intézett verset; őket érezte költő-őseinek a 16. századi prédikátorok mellett.

A VISSZAHOZOTT ZÁSZLÓ — A Szilágysághoz intézett vers. A. számtalan vallomást írt szerelmes földjéről, a szükebb pátriáról s a zilahi kollégiumot és igazgató-tanárát, Kincs Gyulát is megörökítette.

ELBOCSÁTÓ SZÉP ÜZENET — 1912. írta, amikor végleg szakított Lédával. A vers után nem találkoztak többé.

HUNN UJ LEGENDA — Ezzel a verssel utasitotta vissza barátja, Hatvany Lajos tanácsait és kritikáját.

ÚLJ TÖRVÉNYT WERBŐCZY — Az amerikás kivándorlásról. Két verset írt róla, a másik: Üzenet Amerikai Véreimhöz. Tárcát is írt a kérdésről. 1890 és 1914 közt majdnem másfélmillió ember vándorolt ki az országból tengerentúlra, javarészt munkabiró parasztemberek, magyarok és idegenajkuak egyaránt; a lapok sokat cikkeztek akkor az új nemzeti veszedelemről. Zselénszky: Zselenski Róbert grófi, aradi földbirtokos, főrendiházi tag; vezető szerepet játszott az Omge-ben.

A CIGÁNY VONÓJÁVAL — «Lement a nap a maga járásán» a költő egyik kedvenc nótája volt. Móricz Zsigmond, a «kedves bornemissza», ahogy A. nevezte egyik versében egyáltalában nem volt cigányozó természet — ellentétben a költővel.

A HOSSZU HÁRSFASOR — Nagyváradi hírlapiró ifjúságát idézi föl. Juhász Gyula, Dutka Ákos, Emőd Tamás és Nagy Endre voltak a barátai a szerkesztői években.

EMLÉKEZÉS EGY NYÁR-ÉJSZAKÁRA — A legnagyobb vers, amit *bármilyen* nyelven írtak az európai népek tragikus sorsfordulójáról 1914. nyarán. Nem méltatlan együtt említeni Pathmosi szent János Jelenéseivel.

A MESEBELI JÁNOS — A mesebeli János: a magyar nép, a messze város: Bécs.

ÓH, FAJTÁM VÉRE — Feleségéhez, Csinszkához.

A versek éléről elhagytam A. ajánlásait, de meghagytam a bibliai idézeteket, mert a vers gyakran az ótestámentomi sorok átköltése, parafrázisa.

KAFFKA, *Margit*, * szatmármegyei katolikus hivatalnokcsaládból Nagykárolyban 1880 VI 10, † gyermekével együtt spanyolvészben Budapesten 1918 XII 1. Tanárnő volt. A « Nyugat »-nak kezdettől fogva megbecsült munkatársa, Ady jóbarátja, bizalmasa, védelmezője ellenségeivel és kétes barátaival szemben; ritka becsületes és bátor gondolkozásáért nagyon szerették a kortársai. K. a század első negyedének egyik legjelentősebb m. prózaírója, zsufolt és túláradó versei közt azonban kevés a jó; költészete közel sem olyan jelentős, mint prózája. Öt verseskönyve 1904-18 közt jelent meg.

A közölt vers forrása: Horváth J., Magyar Versek Könyve, Bp. 1937, Magyar Szemle Ts.

BABITS, *Mihály*, * Szekszárdon katolikus tisztviselőcsaládból 1883 XI 23 † hosszú szenvedés után Budapesten 1941 VIII 5. Apja biró volt. A pécsi ciszterekhez járt iskolába, a budapesti egyetemen Négyesy László szemináriumának stílusgyakorlatain összebarátkozott Kosztolányival és Juhász Gyulával, akik egy darabig diáktársai voltak. 1905-1916. Baján, Szegeden, Fogarason, Ujpesten és Budapesten volt magyar és latin tanár, 1908. résztvett a « Holnap » alapításában, Osvát hamarosan meghívta a « Nyugat » munkatársának, a világháború alatt laptámadások érték a Játszottam A Kezével c. verséért, a hatóságokkal is meggyűlt a baja, Fortissimo c. verse miatt elkobozták a « Nyugat » számát, őt nyugdíjazták, 1919. a magyar- és világirodalom tanára a budapesti egyetemen, a kommunista kormány bukása után felelősségrevonták, hogy tanszéket fogadott el s megfosztották nyugdíjától. 1921. feleségül vette Tanner Ilonát (írói nevén Török Sophie, l.o.), 1923. kertes présházat vásárolt Esztergomban, az Előhegyen, 1929 óta a Baumgarten irodalmi díj kurátora; a díjkiosztás évről évre felszította ellene a személyeskedő támadásokat. 1930. a « kettészakadt » (azaz: konzervativ és haladó) irodalom egyesítésére Berzeviczy Albert elnök keresztülvitte beválasztását a Kisfaludy Társaságba; a jobboldal a *beválasztás*, a baloldal a meghívás *elfogadása* miatt háborgott; akkor is, később is Féja Géza volt egyik legkonokabb ellenfele. Osvát halála után 1929. Móricz Zsigmonddal átvette a « Nyugat » szerkesztését, pár esztendő mulva, M. kiválása után egyedül folytatta; ez is, mint a Baumgarten díj irodalmi hatalmat adott a kezébe, de örökös keserűséget is szerzett, mert a sértett írók és szövetségeseik gyanusítgató, becsmérlő, alpári támadásokkal fizettek a mellőzésért s az érzékeny költő, aki mindig papi áhitattal töltötte be érdemosztó tisztét, rosszul birta maga körül a fölemelt fokosokat. 1940. Dante fordításáért megkapta az olasz San Remo díjat; abban az évben akadémiai tagnak is megválasztották. Utolsó éveiben gégerák támadta meg; a szaporodó sejtek támadása sokkal végzetesebb volt, mint a sértett íróké, műtéttel csövet vezettek a torkába, csak hörögve tudott beszélni és kínnal nyelt, beszéd és nyelés közben néha nyál fröccsent ki a csőnyiláson. Gyötrelmeit nagy lelkierővel, gyakran derüsen viselte s a halálos ágyon is dolgozott; ott javitotta ki Sophokles fordítását.

B. középtermetű, szikár, félszeg, fekete ember volt; sötét arcáról itélve ősei « vad rácok » lehettek volna. Még a kedvelt szivar is félszegen állt a kezében. Egyszerűn, kicsit tanárosan öltözött. Hivő katolikus volt, gyónt és áldozott, hite a halálos betegség alatt csak megerősödött. Lenyűgöző volt a versmondása, énekelte és nem mondta a verseket; kántáló előadása Yeats és Claudel pontifikáló versmondására emlékeztetett. Az idegen nyelveket inkább csak olvasva, papíron értette, sem olaszul, sem angolul nem tudott beszélni, noha elsősorban e két nemzet költészetének volt páratlan m. tolmácsa. Félt az emberektől, kerülte a harcot; nagy érdemére szól, tiszta, erős jellemére vall, hogy mégis kevés embernek volt harcosabb élete. Remegve kitartott elvei mellett, jobbról is, balról is sokszor került hajtásba, noha természete és hajlama szerint csendes áldozásokra született. Nehezen barátkozott, de szenvedélyesen; barátai tetteit női érzékenységgel itélte meg. Az irodalomból csak a nagy lángelmék érdekelték; moziban és detektivregényen úgy tudott mulatni, mint egy gyerek: hálás közönség volt. Rippl-Rónai József mesteri pasztellképet festett róla a huszas években, halotti maszkját Pátzay Pál készitette el; az eredeti maszkot benyomuló orosz katonák szétverték a szobrász műtermében.

Levelek Irisz Koszorújából, 1909; Herceg, Hátha Megjön A Tél Is, 1911; Recitativ, 1916; Nyugtalanság Völgye, 1920; Laodameia, 1921 (a háború előtt írt antik verses tragédia); Sziget És Tenger, 1925; Az Istenek Halnak, Az Ember Él, 1929; Versenyt Az Esztendőkkel, 1933; Összes Versei, 1937; Jónás Könyve, 1939. Legjobb a tiz kötetes Athenaeum kiadás (Összegyűjtött Munkái), amelyet maga rendezett sajtó alá. A Frank-

lin Ts. a II. világháború után megkezdte összes művei kiadását bibliapapíron; a vállalkozás tudtommal abbamaradt; az első kötet B. verseit és irodalmi tanulmányait tartalmazta, de a szöveg gondozatlan és pontatlan volt. Jelentősebb verses fordításai: Dante Isteni Szinjátéka, 1913-23, három k.; Shakespeare: A Vihar, 1916; Pávatollak, 1920 (kisebb műfordítások); Erato, 1921 (kisebb műfordítások); Goethe: A Napló, 1921; Baudelaire: A Romlás Virágai (Tóth Árpáddal és Szabó Lőrinccel), 1923; Sophoklés: Oidipus, 1931 (halála előtt átdolgozta); Amor Sanctus, 1933 (keresztény latin himnuszok, a Dante fordításnál is nagyobb remekelése). Schöpflin Aladár: Magyar Irók, 1917; A «Nyugat» B. száma, 1924; Juhász Géza: B. M., 1928; Szerb Antal: Az Intellektuális Költő, Széphalom, 1927 évf.; Halász Gábor: A Három Babits-arc, Erdélyi Helikon, 1933 évf.; Illés Endre: B.M., Nyugat, 1940; Babits Emlékkönyv, szerkesztette Illyés Gyula, 72 munkatárssal; a könyv a magyar irodalom parádés felvonulása volt s fényesen bizonyitotta a magyar irodalom új aranykorát a két világháború közt.

A közölt versek forrása: Babits M., Összes Versei, Bp. 1942, Athenaeum.

ZRINYI VELENCÉBEN — Történelmi tény. Pázmány tanitványa, a 16 éves Zrinyi Miklós 1635-36. Olaszországban járt (egy évvel az ifjú Milton előtt), látta Velencét, Bolognát, Firenzét, Nápolyt, születőben látta VIII. Orbán pápa és Lorenzo Bernini barokk Rómáját. A hatalmas m. biboros befolyása a Vatikánt is megnyitotta előtte, a pápa kihallgatáson fogadta s megajándékozta latin költeményeinek a kötetével, amelybe egy horatiusi idézetet irt: Mortes creantur fortibus et bonis. Alderan: török varázsló a Szigeti Veszedelemben.

ESTI KÉRDÉS — A költőnek erre a versre esett a választása, mikor a Magyar Rádió a lemeztár részére megörökitette a hangját. «Rívan»: Velencében.

O LIRIC LOVE — «O lyric love half angel and half bird». Híres sor Browning The Ring and the Book c. verses regényéből.

KLASSZIKUS ÁLMOK — Az istennő szobrában Pallas Athéné elpusztult arany-elefántcsont szobrát írta le, amely az athéni Parthenon templom szentélyében állt s Pheidias főműve volt.

LEVÉL TOMIBÓL — 1908-11. Fogarason tanárkodott, az erdélyi havasok alatt. Tomi: antik város a Fekete Tenger partján, ide száműzte Augustus császár Ovidiust, a költőt. Tisifoné: a görög hitregében a bosszúálló Erinnyák közül a gyilkosság boszszuló istennője. Orkusz: az alvilág egyik neve. A versben előforduló nevek a fejedelmi Erdély véres történelmi drámáiban szerepeltek.

A CSENGETYŰSFIÚ — A századeleji «modernizmus» egyik programmverse. Sok hasonló vers található első három kötetében.

ZSOLTÁR GYERMEKHANGRA — A vers, akárcsak a Zsoltár Férfihangra, s az itt nem közölt Miatyánk, Husvét Előtt, Fortissimo, Kép Egy Falusi Csárdában, Strófák Egy Templomhoz az I. világháború ellen fordul, B. harcos humanizmusának a hitvallása s fordulatot jelentett az író pályáján. Versei miatt szembekerült az államhatalommal, amely mai fogalmak szerint enyhén bánt vele, nem küldte drótszöges kerités mögé, de a kiálláshoz mégis csak nagy erkölcsi bátorság kellett.

SZITTÁL-E LASSU MÉRGEKET — A kommunizmus körüli összeomlásban írta, amikor egyaránt belecsömörlött a háborus és forradalmi jelszavakba. A vers több mint negyedszázad óta kisértetiesen megtartotta történelmi időszerüségét.

A KÖNNYTELENEK KÖNNYEI — A történelmi Magyarország feldarabolásáról írta a Szózatra hangolva.

A VÉN KÖTELTÁNCOS — Irodalmi harcainak keserű lecsapódása. B. szerette a fiatalokat, de félt is tőlük, néhány szenvedélyes barátsága (pl. Szabó Lőrinccel, Németh Lászlóval) összetört a félreértések és sértődések zátonyán; köztudomású fájófájdító elidegenedése József Attilától is.

DAL AZ ESZTERGOMI BAZILIKÁRÓL — 1923. vett egy kertes szőlőházat az esztergomi Előhegyen, ahonnan rálátott a bazilikára, a kis házat átalakittatta nyárilakká s nyarait mindig ott töltötte; a tornác falát lassan elboritották a házából és külföldről odalátogató írók, művészek aláírásai. 1947. láttam utoljára a házat. Siralmas állapotban volt: az országon végigdúló háború tönkretette a csodálatos fali autogramm-gyűjteményt is. «Hoc erat in votis»: idézet Horatius egyik Szatirájából: Ezért könyörögtem, egy darabka földért.

PSYCHOANALYSIS CHRISTIANA — A freudizmus első magyarországi hulláma idején írta a középkori psychoanalysis szellemében.

UJ MYTHOLÓGIA — A háború alatt az öldökléssel, utána a diktaturák tanaival szállt szembe individualista harcos humanizmusa.
INTROIBO — Introibo: misekezdő szó.
ESZTERGOMI NAPLÓ — Az esztergomi Verses Napló 13 részből áll; itt a magában is önálló befejező részt közlöm.
MINT KÜLÖNÖS HÍRMONDÓ — *Emlékezetem* szerint székfoglalóján mondta el a Kisfaludy Társaságban.
AZ ISTEN ÉS AZ ÖRDÖG — A versből megdöbbentő jóslat lett Budapest ostroma alatt. B. Attila körút 65 sz. lakásán írta, a Vérmező sarkán; 1945 januárban a ház félig leszakadt s szemközt a Vérmező éppen úgy festett, mint a rommező a profétikus versben.
BALÁZSOLÁS — B. gégéjét átmetszették, hogy megállitsák a rák terjedését. A vers e műtét előhírnöke. Szent Balázs az örményországi Sebasta püspöke volt s 316. vértanuságot szenvedett. A katolikus egyház a torokbetegek védelmezőjeként tiszteli, február 3 az emléknapja. A költő utolsó éveiben legszebb versei a türelemmel viselt betegség kinzókamrájában születtek.
JÓNÁS IMÁJA — A Jónás Könyve mögé függesztette zárószónak, de később keletkezett.
FURCSA ELMENNI DÉLRE — *Emlékezetem szerint* Adyné Csinszka halálára írta.

JUHÁSZ, Gyula, * Szegeden 1883 IV 3 † u.o. 1937 IV 6. Apja távirász volt. Katolikus papnak készült, később tanári oklevelet szerzett és Máramarossziget, Léván, Nagyváradon, Szakolcán, Makón tanitott, Nagyváradon összebarátkozott Adyval, 1908. résztvett a «Holnap» indulásán, 1914. mellbelőtte magát, felépülése után még tanárkodott egy darabig, 1917-től Szegeden volt hírlapíró, de elhatalmasodó idegbaja miatt lassan fölhagyott minden foglalkozással s eltorlaszolta magát özvegy édesanyja szegedi házában. Örökös fejgörcsei elöl méreggel menekült a halálba. J. szenvedőarcú, vézna ember volt s szakállt viselt; figurája Dosztoveszkij és Tolsztoj vándor szerzeteseihez hasonlított. Uj Versek, 1914; Késő Szüret, 1918; Ez Az Én Vérem, 1919; Nefelejts, 1921; Testamentom, 1925; Fiatalok Még Itt Vagyok, 1935; Összegyűjtött Versei, 1940 (Paku Imre gondozásában) és 1943 (ezt a kiadást Tolnai Gábor rendezte sajtó alá s jobb a megelőzőnél).

A közölt versek forrása: Juhász Gy., Összes Versei, Szeged, 1941, Szukits-kiadás (sajtó alá rendezte Paku I).

DICSŐSÉG. MILYEN VOLT... — «Anna» vidéki színésznő s a költő nagy szerelme volt.
A VÉGEKEN — A «végek»: Máramarossziget, Szakolca, ahol tanárkodott.
A FÖLTÁMADOTT — Két darabból áll; az elsőt közlöm.
FALUSI ÁLLOMÁS — Két darabból áll; az elsőt közlöm.
TISZAI TÁJAK — Négy darabból áll; a másodikat és harmadikat vettem föl.
FEKETE MÁRIA — A magyarországi Fekete Máriát a Szeged-Alsóvárosi templomban tisztelik, ahová Bálint Sándor sz.-i néprajztudós egyszer Móricz Zsigmondot is elvitte. M. egy darabig nézte az imádkozó búcsusokat, aztán dörmögve megjegyezte: «Ugy látszik, mégis vannak katólikus magyarok». Az, hogy a dunántúli magyarok többsége katolikus nem sokat számitott a szemében, mert tiszaháti emberhez illőn a dunántúli magyart nem tartotta igazi magyarnak, akár pápista, akár kálvinista! Az alsóvárosi búcsut aug. 5. tartják, Havi Boldogasszony napján; Buday György fametszet-sorozatban ábrázolta (Boldogasszony Búcsuja, 1931).
VÍZIMALOM. TÁPAI KRISZTUS — Tápé nagyközség Szegedtől keletre, a Szárazér partján. Mikor J. leköltözött utolsó állomására, Szegedre, több verset írt a faluról és tanyás népéről.

TOMPA, *László*, * Betfalván, Udvarhely vármegyében 1883 XII 14. Vármegyei főlevéltáros, Erdély elszakadása után a Székely Közélet c. udvarhelyi lapot szerkesztette s munkatársa volt az erdélyi folyóiratoknak. Erdély Hegyei Közt, 1921; Éjszaki Szél, 1923; Ne Félj, 1929. Összegyűjtött verseit a Révai Ts. adta ki.

A közölt vers forrása: Tompa L., Válogatott Versei, Kolozsvár, 1944, Erdélyi Szépmíves Céh.

HARSÁNYI, *Lajos*, * a kommárommegyei Nagyigmándon 1883. 1907. pappá szentelték, 1920. rábapatonai plébános, 1929. győri kanonok, a Szent István Akadémia és Kisfaludy Társaság tagja. Eleinte Ady nyelvújitásának a hatása alatt állt, később vallásos jelképekből és meghitt dunántúli képekből kialakította önálló s a katolikus lírában irányt-

mutató költészetét, amelyben egy liturgikus s egy falusi költő világa olvad össze Az Élet Muzsikája, 1909; A Napkirály Rokona, 1911; Hagia Sophia, 1913; Toronyzene, 1917; A Boldog Költő, 1926; De Profundis, 1927; Válogatott Költeményei, 1935; Holdtölte, 1938; Esteli Körmenet, 1942.

A közölt versek forrása: Harsányi L., Válogatott Költeményei, Bp., 1935, Szent István Ts.

GYÓNI (Áchim), *Géza*, * a pestmegyei Gyónon 1884 VI 25, † elborult elmével Szibériában, a krasznojarszki hadifogolytáborban 1917 VI 25. Evangélikus papnak készült, tanulmányait abbahagyva Sopronban, Szabadkán volt ujságíró, az oroszok a körülzárt Przemysl várában 1915. elfogták. A szorongatott őrséghez írt lelkesítő verseit a várban kinyomtatták s egy példányát repülőgépen eljuttatták Budapestre, ahol Rákosi Jenő Ady-ellenes hadjáratában őt akarta a költő helyett m. költői eszményképül állítani. Gyóni azonban, aki Áchim András békéscsabai parasztforradalmár rokona volt, Ady hatása alatt kezdett verselni, a háború előtt hajlott a szocializmusra és antimilitarizmusra s rövid háborus lelkesedése után a fogságban visszapártolt ifjúkori radikális felfogásához. Szomorú Szemmel, 1909 (Ady utánzatok); Lengyel Mezőkön, Tábortűz Mellett, 1914; Levelek A Kálváriáról, 1916 (a hadifogságból hazajuttatott versek); Rabságban, 1919 (egy fogolytársa hozta haza a verseket); Versek, 1926. Az I. világháború szenvedéseinek, a tömegkálváriának nem volt olyan nagy m. énekese a lövészárokban, mint a franciák közt Jean-Marc Bernard, az angoloknál Owen, Sassoon, Herbert Read.

A közölt vers forrása: Horváth J., Magyar Versek Könyve, Bp. 1937, Magyar Szemle Ts.

SZÉP, *Ernő*, * Huszton 1884 VI 30. † 1953 X 2. Fiatalkorától hírlapírásból és irodalomból élt. Énekes Könyv, 1911; Régi Kedvünk, 1919; Elalvó Hattyu; 1924; Összes Költeményei, 1938. Azra c. színművében (1934) Bajor Gizi emlékezetes sikert aratott. Lila Ákác c. regényét (1910) pesti «tájszólás»-ban írta; valamikor nagyon népszerű könyv volt, ma csupán szecessziós nyelvemlék, «period piece», ahogy az angolok mondják.

A közölt versek forrása: Szép E., Összes Költeményei, 1908-1938, Bp. 1938, Athenaeum.

LENGYELORSZÁG — Az I. világháború alatt irta.

KOSZTOLÁNYI, *Dezső*, * Szabadkán 1885 III 29 † inyrákban, évekig tartó halálküzdelem és testi kinok után Budapesten 1936 XI 3. Apja katolikus gimnáziumi tanár, majd igazgató volt. A család Nyitra vármegyéből származott le; nagyapja résztvett az isaszegi ütközetben. K. koraérett, neurotikus gyerek volt, nagyon félt az apjától. A budapesti egyetemen Babits és Juhász Gyula barátja, nem szerzett diplomát, 1906 óta ujságíró, haláláig polgári jómódban élt a tollából. Bár a Budapesti Naplónál s később a «Nyugat»-ban együtt dolgozott Adyval, féltékenyen gyülölte s ennek az érzésnek 1929. a Toll c. folyóirat ankétjén szabad útat engedett. 1913. feleségül vette Harmos Ilona színésznőt; a háború alatt Hatvany Lajos segitségével családi házat vett Budán, az Ostrom és Mikó utca sarkán; a kölcsönt utolsó fillérig visszafizette. A háború előtt baloldali vagy szabadelvű lapoknak (Budapesti Napló, Világ, Pesti Napló) dolgozott, 1919. belépett a jobboldali Uj Nemzedék szerkesztőségébe, 1921-től a Pesti Hírlap munkatársa. A harmincas évek fordulóján megkezdte nagyhatású nyelvtisztító és nyelvművelő harcát a P. H.-ban, a Tudományos Akadémia nyelvművelő bizottságában s a Kisfaludy Társaságban, amelynek 1930 óta tagja volt. 1931. megválasztották a m. Pen Club elnökének; tisztét fényes nemzetközi sikerrel töltötte be, Lord Rothermeretől ezer pengőt szerzett magyar írók támogatására, az összeget felesben Krudy Gyulának és Móricz Zsigmondnak adatta a P.C.-al; később rosszhiszemű támadások miatt lemondott az elnökségről. 1933 óta versenyt futott a halállal, rádiumcsövek alatt, műtőasztalokon próbált szabadulni a ráktól, Stockholmig utazott fel gyógyulásért. Utolsó hónapjaiban nem tudott beszélni. Tagja volt a francia becsületrendnek.

K. udvarias, jól megtermett, de puha ember volt, élénk, furcsa arcán meglátszott a neurótikus szorongás, sárga arcára a koporsóban kiült a halálfélelem, a Semmi félelme, amely mögötte settenkedett egész életében. Sokfelé utazott, sok nyelven beszélt. Fiatalkorában kártyázott — a szenvedélyt megírta egy versciklusban — s a veszéllyel játszva kipróbált egy-két kábitószert, később a jó munkás és pontos munkavállaló mintaképe volt, poétikus öltözködéséről is áttért az aktatáskás, szürke hivatalnok viseletre. Irtó-

zott a hústól, étrendjében Bicsérdyt, a növényevő reformert követte. Szeretett játszani, különösen Karinthyval volt összetanulva; egyszer a Lánchíd kávéházban azt játszották elöttem, hogy ki tud gyorsabban több « Q »-al kezdödő városnevet találni. Nem érdekelték a hitigazságok; a jellem belső tartását, az elvi helytállást örökifjú művészi hitvallása pótolta s látszólag tökéletesen kielégitette.

Négy Fal közt, 1907; A Szegény Kisgyermek Panaszai, 1910; Őszi Koncert, 1911; Mágia, 1912; Mák, 1916; Kenyér és Bor, 1920; A Bús Férfi Panaszai, 1924; Meztelenül, 1928; Összegyűjtött Versei, 1935 (a szerző által erősen rostált válogatás); Szeptemberi Áhitat, 1939 (a posthumus kötetet Paku Imre rendezte sajtó alá); Összegyűjtött Versei, 1940. Összes művei kiadását a Révai Ts. 1937. kezdte meg. Az Illyés Gyula által sajtó alá bocsátott több kötetes hagyaték közzététele óta prózája nemcsak terjedelemre, de belső súlyával is felülmulja költészetét. Műfordításai: Modern Költők, 1914 (második kiadása három k.-re bővitve 1921); Paul Géraldy: Te Meg Én, 1928; Shakespeare: Romeo és Julia, 1930; Shakespeare: Téli Rege, 1930; Idegen Költők, 1942 (kisebb műfordításainak gyűjteménye). Több klasszikus verses színdarabot is átültetett. Halász Gábor: Az ötvenéves költő, Nyugat, 1935 évf.; A « Nyugat » K. száma, 1936; Keresztury Dezső: K. D., Magyar Szemle, 1936; Kerecsényi Dezső: K. D., Irodalomtörténet, 1937; Kosztolányi Dezsőné: K. D. (jól megírt érdekes olvasmány, sok becses adattal, de nem tekinthető végleges életrajznak).

A közölt versek forrása: Kosztolányi D., Összegyűjtött Versei, Bp. 1940, Révai.

ÜLLŐI ÚTI FÁK — Egyetemi hallgató korában orvos öccsével osztozott egy diakszobán a klinikák közelében. A fákat később polgármesteri rendeletre lemészárolták.

MÉG BÚSZKÉN VALLOM — MOSTAN SZÍNES TINTÁKRÓL ÁLMODOM — MÉLY ÉJJEKEN — EZ A BETEG, BOROS, BÚS, LOMHA BÁCSKA — A PATIKÁNAK ÜVEGATAJTAJÁBAN — A Szegény Kisgyermek Panaszai c. versciklusból, amely rémlátó szabadkai gyermekkorát örökitette meg s egy csapásra híressé tette.

MAGYAR KÖLTŐK SIKOLYA EURÓPA KÖLTŐIHEZ 1919-BEN. — Kevés hivatásos diplomatánk tett annyit a hazájáért, mint a diplomata költő, Thomas Mann, Carel Čapek, Duhamel, Stefan Zweig stb. barátja.

HA VOLNA EGY KEVÉS REMÉNY — BEÍRTAK ENGEM — Ó ÉN SZERETEM A BÚS PESTI NÉPET — MOST HARMINCKÉT ÉVES VAGYOK, — HAJNAL, ÉJFÉL KÖZT — A KALAUZ — A Szegény Bús Férfi Panaszai c. ciklusból.

KÖZÉLETI KITŰNŐSÉG — Három társadalmi szatirát írt a latin Martialis stílusában (akitől fordított is néhány verset); Uriasszony és Forradalmár a másik két gúnyvers.

MARCUS AURELIUS — A római Capitoliumon álló antik császárszoborhoz intézte. Mint az Esti Kornél Éneke, ez a vers is költői programmjának rövid foglalata.

OSVÁT ERNŐ A HALOTTASÁGYON — O. E. felesége és lánya halála után 1929 X 28 megölte magát.

A VAD KOVÁCS — A halálraitélt ember « beteglapja ».

TÓTH, *Árpád*, * Aradon 1886 IV 14, † tüdőbajban Budapesten 1928 XI 7. Apja debreceni származásu szobrász volt. T. tanári oklevelet szerzett, de nem tanított, az Est-lapoknak volt csendes, megbizható belső munkatársa. Külsőleg eseménytelenül fogyott el az élete családja körében, az íróasztalnál, tüdőgondozókban. A várbeli Werbőczy-utcában lakott, Kossuth egykori börtöne mellett, csillagos estéken néha kiült szivarozni a Bástyasétányra, amelyet a II. világháború után róla neveztek el. A Vár lakói egymástól kérdezték, hogy ki lehetett az a rejtélyes baloldali politikus, aki Bethlen István nevének az örökébe lépett a bástyán. Hajnali Szerenád, 1913; Lomha Gályán, 1917; Az öröm Illan, 1922; Örök Virágok, 1923 (összegyűjtött műfordításai); Lélektől Lélekig, 1928; Összes Versei, 1935. A gyűjteményes kötet Szabó Lőrinc gondozásában jelent meg s a filológiai kiadás mintája, például szolgálhatna a többi modern m. költő verseinek kiadásához is.

A közölt versek forrása: Tóth Á., Összes Versei, Bp. Athenaeum (sajtó alá rendezte Szabó Lőrinc).

BERZSENYI — Két Régi Költő címen ikerszonettet irt B.-ről és Csokonairól. Juhász Gyula is kedvelte a versportrékat régi nagy magyarokról.

ELÉGIA EGY REKETTYEBOKORHOZ — 1917. írta az I. világháború hatása alatt. Babits akkori haragos verseinek a lehalkított párja.

KASSÁK, Lajos, * Érsekújváron 1887 III 21. Lakatoslegény volt, vidéki műhelyekben, később egy budapesti gyárban dolgozott, gyalog bejárta Németországot, Francia-

országot, 1915. meginditotta a Tett c. folyóiratot, amelyet rövid élete után a Ma követett, a kommunizmus bukása után egy ideig Bécsben élt, mint emigráns, a huszas években hazatért. Irásai miatt többször állt bíróság elött. A moszkoviták szemében jobboldali szocialista áruló és elnémitották. Összegyüjtött Versei, 1945. Egy Ember Élete, önéletrajz 1927-34, nyolc k.

A közölt versek forrása: Kassák L., Összegyüjtött Versei, Bp. 1945, Uj Idők (Singer és Wolfner).

APRILY (Jékely) Lajos, * Brassóban 1887 XI 14. Apja nagyenyedi tanár volt. Székelyudvarhelyen, Kolozsváron és Párisban tanult, 1909. enyedi, 1926. kolozsvári református gimnáziumi tanár, 1928. az Erdélyi Helikon szerkesztője, 1929. kiköltözött Magyarországra, 1934. a Baár-Madas református lánygimnázium igazgatója, egy ideig a Protestáns Szemle szerkesztője, a Kisfaludy Társaság és a Tudományos Akadémia tagja, nyugalombavonulása óta családi veszteségektől súlytva teljesen félrehuzódva él Visegrád mellett, Szentgyörgypusztán. Falusi Elégia, 1921; Esti Párbeszéd, 1923; Rasmussen Hajóján, 1924; Vers Vagy Te Is, 1926; Az Aranymosó Balladája, 1934; A Láthatatlan Irás, 1939. Lefordította Ibsen Peer Gyntjét és Shakespeare Julius Caesarját, legújabban pedig Puskin Anyéginjét.

A közölt versek forrása: Aprily L., Vers vagy te is, Kolozsvár, 1926, Erdélyi Szépmives Céh, A láthatatlan irás, u.o. 1939.

ANTIGONE — A.: thebai királylány, sok antik tragédia hősnője, szembeszegült a törvénynyel s az emberi szív magasabb törvényének engedve eltemette lázadó testvérbátyja holttestét, amely a keselyüknek volt kitéve. A törvényszegésért halállal lakolt. Dirke: folyó Thebai közelében, Haimon: A. szerelme, megölte magát a lány sírján.

TETŐN — A verset Kós Károlynak, az erdélyi irodalom egyik alapító-szervezőjének ajánlotta.

TAVASZ A HÁZSONGÁRDI TEMETŐBEN — Apáczai Csere János, a nagy m. pedagógus (1625-1659) öt esztendeig (1648-53) Hollandiában élt, előbb diáksorban, később mint teológiai doktor, 1651. egy utrechti lányt vett feleségül. A. elveszett sírját sokáig keresték a házsongárdi öreg temetőben Kolozsvárott; Északerdély átmeneti visszacsatolása után jelképes sírt emeltek az emlékére.

EGY POHÁR BOR — A költő családja szász eredetű, akárcsak Heltai Gáspáré, a hitújításkori mesteri m. iróé.

KARINTHY, *Frigyes*, * Budapesten 1887 VI 24 † Siófokon 1938 VIII 29. A századeleji egyénieskedés görcsös stílmutatványokba hajszolta az írókat. Ennek a modoros nyelvi akrobatikának volt a görbe tükre az Igy Irtok Ti (1912) c. ragyogó karikatura-sorozat, amelyet betéve tudott a félország. Ugyanabban az esztendőben adta ki szellemes karikaturáit Max Beerbohm is a századeleji angol irókról (A Christmas Garland); a véletlen ritkán tréfált meg jobban két tréfacsinálót! K. a komoly ɯɐN ·0861 ʌɐɹsɐɟɟ Mondhatom El Senkinek címen gyüjtötte össze.

A közölt vers forrása: Karinthy Fr., Igy irtok ti, Bp. 1912, Nyugat.

FÜST, *Milán*, * Budapesten 1888 VII 17. Fővárosi kereskedelmi iskolai tanár volt s a «Nyugat»-nak alapitásától kezdve munkatársa. 1945-től esztétikát tanított a Képzőmüvészeti Főiskolán. F. sokoldalu ember, a szücsmesterséget is kitanulta; versmondása modoros, furcsa, de hatásos. Változtatnod Nem Lehet, 1913; Az Elmulás Kórusa, 1922; Válogatott Versei, 1934.

A közölt versek forrása: Füst M., Válogatott Versei, Bp. 1934 Nyugat.

LENDVAI (Lehner), *István*, * Budapesten 1888 VII 5. Hírlapíró, az I. világháború után országgyülési képviselő, a politikában fajvédő, a költészetben Ady epigon volt. A II. világháború alatt élesen szembefordult a hitlerizmussal.

A közölt vers forrása: Az Élet ritmusa, Katolikus Költőink anthológiája szerk. Alszeghy Zs. és Kállay M. Bp. 1933, Dom kiadása (Révai nyomda).

BERDE, *Mária*, * Kaczkón, Szolnok-Doboka vármegyében, 1889. A feltámadt erdélyi irodalom hőskorának egyik tiszteletreméltó s bölcs gondolkodású munkása, elsősorban prózairó. 1920-21. szerkesztette a Zord Idő c. erdélyi folyóiratot. Verskötetei: Seherezáde Himnusza, 1929; Istenes Ének, 1939.

AZ ÉN APÁM — Berde Sándor református lelkészről és nagyenyedi teológiai tanárról szól.

SIK, *Sándor* * Budapesten 1889 I 20. Kegyesrendi áldozópap, a Szent István Akadémia és Kisfaludy Társaság tagja, 1911-30. tanár a budapesti piarista gimnáziumban, a m. cserkészet egyik megszervezője, animátora; e szervezetben s a piaristáknál tartott husvét előtti lelki gyakorlatokon nemes lélekalakító hatása volt a fiatalokra. 1930-tól a magyar irodalomtörténet tanára a szegedi egyetemen, ahol szintén kiváló nevelő munkát végzett. Gimnáziumi, illetve egyetemi tanítványa volt a magyar írók közül Szabó Zoltán, Szerb Antal, Thurzó Gábor, Baróti Dezső, Radnóti Miklós, Sőtér István stb. Kiásta a feledésből Mindszenty Gedeon mult századi katolikus költőt; Harmat Arturral egységesitette a katolikus templomi énekek szövegét és dallamát. S.S. Költeményei, 1916; Zsoltáros Könyv, 1923 (az ószövetségi zsoltárok verses fordítása); Csend, 1924; Sarlós Boldogasszony, 1928; Fekete Kenyér, 1931; Magányos Virrasztó, 1937; Az Isten Fiatal, 1940; Összes Versei, 1941. Kiváló himnuszfordításai a II. világháború alatt jelentek meg.

A közölt versek forrása: Sik Összes költeményei, Bp. 1941, Szent István Ts.

AZ ANDOCSI MÁRIÁHOZ — Andocs: ferences Mária-kegyhely Somogy vármegyében.

HISZEK — «Ember, oroszlán, sas, tulok»: a négy Evangelista szimboluma. Ottokár: Prohászka.

AZ ÁTOKHÁZI ŐZIKÉK — Átokháza: Dorozsmához tartozó népes puszta a «Viharsarok» csongrádi felében.

Átokháza (valamikor Áldokháza) mint egy jeles magyar iró mondja «valóban átok háza, legmostohább foltja a tanyavilágnak, átok, betegség, nyomorúság fészke!» (S. magyarázata a verséhez).

REMÉNYIK, *Sándor,* * Kolozsvárott 1890 VIII 30, † u.o. 1941 X 24. Az I. világháború előtt az erdélyi lapok munkatársa, 1921 jan.-1923 aug. a Pásztortűz szerkesztője s az induló erdélyi irodalom lelke, 1928. az Erdélyi Helikon egyik alapítója a marosvécsi találkozón, amelyet báró Kemény János hívott össze ottani várában. Gyönge testű, beteges, visszahuzódó ember volt, aki a szeretet elől is menekült, de a huszas évek elején, az erdélyi szellem ébresztésekor a holtakat is felkürtölte volna a sírból, ha kell. K.-i lakóházát emléktábla jelöli, temetése napján fekete fátyollal vonták be Erdély székvárosának az utcalámpáit. Fagyöngyök, 1918; Végvári néven írt versei 1919 elejétől gépirásban terjedtek Erdélyben, Magyarországon 1921. nyomtatott füzetekben is megjelentek; Vadvizek Zúgása, 1921; A Műhelyből, 1924; Egy Eszme Indul, 1925; Atlantisz Harangoz, 1926; Két Fény Között, 1927; Szemben az Örökméccsel, 1930; Kenyér Helyett, 1933; Romon Virág, 1936; Magasfeszültség, 1940; Összes Versei, 1941. Halála után a két kötetes bővített kiadásba a Végvári verseket s a verses hagyatékot is fölvették. Babits: Az Erdélyi Költő, Nyugat, 1940; Bánffy Miklós: R.S., Erdélyi Helikon, 1941; Makkai Sándor: R.S., Protestáns Szemle, 1941; Jancsó Elemér: R.S. Élete és Költészete, 1942.

EREDJ HA TUDSZ. KARÁCSONY A KATAKOMBÁBAN — A Végvári versekből. Csak halála után jelentek meg neve alatt, a teljes kiadásban.

A közölt versek forrása: Reményik S., Összes Versei, Bp. 1941, Révai.

A KIS TEMPLOM A NAGY DÓMBAN — Borberek: óradnához tartozó kicsi fürdő Beszterce vármegyében, Ünőkő: a Radnai Havasok legmagasabb csúcsa.

KÖT A RÓG — Ady emlékéhez írta.

HA NEM LESZ TÖBBÉ ISKOLÁNK — Az erdélyi m. egyházak örökös küzdelemben álltak az iskolákért a román hatóságokkal. A vers ennek az iskolaharcnak az emléke.

BÁNK BÁN UTOLSÓ MONOLÓGJA — Árpádházi Szent Erzsébetről szól. E. II. András m. király és meráni Gertrud harmadik gyermeke volt.

VISSZA NE ÉLJ S A KÖVETKEZŐ VERSEK — A hagyatékból. A költő utolsó, profétikus verseit alig ismerik.

FÉNYTORONY — A haldokló Babitshoz írta, mikor már féllábbal maga is a sírban volt. B. versben válaszolt (Egy Verses Levélre).

BARTALIS, *János,* * Apácán, Brassó vármegyében 1893. Tanár, az I. világháború után gazdálkodó, Erdélyből való kiköltözése után (1932.) tanár a pestmegyei Pilisvörösváron. Hajh, Rózsafa, 1926; Föld a Párnám, 1930; Világ Térein Gázolok, 1937. Összegyűjtött verseit a Révai Ts. adta ki.

A közölt versek forrása: Bartalis I., Összegyüjtött Versei, Bp. Révai.

A MAGÁNYBAN — Alsókosály: kisközség Szolnok-Doboka vármegyében, Dés mellett, hajdan római tábor s fontos régészeti lelőhely Erdély dáciai korszakából.

NADÁNYI, *Zoltán* * Feketegyőrösön Bihar vármegyében 1894 X 9. Főlevéltáros a megyéjében, Berettyóújfalun, a Kisfaludy Társaság tagja. A m. impresszionizmus egyik legjobb kismestere. Nem tudtam megszerezni a köteteit, folyóíratokra és antologiákra voltam utalva a válogatásnál. Versek, 1914; Kerekerdő, 1917; Furcsa Vendég, 1921; Szép Nő Az Ablakban, 1926; Ezüstkert, 1931; Nem Szeretsz, 1937; Bocsáss Meg! 1942.

MÉCS, *László*, * Hernádszentistvánon, Sáros vármegyében 1895 I 17. Premontrei áldozópap, a Szent István Akadémia és a Kisfaludy Társaság tagja. Előbb tanár a kassai premontrei iskolában, 1920. plébános Nagykaposon, Ung vármegye alföldi m. felében, 1929. királyhelmeci plébános Zemplén vármegyében. Két évtizeden át sűrün járt előadó körútakra a Felvidéken, Erdélyben, Magyarországon, Franciaországban, Hollandiában és Németországban; megjelenése hatásos, előadásmódja gyakran hatásvadászó, föllépése rendszerint diadal volt. 1938. sikerrel szerepelt Párisban és Lilleben, látogatása után verseinek francia fordítása is jól fogyott; északfranciaországi sikeréről magam is meggyőződtem a helyszínen egy évvel a költő szereplése után a lillei egyetemen. 1945 óta rejtőzik Magyarországon. Hajnali Harangszó, 1923; Rabszolgák Énekelnek, 1925; Üveglegenda, 1931; Legyen Világosság, 1933; Összegyűjtött Költeményei, 1934; Élőket. Nézek, 1938; Forgószínpad, 1940; Összes Versei, 1941. Költészetét főleg a Vigilia c. folyóírat köre méltatta több cikkben.

A közölt versek forrása: Mécs L., Összes Versei, Bp. 1941, Athenaeum.

TERTULLIANUS ÉNEKE — Tertullianus szenvedélyesen harcias egyházatya volt az északafrikai Kathagóban. A versnek keresztény és magyar kettős értelme van.

CARMEN SAECULARE — Szó szerint százados ének, az antik Róma százados évfordulóira írt ünnepi karének, itt: a Század Éneke.

TÖRÖK, *Sophie*, igazi nevén Tanner Ilona * Budapesten 1895. Babits Mihálynak volt a felesége. Asszony A Karosszékben, 1929; Örömre Születtél, 1934; Érted és Helyetted, 1940. Két regényt is írt.

A közölt versek forrása: Költőnők anthológiája Saphotól napjainkig, szerk. Török S. és Kotzián K. Bp. 1943, Cserépfalvi.

BETEGÁGYNÁL. — MENNYIT UTAZTÁL! — Mindkettőt Babitsról írta; utóbbi a Balázsolás megrenditő utóhangja a költő halála után.

ERDÉLYI, *József*, * parasztszülőktől Ujbátor-pusztán, Bihar vármegyében 1896. Résztvett az I. világháborúban. A nyomoruság ide-odahányta a Dunántúl, Budapest és Pestkörnyék között. Verseiből akart megélni, de a költészet még világnyelveken sem tartja el az írót, nem tartotta el sohasem. A költőknek állás vagy kegyúr kell a mindennapi kenyerükhöz. E. 1932. részint szükségből, részint dacból rikkancsengedélyt váltott ki s fillérekért árulta verseit az utcán a Nemzeti Színház előtt. A II. világháború alatt, nehéz időkben lovagiatlan cikkekkel hátbatámadta költőtársait. 1945. a kommunista rendőrség elfogta s pertárgyalás és itélet nélkül önkényesen több mint egy évig börtönben tartotta. Többször megkapta a Baumgarten díjat; nagy tehetségét és újitó szerepét azok is elismerték, akik tisztában voltak acsarkodó, összeférhetetlen természetével.

Ibolyalevél, 1922; Világ Végén, 1924; Délibáb És Szivárvány, 1927; Az Utolsó Királysas, 1928; Kökényvirág, 1930; Tarka Toll, 1931; Felkelt A Nap, 1932; Téli Rapszódia, 1934; Örök Kenyér, 1938; Halad Az Ék, 1938; Fehér Torony, 1938 (válogatott versei); Emlék, 1940 (összes versei); Villám és Virág, 1941. Ardeli Szép Hold c. nyelvészkedő könyvét (1939) a szaktudomány derüs lekicsinyléssel fogadta, holott E. szófejtései bevilágitanak egy költő nyelvélményeibe, nyelvalakító képzeletébe, egyszóval becses adatok éppen a nyelvtudomány számára. Helyszűke miatt egyet sem vettem föl hosszabb verseiből; egy jó Erdélyi-antológia azonban csak a « Gyalog » és « Téli Rapszódia » c. hosszú versével s a Ribizli Kisasszony c. elbeszélő költeményével teljes.

A közölt versek forrása: Erdélyi J. Összes Versei, Bp. Magyar Élet.

A SÁG HALÁLA — Ság bazalthegy Celldömök közelében; a szép szőlőhegy oldalában éppen olyan nagy sebek (kőbányák) tátonganak, mint a Badacsonyon; a hegyet Berzsenyi is emliti két gyönyörű versében (Horácz, Bucsuzás Kemenesaljától).

SZÜRKE GÉM — A verset Szép Ernőnek ajánlotta. Hasonlít is Sz. E. Tiszapart c. verséhez (l.o.).

KOMJÁTHY, *Aladár*, * Ujpesten, 1896. Babits tanitványa volt a gimnáziumban. A Kisfaludy Társaság tagja. A II. világháború végéig a miniszterelnökségi sajtóirodában

dolgozott. A Végtelen Fele, 1925; Szavak Lánca, 1938. Irt természettudományi könyveket is.

KOZMOGÓNIA — Pythagoras: görög matematikus és bölcselő Kr. e. a 6. sz.-ban; misztikus szám-filozófiával bizonygatta a világmindenség zenei harmóniáját.

SINKA, *István*, * Szalontán 1897. 1931-ig Biharban és Békésben pásztorkodott, azután Vésztőre került napszámosnak, 1936. felköltözött Budapestre. Ifjúkori életét « Fekete Bojtár Vallomásai » c. önéletrajzában tárta fel. Himnuszok Kelet Kapujában, 1933; Pásztorének, 1935; Az Élők Félnek, 1939; Vád, 1939; Denevérek Honfoglalása, 1941 (elbeszélő költemény); Balladáskönyv, 1943; Hontalanok Útja, 1943. A II. világháború után politikailag üldözőbe vették. Nem tudtam megszerezni a köteteit; válogatásomban antológiákra és folyóiratokra voltam utalva.

FODOR, József, * Nagyilondán Szolnok-Doboka vármegyében 1898. Hírlapíró, kiadói lektor. 1945 után egy darabig az Uj Idők szerkesztője. A változást először örömmel köszöntötte, de hamar kiábrándult belőle. Lihegő Erdők, 1927; Falevelekre Ird, 1930; Összhang Nélkül, 1938; Jelenések Évei, 1940; Összegyűjtött Versei, 1942. Az antológiák rendszerint a közölt két versét szokták fölvenni, szerettem volna legalább egyiket kicserélni, de a teljes gyűjtemény átolvasása meggyőzött elődeim igazáról. F. becsületes költő, de sose tudott kilábalni a szertelen forrongásból.

A közölt versek forrása: Fodor J., Összes Versei, Bp. 1942. Uj Idők, Singer és Wolfner.

SÁRKÖZI, *György*, * Budapesten 1899 I 22, † a Sopron melletti Balfon egy munkatáborban 1945 IV valamelyik napján; mellette pusztult el Halász Gábor és Szerb Antal, a két kiváló esszéíró. Előbb az Athenaeum kiadóvállalat tisztviselője, majd irodalmi vezetője; ő vitte keresztül a falukutató írók könyveinek sorozatos kiadását a Magyarország Fölfedezése c. gyűjteményben. Pályáját a « Nyugat »-ban kezdte, Babits szoros baráti köréhez tartozott, Németh László visszavonulása után átvette a Márciusi Front lapjának, a Válasznak a szerkesztését, fennállását 1935-38. anyagilag is részben ő biztositotta. Molnár Ferenc lánya, Márta volt a felesége, S. puritán elveivel azonban nem fért össze, hogy írótársának ismerje el M.-t. Angyalok Harca, 1926; Váltott Lélekkel, 1927; Higgyj a Csodában! 1941. Összegyűjtött verseit és műfordításait özvegye adta ki 1947. Egyik legjobb műfordítónk volt, különösen Petrarca átültetésében remekelt.

A közölt versek forrása: Sárközi Gy., Összegyűjtött Versei, Bp. 1947 Sarló.

A JÉG ALATT — A Márciusi Front s a Válasz alapitási idejéből. Ebből az időből való a Higgyj A Csodában is.

ESŐCSEPPEK — Végszava a munkatáborba vonulás előtt.

GULYÁS, *Pál*, * Debrecenben 1899 X 27 † u.o. belső vérzésben, amit a háború utáni orvossághiány miatt nem tudtak megállitani 1944 V 13. Apja parasztsorból küzdötte fel magát középiskolai tanárnak. G. ipariskolai tanár volt a szülővárosában, ahonnan alig mozdult ki; inasokat tanitott, lopva görögre is. Alacsony, nagyon vézna, félvak, de lobogó lelkű ember volt. Testvérgályák, 1923; Misztikus Ünnepi Asztal, 1928; Tékozló, 1934; Az Alföld Csendjében, 1942 (összegyűjtött versei). Jó műfordító volt.

ORSZÁGÚTI ESKÜVŐ — Józsa: 18. századi település Hajdu vármegyében, a Nyirség homoktakaróján. « Pohjolában »: célzás a Kalevala egyik legszebb runájára, amely Ilmarinen, a varázsló kovács pohjolai nászünnepéről szól. G.-t egész életében foglalkoztatták a népéposzok, különösen az Eddadalok s a Kalevala.

SZABÓ, *Lőrinc*, * Miskolcon 1900 III 31. Leszegényedett református kisnemes család sarja, apja vasúti fűtő volt, rokonai vidéki papok. Erdélyi Józseffel ő volt az új költőnemzedék első csillaga az I. világháború után. Babits lelkesen szárnya alá vette a « Nyugat » csodagyermekét, együtt kalandozták be a világirodalmat, egy darabig nála lakott a Reviczky utca 7 sz. alatt: az élet meghóditására fegyverkező ifjú az élet által összezúzott férfinél. Később elhidegültek; a válás Babits haláláig fájt a két költőnek. Sz. Mikes Lajos, a cinikus-jóságos szerkesztő, műfordító, irodalmi fölfedező és koldus mecenás lányát vette feleségül; apósa emlékének megérdemelt szép verssel áldozott (Husz óra Mulva). 1926. szerkesztette a nagy várakozásra jogosító, de rövidéletű Pandora c. irodalmi folyóiratot. A huszas évek elejétől 1944-ig az Est-lapok szerkesztőségében dolgozott; örökké zúgolódó, de megbizható, jó ujságíró volt. Ifjúságában a baloldal felé

tájékozódott, a II. világháború alatt szavaiban, de nem verseiben Hitler-párti volt, egy hajszállal sem ártott költőtársainak és sose csuszott ki tollán méltatlan vers. Budapest eleste után nyomban üldözőbe vették s megpróbálták elnémítani, a hajszát meglepő lelkierővel birta s az átmeneti koaliciós időben keresztülvitte a Tücsökzene kiadását. A moszkovita hatalomátvétel óta csak műfordítóként tűrik. Sz. szellemes arca enyhén mongolos, különösen, ha mosolyog — s azelőtt könnyen mosolygott —; fiatalkorában Ripp-Rónai József festett róla eleven pasztellképet. (A Babits és Móricz portréval egyidőben). Rövidlátó, magas, hajlott, rossztartásu, de erős és munkabíró ember; 1949. súlyos betegségéről szivárogtak ki megbizható hírek külföldre. Sokat utazott, Egyiptomban is járt, egyik repülőútját versciklusban örökitette meg. A fordított nyelvek közül csak németül beszél folyékonyan. Kristályos értelmű előadásmódja versben és prózában egyaránt kiváló; dobogón és mikrofon előtt ő volt a legjobb beszélő a magyar irók közt.

Első versein (Föld, Erdő, Isten) megérzett az angol hatás s ebben nagyrésze volt Babits nevelésének, tanult a francia szimbolistáktól és a német expresszionistáktól is, természetverseiben (Lepkék, Nyitnikék, Hajnali Rigók) mindvégig lelki rokonságot tartott Wordsworth-el s más angol romantikusokkal, a Tücsökzenében pedig egyenesen visszahajlott fiatalságára, de mintegy spirálisan, nagyobb magasságban, mint a pályakezdő hajlaton: hangja a versciklusban angol költőkre, különösen a századeleji Edward-korszak mestereire emlékeztet.

Föld, Erdő, Isten, 1922; Kalibán, 1923; Fény, Fény, Fény, 1925; A Sátán Műremekei, 1926; Te Meg a Világ, 1932; Válogatott Versei, 1934; Különbéke, 1936; Harc Az Ünnepért, 1938; Válogatott Versei, 1939; Örök Barátaink, 1941 (összegyűjtött kisebb műfordításai); Régen És Most, 1943; Összes Versei, 1943; Tücsökzene, 1947; Válogatott Műfordításai, 1950. Hatalmas fordítói művéből kimagaslanak Omár Khájjám, Villon, Shakespeare, Goethe, Baudelaire, Verlaine és Stefan George átültetései. Lefordította Kleist Amphytrion c. színművét (1938) és Shakespeare három darabját: Athéni Timon, 1936; Ahogy Tetszik; Macbeth, 1939. Kitünő prózája (tanulmányok, esszék stb.) nincs kötetbe gyűjtve.

A közölt versek forrása: Szabó L., Összes Versei, Bp. 1944, Uj Idők. Singer és Wolfner; Tücsökzene, Bp. 1948, Magyar Élet.

BARBÁR TANÍTVÁNY — Babitsról szól, együttélésük idejéről. Az idősebb költőtárs egyengette útját az angol költészet felé, amikor első mestervárágsként lefordította Omár Khájiámot (angolból) és Shakespeare szonettjeit. A vers élesen jellemzi ellentétes természetüket. «Kalchedon topáza»: drágakő.

TÁRLAT: A SÁTÁNMŰREMEKEI — Az ifjú Goethe verseire (Prometheus, Harzreise stb.) formált költemény.

KORTÁRSAK — Hajnalig tartó vita után írta a harmincas évek fordulóján, amikor az írók nemcsak egy új, demokratikus honalapitásra készülődtek, hanem egymással is hadakoztak: népiek az urbánusokkal, dunántúliak a debreceniekkel, reformisták a forradalmárokkal, szocialisták a kommunistákkal. Ezt a pezsgő háboruskodást váltotta fel a temető néma egyetértése a moszkovita bizantinizmusban.

LEPKÉK TÁNCA — Bajor Gizi ezt a verset mondta legszivesebben (és legszebben) a mikrofon előtt.

TRIESZT ELŐTT — Jugoszlávia felől, a Karsztokon át érkezve Opčina állomásnál szó szerint ez a kép robban az útas elé.

AZ IPOLY ÜNNEPÉN — 1938 október 2., a Felvidék visszacsatolásakor. Sz. gyerekkora a határmenti Ballassagyarmaton telt el; Ipoly-parti gyerekévei támadnak fel a Tücsökzene képeiben is.

TEMPLOM UTCA 10 — A balassagyarmati gyerekkor színhelye s 18 sorba sürítve — Proust idő-elmélete.

A SZEM ÖRÖMEI — Hangja is, üteme is erősen emlékeztet Rupert Brooke (1887-1915) The Great Lover c. versére, amelyet kevéssel a halála előtt irt. Sz. szereti B.-t s lefordította híres tréfás versét a halak mennyországáról.

A TANITÓ UR — Villon testamentumának tréfás parafrázisa.

BABITS — Barátságuk, szakításuk, belső viszonyuk tömör drámai története. Sz. a költő halála után gyönyörű tanulmányban hódolt első mestere emlékének; az írás a Babits Emlékkönyvben jelent meg.

BERDA, *József*, * Budapesten, 1902. Élete nagyrészét Ujpesten töltötte. Áradás, 1926; Egyedül, 1908; Öröm, 1930; Irgalmas Szegénység, 1931; Örökkévaló Lobogással, 1932; Férfihangon, 1933; Indulat, 1934; Emelt Fővel, 1935; Béke, 1940; Ördögnyelv, 1941, Fény És Árnyék, 1943; Válogatott versei, 1944

A közölt versek forrása: Berda J., Válogatott Versei, Bp. 1944, Cserépfalvi; Az Élet ritmusa, Kat. költőink anthológiája, szerk. Alszeghy és Kállay M. Bp. 1933. Dom kiadása.
VIZAFOGÓ — Dülőút és Dunagát Ujpest határában.

ILLYÉS, *Gyula*, * Rácegerespusztán, Tolna vármegyében, 1902 XI 2. Ősei számadó juhászok voltak a dunántúli uradalmakon. Kaposváron járt iskolába, az I. világháború után jóformán kamasz fővel kikerült Párisba; nyomoruságos padlásszobáját a Szent Lajos szigeten később a megszépitő emlékezés mosolyával megörökitette « 9 Rue Budé » c. önéletrajzi vidám versében. Alkalmi munkákból élt, kitelepült m. kézműveseket és gyári munkásokat tanított francia nyelvre, közben a Sorbonne egyetemen tanult s összebarátkozott a zajos szürrealista költőkkel; fiatalkori kapcsolatait Aragonnal, Eluarddal évtizedek mulva is tartotta. P.-ban ismerkedett meg első szerelmével: Orosz Anna kivándorolt dési varrólánnyal. Dunántúli gyermeksége s párisi ifjúsága emlékeit szabad átköltésben Három öreg (1931) s Ifjúság (1932) c. verses elbeszéléseiben, Puszták Népe (1936) Koratavasz (1941) és Hunok Párisban (1946) c. önéletrajzi regény-ciklusában dolgozta fel. Hazatérése után biztositótársasági tisztviselő, később a Magyar Nemzeti Bank sajtóreferense volt s halálig tartó zavartalan szép barátságot kötött Babits Mihállyal, aki betegsége súlyosbodásakor maga mellé vette a « Nyugat » társszerkesztőjének. Többször megkapta a Baumgarten irodalmi díjat; az összegből kis családi házat épitett Budán. Résztvett a Márciusi Front mozgalmában, lapjuk: a Válasz megalapitásában s a politikailag akkor még hatástalan Parasztpárt irányításában; 1936. a Puszták Népe kiadásával a népi írók élére került. Fülep Lajos író és zengővárkonyi lelkész adatgyűjtésének a felhasználásával ő hívta fel az országos figyelmet a Dunántúlon pusztító egykére, egy másik írásával (Hírünk A Világban) a magyarság eltorzult külföldi hírére. Babits halála után 1941. a megszűnt « Nyugat » folytatásaként megindította s beszüntetéséig (1944) szerkesztette a Magyar Csillagot, 1946. ujra megindította a Választ. Két izben megkapta a Kossuth-díjat. 1945 óta leginkább tihanyi házában él. Második felesége kiválón képzett gyermekpszichológus.

Illyés sötétszemű, latinos arcu, erős ember: súlyos, lomha járásmódja nem illik « uras » végtagjaihoz. Hangja rekedtes, előadása fojtott hevű, forró, de könnyen átcsap megbékélő derűbe. Sokat utazott, töviről hegyire ismeri hazáját, 1934. járt Oroszországban, volt a Balkánon s belülről ismeri Franciaországot; elhúnyt testvérbátyja francia házassága révén sógorsági alapon rokonai élnek Bordeaux körül. Jóformán az egyetlen m. író, aki a nyelvet, melyből sok klasszikust fordított majdnem úgy beszéli, mint anyanyelvét. Bánni is tud a franciákkal.

A közölt versekből A Ház Végén Ülök és Esti Zápor a fiatal költő zászlóemelése a puszták népéért, az Ozorai Példa s a Nem Menekülhetsz a delelőn mutatja, ütközetben, amikor már kiprobálta az ellenállást, a Haza A Magosban, Dülő Ut, Nem Volt Elég a barlangbahuzódás idején született, amikor a rémek összesereglettek a nagyhatalmak közt hányodó kis nemzet fölött.

Nehéz Föld, 1928; Sarjurendek, 1930; Három öreg, 1931; Ifjúság, 1932; Szálló Egek Alatt, 1935; Hősökről Beszélek, 1935; Rend A Romokban, 1936; Külön Világban, 1939; Összegyűjtött Versek, 1940; Egy Év, 1946; Tizenkét Nap Bulgáriában, 1946 (verses napló); Szembenézve, 1947; Összes Verse, 1947, három k.-ben. Szerkesztette s nagyrészt fordította a Francia Irodalom Kincsesháza c. antológiát (1942), sajtó alá rendezte s részben fordította Racine összes művének m. kiadását (1949). A Puszták Népe francia fordítása (Gallimard, 1944.) külföldön is becsült nevet szerzett az írónak.

A közölt versek forrása: Illyés Gy. Összegyüjtött Versei, Bp. 1940, Nyugat, — Válasz, 1946-48.

AJÁNDÉK — Első feleségéhez írta.

ÓDA EURÓPÁHOZ — A vers négy részből áll; az utolsó részt vettem át.

BOTOK — Egy faragásos somogyi pásztorbotról szól; a könyvespolcán láttam függeni

OZORAI PÉLDA — Ozora: falu Tolna vármegyében, a Sió partján; itt adta meg magát 1848 X 6 Jellasich 8000 embere 12 ágyuval. Thermopylai: hágó Észak- és Közép-Görögország között; Kr. e. 490 itt esett el a perzsák elleni egyenlőtlen hősi küzdelemben Leonidas király és spártai csapata. I. a verset hasonló címen később negyvennyolcas tárgyu darabbá dolgozta át; bemutatták 1952 VI 5 a Nemzeti Színházban.

BEH PIHENNÉK — Második feleségéhez.

ÚJSZÜLÖTT — Lányáról, Mariskáról.

BUDA, 1945 JANUÁR — A ház a Csejthey utcában állt, a Rózsadombon. Oda huzódott be az ostrom elől Németh László is, családjával együtt.

KERESZTURY, *Dezső,* * 1904 Zalaegerszegen. Kisdiák korában Mindszenty József tanítványa, a két háború közt a berlini m. intézet lektora, később 1936-tól Eötvös kollégiumi tanár, egy. m. tanár, 1945. az Eötvös Kollégium igazgatója, 1945-46. a parasztpárt jelölése alapján vallás- és közoktatásügyi miniszter; bátran szembeszállt a kommunisták egyházellenes politikájával. Lemondása után a M. Tudományos Akadémia könyvtárosa. Versei a Válaszban jelentek meg.

ANGYAL — Az ifjú Vörösmarty stílusában.

VÉNASSZONYOK NYARA — Abból az időből, amikor diákjaival újratetőzte az Eötvös Kollégiumot.

BERCZELI, *A. Károly,* * 1904. Szegeden és Nápolyban végezte iskoláit, mint fiatal diák gyalog bejárta Olaszországot. Számos drámát, misztériumot, regényt és novellát irt. Kultuszminisztériumi titkár, majd 1948-tól az Orsz. Széchenyi könyvtár tisztviselője, jelenleg, fiatal kora ellenére, nyugdíjban van. Mise, 1926; Ádám Bukása, 1931; Julius, 1939; Hőskor, 1942; Válogatott Versek, 1944; Műforditások: Magyar költő magyarul: Janus Pannonius, 1934; Uj Olasz Költők, 1941.

A közölt versek forrása: Berczeli A. K., Hőskor, Bp. 1942 Révai.

TEATRO MECCANICO — A római Piazza Navona Vízkereszt napján mutatványos sátorverés és népmulatság színtere.

JÓZSEF, *Attila,* * Budapesten 1905 IV. 11, egy tehervonat elé vetette magát Balatonszárszón, Somogy vármegyében 1937 XII 3. Görögkeleti erdélyi családból eredt. Apja szappanfőző munkás volt, kivándorolt s ellátatlanul magára hagyta családját, fiúgyermekét, a későbbi költőt a Gyermekvédő Liga Öcsödre adta ki paraszt nevelőszülőkhöz, hét éves korától két nővérével együtt édesanyja tartotta el ruhamosásból és takarításból. A költő egy ferencvárosi nyomortanyán nőtt fel s nagyon korán kenyérkeresetre szorult, vizet árult egy kültelki moziban, volt rikkancs, csomaghordó, bélyegbőrzés, kenyeresfiú, hajósinas egy vontatógőzösön, házitanító, kukoricacsősz, mezei napszámos, közben leérettségizett Makón s megjelentek első versei. (« Csodagyereknek tartottak, pedig csak árva voltam » — írta erről az időről rövid önéletrajzában). Érettségi után egy darabig könyvügynök és magántisztviselő volt, beiratkozott tanárszakosnak a szegedi egyetemre, be-bekilincselt Juhász Gyulához, akit antik mértékü hódoló versben köszöntött, Horger Antal professzor azonban egyik verse miatt (Tiszta Szívvel) eltanácsolta az egyetemről. J. Bécsbe ment s szörnyű nyomoruságban megprobálta folytatni tanulmányait, a báró Hatvany család segélyével kiutazott Párisba s a délfrancia tengerpartra is lejutott, hazatérése után ismét magántisztviselő lett, de súlyos neuraszténiája miatt megvált hivatalától s az irodalomból próbált megélni, teljesen reménytelenül. A harmincas évek elején kizárták a kommunista pártból, 1933-34 körül már határozottan szocialistának vallotta magát s a kommunista-ellenes Mónus Illést tekintette politikai mentorának. Résztvett a Szép Szó c. folyóirat alapitásában s végzetes betegségéig a lap belső munkatársa és fő büszkesége volt. A harmincas évek derekán rendszeresen járt pszichoanalitikai kezelésre, de 1936. elején dührohamában elverte orvosnőjét; ekkor szorult először hosszabb ideggyógyászati kezelésre. A nyarat megcsendesedve a Balaton mellett töltötte s megismerkedett a Flóra-versek címzettjével. 1937. nyarán Trombitás utcai lakásából hirtelen be kellett szállitani a Siesta szanatóriumba, ahol megállapitották, hogy rég lappangó schyzophreniája akut paranoiává fejlődött. Állapota annyira javult az inzulin-shock kezeléstől, hogy késő ősszel az orvosok egyhangun megengedték a házi kezelést, de kikötötték, hogy a beteget a nagyváros nyugtalanító légköréből valami csöndes vidéki helyre kell szállitani. Igy került Szárszóra s hamarosan a vonat kerekei alá. Holttestét később fölszállitották Budapestre s a Kerepesi Temetőben helyezték el a Főváros által adott díszsírban.

J. csontosarcu, sápadt, jókötésű, zömök ember volt; amikor bajuszt eresztett feltünőn hasonlított Petőfi daguerréotip (s valószinüleg leghitelesebb) képére. Hivatalos bronz emlékszobra, amelyet Beck András mintázott a kommunista párt utasitása szerint nem is emlékeztet az egykori élőre, sem versekben élő lelki portréjára, jellemző példája ellenben a kongó, hazug heroizálásnak. A költő suhanc korában vidám fiú volt, mintha csak egyik rikkantó verséből lépett volna ki, később kemény tüskéi nőttek, nyugtalan, komor és kihívó lett, utolsó éveiben megszelidült ugyan, de összetört, « megjuhászodott »

ember benyomását keltette, ingerlékeny és bánatos volt, s tehetetlenül küzdött gyötrő kisebbségi érzései ellen (voltak rossz barátok, barátnők, akik egyenesen szitották ezt az önemésztő érzését) s megrögzötten magyarázgatta, hogy milyen haszontalan mesterséget űz, heréje a társadalomnak, hiszen tettek helyett szavakat válogat és rakosgat egymás mellé! Kortársai közül csak Illyés Gyulát ismerte el egyenrangu költőnek, bár nem szerette s ezt az érzést pszichoanalitikus tanácsra nem is titkolta.

Szépség Koldusa, 1922; Nem Én Kiáltok, 1925; Nincsen Apám, Se Anyám, 1929; Döntsd A Tőkét, Ne Siránkozz, 1931; Külvárosi Éj, 1932; Medvetánc, 1934 (első gyűjteményes kiadása); Nagyon fáj, 1936; Összes verseit és műfordításait Bálint György rendezte sajtó alá, 1938; máig ez a leghasználhatóbb kiadás. Keveset fordított, de remekül; ófrancia verseken kivül a szomszédnépek költészetét is tolmácsolta. Két kötetes és jegyzetes «kritikai» kiadása (1953) a kommunista párt irodalomhamisításának elszomorító példája. Életrajzát ketten is megírták; József Jolán könyve testvéröccséről (1943) kitünő írás, de nem pártatlan s itt-ott kiigazításra szorul egy kritikai életrajzban, a másik könyvet bizalmas barátja: Németh Andor írta s a II. világháború után jelent meg; a kommunista sajtó hevesen támadta a «polgári szemléletű» de valójában megható, hiteles portrét.

A közölt versek forrása: József A., Összes Versei és Müforditásai, Bp. Cserépfalvi.

ISTEN — Az istenes Ady stílus-visszhangja a fiatal költőben.

MAGYAR ALFÖLD — Alföldi versei nem tájképek, hanem a falusi gondozásba adott proletár árvagyermek és disznópásztor emlékei.

NYÁR — Rokon hangzásu Georg Trakl, a nagy osztrák költő (1887-1914) lírájával.

REGŐS ÉNEK. BETHLEHEMI KIRÁLYOK. ÖT SZEGÉNY SZÓL. MEDVETÁNC. — Tudatosan az ősi keresztény és pogány népköltésre alakított versek. J. már a szegedi egyetemen sokat foglalkozott népköltészettel. Jó diák volt s Dési Lajos professzor önálló kutatással is megbizta. «Róka, rege, rejtem»: a regősök legrégibb fennmaradt szövegei (pl. rétt ökör, régi törvény, haj, regő rejtem!) Sebestyén Gyula, a kiváló folkore kutató szerint pogány papok, sámánok varázsigéinek rejtélyesen hangzó maradványai. J. versében rontó hatásu tréfás ráolvasást jelképez.

ÓDA — A negyedik rész emlékeztet Thomas Mann Varázshegy c. regényének híres jelenetére, amelyben Hans Castorp a szerelme röntgenképét nézegeti. Lehet, hogy a költő írás közben emlékezett a regényre, lehet, hogy öntudatlanul hatott rá, de az összhangzás lehet puszta véletlen. J. tisztelője volt M.-nak; egyik budapesti fölolvasásán verssel köszöntötte, ahol ezek az áruló sorok olvashatók:

Ahogy Hans Castorp madame Chauchat testén,
Hadd lássunk át magunkon itt ez estén...

MAMA — Anyját tizennégy éves korában elvesztette. A tudathasadás kezdetén makacsul visszatért az agyondolgozott anya képe s valóságos kényszerképzetté fajulva ostromolta bűntudatát.

ALTATÓ — Ottó Ferenc zeneszerző Balázs nevű unokaöccséhez írta.

KIRAKJÁK A FÁT — Följegyzése szerint kiskorában fát és szenet lopott a ferencvárosi pályaudvarról, hogy legyen fűtenivalójuk. Igy *is* akart segíteni az anyjának. A gyermektolvaj rettegése támadt föl a versben.

KIÁLTOZÁS — BUKJ FÖL AZ ÁRBÓL — Félt a megőrüléstől. Tanu rá számos szivettépő verse az utolsó egy-két esztendőből.

MÁR KÉTMILLIÁRD — BUZGÓSÁG — MEGMÉRESSÉL — A Flóra versekből. Szerelme később egy másik nagy m. költőhöz ment feleségül. A «Buzgóság» a középkorban kedvelt és különösen Charles d'Orléans által használt «köröcskéző» (rondeau) formára készült.

DSIDA, *Jenő*, * Szatmáron 1907 V 17 † szívbajban Kolozsváron 1938 VI 6. Hírlapíró s egy darabig a Pásztortűz c. folyóirat szerkesztője volt. Verses feliratu sírháza megható nevezetesség a házsongárdi öreg temetőben. Leselkedő Magány, 1928; Nagycsütörtök, 1933; Angyalok Citeráján, 1938 (halála után jelent meg). Jó esszéíró és műfordító is volt. Lesz, aki keresni fogja az antológiában Psalmus Hungaricus c. ismert hosszu rapszódiáját, amely szintén rendkivüli verselő képességére vall, Reményik és Áprily mélygyökerű, szemérmes erdélyi hazafisága mellett azonban felszínesnek érzem.

KÓBORLÓ DÉLUTÁN KEDVES KUTYÁMMAL — Alcíme: Lirai képek öt fejezetben. Az első fejezetet közlöm, teljességében.

JANKOVICH, *Ferenc*, * Székesfehérváron 1907. Az Eötvös-Kollégium tagjaként a budapesti Pázmány Péter Tudományegyetemen végezte el a bölcsészkart. Párisban a francia tanárképző intézet (École Normale Supérieure) növendéke volt, Marseilleben nyilvános hangversenyen magyar népdalokat énekelt. Hazatérése után sokat foglalkozott a m. népdal, kórusének és jó katonanóták kérdésével; 1936-1942. szerkesztette a Magyar Dal c. zenei lapot. Kenyérszegés, 1932; Barangoló, 1937; A Viharhoz, 1939; Elégia, 1941. Válogatott Versek, 1943. Irt egy népi használatra szánt rövid m. irodalomtörténetet, regényírónak is figyelemreméltó (Téli Szivárvány).

A közölt versek forrása: Jankovich F., Barangoló, Bp. 1937, Nyugat; Válogatott versek, Bp. 1943, Cserépfalvi.

DELELŐN — A 18. századi magyaros iskola stílusában.

HORVÁTH, *Béla*, * Budapesten 1908 V 25. Résztvett a Vigilia és a Szép Szó c. folyóiratok alapításában, mindkettőnek belső munkatársa s az Esti Kurir c. napilapnak politikai vezércikkírója volt. A II. világháboru végén a hadsereg kötelékében kiszakadt Nyugatra, 1945-52. Olaszországban élt, szó szerint ferences szegénységben, előbb Rómában, majd három éven át Genovában a ferencesek Angyalos Boldogasszony nevű kolostorában: Olaszországi évei alatt több olasznyelvű nyilvános előadást tartott Magyarországról. 1952. átköltözött Németországba. H. égő tekintetű, szikár, száraz, déliesen eleven mozgású ember s a mindennapi beszédben is ékesszóló. Mint a legtöbb m. költő, idegen példák közül ő is kizárólag latin mintákon formálta a művét a maga félreismerhetetlen hangjára. 1935-ig öt kisebb versfüzetet adott ki: Galamb, 1927; Szőlőhegy Délben, 1929; Minden Mozdulatban, 1931; Minden Kapudon Keresztül, 1933; Legjobb A Lehetetlen 1935. További verseskönyvei: Utolsó Jelenések, 1937; Szabadító Angyal, 1939; A Kis Kanász Viaskodása és a Csodálatos Szőlőtő, 1940 (elbeszélő költemények); Husz Olasz Költő, 1943 (műfordítások); Nyugati Szél, 1943 (válogatott műfordítások); Titkos Értelmü Rózsa, Cleveland, U.S.A., 1953 (világirodalmi antológia a Szűz-Anya dicséretére). H. a középkori keresztény líra legjobb élő m. tolmácsa; ujabban a szomszédnépek költészetéből is fordít. Ő az egyetlen, akinek emigrációs verseit is fölvettem a gyűjteménybe, mert költészete a bujdosásban csak megnőtt, de nem ott született.

ELHURCOLT MAGYAROK ÉNEKE — A versnek a m. énekek közt van egy 17. századi őse, mely a tatár rabságba hurcolt erdélyiek siralmáról szól.

ULTIMA VERBA — A Petrarca által gyakran használt régi olasz dalformában. Sziciliáról szól.

RADNÓTI, *Miklós*, * Budapesten 1909, kivégezték a győrmegyei Abdán 1944 november valamelyik napján. A szegedi egyetemen Sik Sándor egyik kedvenc tanítványa volt; résztvett a Szegedi Fiatalok Művészeti Kollégiumának megalapításában. Pestre költözése után írásból és óraadásból élt panasztalan szegénységben. A közepesnél valamivel alacsonyabb, beesett arcu, de elég jókötésű ember volt; tetteiben, írásaiban, mások és a maga megitélésében szigoru becsület vezette. 1944. egy munkaszolgálatos osztaggal Borba került, a szerbiai rézbányába, a németek visszavonulása után eltünt, holttestét 1947. özvegye megtalálta egy dunántúli tömegsírban s fölvitette Budapestre. Viharkabátja zsebéből előkerült több ismeretlen verse s a bori táborban irt költemények végleges szövege, jeléül, hogy a halálmenetben is csiszolta. Pogány Köszöntő, 1930; Ujmódi Pásztorok Éneke, 1931; Lábadozó Szél, 1933; Ujhold, 1935; Járkálj Csak, Halálraitélt, 1936; Meredek Út, 1938; Válogatott Versek, 1940; Guillaume Apollinaire Válogatott Versei, 1940 (Vas Istvánnal, műfordítások); La Fontaine Válogatott Meséi, 1943 (műfordítások); Orpheus Nyomában, 1943 (műfordítások); Tajtékos Ég, 1946 (posthumus kötet); Összes Versei, 1948. R. a m. műfordítás nagy hagyományát a legmagasabb igénnyel, Babits és Tóth Árpád szintjén ápolta.

A közölt versek forrása: Radnóti M. Versei, Gyoma, 1948, Kner kiadás.

CHARTRES — Püspökváros Franciaország búzatermő szivében, hires székesegyházának nyugati kapujában állnak a románstílű szobrászat legnagyobb északeurópai remekművei.

LÁNGOK LOBOGNAK — A vers 1939 december 20 született. Nicholas Monsarrat angol tengerésztiszt jóval a II. világháború után The Cruel Sea c. gyötrő regényében többszáz oldalon hasonlóképpen irta le személyes élményeit a « könyörtelen » tengeren, mint néhány tömörített sorban a m. költő a puszta beleélés erejével.

VERESMART — Magyar-német vegyesajku falu Baranya vármegyében, közel a jugoszláv határhoz.
LEVÉL A HITVESHEZ — A vers egy szerbiai munkatáborból van keltezve s hangja erősen emlékeztet Simon Dach 17. századi német költő Ännchen von Tharau c. versére, mely a harminc éves háború idején született. (M. fordítása megvan a Szerb Antal szerkesztette « Száz Vers »-ben).
ERŐLTETETT MENET — A szerbiai Borban költötte, két hónappal a halála előtt.

VAS, *István*, * Budapesten 1910. Magántisztviselő, 1945-ben belügyi számv. főtanácsos, majd 1946-ban a Révai Irodalmi Intézet lektora lett. Biedermeier hangon kezdte, a fenyegető borzalmak közé bekerített szegény-polgár életét próbálta ápolni s mind magasabb dombra menteni; Babits és Illyés hatása alatt formálta meg nagylélekzetű s kissé terjengős ódai hangját a tiszta ész védelmében. Ez a hang olaszországi versciklusában szólalt meg legérettebben; a kötetet nem tudtam megszerezni. Őszi Rombolás, 1932; Levél A Szabadságról, 1935; Menekülő Múzsa, 1938; Villon Nagy Testamentuma, 1940 (műfordítás); Guillaume Apollinaire Válogatott Versei, 1940 (Radnóti Miklóssal, műfordítások); Angol Barokk Líra, 1946 (műfordítások); Áldott Asszonyok, 1947.
BUDAPESTI KÖRKÉP — Arany egyik kedvelt versformájában, Byron-i stancákban írta. A 18 szakaszból álló vers első kilenc szakaszát közlöm. A közölt rész befejezése a « Nyugat »-ra céloz: Szekszárd adta Babitsot, Szabadka Kosztolányit, Ady, Móricz, Tóth Árpád a debreceni kálvinista világból származott át Budapestre.

TAKÁTS, *Gyula*, * a somogymegyei Tabon 1911. Mindig vidéken élt — a Dunántúlon tanárkodott —, de nem « vidéki költő ». Ő festette a legvarázslatosabb pannoniai tájképeket a fiatalabb nemzedékből. Kút, 1935; Kakuk A Dombon, 1937; Május, 1939; Családfa Helyett, 1941; Se Ég Se Föld, 1947.

WEÖRES, *Sándor*, * dunántúli birtokoscsaládból Szombathelyen 1913. Babits már első verseiben fölismerte a jövendő nagy költőt. Fiatalon szép útakat tett: volt a norvég fjordoknál és hajón Indiában. Ő az egyetlen neves m. költő, aki látta Ázsiát. Szülővárosában, majd Pécsen volt könyvtári tisztviselő. 1948. rövidlejáratu ösztöndíjjal Rómába ment, tisztelői és barátai a gyakorlati dolgokban tanácstalan költőnek menekültpapírokat szereztek, de W. — a m. szó és képzelet egyik legvakmerőbb kalandosa — az utolsó pillanatban visszahőkölt a bujdosó élet kalandjától s a kemény, hontalan szabadság helyett a lélekörlő hazai elnémulást választotta. Visszatért Magyarországra. W. ragyogószemű, alacsony s inkább vézna ember; andalító vas-megyei tájszólással beszél. Ama ritka poéták közé tartozik, aki valóban költő módjára viselkedik a mindennapi életben, helyesebben úgy, ahogy az átlag olvasó a csillagnéző és álomjáró költő viselkedését elképzeli. (*) Hideg Van, 1934; A Kő és az Ember, 1935; A Teremtés Dicsérete, 1938; Theomachia, 1941 (drámai költemény); Meduza, 1942; Gyümölcsöskosár, Elysium, 1945, A Fogak Tornáca, 1947.

A közölt versek forrása: Weöres S., Hideg van, 1934, Iró; A kő és az ember, 1935, Nyugat; Meduza, 1942, Egyetemi ny.; Elysium, 1945, Móricz Zs. könyvkiadó; A fogak tornáca, 1947, Egyetemi ny.; — Magyarok, 1947 dec.; Válasz, 1948 ápr. és májusi számok.
SZÉP VŐLEGÉNY. A FAZEKAS. — A 14. és 15. századi német és németalföldi misztikus lírával rokon versek.
A KŐ ÉS AZ EMBER — « Spiritual song »: amerikai ültetvényeken dolgozó hajdani néger rabszolgák vallásos vígaszdala.
ROMÁNC AZ ŐRZŐKHÖZ — A keletázsiai költészetben van elég gyakori párja.
SUGARAS ÉNEK — TÉLI REGGEL. — KÖSZÖNTŐ — A FOGAK TORNÁCA. — W. mitológiateremtő költészetének a példái s a misztikus világvallások bensőséges átélését bizonyitják, de egyúttal lírai kifejezőerejét is.

(*) Budapest ostroma után az orosz parancsnokság elvette lakásomat s én kibombázott apám menedékhelyére huzódtam, egy sötét szoba padlójára. Közben egy versantológián dolgoztam, megkértem levélben W.-t, hogy fordítson le két Rilke költeményt s megírtam, milyen címre küldje. Jó ideig nem hallottam róla, egy szép napon aztán kopogtatnak a szűk és sötét tanyán, belép W., nyájasan odaköszön apámnak, akit sose látott, megcélozza az iróasztalt, letelepszik melléje, előveszi a ceruzáját s papírt kér. « Megvan a fejemben a Rilke fordítás » — mondja derüs ábrázattal, « csak le kell írni ». Mind nagyon boldogok voltunk.

EMLÉKEZÉS GYEREKKORI TÁJRA. — A lírikus Katona Józsefet csak e század harmincas éveiben fedezték föl igazán. W. verse a korai m. romantika stílusát eleveníti fel, azt a nyelvet, amely Katona József s az ifjú Kölcsey és Vörösmarty költői eszköze volt.

HANNÁNAK — Andromeda: tengeri szörnynek kitett és sziklához láncolt szűz, akit a görög hitrege szerint Perseus mentett meg a levegőből.

HÁZIÁLLAT TEMETŐ — Ez a különös W. vers nem lett volna különös az ősi Egyiptomban s ma sem volna furcsa Indiában vagy — Angliában. London egyik központi nagy parkjában gondosan ápolt öreg álattemető huzódik meg, Edinburghban a várfokon van hasonló temető s a skót gárdaezred gondozza.

BÉKAMESE — Gunyvers a képzelet nélküli, kontár, önhitt birák ellen.

JÉKELY, *Zoltán*, * Nagyenyeden 1913. Áprily Lajos költő (1. o) fia. Mint legtöbb honfitársa a szükebb pátriában ő is nagy gyalogló volt diákkorában s bejárta Erdély havasait. Apja kiköltözése után Bp.-en tanult s ott volt könyvtári tisztviselő, Északerdély visszacsatolása után (1940) hazatért s az összeomlásig a kolozsvári Egyetemi Könyvtárban szolgált, ma ismét Budapesten él. Két ízben volt ösztöndíjjal Olaszországban. Éjszakák, 1936; Uj Évezred Felé, 1939; Mérföldek, Esztendők, 1943; Álom-requiem, 1948. Egyenlőtlen, de eredeti műfordító. Átültette Dante Uj Életét; a modernek közül a rokon Laforgue hangját találta el legjobban.

A közölt versek forrása: Jékely Z., Éjszakák, 1936 Mikes K. Ak.; Uj évezred felé, 1939, Cserépfalvi; Mérföldek, esztendők, 1943, Franklin; Álom-requiem, 1948, Egyetemi ny.

A MAROSSZENTIMREI TEMPLOMBAN — M.: kis román falu Alsó-Fehér vármegyében, Gyulafehérvár mellett, határában áll a Hunyadi-templom, melyet H. János építtetett 1442. a törökök feletti győzelem emlékére. A kálvinista templom, melyet az I. v. háború előtt helyreállitottak puszta műemlék és üresen áll, mert az odavaló magyarság régen kipusztult.

CSILLAGTORONYBAN — « Cintermek »: temetők. Erdélyben még olykor használt elavuló m. szó a latin coemeteriumból. Ady igen kedvelte.

RÓNAY, *György*, * Budapesten 1913. Hosszabb ideig a Révai könyvkiadóvállalat lektora, 1947-től a párt erőszakos feloszlatásáig a Barankovich féle Demokrata Néppárt országgyűlési képviselője. R. eleinte a modern franciáktól tanult, Apollinaire, Supervielle, Pierre-Jean Jouve volt a mestere — a « Cirkusz Uszályon » is apollinairei vers —; később az indulat a maga lábára állitotta. A szelid, halk emberről a katolikus hátvédküzdelemben kiderült, hogy bátor harcos és jó szónok; ha megmaradt volna valahogy a szabad szólás módja — legalább annyira, mint a Bach-korban! — költészetét is megedzették volna a harcok. Te Mondj Ei Engem, 1942; Modern Francia Lira, 1939 (műfordítások); Michelangelo Versei, 1939 (műfordítások olasz eredetiből, de a híres német Rilke-fordítások segitségülvételével); Uj Francia Költők, 1947.

R. igen jó tanulmányiró; regényei azonban, akárcsak Jékely regényei, meglehetősen élettelenek.

A közölt versek forrása: Rónay Gy., Te mondj el engem, 1942, Révai. — Magyarok, 1947, márc. és szept.

ŐSZI ÉNEK — Arany János őszikéinek a hangján; nemes hadüzenet a pöffeszkedő és hangosodó pártköltészetnek, röviddel a kényszerű elnémulás előtt.

BARTÓK — A versben átlátszó célzások vannak Bartók Béla zenéjének pogánykori elemeire.

TOLDALAGI, *Pál*, * Kolozsvárott 1914. Iskolai tanulmányait Erdélyben és Bp.-en végezte, fővárosi tisztviselő volt. Hajnali Versenyfutás, 1936; Im Üdvözöllek, 1940.

A közölt versek forrása: Sőtér I., Négy Nemzedék, élő magyar költők. 1948, Parnasszus.

BÉKÉS, *Gellért*, * Budapesten 1915 I. 3. A Sz. Benedek Rend tagja. Bölcseleti és hittudományi tanulmányait Rómában végezte. 1940-ben Pannonhalmán, 1946 óta a római Szent Anzelm bencés főiskolán tanár. 1951-ben Dalos Patrikkal együtt elkészítette az újszövetségi Szentirás új magyar fordítását. A Katolikus Szemle munkatársa. Versei és világnézeti cikkei folyóiratokban jelentek meg.

CSORBA, *Győző*, * Pécsett 1916. U.o. végezte iskoláit. A pécsi városi könyvtár tisztviselője. 1947-ben elnyerte a Baumgarten díjat és római ösztöndijat kapott. Mozdu-

latlanság, 1938; A Hid Panasza, 1943; Szabadulás, 1947; Helinant: A halál versei, 1940. (műfordítás).

VERS ROMÁBÓL — A kép: Róma történelmi negyede a Tiberis-parti Magyar Intézet környékén. Cs. 1947 és 1948. volt Rómában. A « szívek szíve »: Shelley, angol költő római sírfelirata. « Itt nyugszik, kinek nevét a vízre írták »: Keats, angol költő sírirata (saját kívánsága szerint) a római protestáns temetőben.

REZEK, *Sándor*, * Gödöllőn 1916 VIII. 3. A Szent Benedek Rend tagja. Az Ahogy Lehet c. párisi magyar ifjúsági folyóirat egyik irányítója. Mélyen Szállunk, 1952, Páris. *Forrás:* Rezek S., Mélyen szállunk, 1952, Páris.

PILINSZKY, *János*, * 1921 Bp.-en A pesti Pázmány P. egyetem bölcsészkarának volt hallgatója. Ő az elnémított m. líra legfrissebb jelentős igérete. Trapéz és Korlát, 1946. *Forrás:* Pilinszky J., Trapéz és korlát, 1946, Ezüstkor; Sőtér I., Négy Nemzedék, 1948, Parnasszus; Válasz, 1948 febr.

HARBACH, 1944 — A költő a m. hadsereg kötelékében a háború végén egy időre Ausztriába került, ahol két H. nevü falu van, egyik Alsó A.-ban, a cseh határ mellett, másik Salzburgban: a költő alighanem az elsőre céloz a versben.

NÉVMUTATÓ

ADY Endre, 148-189, *477-479*
ARANY János, 1-70, *465-469*
ARANY László, 110-120, *474-475*
ÁBRÁNYI Emil, 120-121, *475*
ÁPRILY LAJOS, 273-277, *485*
BABITS Mihály, 191-225, *480-482*
BARTALIS János, 308-309, *486*
BÁRD Miklós, 129-131, *476*
BERCZELI A. Károly, 383-384, *491*
BERDA József, 361-362, *489-490*
BERDA Mária, 281-282, *485*
BÉKÉS Gellért, 454-455, *495*
CSORBA Győző, 455-457, *495-496*
DSIDA Jenő, 400-402, *492*
ENDRŐDY Sándor, 122, *475*
ERDÉLYI József, 329-336, *487*
FODOR József, 339-340, *488*
FÜST Milán, 278-279, *485*
GÁRDONYI Géza, 143-145, *477*
GULYÁS Pál, 345-347, *488*
GYÓNI Géza, 240-241, *483*
GYULAI PÁL, 82-87, *471*
HARSÁNYI Lajos, 236-237, *482-483*
HELTAI Jenő, 146-147, *477*
HORVÁTH Béla, 404-416, *493*
ILLYÉS Gyula, 225-235, *490-491*
JANKOVICH Ferenc, 402-403, *493*
JÉKELY Zoltán, 447-450, *495*
JÓZSEF Attila, 384-400, *491-492*
JUHÁSZ Gyula, 225-235, *482*
KAFFKA Margit, 190-191, *480*
KARINTHY Frigyes, 278, *485*
KASSÁK Lajos, 271-272, *484-485*
KERESZTURY Dezső, 382-383, *491*
KISS József, 106-109, *474*
KOMJÁTHY Aladár, 237, *487-488*
KOMJÁTHY Jenő, 131-135, *476*
KOSZTOLÁNYI Dezső, 241-260, *483-484*
KOZMA Andor, 135-139, *476*
LENDVAI István, 280, *485*
LÉVAY József, 80-81, *470-471*
MADÁCH Imre, 71-80, *469-470*
MÉCS László, 311-324, *487*
NADÁNYI Zoltán, 310, *487*
PILINSZKY János, 458-459, *496*
RADNÓTI Miklós, 416-422, *493-494*
REMÉNYIK Sándor, 295-308, *486*
REVICZKY Gyula, 122-128, *475-476*
REZEK Sándor, 457, *496*
RÓNAY GYÖRGY, 451-452, *495*
SÁRKÖZY György, 340-344, *488*
SÍK Sándor, 282-294, *486*
SINKA István, 337-338, *488*
SZABÓ Lőrinc, 347-461, *488-489*
SZABOLCSKA Mihály, 142-143, *476-477*
SZÁSZ Károly, 101, *473*
SZÉP Ernő, 238-239, *483*
TAKÁCS Gyula, 427-428, *494*
THALY Kálmán, 101-106, *473-474*
TOLDALAGI Pál, 453, *495*
TOLNAI Lajos, 99-100, *473*
TOMPA László, 235, *482*
TÓTH Árpád, 260-270, *484*
TÓTH Kálmán, 98-99, *473*
TÖRÖK Sophie, 325-328, *487*
VAJDA János, 87-97, *472-473*
VARGHA Gyula, 139-142, *476*
VAS István, 423-426, *494*
WEÖRES Sándor, 429-447, *494-495*

TARTALOMJEGYZÉK

CS. SZABÓ LÁSZLÓ

Előszó . . . V
Bevezetés . . . IX

ARANY JÁNOS

A szegény jobbágy 1
Télben 2
Válság idején 4
Nyalka huszár 5
Rásüt az esthajnal 5
Emléklapra 6
Koldus-ének 8
Letészem a lantot 9
Fiamnak 10
Egynémely nagyocska emberre . . 10
A Laczikonyha 11
Őszszel 13
Vojtina II. levele öccséhez . . . 14
Az Ó-torony 16
Kertben 16
Családi kör 17
Rachel siralma 20
A Dalnok búja 21
Dante 23
Az elhagyott lak 24
Arkádia féle 24
Török Bálint 25
Tájkép 27
V. László 28
Szent László 29
Mátyás anyja 31
A Fülemile 32
A Tetétleni halmon 34
Szibinyáni Jank 36
Zâcs Klára 37
A vén gulyás 38
Emlények 39
Irjak? Ne irjak? 40
Szondi két apródja 41
Elesett a Rigó lovam patkója . . 43
A Walesi Bárdok 43
Hollósy Kornéliának 45
A lejtőn 45
Reményinek 45
J...hoz 46
Kies ősz 46
Magányban 47
Vojtina Ars Poetikája 48
Rege a Csoda-szarvasról . . 54
Epilogus 57
Naturam furca expellas . . 58
Vásárban 58
Tamburás öreg úr . . . 59
Tengeri-hántás 60
Mindvégig 62
A régi panasz . . . 62
A tölgyek alatt . . . 63
Kosmopolita költészet . . 64
Vándor Czipó 64
Ének a pesti ligetről . . . 66
Vörös Rébék 67
Ez az élet 69
Félmagyarság 69
Czilinder 69
Szülőhelyem 69
Demokrata-nóta 69
A Csillag-hulláskor . . . 70
Főtitkárság 70
Uram Bátyám 70
Civilisatio 70

MADÁCH IMRE

Nem féltelek, hazám! 71
Az Ember Tragédiája 72

LÉVAY JÓZSEF

Mikes . . 80

GYULAI PÁL

Hadnagy uram 82
Magyar költők 82
A bujdosó 82
Szüreten 83
Szeretnélek még egyszer látni . . 84
Krisztus és a madarak 84
A Széchenyieskedők 85
A táblabiró 85
Oh nemzetem 86
Margit szigetén 86

VAJDA JÁNOS

A virrasztók . . 87
Hajótöröttek . . 88

Száll a hegyre . . 89
Húsz év mulva . . 89
Őszi tájék 90
Az üstökös . . . 90
A Balaton partján . . . 91
Vasúton 92
A végrendelet 93
Nádas tavon 93
Sodoma 94
Emléksorok 95
Harminc év mulva 96
Elmulnak majd mind e világok . 97

TÓTH KÁLMÁN

Előre . . 98
Fütyül a szél 98

TOLNAI LAJOS

A szépdombi korcsmárosné 99

SZÁSZ KÁROLY

Iduna . 101

THALY KÁLMÁN

Esztergom megvételéről . . . 101
A kölesdi harcrúl 103
Ocskai Lászlórúl való ének . . 104

KISS JÓZSEF

Ó, mért oly későn . 106
Tüzek 106
Ágota kisasszony . . 108
Hova? 109

ARANY LÁSZLÓ

Délibábok hőse . 110

ÁBRÁNYI EMIL

Magyar Nyelv . . 120

ENDRŐDI SÁNDOR

Csöndes éj harmatja . 122
Gyönge violának . . . 122

REVICZKY GYULA

A « Perdita » dalokból . 122
Imakönyvem . . . 123
Petőfi él! 124
Március tizenötödikén . 124
Ősz felé . . . 125
Magamról . . . 125
Arany Jánosnak . 126
A Volkov-temető . 127
Számlálgatom . 128

BÁRD MIKLÓS

Irok a tengernek . 129
Erdők . . . 130

KOMJÁTHY JENŐ

Csak tartsatok . . 131
Harmónia . . . 132
A homályból . . . 133
Önvád 133
Törj össze mindent . 134

KOZMA ANDOR

Kölcsönös babér . . . 135
Antaeus a boltban . . 136
A carthagói harangok . 137

VARGHA GYULA

A vén komfortáblis ló . 139
Kevés a vetés . . . 140
Nyári dél 140
Feleségemnek . . . 141
Dióveréskor . . . 141
Tavaszi tócsák . . . 141
A halál hídjánál . . 142

SZABOLCSKA MIHÁLY

Salzburgi csapszékben . 142
A Grand Caféban . . . 143

GÁRDONYI GÉZA

Bakalevél . . 143
Szeptember . . 144
Esti harangszó . 144
Éjjel a Tiszán . 145

HELTAI JENŐ

A kerepesi út 146
Ferenc József korából való balladácska 147

ADY ENDRE

Góg és Magóg fia vagyok én . . 148
A mi gyermekünk 148
A Tisza-parton 149
Harc a Nagyúrral 149

Uj Vizeken járok 149
Párisban járt az Ősz . . . 150
A Halál rokona 150
Fölszállott a páva 151
Megáradt a Tisza 152
Én nem vagyok magyar? . . 152
Jó Csönd-herceg előtt . . . 152
Sírás az Élet-fa alatt . . . 153
Hazamegyek a falumba . . 153
Ének a Visztulán . . . 153
Az Értől az Oceánig . . 154
Az Illés szekerén . . . 154
« Ádám hol vagy? » 154
Krisztus-kereszt az erdőn . . 155
Az Úr érkezése 155
A Sion-hegy alatt 155
A nagy Cethalhoz 156
Nekünk Mohács kell . . . 156
A grófi szérűn 157
A paraszt nyár 158
A Halál lovai 158
Seregély és galamb 158
Szeretném, ha szeretnének... . 159
Ond vezér unokája 159
Bujdosó kuruc rigmusa . . . 159
Zilahi ember nótája . . . 160
A föl-földobott kő 160
Északi ember vagyok 160
A szivárvány halála 161
A Hóvár-bércek alatt 161
Küldöm a frigyládát 162
Fedjük be a rózsát 162
A Halál pitvarában 163
Az Anti-Krisztus utja 163
Rendben van, Úristen 164
Vezeklő vigadozás zsoltára . . . 164
Fájdalmas, bús kitérő 165
A szerelmetlenség istenéhez . . 165
Nagy sírkertet mérünk 165
Gőzösről az Alföld 166
A fajok cirkuszában 166
Hajlongni emerre, amarra . . . 167
A csodák esztendeje 167
A megőszült tenger 168
Dühödt, halálos harcban . . . 169
A Patyolat üzenete 169
Köszönöm, köszönöm, köszönöm . . 170
Szép magyar sors 170
Levél-féle Móricz Zsigmondhoz . 171
A visszahozott zászló 171
Száz hűségű hűség 172
Elbocsátó szép üzenet 172
Régi énekek ekhója 173
Hunn, új legenda 174
Ülj törvényt, Werbőczi 175
Sípja régi babonának 176
Az Idő rostájában 176
A cigány vonójával 177
A hosszú hársfa-sor 177
Kín és dac 178
Emlékezés egy nyár-éjszakára . . 179
Nótázó, vén bakák 179
Ember az embertelenségben . . 180
Intés az őrzőkhöz 180
A tábor-tűz mellett 181
Elmenni távolra, pusztulni . . . 181
A mesebeli János 182
Az eltévedt lovas 182
Két kuruc beszélget 183
Bóbiskolván lehajtott kardomon . 184
Ifjú szívekben élek 185
« Te előtted volt » 815
A szétszóródás előtt 186
Áldozás piros kedvvel 186
Már előre rendeltettem . . . 187
Sajnálom szegény fiukat . . . 187
Tovább a hajóval 187
A Kalota partján 188
Óh, fajtám vére 188
Új és új lovat 189

KAFFKA MARGIT

Petike jár . 190

BABITS MIHÁLY

Anyám nevére . . . 191
Zrinyi Velencében . . 191
Itália 192
Esti kérdés 192
O lyric love 194
Klasszikus álmok . . 194
Levél Tomiból . . . 195
Cigánydal 196
Szerenád 197
Édes az otthon . . . 197
A csengettyűsfiú . . . 198
Szekszárd, 1915 nyarán . . . 198
Zsoltár gyermekhangra . . . 199
Zsoltár férfihangra 199
Dal, prózában 200
Szíttál-e lassú mérgeket? . . . 201
A könnytelenek könnyei 202
Régen elzengtek Sappho napjai . . 203
A vén kötéltáncos 203
Dal az esztergomi bazilikáról . . 204
Áláz kutyám 205
Hegyi szeretők idillje 205
Miért lázadsz az este ellen? . . . 206
Magyar szonett az őszről . . . 207
Psychoanalysis Christiana . . . 207
Halaványi téli rajz 208
Cigány a siralomházban . . . 209
Uj Mythológia 209
Mint a kutya silány házában . . 210
Introibo 211
Isten gyertyája 212
Medve-nóta 212

Holt próféta a hegyen . . . 213
Vers a csirkeház mellől . . . 214
Esztergomi napló 215
Mint különös hírmondó . . . 216
Csak pósta voltál 217
Ajtatos párbeszéd husvétra . . 218
Az Isten és ördög 218
Esős nyár 219
Csillag után 220
Ab elbocsátott vad 221
Ősz és tavasz között 221
Balázsolás 222
Jónás imája 224
Furcsa elmenni Délre 225

JUHÁSZ GYULA

Himnusz az emberhez . . . 225
Magyar táj, magyar ecsettel . 226
Dicsőség 226
Milyen volt 227
A végeken 227
Béke 228
Halotti beszéd 228
A Föltámadott 229
Falusi állomás 229
Tiszai tájak 230
Fejfa 1919 230
Vízimalom 231
Dózsa feje 231
Testamentom 232
A Fekete Mária 232
Magyar idill 233
Szakállszáritó 233
A tápai Krisztus 233
Anna örök 234
A szépség betege 234
Babilon vizénél 235

TOMPA LÁSZLÓ

Lófürösztés . . 235

HARSÁNYI LAJOS

Aranyból vert virág . . . 236
Az öröm piros miséi . . . 236
Hol jársz Te most? . . . 237
Utolsó trombiták . . . 237

SZÉP ERNŐ

Mint magányos lovast 238
Lengyelország 238
Lányoknak való nóta 239
Tiszapart 239
Pitypang 239

GYÓNI GÉZA

Csak egy éjszakára . . . 240

KOSZTOLÁNYI DEZSŐ

Üllői-úti fák 241
Még büszkén vallom 242
Mostan szines tintákról álmodom . 242
Mély éjjeken 243
Ez a beteg, boros bús, lomha Bácska . 244
A patikának üvegajtajában . . . 244
Boldog, szomorú dal 245
Magyar költők sikolya Európa költőihez 1919-ben 245
Ha volna egy kis remény . . . 246
Beírtak engem 247
Ó én szeretem a bús pesti népet . 247
Most harmickét éves vagyok . . . 248
Hajnal, éjfél közt 249
A kalauz 250
Özvegy a villamosban 250
Zászló 251
Életre-halálra 251
Közéleti kitűnőség 252
Marcus Aurelius 253
Osvát Ernő a halottaságyon . . . 255
A vad kovács 256
Halotti beszéd 256
Szeptemberi áhitat 257

TÓTH ÁRPÁD

Április 260
Berzsenyi 261
Elégia egy rekettyebokorhoz . . 262
Arany felhő 263
Láng 263
Az öröm illan 263
Isten oltó-kése 264
Lélektől lélekig 264
Körúti hajnal 265
Bazsalikom 266
Hegyi beszédek felé 266
Új tavaszig, vagy a halálig . . 267
Erdőszél 268
Esti sugárkoszorú 269
Kaszáscsillag 269
Jó éjszakát 270

KASSÁK LAJOS

Mesteremberek . . 271
Vigasztaló 271
Külvárosi elégia . . 272

ÁPRILY LAJOS

Antigone 273
Március 273
Tetőn 274
Tavasz a házsongárdi temetőben . 274
Mindszent 275

Rönk a Tiszán 276
Halott pásztor őrzi a telket . . . 276
Egy pohár bor 277

KARINTHY FRIGYES

Babits Mihály: Futurum exactum . 278

FÜST MILÁN

Levél a rémületről . . . 278
Nyilas hava 279

LENDVAI ISTVÁN

Magamon túl . . 280

BERDE MÁRIA

Az én apám . . 281

SÍK SÁNDOR

Búzavirág 282
Útféli bokor 282
Az Andocsi Máriához 283
Ember 283
Ribiszke 285
Hiszek 286
Kaszálók 287
Apácák 288
Borongás naplementekor . . . 289
Cinege 290
Ribiszkegallyak, piszkebokrok . . 291
Az átokházi őzikék 291
Mindörökké fiatal 292
Ne aludj, Uram! 293
Dalolj, ne félj! 293

REMÉNYIK SÁNDOR

Eredj, ha tudsz! 295
Karácsony a katakombákban . . 296
A kis templom a nagy dómban . . 296
Illés 296
Köt a rög 297
A lelki szegénység dicsérete . . . 297
Benéz a havas 298
A premontreiek platánja 298
Napkelte a Várad-Velencei állomáson 299
Ha nem lesz többé iskolánk . . 299
« Elefántcsont-torony » 1931-ben . 300
Törpefenyő 301
Bánk Bán utolsó monológja . . 301
Magyar miniatűr 303
Ahogy lehet 303
János evangéliuma 305
Vissza ne élj 306
Fény-torony 306
S mi lesz velem? 307
Egymás mellett soha? . . 307
Béke 307

BARTALIS JÁNOS

A magányban . . 308
Ne bántsatok 309

NADÁNYI ZOLTÁN

A parton 310
Te már seholse vagy . . . 310

MÉCS LÁSZLÓ

Tertulliánus éneke 311
Üres a méhes a domboldalon . . 312
Ketten a csodafával 313
A királyfi három bánata 313
A tenger fekete és mély marad . . 314
Üveglegenda 315
Carmen saeculare 316
Legyen világosság 317
Földosztás 318
Nem tudok betelni! 319
Civis Romanus sum 320
Az Isten ma is fiatal 321
Nem gyalog jöttem: karikáztam . 322
Motorhiba 323

TÖRÖK SOPHIE

Mint aki nehéz szerepre készül . 325
Szép öregség 326
Betegágynál 327
Mennyit utaztál 327

ERDÉLYI JÓZSEF

Fegyvertelen 329
Sárhányó 329
Julisnéni tücske 330
Magányos csillag 330
Lefelé 331
Árva rózsa 331
Anyám 332
A Ság halála 332
Farkasverem 333
Kökényvirág 333
Cölöpverők 334
Régi, árva dal . . . 335
Reggel 336
Szürke gém 336

KOMJÁTHY ALADÁR

Kozmogónia . 337

SINKA ISTVÁN

Rostáló parasztlány éneke . 337
Ezer legény idő nélkül . . 338
Tenger és idő 338

FODOR JÓZSEF

Szelidlábú napjaim . 339
Falevelek sírverse . . 339

SÁRKÖZI GYÖRGY

Angyalok harca . . . 340
Más világot! 341
Virágok beszélgetése . . 342
A jég alatt 342
Higgy a csodában! . . 342
Kesergő 343
Parancs 344
Esőcseppek 344

GULYÁS PÁL

A viharzó diófa . . 345
Udvarunk 346
Országúti esküvő . . 346
Az atom imája . . 347

SZABÓ LŐRINC

A barbár tanitvány 347
Negyedóra Isten és a Hivatal közt . 348
Tárlat: A Sátán műremekei . . . 348
Az Egy álmai 349
Semmiért egészen 350
Szamártövis 350
Hajnali rigók 351
Kortársak 352
A bagoly 352
Hörpentő 353
Lepkék tánca 354
Trieszt előtt 354
Szánalom 355
Egy raguzai leánderhez 356
Az Ipoly ünnepén 357
Tücsökzene:
Síppal, hegedűvel . 358
Templom utca lo . . 358
A szem örömei . . 359
Mézpergetés . . 359
Buborék 359
A megjegyzett ütem . 360
A tanító ur . . . 360
Babits 361
A neved 361

BERDA JÓZSEF

Vizafogó 361
Szép kacsa dicsérete 362
Harmadik osztály: Négy apáca utazik 362

ILLYÉS GYULA

A ház végén ülök 363
Esti zápor 364
Gyermekkor 365
Ajándék 366
Gyertyafénynél 366
Szennyesen, mocskosan, árván . . 367
Fa dolgozik 368
Hegyen tanyázom 368
Nem menekülhetsz 369
Ó, édes betegség 369
Óda Európához 371
Hirtelen csönd 372
Botok 372
Ozorai példa 373
Haza a magosban 375
Beh pihennék 375
Dülő-út 376
Nem volt elég 378
Újszülött 379
Buda, 1945 Január 380

KERESZTURY DEZSŐ

Angyal 382
Vénasszonyok nyara . 383

BERCZELI A. KÁROLY

Fűszál 383
Szegénység . . . 383
Teatro meccanico . 384

JÓZSEF ATTILA

Megfáradt ember . . . 384
Magyar Alföld . . . 385
Isten 385
Áldalak búval, vigalommal 385
Nyár 386
Bánat 386
Regős ének 386
Betlehemi királyok . . . 387
Öt szegény szól . . . 387
Medvetánc 388
Határ 388
Fagy 389
Reménytelenül . . . 389
Téli éjszaka 390
Óda 392
Mama 393
Ha a hold süt . . . 394
Altató 394
Emberiség 395
Levegőt! 395
Kirakják a fát . . . 397
Kiáltozás 397
Nem emel föl . . . 397
Bukj föl az árból . . 398

Már kétmilliárd 398
Buzgóság 399
Megméressél! 399
Ime, hát megleltem hazámat . . 399

DSIDA JENŐ

Nagycsütörtök 400
Kóborló délután kedves kutyámmal 401

JANKOVICH FERENC

Sóskerti délután . 402
Delelőn . . . 403
A nyúl éneke . . 403

HORVÁTH BÉLA

Apám hazatér 404
Mint gyönyörű gyümölcs . 404
Tiltakozás 405
Veszprémi látomás . . . 406
Hol vagy te nép? 407
A dalnak vége 408
A remete 408
A győzelem 409
Elhurcolt magyarok éneke . 411
« A honfi búja » 412
Testnek föltámadása . . . 412
Ultima Verba 414
Köröskörül a rengetegben . 415

RADNÓTI MIKLÓS

Huszonnyolc év . 416
Chartres . . . 417
Keserédes . . . 417
Lángok lobognak . 417
Veresmart 418
Negyedik ecloga . . 419
Nem tudhatom . . 420
Majális 421
Levél a hitveshez . . 421
Erőltetett menet . . 422

VAS ISTVÁN

Budapesti kőrkép . . . 423
Óda az észhez 425
Gyertyaszentelő elégia . 426

TAKÁTS GYULA

Somogyi tavasz . 427
Mézöntő . . . 428
Oly szép volt . . 428

WEÖRES SÁNDOR

Szép völegény 429
A fazekas 430
Fű, fa, fűst 430
Gnomák: A boldogságról . 432
A jóságról 432
A Kő és az Ember 432
Valse Triste 433
Kereszt-árnykép 433
Románc az őrzőkről 434
Altwien ábránd 434
De profundis 435
Sugaras ének 436
Naplójegyzet 437
Emlékezés a gyermekkori tájra . . 437
Hannának 438
Rongyszönyeg: 30, 53, 102 . . . 439
Téli reggel 440
Öreg szekeres 442
Köszöntő 442
A fogak Tornáca 443
A tündér 444
Háziállat-temető 445
Öregasszony éneke 446
Békamese 447

JÉKELY ZOLTÁN

Pisztráng balett 447
Enyeden ősz van 448
A marosszentimrei templomban . . 448
Csillagtoronyban 448

RÓNAY GYÖRGY

Cirkusz uszályon . . 451
Város 451
Őszi ének 452
Bartók 452

TOLDALAGI PÁL

Végitélet ablaka . 453

BÉKÉS GELLÉRT

Isten-éhség 454
A te lelked is Mária . . 454
Karácsony kegyelme . . 454

CSORBA GYŐZŐ

Vers Rómából . . 455

REZEK SÁNDOR

Szomjúhozod . . . 457

PILINSZKY JÁNOS

Herbach 1944 . . 458
Francia fogoly . 459
Pietà 459

★

Jegyzetek . . . 461
Névmutató . . 497
Tartalomjegyzék . 499

A.GRA.T. - Roma, Via Aurelio Saffi, 11